

GOVERNMENT OF INDIA
ARCHAEOLOGICAL SURVEY OF INDIA
ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO. 32230

CALL No. 063.93105/V. K. A. W

GOVERNMENT OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO. 32230

CALL No. 063.93105/V. K. A. W

D.G.A. 79

VERHANDELINGEN
DER
KONINKLIJKE AKADEMIE
VAN
WETENSCHAPPEN

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

DEEL XVII

063.93125
V. K. A. W.

AMSTERDAM — JOHANNES MÜLLER
1917.

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL

LIBRARY, N. L. L. H. I.

Acc. No. 32 236

Date. 31-7-57

Call No. 063.93105

V. K. A. W.

INHOUD.

1. A. J. WESSINCK. The ideas of the western Semites concerning the navel of the earth.
2. R. C. BOER. Studien over de Metriek van het Alliteratievers.
3. W. CALAND. Een onbekend Indisch tooneelstuk (gopālaketikandrikā). Tekst met inleiding.
1. D. C. HESSELING. Le roman de Phlorios et Platzia Phlore. Avec une introduction, des observations et un index.

THE IDEAS OF THE WESTERN SEMITES CONCERNING
THE NAVEL OF THE EARTH

BY

A. J. WENSINCK

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

DEEL XVII. N°. 1

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1916

PREFACE

I have to thank Mrs. KUENEN—WICKSTED for her thorough revision of my English manuscript.

I am indebted to Professors HOUTSMA and SNOECK HURGRONJL for several suggestions and emendations.

I have to thank Professors UILENBLOK, VOGEL and VURTHLM for parallels in non-semitic literatures.

Leiden, July 1916.

A. J. WENSINCK

CONTENTS

	Page
Preface.....	10
Contents.....	v
List of Abbreviations.....	vii
Introduction.....	x
Chapter I. The Navel and Mountains.....	1
Chapter II. The Navel and the Sanctuary.....	11
Chapter III. The Navel and the Universe	
A. The Navel and the Earth.....	37
B. The Navel and Heaven.....	43
C. The Navel of Heaven.....	45
D. The Navel and the Universe.....	50
E. The Navel and the Throne.....	51
F. The Navel and the Nether World.....	58
G. The Navel and the Serpent.....	59

LIST OF ABBREVIATIONS

- - - - -

- L'abrégé des merveilles = L'abrégé des merveilles traduit de l'Arabe par Carra de Vaux (Paris 1898).
- Abū Zaid = Abū Zaid Aḥmed ben Sahl al-Balkhī, Kitāb al-Bad' wa'l-Ta'rīkh, trad. et éd. par C. Huart (Publications de l'école des langues orientales vivantes, Série IV, t. XVI—XVIII, XXI; Paris 1899—1904).
- Adamsbuch = Der Kampf Adam's oder das christliche Adamsbuch des Morgenlandes, ed. Trumpp (Abh. der bayr. Akad. der Wissensch., I. Classe, XV. Band; München 1881).
- Agapius = La chronique d'Agapius ed. Cheikho (Corpus Scriptt. Christ. Orient. N°. 65, Scriptt. Arabici, Textus, Series III, T. V; 1912).
- Azrakī = Wüstenfeld, Die Chroniken der Stadt Mekka, vol. I (Leipzig 1858).
- Batanūnī = al-Batanūnī, al-Rihla al-Ḥidjā-zīya, 2nd ed. (Kairo 1329).
- Ber. Rabba = ed. of Amsterdam (1641—42).
- Bibl. Geogr. Arab. = Bibliotheca Geographorum Arabicorum ed. M. J. de Goeje (Leiden 1870—1906).
- Book of the Bee = Solomon of Baṣra's Ketaba de Debborita ed. Budge (Anecdota Oxoniensia, Semitic Series, vol. I, part 2).
- Brandt, Mandäer = W. Brandt, Die Mandäer, ihre Religion und ihre Geschichte (Verh. Kon. Akad. v. Wetensch. Amsterdam, Nieuwe Reeks, Deel XVI, n°. 3).
- Burton = R. F. Burton, Personal Narrative of a Pilgrimage to el-Medinah and Meccah, 2nd ed. (London 1857).
- Dalman = G. Dalman, Petra und seine Felsheiligtümer (Leipzig 1905).
- Ephraim Opp. = Si. Ephraim Syri opera edd. Benedictus et Assemani, syriace et latine (Rome 1732—46).

- Feuchtwang = D. Feuchtwang, Das Wassero-
pfer und die damit verbundenen Zeremonien (Monatsschrift f.
Gesch. und Wiss. des Judentums, Neue Folge, Jahrg. XVIII,
p. 535—552, 713—729 and Jahrg. XIX, pp. 43—63).
- Ḥaḍrāwī = Muḥammad al-Ḥaḍrāwī, al-ʿIḡd
al-Thamīn (Mekka 1311).
- Ḥalabī = Ḥalabī's Sira (Kairo 1292),
3 vols.
- Hexahemeron = Das Hexahemeron des Pseudo-
Epiphanius ed. Trunpp (Abh. der bayr. Ak. der Wissensch. I.
Classe, XVI. Band: München 1880).
- Ibn al-Athīr = Ibn al-Athīr's chronicon ed.
Tornberg (Leiden 1867—76).
- Ibn al-Wardī = Fragmentum libri Margarita
mirabilium ed. Tornberg (Upsala 1835—1839), 2 vols.
- Ibn Djabair = The Travels of Ibn Jubayr
(Wright's Text) ed. de Goeje (Leiden and London 1907).
- Ins = Muḍjir al-Dīn al-Ḥanbalī,
Kitāb al-Ins al-Djalil (Kairo 1283), 2 vols.
- Jellinek = Bet ha-Midrash ed. A. Jellinek
(Leipzig 1853—73), 5 vols.
- Jensen = P. Jensen, Die Kosmologie der
Babylonier (Strassburg 1890).
- Jeremias = A. Jeremias, Handbuch der
altorientalischen Geisteskultur (Leipzig 1913).
- Ḳazwīnī I = Ḳazwīnī's Kitāb ʿAdjāʾib al-
Makhluqāt ed. Wüstenfeld (Göttingen 1849).
- Ḳazwīnī II = Ḳazwīnī's Kitāb Athār al-Bilād
ed. Wüstenfeld (Göttingen 1848).
- Khamīs = Dyārbekrī's Ta'rikh al-Khamīs
(Kairo 1283) 2 vols.
- Kisā'i = Kisā'i's ʿAdjāʾib al-Malakāt,
Leiden Ms. Warner 538.
- Ḳutb al-Dīn = Wüstenfeld, Die Chroniken
der Stadt Mekka, vol. III (Leipzig 1857).
- Lagarde = Materialien zur Kritik und
Geschichte des Pentateuchs ed. P. de Lagarde, vol. II (Leipzig
1867).
- Mas'ūdī = Les prairies d'or éd. et trad.
par Barbier de Meynard et Pavet de Courteille (Paris 1861—77)
9 vols.
- Midrash Kohelet = ed. of Lemberg (1861) 5 vols.

- Midrash Shoher Tōb = ed. of Warsaw 1875.
- Nuwairī = Nuwairī's *Nihāyat al-Arab*,
Leiden Ms. Orient. 273, vol. I.
- Odes of Solomon = The Odes and Psalms of Solomon ed. and transl. J. Rendel Harris, 2nd ed., Cambridge 1911).
- Rhodokanakis = N. Rhodokanakis. *Omphalos und Eben Shetija* (Wörter und Sachen V, p. 198 sqq.).
- Romance of Alexander = The Life and Exploits of Alexander the Great being a series of Ethiopic texts ed. Budge (London 1896) 2 vols.
- Roscher, *Neue Studien* = W. H. Roscher, *Neue Omphalosstudien* (Abh. d. phil.-hist. Klasse d. Sächs. Gesellsch. d. Wissensch. XXXI, 1).
- Roscher, *Omphalos* = W. H. Roscher, *Omphalos* (Abh. d. phil.-hist. Klasse d. Sächs. Gesellsch. d. Wissensch. XXIX, 9).
- Schatzhöhle = Die Schatzhöhle ed. Bezold (Leipzig 1883—88) 2 vols.
- Tabarī = *Annales at-Tabari cum aliis* ed. M. J. de Goeje (Leiden 1879—1901).
- Tabarī *Tafsīr* = Tabarī's Commentary on the *Ḳor'ān* (Kairo 1901—03).
- Targum Ester = *Hagiographa chaldaice* ed. P. de Lagarde (Leipzig 1873).
- Tha'labī = Tha'labī's *Ḳiṣaṣ al-Anbiyā'* (Kairo 1290).
- Tirmidhī = Tirmidhī's *Ṣaḥīḥ* (Kairo 1292) 2 vols.
- Wellhausen, *Reste* = *Reste Arabischen Heidentums*, 2nd ed. (Berlin 1897).
- Zamakḥsharī = Zamakḥsharī's Commentary on the *Ḳor'ān*, ed. Nassau Lees, Khadim Hosain and Abd al Ḥayī (Calcutta 1856—59) 2 vols.

INTRODUCTION

As far as I know it was Roscher who for the first time drew the attention of Semitic scholars to the navel of the earth in his well known monograph called *Omphalos*, in which several pages are given to the ideas of the Semitic peoples on this subject.

In a remarkable article entitled *Das Wasseropfer und die damit verbundenen Zeremonien*, Feuchtwang produced incidentally a great deal of very valuable material referring to the Holy Rock in Jerusalem as a navel stone.

This article lead Professor Rhodokanakis to a discussion of the philological side of the question in „*Wörter und Sachen*“.

In 1914 Dr. G. Klameth published a book on Palestinean traditions (*Die neutestamentlichen Lokaltraditionen Palästina's*). On pp. 88 sqq. several Jewish and Christian traditions concerning Jerusalem as the navel are given.

In a new treatise entitled *Neue Omphalosstudien* Roscher completed his previous study; this treatise contains also many data on the Semitic conception, partly based on Feuchtwang's article.

But a systematic investigation of the extension of the subject among the Semites and its significance has, as far as I know, never appeared. The present treatise is not an endeavour to fill up the whole of this lacuna, as the literature of the Babylonians has not been consulted. This would have been a difficult task for me and one not promising many results; for Jeremias who has tried to find the name and the characteristics of the navel of the earth among the Eastern Semites, has only found a few examples which seem to show signs of similar ideas having been current in Babylonia. Possibly the present investigations may stimulate a renewed research in this domain of literature. Nor in regard of the literature of the Hebrews, the Syrians and the Arabic writing Muslims do my investigations aim at completeness. I am convinced that continued research will produce a great many more examples. But it would take a whole lifetime to consult all the Oriental books which might

contain material for our subject and even then completeness would be very problematic. The reason why I feel justified in publishing my material lies in the fact that it seems to be of a nature capable of being worked into a systematic synopsis.

Readers will perhaps be surprised to find that the copious data gathered by Roscher have only very seldom been quoted in this treatise. It is therefore necessary to explain why I thought it better not to do so. To use foreign material for an investigation of the significance of the navel of the earth for the Western Semites, is only safe for him who is able to estimate it at the value it has in its own domain and this would be a task above my powers. On the other hand the present material is qualified to show what the thoughts of a limited group of peoples on the subject were without any foreign elements having been mixed with the investigation.

The characteristics of the navel which may be expected and, as we shall see, really occur in the literature of the Western Semites, are the following.

1. That of being exalted above the territories surrounding it. This characteristic appears in the form of the navel as it is commonly represented among the Greeks.

2. That of being the origin of the earth, as the navel is the origin of the embryo. This characteristic of the navel was so prominent in the Semitic notion of the navel, that Arabic lexicographers mention it as a common metaphorical significance of the word for navel. Rhodokanakis has already observed this.

3. That of being the centre of the earth. This is also a common characteristic of the navel of the earth in the conceptions of the Greeks.

4. That of being the place of communication with the nether and upper world. This characteristic is founded on simple observations of the navel and the function of the navelcord. It is to be noted that the primeval Semitic word for navel, Hebrew נֶזֶר, Syriac ܢܙܪܐ, has in Arabic (نَرْ) the meaning of navelcord. The navel itself is called in Arabic نَرْو.

That this characteristic of the navel was also known to the Greeks is proved by the fact that the Omphalos is often represented as a grave, the type of the nether world and that it was localised in a sanctuary, the place of communication with the nether and upper world.

5. That of being the medium by which food is distributed over the earth. Feuchtwang has already touched upon this characteristic.

It is in harmony with a well known function of the navel of the embryo.

In the present treatise two other facts will appear, which are of importance as signs of the relation between Jewish and Muslim lore. In the first place we shall see that traditions concerning the character of Jerusalem as the navel of the earth, and cosmogonic traditions in general, have been transferred by the Muslims to Mekka. This treatise may thus also be considered as a contribution to the problem of the origin of Muslim tradition.

The other fact to be noted is this: the main part of the traditions on our subject will appear to have been handed down by a class of traditionalists well known to students of Islām. It is that class of persons who, before Goldziher and Snouck Hurgronje had made a clear insight in the genesis of Muslim tradition possible, were styled impostors by such orientalists as Sprenger: Ibn ‘Abbās, Wahb ibn Munabbih, Ka‘b al-Aḥbār.

That these persons are mentioned as the transmitters of this special class of traditions, proves that they have been accessible to foreign, especially North-Semitic, influence and so have become the chief intermediaries between the North-Semitic and the Islāmic world for cosmogonic and cosmologic lore.

For this reason Ka‘b has always been suspect. Tabarī tells a curious story on this subject (I, 62, 14 sqq.): „Ikrima said: one day a man came to Ibn ‘Abbās and said to him: I have heard a wonderful story from Ka‘b about the sun and the moon. Hearing this, Ibn ‘Abbās who had been reclining, sat upright and said: what is it? The man answered: he maintains that on the day of Resurrection the sun and the moon will be dragged as if they were two bulls whose sinews have been cut through and so they will be thrown into Hell.

When Ibn ‘Abbās heard this, his lips were parted through anger and he said: Ka‘b has lied, Ka‘b has lied, Ka‘b has lied, three times. This is a Jewish story which he is trying to introduce into Islām.”

What makes this little anecdote still more curious is the scarcely concealed *jalonsie de métier* of Ibn ‘Abbās against his rival.

Lastly I have to remark that wherever in this treatise the navel is spoken of, the navel of the earth is meant; and that the system of transcription is that which is used in the Encyclopaedia of Islām.

CHAPTER I

THE NAVEL AND MOUNTAINS

The earliest place in the literature of the Semitic peoples where the navel of the earth occurs, is perhaps Judges IX. 37. What the expression denotes here is made clear by the parallel verse 36, in which Garal, the usurper of Shekem, catches sight of the men of Abimelek, his rival, descending from the tops of the mountains, מראשי הררים. The same fact is expressed in vs. 37 by the words מֵעַם טֹבַר הָאָרֶץ „from the navel of the land”. The navel of the land accordingly denotes in the mouths of the inhabitants of Shekem, no further commentary being needed, a high place in their country.

We will begin our investigation by asking the question: are there other examples in West-Semitic literatures of mountains being called „the navel of the land?” or „the navel of the earth?” Or do the mountains possess one or more of the characteristics of the navel, as we have enumerated them in the Introduction? We shall try to answer this question by inquiring into the place the mountains occupy in the Old Testament and in Jewish literature.

At the outset we can state, that the first two chapters of Genesis do not mention the mountains at all. It is however well known, especially since the appearance of Gunkel's *Schöpfung und Chaos*, that Gen. I and II were far from being the only cosmogonic stories current among the early Israelites. The first has however at least one feature in common with nearly all Semitic stories of the creation: the pre-existence of Tehom, primeval Ocean.

In Proverbs VIII a description of Wisdom is given as a divine Hypostasis, which existed even before Tehom. This fact gives the author the opportunity of enumerating, one after another, the different stages of the creation. Vs. 24 sqq.: „When there were no Oceans, I was brought forth: when there were no fountains abounding with water. Before the mountains had been immersed

(in the Ocean), before the hills, I was brought forth, while as yet he had not made the earth and her ways" ¹⁾).

The sequence of the different acts of the creation is consequently this: the Ocean, the mountains being immersed in it, the earth and her ways. So the first solid spots in the Ocean are the mountains; after them the earth is created. The mountains consequently possess the characteristic, belonging to the navel, of being the parts of the earth which have been created before the rest. This conception is expressed in several ways in Hebrew literature. In *Bereshit Rabba*, VI ro., a, 11 sq. Rabbi Tanbun b. Jeremiah says: „On it (viz. the first day) were created four things: the mountains, heaven, earth and light" ²⁾. This tradition adds one remarkable feature to the picture of *Proverbs VIII*, viz. the creation of the mountains preceding the creation of heaven. It will not be till later that we shall have occasion to discuss the peculiar place of this tradition in the cosmogony and its value for our research.

The mountains are placed in *Tehom*. This connection between the mountains and *Tehom* appears in several later traditions. In *Ber. Rabba*, fol. XXXV vo., b, 12 sq. we find: „thy (viz. God's) justice reaches down to thy judgments, like God's mountains reach down to the great *Tehom*" ³⁾. And fol. XXXV vo. b, 11 sq. they are compared with fortresses: „Just as these mountains dominate *Tehom*, lest it should rise and inundate the earth, so" etc. ⁴⁾ This same thought is expressed in the Old Testament, *Proverbs VIII*, 29: „When he gave to the sea his decree, that the waters should not pass his commandment, when he appointed the foundations of the earth" ⁵⁾ etc.

It will be clear that the foundations of the earth are the mountains which were let down into the primeval flood before the creation of the earth. The expression „foundations of the earth" occurs several times in the Old Testament; this proves how popular the above mentioned conception of the mountains was. The phrase compares the earth with a building; like the foundations of the building are laid first, so the foundations of the earth, in this case the mountains, are made first.

¹⁾ באין תהמות הוללתי באין מעינות נכבדי (נכבי מים בטרם הרים הטבעו לפני גבעות הוללתי עד לא עשה ארץ והוצות

²⁾ שבו נבראו ארבעה דברים הרים שמים וארץ ואורה

³⁾ צדקתך עד משפטך כהררי אל עד תהום רבה

⁴⁾ מה הרים הללו נכבשים לתהום שלא יעלה ויצף את העולם כך וגו'

⁵⁾ בשוכנו לים חקו ומים לא יעברו פיו בחוקו (בחקו) מוכדי ארץ

The comparison between the earth and a building, set upon foundations, has given rise to a conventionalised conception viz. of the earth resting on pillars (עמודי הארץ; Ps. LXXV, 4; Job IX, 6; 1 Sam. II, 8).

These cosmogonic representations are however not the only ones which mention the mountains in a peculiar way. Ps. CIV. 5—7: „He has founded the earth on its pedestals, so that it will never totter. Tehom covered it like a cloth; the waters stood above (or: against) the mountains. At thy rebuke they flee: at the voice of thy thunder they haste away“¹⁾.

Here we have not really a story of the creation, but a story of how the earth was made into dry land. Here the mountains are again the first dry spots which emerge from Tehom.

Syriac literature does not furnish us with any valuable parallel descriptions of the mountains being let down into Tehom before the creation of the earth. It contains descriptions of the cosmogony which are parallel to that in Ps. CIV. In Ephraim, Opp. I, 116 F. Jacob of Edessa gives the following description of Tehom and the earth before the cosmogony: „Scripture says: „The earth was invisible” because of Tehom which was stagnant and surrounded it on six sides like the embryo which is surrounded by the membranes in its mother’s womb”²⁾.

Then Jacob explains how the immersed globe got its present form: „Now God rent this Tehom. Then he ordered the earth to give up its character of a smooth globe: and he made protuberances and holes, heights and depths on its surface so that the waters were gathered and taken from its surface and the earth could appear”³⁾. It is again the mountains which emerge from the flood before the rest of the world.

We have further to consider the question, whether the mountains as the origin of the earth, or as the origin of the cosmos also

יִכָּר אֶרֶץ עַל מְבוּגָה בַּל תִּמּוּט עוֹלָם וְעַד תְּהוּם כְּלָבוּשׁ כִּסְיוֹ ¹⁾
(בַּפֶּתַח read עַל הָרִים יַעֲמֵדוּ מִים מִגַּעְרָתְךָ יִטְכֹּן מִקּוֹל רַעֲמְךָ יִחַפְּזוּ

صلى الله عليه وسلم
صلى الله عليه وسلم

3) *கனகாபுரம்* கனகாபுரம் கனகாபுரம் கனகாபுரம்
 கனகாபுரம் கனகாபுரம் கனகாபுரம் கனகாபுரம்
 கனகாபுரம் கனகாபுரம் கனகாபுரம் கனகாபுரம்
 கனகாபுரம் கனகாபுரம் கனகாபுரம் கனகாபுரம்

occur in Arabic literature. At the outset we may state that if so, it will be in defiance of the *Ḳor'ān* which does not favour such a view. *Sūra XVI*, 15 (cf. *XXI*, 32: *XXXI*, 9) Muḥammed says: „He (viz. Allāh) hath placed upon the earth (mountains) firmly rooted, lest it should move you, and also rivers and paths”¹).

This passage supposes the earth to have been created before the mountains; this was also Jacob of Edessa's view, as we have seen. But Muḥammed apparently knows nothing about the mountains as the first parts of the earth emerging from Tehom. The commentators do not appear to be acquainted with such ideas either. They generally commentate on the places mentioned in this way. When Allāh had created the earth, it began to totter; then he created the mountains and placed them upon it; then it stood firmly (*Ṭabarī* and *Baiḍāwī* ad *Sūra XVI*, 15; *Tha'labī*, p. 5, 8 sqq.; *Nuwaymī*, p. 54, 5 sqq.). There are however some cosmogonic views in Arabic literature known which are cognate to Jacob of Edessa's view. *Ḳazwīnī* I, 150, 7 infra: „But for the mountains the surface of the earth would be round and smooth and the water of the seas would cover it on all sides and surround it as the globe of air surrounds the water”²). (Cf. *Baiḍāwī* ad *Sūra XVI*, 15).

But generally tradition mentions the second or the third day of the Hexahemeron as that on which the mountains were created (*Ṭabarī* *Tafsīr XII*, 3, 27; *Ṭabarī* I, 20, 16; 42, 11; 52, 5; 19, 18; 44, 18). But the first occurs also: *Tab.* I, 52, 9. Further there are, as far as I know, only very few features in Arabic literature which contain reminiscences of the North-Semitic theory of the mountains. In *Abū Zaid II*, 2, 5; *Ius* I, 11, 7 sqq.; *Kisā'i*, fol. 6 vo. 4 infra they are regarded as coagulated billows of Tehom. Consequently they, and with them the earth, are considered as a prey wrested from Tehom. Here is a reminiscence of the old mythological strife between the gods and Tehom.

Reviewing the facts we have mentioned, we may state that in Hebrew literature the conception of the mountains as being the first born parts of the earth is living, in the Old Testament as well as in Jewish literature. That among the Syrians, as far as we are able to discern, this view is only known in a modified form, thus, that the mountains are those parts of the earth which first

¹ واتقى في ترش رواسي ان نميد بكم وانبارا وسبدا

² لم يمدن احبال لنان وجه اترش سمنديرا الملس وكدمت عياد البدار
نصيبا من جهنم جبالنا وضبط بين احاضة كوة البواء بانه

have emerged from Tehom: that Arabic literature is turned in quite a different direction by the Ḳor'ān, and that reminiscences only of the North-Semitic views occur.

We have further to ask: do the mountains possess another characteristic of the navel, viz. that of forming the place of communication with the upper and the nether world?

In the above mentioned traditions this question has been already partially answered in so far as, according to a Hebrew cosmologic system they are considered as reaching down to Tehom and as being placed in it. And in some Arabic traditions they are called coagulated billows of Tehom. The denomination *أركان الأرض*, „pillars of the earth“ occurs also in Arabic traditions (Ins I, 11, 7; Kisā'i fol. 16, ro., 16). It looks like a foreign expression, borrowed from the Northern neighbours. The connection of the mountains with the upper world has not yet been mentioned. As is only natural we find it too. In Job XXVI, 11 there occurs incidentally the expression *עמודי שמים*, „the pillars of heaven“ which are made to totter by Yahwe's voice. It is scarcely possible to take this expression in any other sense than as denoting the mountains which seem to support the sky. This explanation is corroborated by two other facts: 1. by the term *עמודי דארן* which we have found as an appellation of the mountains; 2. by the fact that according to the Oriental conception the sky is a stratum *רקיע*. Moreover we shall find the same conception in Arabic literature. The fiftieth Sūra of the Ḳor'ān bears one of the enigmatic initials which open some Sūra's viz. the letter *ك*. Of course this letter has no other significance than the other initials have: but the Muslim commentators take it as the name, *Kāf*, of the circle of mountains which surrounds the earth. As Windischmann, *Zoroastrische Studien*, p. 73. has already observed, *Kaf* is the name which the Zoroastrians gave one of their mythical mountains: this fact explains the Arabic name.

In several Muslim traditions the appearance of this circle of mountains is described. According to Tha'labī for instance (p. 5, 10 sqq.) God made the earth immoveable by the creation of mountains: „and Allāh created a large mountain of green emerald, from which the green colour of the sky is derived: it is called mount *Kāf* and it surrounds the whole of the earth“¹⁾ (cf. Abū Zaid II, 6, 7; Ibn al-Wardī I, proemium 7, 6, sqq.).

وخلق الله تعالى جباً عظيماً من زبرجدة خضراء خضرة السماء منه يقال له
جبل قاف وحاط بها كماً

Now this circle of mountains is the only real range of mountains on the earth, for all other mountains are only spurs derived from it: *جبال الدنيا منفردة عنه* „the mountains of the world branch off from it” (Nuwairī, 54, 21); or: God causes the mountains to germinate from it, like trees from their roots (Abū Zaid II, 49, 6, sq.; Ibn al-Wardī I proemium 37, 5 infra). Tharlabī (l.c. I. 13) calls them the veins of Djebel Kāf. We find the same features of the mountain Kāf in that part of the Aethiopic version of the Romance of Alexander, which goes back to an Arabic original. But here as well as in Ibn al-Wardī I, 7, 5, infra another feature is added: its foundations, and therefore also the foundations of all mountains, lie in the seventh earth. Here we have, once more, the mountains as the foundations of the earth¹⁾.

The idea of Djebel Kāf surrounding the earth has probably come from the Zoroastrians: according to Windischmann (o. c. p. 1, 72) they call it Harbure, and this mountain Harbure is connected with the sky (cf. Justi, Beiträge zur alten Geographie Persiens, erste Abteilung, p. 1 sqq., as quoted by Jensen p. 210). In Arabic and Aethiopic literature the same is said of mount Kāf: Nuwairī, 54, 22: „Some people say that the sky is a cover resting upon it”²⁾. According to others between this mountain and the sky there is only the distance of a man’s height (Abū Zaid II, 46, 9; Ibn al-Wardī I, proemium 34, 1).

These examples are sufficient to show that the mountains really have been conceived as being connected with the upper and with the nether world: so they are the rivets which join the three stages of the world. This idea is also well known to the Eastern Semites. Jeremias, p. 54 quotes a description of the „Mountain of lands”: „Grosser Berg des Inlil, Imharsag, dessen Gipfel den Himmel erreicht, dessen Fundament im Ocean gegründet ist”. And we may compare the Homeric verses (Odyssea 2 52 sqq.):

Ἀτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅς τε θαλάσσης
τάσῃς βένθεσσι ἐτίθει, ἔχει δὲ τε λίονας αὐτός
μακράς, αἱ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμυγίσσουσιν.

¹⁾ Romance of Alexander, p. 115, 14: ወተሎሙ : አድባር : አብቁሎሙ : አምላክብሔር : አምላክነቱ ። And p. 115, 20: ወኃባ : መትሕትኒ : ይበጽሕ : ኀባ : ሳብዕት : ምድር ።

²⁾ وفان قوم ان السماء مطبقه عليه

Romance of Alexander, p. 115, 19 sq.: አስመ : ርእሱ : ይበጽሕ : ኃባ : ሰማይ : ቀዳሚ : ሰማይ : ለዛቲ : ሃለሙ ።

And Hesiod, Theogony, vs. 779: ἀμὲν δὲ τὰ νηὶ
 χίσιον ἀργυρέοισι τρεῖς οὐρανὸν ἐστέριαται.

Having answered our second question as to the character of the mountains we have to ask: Do they possess other qualities of the navel, e. g. that of being the places from which the earth obtains its food?

In order to be able to answer this question we must begin by asking: What is the food of the earth in the Semitic mind?

In the words *رفى السماء رزقكم* „in heaven is your sustenance” Sūra LI, 22) رزق is generally taken in the sense of rain. In the Old Testament the question is fully answered. Deuteronomy XXXIII, 13 runs: „Blessed of Yahwe be his (viz. Ephraim's) land for the precious things of heaven, for the dew, and for Tehom that coucheth beneath”¹. If we ought to read with Gen. XLIX, 25 מַעַל „from above” instead of מִטָּל, the latter reading would at any rate be an exegetic one. For it is upper and nether Tehom which supply the water necessary for fertilising the earth. Feuchtwang and Rhodokanakis mention several places in Jewish and Arabic literature where this idea is expressed. We cannot follow their footsteps now: we must only point out that the blessings of nether Tehom consist, according to the Northern Semites, in the water supplied by the sources. The 25th verse of Gen. XLIX, quoted above, which is parallel with Deut. XXXIII, 13 is commentated on by Ephraim Syrus in this way: „The blessing of heaven consists in rain and dew; that of Tehom consists in the rivers and the sources”²).

If now one half of the nutritive element is supplied by the sources, it is clear that in so far the mountains are considered as the givers of fertility, for sources and rivers generally originate in the mountains.

But it is probable that also the supply and distribution of rain, the other half of the nutritive element, is brought into special connection with the mountains. In the Old Testament there is, as far as I know, only one place which expresses this thought in a general form, viz. Ps. CIV, 13: „Yahwe who waters the mountains from his upper rooms”³). Apparently the poet thinks there is an intimate connection between the rain and the mountains; we do not wonder at such a supposition for we have seen, that the

¹) מִבְרַכַּת יְהוָה אֶרֶצוֹ מִמַּגֵּר שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְהוֹם רִבְעַת תַּחַת

²) مَبْرَكَةُ يَهْوَا اَرْضُوْهُ مِنْ مَغَارِ سَمَائِهِمْ مَطَلٌ وَمِنْ تَهוْمٍ رִבְעַת תַּחַת
 (Opp. I, 111 E)

³) מִיַּשְׁקָה הַרִים מִעֲלֵיוֹתָיו

tops of the mountains touch the firmament and upper Tehom is situated above the firmament.

In Arabic literature too there are found expositions of the significance of the mountains for the distribution of rain and water over the earth. *Kisā'i*, fol. 16 ro. infra: „Mountains gather snow and water. For God created hard stones of a nature to be more susceptible to cold, that the snow falling upon them should remain longer, and that part of it which melts should not flow away. And before every stony mountain God created small soft mountains of sand or clay which should drink the water flowing down the stony mountains: thereupon this water should flow over the face of the earth according to the needs of mankind, when it should be necessary, little by little”¹⁾.

More remarkable however is the passage in *Ḳazwīnī* on this subject (I, 150, 3 infra sqq.): „Some scholars maintain the mountains to be the cause of the presence of sweet flowing water on the earth, water, the necessary element for vegetable and animal life. This has the following reason: this water has its origin in the condensation of vapour in the air, viz. into clouds. Now the high mountains which are extended on the surface of the earth East-, West-, South- and Northward, hinder the winds from driving the vapour away; so the mountains cause the clouds to be shut up between them, till the cold changes them into rain and snow. Consequently, if the mountains were caused to disappear from the surface of the earth, the latter would be a globe without basins or elevations and the ascending vapour would not remain shut up in the air until the cold would reach it, but it would be dissolved and become air, consequently there would be no streaming water on the surface of the earth, except for so far as rain should descend: and this water would be absorbed by the earth, so that during the time they want it especially, in summer, plants and animals would be destitute of it as if living in far deserts.

So Providence destined the mountains to shut up between their ravines, the vapour ascending from the earth and to hinder it from dispersing and to restrain the winds from driving the clouds away,

وأنجبال مدمجة للتلوج والهيذ وإنما خلق الله تعالى أحجارا صلبة لا
تكون أفبل للبرد ويكون النجج الواقع عليها ابقا ولا يسرب مما يدوب منه لصلابتها
وخلق دون كل جبل حصى جبلا صغارا رخو رملية او طينية لتسرب امياد
التي تسيل على نبت الجبال الحجرية ثم يندحر منها على البسيط على قدر
حاجات الناس في اوقاتها شي بعد شي²⁾

just as a dike retains the water. So the vapour remains preserved in the ravines until in winter the cold reaches it and condenses it and compresses it into water; this descends in the form of rain and snow. Now the mountains have within their bulk grotto's and caverns and pools and cavities: rain and snow, falling upon the tops of the mountains are poured out into these grotto's and pools and remain preserved in them, then the water leaves the lower parts through narrow passages and these are the springs. Then it flows over the surface of the earth where plants and animals profit by it and the rest is poured out into the seas. And when that part, which they have profited by, has disappeared (by evaporation), the rain and the snow are again reached by the return of winter and they return to what they were; this state of things lasts till „the prescribed time be accomplished”¹⁾.

Here a remarkable difference with the North-Semitic ideas is to be observed: the springs do not rise from subterranean Tehom, but they are produced by the clouds. This conception is free of all mythological or semi-mythological reminiscences; it is in its way

وقال بعضهم ان الاحبال سبب لوجود المياه العذبة السالحة على وجه الأرض الذى هو مادة حياة النبات والحيوان وذلك لان سبب هذا المياه هو انمقاد البخار فى الجو اعنى السحاب الاحبال السالحة الضوا على بسط الأرض شوقا وغربا وجنوبا وشمالا تمنع الرياح ان نسوق البخار بل نحصره بيننا حتى يدحبقا البرد فتصير عطرا وتلحا فلو فرضت الاحبال مرتفعة عن وجه الأرض لكانت الأرض كره لا غور فيها ولا ندى فالبخار المرتفع لا يبقى فى الجو محصرا الى وقت يضربه البرد بل يتحلل وبستهيل هواء ولا يحرى المياه على وجه الأرض الا قدر ما ينزل من المطر ثم تنشفه الأرض فكان يمرض من ذلك ان يكون النبات والحيوان يعدم المياه فى الصيف عند شدة الحاجة اليها كما فى البوادي البعيدة فالله فى التدبير الالهي وجود الاحبال لمحصر البخار المرتفع عن الأرض بين اغوارها وتمنحها من السيلان ومنع الرياح ان نسوقها كما يمنع السكر الهاء قيبقى فيها فيينا (read) محفوظ الى ان يدحبقا البرد زمان الماء فيجدهد ويحصره فيصير ماء ثم ينزل عطرا وتلحا والاحبال فى اجرامها عمارات واهوبة واوشال وكيف فتقع على فلبها الامطار والتلوج وتنصب الى تلك المغارات والوشال وتبقى فيها مخزونة وتدرج من اسفلها من عذذ ضيقة وهي الميون فساح منها المياه على وجه الأرض فينتفع به النبات والحيوان وما فضل ينصب الى البحار فلما فنى ما استفادته من الامطار والتلوج احقبقا نوبة السحاب فعاتت الى ما كانت ولا يزال هذا دأبا الى ان يبلغ القاب اجاه

a learned theory. Further, it is to be observed in this theory that it seems to suppose that, even if no vapours were condensed in the air into clouds, it would still be natural if rain descended; so it does not ascribe the origin of rain to the same process as that which causes the mountains to be watered. This view has not been generally accepted among Muslim scholars; ẖazwīn himself gives a rational theory about rain and snow being formed from the vapours rising from the earth (I, 93 sqq.).

Such theories are however not the popular old views. In books containing the old mythological traditions we find upper Tehom, the upper half of Tiamat, indicated as the element which provides the clouds with rain. It is not our aim to describe these conceptions, attractive though they may be; we must content ourselves with referring to Ber. Rabba, VIII ro. b, 15; Midrash ẖohelet, VII ro., 17 sqq.; Midrash Šoḥer Töb, p. 151, 24 sqq.; Tha'labī, p. 10, ult.; Tabarī, Tafsīr, VIII, 138 infra.

The fact is of importance for the present discussion that, as well among the Northern as among the Southern Semites, the mountains are considered as spreading the nutritive element over the earth, because of their communication either with the clouds or with the nether world.

So we have found three characteristics of the navel united in the mountains:

- I. Their being the origin of the earth.
 - II. Their being the place of communication with the upper and with the nether world.
 - III. Their being the medium through which food is spread over the earth.
-

CHAPTER II

THE NAVE AND THE SANCTUARY

The transition from the mountains to the sanctuary is a natural one, it is only the transition from the general subject to a special side of it; for among the Northern Semites it was essential that the sanctuary should be a high place or still better a mountain. We have only to remember the **בְּמִנֵּה** and their position to realize the significance of this necessity. The Samaritans had the centre of their worship on mount Gerizim which, together with mount 'Ebal, formed from of old a pair of sacred mountains, as is well known from the Hexateuch, where they have the closest connection with the Tora and so are made the counterparts of the sacred mountain Sinai, the cradle of Yahwism, whereas Šion does not play a part in this series of ideas (cf. Deut. XXVII passim; Joshua VIII, 30—35). But Šion is also by predilection represented as a mountain.

It is perhaps not easy to answer the question whether in the mind of the Southern Semites the idea of a sanctuary was inseparable from that of a mountain; nor do we know whether their thoughts on this subject have undergone any change. Medīna, which was only made a sanctuary because Muhammed desired it for various reasons, was not situated upon or at the foot of a mountain.

Turning to the holy places of an older date we find quite an other state of things. In 'Arafāt and in Muzdalifa the two mountains which are usually called after the names of the places, are the only objects of the religious rites which are performed there to this day. In Muzdalifa the god Ẕuzah, like Yahwe on the Sinai, revealed himself in a fire burning on the top of the mountain. And in 'Arafāt the Wuḳūf, the most important part of the Ḥadjdj, takes place at the foot of the mountain, just as the Israelites made their Wuḳūf at the foot of the Sinai.

As to Mekka, what we observe in the first place, is the fact that the town and the sanctuary are situated between two mountains, Abū Ẕubais and al-Djebel al-Aḥmar, just as Šhekem between 'Ebal and Gerizim, save only that the Mekkan mountains are steeper

which explains their appellation *الخشبتان* „the two steep ones” (Azraqī, p. 13, 1; 195, 7; 178, 5. Ibn Djubair p. 108, 7). What we observe next is the fact that these mountains are of no great importance in the present Muslim worship at Mekka. The title of *Ḥaḍḍjī* may be gained without ever having ascended one of these mountains. This phenomenon is perhaps due to the same tendency as that which Professor Snouck Hurgronje has pointed out in some traditions which declare the whole territory of ‘Arafāt and Muzdalifa qualified for the *Wuḳāf*: the tendency to efface the pagan reminiscences connected with these places.

Nevertheless Muslim tradition has preserved utterances which point to the high value which in certain circles was attached to the mountains, or some mountains, of Mekka. There can even be adduced a place in the *Ins* (I, 7, 6 *infra*) where the whole scenery of Mekka is called *جبل مكة* „the mountain of Mekka”. Remembering the fact that the author of the *Ins* was intimately acquainted with the Jewish views concerning Jerusalem, we can scarcely doubt that the expression is due to the feeling, that the sanctuary ought to be a mountain and that Mekka should be called the mountain of Mekka like Jerusalem is called mount *Ṣion*.

We have seen above that according to the common Muslim opinion the mountains have been created after the heavens and the earth, on the second or the third day of creation. There is however a widely spread tradition maintaining Abu Ḳubais to have been the first mountain Allāh set upon the earth, when it was still tottering (Azraqī, p. 178, 5; *Ḳuṭb al-Dīn*, p. 443, 9; Nuwairī, p. 72, 12; *Ḥaḍḍrāwī*, p. 4, 16). *Ḥalabī* gives it the title of „the father of mountains” (I, 195). And it is said of al-*Ḥijā'* that its foundations are situated in the seventh earth (*Ḥaḍḍrāwī* p. 11, 6).

There are however some traditions which go so far as to contradict the opinion that all mountains have been created on the second or the third day of the *Hexahemeron* and to maintain that the creation of Mekka coincides with that of its two mountains. Azraqī, p. 42, 5 *infra*, relates how a document was found in the foundations of the *Ka'ba*, on which these words were written: „I am Allāh the lord of Bakka: I made it a sanctuary on the day when I created heaven and earth, sun and moon: on the day when I made these two mountains” ¹ (cf. p. 353, 8; Nuwairī, p. 75, 11). Here

¹ انا الله ذو بكة يوم خلقت السموات والارض والشمس والقمر ويوم صنعت جبلين الجبلين

an intimate connection is assumed between the holy city and its two mountains. It naturally occurs to us to find an analogy here with ideas and facts occurring in other parts of the Semitic world. The holy place Shekem lies also between two sacred mountains; and Assyriologists have laid emphasis on the fact that the mountain of the earth, which is represented by the sanctuary of the Eastern Semites, is provided with two tops (cf. *Jeremias* p. 54 sqq.). It must also be remembered that the mountain of paradise is a double one (*Adamsbuch*, p. 117. 3 sq.).

Hakabi who also mentions the last quoted tradition about Mekka in a slightly different form, adds the words: „its two steep mountains will never give way“¹⁾ (I, 191: 3 sqq.). These words remind us of what is said of Sion (*Ps.* CXXV, 1): „It will never give way, it will stay on its place for ever“²⁾.

These materials show sufficiently, that not only Aratāt and Muzdalifa owe a great deal of their significance to their holy mountains, but that also Mekka as a sanctuary is considered in some traditions as being intrinsically connected with its mountains. It is also probable that this view rests on the one hand on an old-semitic conception of the nature of the sanctuary, and on the other hand has been renewed and corroborated by post-islamic influxes from the Northern parts of the Semitic world.

In the following pages we shall see that the sanctuary, being conceived as a mountain of a special significance, does not only possess the characteristics of the navel, but is really considered as the navel of the earth. After our investigations of the mountains in general we can best begin this new subject by showing that the sanctuary has been considered as the highest mountain or the highest territory of the earth: or, in other words, that it possesses the first characteristic of the navel in an absolute form. As to mount Sion, this theory is, in its general form, not yet applied to it in the Old Testament: but is here limited to eschatological times: *Isaiah* II, 1: „And it shall come to pass in the last days, that the mountain of Yahwe's House shall be established in the top of the mountains, and shall be exalted above the hills“³⁾.

It is clear why it is said here that this state of things will begin in the coming era: for at that time the earth and especially

لا يزل أخشابها

לא ימוט לעולם יעבב

והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית יהוה בראש ההרים ונשא
מנבעות

than I saw it in Mekka' ¹). Kisā'i, fol. 15 a, 7 infra, gives a tradition which we shall have to consider again: „Tradition says: the pole-star proves that the Karba is the highest situated territory: for it lies over against the centre of heaven" ²).

This theory has been applied in a peculiar case which affords a striking parallel to the position of the navel at the time of the cosmogony. According to Bereshit Rabba fol. XXXVII ro. a, 1, 20 sq. „the land of Israel was not submerged by the Deluge" ³.

It is not astonishing to find that the Samaritans have claimed for their sanctuary the same honours as the Jews did for theirs. But, remembering that already in Judges IX, 37 one of the mountains near Shekem is called „the navel of the land", it is natural to suppose that Gerizim was of old the object of navel-theories as we find them in later literature. In Ber. Rabba fol. XXXV ro. b, ult. sqq., it is told how Rabbi Jonatan on a journey was invited by a Samaritan to perform his prayers on Gerizim. When he asked: „why"? he was answered: „because it was not submerged by the Deluge" ⁴).

The Muslims, in their turn, have freed the Karba from Deluge. „Ibn Hishām relates that the waters of the Deluge did not reach the Karba, but that they surrounded it. The Karba itself however remained free in the air (reaching) to heaven. And when the ark made the Tawāf round the noble house, Noah said" ⁵) etc. (Khamis I, 92, 21).

Why the sanctuary is not attained by the waters of the Deluge is clear: Deluge is the reign of Tehom, of old a demoniac power, familiar from the creation stories. The sanctuary is the type and representation of Kosmos and of Paradise and as such a power diametrically opposed to Chaos: when the Semites maintain that the Sanctuary was not reached by the Deluge, this is not only due to the opinion that the Sanctuary is the highest place in the world,

انى لم ار السماء بهذا فافرب الى ارض عند بيتي ¹

وفي الحديث الغطب دالة على ان الجنة ارف ابتاع فيها على مقبة ²
وسط السماء

لما نפת ارض اسرائيل بمبولا ³

دلا نك بموي دنبولا ⁴

وذكر ابن هشام ان الماء لم يصل الجنة حين الطوفان ولكنه فام حويلا ⁵
وبقيت دى فى هواء الى السماء وان نوحا قال لذل السفينة وهى تطوف
بالبيت النريم الخ

The poet is evidently combating a movement to cut off the ties with the Jerusalem temple: he seeks to frustrate these endeavours by reminding of the well known theory.

This theory has been taken over from the Jews by the Muslims. Zamakhsharī, p. 67, 13 (ad Sūra II, 37) and Dīrābekrī (Khamīs, I 31, 1) have a tradition which opens with the words „The earth was created by Allāh on the place of Jerusalem”¹, a sentence taken almost literally from Yoma 54 b as quoted above.

But the Muslim theological conscience could not allow this prerogative of Jerusalem. Consequently we find the Jewish traditional lore about the beginnings of creation taken over in Muslim tradition and transferred to Mekka. According to a tradition told by Azraqī, p. 301, 3 *infra*, Abū Dharr asked the Prophet „Which of the mosques on the face of the earth has been founded first?” He answered „The sacred mosque”. I said „Which next?” He answered „The farthest mosque”. I said „How great a space of time lies between them?” He said: „Forty years”². (Cf. Azraqī, p. 302, 1 *sqq.* and Zamakhsharī, p. 219, 16 ad Sūra III, 90). In other traditions the preexistence of the Mekkan sanctuary is taught in plain words: „Forty years before Allāh created the heavens and earth the Ka’ba was a dry spot floating on the water and from it the world has been spread out”³. (Azraqī, p. 1, 6 *infra*; cf. Kutb al-Dīn, p. 25, 5 *infra*). It should be noted that this tradition is given on the authority of Ka’b al-Ahbar.

The opinion that the Ka’ba was created two thousand years before the rest of the world has however had a much wider circulation. Tabarī I, 47, 6: „Abd Allāh ibn ‘Omar said: „The House was created two thousand years before the earth and from it the earth was spread forth”⁴. Tabarī, Tafsīr I, 409, 9 *infra* „Muḍjahid said: „Allāh created the spot of this House two thou-

¹ خلق الله الأرض في موضع بيت المقدس

عن أبي ذر فإن سمعت رسول الله فقلت رسول الله أي المسجد²
على وجه الأرض وضع أولاً فإن المسجد الحرام قال قلت نعم أي فل المسجد
الأقصى قال قلت كم بينهما فل أربعون سنة

فل كعب الحبار كانت الكعبة غداة على السماء قبل أن يخلق الله³
السموات والأرض بأربعين سنة ومنها حدثت الأرض

عن عبد الله بن عمر قال خلق الله بيت قبل الأرض بألفي سنة ومنها⁴
حدثت الأرض

sand years before he created an atom of the earth" ¹. This tradition occurs in various forms, e. g. in Tabarī's *Tafsīr* IV, 6, 23 sqq., Tabarī I, 124, 17; *Ḳutb al-Dīn* p. 25, 5 *infra*, p. 26, 3, 9; Ibn al-*Atḥār* I, 14-19 sqq. The origin of the number two thousand is still to be discovered in Jewish tradition where one of the pre-existent entities, the Tora, is said to have been created two thousand years before the creation of the earth (*Bereshit Rabba*, fol. IX vo., b. ult.). All these traditions show sufficiently that the quality of having been the beginning of creation is inherent to the sanctuary in Semitic tradition. That this quality is really taken in connection with the sanctuary as the navel is proved by a tradition like this: „The Holy one created the world like an embryo. Like the embryo proceeds from the navel onwards, so God began to create the world proceeding from its navel onwards and from there it was spread out in different directions" (*Jellinek* V, 63, 1 sqq.) ².

Now it is highly instructive to observe how this view is paralleled by another set of traditions where the same thought is expressed in a different form.

On p. 6 we have found a tradition, preserved in Bereshit Rabba fol. VI ro, a. 11 sq., in which Rabbi Tanhūm says: „on it (viz. the first day) have been created four things: the mountains, heaven, earth, and light”. Here a difference is made between the creation of the mountains and that of the earth. Now the mountains are generally considered as the substantial part of the earth, and the Sanctuary is a mountain of a peculiar nature, considered as having been created before the earth; from this we can draw a natural conclusion as to the nature of the navel viz. its representing the substance or its being an image of the earth. This conclusion is corroborated by the fact that the nucleus of the earth is represented in Semitic literature as being pre-existent. The Syriac cosmogony has been led into this direction by the ambiguity of Gen. I, 1 in the Syriac Bible: ܐܠܗܝܡ ܒܪܐ ܫܡܝܐ ܕܠܗܝܡ ܕܡܝܬܐ. Now ܡܝܬܐ can take the place of the Hebrew מֵת but it means also „essence” and so Ephraim in his commentary explains ܐܠܗܝܡ ܒܪܐ ܫܡܝܐ ܕܠܗܝܡ ܕܡܝܬܐ by ܐܠܗܝܡ ܒܪܐ ܫܡܝܐ ܕܠܗܝܡ ܕܡܝܬܐ ܕܡܝܬܐ probably in the sense of heaven itself and earth itself, for in the following passages he

١/ من محامد فان خلق الله موضع هذا البيت قبل ان يخلق شيئا من الارض بالتقى سنة

ברא הקב"ה את העולם כילוד אישה מיה הילוד הזה בתחילה ^א מטיבירו ומישים הוא מתחיל והולך כך העולם התחילו הקב"ה מטיבירו ומישים נמתה לבאן ולבאן

opposes the view of those who take these expressions allegorically. But the word **صَوْنَا** is nearly as ambiguous as **أ**, it means „self” and „essence”.

It is not clear therefore, whether Ephraim is in favour of the view that the nucleus of the earth has been created before its mass. Jacob of Edessa (Ephr. Opp. I 116 D) evidently opposes it: he shows some heat in affirming that **أ** is nothing but the Hebrew **אֵשׁ** and like this a sign of the accusative. This zeal on the part of Jacob shows that there were people who interpreted **أ** in a different way, probably as having the meaning of substance.

Arabic literature contains more on this subject. Zamakhsharī ad Sūra II, 27, p. 67, 12 of his commentary, says: „the creation of the substance of the earth is anterior to the creation of heaven: but the spreading out of the earth is posterior to it”¹).

Here the very remarkable sequence of things is this:

1. the substance of the earth.
2. heaven.
3. the mass of the earth.

Apparently this is a different form of the traditions quoted about the pre-existence of the Sanctuary and of the mountains, for, as we shall see, the term **دَحْو** is always used for the spreading out of the earth around or under the navel.

Zamakhsharī's tradition is given by al-Dyārbekrī in a slightly different way: „When God began to create things, he created the **تربة** before heaven; when he had created the heavens and divided them into seven stages, he spread out the earth” (Khamīs I, 92, 15 sq.)²). The meaning of **تربة** is explained in Lisān I, 221, 1 sqq.: „People say. A land of a good **تربة**, this means the substance of its ground”³).

Another tradition, perhaps the most popular on this subject in Arabic literature, relates that Allāh created a **جوهرية**, a substance; thereupon he contemplated it with a majestic gaze, so that it melted, then a vapour rose from it, which gave origin to the sky, thereupon the earth was created from the remainder of the **جوهرية** (e. g. Kāzwīnī I, 9, 11 sqq.).

¹ جرم الارض تقدم خلقه خلق اسها. وأما دحوها فذاخر

² فيها بدأ الله خلق الأشياء، خلق التربة قبل السماء، فيها خلق السماء، وقضاهن سبع سموات دحا الارض اى بسطها

³ يقال ارض طيبة التربة اى خيفة نوابها

These examples may be sufficient to illustrate the parallel between the sanctuary and the nucleus of the earth as pre-existent entities. Now this theory is completed in a remarkable way by the theories concerning the nature of Adam and his being created on the spot of the later sanctuary.

It is well known, that **אדם** has the collective meaning of „mankind”. This is not a discovery of modern philologists, but it has always been vivid in the mind of the Semitic peoples. I will only remind the reader of the fact that to indicate an individual, the Israelites say **בן אדם**: that Jacob of Edessa, a Syrian, is well acquainted with the collective meaning of **אדם** (Ephraim Opp. I 131 A) and that according to the Muslim legends God takes from the spine of Adam the nucleus of all mankind and makes his covenant with them.

Now according to Jewish ideas Adam, the substance of mankind, was created on the substance of the earth, the sanctuary, more particularly the altar. Ber. Rabba XVII vo. a. 1. 6 infra „out of the place where reconciliation is made for him, man has been created”¹⁾.

This idea has further been intrinsically woven into the scheme of the Syriac Cave of Treasures, according to which man has been created in the centre of the earth whereto he returns at his death (Schatzhöhle, p. 14. 2 sqq.). In the Book of the Bee (p. 10, 5 infra) it is said that the „idea” Adam is conceived even before the creation of the world, consequently a pre-existent Adam, an idea which has its counterpart in the pre-existent Christ, who is called the second Adam.

Muslim theory has transferred some of these features from Jerusalem to Mekka and also from Adam to Muḥammed. Adam has been created in the vicinity of Mekka (Khamīs I, 46 paen.) from all elements of the earth (Ṭḥalabī, p. 23 sq.).

The origin of Muḥammed’s substance (*ḥina*) is in the navel of the earth, in Mekka. Khamīs I, 37, 7 sqq.; Ḥalabī I, 197, 2: „the origin of the clay of the apostle of Allāh is from the navel of the earth in Mekka”²⁾. And finally Adam and Muḥammed have also become pre-existent entities in Muslim tradition (Ḥalabī, I 197, 16; 198, 3 sqq.).

The traditions which relate that the earth was spread out from the nucleus or from the sanctuary lead us to the third quality of

¹⁾ מִמְּקוֹם כְּפָרְתּוֹ נִבְרָא

²⁾ وعن ابن عباس أصل طينة رسول الله من سرة الأرض بهيمة

the navel inherent to the sanctuary viz. that of being the centre of the earth.

This idea is already expressed in the well known passage in Ezekiel, V, 5: „So speaketh the Lord Yahweh this is Jerusalem, I have set it in the midst of the nations, and round about it are countries”¹). It is also found in Pseudepigraphic literature. In the Book of Jubilees VIII, 19 Mount Sion is called the centre of the navel of the earth. It is not clear whether this expression is genuine or not: „the centre of” looks like a gloss on „navel”. If however the words are genuine, their meaning must be that the holy land is the navel of the earth and that Jerusalem lies in its centre. According to the same chapter vs. 12 the territory of Sem., apparently Palestine, is called the centre of the earth. In the Apocalypse of Henoch XC, 26 the Temple and Gehenna are placed in the centre of the earth.

It is only natural that this idea should occur also in Jewish literature: according to Rabbi Eliezer „the world has been created from its centre”²). The immediately preceding words are: „the world has been created from Sion”. (Yoma 54 b).

A new proof of the influence of Jewish tradition on Christians and Muslims lies in the fact that this idea is also well known in Syriac and Arabic literature. In the „Cave of Treasures” Adam is created in the centre of the earth, on the place where the cross of Christ shall be erected in later times (p. 14, 2 sq.); the whole book is dominated by this idea. Jerusalem as the centre of the earth is also mentioned in the Book of the Bee, p. 21, 3 sq.

In Muslim literature we find regarding this subject the same phenomenon as we have found above: the Jewish views have first been taken over and afterwards transferred to Mekka. Halabi I, 195, 5 infra, quotes a tradition on the authority of ‘Ali which opens thus: „the centre of the world is Jerusalem”³). In the Ins I, 7, 15 (cf. I, 202, 14) this idea is used as an explanation of the well known epithet „the farthest” „According to a tradition Jerusalem is called „the farthest”, because it is exactly the centre of the world”⁴). In Kīsā’ī, fol. 15 a 4 infra, the term is explained

¹ כה אמר אדני יהוה זאת ירושלם בתוך העמים שמתיה וסביבותיה
ארצות

² עולם כמצעתו נברא

³ وسط الدنيا بيت المقدس

⁴ وروی اند سبى أقصى لاند وسط الدنيا لا يزيد شبا ولا ينقص

in this way: „the centre of the earth is Jerusalem because it is the gathering place”¹⁾. It is a common idea among the Muslims, taken over from the Jews that the gathering of mankind before the last Judgment will take place at Jerusalem. This idea is the counterpart of the history of the creation and its complement: as mankind has sprung from the hands of the Creator at Jerusalem and has spread from it, so it will be gathered there to reappear before him, and the spot where he once stood will then be the spot of his judgment seat. It is not only in this connection that we meet the navel as the seat of the judge (cf. the chapter on the navel and the throne).

Notwithstanding these widely spread ideas, Muslim tradition has found no difficulty in declaring Mekka the centre of the earth. The transition was in this case very easy because in the *Ḳor’ān* there are sayings which can be interpreted in favour of such a view. *Sūra XLII. 5* (= VI, 92): „Thus we have revealed unto thee an Arabic *Ḳor’ān* that thou mayest warn the mother of places and those who are round about it”²⁾. According to *Ṭabarī Tafsīr VII. 165, 18* „those who are round about it” means the whole of the earth: this explanation involves the conception that „the mother of places” (and this is nothing but Mekka in Muslim terminology) is the centre of the earth. Of course this verse from the *Ḳor’ān* is only of secondary importance for the later spread of the conception among the Muslims who use „the centre of the earth” as a common epithet for Mekka (*Ḳuṭb al-Dīn*, p. 18, 7 infra; cf. *Bibl. Geogr. Arab. I. 3, 20* and *Mas’ūdī I. 77* where Arabia is the centre of the earth).

The sanctuary is not only the centre of the earth, it possesses also an other characteristic of the navel, viz. that of being the place of communication with the upper and with the nether world, or, on the one hand with heaven in general and with Paradise and the divine throne in particular — on the other hand with *Telom* in general and with the realm of the dead and Hell in particular; in other words: in the sanctuary the three parts of the Universe, earth, upper and nether world, meet.

The communication between the sanctuary and heaven is a fact so well known that it will not be necessary to give a large collection

¹⁾ وسط الأرض هو بيت المقدس لأنه المجمع

²⁾ كذلك أوحينا إليك قرآنا عربيا تنذرك أم القرى وعن حولنا

of literary evidence. In the first place we remember the sanctuary being a peculiar mountain and as such possessing the quality of reaching to heaven. And further it is in the sanctuary that the smell of burnt offerings and incense daily ascends and reaches the godhead whose presence is at the same time here and in heaven. Of the sanctuary of Bethel it is said in Genesis XXVIII, 17 that it is **שַׁעַר הַשָּׁמַיִם** „the gate of, the entrance to heaven”. Mount Sinai at the visit of the Israelites, is burning **עַד לֵב הַשָּׁמַיִם** (Deuteronomy IV, 11) „unto the heart of heaven”. The rabbis maintain that the ladder in Genesis XXVIII, 12 represents Mount Sinai which lies on the earth and reaches to heaven (Ber. Rabba fol. LXXVII ro. b, 11 sqq.). Jerusalem is often described with heavenly colours and considered as the earthly image of Jerusalem in heaven.

Further it should be noted that Muslim tradition has accepted the idea of Jerusalem being the place of communication with heaven. It is remarkable that Muhammed's ascension to heaven does not take place at Mekka but at Jerusalem; nay even Allāh himself when he created heaven and earth or, to express it more exactly, the navel, heaven and earth, ascended from Jerusalem to heaven. The common Muslim view is, that originally the divine throne rested on the water, as the Kor'ān (Sūra II, 9) already has it: „and his throne rested upon the water”¹). Later traditions add a good many details, which can partly be traced back to Jewish sources. Before the creation Allāh's original restingplace is identified in some Muslim traditions with Jerusalem „Ka'b al-Ahbār said, Allāh says to Jerusalem: Thou art my throne, from which I ascended to heaven”²) (Nuwairī p. 90, 29). In an other place (Nuwairī p. 90, 15) Ka'b asserts having read this in the Tora. At any rate the Jewish origin of this tradition is clear and it is not at all to be considered as a common Muslim view.

The Jewish and Christian views of the communication between Jerusalem and heaven or Paradise have left many traces in Muslim traditions: some of them will be quoted later on; here I will give only this one (Ins, I, 211, 7 sqq.): „Ka'b said: Every morning in heaven one of the gates of paradise is opened: from it light

¹) وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ

²) عَنْ كَعْبِ الْأَحْبَارِ قَالَ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِبَيْتِ الْقُدُسِ أَنْتَ عَرْشِي
الَّذِي أَرْتَفَعْتُ مَذْكُتًا إِلَى السَّمَاءِ

and mercy stream down upon Jerusalem and this will last till the Hour (of Resurrection)" ¹.

It is only natural to find analogous sayings about Mekka. The tradition of 'Ā'isha asserting that at Mekka heaven is nearest to the earth is not only a testimony for Mekka as the highest place on earth, but also of its connection with heaven (above p. 15). More remarkable is the story which is told about the people of 'Ād by Ḳuṭb al-Dīn p. 442, 6 infra. When they were in need of rain they sent messengers to Mekka in order to pray there for rain, of course because their prayer would be heard better there than at any other place of Arabia, because of its connection with heaven. When they arrived at Mekka, they were advised to climb Abū Ḳubais, because never a repentant sinner had climbed it without being heard ².

We have now to turn to the nether world in its connection with the sanctuary. As I have already observed, we must — at any rate in Jewish theology — distinguish three terms designating the nether world: Tehom, Sheol, Gehenna. The idea connecting these three, is that they form the nether stage of the world and its ungodly, demoniac part.

The connection of the sanctuary with Gehenna is given by the situation of the latter close to Jerusalem. So we find as early as in the Book of Henoch, Chapter XXVI, a vision of the centre of the earth, consisting of a holy mountain and other mountains to the East and the South, evidently Sion, the Mount of Olives and the present Djebel Abū Tōr. Between the latter two is a ravine, evidently Gehinnom. The angel accompanying Henoch declares it to be destined for those that are to be damned for ever.

In the Talmud, 'Erubin 19 a, is found a remarkable utterance about Gehenna, important not so much for the conception of Gehenna, as for its co-ordination with Tehom and with the Desert. It runs: „Three gates has Gehinnom: one in the Desert, one in

عن كعب فان باب مفتوح من السماء من ابواب الجنة ينزل منه النور¹
والرحمة على بيت المقدس كل صباح حتى يقوم الساعة
وان وفد عاد قدموا الى مكة للاستسقاء لعمومهم فامروا بالطموع الى ابي²
قبيس ليدعاء وقيل لهم لم يملكه خاطي³ يعرف الله منه الاجابة الى ما
دعاه اليه

the Sea, one in Jerusalem" ¹). Further it is said that the entrance to Gehinnom is possibly on the spot of two palmtrees between which vapour ascends from the earth. In Arabic literature too the conception of Jerusalem as the entrance to Hell, is found. Nuwairī p. 90, 14 has a tradition in which the following words occur: „this (viz. Jerusalem) is the place of my Fire, on its left side" ²). Another tradition speaks more explicitly (Nuwairī p. 89, 3 infra) which is given as an explanation of Sūra LVII, 13. Here Muḥammed says: „Then (viz. on doomsday) a wall shall be set between them (viz. Believers and Sceptics), wherein shall be a gate, within which shall be mercy; and without it, at its side the torment" ³). ‘Abd Allāh ibn ‘Omar commentates on this place in the following way: „this wall is the wall of Jerusalem, on its East side; behind it is a valley, called Wādī Djahannam and before it is a gate, called Gate of Mercy" ⁴).

The idea of the sanctuary being the place connecting Paradise and Hell is expressly added in Ins I 202, 17 sq.: „and this is a wall between Paradise and Hell" ⁵).

The connection between Jerusalem and Tehom is in the first place expressed in a number of traditions which represent the holy Rock as the stone which is connected with Tehom (cf. Feuchtwang, p. 544 sqq.). Other traditions, of which Feuchtwang has given also a good many, link the altar with Tehom by means of the channels which conducted the blood of sacrifices and the water to a subterranean cave. Sukka 49 a Rabbi Jose says of these channels: „A way was made for these channels which descended unto Tehom" ⁶). In Sukka 53 a Rabbi Yohanan says: „When David dug the channels, Tehom rose and threatened to submerge the world" ⁷).

Another remarkable connection between Jerusalem and Tehom is

שְׁלִישָׁה פְּתָחִים יֵשׁ לְגִיהֶנֶם אֶחָד בְּמִדְבַּר וְאֶחָד בֵּית וְאֶחָד בִּירוּשָׁלַם ¹

وهذا موضع ناري عن يسارها ²

فَضْرِبْ بِيَدَيْكَ بِسُورِ لَيْلٍ بَابَ بَاطِنِهِ فَوَيْلٌ لِّلرَّحْمَةِ وَظَافِرُهُ مِنْ فَيْلِهِ الْعَذَابِ ³

הוּא חָאֵטְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִן הַמִּזְרָחִי הַזֶּה מִן וְרָאֵה וְאֵד נִקְלָל לֵה וָאֵדִי ⁴
 גִּיהֶנֶם וּמִן לֵבָיִת בָּבֶל נִקְלָל לֵה בָּבֶל הַרְחִיקָה

הוּא חָאֵטְ בֵּית הַחֵטְא וְהַנֶּזֶק ⁵

שִׁיתִין מַחֲלָלִים וְיִרְדִּין עַד תְּהוֹם ⁶

בִּשְׁעָה שֶׁכָּרָה שִׁיתִין קָפָא תְּהוֹמָא וּבִעָה לְמִשְׁטַפִּי עֲלֵמָא ⁷

Dr. J. L. Palache drew my attention to this place.

given in the headings of the Targum to the **שירי המעלות** (Ps. CXX—CXXXIV viz. „a song recited on the steps of Tehom”¹). A well known tradition maintains that the fifteen Maralot psalms had a certain analogy with the fifteen steps in the Jerusalem temple which lay between the enclosure of the women and that of the men. The headings of the Targum contain an allusion to this tradition and call the steps „the steps of Tehom i. e. the steps which conduct from Tehom to the Temple”. Here is a remarkable corroboration of the view of Winkler and his adherents: Benzinger writes in his *Hebraische Archäologie*², p. 330. „der Vorhof (entspricht) dem Himmelozean”. At any rate the expression in the Targum is a new proof of the relation between the sanctuary and the nether world.

Conceptions of a different nature also testify to this relation, viz. those which represent the sanctuary as a sepulchre. Of course I do not mean to say, that the presence of graves in Jerusalem establishes a relation of the nature mentioned. But both Jerusalem and Mekka possess the qualities of a typical sepulchre. As concerns Jerusalem I do not know of this idea in Jewish literature; but it appears in the Syriac legends about Adam, who is here and in Muslim legends as we have seen, a type of mankind, mankind in substance. Now Adam is created in the centre of the earth and after the Deluge his corpse is brought back to this place and buried in what is called **לְנִיחַת הָאֵרֶץ** „the gate of the earth”. We remember here the sanctuary as „the gate of heaven”. In the text itself the nature of the place is called back to memory by the addition of the words **מִצְדַּת הָאֵרֶץ** „the centre of the earth”. Consequently the sanctuary as the navel is a typical sepulchre. Muslim tradition also mentions Jerusalem as Adam’s grave (*Tha’alabī*, p. 43, 15 sqq.; *Tabarī* I, 163, 2; *Azrakī*, p. 39, 5); we have already seen that the creation of Adam is sometimes placed in the Muslim centre of the world. His grave is often localised in Abū Ḳubais. That Syriac influence has been at work in the traditions concerning Adam is proved by the fact that his burying-place is called: **غار العنبر** a translation of **מִצְדַּת הָאֵרֶץ** „the cave of treasures” (*Tabarī* I, 162, 18; *Ibn al-Athīr* I, 38, 5 infra where the reading of the text is to be corrected; *Mas’ūdī* I, 69; *Ḥadrāwī*, p. 12, 19 infra; *Ḳuṭb al-Dīn*, p. 442, 4 infra: 443, 1 sqq.). As in many other cases, North-Semitic traditions have been islamised here; and as the legend of Adam’s creation has been transferred to Muḥammed so has Adam’s

¹ שירא דאתאמר על מכרין ומכרין, מסקין (מסוקין) דתהומא

grave in connection with his creation given rise to a remarkable theory of Muhammed's grave. The stuff out of which man was made, his **عَظْم** (ḥayy) returns after his death to its primeval place. Muhammed, the image and substance of mankind, was buried in Medīna, so his substance originally belongs to Medīna (Khamis I, 37, 9 sqq.; Ḥaḍrāwī, p. 6, 11 sqq.). This theory proceeds from the fact that Muhammed's grave is in Medīna: consequently Medīna must also have the privilege of being the birthplace of Muhammed. This conception therefore is in total disharmony with the Muslim view that either Jerusalem or Mekka is the centre of the earth.

Therefore it is not astonishing to observe that other people go in the opposite direction. They start from the idea that Muhammed's substance (جَسَد) belongs to Mekka and their conclusion is that his grave ought also to be in Mekka (Ḥalabī I, 197, 13). We observe here the power of theory, in this case the theory of the close connection between the navel and the grave or the nether world.

This theory does not only affect Adam or Muhammed as the heads of mankind, but also the subsequent leaders, the prophets. Noah, Hud, Ṣālih, Shu'aib, Ismael have been buried in the sanctuary, in the Ḥudj̄r or between Zamzam and the house of al-Arḩam (Ḥaḍrāwī, p. 1, 9 infra; Azrakī, p. 34 paen., 363, 10 sqq.). According to Azrakī, p. 39, 5 between Zamzam and the Rukn 70 prophets are buried; in other places larger numbers, even 300 graves of prophets are mentioned (Azrakī, p. 363, 14; Ḥalabī I, 206, 9 infra) as situated around the Ka'ba. Azrakī formulates the theory in this form: „Every prophet, after his people had perished, would establish himself at Mekka, there he and his followers with him used to perform worship till he died” (p. 363, 9 sqq.; cf. Ḥalabī I, 206, 8 infra)¹.

We have been able to observe the North-Semitic origin of this theory and its development on Muslim territory. It is only natural to find that in some Muslim traditions Jerusalem is also considered as the burying-place of prophets. According to Azrakī, p. 39, 5 not only Adam but also Abraham, Isaac, Jacob and Joseph are buried in Jerusalem and the author of the *Ins* who is influenced by local Jerusalem tradition, maintains that a thousand of prophets have been buried in that place (*Ins* I, 208, paen.).

There is still an other tradition relating to the sanctuary as a

¹ كَانَ النَّبِيُّ عَنِ الْإِنْبِيَاءِ إِذَا هَلَكَتْ أُمَّتُهُ لَحِقَ بِهِنَّ فَدُفِنَ فِيهَا النَّبِيُّ وَمَعَهُ
مَعَهُ حَتَّى يَمُوتَ

burying-place. Azraqī, p. 305 sqq. says that on the North side of the Ka'ba there was a tumulus where the Ismaelite virgins were buried „and as often as people have made it level with the (rest of the) mosque it did not tarry to retake the shape of a tumulus as long as it exists”¹).

In the first place it is to be noted that the form of the grave, a tumulus, is emphasised in the above tradition. In the second place it is perhaps allowable to assume a general thought in this quaint utterance, viz. this, that virginity belongs to the nether world. We remember Kore whose relations with the nether world are well known and Minerva whose attribute, the owl, is the proof of a similar relation.

Now our next question is this: are there other relations between the sanctuary of Mekka and the nether world, analogous to those of Jerusalem. in other words. is there any relation between Mekka and Hell or Tehom? The answer seems to be partly evident, partly doubtful. For of a relation between Mekka and Hell nothing is known. But Tehom? In the first place we must remark that Muslim tradition does not contain much concerning Tehom and the nether world. Still in the form of the sanctuary there are characteristics which point in this direction.

The Arab sanctuaries in pagan times usually consisted of a stone which was besmeared with the blood of the victims and a pit, *ضبيب* into which the rest of the blood flowed down. A similar state of things existed in Jerusalem. Blood and water were conducted by the channels *שִׁתִּין* towards a cave in the interior of the holy mountain. Now we have seen that, according to the Jewish conception, these channels led to Tehom; consequently the cave is a representation of Tehom. As Wellhausen has already remarked, this has in its turn a strong likeness to what is found at Hierapolis. Here is also a *ῥήγμα* which is considered as the opening through which the waters of the Deluge have retreated, and which consequently has a close relation with Tehom, for the water of the Deluge is the water of Tehom (Lucian, Paris, 1615, p. 1060). Now the sanctuary at Mekka had also a deep pit or well, here called *جُب*, or *بئر*, situated within the Ka'ba (Azraqī p. 41, 14 sqq. 49, 1.

عن النجاشي انه سمع ابن الزبير عن ابي عبد الله يقول ان هذا المسجد قد فُتق
عذارى اسرى يغتسل بها بني النضير السلمي عن المسجد الحرام قال
وذلك الموضع نسوي مع المسجد فلهذا يغتسل به بنو النضير من ذن

106, 14 sqq., 111, 11, 169 ult.: 171, 4 infra). At its side stood the statue of the god Hobal. It is not probable that this statue was ever used as an altar stone. But the fact that Mekka possessed a pit within its sanctuary bears too close a resemblance to the presence of the pit in the other Semitic sanctuaries, to be overlooked, and analogy seems to favour the conclusion that the Mekkan جُب, had also its connection with the nether world, a conclusion which has already been drawn by Wellhausen in his famous book *Reste Arabischen Heidentums* (p. 103), and which is favoured by the tradition that this pit served for presents to be thrown into. If these presents had simply been gifts in honour of the sanctuary they would certainly have had an other place than the pit; but the fact that they were thrown into it proves that this really was their destined place. And so these gifts were probably intended to propitiate the god of the nether world.

The sanctuary, as the place of communication with the upper and with the nether world, is also the place which participates in the highest degree of the gifts of Heaven and Tehom. This is the next characteristic of the navel belonging to the sanctuary. We have already seen that this is also a characteristic of the mountains; now we shall see that what is said of the mountains as the distributors of food, is taught in a more precise way of the sanctuary, which not only supplies the earth with water but is watered itself in a particular degree. This idea has in the case of the sanctuary a natural basis as well as in the case of the mountains. Springs generally rise on the mountains: and a spring, with or without a mountain, is, generally speaking, a necessary requisite in a sanctuary. It has even been supposed that Mekka owes its origin as a sanctuary to Zemzem (Snouck Hurgronje, *Mekka*, p. 5). But we will first turn to Jerusalem and consider what the Old Testament says about its being blessed copiously with water.

Psalm CXXXIII compares the gathering of the Diaspora at Jerusalem on the Feast (probably the Feast of Tabernacles) with the sweetness of the oil which drips from the head of the high-priest along his beard upon his clothes and with the dew of Hermon that descendeth upon the mountains of Sion. For here Yahwe commanded the blessing for evermore"¹.

בְּנֵל הַרְמִיָן שִׁוֵּרָד עַל הָרָרִי צִיּוֹן כִּי שֵׁם צִיּוֹה יִהְיֶה אֶת הַבְּרִכָּה הַיִּים עַד הָעוֹלָם

The word הַיִּים is probably to be cancelled.

Yahwe's blessing, according to the poet, chiefly consists in rain (cf. Malachi III, 10: for dew and rain are nearly synonymous in Hebrew, and this blessing will for ever be bestowed upon Jerusalem, as it is bestowed upon mount Hermon. Now mount Hermon was, as its name testifies, of old a sacred mountain. Commentators on Ps. CXXXIII to this day, zealously endeavour to extort confirmation from travellers of the copious dew to be met with in the vicinity of Hermon: and the travellers in their turn have felt obliged to testify to an extraordinary quantity of dew around Hermon, in order to explain Ps. CXXXIII. It seems to me, that the expression of the text acquires quite a different aspect, if we are able to show that the presence of dew and rain is a feature belonging to the theory of the sanctuary. Ps. CXXXIII speaks at any rate in clear terms of Jerusalem. The feast of Tabernacles and its rites also provide us with materials which may be used for our purpose. In the first place it should be remarked that from of old this feast was closely connected with the rain expected in the subsequent autumn and winter. This idea is explicitly expressed by Zechariah XIV, 16: „and it shall come to pass, that everyone that is left of all the nations which came against Jerusalem shall even go up from year to year to worship the king Yahwe Sebaot and to keep the Feast of Tabernacles. And it shall be that who will not come up of all the families of the earth unto Jerusalem to worship the king Yahwe Sebaot, even upon them shall be no rain”¹⁾.

If these words stood by themselves they would not be of great importance for our object. For the Feast of Tabernacles is the occasion appointed for praying for rain and all Feasts are to be celebrated at Jerusalem; so it would not be surprising to find a connection here between Jerusalem and the prayer for rain. But what is remarkable and gives the words a wider significance, is the fact that not only on the Feast of Tabernacles, but in general Jerusalem has a special importance for the prayer for rain. I must further remark, that there is an other circumstance which seems to lessen the importance of the traditions which will be given later on, viz. the fact that Jerusalem in its capacity of a sanctuary is the place for prayer in general, consequently also for prayers for

וְהָיָה כָּל הַנּוֹתֵר מִכָּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲלוּ מִדֵּי שָׁנָה בִּשְׁנָה¹⁾
 לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת וּלְהֹגֵן אֶת הַגַּם הַסּוֹכֶת וְהָיָה אִשֶּׁר לֹא יַעֲלֶה
 מֵאֵת מִשְׁפַּחַת הָאָרֶץ אֶל יְרוּשָׁלַם לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא
 יִהְיֶהם יָהִי הַגֶּשֶׁם

rain. An objection of this sort could be met with by the question: How is it to be explained that prayer for rain especially is always brought into connection with Jerusalem? This fact must be based upon the conception of Jerusalem's eminent significance for the coming down and spreading of rain and water in general. But it is better to take the evidence of literature.

In the Talmud, *Taanit* 10 a, the pre-eminence of Palestine to the rest of the world, in this respect, is taught. „The land of Israel is watered by the Holy One Himself and the rest of the world by the means of a messenger. The land of Israel drinks the mass of the rain, and the rest of the world what is left. The land of Israel drinks first, thereafter the rest of the world”¹⁾.

In a tradition in the *Ins* I, 202, 3 sq. Jerusalem is a place of dew and rain. Ibn ‘Abbās said: „Jerusalem is provided with dew and rain, ever since Allāh created years and days”²⁾.

In another tradition of the *Ins*, I, 111, 6, an explanation is evidently given of the fact that the prayers for rain usually take place at Jerusalem: Solomon has asked from Allāh the favour, that everyone praying for rain at Jerusalem should obtain it³⁾. This tradition perhaps goes back to 2 Chron. VI, 26 sq. where a cognate passage occurs which however does not only speak of rain, but also of other favours. Important is a tradition in the *Ins*, I, 214, 2: when the Israelites were in need of rain they made an image of Jerusalem, directed their prayers towards it and then rain would not cease to fall⁴⁾. The intrinsic connection between Jerusalem and the supply of rain is shown here.

There are however traditions which contain a more definite theory of the significance of Jerusalem for the supply of rain. The Jewish ideas on this point have been discussed by Feuchtwang. So I may refer here to his long quotation, p. 72, 3 sq.

Perhaps this idea was already known in Old Testament times. The last verse of Ps. LXXXVII runs. **יִשְׂרָאֵל בְּהוֹלִלִים כָּל מַעֲיִנִי בָךְ**. The text as it is, can however scarcely be translated and the ancient

אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִשְׁקָה אוֹתָהּ הַקֹּדֶשׁ בָּהּ בַּעֲצָמָהּ וְכָל הָעוֹלָם כּוֹלֵו עַל יְדֵי
שְׁלֵיחַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה מִי גַשְׁמִים וְכָל הָעוֹלָם כּוֹלֵו מִתְמַצִּית אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל שׁוֹתָה תְּחִלָּה וְכָל הָעוֹלָם כּוֹלֵו לְבָסוֹף

فَالْأَرْضُ إِسْرَائِيلُ تَشْرَبُ مِنْ قُدْسِ الْبَيْتِ وَكُلُّ الْعَالَمِ يَشْرَبُ مِنْ يَدِ الْمُرْسَلِ

وَيَسْقَى الْعَالَمَ كُلَّهُ مِنْ يَدِ الْمُرْسَلِ

وَكَذَلِكَ فِي الْحَدِيثِ إِذَا صَوَّرُوا بَيْتَ قُدْسِ الْبَيْتِ نَظَرُوا عَلَيْهِمْ

translations do not help us here. If the words of the Hebrew text are to be retained, the simplest way to translate them is to consider the last three words as what is said by the singers and dancers.

Now the meaning of **כָּל מַעְיֵי כָךְ** is quite clear: „all my fountains are in thee”. As the whole psalm is a glorification of Jerusalem, these words are certainly to be referred to it; consequently this chorus would be a remarkable illustration of the characteristic we are dealing with.

But Muslim tradition does not leave any doubt concerning the significance of Jerusalem for the distribution of water over the earth. A tradition on the authority of Ubaiy b. Ka'b runs: „God calls Palestine blessed, only because there is no sweet water of which the source does not originate under the Holy Rock at Jerusalem” (Khamīs I, 86, 18 sq.)¹. Nuwairī, p. 90, 16 gives more particulars: „all water flowing from the tops of the mountains has its origin under thee”² (cf. p. 90, 13). In Ins I, 202, 6 sq. the same idea is found: all sweet water comes from under the Holy Rock „thereafter it spreads over the earth”³.

It is again to be noted that this feature of the sanctuary as a navel is closely connected with the sanctuary as an image of Paradise (see above p. 15). Therefore it is only natural to find that many traditions maintain that the Holy Rock belongs to Paradise (for instance Ins I, 209, 2 sqq.).

At the conclusion of this section some expressions in Ber. Rabba should be noted which although they are not particularly relevant to our subject, yet appear in a new light after our foregoing research. Fol. LXXIV, vo., a, ult. the words „from the dew of heaven” are explained by „this is Sion”; and the well in Gen. XXIX 2, from which all flocks were drinking, means Sion according to fol. LXXIX ro., a, 27.

The idea of Jerusalem being the origin of all sweet water on the earth, is extended in some traditions in a remarkable way. Nuwairī, p. 90, 3: „Abū Huraira said on the authority of the prophet: all rivers and clouds and vapours and winds come from

أَنْبَاءُ سَيِّمَاتِهَا (اللهُ مُبَارَكَةٌ) لِأَنَّهَا لَا مِنْ مَاءٍ عَذْبٍ إِلَّا وَيَنْبُعُ أَصْلُهُ مِنْ تَحْتِ صَخْرَةِ بَيْتِ الْبَقْدَسِ¹⁾

كُلُّ مَاءٍ يَسِيلُ مِنْ ذُرُوءِ الْجِبَالِ مِنْ تَحْتِهَا²⁾

ثُمَّ يَنْفَرِقُ فِي الْأَرْضِ³⁾

under the holy rock in Jerusalem" ¹). Ins I 205, 4 infra has a similar tradition in which the winds are called „the fertilising winds" (الرياح المولِّجة) after Sūra XV, 22. According to these traditions rain, dew, winds, consequently vegetation, the whole aspect of the earth and the order of nature are regulated at Jerusalem. We shall see later on that this view is connected with the navel as an image of the divine throne, properly the place where the order of nature is regulated (cf. the chapter on the navel and the throne).

That such utterances do not stand by themselves is proved by the fact that in the R̥gveda, in innumerable places, ṛtásya yónih, „the womb of cosmic order", is used as a synonymous expression to the „place of sacrifice" and the place of sacrifice is often called „the navel of the earth".

The idea of the sanctuary being the place which provides the earth with water, has probably given rise to the ceremony of the libation of water which took place on the feast of tabernacles. For it was a general practice to induce nature to do what was wanted by setting it an example to imitate. When people watered the navel of the earth, it meant that nature had to do the same. Professor Houtsma, some years ago pointed out, that the famous „watering-day" (يوم التروية) in the days of the Haddj was the day of the libation of water in order to get copious rain. This explanation is corroborated by the indubitable fact that Mekka, like Jerusalem, is considered as the navel of the earth.

But there are some other traditions which seem to regard Mekka as connected with the supply of water. Perhaps it is justifiable to mention here the traditions which declare Mekka to have been a fertile valley in previous times.

„Ibn ‘Abbās said: There was at Mekka a tribe called Amalekites; this tribe lived there, mighty and numerous and prosperous. They possessed a great many horses and camels and beasts which used to pasture at Mekka and its environs such as Marr and Na‘mān and the country around them; autumn was rich in shadow in those times, spring rich in rain, the wādīs flowing with water, the trees densely planted, the soil rich in produce; so they led an easy life" ²).

وعن أبي هريرة عن النبي قال الأنهار كلها والسحاب والبخار والرياح من
تحت صخرة بيت المقدس

عن ابن عباس أنه كان بهيمة حتى يقال لئيم العماليق فكانوا في عزة وكثرة ²
وثرورة وكانت لئيم أموال كثيرة من خيل وابل وماشية وكانت تربي بهيمة وما

(Azraqī, p. 50, paen. sqq.; cf. p. 47, 8; Kūṭb al-Dīn, p. 33, 12: 43, 6; Ṭabarī I, 278, 16 sq.; Ibn Hishām, p. 71 ult. sq.). Such utterances are remarkable because they certainly are not founded upon historical reminiscences, consequently must be the outflow of theory. Further we remember the messengers of 'Ād who were sent to Mekka by their people in order to pray there for rain. This tradition is not a historical fact either; for the tribe of 'Ād is probably only a product of Muḥammed's imagination; but it points most likely to a well known custom, parallel to what we found to take place at Jerusalem.

Lastly we should mention what Kaẓwīnī tells of the significance of rainfall at Mekka for the rest of the world. „When rain beats one of the sides of the Karba, fertility will be during the year on that side; when it beats all sides, fertility will reign on all sides” (II, 77, 12 sqq.)¹.

The material gathered in this chapter seems to show sufficiently that Jerusalem and Mecca possess all the characteristics we have enumerated in the Introduction as characteristics of the navel. It is therefore only natural to find the term conferred on these sanctuaries. Hieskiel mentions the navel of the earth, probably thinking of Jerusalem or of Palestine in general (38, 12). We have already seen that in the Book of Jubilees the navel of the earth either means Jerusalem or Palestine. Josephus is the first to give indubitable evidence. „In the very middle of it (viz. of Judea) is situated Jerusalem; therefore some people call it, not without reason, „the navel of the country”²) (Bell. Jud. III, 3, 5). This is apparently the only thing the highly cultivated Josephus knew of Jerusalem as the navel. From later literature I will only quote, following Feuchtwang, Jellinek, V, 63, 4: „and where is its (viz. the world's) navel? It is Jerusalem”³).

In Muslim literature on Jerusalem we find the term also. Nuwairī

حولنا من مَرَّ وَنَعْمَانِ وَمَا حَوْلَ ذَلِكَ وَكَانَتْ أَنْخَرَفَ عَلَيْهِمْ مَظْلَمَةٌ وَالْأَرْبَعَةُ مَغْدَقَةٌ
وَالْأَوْدِيَةُ نِجَالٌ وَالْأَرْضُ مَبْقَلَةٌ وَكَانُوا فِي عَيْشٍ رَخِيٍّ
وَإِذَا أَصَابَ الْمَطَرُ أَحَدَ جَوَانِبِهَا يَكُونُ الْخَصْبُ فِي تِلْكَ السَّنَةِ فِي ذَلِكَ¹
الْجَانِبِ فَإِذَا عَمَّ الْمَطَرُ جَمِيعَ الْجَوَانِبِ عَمَّ الْخَصْبُ جَمِيعَ الْجَوَانِبِ

²) Μεσαχάτης δὲ ἀνδρὲς πέντε ἐκ τῆς πόλεως Ἰερουσαλὴμ ἀπέστειλεν πρὸς τὸν θεόν λέγοντες ὅτι ἡ πόλις ἡμετέρα ἐστὶν ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου ὡς ὁ ὀμφαλὸς τοῦ σώματος.

³) וְהָיָה טְבוּרוֹ זֶה יְרוּשָׁלַם

p. 89 ult. „On the authority of Anas b. Mālik it is said: Paradise is longing after Jerusalem and Jerusalem after Paradise. And Jerusalem is the navel of the earth” ¹⁾).

The sayings about Mekka are not less clear. I will quote as many of them as I have found in Arabic literature, because they have never been introduced into scientific works. Professor Snouck Hurgronje asserts that he has heard the expression: „the navel of the earth” several times at Mekka.

Khamīs I p. 37: „the origin of the clay of the Prophet is from the navel of the earth, in Mekka, viz. the Ka’ba” ²⁾).

The same tradition is also found in Ḥalabī I, 197, 2 and 4 infra and in Ḥadrāwī p. 6, 11.

Ḥalabī I, 195, 6 infra speaking about the creation of the spot of the Ka’ba adds: „so it is the origin of the earth and its navel” ³⁾).

Ḳazwīnī, II p. 75, 10 and Abū Zaid IV, S1 infra: „so it (the Ka’ba) is the navel of the earth” ⁴⁾).

Kisā’ī fol. 14 b, 15 a: „know that the centre of the earth, according to a tradition on the authority of the Prophet, is the Ka’ba; it has the significance of the navel of the earth, because of its rising above the level of the earth” ⁵⁾).

After all what has been said about Mekka as the navel in this chapter it will not be necessary to emphasise the fact that the very few traditions which consider a different region of the Muslim world as the navel, must be taken as local traditions. Rhodokanakis has already drawn attention to Burton’s statement (II, 297) about Eve’s grave at Djidda. Here is a cupola and a stone which are called „el-Surrah”. That the old Babylonia is also called سُرَّةُ الْأَرْضِ in Muslim authors (Mas’ūdī III, 127; Biblioth. Geogr. Arab. V, 209, 14) is certainly a reminiscence of old Babylonian traditions about the navel which have, however, not come down to us.

فقد روى عن انس بن مالك قال ان الجنة تحن شوقا الى بيت المقدس وبيت المقدس من جنة الفردوس وهي سُرَّةُ الْأَرْضِ

عن ابن عباس اصل طينة النبي من سُرَّةِ الْأَرْضِ بهكة يعنى الكعبة ²⁾

فبنى اصل الأرض وسرّتها ³⁾

فبنى سُرَّةَ الْأَرْضِ ⁴⁾

اعلم ان وسط الأرض على ما روى عن النبي هي الكعبة وهي للأرض بمنزلة السرة لتدورها على استوا الأرض ⁵⁾

CHAPTER III

THE NAVEL AND THE UNIVERSE

A. THE NAVEL AND THE EARTH.

In the second chapter we have not only tried to prove that Jerusalem and Mekka possess the characteristics of the navel, but we had also the opportunity of learning in a preliminary way something about the character of the navel itself viz. its being considered as the nucleus of the earth, as its prototype and image.

In this chapter we shall test our preliminary results by discussing the different forms of the navel and by comparing them with the forms of the universe and its parts.

In the first place we have to remark that the general form of the Semitic sanctuary may be considered as the general form of the navel too, for we have seen that the sanctuary is considered as representing the navel. Now we have also seen that the general form of the sanctuary is that of a mountain; so it is to be expected that we shall find 1. the navel represented as a mountain and 2. the earth represented in the same form.

As regards the last point many readers will remember that the conception of the earth as a mountain is familiar to the Semitic world, especially in its Eastern part as Assyriology has brought to light. It will therefore be sufficient to refer to Jensen, third plate, and to Jeremias, Register under Erde. As the passages in Jeremias show, it is not the appellation of mountain that is always used, but other names and cognate images also occur.

The same is found in the literatures of the West-Semitic peoples.

In the Old Testament there is no evidence of the earth being considered as a mountain. Yahwe has drawn a circle on Tehom viz. the horizon (Job XXVI, 10); as the earth seems to reach its end there it is at the same time חֶגְגַּל הָאָרֶץ „the circle of the earth” (Is. XL, 22).

We have quoted Jacob of Edessa above (p. 3) who maintains that the earth was originally a smooth globe surrounded on all sides by Tehom; when God had rent the latter and created mountains and basins it acquired its present form. It is probable, but not certain, that this conception goes back to Babylonian origins; it is also probable that like Babylonian cosmology it supposes the earth to emerge from Tehom (cf. Schatzhöhle, p. 6, 14) in the form of a hemisphere or a mountain, but this is also uncertain; for Syriac authors like Jacob of Edessa are under Greek influences, especially under the influence of Greek philosophers.

The earth as a hemisphere is well known in Arabic literature. Ibn al-Wardī says: „Some scholars maintain that the earth bears the shape of a semi-globe” (I, proemium 25, S) ¹). And Ḳazwīnī I, 14 3, 14 sqq.: „People maintain that the form of the earth is convex, like that of a globe or a cauldron rising from the water” ²).

Perhaps we have to interpret in this sense the numerous traditions which relate how Allāh expanded the earth under the sanctuary which is the highest point of the earth: „Allāh expanded the earth beneath the Ka'ba” ³). (Ḳazwīnī II, 75, 9; cf. Ḳhamīs I, 31, 3). Ḳuṭb al-Dīn explains Mekka's epithet „mother of places” thus: „because the earth has been expanded under it” ⁴) (p. 26, 6; 18, 2; cf. Ṭabarī Tafsīr IV, 6, 22 sqq.; I, 409, 7).

In other places the earth is represented as having the form of a shield (كَبِيَّةٌ اَنْقَرَسَ, Abū Zaid II, 40, 1).

All these traditions are more or less in harmony with the Babylonian view reproduced by Jensen in his diagram.

That our conclusions are right is proved by the traditions concerning the primeval form of the Mekkan sanctuary. Azraqī, p. 20, 5 infra and Nuwairī, p. 74, 13 have a tradition which describes the place of the later Ka'ba after the Deluge as „a hill of red clay, not being submerged by the floods” ⁵). Azraqī p. 26, 7 describes it in the times of Abraham as „a hill elevated above its

¹) وذكر بعضهم انبا تشبه نصف الكرة

²) زعموا ان شكل الارض قريب من الكرة وانقدر الخارج من الماء محدب

³) بسط الارض من تحت الكعبة

⁴) لان الارض دحيت من تحتها

⁵) اكمة حمراء مدرة لا تعلوها السيول

surroundings, covered with gravel" ¹⁾ (cf. *Khamis*, I, 99, 10). *Kuṭb al-Dīn*, p. 22, 2; 23, 6 *infra*; 33, 12; 38, 5; *Ṭabarī* I, 278, ult. call it „a hill" (رَبْوَة).

These materials seem to show sufficiently that both the earth and the navel are represented as a mountain.

In other traditions however the earth is represented differently viz. as a cupola; it is a new proof of our thesis concerning the correspondence between the earth and the navel that the latter is also found represented in the form of a cupola.

The evidence is as follows.

„Ibn ‘Abbās said: when before the creation of heaven and earth the divine throne was on the water, Allāh sent a soft wind which drove away the water so that on the spot of the House of God there appeared a protuberating dry spot in the form of a cupola" ²⁾ (also in *Nuwairī* p. 72, 10). And *Ṭabarī* in his *Taf-sīr* I, 109, 5, 12 has a tradition relating how in the times of Abraham the sanctuary was a „red hill in the form of a cupola" ³⁾.

As to the form of the earth *Abū Zaid* II, 40 mentions the opinion that it has the „form of a cupola" and the same words occur in *Ibn al-Wardī* I, proemium 25.

These passages need no further explanation: in exactly the same words the navel and the earth are compared with a cupola: the navel is the image of the earth. Further it may be observed that the form of a cupola does not differ much from that of the hemisphere which we found before. They are both the conventionalised representation of the earth as a mountain.

Side by side with the conception of the earth as a mountain, a hemisphere or a cupola, there exists in the Semitic world a different one, which represents the earth as a quadrangle. The four winds are connected with this conception. The Talmud still speaks of the „world as a quadrangle" רבוע עולם (Erubin, 55 a, 56 a). We have already quoted Agapius, who maintains that the world's centre is situated higher than its corners. The Cave of Treasures

¹⁾ اكمة مرتفعة على ما حولها عليا رخراض من حصاة

²⁾ عن ابن عباس انه قال لما كان العرش على الماء قبل ان يخلق الله السموات والارض بحث الله ريحا حفاقة فصفت الماء فابرزت عن حشفة في موضع المبيت كائنا قبة

³⁾ رواية حمراء كنيئة القبة

relates how the four sides of the earth were fitted together at the place of Jerusalem.

In Muslim literature this conception is still found: „some people say that the earth is a plain smooth plate with four sides; East, West, South and North” (Ibn al-Wardī I. proemium 25, 4 sqq.)¹⁾.

The quadrangular form of the earth is probably imitated in the form of the limits of the sanctuary. At Petra for example some holy places are rectangular areas hewn out in the hills corresponding to the four winds. The area of the Jerusalem Temple was also a rectangle whose long sides were opposite East and West, this area encloses several other rectangular areas, of which the smallest and most holy are the apsis and the focus of the great altar. Some Babylonian sanctuaries are also represented as rectangles; the reconstruction of the great Zikkurat at Babel itself shows seven rectangles one above the other.

It is to be expected that just as we found representations of the navel corresponding with the mountainous or hemispherical form of the earth, we shall find representations of the navel corresponding with the rectangular form of the earth. This expectation is not disappointed: we do actually find quadrangular forms of the navel in the West-Semitic world.

In the first place identifications of the navel and the altar may be taken in this sense, supposing the correctness of the view that the altar has been considered as a symbolic representation of the earth. Roscher in his *Neue Studien* p. 19 gives a striking corroboration of this view, by quoting the following words from Clemens Alexandrinus, *Stromata* 5, 6, p. 665: „the incense altar is a symbol of the earth lying in the centre of this universe”²⁾.

Further I refer to Professor Kristensen's article on the sacred horns at Crete in the *Verslagen en Mededeelingen* of the Royal Academy of Amsterdam (*Letterkunde*, IV^{te} Reeks, XII^{de} Deel, p. 93). And lastly, the Indian identification of navel and Altar should be remembered. Rv. 2, 3, 7 it is said that the priests perform their Sacrifices on the navel of the earth, viz. on the place of Sacrifices. Cf. Rv. 9, 72, 7 a; 9, 82, 3 a; 9, 86, 8 d etc.

The identification of navel and altar is plainly expressed in

فذكر بعضهم أنّها مبسوطة مستوية السطح في أربع جهات المشرق
والمغرب والجنوب والشمال

2) ὁ θυμιατήριον σύμβολον τῆς ἐν μέσῳ τῆς κόσμου τῆςδε κειμένης γῆς.

Jellinek V, 63 place which we have already quoted. The author of this Midrash compares the creation of the world to the development of the embryo; as the latter is growing from the navel onward, so the earth is growing from its navel onward: „Where is its navel? In Jerusalem. But the navel itself is the altar”¹⁾).

A new proof of the identification of navelstone and altar is the following. Jewish, and following its footsteps Muslim, tradition have a tendency to transfer Jacob's dream, which induces him to declare Bethel „the gate of haven", from its original place to Jerusalem. Feuchtwang, p. 725, quotes an instance from the Yalkut, identifying the stone of Bethel with the Eben Shetiya at Jerusalem. According to Abū Zaid IV, 87 2 sqq. and Ins I, 8, 6 *infra* Jacob dreamed his dream at Jerusalem on the spot where in later times the Temple was to be built. But, what is of greater importance for our present purpose, in Bereshit Rabba, fol. LXXVII ro., b. 7 sq. we find these words (in explanation of Gen. XXVIII, 12): „Behold a ladder". This is the inclined plane (which gives access to the altar in Jerusalem). „Placed on the earth". This is the altar itself. „Its top reached to heaven". These are the offerings whose odour ascends towards heaven. „And behold the angels of God". „These are the high priests" 2).

Christian theory is also acquainted with the idea that navel and altar may coincide. According to 'The Cave of Treasures the place where Adam is buried, the centre of the earth, is at the same time the altar of Melchisedec (Schatzhohle, p. 146, 3 infra)³.

Where a natural stone is used as an altar, the quadrangular form is of course not always recognizable. The Holy Rock at Jerusalem is often identified with the navel as Feuchtwang (p. 724 sqq.) has shown. It has only an approximately quadrangular form. On Arab territory several instances of the quadrangular navel are found. In the first place the sanctuary at Djidda should be mentioned. It is not only the cupola which is called Surra (navel), but also the stone itself which is called a square stone by Burton (II 297). But, what is more important, we find also representations of the

והיך טיבורו זו ירושלים טיבורו עצמו זו המזבח ¹⁾

והנה כולם · זה הכביש · מוצב ארצה · זה המזבח · · · וראשו מגיע ²⁾ השמימה · אלו הקרבנות שריחן עולה לשמים · והנה מלאכי אלהים · אלו כוהנים הגדולים

3) സംസ്ഥാനം മുഖ്യ, നഗരം പ്രധാന, ഗവണ്മെന്റ് സ്കൂൾ പ്രവർത്തിക്കുന്നു. അതാണ് നഗരം.

Mekkan navel in the form of a quadrangular stone. Numerous Muslim authors give descriptions of the foundations (قواعد) of Allāh's House. This term already tends towards the idea of a quadrangular navel. But some traditions give definite particulars. Ṭabarī in his Tafsir I, 409. 7 sq. says that the foundations of the sanctuary had four sides¹⁾ and according to Azrakī, p. 12, 5 infra the foundations having been constructed by the angels were crowned by Adam with a hollow hyacinthstone from Paradise „which had four sides”²⁾.

But not only in the times of Adam, even before the creation of the world, the four-sided navel was the centre of Tehom. Ṭabarī I. 47, 2 sqq.; Tafsir, I, 409, 14 sq.: „Ibn ‘Abbās said: Allāh placed the holy House on the water, upon four pillars, two thousand years before the creation of the world”³⁾. This tradition does not afford a quite clear image of the navel, in the first place because of the ambiguity of the word ركن, which may denote a side, a wall of the Ka'ba for instance, but which also can have the meaning of pillar; in the second place because of our uncertainty concerning the form of the House.

Further the most famous stone in the Mekkan sanctuary after the black stone, the Maḳām Ibrāhīm, is according to the few eyewitnesses, a quadrangular stone covered with two golden bands⁴⁾. As we have seen, Wellhausen has already compared the cave غيب under the sanctuaries of the pagan Arabs with the cave under the altar at Jerusalem and with the *χρύζα* at Hierapolis which were considered as basins connected with Tehom and as the last receptacle of the water of the Deluge. The Holy Rock at Jerusalem was imagined to be the huge stone which shuts off these waters for ever. It is only natural to regard the altar stones of the Arab

¹⁾ وفانوا اساسه على اركان اربعة في الارض السابعة

وهبط ادم بيدقوته حمراء عجوفة لبا اربعة اركان بين فوضتها على الاساس²⁾
فلم تنزل اليادقوته كذلك

³⁾ عن ابن عباس قال وضع النبى على (اركان) this word is to be cancelled
الهاء على اربعة اركان قبل ان يخلق الدنيا بالنى سنة

والهقام مربع سعة اعلاه اربع عشرة اصبعاً فى اربع عشرة اصبعاً ومن اسفله⁴⁾
مثل ذلك وفى طريقه من اعلاه واسفله طوقاً ذهب بها بين الطريقين من
الحجر من الهقام بارز بلا ذهب عليه (Azrakī, p. 278, 11 infra)

sanctuaries from the same point of view, viz. as navel-stones. Wellhausen's description of the sanctuary of Allāt (p. 29 sq.) harmonizes wonderfully with Burton's description of the navel at Djidda. Allāt was a quadrangular stone, covered with a Kiswa; under it was a cave and over it was built a temple. Here is not only a close parallelism with the navel of Djidda but also with that of Mekka. Consequently the Ka'ba, though being of a rather recent date, is only to be considered as a *primus inter pares*. Dusares at Petra was a quadrangular stone, perhaps also called Ka'ba (Wellhausen, p. 49 sq.). The Lisān itself emphasizes the non-exceptional character of the Ka'ba (II, 213): „Every square building is called by the Arabs Ka'ba; and Rabī'a had a building called al-Karabāt around which they used to perform the Ṭawāf" ¹⁾. The Ṭawāf was also performed around al-Uzzā (Azraqī, p. 80, 8).

B. THE NAVEL AND HEAVEN.

The navel as a cupola, قُبَّة, appeared to be an image of the earth as a cupola. It is however not only the earth but also heaven which has the form of a cupola.

Sūra II, 20 relates how Allāh made heaven a بِنَاء, a building, over the earth. The commentators upon this place give more particulars. Ṭabarī Tafsīr I, 125, 7: „the building of heaven over the earth has the form of a cupola; this cupola is the roof of the earth" ²⁾. In the same way Ṭabarī says in an other place (Tafsīr XIII, 55, 4): „Heaven is built over the earth like a cupola" ³⁾. Baidāwī's and Zamakhsharī's commentaries give the same explanation of Sūra II, 20 as Ṭabarī does. Abū Zaid II, 6, 1 has a tradition on the authority of Ibn-al-Kalbī to the same purport: „The heavens are over the earth as a cupola whose borders are attached to it" ⁴⁾.

Consequently the navel is not only an image of the earth but also of heaven, just as heaven and earth are similar in form one to the other. This is said expressly by Tha'labī whose book opens

كُلِّ بَيْتٍ مَرْبُوعٍ فَبِوَعْدِ الْعَرْبِ كَعْبَةٌ وَكَانَ لِرَبِيعَةَ بَيْتٍ يَطُوفُونَ بِهِ يَسْمُونَهُ ¹⁾
الْعُكْبَاتِ

فَبِنَاءُ السَّمَاءِ عَلَى الْأَرْضِ كَبَيْتَةِ الْقُبَّةِ وَهِيَ سَقْفُ عَلَى الْأَرْضِ ²⁾

السَّمَاءِ مَبْنِيَّةٌ عَلَى الْأَرْضِ مِثْلَ الْقُبَّةِ ³⁾

السَّمَوَاتِ فَوْقَ الْأَرْضِ كَبَيْتَةِ الْقُبَّةِ الْمُلْتَصِقِ مِنْهَا أَطْرَافُهَا ⁴⁾

with these words: „Traditionists have handed down with different words but with the same meaning, that Allāh when he had conceived the idea of creating the heavens and earth, created a green substance resembling the layers of heaven and earth”¹⁾.

The term قُبَّة which I have translated by cupola has also a different though cognate meaning viz. that of a tent. This meaning appears in many cosmologic and cosmogonic traditions of the Muslims. Zamakhsharī in his commentary on Sūra II, 20 says: „Then Allāh created heaven which resembles a قُبَّة built upon this solid land, or a tent erected over it”²⁾. The ambiguity of the word قُبَّة already proves that there is the closest resemblance between the two conceptions. The only difference of form consists herein that the cupola has a more or less convex mantle, while the mantle of the tent goes down in a straight line. But cupola as well as tent are only varieties of the same conception. Now heaven represented as a tent is well known in Semitic literatures. In the Old Testament Yahwe is often said to extend the curtains of the tent of heaven. Ps. CIV, 2: „Who covereth himself with light as with a garment, who stretcheth out the heavens like a curtain”³⁾. Is. XL, 22: „that stretcheth out the heavens as a curtain and spreadeth them out as a tent to dwell in”⁴⁾. Heaven is Yahwe's tent; it is natural to suppose that Yahwe's tent on earth is only a copy of that in heaven. We shall indeed have occasion to discuss this conclusion in a more general form (cf. p. 48 sq., 52).

The idea of heaven as a tent is also found in the Kor'ān, connected with a peculiar representation of the function of the mountains. Sūra LXXVIII, 6 sq.: „Have we not made the earth a plain territory and the mountains pegs:”⁵⁾. This place has become the authoritative starting point for cosmologic ideas which represent heaven as a tent. Some of them have already been mentioned above. According to Tabarī's Tafsīr I, 409, 13 Abū Kūbais was the first mountain Allāh used for fixing the tent of heaven. We have already

روى الرواة بالفاصل مختلفاً ومعانٍ متفقة أن الله لما أراد أن يخلق

السموات والأرض خلق جوهر خضراء اضغاث طباق السموات والأرض

ثم خلق السماء التي هي كالقبة المصروية والخيمة المطنبة على هذا الغرار

עוֹנֵה אֹר כִּשְׁלֹמֶה נוֹטֵה שָׁמַיִם כִּירְעָה

הַנוֹטֵה בְּדֶק שָׁמַיִם וַיִּמְתַּחֵם כְּאַחַל לַשַּׁבָּת

אִם נִזְעַל הָאָרֶץ מִבְּהָדָא וְאַלְעִיבָא אֻתְּאָדָא

seen that in Muslim literature the earth is often conceived as surrounded by the mountain of Kāf. In connection with the conception of heaven as a tent, it is said that on mount Kāf are placed the two shoulders (كتف) of heaven, like a tent with dropped curtains (Ibn al-Wardī I, proemium S, 5 sqq.)¹).

Popular imagination has been much occupied with the curtains of the heavenly tent. In Jewish literature the lowest heaven is called *וילון* = velum (Hagiga, 12 b). and in Muslim literature the curtains which screen Allāh from the sight of men are often spoken of. Kisā'ī fol. 6 sqq. has many traditions on these حجاب of Allāh. Like in Psalm CIV, 2, the expression „God's mantle” is used in some other places, e. g. Ṭabarī Tafsīr XXVI, 105, 4 infra.

It is not our purpose to pursue this subject: it is sufficient for us to have noticed, that heaven is represented in these traditions either as a cupola or as a tent. We have seen, that the navel and earth are also represented as cupola's. It is interesting to observe that heaven as a tent has also its correlation upon earth. There is a well known tradition in the legendary history of the Ka'ba, according to which Adam was caused by Allāh to dwell in a tent (خيمة) from Paradise on the 'spot of the House of Allāh, i. e. on the navel²) (cf. Azraqī, p. 27 ult., 357 ult.). Here there is not only the correspondence between the navel and heaven, but just as Allāh dwells in his heavenly tent, so Adam, Allāh's substitute and image, is dwelling in his; heaven and earth are one another's counterpart.

We may carry this idea one step further: earth, itself a cupola, being situated under the corresponding cupola of the lowest heaven, finds its centre in the navel; and as the earth has a navel, so heaven has its corresponding one.

C. THE NAVEL OF HEAVEN.

The navel of heaven is not mentioned in Semitic literatures as often as the navel of the earth. Yet we are able to observe that it has some of the characteristics of its earthly counterpart, as is to be expected considering the general similarity between heaven and earth.

¹) وعليه كتفا السماء كالتخيمة المسبلة

²) فعزاه الله بخيمة من خيام الجنة ووضعها له بمكة في موضع الكعبة قبل ان تكون الكعبة

Perhaps the navel of heaven was already known to the author of Deut. IV, 11, where mount Sinai is represented as burning „unto the heart of heaven” (עַד לֵב הַשָּׁמַיִם), for heart is sometimes used as a synonym for navel. Jerusalem is called the heart of the earth (in the Zohar as quoted by Feuchtwang p. 728). Mekka is also called the heart of the world (قَلْبُ الْعَالَمِ) by al-Batanūnī, p. 27, 4 infra: the author's note to this expression does not leave any doubt as to its meaning. But the idea of the navel of heaven is certainly known in Jewish literature. Ber. Rabba, fol. VI ro. b. 10 sq. has this passage: „At the moment that the Holy One said: there shall be a firmament, he coagulated the drop in the middle and so was made the nether heaven and the upper heaven”¹⁾.

This is evidently the story of the creation of all heavens: as the firmament was created from the centre onwards, so were the rest of the heavens. The strict analogy should be noted here between the navel of the earth as the centre of creation, and the navel of heaven, having the same function. In Muslim literature more particulars are given. Ṭabarī I 63 sqq. quotes a long tradition in which Ibn ‘Abbās is describing the revolution in nature in the last days, on the authority of the Prophet. As in other eschatologies sun and moon will be changed; like a coupled pair of oxen they will begin a race, one endeavouring to leave the other behind him, „till when they have reached the navel of heaven, and this is its centre, Gabriel will go and take them by their horns and force them back to the West”²⁾ (p. 71, paen.).

Aethiopic literature has also preserved a reminiscence of the same conception, combined with that of heaven as a sort of tent. The firmament is represented as a net „and God attached it in the navel of heaven, above which is the water” (Hexaemeron, 192, 4 sq.³⁾.

The net is apparently parallel to the curtains of the tent we discussed above. And the navel of heaven must be the end of the pole of the tent.

The Semitic peoples are not the only ones who were acquainted with the idea of a navel of heaven. In the Rgveda the altar itself

בשעה שאמר הק"ו בה' ידו רקיע בתוך המים גלדה טיפה האמצעית
ונעשו השמים המחתונים ושמי שמים העליונים

حتى اذا بلغا سرّ السّماء وهو منصفها اتاهما جبرئيل فاخذ بقرونهما ثمَّ
رَدَّهما الى المغرب

³⁾ ወተከባ : ውሳተ : ሕንብርተ : ሰማይ : ዘማይ : መልዕልተሃ :

is called the navel of heaven. Rv. 3, 4, 4 c: *divó vā nábhā ny āsādi hótā* i. e. „on the navel of heaven the priest of the sacrifice has set himself” (properly: „has been set down”). And Rv. 9, 12, 4 a: *divó nábha* i. e. „on the navel of heaven” in the sense of „on the place of sacrifice”.

Identity of the navel of heaven and the navel of the earth as it is expressed in these places will scarcely be found in the literature of the Semites, which only considers the two as parallel in situation and in function. Yet it should be noted that according to the Mandaeans the mountain of light in the North, where the King of light has his throne, a mountain which has many of the characteristics of the navel, is at the same time the place which is watered by heavenly rivers, consequently a place which belongs to the earth as well as to heaven (Brandt, p. 30 and 34). Further it should be remembered that in the descriptions we have quoted above, the navel and Paradise (which is also the navel of heaven) are represented in the same way.

Now we have to ask: what is this navel of heaven? Several answers are given to this question in Semitic literature. In the first place we have an astronomical answer. *Kisā'i*, fol. 15 a, 7 infra: „In Tradition it is said: the Polestar proves the Ka'ba to be the highest situated territory on earth, for it (viz. the Ka'ba) is opposite the centre of heaven”¹). The explanation of this tradition is apparently this: the highest point and the centre of heaven is the Polestar (heaven is here again represented as a cupola). Now the Ka'ba lies exactly opposite this centre: so the Ka'ba is the highest spot on the earth. Why? Because heaven and earth are similar one to the other, two cupola's placed one above the other.

This view has also a close connection with the significance of the direction of prayer, the *qibla*, which is twofold: on the earth it is the Ka'ba, in heaven it is the corresponding place, the Polestar. This is said by the same *Kisā'i* in a somewhat clumsy way, fol. 15 a, l. 12: „In the centre of this moving part of heaven (viz. the Great Bear) is a fixed star which does not move, and this is the Polestar, around which the Bear and the rest of the stars turn. People are agreed on this point that he who places himself opposite the Polestar has at the same time the direction of the *qibla*, because this star is above the Ka'ba, without ever moving. The Bear may

وفي الحديث انقطب دائرة على أن الكعبة اشرف البقاع لانها على مقابلة

وسط السماء

move somewhat, but the Polestar never does. If now the Polestar, which is the centre of heaven, around which the other stars turn, is above the Ka'ba, this fact proves that what corresponds with the centre of heaven is most likely to be the centre of the earth; consequently the Ka'ba is the centre of the earth" ¹).

In Greek literature there is a remarkable parallel to this idea. Nikander (Alexipharmaka, vs. 6 sq.) says to his friend Protagoras:

ἦ νᾶρ δὴ σὺ μὲν ἄγχι πολυστροίβοιο Φαλάσσης
ἄρκτον ὑπ' ὀμηγλώεσσιν ἐνάσσαο

The scholiast remarks concerning this expression: ὀμηγλὸν δὲ καλεῖ τὸν βόρειον πόλον ὡς μεσαίτατον ἢ αὐτὴν τὴν ἄρκτον διὰ τὸν παρκαίμενον αὐτῇ τῶν ἄστρων χορόν.

Muslim tradition contains more concerning the correspondence between the Ka'ba and the centre of heaven. Azrakī, p. 18, 4 sqq.: „Ibn 'Abbās said on the authority of the Apostle of God: „the house which is in heaven is called al-Durāḥ; it is built in the same way as this sacred House (viz. the Ka'ba): if the former would fall, it would fall upon the latter" ²). And p. 17, ult. sqq.: „Wahb ibn Munabbih said that he found in the Tora (the description of) a house in heaven opposite the Ka'ba over the cupola of the latter, called al-Durāḥ and this is the visited House" ³). (cf. Sūra LII, 4). These traditions return in various forms in innumerable places.

Instead of بَيْتُ الْكَعْبَةِ we find also بَيْتُ الْمَنَافَةِ, عَلَى مَنْفَةِ (cf. Azrakī, p. 7, 6 infra: 12, 7 infra; 18, 12; 19, 7; 356, 2 sq.; Kutb al-Dīn, p. 27, 15; Tabarī Tafsir XXVII, 10, 3, 6, 8 etc.).

وفى وسط هذا الكوكب ضوء ثابت لا يتحرك وهو القطب الذى¹
تدور بنات نعش عليه مع سائر الكواكب وأنفقوا ان من قابل هذا الكوكب
فقد استقبل القبلة لانه فوق الكعبة لا يزول ابدا فلما بنات نعش فقد تزول
قليلا وأما القطب فلا فإذا كان القطب على الكعبة والقطب وسط السماء
والكواكب حوله تدور كان ذلك دليلا على ان ما يلقى وسط السماء أولا ان
يكون وسط الأرض فعلم بذلك ان الكعبة هى وسط الأرض

عن ابن عباس قال قال رسول الله البيت الذى فى السماء يقال له²
النضاح وهو مثل بناء هذا البيت الحرام ولو سقط لسقط عليه

عن وجب بن منبّه انه وجد فى التوراة بيتا فى السماء بعيان الكعبة³
فوق قبة بنينا اسمه النضاح وهو البيت المعمور

In some places it is even said that in the times of Adam this „visited House” (Khamīs I, 89 ult. called رَحْائِص) stood on the place of the later Ka'ba; before the Deluge it was placed in heaven (Kutb al-Dīn, p. 27, 3; Baiḍāwī ad Sūra III, 90; Zamakḥsharī ad II, 121 (p. 104, 10 infra) and III, 90 (p. 219, 6 infra).

Probably the theory of the earthly sanctuary as an image of the heavenly one and being situated opposite to it has been borrowed from Jewish lore. Jellinek V, 63, 5 sq.: „The Holy One created the nether sanctuary of which the upper one is the counterpart, one opposite the other”¹). The expression בְּנֵגֶד means both opposite and as the counterpart. Accordingly in the Arabic traditions we found بِحَيْثُ .مُسْتَقْبِل which render the latter meaning, and بِمِيزَان which render the former.

The likeness between the earthly and the heavenly sanctuary is made complete by the correspondence between the nether and the upper rites of worship. The above quoted Midrash goes on in this way: „While the sanctuary was still standing, the High Priest used to offer sacrifices and incense beneath, and Michael in the same way used to offer sacrifices and incense above”²). Muslim tradition is also acquainted with this idea, though it is usually given in the reverse form; the angels do not follow the example of man but the other way round. Of course the Muslim angels perform the Muslim rites. I will quote only a few examples. Baiḍāwī ad Sūra III, 90: „Other people say: before the times of Adam there was on the spot of the Ka'ba a House, called al-Durāḥ, around which the angels used to perform the Ṭawāf. And when Adam was made to descend (from the mountain) he was ordered to make it the object of ḥadjj and ṭawāf. When the Deluge came it was taken up into the fourth heaven, where the angels of the heavens perform the ṭawāf around it”³).

Azrakī, p. 5, 6 infra: „Then Allāh ordered his creatures on the

וּבְרָא הָקֶבֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְמִטָּה שֶׁבִּנְגְדוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְמִעֲלָה
מִכּוֹנֵן זֶה בְּנֵגֶד זֶה

בִּימֵינוּ שֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים הָיָה כּוֹהֵן גָּדוֹל מִקְרִיב וּמִקְטִיר
לְמִטָּה וּמִיכָאֵל בִּנְגְדוּ מִלְּמִעֲלָה מִקְרִיב וּמִקְטִיר

وَقِيلَ كَانَ فِي مَوْضِعِهِ قَبْلَ آدَمَ بَيْتٌ يَقُاسُ لَهُ الصَّرَاحُ وَيَطُوفُ بِهِ الْمَلَائِكَةُ¹)
فَلَمَّا أَحْبَبَ آدَمُ أَمْرَ بَنِي يَحْجَجَهُ وَيَطُوفُ حَوْلَهُ وَرَفَعَ فِي الطُّوفَانِ إِلَى السَّمَاءِ
الرَّابِعَةِ يَطُوفُ بِهِ مَلَائِكَةُ السَّمَوَاتِ

earth to perform the ṭawāf around this House (the Ka'ba), as the inhabitants of heaven do around „the visited House” ¹⁾.

The name „visited House” is explained in Muslim tradition by the fact that it is visited by the angels (Ṭabarī Tafsīr XXVII, 9 infra).

The parallel between heaven and earth becomes still stricter if we consider the form of the „visited House”. On the one hand it resembles the Ka'ba, بَيْتُ الْكَعْبَةِ. But as the Ka'ba had originally the form of the navel, so the „visited House” has also the form of the navel. We have quoted above some traditions representing the navel as being placed upon four pillars (أَرْكَانٍ). Now Azraqī describes the „visited House” in this way: „A building on four pillars of emerald, which he crowned with a hyacinth and this building was called al-Durāḥ” ²⁾. (cf. Ḥalabī I, 199, 1 sq.).

We observe here the complete likeness between the navel and the „visited House”; at the same time we must draw the attention to Mas'ūdī's description of the nucleus of Paradise, which consists of a golden cupola on four pillars (I, 269). The parallel between the navel of the earth and Paradise leads us to the discussion of the relation between the navel and the Universe.

D. THE NAVEL AND THE UNIVERSE.

In the biblical stories of the creation the description of heaven is very short. Gen. I, 8 says that God called the firmament heaven; further nothing is said of the upper world except that the water was above the firmament. In other places in the Old Testament two heavens are mentioned. Ps. CXLVIII, 4: „Praise him ye heaven of heavens and ye waters that be above heavens” ³⁾.

Here we have the firmament as heaven and a still higher heaven. This highest heaven is mentioned several times in the Old Testament. But no third heaven occurs as in later times. 2 Corinth. XII, 2 this third heaven is mentioned. Syrians also know of three heavens: „God created the heavens as three strata” ⁴⁾. (Lagarde, p. 5, 21).

فَأَمَرَ اللَّهُ مِنْ فِي الْأَرْضِ مِنْ خَلْقِهِ أَنْ يَطُوفُوا بِبَيْتِ الْكَعْبَةِ كَمَا يَطُوفُ
أَهْلُ السَّمَاءِ بِالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ

بَيْنَا عَلَى أَرْبَعَةِ أَسَاطِينٍ مِنْ زَبَرَجَدٍ وَغَشَّاهُنَّ بِيَاقُوتَةٌ حُمْرَاءُ وَسَمِيَ ذَلِكَ
الْبَيْتَ الْأَصْرَاحَ

הָלַלְהוּ שְׁמִי הַשָּׁמַיִם וְהַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמַיִם

وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ ثَلَاثَ طَبَقَاتٍ

In some of the descriptions of the voyage of the soul the heavens are also reckoned as being three in number (cf. Bousset in *Archiv für Religionswissenschaft* IV, 234 sqq.). Jewish and Muslim theology generally imagine seven heavens. The Hebrew names of the seven heavens are enumerated in *Hagiga* 12 b. In the *Ḳor'ān*, *Sura* II, 27, Muḥammed also speaks of the seven heavens: their names are given in two different series by *Ṭabarī*, p. 11. That these seven heavens however do not occupy a prominent place in many traditions of the Muslims, is proved by the theories of the upper sanctuaries, which, in so far as they are really living in the Muslim mind, usually are two in number, sometimes three. So far as only two are mentioned, the conditions are imagined to be similar to those which are found in some places of the Old Testament. This is clearly shown by the traditions concerning the „visited House”. As we have seen, those quoted above place it opposite and over the *Ka'ba*: at the same time it is considered as being situated exactly beneath the divine throne as *Azraqī* expressly says: „God placed beneath his throne a house and this is the „visited House”¹ (p. 5, 10).

This tradition only knows of the heaven of which the „visited House” is the centre and the heaven in which Allāh resides. In other traditions which adhere to the seven heavens of the *Ḳor'ān* the „visited House” is either localised in the lowest heaven or in that heaven which is under the throne, according to the aim of the tradition: if it describes the „visited House” in connection with the *Ka'ba*, it is localised in the lowest heaven: if it is considered in connection with the throne, it is localised in the sixth or seventh (*Kisā'ī*, fol. 11 ro, 1: *Ṭabarī Tafsīr* XXVII, 9 sq.; *Ḥalabī* I, 199, 7; *Azraqī*, 19, 1): occasionally in the fourth.

The *Ḳor'ān*, as is well known, does not only mention seven heavens, but also seven earths. Now as earth and heaven have their navel represented by their sanctuary, so every heaven and every earth obtain a sanctuary in their centre so that the imaginary axis of the Universe runs through fourteen sanctuaries (cf. *Ḳhamīs* I, 38, 9 infra: 90, 22: *Ṭabarī Tafsīr* XXVIII, 89, 10 infra: *Azraqī*, p. 355, 4 sqq.).

In an other place *Azraqī* gives this cosmological system in a modified, remarkable form: „The Apostle of God said: this House (viz. the *Ka'ba*) is one of fifteen, seven in the heavens up to the throne and seven up to the limits of the lowest earth. The highest

¹ وضع الله تحت العرش بيتا وهو البيت المعمور

situated one, which is near the throne, is the „visited House”. Every one of these houses has a sacred territory, like that of the Ka’ba. If anyone of them fell down, the rest would fall down, one upon the other, to the limits of the lowest earth. And every house has its heavenly or earthly worshippers, like the Ka’ba”¹⁾. (p. 6, 10 sqq.).

In this theory the navel has become the centre of the Universe, which consists of several parts, similar to one another. As the navel is the image of the whole, so the sanctuary is an image of the whole. This is not only a logical deduction, but several traditions express this idea plainly, or contain allusions to it. In the Book of the Bee Theodore of Mopsuestia is quoted, who maintains that the tabernacle is an image of the World and that the apsis represents heaven (p. 15, paen. 2).

Tabarī Tafsīr XXVII, 10, 11 infra maintains that between heaven and earth the same relation exists as between the roof of the Ka’ba and the Ka’ba itself: „By the roof in this place he means heaven: and the latter is called a roof because it is the heaven to earth, just as the heaven of the Holy House which is the roof of it”³⁾.

In cod. Sachau 221, fol. 80 a, the „earth” and the „heaven” of the altar of a Syrian church are mentioned.

The correspondence between heaven and earth does not only exist in material, but also in spiritual things. Adam is created on the earth as God’s substitute. According to Muslim theory every earth has its Adam and its Abraham (Ibn al-Wardī I, proemium 27, 5 sqq.)⁴⁾.

قال رسول الله هذا البيت خامس خمسة عشر بيتا سبعة منها في السماء
الى العرش وسبعة منها الى دخوم الارض السفلى واعلاها الذي يلي العرش
البيت المعمور لكل بيت منها حرم كحرم هذا البيت لو سقط منها بيت لسقط
بعضها على بعض الى دخوم الارض السفلى وكل بيت من اهل السماء ومن
اهل الارض من يعمره كما يعمّر هذا البيت

صنعها في سبعة اقدح وسبعة اقدح وسبعة اقدح وسبعة اقدح
صنعها في سبعة اقدح وسبعة اقدح وسبعة اقدح وسبعة اقدح
صنعها في سبعة اقدح وسبعة اقدح وسبعة اقدح وسبعة اقدح

يعنى بالسقف في هذا الموضع السماء وجعلنا سقفا لآنها سماء أرض كسما
البيت الذي هو سقفه

في كل ارض ادم كادهم ونوح مثل نوحكم وابراهيم مثل ابراهيمكم
والله اعلم

We have seen above that the navel of the earth, earth itself and heaven have the form of cupola's. It is only in accordance with the similarity between the several parts of the Universe to find that this form is also given for the rest of the heavens. Tharlabī, p. 11. 3 sqq.: „God has created the heavens in the form of several cupola's: now the borders of the lowest heaven are fastened to those of the second: those of the second to those of the third and so on till the seventh: and those of the last are fastened to the throne”¹).

There are however also traditions propounding the theory that all heavens and all earths are flat strata, a distance of a five hundred years' journey lying between any two of them. This opinion is to be found in Jewish as well as in Muslim sources (Ber. Rabba fol. VIII vo. a. 12 sqq.; Tabarī Tafsīr XXV, 5, 6 infra sqq.; XXVIII, 59, 20; Tharlabī, 5 ult.; Nuwairī, p. 5. 7 infra sqq.).

Such a theory is difficult to harmonize with that of the earth being founded upon mountains situated in Tehom. According to the latter, the sanctuary, as the mountain *par excellence* and as the navel, has been placed directly above Tehom. It is probably due to endeavours to harmonize tradition when it is asserted that the foundations of the mountain al-Ḥirā' are situated on the seventh earth (Ḥaḍrāwī, p. 14, 6).

The same is said of the foundations of the Ka'ba. Kūṭb al-Dīn, p. 27, 8 infra: „When Allāh had caused Adam to descend from Paradise, he said: O Adam, build for me a House opposite my heavenly one. Yourself and your posterity shall worship in it, as my angels worship around my throne. Then the angels descended to him and he dug till he reached the seventh earth. Then the angels threw large stones into it (viz. the pit) till it rose above the surface of the earth”²). (cf. Azrakī, p. 4, 6 sqq.; 7, 10).

The foundations of the holy mountain or those of the Ka'ba are here a regular axis running through half of the Universe.

خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ مِثْلَ الْقُبَابِ فَمِثْلُهَا الدُّنْيَا قَدْ شَدَّتْ أَفْطَارُهَا بِالثَّانِيَةِ¹)
وَالثَّانِيَةِ بِالثَّلَاثَةِ وَكَذَلِكَ إِلَى السَّابِعَةِ وَالسَّابِعَةَ بِالْعُرْشِ
لَمَّا أَمْسَكَ اللَّهُ أَدَمَ مِنَ الْجَنَّةِ قَالَ يَا أَدَمُ ابْنِ لِي بَيْتًا بِحِذَاءِ بَيْتِي الَّذِي²)
فِي السَّمَاءِ تَتَعَبَّدُ فِيهِ أَذْتُ وَوَلَدُكَ كَمَا تَتَعَبَّدُ مَلَائِكَتِي حَوْلَ عَرْشِي فَيَبْطِطُ
عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ فَحُزِرَ فَحُفِرَ (Prof. Snouck Huugronje reads حَتَّى بَلَغَ الْأَرْضَ
السَّابِعَةَ فَقُذِفَتْ فِيهِ الْمَلَائِكَةُ الصَّخَرِ حَتَّى أَشْرَفَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ

E. THE NAVEL AND THE THRONE.

In the foregoing section traditions were quoted which not only draw a parallel between the navel and the centre of the heavens but also between the navel and the throne of God. According to Jewish and Muslim cosmology the divine throne is exactly above the seventh heaven, consequently it is the pole of the Universe (cf. Hagiga 12 b; Tabarī I, 61, 15; Tabarī Tafsīr VII, 174, 5 infra; Azrakī, p. 18, ult.; Abā Zaid II, 9, 6 infra; 10, 1 sqq.; Hexahemeron, p. 172, 1 sqq.). Cosmologically speaking the navel and the throne are related to one another, as the centre and one of the poles of a globe are. With this statement the relations between the navel and the throne are however not exhausted. It will be worth while to investigate them. Before the creation of the heavens and the earth Allāh's throne was upon the waters: from there he ascended to heaven and created the earth on the previous spot of the throne. At the last of the days he will return to the earth and make the Holy Rock again his throne: it will even be expanded so that mankind can stand upon it, and then Judgment will begin. On p. 23 we have quoted a tradition to this effect in a different connection. Here we may add some other sayings. Nuwairī, p. 90, 15: Karb al Aḥbār said: „In the Tora it is said, that God says to the Holy Rock in Jerusalem: „Thou art my lower throne, from thee I have ascended towards heaven, towards thee will be the gathering of mankind and from thee their spread”¹⁾. And 90, 13 sq. Allāh says of the Holy Rock: „This is my place and the spot of my throne on the day of Judgment: it will gather my servants”²⁾.

In the Old Testament the Holy Rock is not mentioned: but Jerusalem as the place of the Divine Throne occurs I Chron. 29, 23: „And Solomon set himself upon the throne of Yahwe as a king, instead of David, his father”. Here the royal throne is called the throne of Yahwe. Of course this expression springs from the idea that the king is the Khalīfa of God: how closely God and the king are connected, appears in the idea, that the royal throne is also the divine throne or an image of it. As God in his heavenly sanctuary sits upon his throne, so the king sits in the earthly

¹⁾ عن كعب قال ان في التوراة انه يقول لصخرة بيت المقدس انت عرشى الدننى ومذك ارتفعت الى السماء واليك الحشر ومذك المذبح

²⁾ هذا مقامى وموضع عرشى يوم القيامة ويحشر عبادى

born by a bull whose horns appear above the horizon ¹⁾. Further all creatures are represented in the divine throne (cf. the descriptions in Targum Ester, p. 227 sq. and in Tha'labī, p. 13, 17) and four rivers flow from it (Kisā'ī, fol. 6, ro., paen.).

These features are as many parallels to familiar characteristics of the navel and its representation in the throne of the sanctuary. Lion, eagle, bull and man (ܠܝܘܢ ܥܝܬܐ ܥܝܬܐ ܥܝܬܐ ܥܝܬܐ) are common to the heavenly and the earthly throne: the seat in the Syriac church contains three hundred images and the divine throne contains the images of all creatures. This idea belongs also to the characteristics of the navel: as the image of the earth it may also contain the images of what is living on the earth and as such it is the origin of the rivers.

There are other features which are common to the navel and the throne. The worship of the angels around the throne is the prototype of the worship of man around the navel, as is said expressly by Muslim authors. Azraqī, p. 30, 3: „a House (viz. the Ka'ba) around which the ṭawāf is performed as it is performed around my (viz. God's) throne” ²⁾ (cf. also Tabarī I, 123, 11 sqq.; Tabarī Tafsīr IV, 6 paen.; Azraqī, p. 5, 10; 7, 5 sq; Nuwairī, p. 72; Kisā'ī, fol. 5 ro., 13).

There are still a few words to be said about the throne in its relation to the universe. We have already seen that the throne is the pole of the universe, the highest situated of the several navels. And just as the navel of the earth is the image of the earth, so the throne is the image of the universe. According to Wahb b. Munabbih heaven and earth, the world, the world to be, wind and fire are في جوف العرش „in the womb of the throne” (Abū Zaid I, 158, 4 infra; Kisā'ī, 4 vo. 1. 5 infra; cf. Tabarī Tafsīr III, 7, 8—18).

This theory is also given in such a form, that the throne surrounds the whole of the universe. According to a tradition on the authority of Wahb in Tabarī I, 37, 18 sqq. heaven and earth are surrounded by the Ocean, the latter by البيكل and this in its turn by the

¹⁾ Tha'labī, p. 1, 17: وقرون ذلك الثور خارجة من افطار الارض وهي كالحسكة تحت العرش

„The horns of this bull appear above the borders of the earth and they are like a palisade under the Throne”. Cf. Professor Kristensen's mentioned article on the sacred horns at Crete, p. 86 sqq.

²⁾ بيت يطاف حوله كما يطاف حول عرشي

throne, الكرسي. That التبيكل which is of course the Hebrew הִיכל „temple”, has anything to do with the Universe as a sanctuary, is only vaguely understood by Wahb, who compares it with the ropes of a tent¹⁾. Here we meet the Universe as a tent and here is proved anew the resemblance between the parts and the whole, for we have also found heaven as a tent.

Often Muslim authors distinguish between عرش and كرسي, the former being represented as a part of the latter. According to Abū Dharr as quoted in Kisā'i, fol. 4 vo., 5 ro. the seven heavens are as compared to the kursī as a ring in a desert: the kursī in its turn is as compared to the 'arsh as a ring in a desert (cf. also Tabarī Tafsīr III, 7, 17; Abū Zaid I, 166 infra, 167). And according to Baidāwī ad Sūra II, 256 al-kursī is perhaps an appellation of „the sphere known as the sphere of the zodiacal signs”²⁾. In the Midrash Ester the six steps of Solomon's throne correspond to the six heavens (שֵׁשֶׁה רִקְיעִים). It seems that all these ideas are influenced by conceptions like that of Is. LXVI, 1: „thus saith Yahwe: the heaven is my throne and the earth is my foot-stool”.

F. THE NAVEI AND THE NETHER WORLD.

We have stated above that the navel is the place of communication with the nether world, that it is even considered as a typical sepulchre. This characteristic appears also in the fact that the navel is represented as a hill or a cupola. Over the grave a tumulus is often made; this is a primitive form of a tomb, also among the Semitic peoples. As we have seen Azraqī mentions a tumulus as the grave of the Ismaelite virgins (cf. p. 37 sq.). Making a grave is called تَسْنِيم which properly means „giving a thing a convex form”. In a tradition preserved by Bukhārī, Djanā'iz, bāb 96, 3rd tradition,

ان السموات والارض والبدار نفى التبيكل وان التبيكل نفى الكرسي وان¹⁾
 قَدَمَيْهِ عَزَّ وَجَلَّ لَعَلَّى الكرسي وهو يَحْمِلُ الكرسي وعاد الكرسي كالتعل في
 قَدَمَيْهِ وَسَدَّ وَهَبَ مَا التبيكل قال شَيْءٌ مِنْ اطراف السموات محدق بالارضين
 والبدار كطذاب انسطاط وَسَدَّ وَهَبَ عَنْ الارضين كيف هي قال هي سبع
 ارضين ممتدة جزائر بين كل ارضين بحر والبدار محيط بذلك كله والتبيكل من
 وراء البدار

²⁾ التلك المشهور بذلك البروج

it is said that the tomb of Muḥammed was ¹⁾مَسْتَم. Kuṭb al-Dīn p. 444, ult. maintains having experienced the efficacy of prayers performed at the tumulus (قَبْرَة) of al-Nakṣhabandī.

Modern Muslim tombs of some importance are provided with a cupola, also called قُبَّة. It is possible that this cupola is a tumulus modelled after the Byzantine cupola. There also occur tombs covered with a square stoneblock and even such as are provided with a cupola on four pillars (cf. Lane, Manners and Customs of the Modern Egyptians, p. 528 sq.). According to Goldziher (*Revue de l'Histoire des Religions* X, 356) the chapel on the tomb has developed from the tent, which till the present day, is dressed on Eastern graves (cf. W. M. Thomson, *The Land and the Book*, I, 118; Wetzstein in *Zeitschr. f. Ethnologie*, V, p. 294 sqq.).

At any rate it will not be an accident that the navel, as the type of the tomb, has also the same forms as the grave. This conclusion is corroborated by the relation between the navel and an other representation of the nether world, viz. the realm of the dead or Hell. As to the former it is to be observed that according to a widely spread Semitic conception, which we met with above, the nether world, earth and the heavens, are similar cupola's, one placed above the other. Jensen's third plate represents the Babylonian conception some features of which we have found even in Arabic literature. Here we observe also the navel of the nether world „the Temple of the Orcus" (ikal iršit la tarat). In Arabic literature many parallels are found to the Babylonian conception of the nether world (cf. Ins I, 14, 7 infra sqq.; *Kisā'ī*, fol. 8 ro.). In *Tirmidhī* II, 95, 18 a mountain of fire in Hell is mentioned. In European Middle Ages Hell is also represented as a mountain. These materials, few as they are, contain a new proof of the navel being the image of different similar parts of the Universe.

G. THE NAVEL AND THE SERPENT.

At the conclusion of our research we have still to draw attention to testimonies literary and monumental of a connection between the navel and the serpent.

In the first place Dalman's discoveries at Petra are to be remem-

¹⁾ حدثنا محمد بن مقاتل أخبرنا عبد الله أخبرنا أبو بكر بن عياش عن
سفيان الثمار أنه حدثه أنه رأى قبر النبي مستما

bered. In his book on Petra he prints a photographic reproduction of a monument of which he gives a detailed description in the text (I, p. 218—220).

The monument consists of a conic navel, 2 metres in height and diameter, surrounded by a serpent in four circles, with an enormous head. This navel which may be compared with several plates in Roscher's treatises, is placed upon a gigantic quadrangular stone block which serves as its pedestal. Under the rock that supports this monument is a large room with niches for the reception of the dead.

In the first place we have to observe here that a monumental combination of a grave and a navel-stone above it, cannot be accidental. Such an enormous monument is not placed upon a grave if it does not express a living thought. A grave is the symbol of the nether world; the navel is the symbol of the earth; this is the reason why these elements are combined here, one above the other. But the serpent? Is it really only the genius loci, or the guardian of the grave? It would be preposterous to base our answer to this question upon the Petra monument only. But we are not going too far, if we remark that, navel and grave having a cosmic significance, the serpent is likely to have a similar character. In order to be able to answer this question, we shall first have to ask another, viz. this: Are the Western Semites acquainted with the combination of navel and serpent? Traditions of the Meccan sanctuary give a plain answer to this question. These traditions consist of two series: one describing how Abraham began to build the sacred house upon the foundation which had already been made by Adam or the angels; the other describing an analogous fact, viz. the restoration of the sacred house shortly before the rise of Islām.

Further it is to be observed that the analogy of the two occasions corresponds to two different traditions of which one is analogous to the other.

Azraqī, p. 30, relates how Abraham and Ismael laid bare the foundation: *الأساس* of the sanctuary and built the sacred house upon it: „then the Sakīna (the divine presence) wound itself upon the original foundation as if it were a serpent, saying: Build upon me, o Abraham”¹). That in this tradition the serpent should only be the usual guardian, is of course excluded by its mythological character: this prevents it also from being taken as the usual genius loci.

¹ ونظرت السكينة كأنها حية على الأساس الأول وقالت يا إبراهيم ابن علي

The mythological character of the monster is emphasised in other, ancient and modern traditions. Tabarī I, 275, 8 sqq. describes it as „a stormy wind with two heads. One of them followed the other till it reached Mekka; there it wound itself like a serpent on the spot of the sacred house”¹).

Some manuscripts read (الشَّجَفَةُ) „a shield” instead of (الشَّيْطَانُ) „a serpent”. This expression occurs also in Ibn al Athīr I, 76, 2; Tabarī Tafsīr I, 44, 20 sqq.; Thaʿlabī, p. 77, 11; Lisān s. v. حَجَفَ. This reading makes also a good sense: the navel in the form of a shield is again similar in form to the earth in the form of a shield, one of the representations of the earth (see above p. 38).

In other places (Tabarī I, 276, 16 sq.; Tafsīr I, 410, 21 sq.) the monster is described as: „a wind called the wind Al-Khadjūdj which had two wings and a head like a serpent's”²). Khamīs I, 98, paen. it is described as possessing two serpents' heads, one behind the other.

To these descriptions should be added, that in Ḥalabī I, 207, 11 infra sqq. the monster has a human or a cat's face, and that it is accompanied by a bird called صُرْدٌ.

The mythological character of this serpent is sufficiently shown by these traditions. And the solution of the question what the serpent around or upon the navel means, does not seem to be very difficult. If the navel represents the earth, that which surrounds it can scarcely be anything else but the Ocean.

This conclusion is raised to a high degree of certainty by the fact that the Ocean, in Babylonian as well as in Hebrew mythology, is conceived as a serpent: Tiamat is a marine serpent and Tehom-Leviathan is in Isr. XXVII, 1 expressly called נָחִיָּה „serpent”. The likeness between the Mekkan serpent and Leviathan is made complete by two other common features: The Mekkan Serpent is called (الخُجُوجُ). In some places this word is taken as an adjective. The Lisān s. v. in fact gives the explanation „stormy” (شَدِيدٌ (الْمَرِّ)). In other places (cf. also Zamakhsharī, p. 904, 5 sq.) the matter has quite a different aspect. Here it is a being, which bears the name of Al-Khadjūdj. Now this name is either a foreign mythological term denoting the serpent, or there is a misunderstanding

ريح خجوج وبأ راسان فانبج أحدهما صاحبه حتى انتبت الى مكة¹
فتطوقت على موضع البيت كتنوى الشيطان

ريحا يقال لها ريح الخجوج لها جناحان ورأس في صورة حية.²

in the common Arabic translation „stormy”; for „stormy” is not the epithet to be expected for the mythological serpent. The *Lisān* has however preserved the real meaning of the root *خَجَجَ*. The first synonym the author gives is *انفخى* „to wind oneself”. The root *لوى* is also the basis of the word *Leviathan*, which even by the Ancients was taken in the sense of *עקלתון* (Isaiah XXVII, 1).

The process consequently seems to have been this: the Jewish theories concerning the *Leviathan* have come down to the Muslims and the name, being explained as „the serpent which winds itself”, has been translated by *al-Khadjūdġ* and so some traditions appear to be still acquainted with the fact that *al-Khadjūdġ* is a nomen proprium just as *Leviathan*.

Now *Khadjūdġ* has also the meaning of „stormy”; in this manner it can be explained that the serpent was changed into a wind and consequently a being came into existence composed of such heterogeneous elements as a wind and the head of a serpent. An other remarkable feature in some descriptions of the Mekkan serpent is its having two heads. Here again is a peculiarity of *Leviathan*. Ps. LXXIV, 14: „Thou (Yahwe) hast crushed the heads of *Leviathan*”¹⁾. In the *Odes of Solomon* the dragon (*لعل*) has seven heads (XXII, 5). Further the Mekkan traditions maintain that the sanctuary was built upon the serpent. Here a Jewish tradition may be compared: „The Ocean surrounds the world as a vault surrounds a large pillar. And the world is placed in its circular form on the fins of *Leviathan*”²⁾. (Jellinek I, 63, 17 sq.).

This explanation of the serpent and the navel as being cosmic symbols is set in a remarkable light by a renewed comparison of the navel and the divine throne. From this comparison it appears that even the serpent is common to them. *Thaʿlabī*, p. 13 ult. sqq. and *Ins* I, 10 paen. describe the divine throne as being surrounded by a serpent of mythological appearance. This is *Thaʿlabī*’s description: „Then Allāh surrounded it by a serpent. . . . this serpent wound itself around the throne and the latter reaches to half the height of the serpent which is winding itself around it”³⁾.

¹⁾ אתה רצצת ראשי לויתן

²⁾ ים הגדול סבב את העולם כמין כפה של עמוד גדול וכל העולם מוקף על סנפירי לויתן

³⁾ فطوّقه الله بحية . . . فالتفت الحية بالعرش فالعرش الى نصف الحية وهي ملتوية به

One is reminded here of the frequent Greek images of a serpent wound around and ascending above the omphalos (Roscher Omphalos, plate IX, N°. 6; Roscher, Neue Studien, plate II, n°. 3, 4, 14). Kīsā'i completes his description in this way (fol. 6 vo., 14 sqq.): „when this serpent utters the words: Glory to God, its voice overbears the voice of the angels. And when it opens its mouth it encompasses the heavens like a flash of lightning. And if this serpent had not been inspired to moderate its glorification, all creatures would be thunder stricken at its voice”¹⁾.

This serpent is also found in connection with the throne of Solomon. Targum Ester II, p. 228, 27: „and a silver dragon was on the machinery (of the throne)”²⁾. And Jellinek II, 85, 1 sqq.: „a silver serpent bore the wheel of the throne”³⁾.

In order to complete the description of the Mekkan serpent we have now to review the traditions which mention it on the occasion of the restoration of the sanctuary shortly before the rise of Islām. Azraqī relates how in the times of the Djurhum the treasures of the Ka'ba were stolen (p. 49, 8 sqq.). Thereupon Allāh sent „a serpent which had a black back and a white belly and a head like the head of a he-goat: this serpent guarded the sacred House during five hundred years”⁴⁾. On p. 105, 1 sqq. the author tells us that this serpent reappeared and terrified the Qurayshites when they were beginning to restore the sacred House. At their prayer Allāh sent a bird with a black back, a white belly and yellow paws which snatched up the serpent and bore it to the mountain Adjvād. Of the numerous parallel passages in Azraqī (p. 106, 14; 108, 4; 114, 14; 170, 10) and Kutb al-Dīn (p. 50, 14) it is only that in Azraqī p. 170, 10 which adds a noteworthy feature. The serpent is called here ثعبان „a large serpent” and it has its dwelling-place in the pit of the Ka'ba, where it guards the treasures. But Ḥalabī I, 189, 3 sqq. gives a more complete description of the serpent: „Allāh sent a white serpent with a black head and

وإذا سبحت هذه الحية علمت تسبيحها تسبيح الملائكة وإذا فطحت¹⁾
فأما انقمت السموات كالبوق ولو أن هذه الحية ألبست أن تتلطف في
تسبيحها اصعق الخلق اجمعين

²⁾ והנינא דכספא חד במוכנזי

³⁾ תנין של כסף היה טוען גלגל של כסף

⁴⁾ حية سوداء الظفر بيضاء البطن رأسها مثل رأس النجدي فحوسرت
البيت خمسمائة سنة

a black tail and its head was like the head of a he-goat. It had to dwell in this pit in order to guard the objects there. It used to leave its dwellingplace and to appear glittering, viz. it exposed itself to the sun upon the wall of the Ka'ba while its colour assumed a glittering appearance; and often it wound itself on the wall so that its tail approached its head" ¹). On p. 192. 2 sqq. the description is continued thus: „while one day the serpent was on the top of the wall of the Ka'ba, as was its wont, Allāh sent a bird larger than an eagle: this bird snatched up the serpent and cast it on al-Hadjūn where it was swallowed by the earth. Some people say that this is the creature which will speak to mankind on the day of Resurrection. It is also said that the monster will come fourth from the ravine of the mountain Adjvād" ²).

The different features of all these traditions may justify the following remarks concerning the character of the serpent. As the Ocean, it assumed the form of a circle. In the Snorra Edda, chapter 47, the serpent Midgardsormr is represented as surrounding the earth and touching its head with its tail. As the Ocean, the Mekkan serpent is glittering in the sun and as the Ocean it is black and white. As Tehom it is connected with the nether world; for we have seen above that the pit which is its dwelling-place is a symbol of the nether world. It has however not only the natural features of Tehom but also its mythological ones. Just as Tehom in the form of Leviathan, so the Mekkan serpent will reappear at the Resurrection.

There is another, constantly returning characteristic of the serpent, viz. its having the head of a he-goat; of course this also a mythological feature. This quaint representation induces us to ask: are there other descriptions or images of a serpent with the head of he-goat existent in Semitic mythology? The question can be

بعث الله حيّة بيضاء سوداء الرأس والذنب رأسها كرأس الجدى ¹
 فاسكنها تلك البئر لحفظ تلك السمعة وذات قد تخرج منها الى ظاهر
 البيت فتشرق بالغلاف اى تبرز للشمس على جدار الكعبة فيبقى لونها ورثها
 المثلث عليه فتصير رأسها عند ذنبيها

فبينما هي ذات يوم تشرق على جدار الكعبة كما كانت تصنع بعث ²
 الله طائرا اعظم من النسر فاخذتها وانفاها فى الصدحون فالتفتها ارض فيل
 وهى الدابة التى تكلم الناس يوم القيامة وفد جاء ان الدابة ندرج من
 شعب اجياد

answered in the affirmative at once. Jensen, p. 80, concludes his remarks on the constellation Caper with these words: „Der Steinbock eröffnet die Īa-Apsu-Region des Himmels. Dem Steinbock entspricht bei den Babyloniern ein Fisch, dessen Kopf durch eine Ziege gebildet wird. Unter solchen Umständen kann es kaum dem Zweifel unterliegen, dass der Ziegenfisch-Steinbock mit Fischschwanz auf Īa hindeutet. Beachte hierzu auch dass der Wendekreis des Steinbocks, der im Altertume die Ekliptik im Steinbock berührte, „Weg in Bezug auf Īa“ hiess“!

On the so-called kudurru's Ea's beast is indeed a fish with a goat's head (cf. Jeremias, Abb. 80 and 81). And in the text of one of the kudurru's as communicated by Steinmetzer in the *Sachau-Festschrift*, p. 62 sqq., the fish with the goat's head is expressly called „the sanctuary of Ea“.

Now Ea is the god of Apsu, Tehom; and Leviathan is a fish as well as a serpent. It is evident that the Mekkan serpent is cognate with familiar types of North- and East-Semitic mythology. Finally it is to be noted that the Mekkan serpent in the main part of the traditions is either the *Shokina*, the divine Presence, or a being sent by Allāh, not a demoniac but a divine being.

If our conclusions as to its significance in connection with the navel, as being cosmic symbols, are right, some familiar facts concerning Jerusalem appear in a new light. Kittel (*Der Schlangenstein*) has shown it to be probable that the Stone of the Serpent אֶבֶן הַחֹלֶלֶת (1 Kings I, 9) was in the immediate neighbourhood of the Source of the Dragon עֵין דִּהְיִין (Neh. II, 13) and he has suggested a connection between these data and the worship of the serpent mentioned in 2 Kings XVIII, 4. That the stone and the spring had a peculiar religious importance appears from their names and from the fact that Adoniyah slays victims and presides at a religious meal in the immediate vicinity of the stone and that these ceremonies in this place are considered as the ceremonies which invest him with royal power. After our foregoing research not much imagination is needed in order to combine these elements; the dragon in the spring, the stone of the serpent and the place where the king is inaugurated, seem again to represent: the nether world, the earth, and its government. The navel is the seat of natural and civil order, a symbol of the divine throne, the place where the order of the Universe is regulated.

D.S.
27.8.18

STUDIËN
OVER DE
METRIEK VAN HET ALLITERATIEVERS

DOOR
DR. R. C. BOER.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIETUW REEKS.

DEEL XVII. N°. 2.

AMSTERDAM,
JOHANNES MÜLLER.
1916.

INHOUD.

	Bladz.
Hoofdstuk I Oudnoorsche Metrick	3
I. Algemeene vragen	3
1. Het rhytme	3
2. De maat	20
3. Het vers	30
4. Het verspaar	34
5. Alliteratie	36
II. De afzonderlijke metria	41
Fornyrðislag	45
Völuspá	45
Bouw van vs. 1 (47), vs. 5 (49), vs. 3, 7 (51), even verzen (55), Optact (57), Eerste maat (57), Verhouding der eerste tot de tweede (60), der tweede maat van het verspaar tot de vierde (65), tot de derde (66), Verhouding van de oneven verzen tot den even verzen (66), Toongewicht en taal materiaal (67).	
Hymiskvida	71
Schemata (71), Optact (76), De eerste maat (76), Verhouding der eerste maat tot de tweede (77), der tweede maat van het verspaar tot de vierde en derde (79), Lengte van het vers, Verhouding van de oneven tot de even verzen (80).	
Kviðuháttir	82
Sonatorrek	83
Bouw der verzen 83 Oneven verzen (85), Systematisch overzicht der oneven verzen (88).	
Streng Fornyrðislag	90
Málaháttir	91
Streng Málaháttir	102
Ljóðaháttir	103
De eenvoudige vormen	103
Vafþrúðnismál	104
Vers 1, 4 (104), Vers 2, 5 (108), Vers 3, 6 (112), Het verband der verzen in de ljóðaháttirstrofe (116).	

	Bldz.
Diverse bijzonderheden	120
Rhytmische voorbeelden	124
Bijzondere formaties bij Ljóðaháttir	128
Streng Ljóðaháttir	133
Dróttkvætt	135
Hoofdstuk II. Angelsaksische en Duitse Metriek	139
Schemata	141
Béowulf 759—858 (141). Be. 320—420 [421] (146). Be. 2073—2172 (150). Byrhtnōð 2—101 (154). Byrhtnōð 102—201 (159). Heliand 1351—1480 (163). Heliand 3559—3688 (169). Hildebrandslied (175). Mûspillī (179).	
Het rhytme	185
1. De optact	185
2. De gewichtsverhouding der maten van het verspaar . . .	189
3. De lengte van het geheele vers	198
De alliteratie	202
Béowulf (202). Byrhtnōð (207). Heliand (210). Hildebrands- lied (213). Mûspillī (216).	
Hoofdstuk III. Oorsprong en Ontwikkeling van het Allitera- tievers	220
Toelichting bij de schemata	232
Addenda en Corrigenda	265

HOOFDSTUK I.

OUDNOORSCH METRIEK.

I. ALGEMEENE VRAGEN.

I. HET RHYTME.

Ik begin deze studie met eenige opmerkingen, wier inhoud verre van onbekend is maar toch bij de behandeling der vragen, waaraan de volgende bladzijden gewijd zijn, in den regel vergeten wordt.

In ieder vers, in iedere strofe, is tweemaal rhytmus, taalrhytmus en versrhytmus.

De taalrhytmus is niets anders dan de wijze, waarop de gesproken taal verdeeld is in groepen van syllaben, die onderling nauwer te samen behooren dan ieder hunner met eene andere groep; het zijn taalkundige, meest syntactische eenheden.

De versrhytmus is het abstracte versschema, dat aan de taal wordt opgelegd. De vraag naar zijn oorsprong voert direct tot de vraag naar den oorsprong der poëzie, en daar deze langs historischen weg nog niet is kunnen worden opgelost, heeft men het antwoord veelal langs speculatieven weg gezocht. Zonder mij ook maar een stap op dit gevaarlijke pad te begeven, meen ik toch weinig tegenspraak te zullen ontmoeten, wanneer ik zeg, dat de abstractie jonger moet zijn dan de zaak, waaruit de abstractie heeft plaats gehad. Er waren dus verzen, alvorens er versschemata bestonden. Maar deze verzen, die niet volgens een te voren in den geest van den dichter aanwezig schema gebouwd waren, waren dus onbewust; het waren toevallige volzinnen, wier verdeeling door zekere ongewone regelmatigheid de aandacht trok, en die daardoor het voorbeeld werden voor nieuwe formaties. De versrhytmus is dus wel uit de gesproken taal geboren, maar zoodra hij tot het bewustzijn doordringt, voert hij een zelfstandig bestaan, wordt hij een voorschrift, waarnaar de taal der verzen zich te voegen heeft. Maar daar de taal, ook waar

zij zich naar het vers tracht te voegen, tevens uiting is van menschelijk denken, behoudt zij ook haar eigen beweging, en de aanpassing van den volzin aan het versschema, dat berust op andere volzinnen, die de uitdrukking eener andere gedachte waren, zal altijd min of meer onvolkomen blijven. De graad van aanpassing kan zeer verschillend zijn en hangt voor een groot deel af van de waarde, die de kunstenaars van een tijdperk aan formeele volkomenheden hechten; men kan schemata vinden, waarin het aantal syllaben van ieder vers, de quantiteit en het toongewicht van iedere syllabe in bijzonderheden zijn gereguleerd, maar men ontmoet ook versvormen, waarin op vele punten de grootste vrijheid heerscht en slechts de regelmatige terugkeer van bepaalde verschijnselen binnen een zeer rekbare maar toch aan zekere maat gebonden grens vereischt wordt. De eerste wijze is de geraffineerde en beteekent in den regel het einde van een ontwikkelingsgang, de tweede wijze, de populaire, is primitiever, als voorbeeld noem ik vele volksliederen. Hier wordt een eindpunt bereikt door de rekbaarheid der vrijheid: gaat deze te ver, zoodat de rhythmische groepen niet meer als gelijkwaardig gevoeld kunnen worden, dan houden de verzen op, verzen te zijn, en keert men terug tot het proza, waaruit het vers zijn oorsprong nam.

Het versrhythme eischt een verdeling der stof in groepen, die in het gehoor vallen als corresponderende groepen. Waardoor doen zij dit? Doordat zij iets gemeen hebben, dat regelmatig weerkkeert. Wat is regelmatig? Op vaste afstanden. De groepen moeten dus even groot zijn, of althans even groot kunnen schijnen. Het taalrhythme maakt van nature groepen, die niet even groot zijn. De kunst is dus, de taalgroepen een omvang te geven, die de illusie toelaat, dat zij gelijk zijn. Daarom behoeven zij zuiver grammatisch niet gelijk te zijn.

De rhythmische groepen dragen gaarne een kenmerk, dat ze te gelijk onderscheidt en vereenigt. Het is gewenscht, dat zulk een uiterlijke onderscheiding een eenigszins vaste plaats heeft: anders wordt het niet als kenmerk eener groep opgevat. In den volzin: 'deze jongen is met zijn pet naar bed gegaan' zal niemand verzen zien, ofschoon de woorden 'pet' en 'bed' met elkaar rijmen en voor ons poëtisch gevoel het rijm een kenmerk van verzen is. Maar zegt men: 'de jongen nam zijn pet en ging er mee naar bed', dan hoort ieder de verzen, omdat de rijmwoorden aan het einde van groepen van gelijke lengte staan. Zet men in plaats van 'pet' 'jas', dan kan men den volzin zóó voordragen, dat het verzen schijnen te zijn, maar bij het gebrek aan poëtischen inhoud en den weinig karakteristieken vers-

vorm is de beweging op en neer niet voldoende, om dezen indruk duidelijk te wekken, tenzij men de beweging sterk accentueert.

De kunst van reciteeren bestaat hierin, dat men het spel, bestaande in het samengaan en het uiteenloopen der beide rhytmen, duidelijk doet uitkomen. De taal en het vers moeten beide tot hun recht komen. Bij seansie komt alleen de versrhythmus voor den dag, bij zuiver intellectualistisch lezen alleen de taalrhythmus.

De bouw van het Oudgermaansche vers berust — dit behoeft thans geen betoog meer — op het expiratorisch accent. Verreweg de meerderheid der verzen, die ons bekend zijn, daaronder alle in het eenige metrum, dat verbreid is over Skandinavië, Engeland en Noord-Duitschland, vanwaar wij deze poëzie kennen, hebben twee syllaben, die zich door zwaarder toon van de overige onderscheiden ¹⁾. Deze zijn de markante deelen van het vers, de heffingen. En wanneer men als het normale aantal syllaben vier aanneemt, — wat wel bij de meerderheid niet opgaat, maar als punt van uitgang en bij voorloopige schematisceering aangenomen kan worden, — dan blijven er dus twee lettergrepen over, die in de daling staan. Tegenover vroegere geleerden, die het vers in vieren deelden, heeft Sievers de deeling in tweeën met groote kracht verdedigd: hij verbindt een heffing met een daling tot een voet, en leert dus, dat het vers twee voeten heeft. Daar de heffing een lange syllabe vereischt, terwijl voor de daling iedere quantiteit goed is, daar voorts de eerste heffing soms aan het begin van het vers staat, soms door een zwakker betoonde syllabe voorafgegaan wordt, neemt hij voeten aan van twee hoofdvormen, die graphisch aldus worden aangeduid $\underline{\text{—}}$ en $\text{—} \underline{\text{—}}$. Door verschillende combinaties dezer voeten ontstaan dan voor het vers drie hoofdvormen, gekarakteriseerd als: dalend $\underline{\text{—}} \text{—}$ A; stijgend $\text{—} \underline{\text{—}}$ B; stijgend-dalend $\text{—} \underline{\text{—}} \underline{\text{—}}$ C. De verticale streep geeft de scheiding der voeten aan. Nu komt het echter ook voor, dat het vers begint met twee syllaben, die in toongewicht de beide volgende te boven gaan. De vorm is dan $\underline{\text{—}} \underline{\text{—}} \text{—}$ D. Dat zijn dus ongelijke voeten, een van ééne syllabe en een van drie. En deze zelfde voeten treden op in het vijfde

¹⁾ De theoretische opmerkingen in de eer te afdeling van dit hoofdstuk A, 1) gelden in gelijke mate voor de ags. als voor de on. verzen: voor de duitsche alleen voorzoover het gevoel voor het rhytme hier niet geheel verloren is gegaan. Daar de theorie zich van het onderzoek niet scheiden laft, is deze afgeeeene afdeeling als onderdeel van hoofdstuk I behandeld en zijn de voorbeelden ook hoofdzakelyk aan de on. poëzie ontleend. Niettemin zijn hier en daar ags. en on. voorbeelden medegeleed, waar het wenschelyk scheen, de ruimere geldigheid van een waarneming te doen uitkomen.

van Sievers' typen, E , dat dezen vorm heeft: $\underline{\times} \times | \underline{\times}$. De leer is nu, dat in de beide laatstgenoemde gevallen de twee op elkander volgende zwakker betoonde syllaben niet, gelijk in sommige andere gevallen, te samen ééne, maar dat zij twee dalingen representeeren. Deze worden van elkander onderscheiden door verschillend toongewicht; hiernaar worden dan ook ondertypen D_1 D_2 en E_1 E_2 onderscheiden. Op deze wijze blijven de vier leden van het vers (twee heffingen, twee dalingen) behouden.

Het aantal syllaben van een vers gaat echter dikwijls boven vier uit. De gevallen worden, waar zij niet weggeëimdeerd worden, teruggevoerd op twee hoofdcategorieën. 1. Het vers kan aan het begin een element bevatten, dat buiten het metrisch verband staat, den zoogenaamden optact, die ook uit meer dan één syllabe kan bestaan. Zoo is $\times | \underline{\times} \times | \underline{\times} \times$ het schema voor A met optact. 2. Een voet kan meer syllaben bevatten, dan hem volgens het schema toekomen. Het eenvoudigste geval is de oplossing der heffing. De norm voor een heffing is een lange syllabe, maar hiervoor kunnen er twee in de plaats treden, waarvan de eerste grammatisch kort is; schematisch uitgedrukt: $\underline{\times} = \times \times$. Voorts kunnen ook twee syllaben in de daling staan; deze hebben dan metrisch de waarde van één. Hoever deze vrijheden wel gaan kunnen, daarover zijn de aanhangers der theorie het lang niet eens, maar velen baseeren toch hun tekstkritiek op de getallen, die zij hier toelaatbaar achten.

Bij eenigszins zwaarwichtige syllaben krijgt men zoogenaamde bijheffingen, zonder dat toch hiervoor afzonderlijke hoofdtypen worden aangenomen. Maar naar deze en andere kenteekenen krijgt men een onderverdeeling in het oneindige. Men heeft niet slechts A en A^2 maar ook A_{2a} , A_{2al} , A_{2ak} , enz., dan A^* wederom vallend in A^{*4} , 2 , resp. $2al$ enz.

Ik laat deze onderverdeelingen, die ik in mijn zeer vluchtig exposé slechts daarom memoreerde, omdat zij berusten op verschijnselen, die ons verder op zullen bezighouden, voorloopig ter zijde en vraag: wat beteekenen de hier genoemde hoofdschemata? Niet meer, dan dat men den taalkundigen inhoud van een groot aantal verzen, ontdaan van eventueelen optact, schematisch kan weergeven door een der 5, of indien D en E ieder voor twee tellen, der 7 formules, die Sievers opgesteld heeft. Maar in die schemata is toch één ding, dat in het vers, zooals wij het leeren kennen, niet gegeven, maar door Sievers er ingezet is, en waar dus de kritiek een vraagteeken kan plaatsen, en wel zijn scheidingsstreep tusschen de voeten. Gegeven is $\underline{\times} \times \underline{\times} \times A$, Sievers maakt er van $\underline{\times} \times | \underline{\times} \times$. Gegeven $\times \underline{\times} \times \underline{\times} B$, Sievers maakt $\times \underline{\times} | \times \underline{\times}$;

evenzoo zijn gegeven $\times \text{—} \text{—} \times$ *C*, $\text{—} \text{—} \times \times$ *D*, $\text{—} \times \times \text{—}$ *E*, waarvoor Sievers leest $\times \text{—} | \text{—} \text{—}$, $\text{—} | \text{—} \times \times$, $\text{—} \times \times | \text{—}$. Dat wil zeggen: deze voeten, naar willekeur stijgend en dalend en bestaande uit één, twee, drie leden (ik zeg opzettelijk niet syllaben, maar leden, want de drieledige voeten hebben volgens de leer twee dalingen), deze voeten zijn nergens als zoodanig overgeleverd, maar zijn door den geleerde geabstraheerd uit verzen, die vier syllaben bevatten, waarvan er twee sterker betoond zijn dan de overige.

Geschiedt dit met volkomen recht? Vroegere metrici, tegen welke Sievers sterk polemiseert, beschouwden de vier leden van het vers als de eigenlijke eenheden, waaruit het vers is opgebouwd, en daar zij aan ieder een afzonderlijken ictus en een maatdeel toekenden, kwam het er niet zoo erg op aan, welke twee syllaben het zwaarst betoond waren; ook de toon der overige was voldoende, om iedere mogelijke plaats in het vers in te nemen; *léra Cristes* week voor hen rhytmisch niet zóó sterk af van *an godes ríkea*, dat zij zich aan deze afwijking behoefden te stooten. Maar Sievers stelt op den voorgrond, dat er in het alliteratievers maar twee heffingen zijn, en om daaraan uitdrukking te geven, maakt hij den voet met één heffing tot rhytmische eenheid en verklaart, dat het vers uit twee voeten is opgebouwd. Consequent zou nu zijn, dat in iederen voet ook slechts de heffing als beteekenisvol wordt erkend. Maar daar komen nu die uit drie elementen bestaande voeten, waarin die drie deelen ook moeten onderscheiden worden, voeten, die behalve een heffing en een daling ook nog een bijheffing hebben, en dat voert nu tot deze verdere leer, dat in de typen, die uit gelijke voeten bestaan (*A B C*), slechts twee leden te onderscheiden zijn — die leden zijn de voeten, waarin alleen de heffing geldt —, maar dat men in de typen, die uit ongelijke voeten bestaan (*D E*), vier leden moet erkennen. Die voeten zijn dan ook ongelijk van duur, één voet duurt ééne metrische mora, de andere duurt er drie (behoudens mogelijke geringe rekkingen en verkortingen). Maar zodoende wordt zulk een vers dan toch óók in vieren verdeeld, en de afstand van die oudere metrici is niet zoo heel groot, met name van hen, die een maat in vieren wilden. Slechts is de nieuwe leer, die sommige verzen in tweeën leest, andere in vieren, en aanneemt, dat zóó verschillend gebouwde verzen geheel willekeurig, zonder eenige orde, dooreen gebruikt konden worden, minder consequent dan de oude.

Een tweede bezwaar bestaat in de willekeurige wisseling van dalende en stijgende voeten. Niet slechts wisselen type *A* en *B* onophoudelijk, maar in *C* heeft midden in het vers een plotselinge overgang plaats, waardoor twee heffingen op elkaar stooten en

haastig worden gezegd, terwijl dan, indien een *B* of *C* volgt, het weer een heelen tijd duurt, voor er een nieuwe ictus komt. Maar wat geeft ons eigenlijk het recht, een vers van den vorm $\times \underline{\times} \underline{\times} \times$ te deelen in $\times \underline{\times} \mid \underline{\times} \times$? Beteekent dat een tijdseenheid of een syntactische eenheid? Het laatste zeker niet, want 'voet' is in de eerste plaats een metrisch en niet een syntactisch begrip. En ziet men naar voorbeelden, dan blijkt het ook, dat in *C* dikwijls beide heffingen tot hetzelfde woord behooren: *is wibodo* (Hel. 249 b) ware syntactisch te deelen $\times \mid \underline{\times} \underline{\times} \times$, en evenzoo kan het zijn bij *DE*, dat de syntaxis een gansch andere verdeeling eischt dan het metrische schema, bv. *waldand gisprac*, d. i. syntactisch $\underline{\times} \times \mid \underline{\times} \underline{\times}$ en niet $\underline{\times} \times \times \mid \underline{\times}$.

Zulke voorbeelden vindt men op iedere bladzijde bij tientallen. Daarin is nu op zich zelf geen afdoend bezwaar tegen de theorie gelegen, maar het toont wel, dat het kenmerk van den 'voet' althans niet in de syntactische groep te zoeken is. Dus in metrische verhoudingen. Maar wat kan een voet dan anders zijn dan een — ideale ¹⁾ — tijdseenheid? Nu ontkent Sievers de tijdseenheid van zijn voeten. Maar wat zijn het dan anders dan willekeurige syllabengroepen?

Ook ik geloof niet, dat de door Sievers aangenomen voeten even lang zijn. Maar ik geloof evenmin, dat dit voeten van het alliteratievers zijn. Waarom niet? Omdat het kenmerk van rhythmische kunstwerken is het regelmatig terugkeeren van bepaalde duidelijk herkenbare formaties of eigenaardigheden. Maar deze voeten zijn niet duidelijk herkenbaar: zij zijn slechts te herkennen op papier. De hoorder van zulke verzen zou aanhoudend gespannen moeten zijn en uitrekenen: nu komt er een stijgende voet, nu een dalende, nu een lange uit drie leden, nu een korte uit één lid, en dan moest hij ook nog opletten, of in hetzelfde vers wel altijd een korte en een lange bijeen stonden of twee middelmatige. En het oor zou hier niet mee- maar tegenwerken.

De groote fout is gelegen in de dubbelheid der voorstelling, dat de ictus, en dat de voet, zooals die door Sievers bepaald wordt, de eenheid van het vers representeert. Is het de ictus, waar het op aankomt, dan zijn de metrische groepen te verdeelen naar den ictus; de metrische eenheid is dan de afstand van heffing tot heffing; is daarentegen de door Sievers aangenomen voet de eenheid, dan is de ictus toevallig, want hij komt dan op de meest uiteenloopende plaatsen voor zonder spoor van regel.

1) Onder 'ideaal' versta ik hier schematisch. De behoeften van de voordracht kunnen daarin wijziging brengen, maar hij schematie komt de eenheid voor den dag. Zie boven p. 5.

Er is één ding, dat men reeds terstond uit deze schemata kan leeren, en wel, dat, zelfs indien men Sievers' verdeeling in voeten toegeeft, het oude vers in hoofdzaak dalend is. Van de 5 schemata hebben er 3 (*1 D E*) ook bij de genoemde verdeeling eene dalende beweging (*E* innaers wordt gedeeld $\underline{\text{—}} \text{ ' ' } | \underline{\text{—}}$, niet $\underline{\text{—}} | \text{ ' ' } \underline{\text{—}}$), en *C* is althans in de tweede helft dalend. Rest alleen *B* en de eerste helft van *C*, die volgens Sievers' opvatting stijgend zijn. Deze dalende beweging heeft haar grond in de taal en de Germaansche accentverhoudingen. Zij correspondeert hiermee, dat het Germaansch den hoofdtoon op de eerste syllabe der woorden heeft. Daardoor is deze beweging voor de meeste woorden de natuurlijke, en zoo wordt zij het ook in den zin, en niets spreekt meer van zelf, dan dat het vers hier den zin volgt. Het is dan ook in het IJslandsch zoo gebleven tot op den huidigen dag; latere IJslandsche gedichten, rimur zoowel als moderne verzen hebben alle een dalende beweging, zij zijn trochaëisch. Anders in vele moderne talen, waar nieuwe elementen het opkomen van een omgekeerde beweging in de hand hebben gewerkt, het lidwoord, voorzoover het vóór het nomen staat, de toonlooze voorvoegsels, de meeste voegwoorden. Hier vinden wij dan ook een overheerschen van jambische verzen ¹⁾.

Gaan wij van de theorie tot de stof over, dan vinden wij deze waarneming, dat de beweging dalend is, volkomen bevestigd. Wel kent de oude poëzie naast verzen, die met een heffing, ook zulke, die met een zwakker betoonde syllabe beginnen, maar de overgrootste meerderheid behoort tot de eerste soort. Als voorbeeld noem ik de *Þrymskvida* ²⁾. Het gedicht heeft 32 strofen met te samen 260 verzen. Van deze beginnen met een heffing zeker 214, met een zwakker versdeel 44, terwijl over 2 twijfel mogelijk is. Nog sterker spreken deze getallen, wanneer men er op let, dat onder de verzen, die niet met een heffing beginnen, niet één eerste vers is. Het begin der strofe geeft dadelijk den gang van het geheel aan, en overal is deze dalend. Onder 66 strofen der *Völuspá* volgens Bugge's tekst begint er één met een niet betoonde woord (str. 33), maar het is het woord *þú*, waardoor een intieme verhouding tot de vorige strofe wordt uitgedrukt, zoodat men haar bijna kan beschouwen als een deel van deze; bij al de overige staat de eerste syllabe in de arsis.

Ook het slot der strofe is een markante plaats. In de *Þrymskvida* staat onder 32 strofen driemaal een heffing aan het einde.

1) Zie E. von der Rucke: *Deuts. Vul. Lite.* p. 12. v.

2) *Eddaliederen* (meer ik naar Bugge's *Quot. stroffen* uitgave).

In andere gedichten vinden wij gelijksoortige verhoudingen. Dit zijn zekere aanwijzingen, niet alleen hiervoor, dat het de ictus is, waarnaar de geheele beweging van het vers zich regelt, maar ook hiervoor, wat men reeds op grond van die beteekenis van den ictus wachten kan, dat deze staat aan het begin van de metrische groep, d. i. van de maat. ¹⁾

Op grond van al deze overwegingen geloof ik, dat de gebruikelijke vijf typen, die zekere taalkundige beteekenis hebben, metrisch gansch anders te verdeelen zijn, dan dat volgens de geldende theorie geschiedt. Onveranderd blijven *ADE* $\underline{\cdot} \mid \underline{\cdot} \mid \underline{\cdot} \mid \underline{\cdot} \mid \underline{\cdot} \mid \underline{\cdot} \mid \underline{\cdot}$. Maar *C* is niet $\underline{\cdot} \mid \underline{\cdot}$ maar $\underline{\cdot} \mid \underline{\cdot} \mid \underline{\cdot}$, en *B* niet $\underline{\cdot} \mid \underline{\cdot}$ maar $\underline{\cdot} \mid \underline{\cdot} \mid \underline{\cdot}$. M. a. w. de zoogenaamde ingangsdaling van *B* en *C* is te beoordeelen als de optact, die in *ADE* kan voorkomen, en die men dan gewoon is, buiten het metrisch verband van het vers te plaatsen. Of dat juist is, laat ik voorloopig in 't midden; wèl moeten wij deze syllaben plaatsen buiten de eerste maat van het vers. Waar zij dan wèl thuis behooren, zal later blijken. Maar de omstandigheid, dat zij voorloopig overschieten, kan geen reden zijn, om de door mij voorgeslagen deeling niet toe te laten, wanneer men vrede neemt met zulke overschietende syllaben in de vormen *ADE*. Weet men hier weg met een optact, dan is er principieel niets tegen, hem ook in andere verzen te erkennen. Erkennen wij hem, dan worden wij meteen bevrijd van die wonderlijke verdeeling van tweelettergrepige optacten in *B* en *C* in één optact-syllabe en één ingangsdaling, een echt fabrikaat van papiermetrick.

Bij deze opvatting der schemata ontkomen ook wij niet aan maten van één, twee, drie syllaben, — nog afgezien van verbredingen. Maar er is dit onderscheid, dat bij de heerschende opvatting dit verschil in quantiteit van spraakmateriaal samengaat met een verschil in metrischen inhoud van den 'voet', dus in tijds-duur, waardoor het begrip 'voet' tot een absurditeit wordt.²⁾ Naar mijn opvatting is de ideale duur dezelfde bij een voet van één, van twee, van drie syllaben. Volgens de gangbare voorstelling bevat de drielettergrepige voet twee dalingen, volgens de mijne twee syllaben, die in de daling staan maar samen met de voorafgaande heffing niet meer tijd innemen dan in gewone omstandigheden twee syllaben. Ik moet hier herinneren aan hetgeen hierboven gezegd is

1. Over het onderscheid tussen de begrippen 'maat' en 'voet' zal ik later spreken.

2 Een ganzsch andere zaak is het, wanneer in klassieke metra voeten van verschillende lengte voorkomen, maar een vaste plaats hebben. Dit zijn kunstmetra met een ingewikkeld schema, maar het schema is vast. Met een choriambus in 'tên vers omgeven door andere voeten correspondeert een choriambus in een ander vers. Hy komt dus op de plaats, waar hy verwacht wordt.

over het verschil tusschen metrischen en taalkundigen rhythmus. De eerste is een schema, dat gevoeld wordt, maar zelden, en nooit lang, geheel tot zijn recht komt en dat ook niet mag doen, daar hierdoor de ergste klappermanspoëzie zou ontstaan. Juist door den strijd en de verzoening dezer rhythmten ontstaat die indruk van vrijheid in gebondenheid, die een der kenmerken is van poëzie. In het vers *endlangan sal* verlangt het versrhythme, dat het woord *endlangan* gelijken duur zal hebben als *sal* alleen, dit laatste eventueel met de pauze, die er op volgen kan, en wie dezen rhythmus wil doen uitkomen, zal het vers ook zoo lezen; hoe nader men bij deze gelijkheid komt, hoe meer het vers gehoord wordt: bij scansie, liefst gepaard met maatslag, wordt volkomen gelijkheid bereikt. In gewoon proza daarentegen zal *endlangan* ongeveer driemaal den duur van *sal* kunnen hebben. Bij het declameeren, waar vorm en inhoud beide tot hun recht moeten komen, zal men licht een tusschenweg inslaan, maar daarbij is toch noodig, dat het gevoel voor de gelijkheid der twee stukken niet verloren gaat; men zou hier bij de eerste maat een versnelling van de gesproken taal krijgen, die met een gering metrisch ritardando gepaard kan gaan. Evenzoo bij een zoogenaamd *D*-vers: in *björg brotnutu* strekt *björg* zich over een maat uit: de syllaben *nutu* staan samen in de daling; de heffing *brotn* + de daling *utu* is metrisch gelijkwaardig met de maat *björg*. Leest men met gevoel voor het vers en neemt men zich zelf waar, dan zal men ook bemerken, dat men niet anders lezen kan. Wie echter zegt: *björg* is een heffing maar geen maat, *brotn* is een heffing, *nu* en *tu* zijn twee dalingen, ieder van gelijken duur als de heffingen, die leest het vers als het platste proza, ja erger, want gewoon proza zal toch de twee laatste lichte syllaben wat korter nemen dan de beide vorige. Zoo doet toch Sievers, en hij accentueert deze opvatting nog extra in zijne *Metrik* p. 201, waar hij de typen in notenschrift weergeeft en verklaart, dat *D* = $\overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} | \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}}$ is (waar — resp. \sim boven de noot slechts de grammatische quantiteit aangeeft; vgl. p. 196, waar *C* aldus wordt weergegeven $\overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} | \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}}$). Voor ons is $D^2 = \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} | \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}}$. $D^1 = \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} | \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}}$. $C = \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} | \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}}$ of $\overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} | \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}}$ maar gelang van de zwaarte der syllaben in de tweede maat. $E = \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} | \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}}$ (*endlangan sal*) resp. $\overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} | \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}}$ (E^2).

1) Resp. $\overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}}$ 2) Resp. $\overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}} \overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{♩}}}$

Is dat een onnatuurlijke beweging? Maar dan vraag ik: hoe zal een modern dichter de groep *bloeiende jeugd*, of, om een zware tweede syllabe te gebruiken, *strijdbare jeugd*, *riendschaps gevoel* aanwenden? Of Deensch: *rigdommens skat*?

Al deze verzen hebben twee maten van ideaal gelijken duur maar niet gelijken stoffinhoud en dus ook ongelijk spraaktempo.¹⁾ Alleen de optacten blijven over. Volgens het heerschend systeem was dit het geval bij *A D E*, maar niet bij *B C*, waar de zwakker betoonde syllaben aan het begin van het vers geheel of gedeeltelijk tot den eersten 'voet' gerekend worden. Volgens mijn opvatting geldt het van alle optacten, daarin de zoogenaamde begindalingen mee begrepen. De vraag is nu: waar is de plaats dezer optacten in het metrisch schema? En het antwoord luidt: zij behooren tot de maat, waarmee het vorige vers sluit. Daarom behoeven zij nog niet tot het vorige vers te behooren, want de deeling van de spraakstof in verzen is niet alleen een zaak van maatbeweging maar ook van taalrhytme. Het is echter niet noodig, dat de grenzen van een vers precies met de maatgrenzen samenvallen. Dit is weer een van de dingen, waarop de beweeglijkheid van het vers en dus de afwisseling en de harmonische indruk berusten. Gelijk het vers beginnen kan met een thesis, kan het eindigen met een arsis: in dit geval is er ruimte genoeg voor eene pauze, en in die pauze kan de optact van het volgende vers vallen. Maar ook indien het vers op een thesis eindigt, is er plaats voor meer; immers gelijk een daling uit meer dan één lettergreep kan bestaan, zoo kan ook na een lettergreep in de daling ruimte overblijven voor een optact, zelfs wanneer die uit meer dan één syllabe bestaat. Hier is er echter nog in het bijzonder aan te denken, dat op de grens tusschen de verzen de maat minder streng is; hier doet zich het taalrhytme licht sterker gelden; hier is licht de grens van een syntactische of een rhetonische groep, waar een ritardando wordt toegestaan met het oog op den zin, zonder dat daardoor het gevoel, dat de maat doorgaat, verloren gaat. Maar ook hier verdwijnen deze ritardando's bij scansie (ideaal metrisch lezen) en de pauzen worden teruggebracht tot den omvang, dien de verhouding van de spraakstof tot het versschema haar aanwijst. Wij moeten daarom de optacten beschouwen in het licht niet van het enkele vers maar van de groep; het zijn overgangsleden, die metrisch aan de eene

1. Onder *spraaktempo* versta ik de snelheid, waarmee het spreken van het vers de syllaben op elkander volgen, niet de *voet* of de *maat*, die de verdelingen en verhouding tusschen de groepen is. Dat deze beide tempos licht met elkander in strijd komen, zagen wij reeds.

zijde behooren, taalkundig aan de andere. In dit licht is het bijzonder treffend, dat juist het begin der strofe bijna nooit een optact heeft. Hier gaat geen vers vooraf, dus ook geen maat, waartoe de optact kan behooren. En dan treedt de algemeene neiging tot dalend rhytme dus het zuiverst voor den dag.

Nu is de band tusschen twee verzen, die een paar vormen, enger dan tusschen twee opeenvolgende verzen, die tot verschillende paren behooren. Men zal dus meer optacten wachten in even verzen dan in oneven verzen. Ook dit komt uit. Van de 67 optacten in de Hymiskvida behooren er 42 tot de even, 25 tot de oneven verzen. En voorts is het verband tusschen de strofenhelften lossier dan tusschen de kwartstrofen, die tot dezelfde helft behooren. Welnu: van 25 optacten in oneven verzen staan er 6 aan het begin van eene halve strofe, — hoewel geen enkele in het eerste vers — de overige 19 op de andere plaatsen.¹ Er is dus een nauw verband tusschen optact en grammatischen samenhang met het vorige vers.

Het is hier de plaats, om een mogelijke tegenwerping te bespreken, die ik mij zelf dikwijls gemaakt heb, en waarvan de overweging ons diep in de structuur der verzen voert. Volgens mijne opvatting is een syllabengroep van den vorm $\underline{\text{v}} \quad \underline{\text{v}}$ en een van den vorm $\underline{\text{v}} \quad \text{v} \quad | \quad \underline{\text{v}}$ metrisch gelijkwaardig met eene van den vorm $\underline{\text{v}} \quad | \quad \underline{\text{v}}$. Immers $\underline{\text{v}}$ vult een maat, en in de zoogenaamde typen $B \ C \ D \ E$ ²) staat deze op één lijn met $\underline{\text{v}}$ in A . Maar indien nu $\underline{\text{v}}$ volkomen dezelfde metrische waarde heeft als $\underline{\text{v}}$, waarom vinden wij dan, althans in de gewone gevallen, zelden verzen van den vorm $\underline{\text{v}} \quad | \quad \underline{\text{v}}$, of $\underline{\text{v}} \quad \text{v} \quad | \quad \underline{\text{v}}$, maar waarom moet er dan altijd nog een syllabe bijkomen, hetzij als optact in $B \ C$, hetzij als derde syllabe in een der beide maten van $D \ E$? Bij A is optact mogelijk, maar niet noodig: bij $D \ E$, die vier syllaben hebben, evenzoo, maar bij $B \ C$, die zonder optact drielettergrepig zijn, is de optact regel, — en mede daarom heeft Sievers hem dan ook tot den eersten voet van $B \ C$ gerekend.

De verklaring van dit verschijnsel is te zoeken in een compensatiedrang, die een door het oor gevoeld gemis herstellen wil. Aan de behoeften van den versrhytmus is namelijk door de vulling van zekere tijdsruimte niet voldaan: er moet in dien tijd ook wat ge-

¹ De verschillen zijn niet overal even sterk geprononceerd, maar toch altijd duidelijk. In de Hymiskvida by. zijn de optacten in vs. 3.7 niet minder talrijk dan in de even verzen, maar het eerste vers heeft geen enkel voorbeeld, het vijfde slechts 4 of 5 tegen 20 of 21 in vs. 3.7.

² In $B \ E$ de tweede maat, in $C \ D$ de eerste.

beuren. Het meest normale vers heeft een deeling in tweemaal twee syllaben. Nu kan een syllabe wel boven haar normalen duur gerekt worden en een maat vullen, en wat den tijd betreft, is dan alles in orde, maar het oor mist den slag, die anders gegeven wordt door de syllabe in de daling; het verlangt daarvoor een compensatie. Deze wordt gegeven door toevoeging van een lettergreep, hetzij in de volgende maat (*D*), hetzij als voorslag (*B C*).

Deze verklaring, die van een standpunt van verstechniek volkomen voldoende is, heeft toch, wanneer men het verschijnsel in zijn oorsprong beschouwen wil, nog eenige preciseering en een geringe wijziging noodig. Maar ik heb eerst de bovenstaande formuleering gegeven, omdat zij de meest omvattende is en zich voortreffelijk laat illustreeren door een verschijnsel in moderne verstechniek. Dit verschijnsel is zeer verbreid en voldoende bekend, maar daar mijn aandacht op de analogie tusschen het oude en het moderne vers gevallen is bij de lezing van het reeds geciteerde boekje van Von der Recke (*Dansk Verslaere*), ontleen ik de speciale gevallen en een paar voorbeelden aan dit werk. In reeksen jambische verzen, die dus met een optact (of ingangsdaling) beginnen, kan het voorkomen, dat deze voorslag ontbreekt. Schijnbaar wordt nu het vers trochaeisch. Maar het oor mist de ontbrekende syllabe, en het wenscht bovendien, dat de stijgende beweging hersteld wordt. Hoe wordt dit doel bereikt? Door het toevoegen van de weggelaten syllabe op eene volgende plaats, dikwijls nog in den eersten voet, soms echter ook in den tweeden. Hier krijgt men dus tusschen de jamben een anapaest $\cup \cup \cup$:

Voorb.: (p. 69) *Paa blomster og paa blade*

$\times \quad \cup \quad | \quad \times \quad \cup \quad | \quad \times \quad \cup \quad |$

Dugdiamanter hang

$\cup \quad | \quad \times \times \cup \quad | \quad \times \quad \cup$

In het tweede vers staat $\cup \times \times \cup$ in plaats van $\times \cup \times \cup$. Het is, gelijk ik zeide, zelfs mogelijk, dat dit herstel pas in een volgende maat tot stand komt:

(p. 75) *Skrep da hedder min gode Skjold*

$\cup \quad \times \quad \cup \quad \times \quad \times \quad \cup \quad \times \quad \cup$

Saa mangel Pil iskudt.

$\times \quad \cup \quad \times \quad \cup \quad \times \quad \cup$

Dit voorbeeld is ontleend aan een volkslied, een poëziesoort, waar het verschijnsel zeer gewoon is. De onregelmatigheid is hier aanwezig in het eerste vers, dat tegen den in het gedicht heer-

De zoogenaande typen *B C D E* zijn dus niet conglomeraten van ongelijksoortige voeten, maar door in de eerste plaats grammatische eischen ontstane wijzigingen van een regelmatig vers, dat uit twee gelijke dalende voeten opgebouwd was.

Het spreekt van zelf, dat bij de verdere ontwikkeling van het vers ook andere factoren een rol gespeeld hebben. Van deze noem ik hier de analogie. In een vers bv. van den vorm $\acute{\text{—}} | \text{—} \acute{\text{—}} | \text{—}$ waren ook zonder optact vier syllaben aanwezig, en men zou zich dus kunnen denken, dat het oor heel goed òf den optact òf de laatste syllabe zou kunnen missen. Maar men was zich uit andere gevallen, bv. uit 'A-verzen, te goed de gelijkwaardigheid van — met — bewust, om niet ook hier $\text{—} \acute{\text{—}} = \text{—}$ te stellen. En ook bij de optactvormen van 'A D E' kan de analogie een rol gespeeld hebben. Men kende verzen van den vorm $\text{—} | \text{—} \acute{\text{—}}$ (zonder optact), en daarnaast $\acute{\text{—}} | \text{—} | \text{—} \acute{\text{—}}$: er was dus niets tegen, om naast $\text{—} \acute{\text{—}}$ ook $\acute{\text{—}} | \text{—} \acute{\text{—}}$ toe te laten.

Uit den genoemden dalenden rhytmus van het vers laat het zich begrijpen, dat andere combinaties, met name $\acute{\text{—}} \acute{\text{—}} \text{—}$ (schematisch een omgekeerde 'D'), betrekkelijk zelden voorkomen. Indien het vers niets anders was dan een willekeurig conglomeraat van twee heffingen en twee dalingen, zou het onbegrijpelijk zijn, waarom deze vorm niet even verbreid was als zijn omkeering. Feitelijk komt hij voor, maar hij berust op een dubbele afwijking: syncope van beide dalingen en tweellettergeregipen optact (*era karskr maðr*, Egill Skallagrímsson).

Wanneer ik den rhytmus van het vers dalend noem en dezen toestand afleid uit de taal, dan is er toch aan te denken, dat ook in dit opzicht versrhytmus en taalrhytmus elkander niet volkomen behoeven te dekken. De versrhytmus heeft zich ontwikkeld aan de voorbeelden, dus aan de concrete verzen. Omdat vele woorden den vorm $\text{—} \acute{\text{—}}$ hadden, kreeg het vers den vorm $\text{—} | \text{—} \acute{\text{—}}$. Nu werd dit tot een schema. Maar wij hebben reeds gezien, dat in de optacttypen deze beweging eenigszins veranderd is. Hier moet men dus eigenlijk zóó zeggen: de gang van het geheel blijft dezelfde: de ingangsdaling of optact behoort tot de vorige maat, de maat begint met een ictus en behoudt dus haar dalend karakter¹⁾. Maar de grenzen van vers en maat vallen hier niet samen, en het vers begint hier in tegenstelling met de maat met een zwakker deel. Hier kan

¹⁾ Deze constante verhouding beteekent een afwijking van de muziek, waar theoretisch ook het begin van de maat het sterke maatdeel is, maar waar door pauzen op de oneven maatdeelen de ictus kan verlegd worden.

men dus tot op zekere hoogte spreken van een stijgende beweging in de spraakstof, die in het vers tot uiting komt. Want dat deze optact tot dit vers en niet tot het vorige behoort, dat is een taalkundige zaak, dat ligt in de vorming van syntactisch bijeenbehorende syllabengroepen in den zin. Daaruit volgt echter niet, dat zulk een stijgende beweging ook in het verdere deel van het vers gevoeld wordt. Dit hangt van verdere taalkundige gegevens af, en in de meeste gevallen is het niet zoo. In het vers *er engi veit* behoort *er* syntactisch samen met het volgende: het woord opent een bijzin. In zooverre is dus aan het begin een stijging aanwezig: *er* kan niet opgevat worden als slot van het vorige vers. Maar de tweede syllabe van *engi* behoort nader met de eerste samen dan de eerste van *engi* met *er* of de tweede van *engi* met *veit*. Hier zal men dus ook, wanneer men op den samenhang der syllaben let, reeds bij de tweede lettergreep van het vers den indruk krijgen van een dalend rythme, en vers- en taalrythme zijn dus weer met elkander in overeenstemming. Evenzoo Prymskv 5,5 *ok fgr innuð komr: ok fgr* is optact en vormt een aanloop naar *innu-*, maar *innu-* is nauwer met de volgende syllabe verbonden dan met dezen optact: 27,5 *né enn meira mjet* evenzoo: 32,5 *fgr hringa fjöld*. De voorbeelden voor een omgekeerde verhouding zijn zeer zeldzaam. Want is de derde syllabe van het vers zwaktonig, dan is het meest eene slot-syllabe van een woord, en zij behoort dan met de tweede tot hetzelfde woord; is zij daarentegen de eerste van een zelfstandig woord, dan is zij in den regel betoond, en wij krijgen $\begin{array}{c} | \text{ } \text{ } | \text{ } \text{ } \end{array}$, waar de dalende beweging van zelf weer begint. Doorgaande stijgende beweging is alleen mogelijk, indien de derde syllabe een eenlettergrepig woord is met betrekkelijk zwakken toon, dat syntactisch met het volgende in nauw verband staat, òf in de weinige gevallen, waarin zij een licht voorvoegsel is. Zóó by. Vkv. 16,3 *hon inn um gekk*; Bécw. 191 *Pæt fram hám gefræga*. Hier zijn dus versrythmus en taalrythmus met elkander in strijd, de versrythmus is $\begin{array}{c} \text{ } | \text{ } \text{ } \text{ } | \text{ } \text{ } \end{array}$, de taalrythmus is $\begin{array}{c} \text{ } \text{ } \text{ } | \text{ } \text{ } \end{array}$.

Ik moet hier iets zeggen over dat principe van deeling in tweeën, dat door mij zoo sterk op den voorgrond geplaatst wordt. Men kan vragen: is het noodig, dit te doen? Kan het alliteratievers niet een vrijer rythme gehad hebben, waarbij wel in ieder vers twee syllaben door accent op den voorgrond traden maar niet op gelijken afstand behoefden te staan? Zoo spreekt Sievers, en hij polemiseert tegen anderen, die vroeger tactische poëzie hebben aangenomen met muzikale beweging. Hierop antwoord ik in de eerste plaats, dat ik mij van die vroegeren o. a. onderscheid door in den regel geen zang

en dus geen vaste melodie aan te nemen, door declamatorische afwijkingen te erkennen van de strenge maat, die het vers niet als een pantser omsluit maar als norm er boven zweeft, eindelijk door met Sievers, alleen consequenter dan hij, in het vers niet vier maar twee constitueerende leden te erkennen en aan de heffing de hoofdbetekenis te geven. Wat de zaak zelf betreft, merk ik het volgende op. Wat ik hier aanneem, is eenvoudiger, dan wat de gangbare theorie wil, omdat ik voor het zuiver metrische maar één beginsel aanneem, den afstand van ictus tot ictus. Uit dit beginsel en uit de vele syllabengroepen, die zich van zelf in de regelmatige wisseling heffing-daling voegen, verklaart zich de viersyllabigheid van het vers, dat aan alle typen — de verbredingen daargelaten — ten grond ligt. Bij de heerschende opvatting echter is het onbegrijpelijk, dat zoo'n vers nu juist 4 syllaben moet hebben. Neem het geval, dat een zogenaamd *D*-vers gevolgd wordt door een *C*. Men krijgt dan de opeenvolging $\bar{\text{u}} \text{ u} \quad \text{u} \text{ u}$, d. i.: twee heffingen, drie dalingen, twee heffingen, één daling. Waarvoor nu juist die acht syllaben? Het lijkt dan wel, of die heffingen, die er door heengestrooid zijn, onverschillig zijn en de verskunst in het tellen der lettergrepen bestaan heeft zooals in het Fransch. Maar als dat het geheim van het vers is, waarom moet dan toch ieder viertal syllaben voorzien zijn van twee van die accenten, wier plaats overigens geheel onverschillig is?

De deeling daarentegen van het vers in twee metrisch gelijke helften, beide beginnend met een ictus, laat zich volkomen verstaan en kan geenszins genoemd worden een opdringen van ons metrisch gevoel aan oude verzen. Vooreerst is 2 het eenvoudigste getal en het gemakkelijkst aan te wenden, dus voor primitieve kunst zeker geen onmogelijkheid. Voorts ligt deze deeling speciaal bij poëzie en in het bijzonder bij deze poëzie voor de hand, omdat de ictus berust op het expiratorisch accent, dat van de adembaling en van bewegingen in het strottenhoofd afhankelijk is. Een rustige adembaling heeft als eerste kenmerk regelmatigheid; het maken van verzen, wier ictus op gelijken afstand valt, beteekent dus het voortbrengen van taalcomplexen, wier accentuatie door de adembaling geregeld wordt of kan worden. Dit is kunst, en primitieve kunst. Eindelijk is het in confesso, dat het getal 2 in deze poëzie een belangrijke rol speelt, want niet alleen deelt ook de heerschende theorie het vers in twee voeten, al zijn zij ook ongelijk, maar ook geeft zij als het normale aantal leden van den voet twee aan en als vast aantal versleden vier. Bovendien speelt dit zelfde getal een verdere rol bij de vorming van grootere for-

maties: uit twee verzen bestaat het verspaar, uit twee versparen de halve strofe, uit twee halve strofen de heele strofe. Er is dus geen enkele grond, om dezelfde regelmatigheid bij de deeling van het vers te ontkennen. En wij zullen hierbeneden zien, dat hetzelfde principe van deeling in tweeën ook de vorming van de maat beheerscht.

2. DE MAAT.

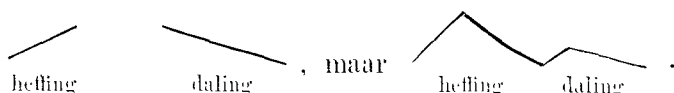
De maat is de afstand van ictus tot ictus. Dit is een zuiver metrisch begrip, onafhankelijk van de taalstof. Daarnaast, en in den regel in plaats daarvan, spreekt de oudere metrick van 'voeten'. Tot dit begrip behooren twee dingen, die niet in het begrip 'maat' liggen. Bij 'voeten' denkt men in de eerste plaats, althans voor een belangrijk deel, aan den materieelen inhoud van de maat, dus aan de syllaben, die een metrische eenheid vormen. En voorts is de 'voet' een deel van een vers. Een maat kan zich over meer dan één vers uitstrekken, een voet niet. Hiermee is de definitie, die wij voor het voor het begrip 'voet' noodig hebben, vanzelf gegeven. Onder een 'voet' versta ik in het volgende de spraakstof, die binnen één maat valt. voorzoover deze tot een en hetzelfde vers behoort en een ictus heeft. Dus zijn de voeten van een vers met twee heffingen de inhoud van de eerste maat en die van het begin der tweede maat tot het einde van het vers. Daarentegen is de optact, die geen ictus heeft, niet een voet, ook niet een deel van een voet, wel een deel van een maat. In vele gevallen is dus de voet niets anders dan het taalkundig correlaat van de maat; zelfs in een reeks opeenvolgende verzen kunnen zij elkander dekken, maar dikwijls is het ook anders. Ik licht dat door een paar voorbeelden toe. Het verspaar:

falla | forsar | flýgr oru | gfir heeft vier maten en vier voeten (het volgende vers begint met een nieuwe maat). Het verspaar:

en | annarr | gelr fyr | jort | neitan heeft vier volle maten, terwijl de eerste optact tot een vorige maat behoort. De tweede maat is *gelr fyr*. Het eerste dezer twee verzen heeft twee voeten *annarr* en *gelr* benevens optact *en*; het tweede heeft insgelijks twee voeten *jort* en *neitan* en bovendien optact *fyr*. *Gelr fyr* is dus een maat maar geen voet; *gelr* is een voet maar geen maat. Tot het invoeren van een geheel onafhankelijk begrip 'voet', waarbij *en ann-* en *-arr gelr* tot groepen zouden verbonden worden, bestaat, na hetgeen wij hierboven bespraken, niet de minste grond.¹⁾

¹⁾ Uit practische overwegingen gebruik ik in het vervolg, wanneer geen verwarring mogelijk is en er geen grond is, om de onderscheiding vol te houden, de benaming 'maat' in dubbel zin.

Hoeveel taalmateriaal kan nu een maat resp. een voet inhouden? Voorloopig spreek ik van de voeten in den hierboven aangegeven zin, waarbij dus de eerste voet altijd een maat is. Het normale aantal syllaben is twee. De eerste draagt een sterken grammatischen toon, liefst hoofdtoon, en een versietus, de tweede is zwakker betoond en staat in de daling. In aansluiting aan het bestaande gebruik heb ik den normalen voet weergegeven door de teekens $\nearrow \searrow$, d. w. z., de syllabe, die den ictus krijgt, is grammatisch lang; de tweede is anceps. Deze regel is uit tallooze voorbeelden opgemaakt, en ik zal hem in beginsel niet tegenspreken. Men moet alleen de vraag stellen, hoe het komt, dat de eerste lang moet zijn, terwijl voor de tweede geen voorschrift geldt. De waarschijnlijke verklaring is deze. Boven het woord in het vers zweeft het metrisch gevoel, dat de maat in twee gelijke deelen verdeelt. De daling beteekent feitelijk niet een minimum van expiratie maar een nieuwen ademstoot, alleen zwakker dan de voorgaande, waardoor dus *relatief* de voorstelling van onbetoondheid ontstaat, maar dat neemt niet weg, dat ook de tweede syllabe haar accent heeft, waarvan het hoogtepunt zwaarder is dan de zwakke deelen der eerste syllabe, dat is haar einde. Feitelijk treft de ictus niet de geheele lettergreep maar slechts haar hoogtepunt ¹⁾ en duurt niet langer dan een moment; het is het inzetten van den ademstoot. De beweging van de maat is dus, — indien men versterking en verzwakking van expiratie uitdrukt door op- en neergaande lijnen — niet

Wij weten dat ook uit de phonetiek; iedere syllabe heeft haar accent, en de benaming 'onbetoond' is dus in den grond een onjuiste term. Welnu, gelijk de afstand van heffing tot heffing ideaal gelijk is, zoo is ook de afstand van een heffing tot de volgende daling, d. i. van het hoogtepunt der syllabe met ictus tot het hoogtepunt der syllabe zonder ictus, gelijk aan die van de daling tot de volgende heffing. De maat wordt door het accent der tweede syllabe, dus door de lang niet juist zoo genoemde daling, midden-

1. De benaming 'hoogtepunt', veelal en zoo ook hier gebruikt van het expiratorisch accent, mag niet de meening wekken, dat hier sprake zou zijn van muzikale toonhoogte. In vele lettergrepen valt deze wel samen met den sterksten druk, maar lang niet altijd. Tot een uitwerking dezer tegenstelling bestaat echter in dit verband geen grond, daar het muzikale taalaccent, voorzover onze kennis reikt, in den ouden versbouw geen rol speelt. Ik zal daarom in het vervolg, wanneer de zin daartoe aanleiding geeft en verwarring buitengesloten is, 'hoog' en 'laag' gebruiken in den zin 'sterk' en 'zwak'.

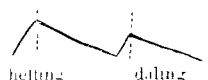
door gesneden; praktisch beteekent dat: heffing en daling zijn even lang. Maar nu is de quantiteit van een syllabe met hoofdtoon veel precieser bepaald dan van eene met zwakker toon. Men moet nu aannemen dat de hoeveelheid spraakmateriaal, die een grammatisch korte betoonde syllabe inhoudt, niet voldoende is, om een halve maat te vullen. Of zij met een consonantengroep begint, doet niet ter zake, want de meting geldt van ictus tot ictus, en deze valt op het begin van den klinker¹⁾. Maar daarom is het wel van beteekenis, of er consonanten *volgen*, en ook de beginconsonanten der volgende syllaben tellen mee, want deze vallen vóór den bijictus, dien de tweede syllabe draagt. Dus, de korte betoonde syllabe vult geen halve maat; eene pauze, zelfs een geringe, is meestal onmogelijk, daar de volgende syllabe tot hetzelfde woord behoort. Maar de minder betoonde syllabe heeft minder preciese quantiteit: zij kan dus wel iets gerekt worden. Bovendien sluit zij veelal het woord, zoodat eene geringe pauze niet onmogelijk is; de syllabe der daling is daarom aneeps. — In notenschrift is de maat van dezen inhoud

aldus weer te geven .

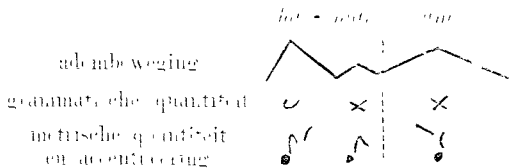
Nu kan het gebeuren, dat een dichter in de heffing een grammatisch korte syllabe noodig heeft. Wat zal hij dan doen? Hem blijft niets anders over dan ook de volgende syllabe te laten vallen binnen de tijdsruimte, die voor de heffing bestemd is. Die tijdsruimte wordt op deze wijze in tweeën gedeeld; daarop volgt in de tweede helft van de maat de syllabe, die met de daling der twee-lettergrepige maten correspondeert. Dus is *hamar um* (grammatisch

$\frac{2}{2}$) metrisch te lezen . Zelden heeft een technisch spraakgebruik grooter verwarring gesticht dan het gebruik, dat hier spreekt van 'oplossing der heffing' en dus zegt, dat de beide syllaben van *hamar* in de heffing staan. Feitelijk is de tweede syllabe van *hamar* de zwakst betoonde der geheele maat en staat ver bij *um* achter. De oplossing beteekent alleen, dat de twee syllaben te zamen den *duur* hebben, die anders toekomt aan één syllabe in heffing. Maar de ictus valt alleen op een punt in den klinker der eerste syllabe van *hamar*, en de tweede volgt zoo snel daarop, dat van een eenigszins belangrijke versterking van druk geen sprake is; deze komt pas bij *um*. En ook in *duur* gaat *um* zoowel *ha-* als *-mar* te

1) Strikt genomen moeten wij dus ons schema op p. 21 aldus wijzigen:

, daar zoowel heffing als 'daling' op een hoogtepunt begint.

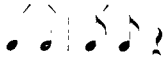
boven. Graphisch zijn deze verhoudingen aldus uit te drukken:

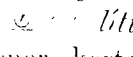

Het kan gebeuen, dat de syllabe, die in de daling staat, er eene is, die in gewoon proza niet zwaktonig is. In den grond verandert dat aan den aard der zaak niets. Het kan zijn een zware afleidingsuitgang, een tweede lid van een compositum: *Yggjaggr mjelrið mitgard*. Ook dan vult deze syllabe de tweede helft van de maat, evenals de tweede van *falla*. Zij wordt echter zwaarder toengewicht gehad dan de groote massa der syllaben in daling. Moderne metrick spreekt dan wel van een bijheffing *nebenhebung*; in den grond bestaat daartoe geen reden, daar ook de zwakker betoonde daling als in *falla* feitelijk een bijheffing is en het hier dus maar een vraag van meer of min geldt. Volkomen hetzelfde geldt van moderne verzen. Wanneer Heine dicht: *besinge gar Mäenas hand und fress dich satt*, dan nemen *Mä-* en *-as* in het vers geen andere plaats in dan het toonlooze voorvoegsel *be-* en de uitgang *-ge*. Niettemin is het voorkomen van zulk een daling in één opzicht van beteekenis voor den verderen bouw van het vers (zie terstond hierbeneden).

Een korte betoonde syllabe is volgens de bestaande leer voldoende voor een heffing onmiddellijk na een andere heffing en na een lange syllabe met sterken bijtoon (het hierboven genoemde geval). Een voorzigtiger formulering echter is deze, dat in de genoemde gevallen de tweede voet uit korte $\frac{1}{2}$ -anceps bestaan kan. Het eerste geval komt voor in het zoogenaamde type C, het tweede in 'L', wanneer hier de tweede lettergreep van de eerste maat de vereischte eigenschappen heeft. In sommige gedichten schijnt het regel te zijn, vooral bij de skalden; als veel voorkomende licentie is het verschijnsel oud; het is ook aan ags. en du. poëzie bekend. Voorbb.: Vsp. 3. 6 *né uppliminn*. 37. 7 *bjersale jglans*. 13. 7 *sotrandr hani*. De verklaring van dit verschijnsel heb ik vroeger, alleen lettend op de voorbeelden van het 'type C', langen tijd hierin gezocht, dat hier in de eerste maat eene sterke verlangzaming van taalkundig tempo plaats heeft. De oorzaak zou dan zijn, dat waar de voorafgaande syllabe, grammatisch lang, voldoende is voor een heele maat, bij gelijke snelheid der rede een daarop volgende grammatisch korte syllabe voldoende kan zijn voor een halve maat. Maar

de voorbeelden van het type *bjórsalr jótuns* worden daarmee niet verklaard. Ik geloof dan ook, dat het verschijnsel geheel van rhythmischen aard is. De regel heeft zijn grond in behoefte aan afwisseling. Na een bijzonder zware syllabe, die nog extra verlengd is, en evenzoo na twee zware syllaben in één maat, verlangt het oor een lichtere beweging, waardoor het gevoel ontstaat, dat een druk plotseling wordt weggenomen. De vraag is nu, hoe men dan te scandeeren heeft. In de eerste maat van *bjórsalr jótuns* is geen enkel gegeven, waardoor de wet, dat voor een heffing, die een halve maat vullen zal, een lange syllabe noodig is, zou worden opgeheven. Men moet dus aannemen, dat die wet hier wel degelijk geldt. De korte betoonde syllabe neemt hier dus evenals in het geval van 'oplossing', slechts het $\frac{1}{4}$ deel van eene maat in; de daarop volgende onbetoonde syllabe vult het volgende vierde deel, en dan volgt een rust, die ten deele verkort kan worden door den optact van het volgende vers. Tegen deze rust is geen enkel bezwaar: in den regel is er voldoende grammatische aanleiding voor een rust aan het eind van een vers, en men moet deze rusten toch erkennen, want zij komen óók voor bij de verzen, die op heffingen uitgaan (zoogenaamde *B* en *E*), en bij oplossing dezer heffingen is de uitgang zelfs volkomen gelijk aan die van *bjórsalr jótuns*.

Laatstgenoemd vers is dus te scandeeren . Feitelijk hebben wij hier zoodoende een geval van syncope der tweede daling zonder compensatie door optact, maar de compensatie bestaat in de verzwaring der eerste daling, en daar het vers toch vier syllaben heeft en de metrische pauze het te kort in duur aanvult, wordt dit vers niet als onvolledig gevoeld. Verzen van het type *né*

upphiminn zijn op gelijke wijze aldus te scandeeren ; ook hier sluit het vers in het midden van de tweede maat, maar het minus aan het einde wordt opgewogen door den optact. Eindelijk is er nog een derde groep verzen, waar een analoog verschijnsel zich voordoet, namelijk de zoogenaamde *D*-verzen *litt megandi*. De aanleiding tot het veelvuldig gebruik eener korte syllabe in de tweede heffing is hier dezelfde als in het geval *né upphiminn*; het verschil in resultaat is, dat de tweede maat, die drie syllaben bevat, gevuld is, onverschillig of de eerste dezer drie

syllaben lang of kort is; bij korte syllabe is het rythme (het nadere hierover p. 27).

Van het quantum $\frac{1}{2} \times$ als inhoud van een voet wordt naar twee zijden afgeweken.

schriften; er is geen twijfel aan, of de overlevering is hier dikwijls gemoderniseerd. Waar een plaats in meer dan één handschrift overgeleverd is, vindt men dikwijls afwijkingen op deze punten, waar dan toch maar één der lezingen de juiste kan zijn, maar indien in sommige gevallen een gewenschte afwijking van een bepaald handschrift reeds door een ander handschrift bevestigd wordt, dan is het wel zeker, dat absoluut conservatisme op alle andere plaatsen niet tot de volledige waarheid voert. Van de andere zijde laat zich de noodzakelijkheid van deze soort kritiek zelden bewijzen, meestal is het eenige argument, dat het vers anders niet den gewenschten vorm krijgt. Maar dat die gewenschte vorm ook de eenig juiste is, dat moest juist bewezen worden. Een bruikbaar argument zou dit zijn, dat door consequente toepassing dezer principes volkomen regelmatigheid bereikt werd. Maar dat is niet het geval. Een vers bevat het pronomen *hann* en heeft vijf syllaben. Wanneer men *hann* schrapt, zijn het er vier. Goed. Maar daarnaast staat een vers van vier syllaben, waarin datzelfde pronomen voorkomt. Moet men nu ook schrappen? Dan krijgt men drie syllaben. Moet men *hann* laten staan? Maar waarom moet het dan weg uit dat andere vers? Een inconsequente toepassing dezer critische middelen is niets dan een petitio principii. Voorts neemt deze soort schematisering niet de minste notitie van individueele verschillen tusschen verschillende dichters en gedichten. En toch zijn deze niet gering en bestaan zij ook wel degelijk, zoowel in het gebruik van langere of kortere verzen in metra, die onder denzelfden naam gaan, als in het gebruik van pronomina, de toepassing van bragarmál, en wat dies meer zij. Slechts wat wij overal aantreffen, mogen wij als algemeen regel stellen; de afwijkingen kunnen licenties beteekenen, hetzij historische afwijkingen van een ouderen strengeren regel, hetzij, wat a priori waarschijnlijker is, teekenen, dat een latere regel nog geen absolute of mogelijk nog in het geheel geen geldigheid heeft. Wij zullen nu om alle apriorisme te vermijden, ons houden aan de overlevering en in de weinige gevallen, waar wij een afwijking voor volstrekt noodzakelijk houden, dat vermelden.

1. *Maten (voeten) van drie syllaben.*

De eenvoudigste gevallen zijn maten van den vorm $\underline{\text{—}}$, die zoogenaamde oplossing hebben en met $\underline{\text{—}}$ gelijkstaan. De beweging is hier . De algemeene grammatische vorm voor de overige is $\underline{\text{—}} < \text{'}$. Wij kennen ze reeds in de typen 'D' en 'E'. Deze beide typen worden onderscheiden als *D E* en *D E* maar gelang van

de plaatsing van het bijaccent; schematisch heeft de voet den vorm $\underline{\text{—}}^{\text{—}} \text{—}$ of $\underline{\text{—}}^{\text{—}} \text{—}^{\text{—}}$. Na de ervaring, die wij reeds opdeden, weten wij nu, wat dat beteekent. Reeds voor proza geldt, dat van twee opeenvolgende minder sterk betoonde syllaben altijd ééne van beide sterker toon heeft dan de andere. Voorts weten wij, dat in de maat plaats is voor een tweede accent, zwakker dan de arsis, maar sterker dan alle tusschengelegen punten, en dat deze plaats juist op de helft der maat gelegen is — de plaats der minder juist zoo genoemde daling in tweelettergrepige maten. Hier is dus ook de plaats voor de syllabe met den bijtoon, onverschillig of dit de tweede of de derde der groep is. Dus lezen wij $\underline{\text{—}}^{\text{—}} \text{—}$ aldus: , en $\underline{\text{—}}^{\text{—}} \text{—}^{\text{—}}$ aldus: . De lange quantiteit der eerste syllabe is hier van geen beteekenis. Voorbb.:

Vsp. 47, 1 *Skelfr Eggdrasils.*

Vsp. 56, 8 *Ejörggjar barr.* *E*¹ Evenzoo 57, 2 *sígr fold í mar.*

Met 'oplossing' in de eerste maat:

dreki fljugandi

Maar Hyndl. 2, 1 *bíðjum Herjafötr.*

(Telt men hier den volgenden optact mee, dan heeft de laatste syllabe in plaats van .

Hyndl. 20, 1 *Aanna var næst þar* ('verlengde *f*).

„ 28, 1 *Haraldr Hilditönn.*

of

„ 49, 7 *eiðri blandu mjök.*

Deze vorm is zeldzamer dan de andere. De meeste gevallen zijn

1. Eitelijk onderscheidt Siever (p. 31) met de getallen 1–4 ondertypen van *D* en *E*, maar zijn hoofdverdeling (p. 31) is toch in de twee hier aangegeven groepen.

composita, waarvan het eerste lid tweelettergrepig is. In vele gevallen is twijfel mogelijk, waar niet één der beide minder betoonde syllaben van nature sterk op den voorgrond treedt, by. Hyndl. 43, 6 *stór- | autgastan* id. 7.2 *ey | þreyjaudi*. Voor betoning der voorlaatste syllabe laat zich aanvoeren, dat de *a* in den superlatief uit een langen klinker is ontstaan, dat de uitgang van het participium voorumlaut vatbaar is, en vooral dat de antepaenultima lang is. Immers geldt nog in de Middelhoogduitsche metriek de regel, dat een onbetoonde syllabe na een lange betoonde in de heffing kan staan. Daartegenover doet zich een ander rhythmisch principe gelden, dat althans in moderne verstechniek het wint, en dat gebaseerd is op de rhythmische beweging der adembaling en in zijn oorsprong dus algemeen menschelijk is, namelijk dat, waar geen overwegend woordaccent is, de wisseling tusschen zwakker en sterker toon regelmatig is. In elk geval staat tegenover *ey þreyjaudi* *lítt megandi*, waar, zooals de korte stamsyllabe toont, de laatste lettergreep van het participium praesentis boven de voorlaatste gaat en de beweging der tweede maat dus alleen kan zijn .

2. *Maten van meer dan drie syllaben.*

De eenvoudigste zijn weer zulke, die met een korte betoonde beginnen; zij staan op één lijn met drielettergrepige, wier eerste syllabe lang is. Deze onderafdeeling laat zich, als zij in verbinding met een eenlettergrepige maat voorkomt, nog in een der schema's persen, die wij tot nu toe leerden kennen. Daarentegen geldt dat niet meer van vierlettergrepige maten met lange eerste syllabe en van maten van meer dan vier lettergrepen. Toch zijn zij niet zeldzaam, zoowel in Angelsaksische en Oudsaksische poëzie als in diverse Oudnoorsche metra. Hier komen zij het meest voor in het verlengde metrum *málahátt* en in *ljóðahátt*, maar toch ook in het gewone epische metrum. Een bijaccent is altijd aanwezig maar kan door het snelle taaltempo zwak zijn en is in niet gewichtige gevallen waarschijnlijk van de plaats afhankelijk. Voorbb.:

4 *syllaben*:

Akv. 24,1 *klókkva hann sízt hugði*

„ 22,4 *ok bqrn þat fyr Gunnar*

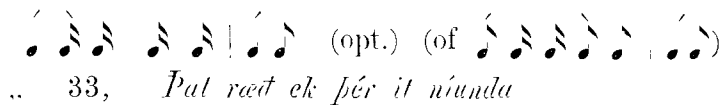
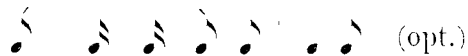
„ 36,5 *metta knáttu móðugr*

Háv. 41,4 *viðrgefendr ok endrgefendr*

 (volgt optact)

5 syllaben:

Sigrdr. 7,1 *Qlrunar skaltu kunna*

 (opt.) (of
.. 33, *Þat væð ek þér it núnda*

 (opt.)
Háv. 45,5 *fagrt skaltu víð þann mæla*

 (opt.)

6 syllaben (met moeite tot 5 te herleiden) in het stefvers der Vsp.:

Vitvæt ér enn eða hvat

Zeer vele gevallen worden 'om metrische redenen' weggeëmend. Maar blijkbaar is de grens van hetgeen toegestaan is, niet in een getal gelegen, maar hierin, of het nog mogelijk is, de groep zóó uit te spreken, dat haar eenheid als maat gevoeld wordt. Soms werpt hier één vers licht over een ander. Vsp. 5, 5 staat *sól þat né vissi*. Men kan hier in verzoeking komen, *þat* te schrappen.

Maar de vorm (d. i.) is in de Vsp. zeer geliefd, en waar hij overgeleverd is, is emendatie dus niet geraten. Maar nu is met vs. 5 parallel vs. 7: *máni þat né vissi*. Hier moet

dus *þat* ook blijven staan. Maar dan is dus de vorm gepermitteerd.

Maten, die zich over twee verzen uitstrekken, bevatten behalve den tweeden voet van het eerste vers ook den optact van het tweede.

De gevallen loopen ook hier sterk uiteen maar verschillen in wezen toch niet van wat ook binnen een eerste versmaat kan voorkomen. De eenvoudigste gevallen zijn zulke, waar het eerste vers op een heffing uitgaat. De som is dan dikwijls niet meer dan 2 of 3 syllaben:

Vsp. 3, 3—4: *sær : nú*

.. 33, 1—2 *hendr : nú*Vkv. 22, 1—2 *tveir : komit*

Háv 69, 1—2 *vesall: þótt hana sé.*

Na een vollen tweelettergrepigen voet:

Vsp. 37, 1—2 *nordan: á*

„ 38, 6—7 *ljóra: sá er (sás?)*

„ 40, 1—2 *aldna: i*

„ 45, 1—2 *berjask: ok at*

„ 55, 1—8 *hjarta: þá er (þás?)*

„ 64, 7—8 *byggja: ok um*

„ 28, 7—8 *Öðna: hvar þú*

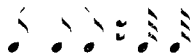
Na drielettergrepigen, ten deele overlangen voet:

Vsp. 17, 3—4 *aldna tré: en*

„ 3, 7—8 *ginnunga: en*

„ 9, 1—2 *regin öll: á*

„ 26, 7—8 *meginlig: er á*

Sterk in ljóðahátt.

Háv 6, 1—2 *sinni: skylit madr*

41, 1—5 *endrgjefendr: erosk*

(het parallellisme met het voorafgaande *endrgjefendr ok*, d. i.)
toont, hoe de rhythmus is: de verhouding der syllaben is 1 : 4.

Háv 125 vv. 1—2: *Loddfáfnir: en þú*

„ 140, 1—2 *áin: nam ek af enum* (7 syllaben)

De gevallen zijn, gelijk reeds gezegd is, niet zwaarder dan men ze ook in het vers aantreft, maar het aantal zware gevallen is belangrijk grooter. Dit is begrijpelijk, daar op de grens tusschen de verzen de vrijheden van het taalrhythme tegenover het versrhythme grooter zijn.

3. HET VERS.

Het meest gebruikelijke, epische, vers, dat twee heffingen bezit, kan men definiëren als een in de voordracht te samen behorende groep syllaben ¹⁾, die zich ideaal, — d. w. z. waar versrhythme en taalrhythme volkomen harmonieeren, — uitstrekt over twee maten, maar die de vrijheid heeft te beginnen in de tweede helft der voorafgaande maat en te eindigen op of na het midden der tweede

¹⁾ De oorzaken van dit samen behoren kunnen verschillend zijn, maar altijd speelt de syntaxis hierbij wel een rol. In den regel zijn de verzen syntactische groepen.

maat. Deze twee wijzigingen gaan in de meerderheid der gevallen, maar lang niet in alle, samen, volgens het vroeger besprokene compensatiesysteem. Een verdere verschuiving dan van een halve maat is, indien zij voorkomt ¹⁾, hoogst zeldzaam. Volgens de vroeger gegeven definitie van de begrippen 'voet' en 'vers' heeft het vers twee voeten, bovendien in vele gevallen optact. Hoe groot is nu de quantiteit taalstof, die zulk een vers bevatten kan?

Het gewone schema der vierlettergrepige verzen laat toe:
twee voeten van twee syllaben, zoogenaamde *A*,
één voet van 1. 1 van 3 syllaben, zoogenaamde *D* en *E*,
één „ „ 1. 1 „ 2 „ „ bovendien optact, zgn. *B* en *C*.
Bovendien in alle mogelijke zoogenaamde oplossing eener heffing of van beide heffingen.

Vat men het vierlettergrepige vers als het normale op, dan is alles, wat hierboven uitgaat, verbreeding. Een historische aanwijzing, dat deze opvatting juist zou zijn, is echter niet gegeven. In alle dialecten, waarin allitereerende verzen overgeleverd zijn, vinden wij ook meer dan viersyllabige verzen ²⁾. Wanneer wij dus van verbreedingen spreken, dan moeten wij in het oog houden, dat dat voorloopig slechts een term is, van het schema uit gegeven, zonder dieper beteekenis.

Wij onderscheiden de volgende gevallen:

1. Een voet van twee syllaben en een van drie (in tweeclei volgorde; 2 + 3 en 3 + 2). Voorb.:

2 + 3: *gap var ginnaga*
Veit hon Heimdallar
var þeim vettugis
hver af hraunabúa
hidjum Herjafótr
hrat er Skjoldunga
Ketill hét einn þeirra (2 + 3 + 2 + 3)
hleypr þú eðhvina
hjórt tekr handarvaar.

3 + 2: *Ask veit ek standa*
sal sér hon standa
hverr hefti lopt all

¹⁾ De bespreking dezer vraag behoort onder het onderzoek der afzonderlyke metra.

²⁾ Het enige argument, dat men van het hier bereikte standpunt uit voor de oorspronkelykheid der viersyllabigheid kan aanvoeren, is, dat het compensatiesysteem, dat toch in vele verzen duidlyk heet, zich het best laat begrijpen, wanneer men van tamelyk vaste vormen uitgaat. Het zal verderop ook blyken, dat in de toename van het aantal lettergrepen een lyn valt te herkennen, die wel historisch lykt. Ik kom op deze vraag terug.

teftdu í tóni
hcerr skyldi dverga
gud þar né áttu
horn er á lopti
þar skulu dyggvar.

Al deze voorbeelden voor 3 + 2 zijn ontleend aan de Vsp., waar deze vorm zeer geliefd is. Reeds daarom is het een zonde tegen de rhytmiek, wanneer men hem bedilzuchtig gaat emendeeren en voor deze dansende versnymfen een troep grenadiers in de plaats zet, die als met het geweer op schouder allen in dezelfde maat loopen: één-twee, één-twee, enz. enz.

Zeer gewoon zijn beide vormen in málahátt:

2 + 3 Am. 65, 6 *heyrðu dagmegir*
 Am. 54, 6 *þegnar víglýgir*
 3 + 2 Am. 9, 1 *hjú gófrðu hvílu*
 „ *váru svá viltar*

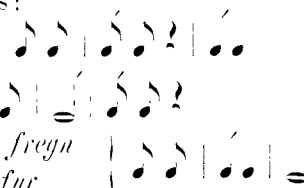
2. Optact bij vormen, die zonder optact reeds vier syllaben hebben:

þar er (þars) Ýmir byggði
en á ísi skríða
ef gorrva kannar
er Butli átti
skyli rátsnotra hcerr
hann er Hróðvítis sonr
sá hon vótt ok um vótt

3. Meerlettergrepige optact bij de vormen, waar eenlettergrepige optact het gewone is:

þærs í dala falla
eða ætt jotuns
er hann slíkt um fregn
hann stendr sólu fyr

Háv. 102, 5 *leitasti mér et | horska | man* (5-syll. opt.).

„ 104, 2 *nú em ek | aptr um | kominn.*

Voor de verdere formeele ontwikkeling der oudere poëzie hebben de verzen, die tot groep 2 en 3 behooren, geen groote betekenis ¹⁾. Immers deze syllaben in den optact zijn in den regel zeer zwak, en daar zij bovendien vóór den eersten ictus vallen, waarmee het vers pas tot zijn recht komt, geven zij in den regel weinig aanleiding tot de ontwikkeling van een bijtoon, waaruit op den duur een zelfstandige toon zou kunnen worden. Vgl. de beginsyllaben

¹⁾ Pas in de jongere, duitsche, poëzie nemen deze optacten een zeer zelfstandige plaats in. Zie Hoofdstuk II.

van *þar er Ýmir byggð* met de tweede van *ask veit ek standa*! Het verschil valt onmiddellijk in het oor.

4. Twee voeten van 3 (4) syllaben:

Háv. 70, 4 *eld sá ek upp brenna*.

Am. 52, 5 *svá kváðu Níflunga*.

„ 60, 4 *regnt hefi ek (hefk?) fyrr brattara*.

„ 85, 5 *snýtt hefir þú sífjunga*.

Mogelijk ook:

Háv. 11, 2 *berrat matr brauta at* (zóó scandeert Löffler, maar de juistheid daarvan is twijfelachtig).

De vorm komt niet zoo heel veel voor; veel meer vindt men 1 (of meer) + 2 syllaben, vooral in *málahátt*.

5. 4 (of meer) + 2 syllaben:

Am. 101, 1 *komtaðu af þeir | þingi*.

„ „ 5 *vildir ávalt | væja*.

„ 105, 8 *dó hon í sinn | annat*.

„ 93, 6 *fylgdi oss herr | manna*.

„ 82, 3 *lausu verstu | þeira*.

Háv. 89, 1 *brótturbana | sinum*.

Grimm. 37, 4 *en und þeira | bógunn*, enz.

Zeer veel voorbeelden worden door de uitgevers weggeëmendeerd.

Ook 4 of meer + 1 komt voor:

Háv. 70, 5 *andgum manni | fyrir* (2 1).

Combinaties zijn niet zeldzaam. Ik noem hier slechts een paar voorbeelden:

Háv. 81, 1 *at | kveldi skal | dag leyfa* opt. + 3 + 3.

„ 84, 4 *þrátt þrít, á | hverfanda | kvéti* 2 (3) opt. + 3 + 2.

„ 104, 1 *enn | aldna jotun ek | sólla* opt. + 5 + 2.

„ 109, 5 *at | Bolverki þeir | spurðu* opt. + 4 + 2.

Naast de verbredingen komen verkorte vormen voor. Daar $\underline{\quad}$ een maat en dus ook een voet kan vullen, zijn mogelijk: 1. syncope der eerste daling $\underline{\quad} \underline{\quad}$. 2. syncope der tweede daling $\underline{\quad} \underline{\quad}$. 3. syncope van beide dalingen met compensatie in optact $\underline{\quad} \underline{\quad}$. 4. syncope van beide dalingen zonder compensatie. De vormen 1. 2. 3 zijn zeer gewoon in *kviduhátt*, maar zij komen ook daarbuiten voor.

1. $\underline{\quad} \underline{\quad}$ a. Sonatorrek 1, 3 *loptrægi*. Háv. 42, 1. 43, 1 *rin sinum*. 31, 1 *fróðr þykkiz*. De beweging is $\underline{\quad} | \underline{\quad}$. b. Sonatorrek

2, 7 *árborinn*. Beweging $\underline{\quad} | \underline{\quad}$.

2. $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ Sonatorrek, 3, 1 *lastalauss*. 4, 7 *frænda hróðs*. Bryniskv. 17, 2 *þrúðugr áss* (waarvoor in uitgaven wel *ásur*). Háv. 14, 1

qlr ek varð. 75, 1 *Veita hinn.* 76, 2 *deyja frændr.* 77, 4 *ek veit einn.* 79, 1 *Ósnotr maðr.* 64, 1 *Ríki sitt.* Met sterken bijtoon Hym. 23, 2 *dáðrakkr Þórr.* Met oplossing Prymskv. 18, 3 *Þegi*

þú, Þórr. Beweging $\dot{\bullet} \bullet | \dot{\bullet}$ (resp. $\dot{\bullet} \dot{\bullet} \dot{\bullet} | \dot{\bullet}$).

3. $\underline{\bullet} \underline{\bullet} \underline{\bullet}$ Sonatorrek 1, 7 *né hógdrægt.* Háv. 76, 4 *en orðstírr.*

Beweging $\dot{\bullet} | \dot{\bullet}$ (volgt optact).

4. $\underline{\bullet} \underline{\bullet}$ Háv. 76, 1. 77, 1 *deyr fé.* 40, 1 *fjár síns.* Beweging

$\dot{\bullet} | \dot{\bullet}$. Met oplossing Háv. 52, 1 *mikit eitt.* 54, 1. 55, 1. 56, 1 *Medalsnotr.* In kviðuháttur gelijkwaardig met de gevallen 1—3, wat blijkbaar op een principe van syllabentelling in kunstpoëzie berust:

Sonatorrek 2, 3 *hafugleg.* 5, 3 *faðurfall.* Beweging $\dot{\bullet} \dot{\bullet} \dot{\bullet} | \dot{\bullet}$. Oplossing der tweede heffing ($\underline{\bullet} \underline{\bullet}$) valt samen met 1 b.

4. HET VERSPAAR.

Door verbinding van enkele verzen tot groepen kunnen meer gecompliceerde vormen ontstaan, die op hun beurt weer deelen van een groep kunnen worden. Zulke verbinding is strofevorming, en de verbinding van twee verzen is dus inderdaad de eenvoudigste strofe, indien zij werkelijk op een kenbare wijze een eenheid uitmaken. Deze soort strofevorming is in het alliteratievers niet gevorderd: met name ontbreekt de syntactische eenheid in het verspaar; er bestaat zelfs in het Angelsaksisch en Oudsaksisch een sterke neiging, om met even verzen een zin te beginnen; in het Oudnoorsch gaat het verspaar op in eene hoogere eenheid, de uit vier verzen bestaande halve strofe, die wél syntactisch een geheel vormt. Formeel bestaan er wel punten van onderscheid tusschen de meerderheid der oneven en even verzen, maar een doorgaande, vaste onderscheiding is er niet. De scheiding tusschen de verzen valt niet op eene vaste plaats, een caesuur in technischen zin is er niet. In rhythmischen bouw blijft ieder vers volkomen vrij, en alle vormen, die bij de eene groep mogelijk zijn, zijn dat ook bij de andere. Er is slechts een meer en min.

Bij de even verzen is meer optact, een gevolg van de syntactische verhouding, waarin zij tot de voorgaande verzen staan, en hiermee hangt samen, dat verkorting aan het einde — dus syncope der tweede daling — meer voorkomt. Toch zijn de verschillen in sommige gevallen niet groot (zie hierboven p. 13 aamm. 1 over de optacten der Prymskvíða), en nergens is de optact een vast kenmerk van het even vers, evenmin als hij ergens in de oneven

verzen geheel ontbreekt. Zeker is dus in deze optacten geen grond gelegen om de versparen te verbinden tot 'lange verzen'. — men zou dan in talrijke gevallen ook een even vers met een volgend oneven moeten verbinden. Er is ook geen quaestie van, dat de optact zich zou regelen naar het slot van het vorige vers, en dat men bv. na verzen op een heffing wel optact zou hebben, na verzen op een daling geen. Alle combinaties komen voor. Voorbb.:

Vsp. 20, 1—2	<i>Padan koma meýjar</i>	1 ^e	vers op daling
	<i>margs vitandi</i>	2 ^e	„ zonder optact.
„ 24, 1—2	<i>Fleggi Óðinn</i>	1 ^e	„ op daling
	<i>ok i folk um skaut</i>	2 ^e	„ met optact.
„ 3, 3—4	<i>vana sandr né sár</i>	1 ^e	„ op heffing
	<i>né sálar unnr</i>	2 ^e	„ met optact.
„ 6, 3—4	<i>ginnheilug goð</i>	1 ^e	„ op heffing
	<i>ok um þat¹⁾ gettusk</i>	2 ^e	„ zonder optact.
Zoo 47, 7—8	<i>átr Surlar þann</i>		
	<i>sefi of gleypir.</i>		

Er is dus metrisch soms geen pauze, soms een korte, soms een lange, soms ook, bij vollen tweeden voet en volgenden langen optact, een versnelling van het taaltempo. Rhetorisch kan men eene pauze maken, als de zin daartoe aanleiding geeft, maar dat is zeker geen reden, om van een caesuur te spreken. Men behoeft slechts het uit het oude verspaar ontstane Nibelungenvers te vergelijken, om het verschil te zien. Vooreerst is in beide helften het aantal heffingen al verschillend; de eerste helft heeft er vier, de tweede drie; de eerste gaat uit op $\underline{\quad}^{\quad}$, de tweede eindigt op een zware heffing. De caesuur heeft hier den regelmatigen vorm $\underline{\quad}^{\quad}$, d. i.

 Niets, dat daarop gelijk, vinden wij in het alliteratievers.

Het eenige, wat de twee verzen, die een paar vormen, aan elkander bindt, is de alliteratie, maar deze is geen rhythmisch verschijnsel, — integendeel, zij richt zich naar den rhythmus, — maar een sieraad, dat tevens de bedoeling heeft, zekere leden van het vers te doen uitkomen. Maar wanneer in moderne poëzie het rijmen van een paar verzen geen reden is, om ze als één vers op te vatten, dan is bij oude verzen de alliteratie zeker ook geen grond tot zulk eene opvatting. Op de leer, dat het een belachelijk anachronisme is, thans nog, — d. w. z. nadat het omgekeerde zoo dikwijls als eenige waarheid verkondigd is, — Oudnoorsche strofen in acht verzen te schrijven, gelijk de Skandinaviërs doen en in Duitschland

¹⁾ Er is geen reden, om aan *þat* een heele maat te geven.

Detter en Heinzel den moed gehad hebben, te doen, is dus heel wat af te dingen.

5. ALLITERATIE.

Wat de alliteratie betreft, is de leer, dat één of beide heffingen in het eerste vers moeten allitereeren met de eerste heffing in het tweede vers. Deze syllabe is de hoofdstaf. Het medeallitereeren van andere syllaben, met name van de vierde heffing, is uitgesloten. Deze leer berust, behalve op waarneming van een aantal gevallen, op een plaats in den commentaar op Snorri's Háttatal, waar de regel echter voor een bepaald metrum (*dróttkvætt*) gegeven wordt, en ook in één opzicht wat precieser (in *dróttkvætt* moeten in het eerste vers twee syllaben allitereeren) en in een ander wat minder streng luidt. Ik kom op die plaats later terug en zal nu stilstaan bij het moderne theorema.

De leer van den hoofdstaf laat zich in haar volle gestrengheid niet toepassen, tenzij men de vrijheid neemt, de afwijkingen weg te emendeeren. Die vrijheid hebben dan ook diverse metrici en uitgevers zich in meerdere en mindere mate veroorloofd. Scherp heeft daartegenover Löffler positie genomen in zijn buitengewoon leerzaam opstel over galdralag ¹⁾. Met het oog op de door dezen geleerde reeds bereikte resultaten en zijne belofte (I, 75), deze vraag binnen kort breder te behandelen, zal ik mij hier bepalen tot het bijeenplaatsen van het belangrijkste materiaal uit een paar Oudnoorsche gedichten ²⁾. Ik kan dit te eerder doen, daar hetgeen ik in dit verband over de alliteratie te zeggen heb, voornamelijk een punt betreft, waarover Löffler zich niet breed heeft uitgelaten, en waarin ik van hem afwijk. Het volgend materiaal is ontleend aan twee gedichten in fornyrdislag, Völuspá en Hymiskviða, en twee in ljóðabáttir, Hávamál en Vafþrúfnismál.

1. De vierde heffing rijmt, de derde niet: Vsp. 6, 3—4 *gíannheilug goð — ok um þat gættusk*. Hým. 20, 7—8 *Ulla fjýsi — at róa tengra*. Háv. 33, 4—5 *sítr ok snópir — lætr sem solginn sé* (vat men *lætr sem* als optact op, dan behoort het vers tot de volgende groep). 41, 4—5 *viðrgefendr ok endrgefendr — erosk lengst einir*. 66, 4—5 *o! var drekkit — samt var ólagat* (door *samt var* tot optact te maken, bederft men den zin). 131, 5—6 *varan bið ek þik vera — ok eigi ofvaran*. 116, 1—2 *Ljóat ek þau kann —*

¹⁾ In Pippings Studier 1913, 1914.

²⁾ Over alliteratie in Westgermaansche verzen zie hieronder in Hoofdstuk II.

er kannat þjóðans kona (er kannat is optact). In Vafþr. behoort hier misschien bij 35. 4—5 *hrætan Njörðr um kom með ása sonum* (de alliteratie ontbreekt; Finnur Jónsson schrijft voor *sonum nítjum*, maar zonder anderen grond dan den 'regel' voor den hoofdstaf zet hij dan *ása* en *nítjum* om).

2. De derde en vierde heffing allitereeren beide: Vsp. 13, 5—6 *Billingr, Brúni, — Bilðr ok Buri*. 36, 1—4 *sœcum ok sverðum — Slátr heitir sú*. Hym. 9, 2 *Átvaðr jofna — ek viljak ykkir*. 30, 5—6 *Drep við haus Hymis, — hann er hardari* (de zin eischt deze betoning). Háv. 14, 1—2 *ölr ek varð — varð öfrólvi*. 42, 1—2 *Vin sínum skal maðr vinn vera* (*maðr* beteekent hier 'men' en is onbetoon; zóó in een reeks strofen); evenzoo 43, 1—2¹⁾. 71, 1—2 *haltr ríðr hrossi — hjórt tekr handarvaar*. 75, 1—2 *veita hann — er vatki veit*. 4—5 *maðr er auðigr — annarr óauðigr* (of men nu deelt vóór of ná ó-). 153, 1—2 *Þat kann ek et álla — er öllum er*. Vafþr. 3, 1—2 (en een reeks andere strofen) *fjöld ek fór — fjöld ek freistatak*. 43, 6—7 *nú kom ek heima — fyrir niflhel netan*. Mogelijk behooren hier ook bij Háv. 10, 1—2. 11, 1—2 *byrti betri — berrat maðr brautu at* en, 11, 4—5 *regnast verra regra hann velli at*, indien de rhytmus van vs. 2. 5 is 3 + 3. Zóó leest Löffler de verzen, niet zonder grond. Een andere opvatting is, wanneer men p. 111 (beneden) in aanmerking neemt, niet onwaarschijnlijk; in elk geval allitereeren in deze verzen 2 syllaben.

3. Voor kruisalliteratie, zoowel in den vorm *abab* als *abba* leveren de vier gedichten een aantal voorbeelden op. Maar daar deze gevallen niet ontkend worden, zal ik er mij van onthouden, ze hier op te sommen. Enkele gevallen zullen straks ter sprake komen. Deze voorbeelden, die met talloze andere vermeerderd kunnen worden, toonen, dat de regel omtrent den hoofdstaf niet absoluut is, en dat Löffler geen onrecht heeft, waar hij hem voor den ouderen tijd volkomen ontkent. Wanneer hij in de 13^e eeuw geformuleerd en opgeschreven is, dan moet men hem houden voor een jonger regel, gevolg van een strenger techniek der skalden, die, gelijk zij alles reguleeren, een overheerschend gebruik tot voorschrift maken. De afwijkende voorbeelden zijn overblijfselen van een ouder gebruik. Maar men moet onderscheiden. Kruisalliteratie is een moeilijker vorm dan enkele alliteratie; waar zij meer dan in een enkel toevallig voorbeeld optreedt, is zij derhalve op te vatten als een kunststuk, dat dus voor een bijzonderheid doorging, waarvan kunst-

¹⁾ Onzeker is 57, 1—2: *Brandr af brandi brenna umz brunninn er*. Indien *brenna* tot vs. 1 behoort, hoort het vers tot de categorie, die hieronder p. 38 vv. besproken wordt.

vaardige dichters gebruik konden maken, — als zij dat wilden ¹⁾. Het rijmen der vierde heffing in plaats van de derde is misschien eene oude licentie, die later niet erkend werd. Maar het rijmen van derde en vierde? Zou dat niet oorspronkelijk voor den meest volkomen vorm gegolden hebben, en heeft men slechts daarnaast de vrijheid genomen, maar aan één van deze twee heffingen den eisch te stellen, tot eindelijk de oude manier voor foutief is gaan gelden en men van de beide minder volkomene wijzen er ook nog maar ééne erkende? Löffler meent, dat de oude poëzie twee manieren gekend heeft: $a-a \mid a-a$ en $a-b \mid a-b$ (kruisalliteratie), en dat daaruit de lichtere vormen $a-a \mid a-x, a-x \mid a-x, a-x \mid a-a$ (dit zelden) enz. ontstaan zijn, en hij haalt vormen met kruisalliteratie en andere ingewikkelde alliteratieverhoudingen aan uit een medisch werk en uit wetboeken.

De regel voor den hoofdstaf is dus geen oude regel. Maar hoe staat het met de leer, dat alle lettergrepen, die allitereeren, heffingen moeten dragen? Bezien wij deze vraag zonder vooropgevatte meening, dan hebben wij van de natuurlijke betoning der verzen uit te gaan, m. a. w. wij moeten den rhytmus der verzen niet bepalen naar de alliteratie, daar zoodoende de vraag beantwoord wordt, nog voor zij gesteld is, maar wij moeten de plaats der alliteratie bepalen naar den rhytmus. Nu zijn er ongetwijfeld verzen, wier eenige allitereerende syllabe er een is, waaraan men *zeker* geen heffing zou toekennen, indien zij niet allitereerde. In de 4 hierboven genoemde gedichten komen in de eerste plaats de volgende verzen in aanmerking:

Vsp. 28, 11—12 *drekkir mjǫt Mímir morgin hverjan*. De theorie is, dat het verbum achterstaat bij het volgende substantief en dus in de daling staat. Maar 59, 6 *flýgr oru yfir* en 66, 6 *flýgr vǫll yfir* wordt erkend, dat de verbuulvorm *flýgr* onmiddellijk voor een substantief in de heffing staat. Waarom? Omdat hier het verbum allitereert. De positie vóór een substantief is dus niet de reden, waarom *drekkir* geen heffing mag dragen. Welke is dan de reden? Dat *drekkir* niet allitereert. Maar dat is een petitio principii. Vragen wij nu naar de natuurlijke betoning. Eischt de zin, dat *mjǫt* een heele maat vult en zóó extra boven zijn geheele omgeving op den voorgrond gebracht wordt? Is de inhoud der gedachte, dat Mímir 'mede' drinkt en vooral niets anders? Volstrekt niet: *drekkir mjǫt* is precies hetzelfde als *drekkir*. Een halve maat is dus het spatium, dat aan *mjǫt* toekomt, en daar met *mjǫt* de maat sluit, begint

1. In kunst is dikwijls toegelaten, wat opzettelijk gebeurt, terwijl het verboden is, als het bij ongeluk gebeurt. Zeer begrijpelijk: in het eerste geval verraaft het meesterschap, in het tweede geval het tegendeel.

deze met *drekkr*, dat in de heffing staat. *mjót* heeft in het vers een sterken bijtoon en die is voldoende, om de alliteratie te dragen. In dit vers allitereert trouwens bovendien de volgende heffing.

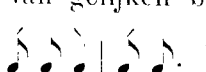
Vsp. 39, 1—2 *Sá hon þar vata þunga stramma*. Wie hier *þar* in de heffing zet en *Sá hon* optact noemt, moet eerstgenoemd woord weer een heele maat laten vullen. Het treedt echter in den zin niet zóó op den voorgrond, dat deze betoning mogelijk is. Bovendien is het rhytme van het vers hetzelfde, dat in de Vsp. in talrijke verzen heerscht, nl. 3 + 2, en zoo ook in het eerste vers der voorafgaande strofe, dat met dit vers ook door inhoud parallel is: *Sál sá hon standa*. Hetzelfde, wat hier van 39, 1—2 gezegd wordt, geldt ook van 59, 1—2 *Sér hon upp komu oftrv sinni*; ook hier staat *upp* niet in de heffing maar allitereert toch. In dit verspaar heerscht bovendien kruisrijm; de eerste heffing rijmt met de vierde; de derde met het sterk bijtonige *upp* in de eerste maat.

Vsp. 21, 9—10 *opt ósjaldan, þó hon enn lifir*. Het laatste van deze twee verzen heeft denzelfden rhytmus als de drie pas besprokene (39, 1. 38, 1. 59, 1). Uitgevers schrappen *hon*, maken *þó* tot optact en laten *enn* een maat vullen. Al weer volkomen tegen den zin. 'toch' is hier even belangrijk als 'nog', maar belangrijker dan beide is 'leeft'. *Þó hon enn* is dus één maat; *þó* heeft den hoofdtoon, *enn* een bijtoon.

Deze drielettergrepige maten zijn, gelijk wij reeds vroeger zagen, te deelen in twee gelijke deelen, en het begin der tweede helft krijgt een bijetius, indien daartoe een grammatische grond, d. w. z. een grond in den taalinhoud van de maat, bestaat. Zoo is het in deze gevallen. Staat dus tusschen de eerste syllabe en deze syllabe met bijtoon nog een lettergreep, dan behoort deze tot de eerste helft van de maat. De rhytmus van *þó hon enn lifir* en *sá hon þar vata* is dus

. De grammatisch lange quantiteit van *þó* en *sá* is dus geen reden, om aan deze syllaben den duur van een halve maat te geven. Of zij in het vers deze quantiteit krijgen, hangt niet van hen alleen af, maar ook van de vraag, wat er nog volgt.

Vsp. 46, 1—2 *Leika Míms sguir, en miqtutr kyndisk*. *Leika* is allerminst een bijkomstig begrip maar treedt in den zin in gelijken graad op den voorgrond als *Míms*, en voor uitbreiding van *Míms* over een maat bestaat geen grond. *Leika* is dus geen optact.

De natuurlijke beweging van het vers is . Ook hier voer ik ter vergelijking een ander vers van gelijken bouw en gelijken rhytmus aan: *hefisk lind fýrir* . Hier erkent

men dat het verbum *hefisk* in de heffing staat, daar het met *Hrygur* allitereert.

Vsp. 52, 7—8 *troða halir helveg en himinn klofnaar* en 56, 7—8 *mann halir allir heimstýtt rýgja*. De gangbare opvatting maakt *troða* en *mann* tot optacten en geeft aan *halir* een heele maat.

De natuurlijke betoning eischt

Evenzoo Vsp. 55, 5—6 *laetr hann megí heðrunags mundum stunda*. Alleen dat *laetr* lange eerste syllabe heeft. Maar vgl. *leika Míms synir*. Overigens bestaat hier geen bezwaar om *hann* te schrappen, maar rhytmisch is het niet noodig. En *laetr* behoudt ook dan een heffing.

Vsp. 55, 7—8 *hjør til hjarta, þá er hefat fjǫtur*. Men kan hier twijfelen, of *þá er* optact is of een heffing draagt. De tweede opvatting is de natuurlijkste: 'ðan (nadat Víðarr het monster doorboord heeft) is zijn vader gewroken'.

Vsp. 62, 1—2 *Mann ósáur akrar vara*. Noch *mann*, noch *o*-valt in de termen, om een maat te vullen. De beweging is

Hym. 1, 1—2 *A'r callicar veitar númu*. Dat *A'r* optact zou zijn, is reeds op zich zelf ondenkbaar, en te meer, daar het eene eerste

vers, en nog wel eener beginstrofe is. Dus

Hym. 2, 1—2 *Sat bergþúi barateitr fyrir*. Als het vorige geval.

Hym. 5, 5—6 *ú minn fatir móðugr ketil*. Door hier *minn* in de heffing te zetten, wordt de beteekenis van den zin geheel ver-

draaid. Dus

Hym. 11, 5—6 *sú er eit vettum af vegi langum. eit* vult geen maat, gelijk de zin toont. Beweging . Te zeggen, dat *eit* aan de alliteratie geen deel heeft, is, na hetgeen wij reeds zagen, een onvoldoende noodshot.

Hym. 14, 7—8 *bað seun jǫtunn sjóða ganga*. Als 5, 5—6.

Háv. 39, 4—5 *eða síns fear svági [gorran]*.

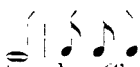
Háv. 126, 8—9 *skór er skapaðr illa, eða skapt sé rangt*. Moet in vers 8 *illa* een heffing dragen of *skapaðr*? Men behoeft slechts te vragen, wat de bedoeling is. En men lette slechts op het parallelisme: *skór-illa: skapt-rangt*. Dus draagt *skapaðr* geen heffing.

Maar wel alliteratie. Beweging . In de eerste maat allitereeren twee woorden, in de tweede geen.

Háv. 112, 7: *eða þú | leitir þér | innan út | staðar. eða þú is*

De schrijver van den commentaar op het Hättatal heeft blijkbaar deze opvatting, die in strijd is met de thans gangbare leer, gedeeld. Hij zegt: „Indien de hoofdstaf een klinker is, dan moeten de *stuðlar* (bijstaven) ook klinkers zijn . . . ; dan is het ook gepermitteerd, dat een klinker nog elders in het verspaar staat aan het begin van pronomina of *málfiylling* (woorden, die het vers vullen), welke aldus luiden: *ek* of *en er af*’, enz. Hier worden pronomina — natuurlijk in den zin onbetoonde — en *málfiylling* opgevat als woorden, die voor alliteratie, ten minste vocalische, niet in aanmerking komen, en daarom is het ook onverschillig, als zij in overeenstemming met de allitereerende woorden vocalisch beginnen. Men merkt dat toch niet op. Maar datzelfde wordt niet gezegd van andere woorden, die voldoende toon hebben. Waarom? Natuurlijk omdat dat woorden zijn, die wèl in de termen vallen om te allitereren, al dragen zij geen heffing. Dáárom mogen zij *niet* toevallig allitereren, maar alleen opzettelijk. En consonantisch mogen zelfs pronomina en *málfiylling* niet toevallig allitereren, daar bij consonantisch begin de gelijkheid te sterk in het oor valt.

Deze waarneming, dat eene syllabe, om te allitereren, niet in de heffing behoeft te staan, is van de grootste beteekenis voor de bepaling van het rhytme der verzen. De voorbeelden, die wij tot nu toe bespraken, moesten dienen, om de vrijheid te leeren kennen; waar wij ze eenmaal kennen, zullen wij verder zien, dat zij voor tal van andere voorbeelden geldt, die zich desnoods wel in een of ander schema lieten dwingen, waarbij alleen heffingen allitereren. Hoe is men gewoon, het rhytme der verzen te bepalen? Door te zien, welke lettergrepen allitereren, en deze voor heffingen te verklaren. En dat niettegenstaande als principe verkondigd wordt, dat in het oude vers de natuurlijke betoning heerscht. Nu wij echter weten, dat ook een syllabe met een metrischen bijtoon allitereren kan, nu zal het blijken, dat een groot aantal verzen met hardheden, met op elkander stootende heffingen, zonder dat de zin dat eischt, zich in een eenvoudiger beweging voegen. De voorbeelden, waaraan wij de vrijheid adstrueerden, waren alle zulke, die volgens de oude opvatting tot het zoogenaamde *C*-type behooren. Dit type wordt zeer gedund, en hetzelfde geldt van de *D*-verzen. Er blijven

er wel over met het rhytme , maar slechts zulke, waar de taal deze beweging aangeeft; de *C*'s en *D*'s metri causa kunnen wij missen. Als voorbeelden noem ik vooreerst Vsp. 21, 9 (reeds in verband met vs. 10 geciteerd): *opt ósjaldan*. Wij behoeven nu niet langer *opt* over een maat te rekken en het lange woord *ósjaldan*

binnen één maat samen te persen — in een strofe met regelmatige beweging! — maar het rhytme is $\dot{\bullet}\dot{\bullet}|\dot{\bullet}\dot{\bullet}$. Zoo Vsp. 39, 3 *menn meinsvara*, niet $\dot{\bullet}|\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}$ maar $\dot{\bullet}\dot{\bullet}|\dot{\bullet}\dot{\bullet}$ (ook dit een strofe met rustige beweging)¹⁾. Zoo in tallooze gevallen²⁾. Ik bespreek nog eenige van de plaatsen, die Löffler t. a. p. p. 59 vv. aanhaalt als voorbeelden voor een van de aangenomen regels afwijkende alliteratie. Ik deel zijn opvatting omtrent de allitererende syllaben, maar lang niet overal zijn rhytmisering. Grímn. 54, 1—2: *Óðinn ek nú heiti; Yggdr ek áttan hét*. Löffler onderstreept met recht *Ó. hei. Yggdr. hét*, en dat tegenover de school, die *hét* van de alliteratie uitsluit. Maar daaruit volgt niet, dat *hét* een heffing draagt. De zin toont, dat *áttan* betoond is, — mogelijk *nú* ook

door tegenstelling; vs. 2 is dus te lezen $\dot{\bullet}\dot{\bullet}|\dot{\bullet}\dot{\bullet}$. Daarentegen deel ik met Löffler — in tegenstelling met de Deutsche systemen — Vafþr. 5, 1—2 aldus: *Fór þú | Óðinn, at | freista | orðspeki*, en Fjolsv. 46, 1—2: *Hraðun þú | fórt | , hraðun þú | fór gǫfdir*, daar deze verdeling niet alleen de alliteratie maar ook den zin tot zijn recht laat komen.

Fáfn. 4, 4—5: *Sigrdr ek | heiti, | Sigmundur hét minn | fadir*.

Vs. 5 is niet $\dot{\bullet}\dot{\bullet}|\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}$ maar $\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}|\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}$. Waarom? Omdat *fadir* in toongewicht niet bij het voorafgaande *hét* kan achterstaan.

Skírn. 23, 1—2: *Sér þú þenna mæki, mærl mjócan málfan*. Over het geweld, dat Gering dit vers aandoet, om aan de vier rijnstaven te ontkomen, zie men Löffler. Maar daarom staan zij niet

alle in de heffing. Ik lees vs. 1 met dit rhytme: $\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}|\dot{\bullet}\dot{\bullet}\dot{\bullet}$.

Regn. 7, 1—2: *gjafar þú gaft, gaftattu ástgjafar*. Ook vers 3 begint met *gaftattu*, en hier staat *gaft* in de heffing als in vs. 1. De rhetorische herhaling toont, dat de positie van het woord in vs. 2 dezelfde is. Vs. 2 bestaat dus uit twee drielettergrepige

¹⁾ Een drielettergrepige tweede maat is onrustiger dan een drielettergrepige eerste, vooral wanneer de eerste éénlettergrepige is. In de tweede maat is men toch op een rust en een eventueelen optact voorbereid. Een éénlettergrepige eerste maat heeft altyd rhetorisch effect. Men kan dus voor de deeling *menn* | *meinsvara* niet aanvoeren *Sa hon þar | eða* in dezelfde strofe. Daarentegen is in een geval als Vsp. 19, 2 *heitr Yggdrasil* de verdeling 2 + 3 minder stootend, ofschoon bij de neiging tot langere eerste maat de verdeling 3 + 2 hier volstrekt niet met zekerheid te verwerpen is.

²⁾ Over het recht, om in composita als *meinsvara* het tweede lid in de heffing te zetten, zie p. 96 v. Onder de daar aangevoerde voorbeelden zijn er een aantal, waar een syllabe buiten heffing allitereert.

maten met het rhytme $\dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } | \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}}$; het geheel (vs. 1—2) heeft vier gelijke rijnstaven, maar de vierde is niet met een heffing verbonden. Uit deze mogelijkheid, dat zulk een syllabe, die geen heffing draagt, allitereert, verklaart het zich, dat hier en ook in een zeker aantal andere gevallen een tweede compositielid, ook zonder hoofdtoon, de alliteratie draagt.

Háv. 33, 4—5: *sitr ok súpir, letr sem solginn sé*. Vs. 2

$\dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } | \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}}$

Skirn. 7, 1: *Mar er mér lidari* $\dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } | \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}}$ (volgt *en* $\dot{\text{u}}$ |).

Daarentegen Hym. 31, 4: *í ósmegin* $\dot{\text{u}} \text{ } | \text{ } \underline{\text{u}} \text{ } | \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}}$. *í* is optact en allitereert niet, ofschoon het woord met een vocaal begint, daar het zwaktonig is: zie den regel in den commentaar op Hátatal. Zoo Hym. 31, 7 *en vínferill*. Maar 32, 7 *aptr æragi* $\underline{\text{u}} \text{ } | \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}}$: *æ*-domineert sterk over *-ragi*, en deze twee syllaben vullen geen maat. Háv. 109, 2 *gengu Hrímpursar*: tweelettergre-

pige optact $\dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } | \text{ } \underline{\text{u}} \text{ } | \text{ } \dot{\text{u}} \text{ } \dot{\text{u}}$; zoo 114, 2 *at þú | gáir | eigi*. Háv. 118, 5 *varð honum at | fjör- | lagi*: vierlettergrepige optact; 116, 5 *en þat þér | hjalpa | mun*: drielettergrepige optact; 152, 5 *at ek honum | hjargig- | ak*: vierlettergrepige optact.

Ik moet reeds hier de vraag stellen: kan ook de optact deel hebben aan de alliteratie? A priori kan men verwachten, dat het aantal gevallen, die in aanmerking komen, niet zeer groot zal zijn, daar in den optact in den regel alleen zeer lichte syllaben staan, die reeds daarom zijn buitengesloten. Theoretisch is het echter zeer goed denkbaar, dat eene lettergreep in den optact, die staat aan het begin der tweede helft van een maat, indien zij slechts in den zin voldoende gewicht heeft, evengoed zal kunnen allitereeren als een bijtonige syllabe, die dezelfde plaats inneemt in de volgende maat. Men kan dus het verschijnsel verwachten bij optacten, die minstens den duur eener halve maat hebben, dus bij vrij grooten afstand tusschen de metrische grens (der maten) en de taalkundige grens (der verzen). Of zulke optacten werkelijk voorkomen, zal bij de afzonderlijke metria besproken worden.

II. DE AFZONDERLIJKE METRA.

In de oudn. poëzie treden regelmatig langere formaties op dan het verspaar. De meest gewone vorm is de achtregelige strofe, die syntactisch op zeer geringe uitzonderingen na altijd in twee gelijke deelen valt. Halve strofen zijn in grooten getale overgeleverd; zij laten zich op geenerlei wijze wegemendeeren. Het is zelfs duide-

lijk, dat sommige dichters in dezen vorm meer smaak hebben dan andere ¹⁾. Onder de 6-, 10- en meerregelige strofen zijn er vele, waarop de kritiek wel vat heeft, maar toch niet zóó regelmatig, dat men het recht zou hebben, deze vormen te ontkennen.

FORNYRÐISLAG.

Als norm geldt het vierlettergrepige vers, maar er komen verlengingen voor en ook wel verkortingen. Er bestaan sterke individuele verschillen, en al vat men nu ook veel onder één naam samen, toch is daarom de vorm niet overal dezelfde. Neemt het aantal verzen van meer dan vier lettergrepen toe, zoodat in de meerderheid maast de syllabe in heffing eene syllabe voorkomt, die een tamelijk sterk in het oor vallenden bijtoon draagt, dan gebruikt men voor het metrum eene andere benaming. — maar de grens is zeer moeilijk, zoo niet onmogelijk te trekken, daar in gedichten met een vijf-syllabig metrum, zelfs in de zeer regelmatige *Atlamáll*, toch ook vierlettergrepige verzen voorkomen. Het gaat dus zeker niet aan, vaste regels in bijzonderheden voor fornyrðislag te formuleeren. Wil men weten, wat toegelaten, wat regel, wat verboden is, dan moet men ieder gedicht afzonderlijk bestudeeren. Ik zal er twee behandelen, voor welke niet dezelfde regels gelden.

Völuspá.

Materiaal.

In Bugge's tekst heeft de Vsp. 66 strofen. Van deze worden niet meegeteld str. 11—16, 4, d. i. het dvergatal, daarentegen wel de tweede helft van str. 16. De verzen, die als stef gebruikt zijn, zijn slechts éénmaal geteld. Deze zijn 1. de eerste helft van str. 6. 9. 23. 25. 2. str. 41. 49. 51. 58. 3. het 9 maal voorkomende stefvers *Utlut ér van eta hval* ²⁾. Met het oog op zijn bijzonderen vorm is echter op de daartoe aangewezen plaatsen op de herhaling van dit vers gewezen. Str. 65, die alleen in handschrift *II* staat, maar niet jonger is dan een zeer groot deel der overige strofen, is meegeteld: daarentegen zijn str. 34, 5—8, die in *II* de plaats innemen van 35, 1—4 maar door Bugge als zelfstandige strofe, wier eerste helft verloren zou zijn, in den tekst opgenomen zijn, terzijdegelaten, evenals de jonge verzen, die in *II* de plaats van str. 55—56 innemen, en die ook niet in Bugge's tekst staan.

¹⁾ Over het ontstaan der strofe zie Hoofdstuk III.

²⁾ Twee verzen, 30, 3 = 30, 11 en 27, 7 = 28, 13, die toevallig tweemaal voorkomen maar niet als stef bedoeld zijn, zijn beide malen meegeteld.

Wij houden over 53 strofen van verschillende lengte, inhoudend 228 oneven en 220 even verzen. Daar er verschil in behandeling is tusschen vs. 1, vs. 5, vs. 3. 7 en de even verzen, zijn deze 4 groepen afzonderlijk besproken. Onder vijfde verzen zijn te verstaan beginverzen van tweede halve strofen. Bij strofen van 10 verzen moet uit de syntactische verhoudingen blijken, welk vers als vijfde is aan te merken; bij strofen van 6 verzen doet de vraag zich voor, of vs. 5—6 een zelfstandige strofenheft representeren of metrisch bij vs. 1—4 behooren; bij strofen van 12 of meer verzen kunnen twee verzen in aanmerking komen, om voor vijfde verzen te gelden, vierregelige strofen komen hier in het geheel niet in aanmerking. Als vijfde verzen gelden hier vooreerst het vijfde vers van alle achtregelige strofen, d. i. str. 1—10. 16—19. 22—27. 31—33. 35. 37. 38. 40—48. 50—53. 55. 57. 59. 60. 62. 64. 66; voorts de volgende: str. 20, 5. 9; 21, 7; 28, 5. 11; 30, 5. 9; 39, 7; 56, 5. 9. 63, 3. Alle overige oneven verzen, die niet eerste zijn, zijn derde en zevende. Wij hebben zoodoende 53 eerste verzen, 57 vijfde, 118 derde en zevende, 220 (+ 8 = stef) even verzen.

De Vsp. is niet het werk van één dichter. Er kunnen dus metrische verschillen zijn. Maar om het metrisch onderzoek niet a priori van de hoogere kritiek afhankelijk te maken, heb ik het gedicht hier als eenheid beschouwd. Gezichtspunten, die met de hoogere kritiek samenhangen, zullen aan het slot aangegeven worden. Maar ook de lagere kritiek, die heden ten dage voornamelijk met metrische voorschriften werkt, heb ik uiteraard vermeden. Waar het onderzoek het recht van zulke kritiek geldt, kan men niet beginnen, met ze toe te passen. Wij nemen dus, behoudens zeer geringe, speciaal te noemen uitzonderingen, de verzen in den overgeleverden vorm; de mogelijkheid van vereenvoudigingen wordt afzonderlijk besproken.

Daar het volgend onderzoek in de eerste plaats het taalmateriaal betreft, zullen hier in hoofdzaak de taalkundige schemata medegedeeld en besproken worden. Wat zij rhythmisch en metrisch beteekenen, is duidelijk voor den lezer, die het voorafgaande aandachtig gelezen heeft. Tot toelichting diene nog het volgende. De bijtoon in een maat van meer dan twee syllaben is door een gravis aangegeven, onverschillig, hoe zwaar hij is. Daarentegen is een verticaal accent gebruikt voor den grammatischen bijtoon op sommige lange tweede syllaben in tweelettergrepige maten, voorzoover deze metrische beteekenis heeft, zich hierin openbarend, dat er een lichte maat

Lengte van het geheele vers:

	boven het 1-syllabig schema	$3e : 2$
boven 5 syllaben (of 6 met korte		$3d : 19$
heffingsyllabe)	$3f : 2$	$3e : 1$
	2	$3f : 2$
		$4 : 1$
		$5b : 1$
		26

II. Verzen met optact.

$\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$	
Op $\underline{\quad} \quad 1$	$1^{\text{e}} \text{ maat } \underline{\quad} \quad 1$
<i>optact</i> : 2 syllaben 1.	

Uit de verhouding van het aantal verzen zonder optact tot die met optact (52 : 1) blijkt, hoe streng dalend de beweging is. Van de afzonderlijke maten geldt hetzelfde. Onder de 52 verzen zonder optact bestaan er 50 uit 2 dalende maten; slechts één vers gaat op een heffing uit; één is er met gesyncopeerde eerste daling. Het

meest normale vers $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad$, d. i. $\text{♩} \mid \text{♩}$ is door 19 exemplaren gerepresenteerd, — daarnaast één met den bijvorm $\underline{\quad} \underline{\quad} \mid \underline{\quad} \quad$,

d. i. $\text{♩} \mid \text{♩} \text{♩}$; maar nog grooter is het aantal met verzwaarde eerste maat; 3 syllaben komt 27 maal voor, 4 syllaben 3 maal. Van de eerstgenoemde 27 heeft er 1, van de laatstgenoemde insgelijks 1 korte eerste syllabe. Het rhytme is echter in 6 gevallen

$\text{♩} \text{♩} \text{♩}$, in 21 $\text{♩} \text{♩} \text{♩}$. De quantiteit der eerste syllabe is dus van weinig beteekenis; wel volgt onmiddellijk op een taalkundig korte syllabe geen bijtoon, maar na een lange kan zoowel de tweede als de derde syllabe den bijtoon hebben; het eerste geval komt het

meest voor. In de 2 vierlettergrepige maten is het rhytme $\text{♩} \text{♩} \text{♩} \text{♩}$. Op de meerlettergrepige eerste maat volgt bijna regelmatig een volle tweede; slechts viermaal is deze na $\underline{\quad} \quad$ verkort, éénmaal tot $\underline{\quad}$,

driemaal tot $\underline{\quad}$ ($\text{♩} \text{♩} \text{♩}$), waardoor het dalend rhytme ook hier bewaard is. Van de tweede maten hebben er voorts 41 den nor-

malen vorm $\underline{\quad} \quad$ (♩); drie zijn drielettergrepig; één van deze heeft korte eerste syllabe. De vormen $\text{♩} \text{♩} \text{♩}$ en $\text{♩} \text{♩} \text{♩}$ zijn dus wel aan

het begin maar niet aan het einde gezocht. Twee drielettergrepige maten kent alleen het stefvers 6, 1; de tweede maat is $\underline{\text{z}}$.

De hoofdvormen zijn dus $\underline{\text{z}}$ en $\underline{\text{z}}$ (deze gevarieerd door $\underline{\text{z}}$); te samen komen zij 45 maal voor.

Tengevolge van het groot aantal verzwaarde eerste maten, waar geen verlichte tweede maat tegenover staat, stijgt het aantal verzen, wier syllabenaantal boven het viersyllabig schema uitgaat, tot 26. Boven 5 (of 6 met één korte heffingssyllabe) gaan er slechts 2

Het eene optactvers heeft het rythme $\underline{\text{z}}$

Bouw van vs. 5.

Aantal verzen 57. Zonder optact 50. Met optact 7

1. Verzen zonder optact

Uitgang.

$\underline{\text{z}}$ 3	1 $\underline{\text{z}}$ 3	2a. $\underline{\text{z}}$ 20
$\underline{\text{z}}$ 13	op $\underline{\text{z}}$ 3	b. $\underline{\text{z}}$ 1
$\underline{\text{z}}$ 4		c. $\underline{\text{z}}$ 1
<u>50</u>	3a. $\underline{\text{z}}$ 2	d. $\underline{\text{z}}$ 16
	b. $\underline{\text{z}}$ 1	e. $\underline{\text{z}}$ 2
	c. $\underline{\text{z}}$ 1	f. $\underline{\text{z}}$ 3
	op $\underline{\text{z}}$ 4	op $\underline{\text{z}}$ 43

Eerste maat.

I^e maat.

$\underline{\text{z}}$ 2	$\underline{\text{z}}$	$\underline{\text{z}}$	$\underline{\text{z}}$
$\underline{\text{z}}$ 1	n ^o . 3a : 2	n ^o . 3b : 1	n ^o . 1 : 3
$\underline{\text{z}}$ 24	2	1	„ 2a : 20
$\underline{\text{z}}$ 1			„ 3c : 1
$\underline{\text{z}}$ 1			24
$\underline{\text{z}}$ 16	= 17 $\underline{\text{z}}$		
$\underline{\text{z}}$ 2	$\underline{\text{z}}$	$\underline{\text{z}}$	
$\underline{\text{z}}$ 3	n ^o . 2b : 1	n ^o . 2c : 1	
<u>50</u>	1	1	

n°. 2d : 16

n°. 2e : 2

n°. 2f : 3

Lengte van het geheele vers.

	boven het 4-syllabig schema	$2c : 1$
		$2d : 16$
boven 5 syllaben (of 6 met korte		$2e : 2$
heffingssyllabe)	$2f : 3$	$2f : 3$
	3	$3e : 1$
		23

*II. Verzen met optact.**Uitgang*

$\underline{\quad} 5$	<i>1a.</i>	$\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 4$	<i>2.</i>	$\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 2$
$\underline{\quad} 2$	<i>b.</i>	$\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} 1$		op $\underline{\quad} 2$
$\underline{\quad} 1$		op $\underline{\quad} 5$		

*Eerste maat.**1ste maat.*

$\underline{\quad} 2$	$\underline{\quad}$	$n^{\circ}.$ $1a : 4$
$\underline{\quad} 5$	$n^{\circ}.$ $2 : 2$	$..$ $1b : 1$
$\underline{\quad} 1$	2	5

Optact.

1 syllabe $n^{\circ}.$ $1a : 4$
$..$ $2 : 2$
6
3 syllaben $n^{\circ}.$ $1b : 1$
1

Lengte van het geheele vers.

Boven het viersyllabig schema (indien de optact voor niet meer dan één syllabe geteld wordt); o.

Het vers heeft een in hooge mate overwegend dalende beweging, gelijk vers 1. De verhouding van geen optact tot optact is 50 : 7. De dalende beweging is in alle optactlooze verzen tot het einde toe volgehouden, slechts 2 syncopeeren de eerste daling en voegen tevens aan de tweede maat een syllabe toe.

De normale vorm $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ overweegt met het grootste aantal exemplaren (20), waarnaast 3 met den bijvorm $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$, dan volgt $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ met 16, maar het totaalcijfer voor 3 syllaben in de eerste maat is 18, waarvan 1 met korte eerste syllabe. Daarbij komen 5 exemplaren met vierlettergrepige eerste maat, waaronder twee met korte syllabe. Verzwaaarde eerste maat is dus minder talrijk

dan bij vs. 1 maar omvat toch nog bijna de helft. De rhythmische verhoudingen der verzwaarde maten zijn als bij vs. 1.

De tweede maat is alleen (3-maal) verkort, waar $\underline{\quad}$ voorafgaat, in geen enkel geval na meersyllabige eerste maat. Verzwaarde tweede maat in 4 gevallen, waarvan 1 met normale, 3 met verlichte eerste.

Daar het aantal verzwaarde eerste maten kleiner is dan bij vs. 1, is ook het aantal verzen, dat boven het normale schema uitgaat kleiner (23 op 50). Toevallig zijn er 3 van 6 syllaben bij.

De 7 verzen met optact verdeelen zich over twee typen. Verlengde maten komen niet voor, in alle voorbeelden is een der beide maten verkort: 5 maal de tweede maat tot $\underline{\quad}$, waardoor het vers op een heffing uitgaat; 2 maal de eerste maat tot $\underline{\quad}$. De andere maat is telkens normaal. Het aantal syllaben in den optact is 6 maal 1; 1 maal 3, in dit voorbeeld is herleiding tot 2 syllaben zeer gemakkelijk.

Bouw van vs. 3. 7

Aantal verzen 118. Zonder optact 90. Met optact 28.

I. Verzen zonder optact.

<i>Uitgang.</i>	<i>1.</i>	<i>2a.</i>	
$\underline{\quad}$ 4	op $\underline{\quad}$ 4	<i>b.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$ 12		op $\underline{\quad}$	12
$\underline{\quad}$ 64	<i>3a.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1		
$\underline{\quad}$ 4	<i>b.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 40	<i>4a.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3	
$\underline{\quad}$ 6	<i>c.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	<i>b.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	
90	<i>d.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2	op $\underline{\quad}$ 1	
	<i>e.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 11		
	<i>f.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2	<i>5a.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2	
	<i>g.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 4	<i>b.</i> $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 4	
	op $\underline{\quad}$ 64	op $\underline{\quad}$ 6	

Eerste maat.

<i>1ste maat.</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
$\underline{\quad}$ 2	<i>5a.</i> 2	<i>3a.</i> 1	<i>2a.</i> 11	<i>3c.</i> 1
$\underline{\quad}$ 1	2	1	<i>3b.</i> 40	1
$\underline{\quad}$ 58			<i>4a.</i> 3	
$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 4		$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$	<i>5b.</i> 1	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3	<i>2b.</i> 1	<i>1</i> : 4	58	<i>3f.</i> 2
$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 18	<i>3d.</i> 2	<i>3e.</i> 14		<i>4b.</i> 1
$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3	3	18	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$	3
$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1			<i>3g.</i> 4	
90			4	

Lengte van het geheele vers:

	boven het 4-syllabig schema	$3d : 2$
		$3e : 14$
boven 5 syllaben	$3g : 4$	$3f : 2$
	4	$3g : 4$
		$4b : 1$
		$5b : 4$
		$\overline{27}$

*II. Verzen met optact.**Uitgang.*

$\underline{\quad}$ 18	1a.	$\begin{array}{c} \cdot \\ \underline{\quad} \end{array}$	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ 1 \end{array}$	2.	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \underline{\quad} \end{array}$	5
$\underline{\quad}$ 5	b.	$\begin{array}{c} \cdot \\ \underline{\quad} \end{array}$	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ 1 \end{array}$		op $\underline{\quad}$	5
$\underline{\quad}$ 5	c.	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \underline{\quad} \end{array}$	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ 8 \end{array}$			
$\overline{28}$	d.	$\begin{array}{c} \cdot \\ \underline{\quad} \end{array}$	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ 7 \end{array}$	3a.	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \underline{\quad} \end{array}$	1
	e.	$\begin{array}{c} \cdot \\ \underline{\quad} \end{array}$	$\begin{array}{c} \cdot \\ 1 \end{array}$	b.	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \underline{\quad} \end{array}$	1
			$\overline{18}$	c.	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \underline{\quad} \end{array}$	2
				d.	$\begin{array}{c} \underline{\quad} \\ \underline{\quad} \end{array}$	1
					op $\underline{\quad}$	5

Eerste maat.

<i>I^e maat.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$ 9	1a : 1	3e : $\overline{2}$	1e : 8	1e : 1
$\underline{\quad}$ 2	1b : 1	$\overline{2}$	1d : 7	1
$\underline{\quad}$ 16	2 : 5		3d : 1	
$\underline{\quad}$ 1	3a : 1		$\overline{16}$	
$\overline{28}$	3b : 1			
	9			

Optact.

1 syllabe	2 syllaben
1a : 1	1b : 1
1e : 8	1d : 7
3a : 1	1e : 1
3e : 2	2 : 5
3d : 1	3b : 1
13	$\overline{15}$

Lengte van het geheele vers.

boven het 4-syllabig schema	1e : 1
	3d : 1
	2

De verhouding der getallen, die het aantal verzen zonder en met optact aangeven, is nog altijd sterk ten gunste van de eerste; het relatief grootere aantal optactverzen hangt met den zinsbouw samen; zie daarover hieronder p. 57. In verzen zonder optact heeft het normale vers $\underline{\text{ } } \cdot \text{ } | \underline{\text{ } } \cdot$ ook hier de meerderheid (40 op 90). Eén vers (22, 3) is overgeleverd in den vorm $\underline{\text{ } } | \underline{\text{ } } \cdot$. Men zou kunnen vragen, of hier niet voor *vqlu* de vorm *vqlen* in te zetten is. Maar het vers behoort tot een strofenpaar (21, 22), dat betrekkelijk laat geïnterpoleerd is (Zschr. f. d. Phil. 36 p. 303 v.), en daar nu naast dezen vorm, dien het gedicht anders niet kent, in deze beide strofen nog twee alleenstaande voorkomen, nl. 21, 3 $| \underline{\text{ } } | \underline{\text{ } } \cdot$ en 21, 5 $| \underline{\text{ } } | \underline{\text{ } } \cdot$, heeft men zeker geen recht, hier te emendeeren. Wel bevestigen deze 3 verzen te samen, dat de strofen in Vsp. onecht zijn ¹⁾. Wij zullen deze verzen voorloopig meetellen, maar bij de beoordeeling der getallen is met hun onechtheid rekening te houden. Drielettergrepige eerste maat met normale

tweede komt 17 maal voor; 14 maal is het rythme hier $\overset{\cdot}{\text{ } } \overset{\cdot}{\text{ } } \overset{\cdot}{\text{ } } \cdot$, driemaal $\overset{\cdot}{\text{ } } \overset{\cdot}{\text{ } } \overset{\cdot}{\text{ } } \cdot$, terwijl van deze laatstgenoemde één vers korte beginsyllabe heeft. Daarbij komen 7 gevallen met vierlettergrepige eerste maat, zoodat verlengde eerste maat met normale tweede 23 maal — of als men $\underline{\text{ } } \cdot \text{ } | \underline{\text{ } } \cdot$ meetelt 24 maal — voorkomt. De uitgang op heffing blijft schaarsch (4 gevallen); daarentegen is de verkorting der tweede maat tot $\underline{\text{ } } \cdot$ tamelijk ruim gerepresenteerd door 12 voorbeelden, waarvan 11 na $\underline{\text{ } } \underline{\text{ } } \cdot$. Driesyllabige tweede maat in 10 gevallen op de 90, waaronder 3 $\underline{\text{ } } \underline{\text{ } } \underline{\text{ } } \cdot$. 4 + 3 syllaben, beide maten met korte eerste, komen eenmaal voor.

De verzen met optact zijn toegenomen en toonen ook meer variëteiten (in het geheel 10, als men op alle verschillen let, tegen 3 bij vs. 5). Geen der beide maten is verzwaard, op 1 geval na (*3d*, één voorbeeld) is altijd één maat verkort. Over de gevallen met verkorting in beide is reeds gesproken.

De ervaring, die wij nu reeds opgedaan hebben, stelt ons zeker in staat, ons een oordeel te vormen over het recht eener kritiek, die een getal van 4 syllaben als maatstaf neemt. Een aantal der verlengde verzen, die wij leerden kennen, kunnen met de gebruikelijke middelen zonder buitensporige moeite op dit getal worden

1. Een enkel vers van 3 syllaben zou geen bewijskracht hebben, maar wel hun gemeenschappelijk voorkomen, vooral waar zakelyke criteria reeds vroeger tot een gelijk resultaat voerden. Vsp. heeft nog een paar driesyllabige verzen, maar niet bijeen en van gewoner vorm. Vooral de verzen op twee heffingen, in kvíðuháttir zeer gewoon, zijn voor Vsp. wonderlijk.

teruggebracht. En zeker zijn er onder, die er niet bij verliezen, eer er bij winnen zouden, als zij eene syllabe verloren, vooral de weinige, die meer dan 5 syllaben hebben. Er zullen dan ook zeker in den overgeleverden tekst wel woordjes staan, die niet tot den oorspronkelijken tekst behooren. Maar zekerheid hieromtrent hebben wij zelden. En allerminst hebben wij het recht, waar zich zulk een uitgesproken rhytme toont, dit eenvoudig te negeeren en overal aan het schrappen en contraheren en emendeeren te gaan, tot wij de gewenschte vier syllaben hebben. Waar een positieve neiging bestaat

tot den aanhef , gevarieerd door het zeldzamere , en deze door den dichter opzettelijk gewilde beweging uit den aard der zaak in vele gevallen, ofschoon lang niet altijd, tot stand gebracht is door een pronomen of door een langeren vorm, waar ook een kortere bestaat — een mooi rhytme met sterke accentuatie van het begin, — waarom zullen wij dan die gevallen, waarop wij vat kunnen krijgen, met geweld gaan opruimen, terwijl wij een groot aantal andere toch moeten laten staan? Alsof in het gelid marcheeren de eenige deugd van een vers en het hanteeren van den korporaals-stok ook al voor een philoloog de hoogste roeping ware! Men zie b.v. den tekst van Gering. Is reeds de eerste strofe in haar stroefheid niet voldoende, om ons te overtuigen, dat zulk een kritiek niet deugt? Vs. 1 gaat het nog: uit *bið ek* wordt *biðk* gemaakt. Maar vs. 5—6 luiden in de overlevering *Víldu, at ek Valfróðr el (of vel) fram telja*. Vs. 5 heeft 6 syllaben: er moeten er dus 2 uit. Daartoe worden *at* en *ek* uitgekozen. *at* is echter onmisbaar, en nu wordt dit woord maar verplaatst en in vs. 6 vóór *vel* geplakt: uit vs. 6 moet *fram* dan maar verdwijnen. En wat *ek* betreft, ook dat wordt maar verplaatst, en wel aan het eind van vs. 6, waar het dan enclitisch kan staan en veranderd wordt in een enkele *k*, die achter *elja* komt en dus geen syllabe meer vormt. Zoo komt er dan een verspaar voor den dag, dat luidt *Víldu, Valfróðr! at vel teljak*. Dat hierdoor een geheel onjuiste interpretatie als eenige overblijft, laat ik in dit verband ter zijde, maar ook indien men de mogelijkheid dezer interpretatie toegeeft, — een aanbeveling is zulk een beperking der mogelijke opvattingen alleen ter wille van een metrische hefhebberij zeker niet. Nu moest echter, wie er niet tegen opziet, zoo gewelddadige middelen te gebruiken, toch ook in staat zijn, zijn doel — de beperking van alle verzen tot vier syllaben — te bereiken. Maar het mocht wat. Reeds vs. 3 luidt *meiri ok minni*, en daar is niets aan te doen. En zoo op talrijke andere plaatsen, ook zulke, waar niet gelijk hier een hiaat is, die nog altijd den

uitweg openlaat, om te zeggen, dat dit speciale geval gepermitteerd is. Wie echter het rhytme van de *Völuspá* in het oor heeft, hoort dadelijk, dat de beweging in *meiri ok minni* dezelfde is als in *Illjófs bið ek allar*, en dat *Vilda, at ek Valfróðr* daarvan slechts een geringe variatie is.

Bouw der even verzen.

Aantal 220 (— 8, herhaling van een steftvers).

Zonder optact 138 Met optact 82.

I. Verzen zonder optact

Utgang.

$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 8	1a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 13	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 6	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 105	c.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1 8	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2		op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 8 8	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 10			
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 138	2a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 11	
	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2	
		op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 13	
3a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 4		
b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 82		
c.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 5	4 $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2	5a. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 6
d.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 5	op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2	b. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2
e.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 10		c. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2
f.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1		op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 10
g.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1		
	op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 105		

Eerste maat

$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 9		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2	3a. 1	5b. 2	1a. 1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 96	b. 2	2	2a. 11
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 7	5a. 6		3b. 82
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 5 + —	9		5c. 2
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 16 + — 21			96
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1		$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1	2b. 2	1b. 6	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 1	3c. 5	3c. 10	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 138	7	16	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	
3a. 5	3f. 1	3g. 1	1c. 1 (— 8)
5	1	1	1 (+ 8)

Zonder de schema's voor de even verzen afzonderlijk toe te lichten, zal ik nu terstond overgaan tot de vergelijking van 4 groepen van verzen. Ieder van deze valt weer in twee afdeelingen, zoodat wij feitelijk acht groepen te vergelijken krijgen.

De optact.

Wat het meest in het oog valt, is de regelmatige toename van het aantal optactverzen.

Vs. 1	heeft	er	1	op	53, d. i. bijna	2°	.
„ 5	„	„	7	„	57, d. i. ruim	$12^{\circ}/_6$.
„ 3. 7	hebben	„	28	„	118, d. i. ruim	$23\frac{2}{3}^{\circ}/_6$.
„ 2. 4. 6. 8	„	„	82	„	220, d. i.	$37\frac{3}{11}^{\circ}/_6$.

De oorzaak is niet ver te zoeken. Het zijn bijzinnen en voortzettende, niet geheel onafhankelijk staande zinnen, die bij voorkeur met een zwak vormwoord beginnen. Nu staat het eerste vers het onafhankelijkst; dan volgt vs. 5, dan vs. 3. 7, dan de even verzen. En met deze rangorde is de toename der optacten in overeenstemming. Gaat men de gevallen na, dan komt het ook uit: van de 7 optactverzen onder de vijfde verzen beginnen er 6 met *en* of *ok*. Maar deze toestand heeft ook invloed op den verderen bouw van het vers.

De eerste maat.

Even regelmatig als het aantal optactverzen toeneemt, neemt de gemiddelde omvang van de eerste maat af. Dezen kan men bepalen door de getallen te vergelijken, die het aantal verkorte en verlengde maten aangeven ¹⁾. De getallen zijn:

	<i>1° maat van vs. 1</i>	<i>vs. 5</i>	<i>vs. 3. 7.</i>	<i>even verzen</i>
<i>verkorting</i>	1 op 53	5 op 57	14 op 118	50 op 220
<i>verlenging</i>	29 op 53	22 op 57	29 op 118	21 op 220

Daar de eerste maat gemiddeld lichter is na optact, dan wanneer geen optact voorafgaat, komt men in verzoeking een direct verband tusschen het hier genoemde verschijnsel en den toenemenden optact aan te nemen. En ongetwijfeld speelt de optact hierbij een rol.

¹⁾ Onder een 'verkorte' maat wordt in dit verband verstaan een maat, die minder dan $\underline{\text{L}}$ bevat, dus $\text{L} \diagdown$ of $\underline{\text{L}}$. Een 'verlengde' maat is een maat, die $\underline{\text{L}}$ of meer bevat. Onder bepaalde omstandigheden is ook met $\text{L} \diagup$ rekening te houden, maar dit wordt dan afzonderlijk genoemd. De benaming is niet eigenlijk gebruikt, daar de maat, d. i. de ideale tijdsduur der metrische groep niet verkort wordt. De woorden 'verkort' en 'verlengd' hebben slechts betrekking op de hoeveelheid taalmetaal.

Maar deze is niet voldoende, om de sterke afname der eerste maat te verklaren. Immers dan moesten de verhoudingsgetallen voor verzen met en zonder optact, afzonderlijk genomen, bij de vier groepen onderling gelijk zijn. Maar dat zijn zij niet. Vergelijken wij eerst de drie eerste groepen. Wij vinden hier:

<i>1^e maat van vs. 1</i>		<i>vs. 5</i>	<i>vs. 3. 7</i>
<i>verzen zonder optact:</i>			
<i>verkorting</i>	1 op 52	3 op 50	3 op 90
<i>verlenging</i>	29 op 52	22 op 50	28 op 90
<i>verzen met optact:</i>			
<i>verkorting</i>	0 op 1	2 op 7	9 op 28
<i>verlenging</i>	0 op 1	0 op 7	1 op 28

De verschillen zijn aanmerkelijk minder ofschoon niet geheel verdwenen, en zelfs zijn er schommelingen. Bij de verzen zonder optact heeft vs. 5 naar verhouding en absoluut meer verkortingen en minder verlengingen dan vs. 1; bij vs. 3. 7 daarentegen vinden wij wel een belangrijke afname der verlengingen (28 op 90 over 22 op 50) maar ook de verkortingen zijn afgenomen ofschoon niet in gelijke mate (3 op 90 over 3 op 50). Tegenover vs. 1. 5 samen met 51 verlengingen op 102 verzen staan vs. 3. 7 positief in de minderheid met hun 28 op 90. Bij de verzen met optact is er vooreerst op te letten, dat verlengingen niet in aanmerking komen; het eene voorbeeld der derde groep, het eenige in het geheele gedicht, heeft geen bewijskracht tegenover het geringe aantal verzen van de twee eerste groepen. Wat de verkortingen betreft is de verhouding tusschen vs. 5 en 3. 7 normaal (2 · 7 en 9 · 28); bij groep 1, die uit één vers bestaat, kan men geen ander getal wachten dan 0, dat ook het getal is.

Wij moeten de conclusie trekken, dat de regel, dat de eerste maat, als er geen optact is, ongaarne verkort, gaarne verlengd wordt, voor al deze verzen geldt, maar dat hij in vs. 5 minder streng is volgehouden en nog wat minder streng in vs. 3. 7, wat samenhangt met hun minder op den voorgrond tredende plaats. Bij de verzen met optact laat zich geen verschil constateeren, wat misschien samenhangt met de betrekkelijk geringe talrijkheid der twee eerste groepen. De sterke verschillen in de eindcijfers berusten in het bijtellen van de getallen voor de verzen met en zonder optact.

De vierde groep bevat de even verzen. Wij zullen nu ook hier

de verzen zonder en met optact scheiden en vergelijken met de 3^e groep en met de som der drie eerste.

<i>Eerste maat van vs. 3. 7.</i>		• vs. 1. 3. 5. 7.		vs. 2. 4. 6. 8.	
<i>verzen zonder optact.</i>					
<i>verkorting</i>	3 op 90	7 op 192		11 op 138	
<i>verlenging</i>	28 op 90	79 op 192		24 op 138	
<i>verzen met optact</i>					
<i>verkorting</i>	11 op 28	13 op 36		70 op 82	
<i>verlenging</i>	komt niet in aanmerking.				

Wat deze getallen beteekenen, wordt misschien nog duidelijker, wanneer wij de verhoudingen in procentberekening uitdrukken. De even verzen hebben op 138 optactlooze verzen 11 verkortingen, d. i. $7\frac{67}{90}^{\circ}$ %, d. i. bijna $8\frac{1}{2}$ %. De oneven verzen hebben 7 op 192, d. i. $3\frac{31}{48}^{\circ}$ %. Aan verlengingen hebben de optactlooze even verzen 24 op 138, d. i. $10\frac{20}{33}^{\circ}$ %, de oneven verzen 79 op 192 d. i. $41\frac{7}{48}^{\circ}$ %. De verkortingen bedragen dus bij de optactlooze even verzen naar verhouding ruim het dubbele, de verlengingen ongeveer een vierde deel van de corresponderende afdeeling der oneven verzen. De getallen, die in de eerste kolom staan, zijn die van vs. 3. 7, die van de oneven verzen het kortst bij de even verzen staan; hier bedragen de verkortingen 3 op 90, d. i. $3\frac{1}{30}^{\circ}$ %, de verlengingen 28 op 90, d. i. $31\frac{1}{9}^{\circ}$ %. Bij vs. 1 en 5 zijn de verschillen met de even verzen nog grooter.

Bij de optactverzen vinden wij gelijke verhoudingen. De even verzen hebben verkorte eerste maat in 70 gevallen op 82, d. i. $85\frac{15}{41}^{\circ}$ %, de oneven verzen 13 op 36, d. i. $36\frac{1}{9}^{\circ}$ %. Voor vs. 3. 7 is de verhouding 11 op 28, d. i. $39\frac{2}{7}^{\circ}$ %. Verlengingen komen niet aanmerking (1 geval in vs. 3. 7); maar wel kan men er naast plaatsen het getal normale maten van den vorm $\underline{\text{—}} \quad \underline{\text{—}} \quad \underline{\text{—}}$ (komt niet voor). De even verzen hebben 13 op 82, d. i. $15\frac{3}{41}^{\circ}$ %, de oneven verzen 22 op 36, d. i. $60\frac{1}{4}^{\circ}$ %.

Deze verschillen bestaan onafhankelijk van de omstandigheid, dat de even verzen meer optacten hebben dan de oneven verzen, en zij zijn dus aan een andere oorzaak toe te schrijven. Zij beteekenen, dat de eerste maat van het even vers lichter gebouwd is dan die van het oneven vers. De oorzaak kan alleen een rhythmische zijn. Wel toont deze maat, gelijk die van het oneven vers in haar optactlooze vormen een neiging tot verlenging, waardoor zij zich boven de volgende maat verheft, maar deze neiging is veel minder sterk dan bij de oneven verzen. De besproken verhoudingen geven uit-

drukking hieraan, dat gelijk in de maat de ictus over den bijictus domineert, en gelijk, zooals wij nog zien zullen, de eerste maat boven de tweede, zoo ook het eerste vers boven het tweede, en de eerste maat van het verspaar over de drie volgende. In geringer graad geldt hetzelfde principe zelfs nog voor de grootere formaties. De verschillen tusschen vs. 1. vs. 5 en vs. 3. 7, al zijn zij geringer, toonen toch, dat ook het eerste verspaar in gewicht het tweede te boven gaat en de eerste halve strofe de tweede halve strofe.

Verhouding van de eerste maat tot de tweede.

Wij moeten na de ervaring, die wij opdeden, de oneven en de even verzen afzonderlijk behandelen. Ik bespreek in de eerste plaats de *oneven verzen*.

Dat de eerste maat zwaarder gebouwd is dan de tweede, blijkt onmiddellijk uit de getallen voor verkortingen en verlengingen. Voor verzen zonder en met optact te samen genomen luiden deze als volgt:

		<i>eerste maat</i>	<i>tweede maat</i>
<i>vs. 1</i>	<i>verkorting</i>	1	6
(<i>aantal 53</i>)	<i>verlenging</i>	29 (+ 1 z)	2 (+ 1 z)
<i>vs. 5</i>	<i>verkorting</i>	5	8
(<i>aantal 57</i>)	<i>verlenging</i>	22 (+ 1 z)	4
<i>vs. 3. 7</i>	<i>verkorting</i>	14	39
(<i>aantal 118</i>)	<i>verlenging</i>	29 (+ 1 z)	6 (+ 4 z)

Voor de afzonderlijke afdeelingen zonder en met optact gaat de regel insgelijks op:

Zonder optact.

		<i>eerste maat</i>	<i>tweede maat</i>
<i>vs. 1</i>	<i>verkorting</i>	1	5
(<i>aantal 52</i>)	<i>verlenging</i>	29 (+ 1 z)	2 (+ 1 z)
<i>vs. 5</i>	<i>verkorting</i>	3	3
(<i>aantal 50</i>)	<i>verlenging</i>	22 (+ 1 z)	4
<i>vs. 3. 7</i>	<i>verkorting</i>	3	16
(<i>aantal 90</i>)	<i>verlenging</i>	28 (+ 1 z)	6 (+ 4 z)

Alleen bij vs. 5 is het getal der verkortingen voor beide maten gelijk, maar het groote verschil in de verlengingen 22 : 4 toont, dat de regel absolute geldigheid heeft. Er is nog op te letten, dat de verlengingen in de eerste maat ook wat hun omvang betreft, verder gaan dan in de tweede. In de laatstgenoemde is de eenige

verlengde vorm $\underline{\text{a}} \text{ a}$: de eerste maat daarentegen heeft ook nog $\underline{\text{a}} \text{ a}$ en $\underline{\text{a}} \text{ a}$: de getallen hiervoor bedragen vs. 1: 1 resp. 2; vs. 5: 2 resp. 3; vs. 3.7: 3 resp. 4 ($\underline{\text{a}} \text{ a}$ is dus door 9 exemplaren vertegenwoordigd).

Met optact.

		eerste maat	tweede maat
vs. 1 (aantal 1)	verkorting	0	1
vs. 5 (aantal 7)	„	2	5
vs. 3.7 (aantal 28)	„	11	23

Verlengingen komen niet in aanmerking, daar in optactverzen de eerste zoowel als de tweede maat $\underline{\text{a}} \text{ a}$ niet te boven gaat (behalve 1 maal $\underline{\text{a}} \text{ a}$ in de 1^e maat van vs. 3.7).

Zonder uitzondering gaat de regel bij beide afdeelingen op. De tweede maat is dus lichter gebouwd dan de eerste.

De onderlinge afwijkingen in de verhouding der twee maten tusschen de 3 groepen (vs. 1, vs. 5 en vs. 3.7) zijn niet groot. Het grootste is het verschil tusschen beide maten bij vs. 1 (verkorting 1:5, verlenging 29:2); belangrijk minder is het bij vers 5, waar de verkortingen gelijk zijn en de verlengingen zich verhouden als 22:4; bij vs. 3.7 is de verhouding der verkortingen 3:16, met nog iets grooter verschil dan bij vs. 1, maar de getallen voor de verlengingen zijn elkander weer genaderd (28:6)¹.

Even verzen.

Zonder optact.

Voor de verzen zonder optact gaat de regel op

		eerste maat	tweede maat
vs. 2. 4. 6. 8.	verkorting	11	21
(aantal 138)	verlenging	24 ($\frac{1}{2} \cdot 7 \underline{\text{a}} \text{ a}$)	10 ($\frac{1}{2} \cdot 2 \underline{\text{a}} \text{ a}$)

Het aantal verkortingen in de tweede maat is bijna het dubbele van de eerste: de verlengingen bedragen nog niet de helft. De tegenstellingen zijn nog groot maar minder dan bij de oneven verzen, waar wij verhoudingen als 1:5, ja eenmaal zelfs (verlenging bij vs. 1) 29:2 vonden.

1. Men kan ook de tweede maat van vs. 1, vs. 5 en vs. 3.7 onderling vergelijken. Ook hier blijkt dan uit de getallen voor verlenging en verkorting een zeker verschil in toengewicht, voornamelijk een gevolg hiervan, dat onder vs. 3.7 naar verhouding meer optactverzen zijn dan onder vs. 1 en 5. Ik zal echter dit verschil, dat niet sterk genoeg spreekt om het toeval geheel buiten te sluiten, hier niet in bijzonderheden bespreken.

Met optact.

		<i>eerste maat</i>	<i>tweede maat</i>
es. 2. 4. 6. 8.	<i>verkorting</i>	70	29
(aantal 52)	Verlenging komt niet in aanmerking.		

Deze getallen zijn in zoo vol-strekte tegenspraak met al, wat wij tot nu toe zagen, dat zij eene verklaring behoeven. Den regel, die zich voor alle andere groepen zeer duidelijk toonde, te niet doen, dat kunnen zij niet, maar een verklaring door toeval is buitengesloten. Een overweldigende meerderheid aan eerste maten is hier verkort, terwijl in die gevallen de tweede maten normaal zijn. Ik meen te kunnen bewijzen, dat de grond dezer afwijking hierin gelegen is, dat twee vormen, waarin het rhythmisch beginsel, dat den bouw van het geheel beheerscht, tot uitdrukking komt, hier met elkander in strijd geraken. Wel bestaat er een neiging, om de eerste en derde maat der versparen te laten domineeren over de tweede en vierde, maar de trochaeische gang van het vers, waarmee deze neiging samenhangt, verzet zich ook, en in nog sterker mate, tegen den uitgang van het verspaar op een heffingssyllabe, en deze uitgang is dan ook vermeden. Dat hier de oplossing van het raadsel te zoeken is, blijkt uit het sterke overwegen van den uitgang $\underline{\quad}$ boven $\underline{\quad}$ in de even optactverzen. De verhouding is hier 18 : 11, terwijl die bij de oneven optactverzen omgekeerd is 5 : 24. Bij optactverzen bestaat, wanneer men het vers niet boven het normale schema verlengen wil, wat vooral de even verzen niet gaarne doen, de noodzakelijkheid, een der beide maten te verkorten, en wanneer nu nog één van de twee vormen met verkorte tweede maat vermeden wordt, kan het niet anders, of er moeten een aantal verkorte eerste maten voorkomen. Het wordt zoodoende moeilijk, zoowel het overwicht van de eerste maat als het trochaeisch slot te bewaren. De volgende oplossingen der moeilijkheid bestaan 1. eerste maat $\underline{\quad}$, tweede maat $\underline{\quad}$, opgeven van het trochaeisch slot: 11 voorbeelden op 82¹⁾. 2. eerste maat $\underline{\quad}$, tweede $\underline{\quad}$. Het trochaeisch slot is bewaard, en de eerste maat met heffing onmiddellijk voor heffing domineert, te meer, daar de tweede heffing een lichte syllabe treft. Het getal is 18²⁾. 3. eerste maat $\underline{\quad}$, tweede $\underline{\quad}$. Ook zoo domineert de eerste maat met heffing onmiddellijk voor heffing. Aantal 10³⁾. 4. eerste maat $\underline{\quad}$, tweede $\underline{\quad}$. De trochaeische gang is in beide maten bewaard: de eerste domineert niet door quantiteit van taal-

1 In oneven verzen 22 op 36 bovendien liet tweemaal $\underline{\quad} \underline{\quad}$.

2 In de oneven verzen 5

In oneven verzen 2

materiaal maar kan toch accentoverwicht hebben en heeft het ook in alle voorbeelden. Aantal 42 ¹⁾. 5. eerste en tweede maat beide $\bar{\text{u}}$ (verlengd vers). Aantal 1 op 82 ²⁾. Men kan de verhouding tusschen oneven en even optactverzen ook zóó uitdrukken, dat men vraagt naar verdeeling der mogelijke vormen over de twee verzen. Dan bevindt men, dat $\bar{\text{u}}$ $\bar{\text{u}}$ $\bar{\text{u}}$ in het bijzonder in oneven verzen gebruikt wordt ($\frac{2}{3}$ der gevallen); de vormen $\bar{\text{u}}$ $\bar{\text{u}}$ $\bar{\text{u}}$ $\bar{\text{u}}$ en $\bar{\text{u}}$ $\bar{\text{u}}$ $\bar{\text{u}}$ $\bar{\text{u}}$ speciaal bij de even verzen, terwijl de verlengde vorm $\bar{\text{u}}$ $\bar{\text{u}}$ $\bar{\text{u}}$ in beide groepen zeldzaam is.

Ook bij de verzen zonder optact is de uitgang $\bar{\text{u}}$ meer gezocht dan $\bar{\text{u}}$, en hier geldt het ook van de oneven verzen, die zelfs meer $\bar{\text{u}}$ hebben dan de even verzen ³⁾. De verhouding is echter gelijk: 18 op 192 oneven en 12 op 138 even verzen. De uitgang $\bar{\text{u}}$ is hier slechts een variatie van $\bar{\text{u}}$, die na $\bar{\text{u}}$ dikwijls en een enkel maal na $\bar{\text{u}}$ voorkomt.

Er moet een grond zijn, waarom de oneven verzen minder afkeer hebben van den uitgang $\bar{\text{u}}$ dan de even verzen. Deze is hierin te zoeken, dat de verzen, die een paar vormen, tot elkander in nader betrekking staan dan de verschillende versparen of strofen. Het einde van het verspaar is een duidelijker einde van een metrische groep dan het einde van het oneven vers. Maar vooral aan het begin en aan het einde van de groep is het gewenscht, dat de beweging van het vers het duidelijkst uitkomt. Daarom zet de eerste maat van het paar bijna regelmatig trochaeisch in en gaat de laatste maat even regelmatig, ja nog regelmatigier trochaisch uit. Er komt echter nog een andere overweging bij. Het nauwe verband tusschen verzen, die een paar vormen, maakt ook, dat feitelijk het aantal eenlettergrepige tweede maten van het verspaar minder is, dan het schijnt. Inimmers onder de 29 oneven verzen, die op $\bar{\text{u}}$ uitgaan, zijn er 12, waar het volgende vers met optact begint. Deze komen in mindering van het aantal eenlettergrepige tweede maten. Dezelfde redeneering geldt voor den anderen verkortingsvorm $\bar{\text{u}}$ van 24 voorbeelden worden er 11 door optact gevolgd; feitelijk zijn er dus maar 13 tweede maten, die uit $\bar{\text{u}}$ bestaan. Dat er een verband bestaat tusschen

¹⁾ In oneven verzen 4.

²⁾ In oneven verzen 1 op 36.

³⁾ Dat in de even verzen zonder optact de uitgang $\bar{\text{u}}$ meer voorkomt dan in de oneven verzen zonder optact — ofschoon toch zeblen 8 maal over 5 maal $\bar{\text{u}}$ heeft zijn grond ongelijks in een rhythmisch beginsel, namelijk den afkeer van overtoeding van het even vers. In optactlooze verzen is de eerste maat dikwijls verlengd, maar waar dit het geval is, zal in het even vers licht een verkorte maat volgen, terwijl het oneven vers dan in den regel een normale tweede maat laat volgen. Onder de oneven verzen zijn er dan ook 77 overladen tegenover 22 onder de even verzen — zie p. 66.

verkort slot der oneven en optact der even verzen, blijkt uit de verhoudingsgetallen, die toonen, dat na verkort slot het aantal optacten relatief hooger is dan na normaal of verlengd slot. De 12 optacten na 29 \perp representeeren $41\frac{1}{2}\frac{1}{9}\%$; de 11 optacten na 24 \perp $45\frac{5}{6}\%$. Daarentegen staan na 176 volle of overladen tweede maten 60 optacten, d. i. $34\frac{1}{11}\%$. Deze verhoudingen kunnen weer niet toevallig zijn ¹⁾.

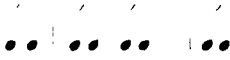
Bij de even verzen op \perp valt nog een eigenaardigheid in het oog, die zeker niet zonder beteekenis is. Het aantal is 19; hiervan staan er 13 aan het einde van een halve of heele strofe en slechts 6 maal hebben vs. 2. 6 dezen uitgang. Een rythmische regel ligt hieraan niet ten grond; denzelfden afkeer van dezen uitgang, dien vs. 2. 6 toonen moeten ook vs. 4. 8 eenmaal gekend hebben. Ik houd het verschijnsel gelijk zoo vele gebruiken in Oudnoorsche poëzie voor het product eener opzettelijke reguleering. Het gebruik

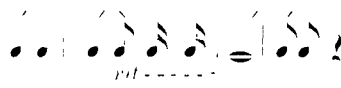
1) Het verdient de aandacht, dat eene analoge verhouding tusschen het slot der even verzen en den optact van het volgende vers niet bestaat. Wij moeten hier ons licht ontsteken bij vs. 2. 6, want vs. 4, waarop slechts 7 maal en vs. 8 waarop éénmaal een optact volgt, leveren niet voldoende materiaal voor een betrouwbare procentberekening. Bovendien volgt op vs. 8 een nieuwe strofe, waardoor de verhouding van zelf anders te beoordeelen is. Bij vs. 2. 6 nu vinden wij de volgende verhouding:

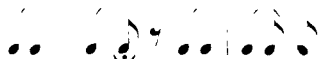
Uitgang.	Volgende optact.
\perp 6 maal	0 d. i. 0 $\%$.
\perp 18 maal	2 d. i. $11\frac{1}{3}\%$.
\perp of meer 66 maal	26 d. i. $37\frac{2}{3}\%$.

Hierbij is juist een veel grooter percentage aan optacten na volle of overvolle maat dan na verkorte, — een afdoend bewijs, dat hier het toeval regeert.

De oorzaak, dat aan het einde van het even vers geenerlei verband tusschen verkorting en volgenden optact bestaat, is te zoeken in den syntactischen en rhetorischen afstand, die tusschen de versparen grooter is dan tusschen verzen, die een paar vormen. Deze afstand brengt de mogelijkheid mee van meer en sterker verlangzamingen in het metrisch tempo, waardoor ook gemakkelijker meer taalmateriaal wordt opgenomen. Deze verlangzaming kan ook intreden bij den aanhef van een nieuwen zin, zonder dat het aantal lettergrepen het normale getal te boven gaat — in dit geval is zij in notenschrift door een point d'orgue weer te geven, terwijl bij de opname van vele lettergrepen eer een ritardando optreedt. Wanneer de zin gewoon doorgaat met het gewone aantal lettergrepen, treedt noch het eene noch het andere verschijnsel op. De voordracht der volgende verzen heeft men zich naar dit gezichtspunt op de daaronder aangegeven wijze voor te stellen:

59. 2—3. *qdrā sunn jadr or awr*

61. 6—7 *drāthā bāqqa ok am aldr daqa*

57. 4—5. *hendar stjgnar; qeisar emu (ent)*

kan niet ouder zijn dan de strofenvorming. De katalectische uitgang op \perp , die niet geheel te vermijden was, werd nu met zekere voorliefde gebruikt, om het einde eener halve strofe te markeeren. De licentie wordt zodoende tot een kunstmiddel, de abnormaliteit krijgt door gebondenheid aan eene vaste plaats het cachet van opzettelijkheid. Zóó verklaart zich ook de door overlading der eerste maat overdreven katalectische vorm van het stefvers *Íttut ér enn etu heaf?*, waar de rhetorische vraag door de heffing aan het slot bijzonder goed uitkomt. Het eindpunt van dezen ontwikkelingsgang is niet bereikt, — de uitgang \perp is niet tot de halve en heele strofe beperkt, en men kan dat ook niet verwachten bij de *Völuspá*, wier metrum geen kunstmetrum is. Maar het gedicht is hier op een weg, die tot vaste reguleering van licenties voert.

Verhouding der tweede maat van het verspaar tot de vierde.

De tweede maat verhoudt zich rhytmisch tot de eerste gelijk de vierde tot de derde. Daar nu de eerste zwaarder geaccentueerd is en gemiddeld meer taalmateriaal heeft dan de derde, zou men tusschen de tweede en de vierde eene analoge verhouding kunnen vermoeden. De getallen geven echter geen volkomen bevestiging van zulk een vermoeden. Daar de vierde met een lichtere maat in vergelijking komt dan de tweede, spreekt er wel veel voor, dat de vierde in accentuatie de zwakste is, maar indien men de optacten der volgende verzen niet meetelt, dan loopen de twee maten, wat hun taalmateriaal betreft, niet sterk uiteen. Bij optactlooze verzen zijn de verhoudingen ongeveer gelijk; de tweede maat heeft 24 verkortingen en 12 verlengingen op 192 verzen, de vierde heeft 21 verkortingen en 10 verlengingen op 138. Bij de optactverzen is de vierde maat zwaarder gebouwd dan de tweede door dezelfde oorzaken, waardoor zij de derde te boven gaat; de percentage van verkortingen is hier bij de tweede maat bijzonder groot. Maar voor het eindresultaat is daartegenover van beteekenis, dat het aantal oneven optactverzen betrekkelijk gering is, zoodat het absolute getal verkortingen in tweede en vierde maat na optact gelijk is (29 in beide). Telt men verzen met en zonder optact samen, dan zijn tweede en vierde maat in een gelijk aantal gevallen normaal; de tweede maat (228 verzen) heeft iets meer verkortingen (53) dan de vierde (220 verzen, 50 verkortingen), en ook iets meer verlengingen (12 over 10; bovendien 5 \perp over 2). Telt men, om het aantal oneven en even verzen gelijk te maken, het stefvers 27,7 voor 9 verzen, dan krijgen wij in de vierde maat 58 verkortingen, en de

tweede wint het dan in materiaal. Neemt men in aanmerking het waarschijnlijk zwaardere toengewicht der tweede maat en de omstandigheid, dat deze maat in S2 gevallen verzwaard wordt door een volgenden optact, dan zijn althans de gegevens aanwezig, waaruit zich een domineeren van de tweede maat boven de vierde zou laten begrijpen, indien wij dit in jongere poëzie mochten aantreffen.

Verhouding der tweede maat van het verspaar tot de derde.

Dat de tweede maat rhytmisch beneden de derde staat, heeft na het voorgaande geen betoog meer noodig. Voor het taalmateriaal zijn de verhoudingen gecompliceerder.

Bij de verzen zonder optact is het duidelijk, dat de derde zwaarder is. De tweede heeft 24 verkortingen op 192, d. i. $12\frac{1}{2}\%$, de derde 11 op 138, d. i. bijna 8% . De tweede heeft 12 verlengingen op 192, d. i. $6\frac{1}{4}\%$, de derde 24 op 138, d. i. $17\frac{2}{3}\%$. Bij de optactverzen heeft de tweede maat 29 verkortingen op 36, d. i. $80\frac{5}{9}\%$; de derde overtreft dat nog met 70 op 82, d. i. $85\frac{1}{4}\%$. Telt men de verzen met en zonder optact samen, dan heeft de derde maat meer verlengingen en meer verkortingen dan de tweede, maar de meerderheid in verkortingen (2e maat 81, 3e maat 53) overweegt absoluut maar niet percent-gewijze (verlengingen 25 over 12). Neemt men nu ook hier in aanmerking, dat S2 tweede maten door volgende optacten verzwaard worden dan is het duidelijk, dat de tweede maten gemiddeld rijker zijn aan taalmateriaal dan de derde.

Verhouding van de oneven verzen tot de even verzen.

Wanneer men de optacten voor telkens één syllabe laat gelden en dan de verzen meet aan het viersyllabig schema, dan vinden wij een vermindering van het aantal overlange verzen van vs. 1 over vs. 5 en vs. 3.7 tot de even verzen. De getallen zijn:

vs. 1	:	26 op	53
„ 5	:	23 op	57
„ 3.7	:	28 op	90
(som oneven vv.)	:	77 op	228
even verzen	:	22 op	220

Bij vs. 5 en 3.7 is het aantal geringer dan bij vs. 1, maar zij laten iets meer onregelmatigheid toe. Wij vinden voor meer dan 5 syllaben:

vs. 1	:	2 op	53
vs. 5	:	3 op	57
vs. 3.7	:	4 op	90
even verzen	:	2 op	220

Het verschil tusschen de groepen oneven verzen is zeer gering en zal van geen beteekenis zijn: daarentegen blijven de even verzen ook hier belangrijk achter.

De grond van deze verschillen is hoofdzakelijk gelegen in de zwaarte van de eerste maat der optactlooze verzen, wier lengte in dezelfde volgorde afneemt als die van het geheele vers, en voorts wel in den afkeer der even verzen van overlading, waardoor na een overlange eerste maat aan een verkorte tweede de voorkeur gegeven wordt. Men ziet dit aan de optactverzen, waar overlading over het algemeen zeldzaam is. Toch bestaat ook hier verschil tusschen oneven en even verzen. Vs. 1 en 5 met hun klein aantal optacten komen niet in aanmerking, maar vs. 3.7 hebben 2 overladen verzen op 28, de even verzen eveneens 2, maar op 82.

Toongewicht en taalmateriaal.

Wij hebben gezien, dat de eerste maat van het verspaar zich onderscheidt door het grootste toongewicht en het rijkste taalmateriaal. Deze omstandigheid in verband met de verhouding der maten onderling geeft mij aanleiding tot een algemeene opmerking, die ook bij de Vsp. haar toepassing vindt, namelijk, dat deze twee dingen volstrekt niet altijd samengaan. Integendeel kan bv. eene syllabe in het bijzonder op den voorgrond gebracht worden, door haar boven haar gewone maat te rekken en er een geheele maat mee te vullen. Het toongewicht van eene syllabe in het vers hangt van verschillende omstandigheden af. Ik noem hier als belangrijkste 1. het gewicht, dat zij reeds zou hebben, indien de volzin, waarin zij staat, proza was, 2. haar plaats in het vers, 3. haar duur, maar dezen in verband met haar omgeving. Over punt 1 en 2 is in dezen samenhang niet veel te zeggen: de kunst van den dichter bestaat er voor een groot deel in, deze twee voorwaarden met elkander in overeenstemming te brengen en van dezen plicht niet verder af te wijken, dan noodig is, om een eentonig kleppergeluid te ontgaan. Maar het derde punt is hier van beteekenis. Een syllabe klinkt ceteris paribus zwaarder, wanneer zij in duur de volgende te boven gaat, dan wanneer zij daarmee gelijk staat of daarbij achterstaat. Hierop berust de beteekenis van de rekking eener syllabe over een maat. In de groep $\underline{\text{—}} \mid \text{—} \cdot$ en ook in $\underline{\text{—}} \mid \underline{\text{—}} \cdot$ ($\underline{\text{—}} \mid \text{—} \cdot$ resp. $\underline{\text{—}} \mid \text{—} \cdot$) domineert de eerste lange. Maar dit domineeren ligt minder in haar absoluten duur dan in de verhouding tot de volgende.

Daarom wordt hetzelfde resultaat bereikt, waar de groep $\underline{\underline{\quad}} \cdot$ in één maat wordt samengedrongen. Het rythme is dan hetzelfde: slechts is de beweging tweemaal zoo snel. De groep $\underline{\underline{\quad}} \cdot$ met bijtoon op de tweede syllabe heeft, over twee maten verdeeld, de beweging

$\underline{\underline{\quad}} \cdot$ resp. $\underline{\underline{\quad}} \cdot$, over één maat $\underline{\underline{\quad}} \cdot$. In beide gevallen is de verhouding van de eerste syllabe tot de volgende dezelfde, en zoo kan dus overvulling van een maat hetzelfde resultaat hebben als het vullen van een maat met één syllabe. De overvulling nu is het, die vooral in de eerste maat van het verspaar der Vsp. geliefd is; in de optactverzen der derde maat hebben wij vooral de andere wijze aangetroffen ¹⁾. Daar het accent der eerste syllabe voor het gewicht der maat de allereerste beteekenis heeft, komt dus een maat van den vorm $\underline{\underline{\quad}} \cdot$ meer op den voorgrond dan

een normale maat van den vorm $\underline{\underline{\quad}} \cdot$ ($\underline{\underline{\quad}} \cdot$). Van de drielettergrepige maat van den vorm $\underline{\underline{\quad}} \cdot$ kan men niet hetzelfde zeggen: maar verzwakt is haar accentuatie toch zeker niet: de eerste syllabe gaat in duur niet beneden de tweede, en de verbinding $\underline{\underline{\quad}} \cdot$ is rhythmisch weer gelijkwaardig met $\underline{\underline{\quad}} \cdot$; daar echter bij de bepaling van de beteekenis der geheele maat de hoeveelheid taal materiaal ook een factor is, is een maat van den vorm $\underline{\underline{\quad}} \cdot$ (d. i. $\underline{\underline{\quad}} \cdot$ of $\underline{\underline{\quad}} \cdot$) in den regel toch zwaarder dan $\underline{\underline{\quad}} \cdot$ en staat dus het kortst bij den anderen drielettergrepige vorm, die het bijaccent op de tweede syllabe heeft.

Het is duidelijk, dat het gewicht der eerste syllabe toeneemt, naar gelang de syllabe, waarboven zij zich in accent en in duur verheft, van nature zwaarder is. Van dit middel, om een vers met sterken toon te beginnen, maakt Vsp. veel gebruik.

Ask veit ek | standa. Sal sér hon | standa.

Hier bestaat nu een verschil met de tweede maat. Deze is zelden op zich zelf meer dan tweelettergrepig, maar gaat, gelijk wij zagen, in vele gevallen dat getal te boven door den volgende optact. Maar de optacten der Vsp zijn alle syllaben van weinig toengewicht:

¹⁾ Met het hierboven gezegde hangt samen, dat ook een maat van den vorm $\underline{\underline{\quad}} \cdot$, ofschoon in minder mate, op den voorgrond treden kan. Dit is het geval, wanneer een eerste maat van een vers meestal de derde van het verspaar dezen vorm heeft. In de groep $\underline{\underline{\quad}} \cdot | \underline{\underline{\quad}} \cdot$ bewerkt de pauze na $\underline{\underline{\quad}} \cdot$, die vóór het slot komt, een spanning, waardoor op de voorafgaande syllaben de aandacht gevestigd wordt. Daarentegen beteekent $\underline{\underline{\quad}} \cdot$ aan het einde slechts een lichten uitgang, daar de spanning hier voorbij is.

zij kunnen dus ook niet of in minder mate op de voorafgaande syllabe de uitwerking hebben, dat deze er door op den voorgrond gebracht wordt. Bovendien valt tusschen de eerste syllabe (of 2 syllaben) van zulk een maat en den volgenden optact licht een syntactische pauze, veelal gepaard met een rhytmische verlangzaming, waardoor de toonverhoudingen ten ongunste van de maat gewijzigd worden. Hier hebben wij dus een voorbeeld voor rijkdom aan taal materiaal, zonder dat daarmee vermeerdering van toongewicht gepaard gaat.

Het aantal verlengde tweede maten (van versparen) der Vsp. bedraagt, zonder de volgende optacten, 12. Bovendien 5 driesyllabige maten van den vorm $\text{z} \quad \text{—}$. Deze getallen worden, wanneer men de optacten meetelt, 72 verlengde maten en 10 $\text{z} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—}$. Het aantal verkorte tweede maten, zonder volgenden optact 53, wordt met 23 verminderd en slinkt tot 30. Zoo krijgt de tweede maat in taal materiaal de tweede plaats in het verspaar. De getallen voor de vier maten worden namelijk

	<i>eerste maat</i>	<i>tweede</i>	<i>derde</i>	<i>vierde</i>
<i>verkorting</i>	20	30	81	50
<i>verlenging</i>	81	72	24	10

Afgezien van de reeds besproken afwijking in de verhouding der verkortingen tusschen derde en vierde maat, gaat de lijn regelmatig naar beneden. Maar voor het toongewicht is de volgorde: eerste — derde — tweede — vierde.

Of er een verhouding tusschen de eerste en de tweede maat bestaat van dien aard, dat men overvulling van beide vermijdt, durf ik niet met zekerheid uit te maken, maar een neiging in die richting schijnt er toch wel te bestaan. Aan verlengde eerste maten zijn er 81, — wanneer men $\text{z} \quad \text{—}$ meetelt, wat rhytmisch juist is, 84. Hierop volgt in 17 gevallen een verlengde tweede (de eventueel volgende optact is hier meegeteld). Van deze 17 staan er 3 in de jonge strofe 5; trekt men deze af, dan blijven er 14 op 81 over, d. i. ruim $\frac{1}{6}$. Maar het aantal verlengde tweede maten is in het geheel 72 (op 228), d. i. bijna $\frac{1}{3}$ ($\frac{1}{3} \frac{1}{7}$). Er is geen reden, om dit verschil voor toevallig te houden.

Ik maak ten slotte hierop opmerkzaam, dat, ofschoon de Vsp. in deze metrische bespreking is opgevat als een geheel, wat zich ook

¹ Bij de verlengde maten komen 60 nieuwe: van 5 $\text{z} \quad \text{—}$ gaan er 2 af, die verlengd worden, maar er komen 7 bij uit $\text{z} \quad \text{—} \quad \text{—}$ en lettergrepen optact. In 22 gevallen ontstaat door optact geen verlengde maat, doordat de maat reeds verlengd is 4 maal of doordat een verkorte maat normaal wordt 18 maal.

wel met succes laat doen, men toch verwachten kan, dat de verschillende dichters tegenover de vragen, die zich hier voordoen, niet geheel op dezelfde wijze gestaan hebben. Het is ook te zien, dat de oudste dichter korter bij den strengeren vierlettergrepigen vorm staat, terwijl de tweede voorliefde heeft voor verlengde maten. Indien de kritiek van het gedicht, die ik jaren geleden geheel onafhankelijk van metrische overwegingen gepubliceerd heb, juist is, dan behooren van str. 1—35 slechts str. 4. 7. 8. 24. 25. 26 tot het oude gedicht. Str. 4 heeft één eenlettergrepigen optact (vs. 6); str. 7 heeft er twee (vs. 2 en 8, zeer lichte woordjes *á* en *ok*); bijna voor al deze verzen is 4 lettergrepen de maat; str. 8 heeft 2 driellettergrepige eerste maten, de tweede maal met verkorting der tweede; 24 heeft één vierlettergrepige maat (vs. 7; in vs. 1 is *enn* een toevoegsel); str. 25. 26 zijn iets breeder. Verdere oude strofen zijn 36. 37. 40. 42 e. a. Aan het slot wijs ik op de reeks

50—53. 55—57. 59—61. Beginverzen met den aanhef hebben hier alleen 55. 56; in 59 is in plaats van *Sér hon Sé ok* het oorspronkelijke, maar *Sé ok* is niet veel meer dan één syllabe. Onder de gevallen, waar twee overladden maten op elkander volgen, behooren er maar 3 tot het oude gedicht (40.1. 42.1. 52.7). — De tweede dichter, voornamelijk lyrisch van aanleg en breed in zijn schilderingen, verbreedt ook het vers. Van hem stammen 19. 20, 1—4 (wat voorafgaat, is, voorzoover het niet tot het oude gedicht behoort, nog jonger dan het tweede gedicht). 27. (28—29 is grootendeels een variant) 30, 1—6 en 11—12. 31—33. 35. Van deze 8 strofen beginnen 5 (19. 20. 30. 32. 35) met de maat

 resp. en één (27) heeft in het eerste vers het

rhytme , slechts één (31) heeft een vierlettergrepig beginvers, en 33 is de eenige strofe van het geheele gedicht, die met optact begint. Aan het eind zijn van dezen dichter 62, 1—1 — 63, 3—6. 64. 65. 66, en deze alle beginnen met een driesyllabige maat, en hetzelfde is het geval in de tweede helften 63,3. 64,5. 66,5 (65 heeft maar 4 verzen): zie ook nog 66,8. Ik meen, dat deze verschillen, al zijn het graadverschillen, toch zóó sterk in het oog en vooral in het oor vallen, dat zij dienen kunnen, om mijn kritiek van het gedicht te steunen. Omgekeerd vinden onze metrische waarnemingen steun aan de genoemde kritiek. Deze leert, dat de metrische verschillen inderdaad op verschillende techniek berusten en niet slechts het gevolg zijn van een overstroming der overlevering met overbodige vormwoorden, waarmee wij niets beters weten te doen, dan ze hoe eerder hoe liever te schrappen.

*Eerste maat.**1re maat.*

$\underline{\quad}$ 1	2 : 1	3 : 1	1a : 3
$\underline{\quad}$ 1	1	1	1b : 1
$\underline{\quad}$ 4			1
6			

Optact.

1 syllabe	1a : 3	2 syllaben	1b : 1
	2 : 1		1
	3 : 1		
	5		

Boven het schema 0.

Beneden het schema 0.

*Vers 3. 7. Aantal 79. Zonder optact 60. Optact 19.**I. Verzen zonder optact.**Uitgang.*

$\underline{\quad}$ 6	1a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1	2a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 19
$\underline{\quad}$ 21	b. $\underline{\quad}$ ' $\underline{\quad}$ 5	b. $\underline{\quad}$ ' $\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 29	op $\underline{\quad}$ 6	c. $\underline{\quad}$ ' $\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 4		op $\underline{\quad}$ 21
60		
	3a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 20	4a. $\underline{\quad}$ ' ' 3
	b. $\underline{\quad}$ ' $\underline{\quad}$ 2	b. $\underline{\quad}$ ' ' 1
	c. $\underline{\quad}$ ' $\underline{\quad}$ 1	op $\underline{\quad}$ 1
	d. $\underline{\quad}$ ' $\underline{\quad}$ 5	
	e. $\underline{\quad}$ ' $\underline{\quad}$ 1	
	op $\underline{\quad}$ 29	

*Eerste maat.**1re maat.*

$\frac{1}{2}$	3	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$
$\frac{1}{2}$	41	$4a : 3$	$1a : 1$	$2c : 1$	$1b : 5$	$3e : 1$	
$\frac{1}{2}$	3	$\frac{1}{3}$	$2a : 19$	$3b : 2$	$3c : 1$		1
$\frac{1}{2}$	12		$2b : 1$	$\frac{1}{3}$	$3d : 5$		
$\frac{1}{2}$	1		$3a : 20$		$4b : 1$		
	60		41			12	

Lengte van het vers.

boven het schema	boven 5 syllaben
$3c : 1$	$3e : 1$
$3d : 5$	$4b : 1$
$3e : 1$	2
$4b : 1$	
8	
	beneden het schema
	$1a : 1$
	$2b : 1$
	2

II. Verzen met optact.

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>		<i>2a.</i>	
$\underline{\quad} 9$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} 4$		$\quad \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} 6$	
$\underline{\quad} 8$	$b. \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} 5$		$b. \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} 2$	
$\underline{\quad} 2$	op $\underline{\quad} 9$		op $\underline{\quad} 8$	
$\overline{19}$	$3a. \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} 1$		$3a. \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} 1$	
	$b. \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \underline{\quad} 1$		op $\underline{\quad} 2$	

<i>Eerste maat.</i>	<i>Optact.</i>
$\underline{\quad} 10$	1 syllabe 2 syllaben
$\underline{\quad} 9$	$1a : 6 \quad 1a : 4$
$\overline{19}$	$2b : 2 \quad 1b : 5$
	$3a : 1 \quad 9$
	$3b : 1$
	11 8
	10

Boven het schema 0.

Beneden het schema 0.

Even verzen. Aantal 152. Zonder optact 110. Optact 42.

I. Verzen zonder optact.

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>		<i>2a.</i>	
$\underline{\quad} 21$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} 3$		$\underline{\quad} \underline{\quad} \quad \quad \underline{\quad} 30$	
$\underline{\quad} 31$	$b. \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} 17$		$b. \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} 1$	
$\underline{\quad} 51$	$c. \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} 1$		op $\underline{\quad} 31$	
$\underline{\quad} 7$	op $\underline{\quad} 21$			
$\overline{110}$	$3a. \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} 47$		$4a. \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} 6$	
	$b. \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} 1$		$b. \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} 1$	
	$c. \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} 3$		op $\underline{\quad} 7$	
	op $\underline{\quad} 51$			

Eerste maat.

<i>I^e maat</i>				
— 6	4a : 6	1a : 3	2b : 1	1b : 17
— 81	6	2a : 30	3b : 1	3c : 3
— 2		3a : 17	2	20
— 20		4b : 1		
— 1	1c : 1	81		
110	1			

Lengte van het vers.

boven het schema 3c : 3 beneden het schema 1a : 3
 4b : 1 3
 1

II. Verzen met optact.

<i>Uitgang.</i>	1a.		2a.	
— 9	b.	— 5	b.	— 5
— 13	c.	— 3	op — 13	
— 20		op — 9		
— 42	3a.	— 3		
	b.	— 16		
	c.	— 1		
		op — 20		

Eerste maat.

<i>I^e maat</i>			
— 17	1a : 1	3b : 16	1b : 5
— 17	2a : 8	3c : 1	1c : 3
— 8	2b : 5	17	8
— 42	3a : 3		
	17		

Optact.

1 syllabe	2 syllaben
1b : 5	1a : 1
2a : 8	1c : 3
3a : 3	2b : 5
3b : 16	3c : 1
32	10

Boven het schema 0.
 beneden het schema 0.

De overeenstemmigen met Vsp. zijn groot en talrijk en betreffen alle trekken, die voor fornyrdslag karakteristiek zijn. De afwijkingen berusten op de verschillende school en de individualiteit der dichters.

Optact.

De dalende beweging van het geheel blijkt uit het geringe aantal optactverzen, — in het geheel 67 op 304. Deze zijn zóó verdeeld, dat vs. 1 er geen heeft; dan volgt vs. 5 met 6 op 34, dan vs. 3.7 met 19 op 79, dan de even verzen met 42 op 152. De behandeling van vs. 1 is dus nog strenger, de toename is gemiddeld minder sterk dan bij Vsp., die begint met 1 op 53 bij vs. 1 en eindigt met 82 op 220 (d. i. meer dan $\frac{1}{3}$) bij de even verzen.

De eerste maat in de vier groepen van verzen.

Wij stellen de vraag, of ook hier gelijk bij Vsp. een regelmatige quantitatieve afname der eerste maat in de door vs. 1, vs. 5, vs. 3.7 en de even verzen gevormde groepen plaats heeft.

Verzen zonder optact.

	<i>1^e maat vs. 1.</i>	<i>vs. 5.</i>	<i>vs. 3.7</i>	<i>som oneren vv.</i>	<i>even vv.</i>
<i>aantal</i>	39	28	60	127	110
<i>verkorting</i>	2	3	3	8	6
<i>verlenging</i>	15	10	13	38	21

Bij de niet talrijke verkortingen gaat de lijn op en neer: de verschillen zijn niet groot. Uit de verlengingen kan men een regel opmaken, gelijkend op dien der Vsp., dat vs. 1 langer eerste maat heeft dan vs. 5, vs. 5 dan vs. 3.7, vs. 3.7 dan de even verzen. Maar de regel is zeer verzwakt en heeft geen groote betekenis. De verhouding der verkortingen die eenigszins in andere richting zou kunnen wijzen, is dan aan secundaire oorzaken toe te schrijven; bij de even verzen hangt het betrekkelijk geringe aantal samen met de vele verkortingen aan het slot.

Verzen met optact.

	<i>1^e maat vs. 1</i>	<i>vs. 5</i>	<i>vs. 3.7</i>	<i>som oneren vv.</i>	<i>even vv.</i>
<i>aantal</i>	0	6	19	25	42
<i>verkorting</i>	0	2	10	12	34
<i>verlenging</i>	komt niet voor.				

De regel, die bij verzen zonder optact uit de verlengingen

bleek, gaat hier op en is zelfs zeer duidelijk. Ook voor de som der verzen met en zonder optact geldt de regel.

	<i>1^e maat vs. 1</i>	<i>vs. 5</i>	<i>vs. 3.7</i>	<i>som oneven vv.</i>	<i>even vv.</i>
<i>aantal</i>	39	34	79	152	152
<i>verkorting</i>	2	5	13	20	40
<i>verlenging</i>	15	10	13	38	21

In procentberekening zijn de getallen voor verkorting $5\frac{5}{39}\%$, $14\frac{1}{17}\%$, $16\frac{2}{9}\%$, $13\frac{6}{38}\%$ (voor de som der oneven verzen dus lager dan het voorgaande getal) $26\frac{1}{3}\%$. Voor verlenging $38\frac{1}{39}\%$, $29\frac{1}{17}\%$, $16\frac{2}{9}\%$, 25% (voor de som der oneven verzen dus hooger dan het voorgaande getal) $13\frac{6}{38}\%$.

De verhoudingen zijn van volkomen denzelfden aard als die der Vsp., alleen minder sterk geprononceerd. De oorzaak dezer verhoudingen is ook hier te zoeken in het rhytme van de strofe, dat aan het eerste vers in de strofe, in de halve strofe, maar bovenal in het verspaar een overwicht geeft.

Verhouding der eerste maat tot de tweede.

De regel, dat de eerste maat zwaarder is dan de tweede, geldt gelijk bij Vsp. voor oneven verzen met en zonder optact, bij de even verzen alleen voor die zonder optact.

Oneven verzen

zonder optact (127).

	<i>eerste maat</i>	<i>tweede maat</i>
<i>verkorting</i>	8	49
<i>verlenging</i>	38 (bovendien 6 „ „)	9 (1 „ „)

met optact (25).

	<i>eerste maat</i>	<i>tweede maat</i>
<i>verkorting</i>	12	22
<i>verlenging</i>	(komt niet voor).	

Even verzen

zonder optact (110).

	<i>eerste maat</i>	<i>tweede maat</i>
<i>verkorting</i>	6	52
<i>verlenging</i>	21	7

met optact (42).

	<i>eerste maat</i>	<i>tweede maat</i>
<i>verkorting</i>	34	22
<i>verlenging</i>	(komt niet voor).	

Dezelfde uitzondering, die bij Vsp. de even optactverzen maken, bestaat ook hier en is aan dezelfde oorzaak toe te schrijven (p. 62). Ook hier treedt het verschijnsel op, dat aan het slot aan $\underline{\text{v}}$ de voorkeur gegeven wordt boven $\underline{\text{v}}$ (13 over 9); vgl. t. a. p.

Overigens is de verhouding tusschen de uitgangen $\underline{\text{v}}$ en $\underline{\text{v}}$ niet geheel analoog aan die bij de Vsp. Beide uitgangen komen in Hym. relatief meer voor. De oorzaak hiervan is, dat de verzen in Hym. korter zijn; het gedicht houdt zich niet alleen strenger aan het 4-syllabig schema, maar het geeft ook een voorkeur aan lichte versvormen; het gebruikt na een normale maat gaarne een lichte, ook indien een tweede normale volgens het gewone schema niet uitgesloten is. Dit blijkt uit de volgende gegevens. In de oneven verzen zonder optact staat 35 maal aan het einde $\underline{\text{v}}$. In 29 van deze gevallen is het schema van het vers $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}} | \underline{\text{v}}$, eenmaal $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}} | \underline{\text{v}}$, eenmaal $\underline{\text{v}} | \underline{\text{v}}$ (zonder bijtoon op de 2^e syllabe, dus een te kort vers) slechts 4 maal is het $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}} | \underline{\text{v}}$. In 31 van deze 35 gevallen zou de tweede maat evengoed $\underline{\text{v}}$ hebben kunnen wezen, zonder dat het vers overlang werd. In de even verzen zonder optact staat 31 maal aan het eind $\underline{\text{v}}$. In 30 van deze gevallen gaat $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}}$, in één geval $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}}$ vooraf. Tegenover deze 30 $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}} | \underline{\text{v}}$ staan 47 $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}} | \underline{\text{v}}$. Vergelijkt men daarmee de even verzen der Vsp., waar over 11 $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}} | \underline{\text{v}}$ 82 $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}} | \underline{\text{v}}$ staan, dan blijkt hieruit een verschil in versbouw, dat beteekenis heeft.

Wat den uitgang $\underline{\text{v}}$, betreft, de betrekkelijke veelvuldigheid van zijn voorkomen hangt samen met de verlenging van de eerste maat. In de even verzen zonder optact is de eerste maat 21 maal verlengd. In 18 van deze gevallen volgt $\underline{\text{v}}$ ¹⁾; slechts driemaal volgt $\underline{\text{v}}$, waardoor een overlang vers ontstaat. In Vsp. daarentegen volgt in de even verzen op verlengde eerste maat 17 maal $\underline{\text{v}}$ en slechts 7 maal $\underline{\text{v}}$. Men ziet hier tegen het verlengde vers minder op dan in Hym. Evenzoo staat het met de trouwens minder talrijke oneven optactlooze verzen op $\underline{\text{v}}$: 12 zijn $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}} \underline{\text{v}} | \underline{\text{v}}$, 2 zijn verkorte verzen $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}} | \underline{\text{v}}$. Maar het oneven vers is zwaarder gebouwd dan het even vers, en dus staan hier naast 12 $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}} \underline{\text{v}} | \underline{\text{v}}$ nog een aantal verlengde verzen $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}} \underline{\text{v}} | \underline{\text{v}}$ (17), voorts 5 $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}} \underline{\text{v}} | \underline{\text{v}}$, die het gewone schema niet te boven gaan en 3 $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}} \underline{\text{v}} | \underline{\text{v}}$ ²⁾.

De neiging tot dalende beweging treedt dus in Hym. minder sterk op den voorgrond dan in Vsp.: zij wordt voor een deel op-

1) Een verder vers op $\underline{\text{v}}$ is een verkort vers van den vorm $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}} \underline{\text{v}}$.

2) Het eenige voorbeeld voor $\underline{\text{v}} \underline{\text{v}} \underline{\text{v}} | \underline{\text{v}}$ met twee verlengde maten (37,7) staat in eene geïnterpoleerde strofe. Zie den commentaar myner in manuscript gereed liggende Eddautgave.

gewogen door den afkeer van verlengde verzen. Wil men niet in eentonigheid vervallen en ook de door den zin dikwijls geeischte optacten toelaten, dan moet men in verzen, die binnen het schema blijven, veelal een slot op een heffing toelaten ¹⁾.

Het verdient de aandacht, dat de voor Vsp. karakteristieke neiging, om den uitgang \perp in even verzen te gebruiken voor het slot der halve en heele strofen, bij Hym. niet bestaat. Van 30 even verzen op \perp zijn er 9 vierde verzen of slotverzen, terwijl deze uitgang 21 maal bij vs. 2.6 voorkomt. Of men hieruit omgekeerd concludeeren mag, dat deze uitgang aan het slot vermeden is, beslis ik niet, maar indien dit het geval mocht zijn, dan is dat geschied volgens een algemeene tendentie, die voor ieder verspaar geldt en dan aan het slot wat sterker zou optreden. De fijne kunst echter, die een toevallige afwijking gebruikt, om een bijzondere afsluiting te maken, en zoo de afwijking doelmatic doet schijnen, ontbreekt.

Verhouding der tweede maat van het verspaar tot de vierde en de derde.

De verhouding tusschen de tweede en de vierde maat draagt een meer geprononceerd karakter dan bij Vsp., waar deze twee maten ongeveer tegen elkander opwegen. Wel bestaat ook hier een tegenstelling tusschen verzen zonder en met optact: bij de eerstgenoemde is de tweede maat zwaarder, bij de laatstgenoemde de vierde. Maar voor de som der verzen is het resultaat ten gunste der tweede maat, ofschoon het verschil gering is, de tweede maat heeft 71, de vierde 74 verkortingen, beide op 152 verzen. Verlengingen: tweede maat 9, vierde 7. De gemiddelde hoeveelheid taal materiaal is dus met de accentverhoudingen eenigszins in overeenstemming.

Tegenover de derde maat staat de tweede positief als de zwakkere, zoowel in verzen zonder als met optact.

Verzen zonder optact.

	<i>tweede maat</i>	<i>derde maat</i>
<i>aantal</i>	127	110
<i>verkortingen</i>	49	6
<i>verlengingen</i>	9	21

¹⁾ Bij 27 oneven verzen op \perp volgt 8 maal een optact, waardoor een meerlettergrepige maat ontstaat, — naar verhouding een sterk percentage.

Verzen met optact.

<i>aantal</i>	25	12
<i>verkortingen</i>	22	34
<i>verlengingen</i> komen niet voor.		

<i>Som der verzen.</i>	152	152
------------------------	-----	-----

<i>verkortingen</i>	71	40
<i>verlengingen</i>	9	21

Dit is duidelijker dan in Vsp. en in overeenstemming met de accentverhoudingen ¹⁾.

Lengte van het vers. Verhouding van de oneven tot de even verzen.

Dat het oneven vers zwaarder gebouwd is dan het even vers, kan men reeds op grond van hetgeen p. 77 over de verhouding van de eerste maat tot de tweede gezegd werd, verwachten, en het is ook in overeenstemming met onze ervaring bij Vsp. Het aantal overladen oneven verzen bedraagt 23, dat der overladen even verzen 4. Deze verhouding berust ongetwijfeld op een oud gebruik; bij het west-germ. vers zullen wij haar opnieuw ontmoeten. Het aantal overladen verzen in het geheel (27 op 304) blijft belangrijk ten achter bij Vsp., die er 99 op 448 heeft. Boven 5 syllaben gaan 4 oneven verzen, waarvan ééne in de reeds genoemde gemterpoleerde strofe 37. Beneden het viersyllabig schema blijven 4 oneven en 3 even verzen.

De dichter wijkt dus betrekkelijk zelden, en dan nog maar weinig, van het viersyllabig schema af. Het geheele aantal afwijkingen is 34. Hier kan zich dus opnieuw de vraag voordoen, of er ook grond is, om deze 34 verzen te emendeeren. Hoe geringer het aantal afwijkingen is, des te grooter is de kans, dat zij op vergissing berusten. En bij de verzen boven 5 syllaben bestaat zeker ook wel grond voor deze meening. Wij zagen, dat van 4 voorbeelden er reeds één in een geïnterpoleerde strofe staat. De drie andere plaatsen zijn 1,7, 14,1. 36,1. De eerste en derde plaats zijn te helpen door schrapping van het pronomen *þeir* resp. *hann*, en wat 14,1 betreft, daar kan *hanom* een toevoegsel zijn. Vs. 1—2 luiden: *Sagðit hanum hugr vel þá er hann sá*. Bij Bugge staan de woorden *er hann sá*

¹⁾ Wanneer men de optacten der even verzen bij de tweede maat van het verspaar telt, worden deze getallen gewijzigd, vgl. over Vsp. p. 69.

in vs. 3, waardoor dit vers onmogelijk wordt en de geheele verdeling onjuist. Ik houd het niet voor onwaarschijnlijk, dat *hanum* toegevoegd is, om met *hugr* te rijmen. Maar de oorspronkelijke rijmsyllaben zijn *Sagðit* en *sá*; de vierde heffing allitereert, en het verspaar luidt dan: *Sagðit hugr vel, þá er hann sá*.

Men kan nu door toepassing van bragarmál en schrapping van pronomina de meeste vijflettergrepige verzen vierlettergrepig maken. Maar toch geloof ik, dat dat ook hier een verkeerde methode zou zijn. Want wel zien wij, dat deze dichter, wat het aantal syllaben betreft, strenger is dan die van de Vsp., maar hoe zou dat ons het recht geven, waar alle verschillen zich in een meer of min uiten, om aan te nemen, dat wij hier nu met een absoluten regel te doen hebben? Wij hebben daartoe niet alleen geen recht, maar wij hebben ook een bewijs van het tegendeel, en wel hierin, dat die verlengde verzen niet gelijkelyk over de verschillende groepen verdeeld zijn. Waar er 23 onder de oneven verzen staan en 4 onder de even verzen, en waar dit verschil in zwaarte, dat op zich zelf reeds niet toevallig kan zijn, correspondeert met een gelijk verschijnsel in de Vsp. en ook in het Westgermaansch, daar is het duidelijk, dat althans een zeker aantal verlengde oneven verzen van den dichter moet stammen. Het eerst zou men er nog toe kunnen komen, de 4 voorbeelden in even verzen te emendeeren; maar een bewijs, dat men daaraan goed zou doen, is niet te geven. En zoo is het ook met de verkorte verzen. Waar de verkorte vorm historisch bekend en in zijn oorsprong verklaarbaar is, waar onze dichter van lichte verzen houdt, en van de andere zijde in zijn verlengingen toont, zich niet precies aan het viersyllabig schema te houden, daar kan hij ook wel enkele verkorte verzen gebruikt hebben. Het is wel denkbaar, dat deze verkorte verzen in de traditie uit viersyllabige ontstaan zijn, en wanneer dat op taalkundige gronden betoogd kan worden, verdient deze vraag overweging¹⁾, maar de vraag, waar het om te doen is, is niet, of de overlevering geen gebreken heeft, maar of men om zuiver metrische redenen deze verzen mag veranderen. Het gedicht zelf geeft het antwoord, en dat antwoord luidt: neen! Laten wij de 34, of als men wil. 30 afwijkende verzen staan, dan staan er vermoedelyk te veel, maar het beeld van den tekst is juist: een tamelyk streng gedicht met een niet zeer groot aantal onregelmatigheden. Emendeeren wij de 34 afwijkingen weg, dan gaan wij niet alleen te ver, maar wij

¹⁾ Het zal trouwens moeilyk zijn, een vers als *dag þann fram* vierlettergrepig te maken, zonder het geweld aan te doen.

stellen ook in de plaats van het juiste beeld der overlevering het onjuiste van een naar zekere abstracties gereglementeerd gedicht, wat Hym. in waarheid niet is.

Ik wil nog op een eigenaardigheid van het gedicht attent maken, namelijk op de veelvuldige betoondheid van pronomina, ook als de zin volstrekt niet verlangt, dat zij op den voorgrond treden, — juist woorden, die de commentaar op Hattatal als onbetoond van de alliteratie uitsluit: 2,7 *Pú* (begrijpelijk). 3,4 *hann*. 3,6 *sér* (allitereert). 3,8 *gðr*. 5,5 *minn* (allitereert, maar draagt geen heffing). 6,4 *vit!* 9,5 *minn* (als 5,5). 13,8 *sinn*. 24,6 *sú fiskr* (*sú* in de heffing). 30,6 *hann* (hier door tegenstelling begrijpelijk). Zie ook nog 4,1 *Né*.

Ook overigens zijn de betoningen weinig muzikaal, gelijk de stijl weinig poëtisch is en meer getuigt van virtuositeit en smaak in woordspelingen en onverwachte uitdrukkingen dan van warmte en kleur. De dichter was blijkbaar een nuchter man, die door zijn stof niet meegeleept werd, die het formeel beheerscht, maar geen groote visies heeft. Deze kunst reflecteert zich in het rhytme gelijk in stijl en beeldspraak.

Aan bijzondere versierselen is het gedicht niet rijk. Een paar gevallen van kruisalliteratie, die weinig treffend zijn en bijna een toevalligen indruk maken 7,1—2. 10,5—6; onzeker is 26,5—6. Vier gelijke rijmstaven 30,5—6. Syllabenrijm in het vers 34,6 (zeker toevallig).

Het aantal verzen in de strofe is 8. Vier verzen str. 6; ook 17—19, bij Bugge 3 maal 8 verzen, zijn naar mijn opvatting te deelen in 4. 8. 8. 4 verzen, en 25—26 bij Bugge 2 maal 6 verzen, in 1. 8 verzen. 10 verzen str. 11: 6 verzen str. 21. 36. Nergens blijkt, dat de tekst op zulke plaatsen bedorven is.

KVIÐUHÁTT.

Wij hebben vroeger gezien, dat in fornýrðislag soms verzen van drie syllaben voorkomen, metrisch volkomen correct, in zoover als drie syllaben twee maten kunnen vullen en er zelfs nog één van die drie voor een optact kan overschieten, rhytmisch afwijkend, inzoover als het geringer aantal lettergrepen een anderen indruk op het oor maakt, historisch begrijpelijk, inzoover als de zinsbouw aanleiding tot hun ontstaan kan geven. Het is in zijn oorsprong een licentie, die tegemoet komt aan de behoeften van de taal. Maar bijvormen, die oorspronkelijk geduld worden, kunnen worden tot

zelfstandige vormen, en als zoodanig zijn zij hieraan te kennen, dat zij niet meer toevallig maar opzettelijk voorkomen. Hoe toont de dichter, dat hij ze opzettelijk gebruikt? Door ze een vaste plaats aan te wijzen. Het is dus geen wonder, dat wij den overgang van een licentie tot een zelfstandigen vorm in de kunstpoëzie aantreffen. Kvidubáttr nu is een wijziging van fornyrðislag in de skalden-poëzie, waar aan het driesyllabige vers een vaste plaats is gegeven.¹⁾ Daar wij hier met kunstpoëzie te doen hebben, is ook de vorm der niet drielettergepige verzen strenger dan in de Edda.

Als voorbeeld behandel ik Egils Sonatorrek. Ik citeer naar Finnur Jónsson's kritische uitgave in de werken van het Samfund til Udgivelse af g. n. Litteratur.

Sonatorrek.

Materiaal enz.

Het gedicht heeft 25 achtregelige strofen. Van str. 16 ontbreken vs. 3—8, van str. 14 vs. 6, van str. 4 de eerste helft van vs. 4. Wij hebben dus 95 even, 97 oneven verzen. 19,6 is onbegrijpelijk, zoowel wat de taal als het metrum betreft (*í aróar grímu*!); dit vers trek ik af; er blijven dan 94 even verzen.

Tusschen beide strofenhelften is bijna regelmatig een syntactische insnijding, in de meeste gevallen het einde van een volzin.

Bouw der even verzen.

De even verzen zijn regelmatige fornyrðislagverzen; het quantum van 4 syllaben wordt, behalve in de gewone gevallen van oplossing, niet te buiten gegaan. Tweelettergepige daling na lange syllabe is slechts in zeer lichte gevallen toegestaan, tenzij de andere maat eenlettergepig is — dus volgens het bekende compensatiesysteem.

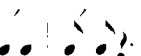
Het verdient de aandacht, dat bijna nergens onzekerheid omtrent de versbetoning bestaat. De dichter heeft zich hierin dus strenge regels opgelegd. Door de strengheid van den bouw is echter het aantal rhythmische mogelijkheden sterk verminderd. De rhytmiek is daardoor minder rijk maar distincter. Feitelijk laten zich 85 van de 94 verzen tot 4 vaste vormen terugbrengen, 9 verzen toonen geringe wijzigingen.

¹⁾ Het beginsel ontmoetten wij reeds p. 65, waar wij in de Vsp. een neiging constateerden, om het als licentie ontstane vers op $\underline{\text{u}}$ aan het slot eener halve strofe te gebruiken. In plaats van zulk een neiging — d. i. een begin van reguleering — ontmoeten wij in de kunstpoëzie in dergelyke gevallen een vasten regel.

I. Verzen zonder optact (39).

1. Twee dalende tweelettergrepige maten: ¹⁾

a. Rhytme , taalkundig $\underline{\text{a}} \text{ } \underline{\text{b}} \text{ } \underline{\text{c}} \text{ } \underline{\text{d}}$ 34 ²⁾.

b. Rhytme . Deze verkorte vorm komt tweemaal voor ³⁾, op de tweede plaats gerechtvaardigd door grammatischen bijtoon op de tweede syllabe van de eerste maat.

2. Drielettergrepige eerste maat met taalkundig lange eerste syllabe (rhytme in twee ⁴⁾ lichte gevallen met hiaat tusschen de tweede en derde lettergreep, zoodat het verschil met *1a* minimaal is.

3. Rhytme (taalkundig $\underline{\text{a}} \underline{\text{b}} \text{ } \underline{\text{c}}$), één geval ⁵⁾.

II. Optactverzen (55).

1. Uitgaande op een daling 29, en wel:

a. (taalkundig $\underline{\text{a}} \text{ } \underline{\text{b}} \text{ } \underline{\text{c}} \text{ } \underline{\text{d}}$) 11 ⁶⁾.

b. De verkorte vorm ($\underline{\text{a}} \text{ } \underline{\text{b}} \text{ } \underline{\text{c}} \text{ } \underline{\text{d}}$) 1 ⁷⁾.

c. en (taalkundig $\underline{\text{a}} \underline{\text{b}} \underline{\text{c}} \text{ } \underline{\text{d}}$) 16 ⁸⁾.

d. Dezelfde met tweelettergrepigen optact 1 ⁹⁾.

¹ Deze twee vormen *a b*, die, wanneer men slechts let op de taalkundige schemata en gelijk bij de behandeling van Vsp. en Hym. geschied is, de hoofdverdeling maakt naar den uitgang, ver uiteen liggen, staan, als men op het geheel let, rhythmisch kort bijeen. Zij onderscheiden zich hier slechts door een versnelling van het taalkundig tempo in de tweede maat van *11 b*, waardoor ruimte voor een rust overblijft. Beide maten zijn in beide vormen tweelettergrepig, maar in *b* is de tweede maat lichter.

² Str. 2,6, 3,6, 5,4, 5,8, 7,6, 8,2, 8,4, 9,2, 9,8, 10,2, 11,4, 11,6, 11,8, 12,4, 12,8, 13,2, 13,4, 15,4, 15,6, 18,2, 18,4, 18,8, 19,8, 20,2, 21,4, 21,8, 22,6, 23,2, 23,6, 24,2, 24,4, 25,2, 25,6, 25,8.

³ Str. 3,4, 8,8.

⁴ Str. 1,2, 10,4.

⁵ Str. 1,4. De zeldzaamheid van dezen vorm is geen toeval. De Arinbjarnarkvida met 24 strofen heeft twee voorbeelden.

⁶ Str. 1,6, 1,8, 2,8, 6,6, 8,6, 9,4, 11,2, 12,2, 14,8, 16,2, 22,4, 16,2 behoort tot *1c*, indien men niet *far* maar *fær* leest.

⁷ Str. 15,2, voorzover de *a* in *tau* voor metrisch kort geldt. Dit blijft beneden het normale quantum.

⁸ Str. 3,2, 3,8, 5,6, 6,4, 7,4, 10,6, 12,6, 13,6, 14,2, 14,4, 18,6, 20,6, 20,8, 22,2, 23,4, 24,8.

⁹ Str. 17,4. Mogelijk is dit vers te lezen : maar deze vorm is in dit metrum ook niet gebruikelijk.

2. Uitgaande op een heffing 26, en wel:

a. (taalkundig $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ 24¹⁾).

b. De verlichte vorm ($\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ 1²⁾).

c. Dezelfde als a met tweelettergrepigen optact 1³⁾.

De 4 hoofdvormen zijn I 1a, II 1a, c, II 2a; van de wijzigingen komen telkens 1 of hoogstens 2 voorbeelden voor.

Het aantal verzen met optact overtreft, in tegenstelling met onze ervaringen bij fornyrdslag, dat der verzen zonder optact. Dat hangt ongetwijfeld samen met de drielettergrepigheid der oneven verzen. Daardoor ontstaat een pauze, die voor optact als aangewezen is. Van deze 55 optactverzen gaan er 26 op een heffing uit, d. i. bijna de helft, en $\frac{1}{4}$ van het geheel.

Verzen boven het preciese quantum: 2 lichte gevallen (I 2 door verlengde eerste maat; indien verlengde optact voor verzwaring geldt, wat bij het kunstmetrum misschien de juiste opvatting is, komen er 2 voorbeelden van deze soort bij (II 1d, II 2c).

Verzen beneden het preciese quantum: 2 lichte gevallen (een der voorbeelden van I 1b⁴⁾ en II 2b); beide door het optreden van een korte syllabe in de heffing in plaats van een lange.

Voor de meening, dat in de kunstpoëzie een grammatisch korte syllabe wel een halve maat met arsis kan vullen (in het gangbare systeem: voldoende is voor een heffing), is hier dus zeker geen steun te vinden. Deze zeer weinige afwijkingen van het normale quantum zijn laatste overblijfselen van de oude vrijheid.

Bouw der oneven verzen.

Uit de groote massa der voorbeelden blijkt wel, dat de ideale regel is, dat het vers drie syllaben heeft, en wel twee lange betoonde en één minder betoonde, die in het vers in de daling kan staan. Aan dit ideaal beantwoorden volkomen 67 verzen.

Van deze hebben den vorm ($\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ 43⁵⁾).

¹⁾ Str. 2.2, 2.4, 4.2, 4.6, 4.8, 5.2, 6.2, 6.8, 7.2, 7.8, 9.6, 10.8, 13.8, 15.8, 17.2, 17.6, 17.8, 19.2, 19.4, 20.4, 21.2, 21.6, 22.8, 24.6.

²⁾ Str. 25.4.

³⁾ Str. 23.8.

⁴⁾ Str. 3, 4; daarentegen behoort 8, 8 met zwaren bytoon in de tweede syllabe tot een ook in fornyrdslag zeer gewoon type.

⁵⁾ Str. 2.5, 3.1, 4.7, 5.1, 5.5, 5.7, 7.1, 8.1, 10.1, 10.3, 10.5, 10.7, 11.1, 12.1, 12.5, 13.1, 13.5, 13.7, 14.3, 14.5, 15.7, 16.1, 17.1, 17.5, 18.3, 18.7, 19.1, 19.5, 19.7, 20.3, 20.5, 20.7, 21.1, 21.5, 22.1, 22.3, 23.1, 23.7, 24.3, 24.5, 24.7, 25.3, 25.5.

Den vorm $\underline{\dot{\text{u}}}\dot{\text{u}}|\dot{\text{u}}\dot{\text{u}}(\underline{\text{u}}\underline{\text{u}}\text{u})$ hebben 5¹⁾ verzen.

Deze twee groepen zijn verzen van het gewone dalende type $\dot{\text{u}}\dot{\text{u}}\dot{\text{u}}\dot{\text{u}}$ met syncope van de tweede resp. de eerste daling. Daarbij komen 16²⁾ optactverzen, waarbij men niet behoeft te vragen, of het verkorte *B*- of *C*-verzen zijn, daar *B* en *C* abstracties en geen werkelijkheden zijn. Zij hebben syncope van beide dalingen, en in plaats van één dezer dalingen optact, gelijk in het vierlettergrepige vers de optact gepaard gaat met syncope van één daling. Een gevolg der syncope is natuurlijk de metrische verlenging van beide heffingssyllaben, voorzooer niet in de tweede maat de optact van het volgende vers valt, zooals by. 7, 3—4:

emk ofsnaude at ást-vinnu

$\dot{\text{u}}\dot{\text{u}}|\dot{\text{u}}\dot{\text{u}}|\dot{\text{u}}\dot{\text{u}}|\dot{\text{u}}\dot{\text{u}}$

maar 7,3 alleen zou theoretisch zijn:

$\dot{\text{u}}\dot{\text{u}}|\dot{\text{u}}\dot{\text{u}}|\dot{\text{u}}\dot{\text{u}}$

Uit het groot aantal voorbeelden voor de vormen $\underline{\text{u}}\underline{\text{u}}$ en $\underline{\text{u}}\underline{\text{u}}$ blijkt, dat er geen sprake is van een regel, die trouwens ook in andere poëzie nergens bindend is, dat onmiddellijk na een lange syllabe in heffing of met sterken grammatischen bijtoon een volgende in de heffing staande syllabe kort 'moet' zijn of liefst is, zonder vergoeding. Dit is begrijpelijk. Want deze veel voorkomende gewoonte had haar grond in de behoefte, om op een zware maat een lichte te laten volgen en zoo het vers niet met zwaar taal materiaal te overvullen en afwisseling te behouden. Maar nu zijn deze verzen reeds door de syncope eener daling verkort en hebben daarom geen verdere verlichting noodig. Een rhythmische behoefte aan een korte syllabe bestaat er dus niet. Maar deze dichters, die de verzen taalkundig bestudeerden, wisten uit oude vormen, dat na $\underline{\text{u}}\underline{\text{u}}$ gelijk aan $\underline{\text{u}}\underline{\text{u}}$ gerekend wordt (al is de beweging eene andere). Daarom is een geoorloofde vorm $\underline{\text{u}}\underline{\text{u}}\text{u}$. Het rhytme is hier

$\underline{\text{u}}\dot{\text{u}}|\dot{\text{u}}\dot{\text{u}}\dot{\text{u}}$. Het aantal voorbeelden is 5³⁾.

Voorts geldt van ouds, dat $\underline{\text{u}}\text{u}$ met $\underline{\text{u}}\underline{\text{u}}$ gelijkgesteld wordt, en ook deze mogelijkheid is behouden. Maar daar in dit kunstmetrum

¹⁾ Str. 1,3. 3,3. 6,5. 8,7. 9,5. 11,7. 18,5. 20,1. Treffend is hier in sommige gevallen de sterke bijtoon op de laatste, by. 18, 5 *bari's bi'skeuts*. Indien de eerste lettergreep hier zwaktoonig was, by. *er* luidde, dan was het vers ook bruikbaar; *sheuts* zou dan een heffing hebben.

²⁾ Str. 1,7. 4,1. 7,3. 7,5. 8,3. 11,5. 11,7. 12,3. 12,7. 13,3. 15,1. 15,3. 15,5. 21,3. 21,7. 25,7.

³⁾ Str. 2,7. 14,1. 22,5. 22,7. 23,3.

misch gevoel. Het poëtisch gebruik berust meer op taalkundige dan op rhytmische studie van het oude gebruik. Dat blijkt ook uit andere bijzonderheden. Wij zagen vroeger, hoe in het oude metrum een rhytmische grond bestond voor het optreden van $\text{—} \text{—} \text{—}$ naast $\text{—} \text{—} \text{—}$. Daaruit is hier de conclusie getrokken, dat ook in den vorm $\text{—} \text{—} \text{—}$ voor de tweede $\text{—} \text{—}$ toegestaan is, ofschoon daarvoor geen rhytmische grond bestaat en de karakteristieke eigenschap van het vers toch eigenlijk bestaat in de verbinding van twee zware syllaben met één lichte, zoodat de vorm $\text{—} \text{—}$ eigenlijk te licht is, en in nog hooger mate geldt dit van $\text{—} \text{—}$ in plaats van $\text{—} \text{—}$, waar zelfs de positie onmiddellijk na een lange syllabe in de heffing of met sterken bijtoon, die bij den vorm, welke ten voorbeeld strekte, de voorwaarde was voor het optreden van — in plaats van — , ontbreekt. Het gevoel voor de ware beteekenis der lichte syllabe in de tweede heffing van den vorm $\text{—} \text{—}$ is dus verloren, maar de waarneming, dat zij voorkomt, bestaat, en van dit gegeven uit heeft men, terwijl men oudere vrijheden verbood, een paar nieuwe licenties geschapen, precies omschreven, maar berustend op grammatische reflectie. Het is een soort substitutiesysteem, te vergelijken met dat, wat wij in deze gedichten ook in de omschrijvingen vinden. Maar de reguleering eischt offers: in den versbouw is de breede golfslag van het vrije rhytme, in den zin de rijke inhoud, die de epische gedichten kenmerkt, opgeofferd. Niettemin zijn deze verzen fijn gebouwd, maar zij behooren tot een ander cultuurstadium; de dichters hebben zich nieuwe moeilijkheden geschapen, en zij toonen hun meesterschap in het overwinnen dezer moeilijkheden.

STRENG FORNYRÐISLAG.

Ook in skaldenpoëzie is fornyrðislag gebruikt. En hier vindt men strenge regelmatigheid. Maar men moet zich daardoor niet laten verleiden tot de meening, dat zulke verzen de algemeene vorm zijn of ook maar een oorspronkelijken vorm zouden voortzetten. Integendeel, zij representeren het einde van een ontwikkelingsreeks. Men behoeft slechts de kunstige vormen in Snorris Hátatal door te zien, om dit te verstaan. Afwijkingen komen voor, maar dan als nieuwe regel, die een afzonderlijken vorm schept, geenszins als licentie, die een vrijheid voortzet. Zoo bestaat b.v. str. 71 uit 8 regelmatige vierlettergrepige verzen, maar de even verzen bestaan alle uit twee woorden, die onderling over twee lettergrepen rijmen (*seima geima* enz.). De volgende strofe vertoont

dezelfde kunst, maar met kortstammige woorden (*samir framir*). De vorm der oneven verzen wordt hier dus $\underline{\quad} \underline{\quad}$, maar dan ook zonder uitzondering. In 73 rijmen op die wijze alle verzen, en dus alle syllaben. Daarentegen toonen 98, 99 geen dezer rijmkunsten maar wel 8 regelmatige verzen volgens het vaste viersyllabige schema. Oplossing der heffing is toegestaan, maar anders geen syllabe te veel; *Veit ek* en *þá er* is hier dus zonder twyfel *Veitk* en *þás*. Maar daarom zijn ook dit geen origineele vormen. Men lette slechts hierop, dat in 98 ieder verspaar bestaat uit één vers van den vorm $\underline{\quad} \underline{\quad}$ en één van den vorm $\underline{\quad} \underline{\quad}$, en wel staat altijd de eerstgenoemde vorm voorop, en voor den tweeden vinden wij driemaal $\underline{\quad} \underline{\quad}$ met korte tweede heffingssyllabe: het eene vers, dat in de eerste heffing oplossing heeft en daarom de tweede heffing op een lange syllabe, is dus als een onvolkomenheid te beschouwen: de dichter had liefst overal denzelfden vorm gebruikt. In 99 vinden wij telkens één vers $\underline{\quad} \underline{\quad}$ en één vers $\underline{\quad} \underline{\quad}$: ook dit opzettelijk, maar ook hier een paar kleine onregelmatigheden, die van dit strenge standpunt foutjes zijn maar in oude strofen niet zouden zijn opgemerkt: vs. 1 n.l. heeft in de eerste heffing oplossing ($\underline{\quad}$), en in 7-8 staat $\underline{\quad} \underline{\quad}$ voorop en volgt $\underline{\quad} \underline{\quad}$. Deze strofenvormen zijn door electie ontstaan: de dichter heeft ze uit voorhanden zijnd materiaal willekeurig gemaakt. En gelijk hij uit meerdere viersyllabige vormen er willekeurig twee kiest, zoo heeft hij ook, en zoo hebben anderen die 'streng' fornyrdslag gebruiken, uit verzen van verschillend syllabenaantal willekeurig alleen *dið* gekozen, die vierlettergrepig waren.

MÁLHAÐTTR.

Bij het onderzoek van fornyrdslag bleek, dat het oude metrum aan het getal van vier syllaben niet streng gebonden was. Aan *Völuspá* toonden wij, dat verzen van vijf syllaben — afgezien van mogelijke oplossing — veelvuldig voorkomen. Voorts zagen wij, dat een syllabe in de daling altijd zekeren toon heeft, en dat het van het taalmateriaal afhangt, of deze toon relatief sterk of zwak is. Ook in vierlettergrepige verzen komen sterke bijtonen voor. Maar hoe meer taalmateriaal een maat bevat, des te grooter is de kans, dat er ook een sterke bijtoon in zal voorkomen, en bij drielettergrepige maten gaat altijd één der minder betoonde syllaben boven de andere. Indien nu het aantal vijflettergrepige verzen toeneemt, zoodat deze bij voorbeeld de helft of zelfs meer dan de helft van een gedicht innemen, dan zal deze versvorm voor den normalen

gaan gelden, en de vierlettergrepige verzen zijn ten slotte abnormaal. De uiterste consequentie dezer ontwikkeling is een strofe, voor wier verzen vijf syllaben het voorgeschreven quantum is. Zoolwel de algemeenheid van het in hoofdzaak vierlettergrepige vers als de overgangsvormen tusschen het oude metrum en den vijflettergrepigen vorm doen vermoeden, dat de laatstgenoemde inderdaad op de hier aangeduide wijze ontstaan is. Men zal dus op grond van zijne origine ook wachten, dat hij twee heffingen zal hebben, één maat van twee syllaben en één van drie, maar in deze een bijtoon. Dit metrum heet *málahátt*. *Háttatal* geeft een voorbeeld: in de *Edda* hebben drie gedichten, *Atlakviða*, *Atlamál*, *Hamðismál*, dezen vorm. Maar alleen *Atlamál* (Am.) is eenigszins regelmatig, en dit gedicht wordt dan ook aan metrische onderzoekingen ten grond gelegd.

Sievers (Metrik p. 71) schematiseert Am. 3 op de volgende wijze:

<i>horsk vas húsfreyja,</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
<i>hugði at manvili,</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
<i>lag heyrði [hón] orðu,</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
<i>hvat [þeir] á lann mæltu.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
<i>þú vas vant citri,</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
<i>cildi [hón] þeim hjálpa,</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
<i>skyldu um sæ sigla,</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
<i>en sjölf né komskat.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$

De schrapping van pronomina laat ik in dit verband rusten. Wij ontmoeten hier dan — althans in 7 van de 8 gevallen — een deeling van het vers in tweeën, en wel een ‘voet’ van twee en een van drie syllaben. Maar tevens een deeling in vijven, want er wordt gesproken van vijf leden van het vers. Of die vijf, dan of de twee de constitueerende deelen van het vers zijn, wordt niet duidelijk. Maar in elk geval zijn de aangenomen ‘voeten’ weer niet even lang; de drieledige zijn langer dan de tweeledige. Bij de drieledige voeten, die wij tot nog toe in het gangbare systeem leerden kennen, $\underline{\quad}$ en $\underline{\quad}$, komt nu nog een derde vorm, dien Sievers veel gebruikt, namelijk $\underline{\quad}$, beginnend met een bijtoon, eindigend met een hoofdtoon. In drie van de acht gevallen stooten twee hoofdtönen midden in het vers op elkaar. De oude voet $\underline{\quad}$ wordt hier nog gedifferentieerd in $\underline{\quad}$ en $\underline{\quad}$ (vs. 1 en 2). Daar een voet van den vorm $\underline{\quad}$ niet erkend wordt, is in vs. 8 de eerste syllabe buiten de twee voeten geplaatst en voor optact verklaard, maar beide voeten zijn dan tweelettergrepig, en de optact, die in het

systeem van Sievers bij fornyrdslag niet meegeteld wordt, is hier eensklaps een der 5 leden van het vers. Een toon krijgt hij echter niet, zoodat dit vers wel twee hoofdtönen maar geen bijtoon heeft.

Onze verdeeling in tweeën wijkt bij de meeste verzen niet van die van Sievers af. Maar omtrent de beweging van het vers leeren wij uit die verdeeling nog niets.

Wij vragen weer naar de volgende dingen: 1. wat is de ideale (d. i. bij scansie geldende) tijdsindeeling? en in verband daarmee: hoe vallen de versieten? 2. welk quantum van taalmateriaal valt in iedere tijdseenheid, en wat is de accentuatie dezer groepen in proza (het taalaccent)? 3. hoe is de verhouding tusschen deze twee dingen: dekken zij elkander volkomen of niet? Wat is de versvoordracht?

Dat het vers in tweeën valt, kan men reeds te voren verwachten. Wij hebben twee maten, met dien verstande, dat de maatgrens niet met die van het vers behoeft samen te vallen. Vóór de eerste maat kan een optact staan, — of hij er is, valt te onderzoeken, — en aan 't eind van de tweede maat kan plaats overblijven voor een rust of een volgenden optact.

Laat ons, om de vragen niet te compliceeren, voorloopig er van uitgaan, dat de schrapping der pronomina met recht is geschied. Wij hebben dan overal, indien wij ook de contracties in vs. 2 en 7 goedkeuren, precies 5 syllaben.

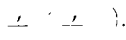
In 5 van deze verzen (3—7) is de natuurlijke verdeeling $3 + 2$, en zoo geeft Sievers de groepen ook aan. Maar den ictus richt hij naar de alliteratie in. Zoo krijgen wij driemaal $\underline{\quad} \cdot \underline{\quad}$. Erkennen wij na de vroeger opgedane ervaring, dat een syllabe met sterken bijtoon kan allitereeren, en voorts, dat het versrhythme gemaakt wordt door den regelmatig terugkeerenden ictus, dat dus de icten niet midden in het vers op elkaar kunnen stooten, indien er in het vers nog zwaarwichtige syllaben aan voorafgaan; herinneren wij ons verder de neiging tot dalende beweging bij de on. verzen in het algemeen, en voorts verzen als *ask ceit ek starda*, *þat mun æ uppi*, en vele andere, wier rhythmus zich onmiddellijk opdringt als met dien van deze verzen overeenstemmend, dan kunnen wij niet nalaten, uit al deze gegevens een conclusie te trekken en in al deze verzen den ictus der eerste maat aan de eerste syllabe te geven. Het taalrhythme weerstreeft niet of op zijn hoogst een enkel maal zeer weinig (vs. 7:), maar dan juist genoeg, om kleppermansgeluid te voorkomen. De

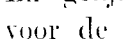

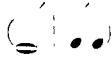
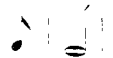

beweging dezer verzen is dus $\acute{\bullet} \bullet \grave{\bullet} | \acute{\bullet} \bullet$. Alle hebben zij een bijtoon op de derde syllabe met uitzondering alleen van vs. 3,

waar Sievers dan ook aan de eerste den hoofdtoon geeft; hier is het rhytme .

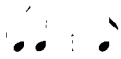
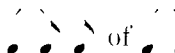
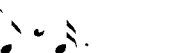
Wij beschouwen nu vs. 8. De omstandigheid, dat *sjöl* alliteert, is nog geen voldoende reden, om deze lettergreep in de heffing te plaatsen. *en* is in poëzie herhaaldelijk betoond. De vraag

is nu, of wij ook hier met een maat te doen hebben. Het taalrhytme, dat *sjöl* tamelijk sterk boven *en* verheft, verzet zich hier, en men moet zich hier dus afvragen, hoe groot een afwijking van het taalrhytme men in het versrhytme wil aannemen. Nu is hier van beteekenis, dat er vijflettergrepige verzen zijn, ook in Am., waar het volkomen duidelijk is, dat de eerste lettergreep geen heffing kan dragen. Zulk een vers is bv. str. 6, 6: *er Gunnarr*

álfi, waarvoor de eenig mogelijke seansie is (taalkundig). Wij moeten dus den vorm erkennen, en kunnen hem dan ook in str. 3, 8 gerust aannemen. Er blijft dan slechts over, den vorm historisch te verstaan en te zien, hoe hij rhytmisch in het geheel past.

Wat het bezwaar betreft, dat in het vers *er Gunnarr álfi* geen bijtoon van eenige beteekenis voorkomt, is er aan te denken, dat zulk een bijtoon ook krachtens de origine van het vijflettergrepige vers volstrekt niet een onmisbaar bestanddeel van dit vers is. De bijtoon in het vers heeft zich uit twee omstandigheden ontwikkeld, en wel 1. den grammatischen bijtoon, die ook in vierlettergrepige verzen kan voorkomen, wanneer een zware syllabe, bv. een tweede compositielid, in de daling staat, maar die voor den verderen bouw van het vers geen groote beteekenis heeft, 2. de vergelijking der twee zwakker betoonde syllaben in drielettergrepige maten, waarvan altijd ééne in verhouding tot de andere een bijtoon heeft, ofschoon deze zwak kan zijn. Slechts de omstandigheid, dat in *málahátt*-verzen bijna altijd een drielettergrepige maat voorkomt, brengt mee, dat hier ook in de meeste gevallen een bijtoon aanwezig is. Maar gelijk in *fornýrdslag* één syllabe een maat kan vullen en dus metrisch — ofschoon niet rhytmisch — gelijkwaardig kan zijn met , zoo kan in *málahátt* optreden in plaats van . En gelijk in *fornýrdslag* het rhytmisch gevoel een compensatie voor de weggelaten syllabe verlangt, omdat het vers toch ook een soort eenheid is, en het niet voldoende is, dat de tijdsruimte gevuld wordt — wat door () volkomen geschiedt — maar men krijgt of of , zoo is het ook hier.

Waar de eerste maat twee syllaben heeft, zal in zeer regelmatigē málaháttir de behoefte aan een vergoeding gevoeld worden, en deze vergoedingssyllabe komt er vóór of er achter, dus of . Deze verzen correspondeeren dus niet met zoogenaamde *A* in fornyrdislág, maar met die, welke men gewoon is *C* en *D* te noemen. — De beoordeeling blijft dezelfde, wanneer men, evenals bij fornyrdislág, in optactverzen de toegevoegde syllabe aan het begin als primair aanziet, en het verschijnsel aldus formuleert: bij optactvormen wordt in regelmatige verzen een syllabe in de volgende maat gesyncopeerd.

Het resultaat is echter, dat, waar het oor gewend is aan een driesyllabige maat met bijtoon, zulk een maat hier ontbreekt. Doch ook deze afwijking wordt in vele gevallen gecompenseerd, als men let op het verband met het vorige vers. Dit gaat, op zich zelf beschouwd, uit op . Maar daar de volgende optact bij de tweede maat van dit vers behoort, krijgt men *hier* drie syllaben, en door de vergelijking met de lichtere syllabe van den optact wordt de voorafgaande lettergreep eenigszins omhooggedreven en krijgt een bijtoon. Uit wordt of .

Wat zien wij dus? Het verspaar heeft twee driesyllabige maten, het geheel luidt

(6, 5—6): *glöf var ok Glamvör, er Gunnarr átti*

(of 3, 7—8): *skylda um sá sigla en sjólf né komskat*

resp.

De verzwaring van het eerste tweetal maten gaat gepaard met verlichting van het tweede, precies als in tallooze voorbeelden in fornyrdislág. Een regel is dit echter hier evenmin als ginds. De oude málaháttir is nog een vrij vers, niet aan preciese voorschriften gebonden, en met name de onderlinge verhouding der verzen is door geen enkelen regel bepaald. Een optact kan ook volgen op een driellettergrepigen tweeden voet, zoodat de maat vier lettergrepen krijgt. Twee gevallen zijn hier te onderscheiden, die ik terstond door voorbeelden toelicht:

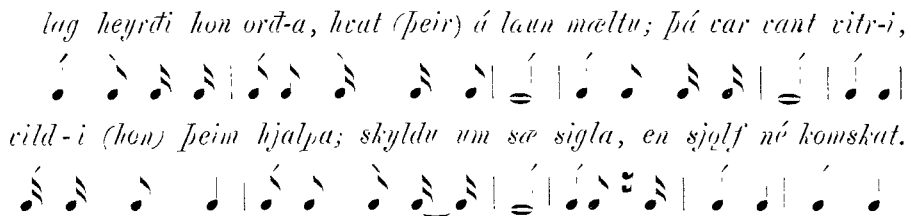

niet, dat de syllabe in de heffing staat, want ook in *málaháttr* is, gelijk wij reeds zagen, alliteratie buiten de heffing mogelijk; de voorbeelden laten zich gemakkelijk vermeerderen (zie ook hieronder). Dat de tweede syllabe van *manviti* grammatisch kort is, is ook geen gegeven, dat den doorslag geeft; gelijk in *fornyrdslag* is in *málaháttr* een maat van den vorm $\underline{\text{—}}$ na een syllabe met sterken bijtoon niet zeldzaam. Voorbeelden — tevens voor alliteratie in het midden der maat — zijn 33,4 *ef hann at yðr | lygi*; 70,8 *sem þú sjólf | viltir*; 93,3 *carða vín | lygi*; 56,8 *fé opt srikinn*. In al deze voorbeelden zou een andere verdeling dan 3 (1. 2) \div 2 met het taalrhythme volkomen in strijd zijn.

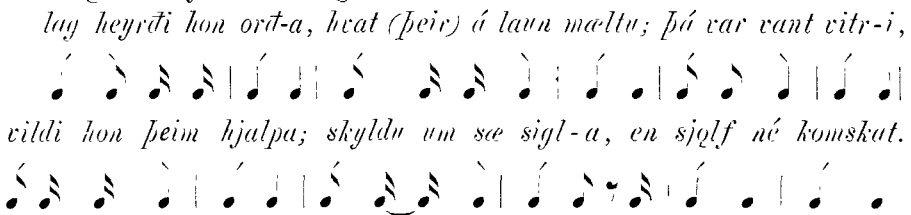
Onder deze omstandigheden hel ik sterk over tot de meening, dat ook vs. 1. 2 te lezen zijn: *Horsk var hús- | freyja; hugði at mann- | viti*. De vraag is maar, of samengestelde nomina met één-lettergrepig eerste lid uitsluitend kunnen gebruikt worden met heffing op de eerste syllabe. Dat laat zich moeilijk volhouden. Wij hebben ook vroeger gevallen ontmoet, waar de deeling duidelijk een andere is; zie boven p. 43 over het vers *mann mein- | scara*. Wel geldt voor nominale composita over het algemeen de regel, dat de hoofdtoon op het eerste lid valt, maar vooreerst is deze regel niet zóó absoluut, dat niet nog in alle moderne Germaansche talen uitzonderingen voorkomen. Voorts is er aan te denken, dat composita van ouds twee accenten hebben, en dat de ontwikkeling van den hoofdtoon en het onderordenen van één accent aan het andere een langzaam proces is, dat zeker in de oudheid nog niet zulk een voortgang had gemaakt als heden. Dubbele vormen als *Áleifr* en *Óléifr* wijzen ook op dubbele accentuering. Nog heden is in het IJslandsch het accent van het tweede lid van *húsfreyja* zelfstandiger dan in het Nederlandsch dat van het tweede lid van *huiscrouw*. Tweelettergrepige tweede leden schijnen ook zelfstandiger te zijn dan een-lettergrepige; althans komen tweelettergrepige nominale composita niet dikwijls voor met heffing op de tweede syllabe, wat trouwens zijn grond hierin kan hebben, dat in zulk een geval een syllabe aan het vers zou ontbreken. Eindelijk is er aan te denken, dat de positie eener syllabe in het midden der eerste maat een zóó zware kan zijn, dat de metrische ondergeschiktheid aan de volgende syllabe weinig, en zeker niet hinderlijk, in het oor valt, vooral wanneer in de eerste helft der maat twee syllaben staan, die sneller gesproken worden en dus maken, dat de syllabe in quaestie naar verhouding een groote tijdsruimte krijgt. Op de beteekenis dezer positie berust het dan ook, dat zulke syllaben zoo dikwijls allitereeren (vgl. ook het groot aantal verzen van den vorm $\underline{\text{—}} \underline{\text{—}} \text{ ' } \underline{\text{—}}$ met allitererende tweede syllabe

in fornyrdislagggedichten als Hym.). Door deze betoning komen beide leden van het compositum op den voorgrond, wat dikwijls voor den zin van beteekenis is. Zie o. a. nog met adjectiva S.3 *unz* | *þótti full-* | *drukkif*. 29,6 *at* | *munim skamm-* | *æir*, waar toch *-æir* eerder een maat vult dan *munim*¹⁾.

Een metrische — niet uitsluitend taalkundige — schematisceering der strofe toont, hoeveel rustiger hare beweging is bij mijne opvatting dan bij de gebruikelijke. Ik geef hier een voorstelling van het rythme der strofe volgens de beide opvattingen. Erkennen wij, dat de icten aan het begin der maten staan en dus een nieuwe maat beteekenen, dan krijgen wij volgens Sievers' betoning bij vs. 3—8 den volgende gang²⁾:

Volgens mijne betoning:

Kortere versen. Indien de vijflettergrepigheid van *málahátt* niets anders is dan een min of meer principieele doorvoering van eene licentie, die reeds in het oude metrum bestond, dan kan het ook geen verwondering wekken, wanneer wij in gedichten in *málahátt*

1. Uit de tallooze voorbeelden in fornyrdislagversen haal ik hier de volgende aan:

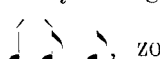

H. Ha. I 9, 8: *hodd bláðrekum*. 14, 8: *ett geirvínis*. 16, 4: *disar sudrænar*. 22, 7: *hútr handmargur*. 29, 4: *húfr þinglopa*. 38, 2: *skoss valkyrja*. 53, 12: *hart modakarn*. II, 11, 3: *snot seinnhagat*. 19, 3: *betr guðfana*. 44, 9: *hendr mæcalur*. Vkv. 1, 7: *drostr sudrænar*. 10, 1: *sat a berfjalli*. 25, 7: *sló hann brögðskrangur*. 8: *sendr Þóðrikt* (7—8 kruisalliteratie, 2 syllaben met bytoon allitereeren). Hyndl. 28, 5: *Andr djup, a'ndga*. 30, 2: *Bars afþega*. Bijzonder belangrijk zijn Guðr I, 10, 5, 7: *þann ek hús- | qunat...* en *hús- | freyga*, waar de tegenstelling onmiddellijk aanwijst, welke de juiste betoning is. Rgm. 16, 7: *mannr egnarar*. Brot. 2, 8: *enn fulltrua*. Brot. 13, 3: *hatt berghlutdr*. 18, 5: *hee berghlutdr*. *Hatt* en *hee* kunnen hier geen optact zijn maar toch ook geen maat vullen. Onder deze voorbeelden zijn weer een aantal, waar een syllabe buiten heffing allitereert. In alle krijgt men een zeer onnatuurlijke verdeeling, wanneer men het eerste lid van het compositum in de heffing plaatst.

2. Vs. 1—2 laat ik, daar zij bij deze vraag niet op den voorgrond treden, terzijde.

verzen van vier lettergrepen vinden. Immers de metra der Edda zijn niet streng geschematiseerd. Zoo is dan ook het geval. Zelfs in Am., het meest regelmatig gedicht in málahátrr, komen zulke verzen herhaaldelijk voor. Zij leveren tevens een onmiddellijk bewijs, dat het vers inderdaad *tree* heffingen heeft, en niet drie, een opinie, waartoe anders de bijtoon aanleiding zou kunnen geven. Anders zouden de viersyllabige verzen niet meer in het schema passen. Voorbeelden: Am. 4,7 *um fjórð Lima*. 7,5 *hét þá Gunnarr.*¹⁾ 20,2 *sjá þá róðru*. 20,8 *litr hver ræða*. 53,3 *óttu alla*. 86,11 *greipt*

glæp stóran. 34,4 *ok sigr árníð* (). Een overgangsvorm met vijf syllaben maar daaronder één korte heffingssyllabe komt

herhaaldelijk voor: 15,3 *bryti hár logi* () 20,7 *lokit því létu*. 6,3 *kona kapps gálig*. 17,2 *bryti upp stokka*. 26,3 *þyti af þjósti*. 59,3 *skerð ór hjarta*. Hier is het rythme wel

, maar wat het taalmateriaal betreft, zijn het volkomen fornyrdslagverzen. Eigenaardig is ook 44,5 *skutu skarpliga* () , zoogenaamde D). Daarentegen is 46,3 *hláðin halsmenjum* .

Veel talrijker nog zijn de voorbeelden in andere gedichten. Met name Atlakvida is rijk aan korte verzen. Reeds dadelijk het eerste

verspaar 1, 1—2: *Atli sendi ór til Gunnars*; tweemaal . 5, 5—6 *stórar meitmar ok staði Danpar*. 7, 4 *hjolt ór gulli*. 7, 10 *komín ór holl Kjárs* (oplossing). 11, 1 *Ulfr mun ráða*. Drie-syllabig 7, 2 *sverða full*. Niettemin is het metrum málahátrr, en het is zeer goed te zien, waar werkelijk fornyrdslag optreedt. Dit is het geval in str. 19, 5 vv. 20. 26. 27. 28, 3—6. 31. 32, 1—4, lange stukken met vier syllaben, zelfs wisselend met drie (31, 3 *er skriðinn var*. 19, 5 *scú skal frækn*). Het is van beteekenis, dat deze stukken ook op grond van andere overwegingen voor jonger moeten worden gehouden. Daarentegen zijn eenige strofen, wier metrum juist op de grens staat, ook kritisch eenigszins anders te beoordeelen (zie mijne Untersuchungen über die Nibelungensage dl. 3 p. 42 en den commentaar op Akv. in mijne uitgave; nog manuscript).

¹⁾ Men verbaast zich over de vrijmoedigheid, waarmee uitgevers zulke verzen *naet causa* emendeeren. Gering vooral plakt er maar heele woorden tusschen. 4, 7 wordt er byggedicht *fjarri*. 7, 5 *ferð*; 20, 2 kan *sóum* in plaats van *sjóm* volstaan. 20, 7 is het *litr* in plaats van *litr*. En zoo voort in het oneindige.

Soortgelijke toestanden vinden wij bij Hamdismál. Str. 1 behoort niet tot het gedicht. Maar 2. 1—1 zijn geheel fornyrdislág; hier treden zelfs 3 syllaben op. De overeenstemming met het begin van Akv. kan de vraag wekken, of de dichters ook opzettelijk met deze beweging hun gedichten inzetten, ook wanneer daarna málabáttir volgt. Vs. 5 heeft 5 syllaben, maar 8 heeft er weer 3 met oplossing. Menging ook in str. 3. 4. 5 (5, 5: $\underline{\text{e}} \text{ } \text{e} \text{ } \text{e} \text{ } | \text{ } \underline{\text{e}} \text{ } \text{e}$). 6 en elders.

Langere verzen. In het viersyllabige metrum komen verzen van vijf lettergrepen zeer veelvuldig, en van zes niet zelden voor. Zoo is ook in het vijsyllabige metrum een grooter quantum niet buitengesloten. Integendeel. En het verschijnsel is niet beperkt tot verzen met pronomina, die men naar welgevallen schrappen kan: in vele gevallen kan het vers slechts met geweld gëmendeerd worden. Alle denkbare vormen komen voor.

1. Optact bij verzen, die ook zonder optact reeds het volle quantum hebben (gelijk in fornyrdislag): Am. 2, 7 *af bragði höð sendi* opt. $\dashv 3 \dashv 2$ (niet $2 \dashv 3$). 6, 4 *ok kraddi þú báta* opt. $\dashv 3 \dashv 2$. Zoo 5, 4 (de syllabe met metrischen bijtoon allitereert). 24, 4 opt $\dashv 3 \dashv 2$. 9, 10, waar te lezen is *vant var* in plaats van *var vant*, opt. $\dashv 3 \dashv 2$. Zoo 49, 6.

2. Verlengde eerste maat.

1 syllaben: 1, 1 *Frétt hefir öld ófu*. Men kan wel voor *hefir* lezen *hefr*, maar in het licht van andere gevallen wordt dit zeer onzeker. 2, 4 *átta hann þó hyggju*. 4, 1 *Rúnar nam at rísta* (natuurlijk schrapt *Gering at*). Onder de maten met 4 lettergrepen zijn er met korte heffingssyllabe; theoretisch kan men dan spreken van drie, maar rhythmisch toch niet: 11, 8 *botit í sinn þetta*; zoo 12, 7. 19, 3. 24, 2. 61, 2 *e. a.* Wanneer *kona kapps gúlig* vijflettergrepig zal heeten, dan zijn deze verzen zeslettergrepig. 60, 7—8 *nú erum scá sárir, at þú mátt sjalfr valda*.

Dit laatste vers (S) levert een goed voorbeeld op, waaraan men zien kan, hoe onverschillig die lichte vormwoorden zijn. In de eerste maat moet *sjalfr*, dat allitereert, in het midden vallen: de waarde is dus ♩; voor *at þú mátt* blijft de waarde ♩ over; *mátt* gaat boven *þú*, dus deelt *mátt* dit gedeelte van de maat in tweeën: de waarde is ♪. Voor *at þú* blijft ♪ over, dus ♪ ♪. De syllabe in de heffing heeft hier slechts ♪, maar dat doet niets ter zake, daar het dragen der heffing een zaak van expiratiekracht is en niet van duur. Van de andere zijde is er ook niet het minste bezwaar,

wanneer *ju* wordt weggelaten; *at* krijgt dan de waarde *u*. De vraag, of vormwoorden geschrapt moeten worden, is dus absoluut bijkomstig; voor den rhytmus van verzen, wier syllabenaantal zoo zóó sterk wisselend is, is dit volkomen onverschillig. Het syllabenaantal tot hoofdbeginsel van tekstkritiek te maken, is niets anders dan kleinigheden opblazen tot hoofdzaken en de werkelijke hoofdzaken voorbijzien.

5 syllaben: 11, 1 *Heiman góriz þú Hogni*. Gering schraapt þú maar houdt er dan 4 over. Waartoe moet dan *of* weg uit 4, 1? 19, 4 *dreifði hann oss öll bloði*. 14, 7. 26, 8. 32, 1. Hier zijn ook te noemen een heele reeks corresponderende verzen met 5 en 6 lettergrepen: 17, 1. 19, 1. 22, 1. 24, 1, 26, 1. Voorb. 17, 1: *Bjorn hugða ek hér í inn kominn*.¹⁾

3. Twee maten van 3 syllaben: 2, 1. *skap wrlu* (één conjectuur) *skjoldunga*. Zoo 52, 5. 60, 4 (indien men voor *hefi* *ek* leest *hefk*; anders wordt het 5 + 3).

4. De eerste maat heeft meer dan 3 syllaben, de tweede 3: 71, 7 *hræfta ek um hotetna* (4 + 3). Hierbij de vroeger reeds aangevoerde verzen 17, 1. 19, 1 enz.

5. Optact en bovendien een vers, dat het gewone quantum te
boven gaat: S6, 6 *pat er menn deimi vissat til* ♪ ♪ | ♪ ♪ ♪ | ♪ ♪ ♪
(2-syll. opt. + 3 + 3). Vgl. nog 1,7. 4S, 1.

Dit is zeker wel voldoende, om te toonen, hoe voorzichtig men met schrappingen metri causa zijn moet. De beweeglijkheid van het vers is voor een niet gering deel juist in die vele mogelijkheden, die vele verrassingen gelegen. Toch raakt men de kluts zelden kwijt, want duidelijk zijn de grenzen der maten door den ictus, der verzen door de taalgroepen.

Ook uit andere gedichten in málaháttir kan men voorbeelden voor langere verzen aanvoeren: de onregelmatigheid is hier nog grooter: Akv. 1, 3 *kannan segg at víða* (4 + 2). 1, 4 *Kuérfrótr er sá heitinn* (4 + 2). 5, 1 *Föll lész gikkr ok mundi gefa* (6 + 2). Dit is nu wel een heel sterk voorbeeld, te sterker, daar de tweede tweelettergrepige maat korte hettingsyllabe heeft. Maar geeft ons dat het recht, maar kalm *gikkr ok* te schrappen en *mundu* en *gefa* om te zetten? 5, 2 *víðrar Gítaheidar* (4 + 2. Let op de kruisalliteratie). 6, 3—4, insgelijks met eigenaardige kruisalliteratie.

¹⁾ Gering verandert *hoogte en her* kort weg in *sok*. Meer kort en krachtig dan overtuigend.

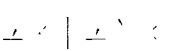
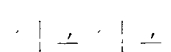

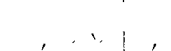
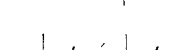

overigens een zeer vergaand geval; 8, 1 (5 + 2). 8, 2 (5 of 4 + 2). Deze en de volgende verzen zijn zeer wild; hier is wel het uiterste gepraesteerd, wat mogelijk is, zonder den versvorm te doen uiteenspatten. Ik zou 8, 3 *varinn váðum heiðingja* willen lezen

 allitereert), en 8, 4 *hygg ek at hon vqrant byði*

 De voordracht is hier zeker metrisch sterk verlangzaamd, taalkundig versneld. Daarna loopen de verzen weer gemakkelijk in vs. 5 (3 + 3), 6 (4 + 2). 7 (3 + 2). 8 (opt. + 2 + 3).

STRENGE MÁLAHÁTTR.

Málahátttr is ook door skalden gebruikt. In Háttatal staat eene strofe als voorbeeld, zonder toelichting, maar het is gemakkelijk te zien, dat de regel der 5 syllaben streng is doorgevoerd. Het metrum is dus gestiliseerd evenals fornyrðislag en kviðuhátttr gestiliseerd zijn (kviðuhátttr is trouwens bijna uitsluitend skaldisch). De strofe luidt:

<i>Mundak mildingi,</i>		2 + 3
<i>Jars Mara hlmi</i>		opt. + 2 + 2
<i>flottak fjogur kvæði,</i>		4 + 2
<i>fontón stórgjafar;</i>		3 + 2
<i>hvar víti áðr ortu</i>		3 + 2
<i>met wtra hætti</i>		opt. + 2 + 2
<i>meit of menglotuð</i>		3 + 2
<i>maðr und himinsskautum</i>		4 + 2

De mogelijkheden van het oude málahátttrvers zijn hier in hooge mate beperkt. Drie verzen zijn 3 + 2. In de eerste maat heeft de derde syllabe den bijtoon. Deze syllabe laat gelijk in het oude metrum toe, dat een grammatisch korte heffingssyllabe volgt, wat hier tweemaal het geval is. Zelf is zij grammatisch lang; zij kan ook opgelost worden; men krijgt dan 4 + 2, wat in twee andere verzen voorkomt. Andere gevallen van 4 + 2 zijn er echter niet. Eenmaal komt 2 + 3 voor; de tweede maat toont, gelijk in de oude verzen, sterk toonverschil tusschen de heffingssyllabe en de syllabe met bijtoon. Tweemaal optact, waarop twee regelmatige

tweelettergrepige maten volgen. Verzen beneden of boven het voorgeschreven quantum komen niet voor.

LJÓÐAHÁTTR.

De benaming *ljóðahátt* is sedert Rask algemeen in gebruik. Uit de oudheid is zij niet overgeleverd. Sievers heeft getracht, den naamvorm *ljóðshátt*, die boven de eerste strofe van Rognvalds Hattalykill staat, in gebruik te brengen, maar heeft geen aansluiting gevonden. Gestiliseerd komt eene strofe voor in Hattatal (str. 100), en daarop volgt de variatie *galdratag* (str. 101).

Ljóðahátt wordt in de Edda veel gebruikt, en wel voor gedichten in gesprekken. Vertellend is maar ééne strofe in Vafþrúsnismál. Het metrum heeft groote variabiliteit, en zonder twijfel bestaan hier belangrijke individueele verschillen. Maar ook verschillen, die met den stijl samenhangen. In plechtige taal, aan 't slot van strofengroepen, treden soms zeer in het oog vallende variaties op. Men mag dit niet alles in één statistiek samenvatten en daaruit regels abstraheeren voor wat moet en wat mag. Er zijn dingen, die soms gepermitteerd zijn, maar niet altijd. In den grond hebben wij weer, en in hooger mate dan bij fornyrðislag, met meerdere metrische vormen te doen, die zekere eigenaardigheden gemeen hebben en daarom onder één naam gaan.

De eenvoudige vormen.

De gewone ljóðaháttstrofe bestaat uit 6 verzen en is te deelen in twee helften, wier bouw in hoofdzaak hetzelfde schema volgt.

De twee eerste verzen vormen een paar, dat groote overeenkomst toont met de versparen in fornyrðislag. Het derde heeft zijn eigen vorm.¹⁾

Vers 1 en 2 hebben regelmatig twee heffingen en vullen dus — met de bekende beperkingen — twee maten. Maar zij onderscheiden zich van fornyrðislagverzen hierdoor, dat het aantal syllaben in de afzonderlijke maten veel sterker wisselt, en dat in zeer veel gevallen beide verzen ook onderling in dit opzicht sterk uiteenloopen. In vs. 2 is optact zeer gewoon.

Wil men zich door statistiek een oordeel vormen over de eigenaardigheden van een bepaalden vorm, dan is het het beste, één

¹⁾ Waar aanleiding bestaat, de verzen door bijzondere benamingen te onderscheiden, gebruik ik de termen 'enkel vers' resp. 'kort vers' ('verspaar', 'lang vers'. Het 'lange vers' is dus het 3e en 6e. De benaming 'vollzeile' past heel slecht, daar juist een eigenaardigheid van het vers is, dat het niet vol is. 'Lang vers' voor 'verspaar' is ongeschikt, daar wij de verbinding der twee enkele verzen tot één vers niet erkennen.

gedicht te gelijk te onderzoeken, en wel een, dat in hooge mate een eenheid uitmaakt. Het langste gedicht in *ljóðahátttr*, *Hávamál*, is hiertoe niet geschikt, want deze spreukenverzameling is zeker het werk van een aantal dichters. Ook *Grímnismál*, dat onder 54 overgeleverde slechts 10 of 11 echte strofen heeft, is voor zulk een doel niet te gebruiken. Zeer bruikbaar daarentegen is *Vafþrúðnismál*, en daarom leg ik dit aan het hier volgend onderzoek ten grond.

Vafþrúsnismál.

Material.

Het gedicht heeft in de uitgaven 55 strofen. Maar str. 40 is met uitzondering van vers 1 een maaksel van de uitgevers. 40, 1 is wel niet oud, maar dit geldt ook van enkele andere verzen. Van str. 27 ontbreekt de eerste helft: str. 55 bestaat uit 3 halve strofen: 38 en 13 hebben in de tweede helft 5 verzen, t. w. twee versparen en een slotvers; str. 42 heeft 7 verzen, waarvan de twee laatste voorloopig zijn op te vatten als een verdubbeld slotvers. Nemen wij dit alles in aanmerking, dan zijn er 111 eerste, 110 tweede ¹⁾, 109 derde verzen.

Vers 1 en 4.

Schemata.

I. Verzen zonder optact 84 (85).

$$\begin{array}{rcl}
 \text{Uitgang.} & 1a. & \begin{array}{r} \frac{\frac{1}{2}}{\frac{1}{2}} \quad 9 \\ \frac{1}{2} \quad 1 \\ \frac{1}{2} \quad 2 \\ \frac{1}{2} \quad 3 \\ \frac{1}{2} \quad 2 \end{array} \\
 \frac{1}{2} \quad 17 & b. & \begin{array}{r} \frac{1}{2} \quad 1 \\ \frac{1}{2} \quad 2 \\ \frac{1}{2} \quad 3 \\ \frac{1}{2} \quad 2 \end{array} \\
 \frac{1}{2} \quad 4 & c. & \begin{array}{r} \frac{1}{2} \quad 1 \\ \frac{1}{2} \quad 2 \\ \frac{1}{2} \quad 3 \\ \frac{1}{2} \quad 2 \end{array} \\
 \frac{1}{2} \quad 57 & d. & \begin{array}{r} \frac{1}{2} \quad 1 \\ \frac{1}{2} \quad 2 \\ \frac{1}{2} \quad 3 \\ \frac{1}{2} \quad 2 \end{array} \\
 \frac{1}{2} \quad 2 & e. & \begin{array}{r} \frac{1}{2} \quad 1 \\ \frac{1}{2} \quad 2 \\ \frac{1}{2} \quad 3 \\ \frac{1}{2} \quad 2 \end{array} \\
 \frac{1}{2} \quad 4 & & \text{op } \frac{1}{2} \quad 17 \\
 \frac{1}{2} \quad 4 & & \text{op } \frac{1}{2} \quad 17
 \end{array}$$
$$\begin{array}{lcl}
3a. & \frac{\frac{1}{2}}{\frac{1}{2}} & 2 \\
b. & \frac{\frac{1}{2}}{\frac{1}{2}} & 3 \\
c. & \frac{\frac{1}{2}}{\frac{1}{2}} & 16 \\
d. & \frac{\frac{1}{2}}{\frac{1}{2}} & 3 \\
e. & \frac{\frac{1}{2}}{\frac{1}{2}} & 20 \\
f. & \frac{\frac{1}{2}}{\frac{1}{2}} & 2 \\
g. & \frac{\frac{1}{2}}{\frac{1}{2}} & 11 \\
\text{op } \frac{1}{2} & & 57
\end{array}
\quad
\begin{array}{lcl}
4. & \frac{\frac{1}{2}}{\frac{1}{2}} & 2 \\
& \text{op } \frac{1}{2} & 2 \\
5a. & \frac{\frac{1}{2}}{\frac{1}{2}} & 1 \\
b. & \frac{\frac{1}{2}}{\frac{1}{2}} & 1 \\
c. & \frac{\frac{1}{2}}{\frac{1}{2}} & 2 \\
d. & \frac{\frac{1}{2}}{\frac{1}{2}} & (1) \\
& \text{op } \frac{1}{2} & 4 \quad (5)
\end{array}$$

¹³ Het verschil in aantal tusschen de eerste en tweede verzen wordt veroorzaakt door str. 40, 1. Ik geef hieronder de getallen met uitsluiting van dit vers en daarnaast tusschen haakjes die, waarbij het vers is meegeteld.

Eerste maat.

<i>I^e maat.</i>				
$\underline{\quad}$ 3	$3a : 2$	$3b : 3$	$1a : 9$	$1b : 1$
$\underline{\quad}$ 3	$5a : 1$	$\underline{\quad} 3$	$2a : 1$	$3d : 3$
$\underline{\quad}$ 27	$\underline{\quad} 3$		$3c : 16$	4
$\underline{\quad}$ 4			$5b : 1$	
$\underline{\quad}$ 27			27	
$\underline{\quad}$ 2				
$\underline{\quad}$ 16 (17)	$1c : 2$	$3f : 2$	$1d : 3$	$1e : 2$
$\underline{\quad}$ 2	$2b : 3$	$\underline{\quad} 2$	$3g : 11$	$\underline{\quad} 2$
84 (85)	$3e : 20$		$4 : 2$	
	$5c : 2$		(5d : 1)	
	27		16 (17)	

Boven het viersyllabig schema: $1d : 3$ $1e : 2$ Beneden het schema: $1a : 9$ $3e : 20$ $1b : 1$ $3f : 2$ $2a : 1$ $3g : 11$ $3a : 2$ $4 : 2$ $3b : 3$ $5b : 1$ $\underline{\quad} 16$ $5c : 2$ $5d : (1)$ *II. Verzen met optuut (26).*

43 (44)

Uitgang.

$\underline{\quad}$ 13
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 11
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 26

1a.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

b.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

c.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

d.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

e.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

f.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

g.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

h.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

i.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

j.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

k.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

l.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

m.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

n.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

o.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

p.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

q.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

r.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

s.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

t.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

u.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

v.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

w.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

x.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

y.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

z.

$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 7
$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 2
op $\underline{\quad}$ 13

Eerste maat.

<i>I^e maat.</i>				
$\underline{\quad}$ 7	$1a : 1$	$3c : 2$	$1b : 2$	$1d : 1$
$\underline{\quad}$ 2	$3a : 1$	2	$1e : 7$	$1e : 2$
$\underline{\quad}$ 14	$3b : 4$		$2 : 1$	$\underline{\quad} 3$
$\underline{\quad}$ 3	$4 : 1$		$3d : 3$	
$\underline{\quad}$ 26	$\underline{\quad} 7$		$3e : 1$	
			14	

Optact.

1 syllabe.	2 syllaben.
$1b : 2$	$1a : 1$
$1d : 1$	$1c : 7$
$3a : 1$	$1e : 2$
$3c : 2$	$2 : 1$
$3d : 3$	$3b : 4$
$\overline{9}$	$3e : 1$
	$4 : 1$
	$\overline{17}$

Boven het 4-syllabig schema (indien optact geldt voor één syllabe): $1d : 1$

Beneden het schema.

$$\begin{array}{r} 1a : 1 \\ \hline 1 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 1e : 2 \\ 3d : 3 \\ 3e : 1 \\ \hline 7 \end{array}$$

Wat het eerst in het oog valt, is het groote aantal variaties; er zijn er in dit naar verhouding regelmatige gedicht niet minder dan 30 (31). Gelijk in fornyrdislæg heeft de dalende beweging de overhand, maar er is hier een sterk verschil tusschen vs. 1 en 4. Van 110 (111) verzen beginnen er 54 (55) met een heffing, 26 met een optact. Maar onder deze optacten staan er 5 in vs. 1, 21 in vs. 4. Tweelettergrepige optact 1 in vs. 1, 16 in vs. 4. Bij vs. 4 heeft de tweelettergrepige optact verre de overhand boven den eenlettergrepigen, (16 : 5) en de verhouding van het aantal optacten tot het aantal verzen is hier ook 21 : 57. Dit verklaart zich hieruit, dat de tweede strofehelft veelal de gedachte van de eerste voortzet, en dat dikwijls in een bijzin. Rhytmisch maakt het den indruk, alsof na de rust, waarop de eerste strofehelft eindigt, een nieuwe aanloop gedaan wordt, en er is dan ook een samenhang tusschen dezen optact en het slot der halve strofe op een heffing. Voor vs. 1 geldt dit niet, daar de nieuwe strofe een formatie op zich zelf is. De verhouding is wel anders dan bij fornyrdislæg, waar vs. 5 ook meer optacten heeft dan vs. 1, maar toch nog een zeer gering aantal (in de Hymiskvida in 39 strofen 6 optacten in vs. 5, géén in vs. 1; in Vsp. op 53 str. 1 optact in vs. 1, 7 in vs. 5).

Uitgang. Van 54 (55) verzen zonder optact gaan er 17 uit op $\underline{\quad}$, 4 op $\underline{\quad}$. In het midden der maat sluiten er dus 21. Deze uitgang is dus volstrekt niet gezocht maar komt toch betrek-

kelijk veel voor. Telt men hierbij 13 $\underline{\text{—}}$ en 1 $\underline{\text{—}}$ onder 26 optactverzen, dan is de som 35, dat is bijna $\frac{1}{3}$. Het grootste contingent heeft de uitgang $\underline{\text{—}}$ \times : 57 zonder, 11 met optact; samen 68. Op $\underline{\text{—}}$ \times gaan 2 verzen uit; verlengde tweede maat hebben slechts 4 (5) optactlooze verzen; alle $\underline{\text{—}}$ \times ¹⁾. Den afkeer van verlengde tweede maat deelt het vers met het fornyrdslagvers: de betrekkelijk vele verkorte maten hangen samen met het zeer groote aantal optacten in vs. 2—5.

Eerste maat. Bij de verzen zonder optact loopt het aantal syllaben van 1 tot 4 ($\underline{\text{—}}$ \times \times \times). De normale maat $\underline{\text{—}}$ \times heeft naast $\underline{\text{—}}$ \times het grootste aantal (27) maar blijft achter bij het aantal verlengde maten, indien men deze samentelt (47 [48]). Van deze komt $\underline{\text{—}}$ \times het meest voor (27); dan volgt $\underline{\text{—}}$ \times \times (18 [19]) ²⁾. Verkortingen zijn betrekkelijk zeldzaam (6, nl. 3 $\underline{\text{—}}$ en 3 $\underline{\text{—}}$). Bij optactverzen gaat de eerste maat niet boven $\underline{\text{—}}$ \times uit; het getal is gering (3); het gewone is $\underline{\text{—}}$ \times (14), maar verkorting komt meer voor dan bij de verzen zonder optact (7 $\underline{\text{—}}$, 2 $\underline{\text{—}}$; som 9 op 26). De verhoudingen doen denken aan het fornyrdslagvers: alleen is er grotere neiging tot het extreme: 50 (51) verzen boven, en 17 beneden het viersyllabig schema toonen, dat de grootere beweeglijkheid, die het ljóðaháttvers kenmerkt, reeds aan vs. 1. 4 eigen is. De overlange verzen zijn bijna alle verzen met verlengde eerste maat (2 [3] met verlengde eerste en tweede, één met alleen verlengde tweede, 4 met optact en twee normale maten); van de verkorte hebben 11 verkorte tweede bij normale eerste, 5 verkorte eerste bij normale tweede maat, één optact en verkorting van beide maten. Van de eerstgenoemde 11 zijn er 7 aan elkander gelijk (*Fiqlð ek fór*).

Onder de 20 verzen van den vorm $\underline{\text{—}}$ \times \times | $\underline{\text{—}}$ \times hebben er 7 bijaccent op de derde syllabe, dus het rytme $\acute{\text{—}}$ — — | $\acute{\text{—}}$ — . 5 van deze (11,1. 13,1. 15,1. 17,1 22,1) zijn kleine variaties van hetzelfde vers. De 2 andere zijn 7,1 en 41,1.

De verhouding van de eerste tot de tweede maat is inconstant. Verlenging van één van beide vereischt niet verkorting van de andere. Bij de optactlooze verzen staan van 47 (48) verlengde eerste maten 10 vóór een verkorte tweede (aantal van deze 21), 35 vóór een normale tweede (aantal van deze 59), 2(3) voor verlengde tweede (aantal 4[5]). Verkorte eerste met verlengde tweede komt

¹⁾ In de twee verzen op $\underline{\text{—}}$ \times (36, 1. 38, 1) en één op $\underline{\text{—}}$ \times (40, 1) is de genoemde uitgang het gevolg van het inzetten van een driesyllabig telwoord in een vaste formule.

²⁾ Van deze zijn 10 geringe variaties van dezelfde formule: *Seydu þat et* + een telwoord.

slechts éénmaal voor: daarentegen vijfmaal verkorte eerste met normale tweede. Hier geldt dus het bekende compensatiesysteem niet; eer schijnen deze getallen aan te duiden, dat de beweging, die aan het begin wordt ingezet — snel of langzaam — gaarne door het geheele vers wordt volgehouden.

Voor de som van verzen met en zonder optact blijven de verhoudingen van gelijken aard; slechts worden de getallen wat minder sprekend, daar bij de eerstgenoemde bijna geen verlengde maten voorkomen (slechts 3 eerste).

Vers 2 en 5.

Schemata.

I. Verzen zonder optact (12).

<i>Uitgang.</i>	1. $\begin{array}{c} _ \quad \cdot \quad \quad _ \quad 2 \\ \text{op } _ \quad 2 \end{array}$	2. $\begin{array}{c} _ \quad \cdot \quad \quad _ \quad 2 \\ \text{op } _ \quad 2 \end{array}$
$\begin{array}{c} _ \quad 2 \\ _ \quad \cdot \quad 2 \\ _ \quad \cdot \quad 8 \\ \hline 12 \end{array}$	3. $\begin{array}{c} _ \quad \cdot \quad \quad _ \quad 8 \\ \text{op } _ \quad \cdot \quad 8 \end{array}$	

Eerste maat.

$_ \quad \cdot \quad 12$

Beneden het schema.

$\begin{array}{l} 1 : 2 \\ 2 : 2 \\ \hline 4 \end{array}$

Boven het schema.

$\begin{array}{l} 3 : 8 \\ \hline 8 \end{array}$

II. Verzen met optact (95).

<i>Uitgang.</i>	1a. $\begin{array}{c} \quad _ \quad _ \quad 1 \\ b. \quad _ \quad \quad _ \quad 4 \\ c. \quad _ \quad _ \quad 8 \\ d. \quad _ \quad _ \quad 13 \\ \text{op } _ \quad 26 \end{array}$	2a. $\begin{array}{c} \quad _ \quad _ \quad 4 \\ b. \quad _ \quad _ \quad 11 \\ c. \quad _ \quad _ \quad 10 \\ d. \quad _ \quad _ \quad 2 \\ e. \quad _ \quad _ \quad 9 \\ f. \quad _ \quad _ \quad 15 \\ g. \quad _ \quad _ \quad 8 \\ h. \quad _ \quad _ \quad 3 \\ i. \quad _ \quad _ \quad 1 \\ j. \quad _ \quad _ \quad 1 \\ \text{op } _ \quad 64 \end{array}$
$\begin{array}{c} _ \quad 26 \\ _ \quad \cdot \quad 64 \\ _ \quad \cdot \quad 8 \\ \hline 98 \end{array}$	3a. $\begin{array}{c} \quad _ \quad _ \quad 1 \\ b. \quad _ \quad \quad _ \quad 2 \\ c. \quad _ \quad _ \quad 1 \\ d. \quad _ \quad _ \quad 3 \\ e. \quad _ \quad _ \quad 1 \\ \text{op } _ \quad 8 \end{array}$	

Eerste maat.

<i>1^e maat.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$ 32	$1a : 1$	$3d : 3$	$1b : 4$	$2j : 1$
$\underline{\quad}$ 4	$2a : 4$	$3e : 1$	$1c : 8$	1
$\underline{\quad}$ 61	$2b : 11$	$\frac{1}{4}$	$1d : 13$	
$\underline{\quad}$ 1	$2c : 10$		$2e : 9$	
$\underline{\quad}$ 98	$2d : 2$		$2f : 15$	
	$3a : 1$		$2g : 8$	
	$3b : 2$		$2h : 3$	
	$3c : 1$		$2i : 1$	
	32		61	

Optact.

1 syllabe.	2 syll.	3 syll.	4 syll.	5 syll.
$1b : 4$	$1a : 1$	$1d : 13$	$2d : 2$	$2i : 1$
$2a : 4$	$1c : 8$	$2c : 10$	$2h : 3$	1
$2e : 9$	$2b : 11$	$2g : 8$	$\frac{1}{5}$	
$2j : 1$	$2f : 15$	$3c : 1$		
$3a : 1$	$3b : 2$	$3e : 1$		
19	$3d : 3$	33		
	40			

Boven het 4-syllabig schema: 0, indien de lange optacten voor één syllabe tellen: telt men het aantal lettergrepen der optacten, dan zijn er een aantal.

Beneden het schema (onder dezelfde voorwaarde) $1a : 1$.

1

Dat deze verzen gansch anders gebouwd zijn dan vs. 1 en 4, blijkt onmiddellijk uit de optactverhoudingen en uit den uitgang. 98 verzen hebben optact, 12 niet. Van deze 12 hebben 8 den vorm $\underline{\quad} \underline{\quad} | \underline{\quad} \underline{\quad}$. 7 van deze 8 zijn gelijk; dus hebben wij hier feitelijk met slechts 2 verschillende verzen te doen. Beide (3,2 en 1,2) behooren tot een bijzonder strofentype — met anaphorisch parallele verzen —, waar gelijkheid in begin met het voorafgaand vers regel en daarom optact onmogelijk is. Deze 2(S) verzen zijn ook de eenige met verlengde tweede maat. De vier andere verzen zonder optact zijn alle verkorte verzen met verkorte tweede maat. Men kan dus wel zeggen, dat optact regel is.

De uitgang. Aan het einde van het vers vinden wij 2S maal

(2 maal zonder optact, 26 maal met optact) $\underline{\text{—}}$, 66 maal ($2 + 64$) $\text{—} \text{—}$, 8 maal $\underline{\text{—}}$, 8 maal $\text{—} \text{—}$. Op 110 verzen hebben er dus 94 verkort slot. De 8 (feitelijk 2) verzen op $\underline{\text{—}} \text{—}$ zijn de reeds hierboven genoemde, die tot een afzonderlijke formatie behooren. Dus staan over deze 94 verkorte uitgangen slechts 8 niet verkorte, en wel op $\underline{\text{—}}$. Bezien wij deze verzen nader, dan blijkt, dat in 4 gevallen (str. 2,5. 3,5. 33,2. 38,7) de groep $\underline{\text{—}} \text{—}$ het tweede lid van een compositum is. Blijkbaar geldt hier dezelfde regel, dien Bugge bij het lange vers heeft waargenomen, dat $\underline{\text{—}} \text{—}$ als tweede compositielid — dus zonder hoofdtoon — metrisch met $\text{—} \text{—}$ gelijk gesteld kan worden. Dat wil dus zeggen, dat $\underline{\text{—}} \text{—}$ hier niet maar is. Het rhytme van 3,5 is dus ; het vers eindigt in het midden van de maat.

Er blijven dan 4 verzen op $\underline{\text{—}} \text{—}$ over, waar $\text{—} \text{—}$ voorafgaat en het taalkundig schema, in fornyrdís-lag zoo zéér gewoon, is ($\text{—} \text{—} (\text{—}) \mid \underline{\text{—}} \text{—} \mid \underline{\text{—}} \text{—}$ ¹⁾). Blijkbaar is deze vorm hier niet geliefd. Het natuurlijke rhytme is voor dezen vorm . Maar uit de groote massa der voorbeelden blijkt, dat het slot in het midden der maat regel is. Nu kan men wel $\underline{\text{—}} \text{—}$ metrisch verkorten tot , maar de tegenstelling tot de voorafgaande maat, waar $\text{—} \text{—} = \text{—} \text{—}$ is, maakt dat toch niet waarschijnlijk. Deze 4 verzen, maar deze ook alleen, wijken dus in uitgang van al de overige af.

De eerste maat. De eerste maat is in de 12 verzen zonder optact en in 61 met optact, samen 73, normaal ($\underline{\text{—}} \text{—}$). Verlengd is maar één exemplaar met eenlettergrepigen optact en uitgang $\text{—} \text{—}$, verkort zijn er 36, waarvan 32 $\underline{\text{—}}$, 4 $\text{—} \text{—}$. De verkorte vormen staan alleen voor twee-, de normale ook voor eenlettergrepigen uitgang.²⁾

De optact. In tegenstelling met vs. 1. 4 is niet alleen optact zoo goed als regel, maar hij is ook veel zwaarder dan in deze verzen. Bij vs. 1. 4 gaat hij niet boven 2 syllaben en meer dan $\frac{1}{3}$ heeft er één (9 over 17). Bij vs. 2. 5 heeft 2 syllaben insgelijks de meerderheid, namelijk 40, maar dan komt 3 syllaben met 33, dan 1 syllabe met 19, en eindelijk nog 4 syllaben 5 maal en éénmaal 5 syllaben.³⁾

¹⁾ Vs. 1. 4 kennen twee voorbeelden, beide met éénlettergrepigen optact.

²⁾ Het éne voorbeeld $\text{—} \text{—} \mid \underline{\text{—}} \mid \underline{\text{—}}$ (6, 5) is gemakkelijk tot $\text{—} \text{—} \mid \underline{\text{—}} \mid \underline{\text{—}} \text{—}$ te herleiden.

³⁾ Dit voorbeeld (55, 5) eischt echter bijna gebiedend contractie tot 4 (*mæltu ek mínu*).

Er bestaat een onloochenbaar verband tusschen den regelmatig optredenden optact in vs. 2. 5 en den tamelijk veelvuldigen uitgang vóór het slot, ja bij een derde der voorbeelden op de helft der maat van vs. 1. 4. Het blijkt, dat het verband tusschen deze paren veel inniger is dan in fornyrdislag. Een belangrijk stuk van het tweede vers valt in de tweede maat van het eerste, en daar de tweede verzen bijna zonder uitzondering in het midden der tweede maat sluiten, terwijl het eerste vers geen optact heeft, is de groep ook verkort. Het schema hiervoor wordt zoodoende:

d. w. z. drie en halve maat, waarop een rust volgt.

Bij dezen stand van zaken is het niet ondenkbaar, dat de optact van vs. 2. 5 soms reeds valt in het midden van de vorige maat. Hij zal dan in staat zijn, een betrekkelijk sterken toon te dragen. En het ligt voor de hand, dat hij dan ook de alliteratie zal kunnen dragen, even goed als de zware syllabe in de thesis in het midden der eerste maat of der tweede, wanneer deze tot het eerste vers behoort. Dit is ook inderdaad het geval. In Vafpr. vind ik de volgende voorbeelden:

Str. 41, 1—2 *Allir einherjar Óðins tinnum í*

Ó- staat hier in volkomen dezelfde positie als *ein*, dat insgelijks allitereert, en grammatisch staat Ó- zeker niet achter bij *her*-¹⁾. Bevestigd wordt deze opvatting door

Str. 19, 1—2: *Fróðr ertu nú, gestr! fardu á bekk jotuns.*

far allitereert. Maar als wij het woord een heffing geven, krijgen wij een intonatie, die met den zin in strijd is, en een versvorm, die voor dit gedicht in vs. 2. 5 onmogelijk is, nl. 2×3 syllaben zonder optact. *fardu á* staat dus in den optact, en de optact allitereert.

Het treft ook, dat in deze meerlettergrepige optacten herhaaldelijk een niet gering verschil in accentuatie tusschen de lettergrepen is

¹⁾ Str. 41 behoort, gelijk ik elders in bijzonderheden hoop aan te toonen, oorspronkelijk niet in dit verband thuis. *hvar átar* in **R** is een mislukte poging, om de volgende verzen in het verband te doen passen, maar bij deze poging is de oudere lezing, die **A** bewaart: *Allir einherjar Óðins* verloren gegaan. Alleen als antwoord op een vraag liet zich een zinaccent op *Óðins* en *tinnum* beide verledigen. Anders hangt het van den samenhang af, welk der beide woorden een accent moet hebben. De accentueering van *tinnum* en *í* is meer in overeenstemming met het gebruik in Vafpr.

waar te nemen. Het is niet onwaarschijnlijk, dat zulke sterker be-
toonde syllaben in den optact den bij-ictus van het midden der
voorgaande maat dragen. Een paar voorbeelden zijn 2, 2 *munda*.
4, 5 *hrars* (het accent is niet sterk maar gaat boven de volgende
syllabe uit, terwijl de derde weer iets meer heeft). Wij vinden dus
de gewone toonverdeeling naar het principe van deeling in tweeën:

(Eti për dugi, hrars pu skalt, Alblafotr!)

(met \approx is hier de sterkere, met \backslash de zwakkere bijtoon aangegeven).

Men kan de voorbeelden naar welgevallen vermeerderen.

Vers 3 en 6.

Van de 109 verzen zal ik er eerst 88 bespreken, die aan de
metrische interpretatie minder moeilijkheden in den weg leggen
dan de overige. Het hier te verkrijgen resultaat kan dan van dienst
zijn voor de verklaring der 21 voorloopig ter zijde gelaten verzen.

Schemata.

1. Verzen zonder optact (72).

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>		<i>2a.</i>	
\approx 21	<i>b.</i>	\approx 9	<i>b.</i>	\approx 1
\approx 51	<i>c.</i>	\approx 1	<i>c.</i>	\approx 4
72	<i>d.</i>	\approx 5	<i>d.</i>	\approx 21
	<i>e.</i>	\approx 1	<i>e.</i>	\approx 3
	<i>f.</i>	\approx 1	<i>f.</i>	\approx 5
	<i>g.</i>	\approx 1	<i>g.</i>	\approx 1
	<i>h.</i>	\approx 1	<i>h.</i>	\approx 1
	<i>i.</i>	\approx 1	<i>i.</i>	\approx 1
	op \approx 21		<i>j.</i>	\approx 4
			op \approx 51	

Voorlaatste maat.

<i>2^e maat.</i>			
\approx 15	<i>2a</i> : 10	<i>1a</i> : 1	<i>1f</i> : 1
\approx 48	<i>2b</i> : 1	<i>1b</i> : 9	<i>1g</i> : 1
\approx 9	<i>2c</i> : 4	<i>1c</i> : 1	<i>1h</i> : 1
72	15	<i>1d</i> : 5	<i>1i</i> : 1
		<i>1e</i> : 1	<i>2i</i> : 1
		<i>2d</i> : 21	<i>2j</i> : 4
		<i>2e</i> : 3	9
		<i>2f</i> : 5	
		<i>2g</i> : 1	
		<i>2h</i> : 1	
		48	

Eerste maat.

<i>1e maat.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$ 2	$1a : 2$	$1b : 4$	$1d : 1$	$1e : 2$	$1f : 1$
$\underline{\quad}$ 9	$\bar{2}$	$1c : 1$	$\bar{1}$	$1h : 1$	$\bar{1}$
$\underline{\quad}$ 1		$1g : 2$		3	
$\underline{\quad}$ 3		$2 : 2$			
$\underline{\quad}$ 1		$\bar{9}$			
$\underline{\quad}$ 16					

Optact.

2 syllaben	$1c : 1$	1 syllabe	alle overige : 14
	$1f : 1$		
	2		

Deze verzen onderscheiden zich van vs. 1. 4 en 2. 5 hierdoor, dat zij, afgezien van den eventueelen optact, 3 maten hebben. De percentage der optactverzen (16 op 88) is niet groot, maar toch voldoende, om te toonen, dat hij niet vermeden is. Hij behoort niet tot de structuur van het vers, maar in de regelmatige pauze na vs. 2 is er voldoende ruimte voor, en waar er taalkundige gronden voor zijn optreden bestaan, maken de dichters geen bezwaar. Het syllabenaantal overschrijdt het getal 2 niet.

Uitgang. Er komen slechts drie uitgangen voor. De meest gebruikelijke is $\underline{\quad}$ (51 + 14 = 65), daarnaast 21 $\underline{\quad}$ (in optactlooze verzen), eindelijk 2 $\underline{\quad}$ (in optactverzen). Deze twee zijn tweede leden van composita (1, 3, 45, 3) en te beoordeelen als de 4 overeenkomstige voorbeelden in vs. 2. 5. Het rythme is hier dus, gelijk bij $\underline{\quad}$, $\underline{\quad}$, en alle verzen sluiten dus in het midden der derde maat.

De tweede maat. Ook deze heeft drie vormen. Het rijkst gerepresenteerd is de normale vorm $\underline{\quad}$ (48 + 11 = 59), daarnaast de verkorte $\underline{\quad}$ (15 + 2 = 17), het minst de verlengde $\underline{\quad}$ (9 + 3 = 12); deze naar verhouding het meest bij de optactverzen. De verkorte maat komt alleen vóór tweelettergrepigen uitgang voor.

De eerste maat. Deze is de beweeglijkste. Bij verzen zonder optact gaat hij van $\underline{\quad}$ tot $\underline{\quad}$, bij optactverzen van $\underline{\quad}$ tot $\underline{\quad}$. De normale vorm $\underline{\quad}$ is verreweg in de meerderheid (44 + 9 = 53), daarnaast 5 + 1 $\underline{\quad}$. De verlengde vormen (20 + 4) hebben een sterk overwicht over de verkorte (3 + 2).

Ook hier, gelijk bij vs. 1. 4 komen verlengde eerste maten herhaaldelijk in verbinding met verlengde tweede maten voor.

Eene afzonderlijke bespreking vereischt in de eerste plaats het elfinaal (20, 3 enz.) voorkomende vers *ok (ef) þú Vafprúðnir vitir*. De uitgang is gelijk bij de groote meerderheid der verzen 2, d. i.

♩ ♩. Maar het begin en het midden van het vers veroorzaken moeilijkheden. A priori is drieërlei scansie mogelijk, en wel:

ef þú Vafprúðnir vitir

(1) < ' | ˘ | ˘ ' | ˘

♩ ♩ | ˘ | ♩ ♩ | ♩ ♩

of (2) ˘ ' | ˘ ' | ˘

♩ ♩ | ♩ ♩ | ♩ ♩

of (3) ˘ ' | ˘ < | ˘

♩ ♩ ♩ | ♩ ♩ | ♩ ♩

De naam *Vafprúðnir* komt ook voor vs. 1,3. 2,6. 3,5. 6,1. Op al deze plaatsen is de naam over twee maten verdeeld ¹⁾. Op de twee eerstgenoemde plaatsen en naar het schijnt ook op de derde neemt het woord twee heele maten in. Daarmee vervalt wel scansie 2 met driesyllabige tweede maat, die buitendien zeldzaam is. Scansie 3 is mogelijk en kan steun vinden aan 6, 1; *ef* staat dan in de heffing. Maar het woord eischt in den zin geen toon, en de analogie met 2, 6 (insgelijks een lang vers) noopt toch wel, om *ef þú* als optact op te vatten. Het eenige verschil is dan, dat 2, 6 één en 20, 3 twee syllaben in den optact heeft. Ik meen dus te moeten lezen ♩ ♩ | ˘ | ♩ ♩ | ♩ ♩.

Aan het slot van str. 42 staan in plaats van één zesde vers twee verzen. Indien beide regelmatige zesde verzen zijn, dan moet 42, 6

segir þú et sannasta wel gelezen worden ♩ ♩ ♩ ♩ | ˘ | ♩ ♩ en *sannasta* betoond worden als *Vafprúðnir*, *Hoddmímis*. Vs. 7 *enn alsvinnu jǫtunn* is dan ♩ | ˘ | ♩ ♩ | ♩ ♩.

Hiertegen echter is in te brengen, dat de tweede syllabe van

¹⁾ Bij 6, 1 alleen kan men twijfelen, daar bij verdeling in tweeën *Vaf-* aan het einde van de maat komt. Maar 4 + 2 is in vs. 1 zooveel gewoner dan 3 + 3 — een tweede drieletteregpige maat met zóó zware tweede syllabe komt in het geheel niet voor — dat men toch aan de genoemde scansie de voorkeur moet geven. Over metrischen bijtoon op eerste leden van composita zie boven p. 96 v.

sannasta toch moeilijk met die van *Hoddmimis* gelijkgesteld kan worden en de slotheffing dragen, en wat vs. 7 betreft, dat 1, 6 heeft: *við þann enn alsvinna jöfum*, waar *alsvinna* niet twee maten maar één maat vult. Het schijnen dus geen regelmatige zesde verzen te zijn, en de vraag doet zich voor, of wij hier niet met een variatie te doen hebben, te weten twee verzen met twee heffingen in plaats van het gewone vers, dat er drie heeft. Het is een rhetorische plaats in het gedicht, waar voor een variatie, bestaande in een langeren vorm wel aanleiding kan zijn. Het schema ware dan

vs. 7:

vs. 8:

Er zou een dubbel alliteratiesysteem zijn: één voor beide verzen (*seg- sann- svinn-*), één voor vs. 8 alleen (*all- jof-*).

De vraag is alleen, of de mogelijkheid van zulk een variatie erkend moet worden. Ik kom hierop terug.

Er blijven nog 9 verzen over, die in ander verband besproken worden.

Het verband der verzen in de ljóðahátttrstrofe. Wij hebben aan Vafprúðnismál gezien, en dit wordt door talloze andere strofen bevestigd, dat vs. 1—2 en 4—5 van ljóðahátttr een in den regel verkort verspaar vormen. vs. 2, 5 eindigen in 9S onder 110 gevallen in de eerste helft van de tweede maat, de vierde van het verspaar, terwijl van de 12 afwijkende gevallen nog 8 tot een bijzonderen strofevorm behooren. De talrijke, zoo goed als regelmatig voorkomende optacten van vs. 2, 5 behooren tot de tweede maat van vs. 1, 4, welk vers dus ook reeds in een groot aantal gevallen verkort is. Op vs. 2, 5 echter volgt een rust, die slechts hier en daar ten deele gevuld wordt door den optact van vs. 3, 6; onder 58 verzen vonden wij 16 voorbeelden ¹⁾. Hier bestaat dus tegen den optact geen principieel bezwaar, maar gewenscht is hij toch zeker niet, daar hij doorgaans ontbreekt. Op deze plaats schijnt de rust dus goed te doen; de verkorting van het verspaar mag in het oor vallen. Deze behandeling van vs. 1—2 en 4—5, wier verband inniger is dan dat der versparen in fornýrðslag, een verband, dat zijn duidelijkste uiting vindt in de verkorting van het verspaar aan het einde, maar met behoud van de door de rhytmiek geeischte vier maten, daar de tweede helft der vierde maat niet wegvalt maar door een pauze wordt ingenomen, — deze behandeling geeft ons ook den sleutel in de hand tot recht begrip van

¹⁾ Tellen wij de 11 p. 115 besproken gevallen mee, dan zijn er, indien wij het vers juist lezen, wat niet geheel zeker is, 27 optacten op 99 verzen.

vs. 3 en 6. Dit vers is naar mijn meening een formatie, die dezelfde ontwikkeling heeft doorgemaakt als vs. 1—2, 4—5, maar die op denzelfden weg een stap verder is gegaan. Dit vers representeert dus twee verzen, tusschen welke de scheiding is opgeheven en waar de verkorting verder gaat dan in vs. 1—2. Hier is de geheele vierde maat afgevallen, en bovendien de tweede helft van de derde maat. Deze sterke verkorting brengt van zelf mee, dat de rest van wat eenmaal vs. 4 (en 8) was, niet meer als een zelfstandig vers wordt gevoeld. De waarde van dit 1^e en 8^e vers zou bij de bestaande verkorting niet meer zijn dan $\underline{\text{—}}$ of $\underline{\text{—}}$ met of zonder optact; de voorafgaande heffing immers is de tweede van het lange vers en zou, indien men twee verzen had, tot het eerste vers van het paar behooren. Maar gelijk na vs. 2 het ontbrekende deel door een rust wordt aangevuld, zoo moet men hier hetzelfde aannemen. Deze rust duurt niet een halve, maar anderhalve maat. Anders zou men een deeling der halve strofe in zevenen krijgen, wat hoogst onharmonisch klinken zou. Slechts wanneer de tweede helft der strofe met een optact begint, — en in Vatpr. telden wij er 21 tegenover 5 in vs. 1. — daar valt deze in de vierde maat van vs. 3. De rust na vs. 6 komt in aanmerking als rhetorische slotpauze; zij wordt duidelijk gehoord en kan precies gemeten worden bij directe voortzetting van de voordracht in de volgende strofe.

Str. 26 is dus, als volgt, te lezen:

Segðu þat et fjórða, allz þik fróttu kreita, ef þú Vafprútnir

vitr, heðan vetr um kom eða varmt sumar fyrst með frótt regin?

Het is hier de plaats, om de vraag te bespreken, of inderdaad het getal heffingen in vs. 3 en 6 zonder uitzondering 3 is. Men kan met recht zeggen, dat dit getal in zulk een overweldigende meerderheid van voorbeelden voorkomt, dat er geen twijfel aan is, of dit is de regel. En daar komt nog het volgende bij. Vs. 3 en 6 toonen hun karakteristieken vorm juist aan het einde, en de bedoeling is, dat dit constante slot ($\underline{\text{—}}$ of $\underline{\text{—}}$) in het oor valt. De slotmaat der halve ljóðaháttir-strofe is dus een rhythmische plaats van de hoogste beteekenis, en het is dus een rhythmische eisch, dat dit bijzonder in het oor vallende slot een vaste plaats inneemt. Verschuivingen zijn natuurlijk wel denkbaar, maar daardoor zou

een zóó sterke afwijking ontstaan, dat men van een nieuwen vorm, althans van een zelfstandige variant zou moeten spreken. In een gedicht, waar ongeveer alle strofen den regelmatigen vorm toonen, kan men dus moeilijk aannemen, dat zulk een verschuiving plotseling in een enkel geval plaats heeft, tenzij er een bijzondere aanleiding is tot het gebruik van een afwijkenden vorm, zooals bij voorbeeld bij de verlengde strofen, die herhaaldelijk — ook in Vafpr. — als slotstrofen gebruikt worden of om andere rhetorische redenen, waar de inhoud der strofe op den voorgrond gebracht moet worden. Een veel minder karakteristieke plaats dan het slot is echter het begin van vs. 3 en 6, wat reeds hieruit blijkt, dat de grammatische lengte van de eerste maat sterk wisselt, en dat men met den optact hier zeer vrij omgaat. Men zou zich dus kunnen voorstellen, dat de vrijheid, die hier heerscht, niet alleen den optact en het aantal syllaben van de eerste maat betrof, maar dat het hier ook kan voorkomen, dat de eerste heffing gesyncopeerd was. Er is aan te denken, dat aan vs. 3 en 6 toch een pauze voorafgaat. Sterk kan het dus niet gehinderd hebben, wanneer deze pauze over de heffing der eerste maat heen verlengd werd, vooral daar het vers een syntactische groep is. De gevallen zijn niet talrijk, maar voor zulke verzen, ten opzichte waarvan het moeilijk is, drie icten aan te nemen, schijnt deze verklaring toch de eenig mogelijke. Zóó zullen dus 2, 3 en 27, 3 te verstaan zijn.

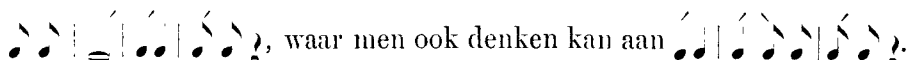
Dus 27, 1—3 *Findsvalr heitir, hann er retrar fadir,*

en *Scásmotr sumars.*

Deze twee voorbeelden (2,3. 27,3), die onmogelijk in drie maten kunnen worden gelezen, wekken het vermoeden, dat ook een paar andere verzen, die op zich zelf twijfelachtig zouden zijn en in elk geval niet sterk genoeg spreken, om een licentie te helpen constateeren, op dezelfde wijze te beoordeelen zijn. Ik reken hiertoe 22, 6 *etia sól et sama*, 24, 6 *etia nótt með niðum*, 6, 6 *etia alsvidr, jotunn*. Wel is waar is er geen overwegend bezwaar, om *etia* in de heffing te plaatsen — vgl. 55, 6, waar *ok*, 21, 3. 6, waar *en* in de heffing staat — maar om een heele maat te vullen, schijnt het woord toch te zwak; het treedt ook in den zin volstrekt niet op den voorgrond. Daarentegen 23, 3 *ok svá sólar et sama*

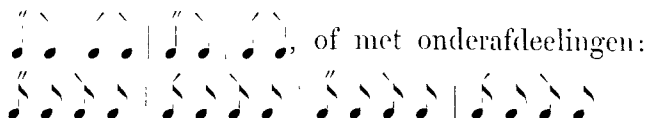

15, 6. 16, 3 *grund ok með goðum* Er is geen

reden, om dit vers in twee maten te lezen en syncope van de geheele eerste maat aan te nemen. Voor de heffing op *ok* zie hierboven over 55, 6.

Löffler noemt als voorbeelden voor derde en zesde verzen met twee heffingen, wier bestaan hij erkent, ofschoon hij tegen de onjuiste meening, dat dit getal de norm zou zijn, voortreffelijke argumenten aanvoert, twee verzen uit *Hákonarmál*: *at góðu getit* en *tíll hallar hinig*. De opvatting dezer twee verzen is volkomen juist. Maar er is aan te denken, vooreerst dat *Hákonarmál* een gedicht in strofen van ongelijken vorm is, zoodat men nergens zeker weet, dat men met *ljóðaháttir* te doen heeft, en voorts, dat dit een skaldisch gedicht is, waar de oude rhytmus niet meer of in veel minder mate geldt. Wij hebben het al gezien: de skalden zijn rekenmeesters; zij tellen en meten de syllaben en nemen daarbij oude verzen tot voorbeeld. Men kan dus zeggen, dat in *Hákonarmál* *at góðu getit* toegestaan is, omdat de dichter zulke verzen als *i góðum góða* kende; of hij zich ook bewust is geweest, dat hier een rust behoorde vooraf te gaan, dat blijkt niet. De zineischt hier allerminst een pauze. Dat Eyvindr de oude poëzie formeel tot voorbeeld had, blijkt uit het handige citaat uit *Hávamál* (*Deyr fé, denja frændr*) in zijn slotstrofe. Sievers, *Metrik* § 57, 5 (p. 89) erkent 42 verzen met twee heffingen, maar een aantal kunnen anders opgevat worden. Tot het hier besproken type behooren zeker *Háv.* 68, 3 *ok sólar sýn*, 28, 3 *ok segja et sama* 157, 6 *ok mælið við mik*. Een paar andere beginnen met *ef þú, etta*. In al deze gevallen hebben wij met een syntactische groep te doen, waarvoor een pauze staat.

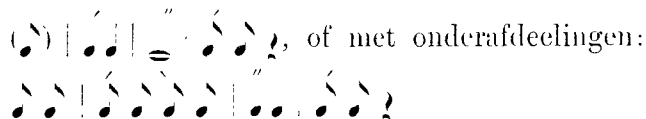
Van beteekenis voor de vraag, die ons bezig houdt, en over het geheel voor het rhytme der verzen, zijn nog de volgende overwegingen. Gelijk in de maat verschil in toon bestaat tusschen de eerste en de tweede helft, en in de halve maat tusschen de vierde deelen, zoo ook in de dipodie tusschen de eerste en tweede maat. In *fornyrðislag* hebben wij bevonden, dat in den regel de eerste maat zwaarder betoond is dan de tweede, de derde zwaarder dan de vierde. Voor een verspaar van 4 maten kan men het schema aldus aangeven:

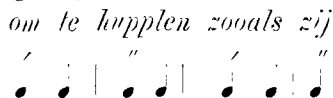
Zóó is het ook in het eerste verspaar van *ljóðaháttir*. Maar in het lange vers bestaat hier blijkbaar een omkeering. De tweede maat domineert hier in den regel. Dit blijkt reeds uit haar ver-

houding tot de volgende. De vorm $\underline{\text{♩}} \text{♩} \text{♩}$ komt zeer veel voor. Maar het is bekend, dat eene heffing domineert over eene andere heffing, die er onmiddellijk op volgt. De sterke neiging, om aan de derde maat den vorm $\text{♩} \text{♩}$ te geven, toont insgelijks, dat dit een maat met een lichtere heffing is.

Dit schijnt te beteekenen een sterke verhooging der spanning onmiddellijk voor het einde, waarop met den laatsten slag de stem daalt en terstond daarop de rust intreedt. Deze verheffing der tweede maat brengt van zelf een relatieve daling der eerste mee. Het schema is hier dus:

Bij dezen stand van zaken laat zich zoowel het voorkomen van woorden met zwakker grammatischen toon in de heffing der eerste maat als de syncope van een heffing verklaren. Tegenover een zwaardere heffing verhoudt zich de lichtere heffing gelijk tegenover een heffing een daling. Vgl. het vers van Potgieter:

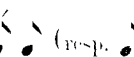

Hier staat *om* in de heffing; maar de syllabe staat ver achter bij *hupp-*.

Uit de origine van het lange vers is naar mijn meening ook te verstaan het voorkomen van twee fornýrdislagverzen in plaats van één lang vers. Historisch is de vorm begrijpelijk. De dichters, die den nieuwen vorm (lang vers in plaats van twee korte) het eerst gebruikten, waren zich natuurlijk zijn oorsprong bewust, en niets kan hen verhinderd hebben, een variëteit te scheppen, waarin deze verkorting niet op twee maar op één plaats was tot stand gekomen. Zij maakten dan een strofe van 7 verzen, waarvan één, het derde of het zevende, een lang vers was. Maar gelijkwaardig met een ljóðaháttistrofe, die twee lange verzen heeft, is zulk een strofe niet; de afwijking is te groot; het is een zelfstandige variatie. De twee strofevormen worden dan ook nergens promiscue gebruikt. Maar gelijk andere langere en daardoor zwaarwichtiger vormen op bepaalde plaatsen rhetorisch gebruikt worden, zoo ook deze. Zulk een plaats nu is, naar ik meen, ook die der p. 115 v. besproken strofe Vafpr. 42. Het is het begin van een nieuwe afdeeling in Odins vragen. De god heeft gevraagd naar den oorsprong van een reeks zaken en

wezens, en op de laatste dezer vragen heeft de reus een antwoord gegeven, waaruit blijkt, dat zijn weten nog verder reikt: hij kent ook de toekomst (str. 39, 4—6). (10, één vers, en 41 zijn een interpolatie, wat ik in den commentaar bij mijne reeds genoemde uitgave in bijzonderheden toelicht). Dan vraagt Óðinn str. 42, hoe Vafþrúdnir de toekomst kent, en deze vraag leidt de volgende vragen in, die ook alle een uitwendig kenteeken hebben, namelijk de imposante gelijke halve strofe. Hier is dus wel de plaats voor een strofe van bijzonderen vorm. Ook de strofe, waarin antwoord gegeven wordt, toont eene formeele afwijking, die met die van 42 nauw verwant is, namelijk metrische verdubbeling van vs. 4—5, dus ook hier 4 korte verzen, maar zich hierdoor onderscheidend, dat dan nog een lang vers volgt. Str. 43 kan dus vergeleken worden met de dikwijls voorkomende strofen, waar vs. 6 verdubbeld is; alleen treedt vóór het eerste van deze twee lange verzen een dubbel vers op gelijk in 42. Daarentegen is het extra paar korte verzen in str. 38 (vs. 6—7) eer een interpolatie. Op deze plaats is geen aanleiding voor een verlenging; de inhoud der twee verzen heeft met de vraag, waarom het in de strofe te doen is, niets te maken, — en de bron der verzen laat zich ook aanwijzen (Grímn. 16). — Over de eigenaardige alliteratie in str. 42 zie boven p. 116.

Een strofe van gelijken aard als Vafþr 42 schijnt Grímn. 2 te zijn. Zooals zij overgeleverd is, is zij een fornyrdislagstrofe. In den samenhang is zij onmisbaar; maar één fornyrdislagstrofe midden tusschen ljódaháttir is hoogst bedenkelijk. Sievers heeft een conjectuur voorgeslagen, die zeer plausibel is en waardoor vs. 7—8 tot een lang vers worden. Indien dat juist is, dan hebben wij hier deze variant, dat in plaats van vs. 3 twee korte verzen optreden, terwijl vs. 6 (dat nu 7 wordt) een lang vers is. De variatie in de eerste halve strofe is natuurlijk even goed denkbaar als in de tweede. Ook hier geeft de inhoud aanleiding tot het gebruik van een metrische variant. Deze strofe is namelijk de eerste, waarmee Óðinn het verzameld publiek aanspreekt (str. 1 spreekt hij tot het vuur).

Een derde voorbeeld is Háv 1, de beginstrofe der sprekenverzameling. Hier zijn vs. 3 en 4 parallel: *um skotaz skyli*, *um skyggnaz skyli*. Men kan ze desnoods lezen als lange verzen, maar dan krijgt *um* tweemaal een heele maat. Ik zou eer denken, dat het verzen met twee heffingen zijn.¹⁾ Dus een fornyrdislag-paar in de

¹⁾ Men kan bij de beoordeling van het rhytme twyftelen tusschen optactverzen (resp.) en verzen van het type 3 + 2 . Ik miig tot de tweede opvatting, vooreerst omdat *um* wel betoond mag zijn, al is het

eerste halve strofe, als in Grímm. 2. Het alliteratiesysteem toont gelijk bij Vafpr 42, dat men met een opzettelijke formatie te doen heeft; de rhytmus is wel die van gewone fornyrdslagverzen, maar de alliteratie staat hier het naast bij die van parallelle slotverzen.

Hávanál, zoo rijk aan metrische afwijkingen, die juist in spreukpoëzie geliefd zijn, heeft meer voorbeelden:

124, 6: *era sá cínar qátrum,*
er cilt eitt segir.

(Aandacht verdient de kruisalliteratie).

Onzekerder is 131, 9—10, daar hier meerdere onregelmatigheden voorafgaan en het niet zeker is, dat de verzen geen toevoegsel zijn:

ok cút þat et þriðja
at þjófar né leiki.

Maar zeer belangrijk zijn weer:

141, 6—7: *verk mér af verki*
verks leitati.

Het parallellisme met vs. 4—5 toont, dat men niet mag emendeeren.

146, 6—7 (eerste strofe van een reeks):

cút sokum ok sorgum
ok sítum gorrólum.

Eigenaardig is

157, 6—7: *at sá gengr gumi*
ok málir cút mik.

Mogelijk zijn dit twee lange verzen; maar waarschijnlijk zijn zij te beoordeelen als de hierboven besproken verzen 1, 3—4.

Uit Skírn. zijn aan te voeren

34, 3—4: *synir Suttunga*
sjalfir óslítar.

Tot dit type reken ik ook de verzen, die Löffler (I, 55) uit Islandsk lægebog aanhaalt, nl.:

ljfk ek fésakir,
ljfk ek fjørsakir,
ljfk ek enn mestu manna sakir.

Volgens Löffler hebben vs. 1. 2 drie heffingen en heeft vs. 3 er vier. Zóó kunnen de verzen gelezen worden. Maar men krijgt dan een volkomen nieuwen strofevorm. Men zou kunnen denken, dat deze ontstaan was uit ljódahátt, door aan ieder vers een maat

niet waarschijnlijk, dat dit woord een maat vult, en voorts omdat de parallelle woorden *skotuz* en *slappuz* ongelijke quantiteit hebben. Dit verschil wordt te niet gedaan, wanneer zij in de tweede helft van een maat staan, maar het bewerkt een verschillende beweging van het vers, als zij in de heffing staan.

toe te voegen. Maar dat ziet er erg uitgerekend uit, en in deze tooverspreuk hebben wij eer met een primitiever vorm te doen. Was dit een skaldenvorm, dan zou men wachten, hem ook elders te ontmoeten. Nu is het wel duidelijk, althans hoogst waarschijnlijk, dat vs. 3 vier heffingen heeft en uit 4 maten bestaat, maar dat vs. 1 en 2 er drie hebben, is lang niet zoo glashelder. *fésakir*

en *fjorsakir* zijn woorden met den rhytmus (— ˘ ˘, nog wel met korte tweede syllabe) en passen zeer goed in één maat; rekt men ze over twee maten, dan vullen *fé* en *fjor* ieder een heele maat. Maar *manna sakir* zijn twee tweelettergrepige substantiva, die zich bovendien van *fésakir* en *fjorsakir* ook nog hierdoor onderscheiden, dat *sakir* niet, gelijk wel in de laatstgenoemde twee voorbeelden, een tweede compositielid is. Het natuurlijkst rhytme

voor *manna sakir* is dus (twee maten). Noch de alliteratie noch het parallellisme der verzen kan men hier tegen inbrengen. De alliteratie niet, want in vs. 1. 2 valt *sakir* in het midden van de maat en allitereert mee, al draagt het geen heffing. Het parallellisme niet, want de bouw van vs. 3 is nu eenmaal toch niet dezelfde als die van vs. 1 en 2, en daardoor is het parallellisme in geen geval volkomen, maar door onze opvatting wordt het niet verminderd; de eerste maat in vs. 1. 2. 3 is gelijk, en het slot is gelijk; wat daar tusschen staat is ongelijk, niet slechts van taalkundigen inhoud maar ook van metrische quantiteit; volgens Löffler staat er in vs. 1 en 2 één maat, in vs. 3 twee maten tusschen, volgens mij in vs. 1 en 2 een halve maat, in vs. 3 twee maten. Het geringe verlies aan parallellisme, dat het woord *sakir* naar mijn opvatting in vs. 3 in een ander maatdeel staat dan in vs. 1 en 2¹⁾, wordt hierdoor opgewogen, dat wij nu in vs. 1. 2 niet die één-lettergrepige maten krijgen, die toch ook het parallellisme met vs. 3 storen. Ik lees dus:

ljfk ek fé-sakir, ljfk ek fjorsakir, ljfk ek enu mestu manna sakir.

Men kan vragen: is deze halve strofe dan niet gewoon fornýrðislag? In Vafpr. 42, Grímn. 2, Háv. 1 blijkt de bedoeling, een zelfstandige variant te gebruiken, die geen fornýrðislag is, hieruit,

¹⁾ Er is op te letten, dat ook de parallelle woorden *ljfk ek* in vs. 3 metrisch niet volkomen gelijk behandeld zijn als in vs. 1. 2. Want in 1. 2 vullen zij een maat, maar in 3 moeten in deze maat ook nog de syllaben *enu* plaats vinden.

dat de strofe toch één vers met drie heffingen bevat. Maar hier hebben wij met een halve strofe te doen, het aantal heffingen is 2. 2. 4, — waarom dan niet liever 4 \times 2? Inderdaad laat de rhytmus deze opvatting toe, en in de hierboven besproken gevallen heb ik ook gesproken van twee fornyrdíslagverzen, die in de plaats van één lang vers treden. Maar toch is er iets, dat hier op één vers wijst, en wel juist het parallellisme met vs. 1. 2 en daarmee samenhangend de alliteratie. Alle drie verzen hebben aan het begin *ljfk ek*, aan het einde *sakir*. Maar men kan zich moeilijk voorstellen, dat een dichter 4 verzen dicht, waarvan de eerste twee aan het begin en het einde parallel zijn, terwijl het derde met deze twee aan het begin gelijk is en het vierde met dezelfde twee aan het einde. En evenzoo de alliteratie. Dubbele systemen zijn een kunststuk, — deze verzen hebben zelfs 4 systemen (*l. f. s. m.*): maar alliteratie van twee verzen over een derde heen, dat er geen deel aan heeft, met een vierde is niet aan te nemen (*sakir-sakir-sakir*). Dit derde vers is dus op te vatten als één vers; het ontleent aan *ljóðaháttir* de éénheid van het vers, de ingewikkelde alliteratie, het parallellisme — verschijnselen, die in dit metrum bijzonder veel voorkomen, — maar de 4 heffingen stammen uit het verspaar, dat in de plaats van het lange vers kan staan, en zij gaan althans in tweede instantie op fornyrdíslag terug. Daarentegen zie ik geen grond, om in de vroeger besproken gevallen, waar geen parallellisme met vs. 1. 2 bestaat (in *Háv.* 1 bestaat het alleen in vs. 3—4 onderling), en waar in het verspaar duidelijk twee syntactische groepen onderscheiden zijn ¹⁾, de opvatting, dat de twee verzen tot één geworden zijn, te huldigen. De strofe in de *lægebog* staat in dit opzicht op een verder gevorderd standpunt. Dat zij een overgangsvorm zou zijn tusschen fornyrdíslag en *ljóðaháttir* geloof ik niet; daartoe is zij te gekunsteld. Eer berust zij op een zelfstandige ontwikkeling van de in *Vafþr.* 42 optredende variatie onder invloed van andere verzen, die een kunstig parallellisme vertoonen.

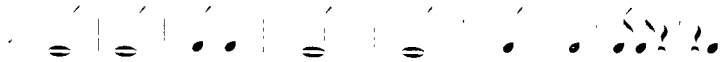
Over andere verdubbelingsverschijnselen zie beneden p. 128 v.

Met *Vafþrúðnismál* zijn de mogelijkheden van *ljóðaháttir*, zelfs van de gewone vormen, niet uitgeput. Dit gedicht is tamelijk regelmatig. Maar er komen veel sterkere veranderingen in het tempo voor. Vooral *Hávamál* is rijk aan verschijnselen van dezen aard.

Ik bespreek een paar voorbeelden:

¹⁾ Zoo is het althans in zes of zeven van de negen gevallen.

Háv. 76: *Deyr fé, deyja frændr, deyr sjálfr et sama; en*

orðstírr deyr aldregi, hveims sér góðan getr.

Twee halve strofen; de tweede begint met optact.

Eerste helft. Vs. 1: twee eenlettergrepige maten. Vs. 2: één maat van twee lettergrepen, één van één. Geen optact. Vs. 3: geen optact; eerste maat één lettergreep; tweede twee; derde twee, waarvan de eerste grammatisch kort is volgens den regel. Het heele stuk loopt met halve en kwartnoten behalve in de laatste maat, die twee achtsten heeft en dan rust.

Tweede helft. Rustige optact ($\frac{1}{4}$): dan twee éénlettergrepige voeten; van de tweede maat gaat echter de helft af voor den rustigen optact van het tweede vers.

Vs. 5: optact met een verbum, dat door herhaling de aandacht trekt; dan één syllabe en twee syllaben met rust.

Vs. 6 geen optact. Geheel beweging in kwarten.

Op onvergelykelijke wijze geeft het rhytme de rhetorica der strofe weer. In de eerste helft tweemaal *deyr*, éénmaal *deyja*, telkens vóórrop in den zin, als hoofdwoord, en telkens met eerste heffing en alliteratie. In de tweede helft keert het woord als herinnering weer, maar is niet meer hoofdwoord; *hier* immers wordt medegedeeld, *wat* er *niet* sterft. Daarom staat in den zin hier *orðstírr* voorop, en in het vers zijn dit woord en *aldregi* betoond. *deyr* komt eenigszins op den achtergrond maar wordt toch niet terzijde geschoven; het krijgt een plaats met bijtoon, een zwaren optact, waarvoor dan ook een halve maat is opengelaten (na de tweede syllabe van *orðstírr*).

In vs. 6 wordt *góðan* nog even sterk op den voorgrond gebracht door alliteratie en wel als eerste allitereerende woord.

Háv. 75: *Veila hinn, er vælki veit: margr verðr af auði¹⁾*

api; maðr er auðigr, annarr ó-auðigr; skylit þann vælki¹⁾ ví¹⁾.

De strofe loopt bijna geheel in kwarten. Behalve de natuurlijke

¹⁾ Waarschijnlijke coniectuur.

wijzigingen van deze beweging aan het einde der verzen, zijn de eenige afwijkingen een paar drielettergrepige maten.

Háv. 67: *Hér ok hear mundi mér heim um botit, ef þyrptak*

at málungi mat, eða tæu lær hengi at ens tryggva vinar, þars ek
hafða eitt etit.

In deze strofe is alles beweging; heele maten loopen in achtsten, ook zestienden treden op, en dan eensklaps weer een halve noot. Ook dit niet zonder grond; *eitt*, dat is het woord, waar het op aankomt, en dat in zijn tegenstelling met *tæu* de gierigheid van den gastheer schildert.

Hoe teekenachtig het rythme is, hoezeer het zich weet aan te passen aan de bedoeling der strofe, kan men aan tallooze voorbeelden zien. Ik haal hiervoor nog aan de tweede helft van Loks. 34:

Hymis menjar hófðu þik at blandtrogi ok þér í munn migu.

De spotter Loki overstelpt zijn tegenstander met leelijke woorden; daarom praat hij haastig en begint met twee maten van vier lettergrepen, — allemaal precies even lang als een doorlopende stroom. Dan blijft hij eensklaps een heele maat op één syllabe hangen. Welke? *bland*. Dan weer wat sneller. Maar hij heeft nog een woord, dat op den voorgrond moet komen, en dat wordt voorbereid door langzamer tempo, waarbij ook *þér* beter kan uitkomen; dan komt het: *mun*, waarop *migu* een snel einde aan de rede maakt. De rekking over een maat heeft hier volkomen de werking van een zwaar zinaccent: „ze p_u-sten je in je mond”.

De hiervoor besproken strofe Háv. 67 vertaal ik in Nederlandschen ljóðaháttur als volgt:

hier en ginds ware als gast ik genoodigd, als 'k geen eten bij 't

middagmaal mocht, of twee schapenbouten hingen in den schoorsteen

van mijn vriend voor één, die 'k verorberd had.

Men ziet, dat die maten met vier syllaben, waaronder een paar heel zware, ook voor ons taalgevoel niet het minste bezwaar opleveren, ja stilistische verdiensten hebben. Het komt maar op het verband en de bedoeling aan. Die *schapenbouden* in één maat zijn humoristisch, in twee maten worden zij deftig en zijn dan in strijd met den ironischen toon der strofe. Zulke verzen zijn dan ook volstrekt niet zeldzaam. Zie nog Háv. 72, 4—6: *sjaldan | bauta- | steinar standa | brantu nær, nema | reisi | niðr at | nið. steinar standa*, dat is een geval als *hengi at ens. vinar þars ek*¹⁾.

Deze wisselingen in snelheid van taaltempo zijn ook in moderne verzen heel gewoon. Ik zal nu een zeer bekend Nederlandsch gedicht noemen, welks schema een volkomen parallel van de ljóðaháttstrofe is, en dat zoowel de bovenmatig rustige en langzame beweging van Háv. 76 als de onrustige snelle van Háv. 67 toont. Wij hebben slechts voor een deel de trocheen in jamben om te zetten. Het is het gedicht van Piet Hein. Ik bespreek de tweede strofe:

*kloppen ze | niet als | katten in de | mast, en | rochten ze | niet als
leenen? | 2 ze | sloegen de | Spanjaards ge- | ducht op der | bast; je |
kon ze in | Holland hooren | schreeuen.*

Ook hier eerst 2×2 maten, beginnend met heffing, maar het tweede vers (d. i. in dit gedicht de tweede helft van het eerste) met optact (*als*); de getallen der syllaben zijn 3. 2. 4. Dan vs. 3 met optact (*en*), daarop 3 maten (syllaben 3. 2. 2, in de laatste maat niet ♪ ♪,

maar ♪ ♪, daar wij geen korte betoonde open syllaben kennen). In de vierde maat rust benevens de optact van het volgende vers. Dan volgen in vs. 4—5 (volgens de telling van het gedicht vs. 3) 3. 3. 3. 1 syllaben; vs. 2 en 5 eindigen namelijk op een heffing; de tweede helft der vierde maat heeft den optact van het laatste vers, en hier hebben wij nu 3. 4. 2 syllaben. De viersyllabige maat is zeer interessant: *Holland hooren*, een pendant van *schapenbouden*; *steinar standa*.

Bij de voortzetting is de gang uitgesproken jambisch, maar overigens is het metrum een pendant van Háv. 76:

• | = | ♪ Piet Hein!
 • | = | ♪ Piet Hein!
 • • • • | = | ♪ Piet Hein, zijn naam is klein.

 = | = Deyr fé,
 • • | = deyja frændr,
 = | • • | ♪ ♪ ♪
 deyr sjalfr et sama

¹⁾ Stiliseering van de snelle beweging vindt men in skaldenpoëzie. Hátatal str. 7: *klofnum spyr ek | hjalm fyrir | halmis | hjarar eqq, daga | seggur enz.*

Daarentegen hebben de slotverzen weer het snelle rythme: *Zijn daden bennen | groot, zijn | daden bennen | groot, hij heeft ge- | wonen de | zilcer- | vloot.* (het laatste vers met drielettergrepen optaet, die $\frac{3}{4}$ van de vorige maat inneemt). De herhaling van het laatste vers behoort tot de muzikale compositie. Hier is het tempo tweemaal langzamer gemaakt, en de duur van het vers is dus de dubbele.

Bijzondere formaties bij ljóðahátt.

Afgezien van de variëteiten, die ontstaan door versnelling en verlangzaming van het tempo komen bij ljóðahátt ook een aantal wijzigingen voor, die blijkbaar het doel hebben, het oratorisch effect te verhoogen. Geen ander Oudnoorsch metrum heeft zulk een rijkdom aan formaties. Verscheidene van deze zijn onderling nauw verwant; zij bestaan in eene verlenging der strofe. Ofschoon er geen directe aanwijzingen voor den historischen ontwikkelingsgang bestaan, heeft men toch allen grond om aan te nemen, dat deze verwante verschijnselen een gemeenschappelijk punt van uitgang hebben. En daar zij bij andere metra ontbreken, spreekt er veel voor, dat zij hun grond hebben in den oorsprong zelf van ljóðahátt.

Twee van deze formaties hebben wij reeds ontmoet, en één er van hebben wij nader besproken. Het is het optreden van twee korte verzen in plaats van één lang vers. Wij zagen, dat dit zijn grond hierin heeft, dat het lange vers (3. 6) door contractie van twee korte ontstaan is. Het optreden van twee korte in plaats van een lang vers is dus in zijn oorsprong niets dan een toevalligheid, — een onvolkomenheid, als men wil. Maar gelijk overal in de kunst de nieuwe vormen ontstaan door opzettelijk gebruik van het toevallige, zoo ook hier. Toevallig is het een font: met opzet gebruikt, is het een versiering. Het opzet moet echter blijken, en het blijkt voor alles uit de plaats, waar de variatie wordt aangewend. Daarom mag zij niet naar willekeur met den gewonen vorm wisselen maar wordt bewaard voor rhetorische doeleinden. Het geval is volkomen analoog met de reguleering der driesyllabige verzen, die oorspronkelijk toevallig optraden maar later hun vaste plaats kregen als oneven verzen in kvíðuhátt. Deze primitieve vorm is echter niet zeer gebruikelijk geworden; de Edda kent betrekkelijk weinig voorbeelden. Blijkbaar maakte hij te zeer een toevalligen indruk, om tot groote beteekenis te komen. En in de voorbeelden, die wij besproken hebben, zien wij dan ook, dat meer dan eenmaal nog een ander kenmerk van opzettelijkheid aangebracht is, het onderling parallellisme in Háv. 1, het parallellisme met een vorig verspaar

in Háv. 141, de bijzondere alliteratieverhoudingen in Vafþr. 42.

Van deze twee verzen, die voor één staan, kan de zoo dikwijls voorkomende verdubbeling van het slotvers zijn uitgegaan. Dit berust dan op de combinatie van twee formaties: het slotvers met drie heffingen en de twee slotverzen van gelijken vorm maar oorspronkelijk met twee heffingen. Men krijgt er nu twee met drie heffingen. De voorbeelden zijn talrijk. Skírn. 29, 6—7 (vs. 7 met de p. 118 besproken verkorting). 34, 7—8. 35, 9—10. 30, 6—7. Sigdr. 13, 9—10. 14, 6—7 (bij Bugge 5—6). Loks. 13, 6—7 ¹⁾. 62, 6—7. 65, 6—7. Hetzelfde verschijnsel komt bij vs. 3 voor: Háv. 109, 3—4. Háv. 112—137, 3—4. Skírn. 28, 3—4. Verdubbeling van beide verzen Sigdr. 18. Potentieering van dit stijlmiddel, bestaande in verdrievoudiging van een vers Sigdr. 19, 7—9 ²⁾. Ook in de meeste dezer verzen vinden wij verschijnselen van parallelisme en eigenaardige stafrijmverhoudingen, waarop ik terugkom.

Een combinatie van de besproken twee manieren bestaat hierin, dat wel voor het slotvers twee korte verzen in de plaats treden, maar toch nog een slotvers van den gewonen vorm volgt. Dit volgens het beginsel $2a = b$, $2a + b = 2b$. Wanneer men niet let op het verband met de pas besproken gevallen, zien zulke strofen er uit, alsof vs. 1—2 resp. 4—5 verdubbeld zijn. Een voorbeeld vonden wij Vafþr. 43 (daarentegen is str. 38 anders te beoordeelen; zie p. 121). Een ander voorbeeld staat Skírn. 31; hier kunnen met geen mogelijkheid twee verzen geschrapt worden.

Nadat het begrip van verdubbeling eenmaal is ingevoerd, gaat men steeds verder. Een volgende stap is de verlenging der strofe met een halve strofe (3 verzen). Zoo Vafþr. 55 (slotstrofe!). Andere voorbeelden: Háv. 102 (slot van een vertelling). 103 (een inleiding). Sigdr. 10. 12. 13, alle sterk rhetorische strofen; de laatste is een slotstrofe eener afdeeling van het runengedicht. Zooals uit de voorbeelden blijkt, is deze vorm vooral voor slot, en ook wel voor begin, gezocht ³⁾.

Soms worden meer dan één dezer stijlmiddelen gecombineerd. Zoo Sigdr. 13: 3 halve strofen en verdubbeling van vs. 9; zóó ook Skírn. 35; Skírn. 30: verdubbeling van vs. 6 en daarop nog 3 verzen. 34: eerste helft twee korte verzen in plaats van het lange, bovendien in de tweede helft verdubbeling van het laatste vers.

¹⁾ Loks. 23, 7 is een toevoegsel; het vers stamt uit 24.

²⁾ De verdubbeling van Sigdr. 19, 3 houd ik niet voor oorspronkelijk, daar vs. 3 naar mijn opvatting geïnterpoleerd is.

³⁾ Soms schijnt zulk een toevoegsel jonger, by. Háv. 6, waar de inhoud van vs. 7—9 in geenerlei verband met 1—6 staat. Háv. 27, waar 7—9 volkomen hetzelfde zeggen als 4—6, ten deele zelfs in dezelfde woorden. — In Grimm. 29 is de vorm ontstaan door foutieve opname van 3 verzen uit str. 30.

De nauwe onderlinge samenhang van al deze formaties blijkt ook nog hieruit, dat zij in dezelfde gedichten voorkomen — *Grímnismál*, *Grógaldur* en *Fjolsvinnsmál* zijn er vrij van —, en voorts, dat zij alle zoo veelvuldig gepaard gaan met eigenaardige rijnkunsten en verschijnselen van parallellisme. Psychologisch is dit zeer begrijpelijk. De metrische verdubbeling, ontstaan uit een toevallige formatie, wordt zoodra zij opgemerkt is, gebruikt voor rhetorische doeleinden, d. i. om op een strofe of een deel van een strofe een bijzonderen nadruk te leggen. Hier ontmoet zij een ander verschijnsel, dat hetzelfde doel dient: de herhaling der gedachte. Ook de metrische verdubbeling is een herhaling, maar een formeele. De formeele — metrische — herhaling, gecombineerd met den wensch om den zin te herhalen, voert tot de vorming van parallele verzen. Zulke paren bestonden reeds in vs. 1—2 en 4—5: de toepassing van dezelfde beginselen op de verdubbelde verzen spreekt eigenlijk van zelf. En het gebruik van gelijke woorden in verschillende verzen voert van zelf tot eigenaardige stafrijnverhoudingen.

Over de parallele verzen heeft Löffler kort geleden zeer uitvoerige en zeer overtuigende studien gepubliceerd en daarin veel vooroordeel en misverstand opgeruimd. Wanneer ik dit onderwerp in bijzonderheden zou behandelen, zou ik mij slechts aan plagiaat kunnen schuldig maken. Ik zal mij daarom tot enkele opmerkingen bepalen.

Het is van beteekenis, dat de parallele verzen niet tot die gedichten beperkt zijn, waarin de hierboven genoemde verdubbelingsverschijnselen voorkomen. *Grógaldur*, *Fjolsvinnsmál*, *Fáfnismál*, de niet tot het runengedicht behorende strofen van *Sigrdrífumál*¹⁾ leveren alle hun contingent, evenzoo *Lokasenna*, dat overigens alleen een paar voorbeelden voor verdubbeling van vs. 6 heeft. Wij vinden hier bevestigd, dat de oorsprong der parallele verzen een andere is dan die der verdubbelingen.

Het parallellisme heeft zich ontwikkeld bij vs. 1—2, 4—5, die van ouds paren vormen; daarna is het door bewuste overdracht ook toegepast op de jongere — door verdubbeling van vs. 3 en 6 ontstane — versparen, en hier is het te kunstiger, naarmate meer bijzonderheden binnen een enger taalstof moesten worden aangebracht, want bij het oude parallellisme stond ook het derde vers nog ter dispositie: men krijgt hier drie alliteratiesystemen verdeeld over drie verzen: bij de parallele lange verzen daarentegen zijn de drie systemen over twee verzen verdeeld.

¹⁾ De uit *Sigrdr.* voor verdubbeling aangevoerde strofen behooren alle tot het runengedicht.

Wat nu de eenvoudige systemen betreft, Löffler toont, dat hier de twee korte verzen met hetzelfde woord of met nauw verwante woorden beginnen: daarop wijken zij in uitdrukking af, maar deze afwijkende deelen allitereeren onderling en zij duiden veelal verwante begrippen aan — identieke begrippen, een tegenstelling, vaste groepen —: het derde vers begint met hetzelfde woord of een nauw verwant woord, spreekt dan een eigen gedachte uit en allitereert op zich zelf, een alliteratie, waaraan nu natuurlijk de eerste heffing, die reeds aan de vorige verzen gebonden is, geen deel heeft. Men ziet dus het drievoudig alliteratiesysteem met het parallellisme der verzen samengaan. Bij andere halve strofen kan zulk een drievoudig systeem voorkomen, maar hier is het regel. Ik wil naar aanleiding hiervan de opmerking maken, dat dit wel heel kunstig is, maar dat de regel toch forscher klinkt, dan hij in den grond is. Immers waar het parallellisme bestaat in een gelijk beginwoord, dat allitereert, daar is bijna van zelf gegeven, dat er meer moet volgen. Wanneer het gelijke woord niet als voldoende wordt beschouwd, om den band tusschen de verzen te vormen, dan volgt daaruit van zelf, dat verderop in het verspaar nog een alliteratiesysteem vereischt is: bij deze rhetorische verzen, die, wat de alliteratie betreft, niet op gelijken voet met andere konden behandeld worden, heeft men zich niet willen tevreden stellen met iets minder dan het gewone: men gaf dus iets meer. Slechts dit is een additioneele regel, dat nu ook het derde vers met hetzelfde woord begint. Het is alsof hier nog eens kort wordt samengevat, wat reeds breeder in het vorige gegeven is. (Voorbeeld: *Lengi ek sraf, lengi ek sofnað var, lang eru lýta la*. Of: *Litilla sanda litilla sœva litil eru gæt guma*). Löffler merkt ook op, dat parallele korte verzen in den regel ongeveer gelijk gebouwd zijn. Hij schrijft dit hieraan toe, dat deze verzen een gelijk getal heffingen hebben. Deze verklaring acht ik niet voldoende, daar ik meen, dat het aantal heffingen in vs. 1—2 en 4—5 altijd gelijk is, en wel altijd twee. Toch is het heel duidelijk, dat de overeenstemming in rythme hier grooter is dan in vele andere versparen. Ik geloof dat de oorzaak hoofdzakelijk gelegen is in den gelijken aanhef. Wij hebben reeds aan Vafþrúðnismál kunnen zien, hoezeer in vs. 2. 5 de optact overweegt. Onder 110 verzen vonden wij optact bij 98; 12 zijn er zonder optact, en van deze zijn er 7 gelijk. Deze 7 echter behooren tot een parallel verspaar (*Fjölð ek fór, fjölð ek freistadak*). Doordat er geen optact is, is dikwijls de tweede maat meer gevuld dan in andere gevallen, waar vs. 2. 5 in het midden van de maat sluiten. Ook daardoor kan meer gelijkheid met vs. 1 ontstaan, behalve

waar, zooals in het pas genoemde geval, vs. 1 verkort is; dan ontstaat hierdoor ongelijkheid met vs. 1, maar dan gaat ook de regel van den gelijken bouw niet op. Een bijkomstige oorzaak van gelijkheid in rhytme kan zijn het parallellisme in gedachte in het tweede deel van de verzen; dit geeft herhaaldelijk aanleiding tot het gebruik van woorden van gelijken rhytmischen vorm (*sanda — sœva, bókrúnar — bjargrúnar*). Niettemin is, gelijk ook Löffler gezien heeft, het tweede vers herhaaldelijk langer dan het eerste. Dit heeft zeker zijn grond hierin, dat het eerste vers over het algemeen in ljóðaháttir neiging tot verkorting heeft en dikwijls drielettergrepig is. Misschien is het zelfs op den duur als een regel gevoeld; althans in de twee strofen in Háttatal hebben zoowel vs. 1 als 4 dit syllabenaantal.

Het parallellisme kan niet slechts anaphorisch maar ook epiphorisch en zelfs beide te gelijk zijn. In de twee laatste gevallen krijgt men natuurlijk eindrijm. Ook dit kan men eigenlijk niet als een bedoelde versiering opvatten, het is een natuurlijk gevolg van het gelijke slotwoord (voorb. Loks. 54, 1—2). --- Voor anaphorisch-epiphorisch parallellisme van drie verzen zie het hierboven p. 122 vv. besproken voorbeeld. Het natuurlijk gevolg is hier een viervoudig alliteratiesysteem. Immers zijn er twee systemen (een aan het begin en een aan het einde) voor de drie verzen, voorts één voor de beide eerste, en één voor het derde. Het is in zoover een verlenging van het type *Fjólft ek fór* enz. Dat en waarom ik toch niet geloof, dat het verlengde verzen zijn, heb ik t. a. p. uiteengezet; de verbreeding geldt alleen het parallellisme; metrisch zet ook vs. 3 met zijn vier heffingen een anderen vorm voort.

Het is merkwaardig, dat onder deze kunst de stijl niet lijdt, gelijk bij de talrijke skaldische voorschriften. Dit komt hiervandaan, dat *deze* vormkunst juist aan den natuurlijke stijl beantwoordt, want herhaling is van ouds een stijlmiddel van den eersten rang. Daarom vinden wij deze verschijnselen dan ook in de populaire poëzie en zijn zij pas van hier in de skaldenkunst overgegaan. En wanneer Löffler, om ons deze verzen te doen verstaan, uit Finsche, Hebreeuwsche en Duitsche poëzie volkomen analoge voorbeelden aanhaalt, geschiedt dit niet zonder grond. Immers wie de door dezen geleerde uit Goethe aangehaalde verzen met verstand gelezen had, zou niet in Háv. 76, 3 *deyr*, in Háv. 53, 3 *lítill eru*, in Vafþr. 3, 2. 3 *fjólft ek* voor optacten verklaard hebben, zooals Heusler in zijn geschrift over ljóðaháttir doet. Zie hierover Löffler I, 118 vv.

STRENGE LJÓÐAHÁTTR.

In Háttatal komen twee strofen voor, die ik hier citeeren zal. De eene is in ljóðahátt, de andere in de variatie, die als galdralag wordt aangeduid. Het zijn str. 100 en 101.

100. *Glöggva grein*
hefk góft til bragar,
srás bratt hundrat talit;
hróðs þverdr
skala mátr heitinn vera,
ef séð far alla háttu ort.

101. *Sóttak fremt,*
sóttak fund konungs.
sóttak ítran jarl,
þús ek veist,
þús ek renna gat
kaldan ströum kili,
kaldan sjú hili.

Ik bespreek eerst, wat deze strofen gemeen hebben. Het is duidelijk, dat de strofe in hooge mate gestiliscerd is. Voor vs. 1. 4 geldt als regel 3 syllaben; echter zijn er twee vormen, t. w. $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet & \acute{\bullet} \end{smallmatrix}$ (100, 1. 101, 1. 101, 4) en $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet & \bullet \end{smallmatrix}$ (100, 4). Vers 3. 6 gaan uit op $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet \end{smallmatrix}$ (\perp) (100, 6. 101, 3) of $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet & \bullet \end{smallmatrix}$ (\perp) (100, 3. 101, 6; is wisseling bedoeld); daarvóór staat $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet \end{smallmatrix}$ (\perp) (100, 3. 100, 6. 101, 3) of $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet \end{smallmatrix}$ (\perp) (101, 6; alleen als $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet & \bullet \end{smallmatrix}$ volgt). De eerste maat van vs. 3. 6 heeft heeft driemaal twee, éénmaal drie syllaben.

Voor str. 100 geldt verder het volgende. Vs. 3. 6 beginnen met een optact, waarvan het aantal syllaben nog willekeurig is (1 en 2). Ook vs. 2. 5 hebben optact en eindigen in 't midden der tweede maat (slot $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet & \bullet \end{smallmatrix}$); de eerste maat is $\begin{smallmatrix} \acute{\bullet} & \bullet \end{smallmatrix}$.

Bij str. 101 is dit anders. De oorzaak is, dat deze strofe geheel uit parallele verzen bestaat. Daar vs. 1. 4 geen optact hebben, hebben dus 2. 3 en 5 er ook geen¹⁾. Het gevolg daarvan is, dat vs. 2. 5 niet in 't midden maar aan het einde van de maat

1) Vs. 6 is wel niet aan 4. 5, maar aan 7 gebonden door gelijk begm. Ook hier is dus het parallelisme oorzaak van het ontbreken van optact.

sluiten; in beide heeft de tweede maat 3 syllaben (rhytme resp.). Vs. 2 en 5 zijn zoodoende beide langer dan vs. 1 en 4, en de gelijkheid in bouw is dus niet volkomen (vgl. hierboven p. 132). Voorts is vs. 6 verdubbeld, en hier heerscht volkomen gelijke bouw met anaphorisch en epiphorisch parallellisme.

Het is alles consequent, en Snorri blijkt het volkomen te beheerschen. Maar de strofen zijn skaldenstrofen en dragen de kenmerken daarvan. Met het formeele is men tevreden; de inhoud is niet adaequaat aan den verheven vorm. In 101 wordt niets uitgedrukt, dat door de herhaling mooi op den voorgrond treedt, en zoo is toch ook hier de kunst tot kunstvaardigheid geworden. — Twijfelachtig komt mij daarentegen een formeele aanmerking voor, die Löffler 1, 38 maakt, namelijk hiertegen, dat Snorri *fund konungs* samenvat in één maat. Hij kende uit de oude litteratuur voorbeelden als *gót kona* (Gróg. 1, 2) en zette daarmee *fund konungs* op één lijn. Maar *gót kona* is één begrip, onder één hoofddaccent samengevat, wat voor *fund konungs* niet geldt. Löffler meent daarom, dat *ko-* een heffing had moeten hebben. Indien Löffler gelijk heeft, kan men ook hieruit weer zien, hoe in de skaldenpoëzie het onmiddellijk rhytmisch gevoel is geweken voor theoretische speculatie. De syllaben zijn geteld; hun grammatische quantiteit is gewogen, veel meer dan dat in oude poëzie gebeurde, maar ten koste van het natuurlijke rhytme. Indien ik twijfel aan de gegrondheid van Löffler's aanmerking, is het ook alleen, omdat ik niet zeker ben, dat een groep als deze werkelijk in oude poëzie niet zou kunnen voorkomen in gevallen, waar in het midden van de maat een sterke bijtoon is, zóó sterk, dat die bijna met den hoofd-ictus gelijk staat. Maar een afwijking tusschen metrisch en taalkundig rhytme blijft het ¹⁾.

Löffler definieert aan het slot van zijn tweede opstel 'galdralag' als „een halve ljóðaháttir-strofe, die twee anaphorische en streng parallelle lange verzen heeft, ten deele identiek naar inhoud en vorm, en die verbonden zijn door minstens één alliteratiesysteem". In hoofdzaak is dit ongetwijfeld juist. Maar lettende op de strofe van Snorri, de eenige, die onder de benaming 'galdralag' is overgeleverd, zou men toch de vraag kunnen stellen, of er niet nog meer toe behoort, en of onder 'galdralag' niet verstaan wordt een

¹⁾ Ik merk op, dat Snorri op gelijke wijze in de groep *Mins vandr Mins* in de daling zet (str. 3). Maar een fout tegen het oude gebruik is het toch niet. Wij hebben ook vroeger veel voorbeelden gevonden, dat een syllabe, die in proza een hoofdtoon heeft, op de helft van de maat staat.

ljóðháttir-strofe van zeven verzen, waarin het parallellisme geheel is doorgevoerd. Dan zou deze strofe ook het eenig voorbeeld zijn. Daar staat echter tegenover, dat deze doorvoering van het beginsel door de geheele strofe ongetwijfeld een skaldisch kunststuk is, een gewrocht der bekende stiliseering van eigenaardigheden der oude poëzie. Het is dan maar de vraag, hoe oud de benaming 'galdralag' is. Is deze skaldisch, dan kan men er ook de gestiliseerde strofe mee bedoeld hebben; indien ouder, dan is ook zeker een eenvoudiger vorm bedoeld. Juist in spreken komt het parallellisme veel voor, maar altijd in geringer graad ofschoon met meer verheffing van stijl.

DRÓTTKVAETT.

Dróttkvaett is een skaldisch metrum, en men kan dan ook verwachten, alleen den strengen vorm — zij het ook in meer en min strenge variëteiten — aan te treffen.

In het viersyllabige metrum komen tallooze verzen met vijf en zeer vele met zes syllaben voor. Op deze wijze ontstond, doordat het getal van vijf regel werd, een nieuwe vorm: málaháttir. Het vers behield twee maten, maar een bij-ictus in één van deze, die in fornyrðislag slechts facultatief is, werd hier regel. In málaháttir echter komen dikwijls verzen van zes syllaben voor. Ook dit kan regel worden, en ook dan ontstaat een nieuwe vorm. De bij-ictus wordt dan tot een hoofd-ictus, en het vers krijgt drie maten. Op deze wijze geloof ik, dat dróttkvaett ontstaan is. De overwoekerende bij-syllaben hebben ten slotte den ouden vorm gebroken. Daarna is het vers gestiliseerd, zoodat men nu niet meer naar welgevallen ook vijf of omgekeerd zeven of acht syllaben kan gebruiken.

Een analoog geval in de folkeviser heeft Von der Recke aangetoond. Het is treffend, dat wij dit juist in de folkeviser vinden. Want deze hebben met de Edda gemeen het vrije rhytme, dat niet de syllaben maar de icten telt, en hier doen zich dus analoge verschijnselen voor. Er is ook overigens in stijl en rhytmiek der folkeviser veel, dat aan de oude poëzie herinnert. Von der Recke citeert in zijn reeds meermalen aangehaald werk p. 62 een strofe, die door overtollige syllaben van tweeregelig vierregelig is geworden, en wel met twee overgangsvormen:

1. IJslandsch (Isl. Fornkvæði II, 11):

*Fyrsti : tennigr um | tafthorð | rann,
jomfrúin | tapaði, | Limiki | rann.*

2. Noorweegsch:

Første Guld- | terning på | Tacklebord | randt,
Ungersvend | tabte, skøn | Jomfru hun | candt.

In plaats van drie daetyli in den eersten vorm zijn er hier reeds zes.

3. Deensch (E):

Den | første Gang Guld- | terning over | Tacklebordet | randt
Den | Baandsmand hun | tabte og | Jomfreen | candt.

Drie maten van vier syllaben en drie van drie; bovendien in beide verzen optact.

4. Deensch (C):

Den | første | Gang Guld- | ter- | ning
Over | Tackle- | bordet | randt, |
Den | liden | Baandsmand | tab- | te,
Og | den skøn | Jomfru | candt.

In den derden en vierden vorm is de eerste helft volkomen gelijk. Maar nog kan deze in vier maten gezegd worden, en de tweede helft van vorm 3 toont, dat het zoo bedoeld is. Maar één druppel doet de emmer overloopen. In den vierden vorm zouden wij overal viersyllabige maten krijgen behalve juist op de grenzen der heele — en bij deze meting halve — verzen. Juist deze wijziging in het rhytme in het midden toont, dat wij hier met grenzen der verzen te doen hebben. Ook zou *den skøn Jomfru* met *den* domineerend over de geheele groep onmogelijk zijn, terwijl *den* desnoods over *skøn* kan domineeren, indien daarop — in de nieuwe maat — een accent volgt, dat zoowel *den* als *skøn* te boven gaat. *liden Baandsmand* kan óók niet één maat zijn (sterkste accent op de 3e). Aandacht verdient het ook, dat het oorspronkelijk trochaeische vers nu volslagen jambisch geworden is; alle vier verzen hebben optact.

Gelijk de eerste helft dezer strofe in vorm 3 en 4 op twee wijzen gelezen kan worden, zoo zijn er ook in *málahátt* verzen, die in *dróttkvætt* zeer goed op hun plaats zouden zijn, maar die alleen daarom tot *málahátt* behooren, omdat hun omgeving dit metrum heeft. Voorbeelden: Am. 68, 6 *mist hefir þú þér | hollra* (hier kan ook een verdere maatstreep vóór *þú* staan). 64, 5—6 *Fyrir kveð ek mér | minna at | fremja leik | þenna*. 85, 4 *at | blanda mér | drykkju*. 5 *snytt hefir þú | sífj- ungum*, enz.

Dat dróttkvætt inderdaad ontstaan is door trapsgewijze vermeerdering van het aantal syllaben in het oude metrum en daarop gevolgde stiliseering, is eene hypothese, die zich niet streng laat bewijzen. Sievers stelt het vers schematisch voor als één zijner vijf typen plus een vaste groep $\underline{\quad} \cdot$ maar laat zich niet uit over de vraag, of het vers ook historisch zóó verstaan moet worden. Ik zie aanduidingen voor mijn opvatting vooreerst in de reeds genoemde omstandigheid, dat inderdaad de overgang van málaháttr tot dróttkvætt in vele opzichten maar één stap is, en wel een laatste stap op een weg, die ook tot málaháttr zelf geleid heeft, zoodat, om dit resultaat te bereiken, de ontwikkeling slechts behoefde door te gaan in de richting, die zij sedert lang had gekozen. Daarbij is er aan te denken, dat reeds in málaháttr de meest gezochte versuitgang $\underline{\quad} \cdot$ is (het syllabenaantal $3 + 2$ overweegt verre boven $2 + 3$). Wanneer het aantal syllaben meer dan 5 is, vindt men de overschietende syllabe ook bijna altijd in de eerste maat. Hier is dus groote beweeglijkheid, en hier kunnen verschillende metrische groepen optreden; aan het einde daarentegen, waar $\underline{\quad} :$ reeds sterk overwoog, is deze groep vast geworden. Voorts wordt de genoemde ontwikkeling waarschijnlijk gemaakt door de analogie met het hierboven besproken geval uit de folkeviser, en eindelijk is het zeer moeilijk, zich een ander procédé voor te stellen. De denkbare mogelijkheden zijn niet talrijk. Dat het vers zou ontstaan zijn door willekeurige toevoeging van een maat bij het — eerst gestiliseerde — oude vers, is toch al zeer onwaarschijnlijk, vooral voor een metrum van zóó algemeene geldigheid.¹⁾ En aan een ontstaan langs natuurlijke weg door verkorting van een dubbel vers kan men ook moeilijk gelooven. Wij hebben de verkorting leeren kennen in de lange verzen van ljóðaháttr, maar zij staat geheel onder den invloed van natuurlijke rhytmiek en rhetorica. De deeling in tweeën blijft bewaard, maar er ontstaan rhytmische pauzen, en — er ontstaat een verschil tusschen de verzen. Maar in dróttkvætt vinden wij één schema voor alle verzen en een getal 3, dat in eenvoudige poëzie geen rol speelt. Men moet of na ieder vers een rust aannemen, en wel een gelijke, of nergens, en in dit geval heerscht het getal 3 in den bouw van het vers en daardoor van het geheel. Ook dat kan moeilijk in natuurlijke rhytmische beweging ontstaan zijn. Wij moeten dus eerder gelooven aan skaldische uniformeering

¹⁾ Eene andere zaak is het, wanneer later op deze wijze een viermatige achtsyllabige variatie gemaakt wordt. Deze berust op eene bewuste vergelijking; zij verhoudt zich schematisch tot dróttkvætt gelijk dróttkvætt tot fornyrðslag. Maar deze opzettelijke analogieformatie heeft een zeer beperkt gebruik.

van een verschijnsel, dat als licentie ontstaan was, en dan dringt zich van zelf het verlengde málaháttvers als voorbeeld op ¹⁾. Het is duidelijk, dat de skalden hier weer de principes van telling en meting der syllaben hebben toegepast, zooals zij dit ook bij andere metra deden. Bij hen is dus de hoofdregel: 'er moeten 6 syllaben zijn', en pas daaruit volgen de 3 heffingen. De quantiteit der syllaben, de mogelijkheid van oplossing, van het gebruik eener korte syllabe in heffing na eene hoofd- of sterk bijtonige lettergreep, deze dingen regelen zij nu gelijk bij de overige metra.

Het is dan ook geen wonder, dat het juist dit syllabengetal is, waarop de commentaar op Háttatal den nadruk legt. Hier staat (Uitg. Möbius p. 1): 'in iedere kwartstrofe (*fjórðungr*) zijn twee verzen (*vísuorð*); in ieder vers zes syllaben (*samstofur*)'. Dan wordt over alliteratie, en dan over binnenrijm gesproken. De commentaar maakt fijne onderscheidingen naar de plaats, waar deze dingen staan, en naar den aard van het rijm. Hier treedt nu de leer op van den *hufudstafur* en de *stuttlar*. De hoofdstaf staat normalerwijze in de eerste syllabe van het tweede vers; p. 21 wordt als een bijzondere vorm opgegeven, dat in vs. 2 de tweede syllabe allitereert — in verzen, die met optact beginnen, wat er niet bij staat.

De vele variaties van dróttkvætt, die in Háttatal onderscheiden worden, berusten alle op willekeurige regels, die ongetwijfeld uit toevallige voorbeelden geabstraheerd zijn. Zij representeren een andere periode in de ontwikkeling der kunst; in dit verband moeten zij onbesproken blijven.

¹⁾ Een vorm, waarin 6 syllaben regelmatig met 5 wisselen, is nog bewaard als *teuffi*. Voorbeeld Háttatal str. 7. Hier heeft ook het vyfsyllabige vers 3 heffingen — en een rust.

HOOFDSTUK II.

ANGELSAKSISCHE EN DUITSCHE METRIEK.

Bij het onderzoek van fornyrdislág, het Oudnoorsche metrum, dat het kortst staat bij dat der ags. en du. gedichten, hebben wij een reeks karakteristieke trekken geconstateerd, die ik aan het begin van dit hoofdstuk memoreeren wil.

1. Het metrum is dalend. Het bleek uit het groote overwicht der verzen zonder optact en uit het snelle herstel der dalende beweging in verzen met optact, en het vond zijn verklaring in de accentverhoudingen der Germaansche talen.

2. De groote meerderheid der optacten behoort tot de even verzen. Dit is in zijn oorsprong een gevolg van syntactische verhoudingen, daar vooral bijzinnen met optact beginnen en een bijzin bij voorkeur in een even vers begint, althans niet in het eerste of vijfde vers der strofe.

3. Ten gevolge van het op verschillende plaatsen besproken compensatiebeginsel bevatten beide maten der optactverzen gemiddeld minder taalmateriaal dan de corresponderende maten van verzen zonder optact.

4. De rhytmische wet, die de maat beheerscht, waardoor de eerste syllabe, welke altijd in de heffing staat, over de tweede, of, als er meer zijn, over alle verdere syllaben domineert, geldt ook voor het vers. Hier gaat de eerste maat boven de tweede, en deze meerderheid uit zich behalve door de accentuatie ook door den grooteren rijkdom aan taalmateriaal. De eerste maat heeft gemiddeld meer verlengingen en minder verkortingen dan de tweede. Uitzonderingen zijn te verklaren als gevolg van den strijd tusschen twee vormen, waarin dezelfde rhytmische neiging zich openbaart (p. 62).

5. Dezelfde wet geldt ook nog voor het verspaar. Het oneven vers is zwaarder gebouwd dan het even vers. Het duidelijkst toont zich dit onderscheid, wanneer men de eerste en derde maat van het verspaar met elkander vergelijkt; de eerste maat heeft dan een grooter aantal verlengingen en een kleiner aantal verkortingen. Dat

dit verschil niet een gevolg hiervan is, dat onder de even verzen een grooter aantal optactverzen is, bleek uit een afzonderlijke vergelijking der verzen zonder en met optact. De eerste maat domineert dus over de drie volgende. Minder geprononceerd was de verhouding van de tweede maat tot de vierde, maar wij vonden gegevens (p. 66), die tot een overwicht der eerstgenoemde konden voeren. Tusschen tweede en derde maat bevonden wij de verhouding zoo, dat de derde het in toongewicht won, terwijl, wat het taal-materiaal betreft, de verhouding gecompliceerder bleek.

6. In overeenstemming met het bovenstaande is de lengte van het oneven vers gemiddeld grooter dan van het even vers.

7. Het aantal optactsyllaben beperkt zich in den regel tot 1 of 2; bij Vsp. is 1 verreweg in de meerderheid; 3 komt tweemaal voor.

Het naaste doel van het hier volgend onderzoek is na te gaan, in hoeverre de genoemde eigenaardigheden in de ags. du. poëzie weerkeeren, hetzij op dezelfde wijze, hetzij in gewijzigden vorm, en of zich een ontwikkelingsgang der techniek laat constateeren. Dit onderzoek wordt gevoerd aan eenige uitgezochte stukken in de beide talen uit verschillende perioden. Deze stukken zijn slechts een klein deel van de ontzaglijke stof, die vooral in het ags. overgeleverd is. Zij zijn echter voldoende voor het trekken van hoofdlijnen: door de bewerking van meerdere stukken zal echter nog menige bijzonderheid aan den dag gebracht kunnen worden. Omtrent de scandeering van een aantal verzen is twijfel mogelijk. Het aantal onzekere gevallen is echter niet zoo groot, dat de wijzigingen in de getallen, die bij een afwijkende opvatting ontstaan, voor ons eindresultaat van beteekenis kunnen zijn. Gelijk voor de behandelde on. gedichten worden ook voor deze stukken aan het einde van dit geschrift de versnummers der schemata medegedeeld en de twijfelachtige gevallen toegelicht.

Omtrent de hier volgende schemata, die in denzelfden geest bewerkt zijn als die van Vsp. Hym. en Vaffr., zij vooruit nog het volgende opgemerkt. Verschillen in betoning binnen één maat zijn met het oog op de groote quantiteit der stof en het groot aantal verscheidenheden, dat toch al ter sprake moet komen, niet in aanmerking genomen: een uitzondering vormt slechts het geval, dat op een lange syllabe met bijtoon in een normale maat een korte heffingssyllabe volgt. De bijtoon moest hier geconstateerd worden met het oog op de bepaling van de lengte van het vers. Deze verschillen in betoning spelen trouwens bij de latere ontwikkeling van het vers een steeds geringere rol. Waar het aantal meerlettergrepige maten 50 $\frac{c}{e}$ en meer wordt, en waar een maat tot 7 syllaben kan

hebben, wordt de vraag, of in zulk een maat nog plaats is voor een sterken bijtoon, er een van secundaire beteekenis.

Het aantal der optactsyllaben is bij de Duitsche stukken in getallen aangegeven; deze verdienen de voorkeur boven eindelooze reeksen kruisjes. Voor de maten zelf, waar toch de quantiteit der eerste syllabe moest worden aangegeven, heb ik aan de gewone schrijfwijze, die ook in andere stukken gevolgd is, de voorkeur gegeven boven een afwijkend systeem, dat te ingewikkeld zou zijn en bovendien moeilijker te lezen is.

Hier volgen dus de schemata van:

1. Béowulf 759—858 (Be. 1) ¹⁾.
2. Béowulf 320—420 (121) ²⁾ (Be. 2).
3. Béowulf 2073—2172 (Be. 3)
4. Byrhtnōd 2—101 (By. 1) ¹⁾.
5. Byrhtnōd 102—201 (202) ²⁾ (By. 2)
6. Heliand 1381—1480 (Hel. 1) ¹⁾
7. Heliand 3589—3688 (Hel. 2).
8. Hildebrandslied (Hild.) ²⁾.
9. Mûspilli (Musp.) ²⁾.

S C H E M A T A .

Béowulf 759—858.

Oneven verzen.

I Zonder optact (69).

<i>Uitgang.</i>									
$\underline{\quad}$	6	1a.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	2a.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3
$\underline{\quad}$	8	b.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3	b.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3
$\underline{\quad}$	40	c.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2	c.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	6			op	$\underline{\quad}$ 6	d.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$	7						op	$\underline{\quad}$	8
$\underline{\quad}$	1								
$\underline{\quad}$	1								
	<u>69</u>								

¹⁾ De stukken van Béowulf, die als Be 1, 2, 3 onderscheiden worden, liggen ook chronologisch uiteen, en wel is Be 1 het oudste, Be 3 het jongste der 3 stukken. Zie hierover mijn werk „Die altenglische Heldendichtung I. Béowulf“, Halle 1912. De onderscheiding der stukken uit Byrhtnōd en Heliand met de cijfers 1, 2 dient alleen ter aanduiding.

²⁾ Over de nauwkeurige begrenzing dezer stukken zie de aanmerkingen bij de toelichting aan het slot van dit werk.

[Re. 1.
oneven Verzen]

3a.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	17	4a.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	2	5a.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	2
b.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	3	b.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1	b.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	5
c.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	16	c.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	2	op $\frac{_}{_}$			7
d.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	4	d.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1				
op $\frac{_}{_}$ 40				op $\frac{_}{_}$ 6							
6. $\frac{_}{_}$ 1				7. $\frac{_}{_}$ 1							
op $\frac{_}{_}$ 1				op $\frac{_}{_}$ 1							

Eerste maat.

<i>I^e maat.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$
$\frac{_}{_}$ 2	5a : 2	7 : 1	1a : 1	2b : 3	1b : 3
$\frac{_}{_}$ 1	2	1	2a : 3	3b : 3	3c : 16
$\frac{_}{_}$ 29			3a : 17	4b : 1	1c : 2
$\frac{_}{_}$ 7			4a : 2	7	21
$\frac{_}{_}$ 21			5b : 5		
$\frac{_}{_}$ 3	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	6 : 1	$\frac{_}{_}$	
$\frac{_}{_}$ 5	1c : 2	2c : 1			2d : 1
$\frac{_}{_}$ 1	4d : 1	3d : 1	29		1
$\frac{_}{_}$ 69	3	5			

Boven het 4-syllabig schema: 2c : 1

2d : 1

3c : 16

Boven 5-syllaben: 3d 4

3d : 1

4c : 2

4d : 1

Beneden het schema.

5b : 5

1a : 1

6 : 1

1

7 : 1

32

II. Met optact (31).

Uitgang.

$\frac{_}{_}$ 10	1a.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	8	2a.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	2
$\frac{_}{_}$ 10	b.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1	b.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	3
$\frac{_}{_}$ 9	c.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1	c.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1
$\frac{_}{_}$ 1	op $\frac{_}{_}$ 10				d.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	2
$\frac{_}{_}$ 1					e.	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	2
31					op $\frac{_}{_}$ 10			

[Be 1.
oneven versen]

3a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	3	1.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2		op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
c.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2				
d.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1				
e.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	5.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{1}{1}$
	op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	9		op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{1}{1}$

Eerste maat.

<i>1re maat.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 11	2a : 2	3c : 2	1a : 8	3e : 1	1b : 1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 3	2b : 3	3d : 1	2d : 2	4 : 1	1c : 1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 11	2c : 1	3	5 : 1	2	2e : 2
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 2	3a : 3		11		4
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 4	3b : 2				
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$ 31	11				

Optact.

1 syllabe.	2 syllaben.	3 syllaben.
1b : 1	1a : 8	2c : 1
2a : 2	1c : 1	3b : 2
3c : 2	2b : 3	3
3e : 1	2d : 2	
4 : 1	2e : 2	
5 : 1	3a : 3	
8	3d : 1	
	20	

Boven het viersyllabig schema, indien de optact voor één geldt.

1b : 1

1c : 1

2e : 2

3e : 1

4 : 1

5 : 1

Boven 5 syllaben.

3e : 1

4 : 1

5 : 1

3

Beneden het schema 0

[Be. 1.
even verzen.]

Een verzen.

1. Zonder optact '60.

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>	<i>2a.</i>
— 11	<i>b.</i>	<i>b.</i>
— 2	<i>c.</i>	op — 2
— 33	op — 11	
— 13		
— 1	<i>3a.</i>	<i>4a.</i>
60	<i>b.</i>	<i>b.</i>
	<i>c.</i>	<i>c.</i>
	<i>d.</i>	op — 13
	<i>e.</i>	
	op — 33	<i>5.</i>
		op — 1

Eerste maat.

<i>1^e maat.</i>	<i>1a :</i>	<i>1b :</i>	<i>2a :</i>	<i>2b :</i>
— 7	6	1	1	1
— 4	5 : 1	4	3a : 18	3b : 2
— 22	7		4c : 3	3
— 3			22	
— 17	<i>1a :</i>	<i>1b :</i>	<i>1c :</i>	
— 4	7	3	1	
— 3	3c : 10	3d : 1	3e : 2	
60	17	4	3	

Boven het viersyllabig schema.

1c : 1

3c : 10

3d : 1

3e : 2

4c : 3

17

Boven 5 syllaben.

3e : 2

2

Beneden het schema: 0.

[Be. 1.
even verzen.]

II. Met optact (40).

[illegible]

3a.	$\left[\begin{array}{c} \underline{t} \\ \underline{t} \end{array} \right]$	$\left[\begin{array}{c} \underline{t} \\ \underline{t} \end{array} \right]$	1
b.	$\left[\begin{array}{c} \underline{t} \\ \underline{t} \end{array} \right]$	$\left[\begin{array}{c} \underline{t} \\ \underline{t} \end{array} \right]$	1
c.	$\left[\begin{array}{c} \underline{t} \\ \underline{t} \end{array} \right]$	$\left[\begin{array}{c} \underline{t} \\ \underline{t} \end{array} \right]$	3
d.	$\left[\begin{array}{c} \underline{t} \\ \underline{t} \end{array} \right]$	$\left[\begin{array}{c} \underline{t} \\ \underline{t} \end{array} \right]$	3
	op	$\left[\begin{array}{c} \underline{t} \\ \underline{t} \end{array} \right]$	8

Eerste maat.

1^e maat.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{5}$	$\frac{1}{6}$
$\frac{1}{2}$ 11	$2a : 1$	$3c : 3$	$1a : 13$	$2e : 1$	$1c : 1$
$\frac{1}{3}$ 6	$2b : 7$	$3d : 3$	$1b : 2$	$\frac{1}{1}$	$1d : 3$
$\frac{1}{4}$ 17	$2c : 1$	$\frac{1}{6}$	$2d : 2$		$\frac{1}{4}$
$\frac{1}{5}$ 1	$3a : 1$		$\frac{1}{17}$	$\frac{1}{5}$	
$\frac{1}{6}$ 4	$3b : 1$			$1e : 1$	
$\frac{1}{7}$ 1					
	11			1	
40					

Optact.

<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>
<i>1c</i> : 1	<i>1a</i> : 13	<i>1b</i> : 2
<i>2a</i> : 1	<i>1c</i> : 1	<i>1d</i> : 3
<i>2e</i> : 1	<i>2b</i> : 7	<i>2c</i> : 1
<i>3a</i> : 1	<i>2d</i> : 2	6
<i>3e</i> : 3	<i>3b</i> : 1	
<i>7</i>	<i>3d</i> : 3	
	<i>27</i>	

[De 1
even verzen.]*Boven het viersyllabisch schema.* $1d : 3$ $1e : 1$ *Beneden het schema.*

4

0.

Beowulf 320—420 (421).

*Overeen verzen.**I. Zonder optact (68).*

<i>Uitgang.</i>	$1a.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 1$	$3a.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad 18$
$\underline{\quad} \quad 2$	$b.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 1$	$b.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 6$
$\underline{\quad} \quad \quad 2$		op $\underline{\quad} \quad 2$	$c.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad 8$
$\underline{\quad} \quad \quad 40$			$d.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad 2$
$\underline{\quad} \quad \quad \quad 7$	$2a.$	$\underline{\quad} \underline{\quad} \quad \quad \underline{\quad} \quad 1$	$e.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 4$
$\underline{\quad} \quad \quad \quad 11$	$b.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 1$	$f.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad 2$
$\underline{\quad} \quad \quad \quad 6$		op $\underline{\quad} \quad \quad 2$		op $\underline{\quad} \quad \quad 40$
68				

$4a.$	$\underline{\quad} \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad 3$	$5a.$	$\underline{\quad} \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad 3$
$b.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 1$	$b.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad 1$
$c.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 2$	$c.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad 7$
$d.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad 1$		op $\underline{\quad} \quad \quad 11$
	op $\underline{\quad} \quad \quad 7$		
		$6a.$	$\underline{\quad} \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad 1$
		$b.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad 1$
		$c.$	$\underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad 4$
			op $\underline{\quad} \quad \quad \quad 6$

Eerste maat.

<i>1re maat.</i>	$\underline{\quad} \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad$			
$\underline{\quad} \quad 4$	$5a : 3$	$5b : 1$	$2a : 1$	$1a : 1$
$\underline{\quad} \quad 2$	$6a : 1$	$6b : 1$	$3a : 18$	$3b : 6$
$\underline{\quad} \quad 33$	4	2	$4a : 3$	$4b : 1$
$\underline{\quad} \quad 8$			$5c : 7$	8
$\underline{\quad} \quad \quad 11$	$\underline{\quad} \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad$	$6c : 4$		
$\underline{\quad} \quad \quad 3$	$2b : 1$	$1b : 1$	33	$\underline{\quad} \quad \quad \quad$
$\underline{\quad} \quad \quad 5$	$3c : 8$	$3d : 2$		$3e : 4$
$\underline{\quad} \quad \quad 2$	$4c : 2$	3	$\underline{\quad} \quad \quad \quad$	$4d : 1$
68	11		$3f : 2$	5

[Be. 2.
oneven verzen.]

Boven het viersyllabig schema.

3e : 8

3d : 2

3e : 4

3f : 2

4e : 2

4d : 1

5e : 7

6e : 4

30

Boven 5 syllaben.

3e : 4

3f : 2

4d : 1

7

Boven 6 syllaben.

3f : 2

2

Beneden het schema: 1a : $\frac{1}{1}$

II. Met optact 32.

Utgang.

$\frac{1}{2}$ 12

$\frac{2}{2}$ 9

$\frac{1}{2}$ 10

$\frac{2}{2}$ 1

32

1a.

$\frac{1}{2}$ 6

b.

$\frac{1}{2}$ 1

c.

$\frac{1}{2}$ 1

d.

$\frac{1}{2}$ 1

e.

$\frac{1}{2}$ 1

f.

$\frac{1}{2}$ 1

g.

$\frac{1}{2}$ 1

op $\frac{1}{2}$ 12

3a.

$\frac{1}{2}$ 1

b.

$\frac{1}{2}$ 3

c.

$\frac{1}{2}$ 3

d.

$\frac{1}{2}$ 1

e.

$\frac{1}{2}$ 1

f.

$\frac{1}{2}$ 1

op $\frac{1}{2}$ 10

Eerste maat.

I^e maat.

$\frac{1}{2}$ 11

$\frac{2}{2}$ 4

$\frac{1}{2}$ 8

$\frac{2}{2}$ 5

$\frac{1}{2}$ 2

$\frac{2}{2}$ 2

32

$\frac{1}{2}$ $\frac{2}{2}$

2a : 2 3e : 3

2b : 1 3d : 1

2c : 1 4

3a : 1

3b : 3 $\frac{1}{2}$

11 1f : 1

1 : 1

2

$\frac{1}{2}$

1a : 6

1b : 1

2d : 1

8

1g : 1

3f : 1

2

$\frac{2}{2}$

1c : 1

1d : 1

1e : 1

2e : 1

3e : 1

$\frac{5}{5}$

[Be 2.
oneven verzen.]

Optact.

1 <i>syllabe.</i>	2 <i>syllaben.</i>	3 <i>syllaben.</i>
1 <i>c</i> : 1	1 <i>a</i> : 6	1 <i>b</i> : 1
1 <i>f</i> : 1	1 <i>d</i> : 1	1 <i>e</i> : 1
2 <i>a</i> : 2	1 <i>g</i> : 1	2 <i>c</i> : 1
2 <i>d</i> : 1	2 <i>b</i> : 4	3 <i>d</i> : 1
3 <i>a</i> : 1	2 <i>e</i> : 1	1
3 <i>e</i> : 1	3 <i>b</i> : 3	
3 <i>f</i> : 1	3 <i>c</i> : 3	
4 : 1	19	

9

Boren het viersyllabig schema.

<i>1f</i> : 1	<i>Boren</i> 5 syllaben.
<i>1g</i> : 1	<i>3e</i> : 1
<i>3e</i> : 1	<i>3f</i> : 1
<i>3f</i> : 1	<i>4</i> : 1
<i>4</i> : 1	<i>3</i>
5	

Beneiden het schema.

 $\{ \}$

Een verzen.

I. Zender optact (49).

[illegible]

[Bo. 2.
even verzen]

Eerste maat.

<i>Eerste maat.</i>				
$\underline{\quad}$ 6	$\underline{\quad}$ 5a : 6	$\underline{\quad}$ 5b : 2	$\underline{\quad}$ 3a : 19	$\underline{\quad}$ 2a : 2
$\underline{\quad}$ 2	6	2	4a : 3	3b : 2
$\underline{\quad}$ 22			22	4b : 2
$\underline{\quad}$ 6				6
$\underline{\quad}$ 9				
$\underline{\quad}$ 2	$\underline{\quad}$ 1a : 5	$\underline{\quad}$ 1b : 1	$\underline{\quad}$ 1c : 1	
$\underline{\quad}$ 2	3c : 4	3d : 1	2b : 1	
49	9	2	2	

Boven het viersyllabisch schema.

1c : 1	
2b : 1	<i>Boven 5 syllaben : 0.</i>
3c : 4	<i>Beneden het schema : 0.</i>
3d : 1	
4	

II. Met optact (51).

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>				<i>2a.</i>			
$\underline{\quad}$ 25	$\underline{\quad}$ b.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3	$\underline{\quad}$ b.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3
$\underline{\quad}$ 8	c.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	9	c.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2
$\underline{\quad}$ 15	d.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2	d.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$ 1	e.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3	e.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$ 2	f.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	f.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
51	g.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	op $\underline{\quad}$			8
	h.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2				
		$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	4				
	op $\underline{\quad}$			25				
	3a.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3	4.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
	b.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3	op $\underline{\quad}$			1
	c.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2				
	d.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2				
	e.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	4	5a.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
	f.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	b.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
	op $\underline{\quad}$			15	op $\underline{\quad}$			2

[De 2.
even verzen.]*Eerste maat.**1^e maat.*

$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$ 15	2a : 3	3d : 2	1a : 3	1d : 3	1g : 2
$\underline{\quad}$ 8	2b : 2	3e : 4	1b : 9	1e : 1	1h : 4
$\underline{\quad}$ 17	3a : 3	3f : 1	1c : 2	1f : 1	6
$\underline{\quad}$ 5	3b : 3	4 : 1	2c : 1	5	
$\underline{\quad}$ 6	3c : 2	8	2d : 1		
51	5a : 1		2e : 1		
	5b : 1		17		

15

Optact.

1 syllabe. 2 syllaben. 3 syllaben. 4 syllaben.

1a : 3	1b : 9	1c : 2	1f : 1
3a : 3	1d : 3	1e : 1	2e : 1
3d : 2	1g : 2	1h : 4	2
5a : 1	2a : 3	2b : 2	
9	2c : 1	2d : 1	
	3b : 3	3c : 2	
	3e : 4	3f : 1	
	4 : 1	5b : 1	
	26	14	

*Boven het viersyllabig schema: 1g : 2**1h : 4**Boven 5 syllaben: 0.**5a : 1**Beneden het schema: 0.**5b : 1**8*

Béowulf 2073—2172.

*Oneven verzen.**1. Zonder optact (§2).**Uitgang.*

$\underline{\quad}$ 3	1a. $\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1	2a. $\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 23
$\underline{\quad}$ 54	b. $\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1	b. $\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 2
$\underline{\quad}$ 6	c. $\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1	c. $\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 20
$\underline{\quad}$ 16	op $\underline{\quad}$ 3		d. $\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1
$\underline{\quad}$ 3			e. $\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 5
82			f. $\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1
			g. $\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1
			h. $\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 1
			op $\underline{\quad}$	54

[Bv. 3. oneven verzen]	3a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	5	4a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	4	5a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	1
	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	1	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	6	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	2
		op	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	6	c.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	6		op	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	3
						op	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	16				

Eerste maat.

<i>E^e maat.</i>				$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	4a :	1	4b :	6	2a :	23
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	7		4	5a :	1	3a :	5
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	36				7	4c :	6
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2					5b :	2
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	22	1a :	1			36	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2	2c :	20	1b :	1		1c :
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	6	3b :	1	2d :	1		2e :
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1		22		2		6
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1						
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1						
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	82	2f :	1	2g :	1	2h :	1
		1		1		1	

Boven het viersyllabig schema:

1c : 1

2c : 20

Boven 5 syllaben:

2e : 5

2d : 1

2f : 1

2e : 5

Boven 6 syllaben:

2g : 1

2h : 1

2f : 1

2g : 1

2h : 1

Boven 7 syllaben:

2g : 1

2h : 1

2h : 1

3b : 1

4c : 6

5b : 2

Boven 8 syllaben:

2h : 1

1

Beneden het schema: 0.

39

II. Met optact (15.).

<i>Uitgang.</i>				1a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	8	3a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	11	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	3	b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	1		
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	4			op	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	11	c.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	1	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	3							op	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	3	
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	15	2a.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	2						
		b.	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\left \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \right.$	2						
				op	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	4					

[Pe. 3.
oneven verzen]*1^e maat.*

$$\begin{array}{r} \underline{\quad} \quad 4 \\ \quad \quad \quad 2 \\ \underline{\quad} \quad 11 \\ \quad \quad \quad 1 \\ \hline 18 \end{array}$$
Eerste maat.

$$\begin{array}{cccc} \underline{\quad} & \underline{\quad} & \underline{\quad} & \underline{\quad} \\ 2a : 2 & 3a : 1 & 1a : 8 & 3c : 1 \\ 2b : 2 & 3b : 1 & 1b : 3 & \quad \quad 1 \\ \hline 4 & 2 & 11 & \end{array}$$
*Optact.**1 syllabe.*

$$\begin{array}{r} 3c : 1 \\ \hline 1 \end{array}$$
2 syllaben.

$$\begin{array}{r} 1a : 8 \\ 2a : 2 \\ 3a : 1 \\ \hline 11 \end{array}$$
3 syllaben.

$$\begin{array}{r} 1b : 3 \\ 2b : 2 \\ 3b : 1 \\ \hline 6 \end{array}$$
*Boven het viersyllabig schema 3c : 1**1 (zessyllabig).**Beneden het schema: 0.*

- - - -

*Een verzen.**I. Zonder optact (66).**Uitgang.*

$$\begin{array}{r} \underline{\quad} 16 \\ \quad \quad 3 \\ \underline{\quad} 36 \\ \quad \quad 11 \\ \hline 66 \end{array}$$

$$\begin{array}{ll} 1a. & \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 9 \\ & b. \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 7 \\ & \quad \quad \quad \text{op } \underline{\quad} 16 \\ 3a. & \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 25 \\ & b. \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 3 \\ & c. \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 7 \\ & d. \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 1 \\ & \quad \quad \quad \text{op } \underline{\quad} 36 \end{array} \quad \begin{array}{ll} 2a. & \underline{\quad} \underline{\quad} \quad \quad \underline{\quad} \quad 1 \\ & b. \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \quad \underline{\quad} \quad 1 \\ & c. \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 1 \\ & \quad \quad \quad \text{op } \underline{\quad} \quad 3 \\ 4a. & \underline{\quad} \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad 6 \\ & b. \quad \underline{\quad} \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad 5 \\ & \quad \quad \quad \text{op } \underline{\quad} \quad \quad 11 \end{array}$$
*Eerste maat.**1^e maat.*

$$\begin{array}{r} \underline{\quad} \quad 6 \\ \quad \quad \quad 5 \\ \underline{\quad} \quad 26 \\ \quad \quad \quad 4 \\ \underline{\quad} \quad 17 \\ \quad \quad \quad 8 \\ \hline 66 \end{array}$$

$$\begin{array}{cccc} \underline{\quad} & \underline{\quad} & \underline{\quad} & \underline{\quad} \\ 4a : 6 & 4b : 5 & 2a : 1 & 2b : 1 \\ \quad \quad 6 & \quad \quad 5 & 3a : 25 & 3b : 3 \\ & & \hline & & 26 & 4 \\ \underline{\quad} & \underline{\quad} & \underline{\quad} & \underline{\quad} \\ 1a : 9 & 1b : 7 & & \\ 2c : 1 & 3d : 1 & & \\ 3c : 7 & \quad \quad 8 & & \\ \hline 17 & & & \end{array}$$

[De 3.
even verzen.]

Boven het 4-syllabisch schema: 3e : 7

Boven 5 syllaben: 0. 3d : 1

Beneden het schema: 0. 8

II. Met optact (34).

Uitgang.

$\underline{\quad}$ 21
 $\underline{\quad}$ 7
 $\underline{\quad}$ 5
 $\underline{\quad}$ 1
 34

1a.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1

b.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2

c.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 11

d.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2

e.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1

f.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3

g.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1

op $\underline{\quad}$ 21

2a.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2

b.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 4

c.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1

op $\underline{\quad}$ 7

3a.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1

b.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1

c.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3

op $\underline{\quad}$ 5

k.

$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1

op $\underline{\quad}$ 1

Eerste maat.

1° maat.

$\underline{\quad}$ 11
 $\underline{\quad}$ 3
 $\underline{\quad}$ 15
 $\underline{\quad}$ 1
 $\underline{\quad}$ 4
 34

$\underline{\quad}$

1a : 1

$\underline{\quad}$

3e : 3

$\underline{\quad}$

1b : 2

$\underline{\quad}$

1e : 1

$\underline{\quad}$

1f : 3

2a : 2

$\underline{\quad}$

1c : 11

$\underline{\quad}$

1g : 1

2b : 4

1d : 2

$\underline{\quad}$

2c : 1

$\underline{\quad}$

3a : 1

$\underline{\quad}$

3b : 1

$\underline{\quad}$

k : 1

11

Optact.

1 syllabe

1b : 2

2a : 2

3a : 1

3e : 3

$\underline{\quad}$

2 syllaben.

1a : 1

1c : 11

1e : 1

1f : 3

2b : 4

k : 1

$\underline{\quad}$

3 syllaben.

1d : 2

1g : 1

2c : 1

3b : 1

$\underline{\quad}$

[Be. 3.
even verzen.]

Boven het viersyllabig schema: 1f : 3

1g : 1

Boven 5 syllaben: 0.

4

Beneden het schema: 1a : 1

1

Byrhtnoð 2 — 101.

Oneven verzen.

1. Zonder optact (48).

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>	<i>2.</i>
$\frac{_}{_}$ 5	$\frac{_}{_}$ 3	$\frac{_}{_}$ 5
$\frac{_}{_}$ 5	$\frac{_}{_}$ 1	op $\frac{_}{_}$ 5
$\frac{_}{_}$ 26	$\frac{_}{_}$ 1	
$\frac{_}{_}$ 1	op $\frac{_}{_}$ 5	<i>4.</i> $\frac{_}{_}$ 1
$\frac{_}{_}$ 9	<i>3a.</i> $\frac{_}{_}$ 6	op $\frac{_}{_}$ 1
$\frac{_}{_}$ 2	<i>b.</i> $\frac{_}{_}$ 1	
48	<i>c.</i> $\frac{_}{_}$ 7	<i>5a.</i> $\frac{_}{_}$ 2
	<i>d.</i> $\frac{_}{_}$ 4	<i>b.</i> $\frac{_}{_}$ 1
	<i>e.</i> $\frac{_}{_}$ 6	<i>c.</i> $\frac{_}{_}$ 3
	<i>f.</i> $\frac{_}{_}$ 2	<i>d.</i> $\frac{_}{_}$ 2
	op $\frac{_}{_}$ 26	<i>e.</i> $\frac{_}{_}$ 1
	<i>6a.</i> $\frac{_}{_}$ 1	op $\frac{_}{_}$ 9
	<i>b.</i> $\frac{_}{_}$ 1	
	op $\frac{_}{_}$ 2	

Eerste maat.

<i>1^e maat.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$
$\frac{_}{_}$ 2	<i>5a : 2</i>	<i>5b : 1</i>	<i>3a : 6</i>	<i>3b : 1</i>	<i>1a : 3</i>
$\frac{_}{_}$ 2	2	<i>6a : 1</i>	<i>5c : 3</i>	1	<i>2 : 5</i>
$\frac{_}{_}$ 10		2	<i>6b : 1</i>		<i>3c : 7</i>
$\frac{_}{_}$ 1			10		<i>5d : 2</i>
$\frac{_}{_}$ 17					17
$\frac{_}{_}$ 5					
$\frac{_}{_}$ 9	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$
$\frac{_}{_}$ 2	<i>1b : 1</i>	<i>1c : 1</i>	<i>3f : 2</i>		
48	<i>3d : 4</i>	<i>3e : 6</i>	2		
	5	<i>4 : 1</i>			
		<i>5e : 1</i>			
		9			

[By. 1
oneven verzen.]

Boven het ciersyllabisch schema: 1c : 1

3e : 7

Boven 5 syllaben: 3e : 6 3d : 4

3f : 2 3e : 6

4 : 1 3f : 2

5d : 2 4 : 1

5e : 1 5e : 3

12 5d : 2

5e : 1

6b : 1

25

Boven 6 syllaben: 3f : 2

5e : 1

Beneden het schema: 0. 3

II. Met optact (52).

Uitgang.
 $\frac{1}{-} 16$
 $\frac{2}{-} 6$
 $\frac{1}{-} 25$
 $\frac{2}{-} 2$
 $\frac{1}{-} 3$
 $\frac{52}{-}$

1a. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 1$
b. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 5$
c. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 2$
d. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 1$
e. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 1$
f. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 2$
g. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 1$
h. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 3$
 op $\frac{1}{-} 16$

2a. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 2$
b. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 1$
c. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 2$
d. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 1$
 op $\frac{1}{-} 6$

3a. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 1$
b. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 3$
c. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 1$
d. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 1$
e. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 1$
f. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 4$
g. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 1$
h. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 1$
i. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 10$
j. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 2$
 op $\frac{1}{-} 25$

4. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 2$
 op $\frac{1}{-} 2$
5a. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 1$
b. $\frac{1}{-} \frac{1}{-} 2$
 op $\frac{1}{-} 3$

[By 1.
oneven verzen.]

<i>I^e maat.</i>	<i>Eerste maat.</i>			
$\frac{_}{_}$ 11	$\frac{_}{_}$ 2a : 2	$\frac{_}{_}$ 3d : 1	$\frac{_}{_}$ 1a : 1	$\frac{_}{_}$ 1e : 1
$\frac{_}{_}$ 1	2b : 1	1	1b : 5	1f : 2
$\frac{_}{_}$ 15	2c : 1		1c : 2	3g : 1
$\frac{_}{_}$ 4	3a : 2		1d : 1	4
$\frac{_}{_}$ 6	3b : 3		2d : 1	
$\frac{_}{_}$ 1	3e : 1		3e : 1	
$\frac{_}{_}$ 12	5a : 1		3f : 4	
$\frac{_}{_}$ 2	$\frac{_}{_}$ 11		15	
$\frac{_}{_}$ 52				

$\frac{_}{_}$ 1g : 1	$\frac{_}{_}$ 3h : 1	$\frac{_}{_}$ 3i : 10	$\frac{_}{_}$ 3j : 2
1h : 3	1	4 : 2	2
5b : 2		12	
6			

Optact.

1 syllabe.	2 syllaben.	3 syllaben.	4 syllaben.
1a : 1	1b : 5	1c : 2	1d : 1
1g : 1	1e : 1	1f : 2	2c : 2
3a : 1	1h : 3	2b : 1	3
3d : 1	2a : 2	3e : 1	
3e : 1	2d : 1	6	
3g : 1	3b : 3		
3h : 1	3f : 4		
3i : 10	$\frac{_}{_}$ 19		
3j : 2			
4 : 2			
5a : 1			
5b : 2			

Boven het viersyllabig schema: 1g : 1

1h : 3

24

Boven 5 syllaben: 3h : 1

3e : 1

3i : 10

3f : 4

Boven 6 syllaben: 3i : 10

3j : 2

3g : 1

3j : 2

3h : 1

Boven 7 syllaben: 3j : 2

4 : 2

3i : 10

2

5b : 2

17

3j : 2

 $\frac{_}{_}$ 16

4 : 2

5a : 1

Beneden het schema: 0.

5b : 2

 $\frac{_}{_}$ 28

[By. 1.
even verzen]*Even verzen.**I. Zonder optact (54).*

<i>Uitgang.</i>	1. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$	3a. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 2$
$\underline{\quad} \quad 1$	op $\underline{\quad} \quad 1$	b. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 3$
$\underline{\quad} \quad 43$		op $\underline{\quad} \quad 5$
$\underline{\quad} \quad 5$	2a. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 31$	
$\underline{\quad} \quad 4$	b. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 2$	4a. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 3$
$\underline{\quad} \quad 1$	c. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 8$	b. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$
$\underline{\quad} \quad 54$	d. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 2$	op $\underline{\quad} \quad 4$
	op $\underline{\quad} \quad 43$	
		5. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$
		op $\underline{\quad} \quad 1$

Eerste maat.

<i>I^e maat.</i>	$\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad \underline{\quad}$
$\underline{\quad} \quad 4$	4a : 3 4b : 1 1 : 1 2b : 2 2c : 8 2d : 2
$\underline{\quad} \quad 1$	5 : 1 1 2a : 31 2 3b : 3 2
$\underline{\quad} \quad 34$	4 3a : 2 11
$\underline{\quad} \quad 2$	34
$\underline{\quad} \quad 11$	
$\underline{\quad} \quad 2$	<i>Boven het viersyllabig schema:</i> 2c : 8
54	<i>Boven 5 syllaben:</i> 0. 2d : 2
	<i>Beneden het schema:</i> 1 : 1 3b : 3
	1 13

II. Met optact (46).

<i>Uitgang.</i>	1a. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$	3a. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$
$\underline{\quad} \quad 19$	b. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 5$	b. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$
$\underline{\quad} \quad 8$	c. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 5$	c. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$
$\underline{\quad} \quad 17$	d. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$	d. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 5$
$\underline{\quad} \quad 2$	e. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$	e. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$
46	f. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$	f. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$
	1g. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 3$	2g. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 5$
	1h. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$	3h. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 2$
	i. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$	op $\underline{\quad} \quad 17$
	op $\underline{\quad} \quad 19$	
	2a. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 3$	
	b. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 3$	
	c. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$	4a. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$
	d. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$	b. $\underline{\quad} \quad \underline{\quad} \quad 1$
	op $\underline{\quad} \quad 8$	op $\underline{\quad} \quad 2$

[By. 1.
even verzen]*Eerste maat.**1^e maat.*

$\underline{\quad}$ 9	$\underline{\quad}$ 2a : 3	$\underline{\quad}$ 3c : 1	$\underline{\quad}$ 1a : 1	$\underline{\quad}$ 1e : 1
$\underline{\quad}$ 7	2b : 3	3d : 5	1b : 5	1
$\underline{\quad}$ 15	3a : 1	3e : 1	1c : 5	
$\underline{\quad}$ 1	3b : 1	7	1d : 1	
$\underline{\quad}$ 10	4a : 1		2c : 1	
$\underline{\quad}$ 4	9		2d : 1	
46			3f : 1	
			15	
	$\underline{\quad}$ 1f : 1		$\underline{\quad}$ 1i : 1	
	1g : 3		3h : 2	
	1h : 1		4b : 2	
	3g : 5		4	
	10			

Optact.

1 syllabe	2 syllaben.	3 syllaben.	4 syllaben.
1a : 1	1b : 5	1c : 5	1d : 1
1f : 1	1e : 1	1h : 1	1
1i : 1	1g : 3	2b : 3	
3a : 1	2a : 3	2d : 1	
3c : 1	2c : 1	3e : 1	
3g : 5	3b : 1	11	
3h : 2	3d : 5		
4b : 1	3f : 1		
13	4a : 1		
	21		

*Boven het viersyllabig schema: 1f : 1**1g : 3**Boven 5 syllaben: 3g : 5**1h : 1**3h : 2**1i : 1**Boven 6 syllaben: 0.**4b : 1**3f : 1**8**3g : 5**Beneden het schema: 0.**3h : 2**4b : 1*

15

[By. 2
oneven verzen]

Byrhtnōð 102—201 (202).

Oneven verzen.

I. Zonder optact (46).

<i>Uitgang.</i>	1. $\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad 3$	3a. $\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad 1$
$\underline{\quad} \quad 3$	op $\underline{\quad} \quad 3$	b. $\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad 2$
$\underline{\quad} \quad 29$		op $\underline{\quad} \quad \quad \quad 3$
$\underline{\quad} \quad \quad 3$	2a. $\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad 5$	4a. $\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \quad 4$
$\underline{\quad} \quad \quad 10$	b. $\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad 1$	b. $\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \quad 4$
$\underline{\quad} \quad \quad 1$	c. $\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad 16$	c. $\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \quad 2$
$\underline{\quad} \quad 46$	d. $\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad 1$	op $\underline{\quad} \quad \quad \quad 10$
	e. $\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad 6$	
	op $\underline{\quad} \quad \quad 29$	5. $\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \underline{\quad} \quad \quad \quad \quad \quad 1$
		op $\underline{\quad} \quad \quad \quad 1$

Eerste maat.

<i>1° maat.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad} \quad$	$\underline{\quad} \quad$	$\underline{\quad} \quad$
$\underline{\quad} \quad 1$	1a : 4	2a : 5	2b : 1	1 : 3
$\underline{\quad} \quad \quad 0$	4	4b : 4	1	2c : 16
$\underline{\quad} \quad \quad 10$		5 : 1		3a : 1
$\underline{\quad} \quad \quad \quad 1$		10		20
$\underline{\quad} \quad \quad \quad 20$	2d : 1		2e : 6	
$\underline{\quad} \quad \quad \quad 3$	3b : 2		4c : 2	
$\underline{\quad} \quad \quad \quad \quad 5$	3		8	
$\underline{\quad} \quad \quad \quad 46$				

Boven het viersyllabig schema: 2c : 16

2d : 1

Boven 5 syllaben: 2e : 6

3a : 1

Boven 6 syllaben: 4c : 2

4b : 4

Beneden het schema. 0.

4c : 2

5 : 1

33

[By. 2
oneven verzen.]

II. Met optact (54).

<i>Uitgang.</i>		<i>1a.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	5	<i>2a.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1
—	24	<i>b.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	5	<i>b.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	2
—	8	<i>c.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	3	<i>c.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1
—	18	<i>d.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	2	<i>d.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1
—	3	<i>e.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1	<i>e.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1
—	1	<i>f.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	8	<i>f.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1
—	<u>54</u>			op —	24	<i>g.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1
								op —	8

<i>3a.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	2	<i>4a.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1
<i>b.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	2	<i>b.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1
<i>c.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1	<i>c.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1
<i>d.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	2			op —	3
<i>e.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	2				
<i>f.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1	<i>5.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1
<i>g.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	7			op —	1
<i>h.</i>	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1				
		op —	<u>18</u>				

Eerste maat.

<i>1re maat.</i>	—	—	—	—
—	7	<i>2a : 1</i>	<i>2d : 1</i>	<i>1a : 5</i>
—	4	<i>2b : 2</i>	<i>3b : 2</i>	<i>1b : 5</i>
—	19	<i>2c : 1</i>	<i>4a : 1</i>	<i>1c : 3</i>
—	2	<i>3a : 2</i>	4	<i>2e : 1</i>
—	12	<i>5 : 1</i>		<i>2f : 1</i>
—	2	7		<i>1e : 1</i>
—	7			<i>2g : 1</i>
—	1			<i>3e : 1</i>
—	<u>54</u>			<i>3d : 2</i>
				19
				12

—	—	—
<i>3f : 1</i>	<i>3g : 7</i>	<i>3h : 1</i>
<i>4c : 1</i>	7	1
2		

[By. 2.
oneven verzen]*Optact.*

1 syllabe.	2 syllaben.	3 syllaben.	4 syllaben.
1a : 5	1b : 5	1c : 3	2e : 1
1e : 1	1d : 2	2g : 1	1
2a : 1	1f : 8	4	
2e : 1	2b : 2		
3a : 2	2d : 1		
3e : 1	2f : 1		
3e : 2	3b : 2		
3f : 1	3d : 2		
3g : 7	23		
3h : 1			
4a : 1			
4b : 1			
4c : 1			
5 : 1			
26			

Boven het 4-syllabisch schema: 1e : 1

1f : 8

Boven 5 syllaben: 3e-h : 11 3e-h : 11

4b : 1 4h : 1

Boven 6 syllaben: 3g-h : 8 4c : 1 4e : 1

5 : 13 5 : 1

Boven 7 syllaben: 0

26

Beneden het schema: 2d : 1

1

*Even verzen.**I. Zonder optact (64).**Uitgang.*

$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 7$
 $\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 3$
 $\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 49$
 $\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 1$
 $\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 4$
 $\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 64$

1a. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 1$	2a. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 1$
b. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 2$	b. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 2$
c. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 1$	op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	3
	op $\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 7$		
3a. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 24$	4. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 1$
b. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 6$	op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
c. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 18$	5a. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 3$
d. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 1$	b. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 1$
	op $\frac{\text{—}}{\text{—}} \quad 49$	op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	4

[By 2.
even versel.]

<i>I^e maat.</i>		<i>Eerste maat.</i>			
$\underline{\quad}$	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$	0	5a : 3	3a : 24	3b : 6	1a : 4
$\underline{\quad}$	25	3	5b : 1	4 : 1	2a : 1
$\underline{\quad}$	7		25	7	3c : 18
$\underline{\quad}$	23				23
$\underline{\quad}$	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	
$\underline{\quad}$	1	1b : 2	1c : 1		
	64	2b : 2	1		
		3d : 1			
		5			

Boven het viersyllabisch schema: 1c : 1

3c : 18

Boven 5 syllaben: 0.

3d : 1

5b : 1

Beneden het schema: 0.

21

II. Met optact (36).

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	9	<i>3a.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	21	<i>b.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	6	<i>b.</i>	$\underline{\quad}$	3
$\underline{\quad}$	2	<i>c.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>c.</i>	$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	13	<i>d.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2	<i>d.</i>	$\underline{\quad}$	1
	36	<i>e.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2	<i>e.</i>	$\underline{\quad}$	2
		<i>f.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>f.</i>	$\underline{\quad}$	1
				op $\underline{\quad}$	21	<i>g.</i>	$\underline{\quad}$	1
						<i>h.</i>	$\underline{\quad}$	1
		2a.	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>i.</i>	$\underline{\quad}$	2
		<i>b.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1			
				op $\underline{\quad}$	2			13

Eerste maat.

<i>I^e maat.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$	7	2a : 1	3c : 2	1a : 9
$\underline{\quad}$	3	3a : 1	3f : 1	1b : 6
$\underline{\quad}$	18	3b : 3	3	2b : 1
$\underline{\quad}$	1	3c : 1		3g : 1
$\underline{\quad}$	6	3d : 1	$\underline{\quad}$	3h : 1
$\underline{\quad}$	1	7	1d : 2	1f : 1
	36		1e : 2	1
			3i : 2	
			6	

[By 2.
even verzen]*Optact.*

1 syllabe.	2 syllaben.	3 syllaben.	4 syllaben.	5 syllaben.
3a : 1	1a : 9	1b : 6	0	3d : 1
3g : 1	1c : 1	1e : 2		1
3i : 2	1d : 2	1f : 1		
1	2a : 1	2b : 1		
	3b : 3	3c : 1		
	3e : 2	3f : 1		
	1s	3h : 1		

13

Boven het viersyllabig schema. 1d : 2

1e : 2

Boven 5 syllaben: 3i : 2

1f : 1

2

3g : 1

Beneden het schema: 0

3h : 1

3i : 2

9

Heliand 1351—1450.

*Ooneven verzen.**I. Zonder optact (54).**Uitgang.*

3
 7
 29
 4
 9
 2
 54

1a. 1
 b. 2
 op 3
 3a. 5
 b. 1
 c. 4
 d. 4
 e. 5
 f. 1
 g. 3
 h. 1
 i. 2
 j. 3
 op 29

6a. 1
 b. 1
 op 2

2a. 1
 b. 1
 c. 3
 d. 1
 e. 1
 op 7
 4a. 1
 b. 1
 c. 1
 d. 1
 op 4
 5a. 2
 b. 2
 c. 2
 d. 3
 op 9

[Hilf. 1
oben verzen]

Eerste maat.

<i>1° maat.</i>					
$\underline{\quad}$	2	$\underline{\quad}$	5a : 2	$\underline{\quad}$	4a : 1
$\underline{\quad}$	1	$\underline{\quad}$	2	$\underline{\quad}$	3a : 5
$\underline{\quad}$	5	$\underline{\quad}$		$\underline{\quad}$	5b : 2
$\underline{\quad}$	2	$\underline{\quad}$		$\underline{\quad}$	8
$\underline{\quad}$	10	$\underline{\quad}$		$\underline{\quad}$	
$\underline{\quad}$	6	$\underline{\quad}$		$\underline{\quad}$	
$\underline{\quad}$	12	$\underline{\quad}$	1a : 1	$\underline{\quad}$	1b : 2
$\underline{\quad}$	2	$\underline{\quad}$	2b : 1	$\underline{\quad}$	3d : 4
$\underline{\quad}$	3	$\underline{\quad}$	3c : 4	$\underline{\quad}$	6
$\underline{\quad}$	2	$\underline{\quad}$	4c : 1	$\underline{\quad}$	4d : 1
$\underline{\quad}$	3	$\underline{\quad}$	5c : 2	$\underline{\quad}$	5d : 3
$\underline{\quad}$	3	$\underline{\quad}$	6a : 1	$\underline{\quad}$	12
$\underline{\quad}$	54	$\underline{\quad}$	10	$\underline{\quad}$	

$\underline{\quad}$	3g : 3	$\underline{\quad}$	3h : 1	$\underline{\quad}$	2e : 1
$\underline{\quad}$	3	$\underline{\quad}$	6h : 1	$\underline{\quad}$	3a : 2
$\underline{\quad}$		$\underline{\quad}$	2	$\underline{\quad}$	3
$\underline{\quad}$	3j : 3	$\underline{\quad}$		$\underline{\quad}$	
$\underline{\quad}$	3	$\underline{\quad}$		$\underline{\quad}$	

Boven het 4-syllabisch schema: 2c-e . 5

3c-j . 23

Boven 5 syllaben: 2e . 1

4c-d : 2

3c-j : 15

5b-d : 7

Boven 6 syllaben: 2e . 1

4d : 1

6a-b : 2

3g-j : 9

5c-d : 5

39

Boven 7: 3i-j : 5

6a-b : 2

6b : 1

6b : 1

24

6

11

Boven 8: 3j : 3

3

Beneden het schema: 0.

[Hel 3
oben verzeih }

II. Met optact 46,

[illegible]

Eerste maat.

F	mult.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$
$\frac{1}{2}$	6	$2a-c : 5$	$2d : 1$	$1a-d : 12$	$3e : 1$	$2h-i : 2$
$\frac{1}{2}$	3	$3a : 1$	$3h : 2$	$2e-g : 4$	1	$3f-h : 5$
$\frac{1}{2}$	21	6	3	$3c-d : 4$		7
$\frac{1}{2}$	1			$5 : 1$		
$\frac{1}{2}$	7			21		
$\frac{1}{2}$	1					
$\frac{1}{2}$	2					
$\frac{1}{2}$	3	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$
$\frac{1}{2}$	1	$2j : 1$	$3i : 1$	$3j-k : 3$	$2h : 1$	$4 : 1$
$\frac{1}{2}$	1		$6 : 1$	3	1	1
	46		2			

[Het 1.
oneven versen.]*Optact.*

<i>Optact.</i>	<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>	<i>4 syllaben.</i>
1 syll. 14	1a : 2	1b : 5	1c : 1	1d : 4
2 „ 15	2d,e : 3	2a,k : 2	2b,f,h,j : 4	2c,g,i : 5
3 „ 7	3b,f,j : 7	3a,c,g,i,k : 7	3d,e : 2	3h : 1
4 „ 10	4 : 1	6 : 1	7	10
46	5 : 1	15		
	14			

*Boven het 4-syllabig schema: 2h-k : 4**3c-k : 14**Boven 5 syllaben: 2k : 1**4 : 1**3f-k : 9**5 : 1**Boven 6 syllaben: 2k : 1**4 : 1**6 : 1**3i-k : 1**5 : 1**Boven 7 syll.: 3j,k : 3**4 : 1**6 : 1**4 : 1**6 : 1**13**6 : 1**7**5**Boven 8 syll.: 4 : 1**Boven 9 syll.: 6 : 1**Beneden het schema: 2d : 1**6 : 1**1**1**2*

— — —

*Een versen.**1. Zonder optact (30).*

<i>Uitgang.</i>	<i>1. „ „ „ „ 1</i>	<i>3a. „ „ „ „ 11</i>
„ 1	op „ 1	b. „ „ „ „ 1
„ 3		c. „ „ „ „ 8
„ 25		d. „ „ „ „ 1
„ 1	2a. „ „ „ „ 1	e. „ „ „ „ „ 1
30	b. „ „ „ „ 1	op „ 25
	c. „ „ „ „ „ 1	
	op „ 3	
	4. „ „ „ „ 1	
	op „ 1	

[Het 1
even vóór en]

3a.	3		<u> </u>		<u> </u>	1	4.	4		<u> </u>		<u> </u>	<u> </u>	1
b.	1		<u> </u>		<u> </u>	2	op <u> </u> <u> </u> <u> </u> <u> </u> <u> </u> <u> </u> 1							
c.	2		<u> </u>		<u> </u>	1								
d.	3		<u> </u>		<u> </u>	1								
e.	5		<u> </u>		<u> </u>	2								
f.	6		<u> </u>		<u> </u>	1								
g.	7		<u> </u>		<u> </u>	1								
h.	1		<u> </u>		<u> </u>	1								
i.	4		<u> </u>		<u> </u>	1								
j.	5		<u> </u>		<u> </u>	1								
k.	6		<u> </u>		<u> </u>	1								
l.	7		<u> </u>		<u> </u>	1								
						op <u> </u>	14							

*Eerste maat.**1^e maat.*

—	12	—	2a-f : 11	—	2g : 1	—	1a-g : 25
—	10	—	3a : 1	—	3b-g : 8	—	2h-j : 5
—	35	—	12	—	4 : 1	—	3h-l : 5
—	5	—		—	10	—	35
—	6	—		—		—	
—	2	—	—	—	—	—	—
—	70	—	1h-k : 4	—	1l-n : 3	—	1o-p : 2
		—	2k : 1	—	2l-n : 3	—	2
		—	5	—	6	—	

Optact.

<i>Optact.</i>	<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>	<i>4 syllaben.</i>
1 syll. 3	3b, h : 3	1a : 5	1b, h : 6	1c, i : 7
2 „ 11	3	2a, h, l : 5	2b, g, i : 4	2c, j, k : 6
3 „ 12		3c : 1	3a, d : 2	3i : 1
4 „ 15		11	12	4 : 1
5 „ 11				15
6 „ 9	<i>5 syllaben.</i>	<i>6 syllaben.</i>	<i>7 syllaben.</i>	<i>8 syllaben.</i>
7 „ 6	1d, j, l, o : 6	1e, k, m : 6	1f : 1	1g, p : 2
8 „ 2	2d, m : 2	2e : 1	2f, n : 3	1n : 1
9 „ 0	3e, j : 3	3f, k : 2	3g, l : 2	1
10 „ 1	11	9	6	
70				

[Hel. 1
even verzen]*Boven het 4-syllabisch schema**(indien de optacten voor één syllabe gelden):* 1l-p: 5*Boven 5 syllaben:* 0.

2l-n: 3

3h-l: 5

Beneden het schema (onder dezelfde voorwaarde): 2g: 1

13

1

Heliand 3589—3688.

*Oeven verzen.**I. Zonder optact (50).*

<i>Utgang.</i>	<i>1a.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1	<i>2a.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1
$\frac{_}{_}$ 2	<i>b.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1	<i>b.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	9
$\frac{_}{_}$ 34				op $\frac{_}{_}$ 2	<i>c.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1
$\frac{_}{_}$ 2					<i>d.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	6
$\frac{_}{_}$ 10	<i>3a.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1	<i>e.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	9
$\frac{_}{_}$ 2	<i>b.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1	<i>f.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	2
50				op $\frac{_}{_}$ 2	<i>g.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1
					<i>h.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	4
	<i>4a.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	2	<i>i.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1
	<i>b.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1				op $\frac{_}{_}$ 34
	<i>c.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	3				
	<i>d.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1	<i>5a.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1
	<i>e.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	2	<i>b.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1
	<i>f.</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	1				op $\frac{_}{_}$ 2
				op $\frac{_}{_}$ 10				

Eerste maat.

<i>1^e maat</i>	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$
$\frac{_}{_}$ 3	<i>4a</i> : 2	<i>2a</i> : 1	<i>2b</i> : 9	<i>2c</i> : 1
$\frac{_}{_}$ 2	<i>5a</i> : 1	<i>4b</i> : 1	<i>4c</i> : 3	<i>4d</i> : 1
$\frac{_}{_}$ 12	3	2	12	2
$\frac{_}{_}$ 2				
$\frac{_}{_}$ 8	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$
$\frac{_}{_}$ 9	<i>1a</i> : 1	<i>2e</i> : 9	<i>2f</i> : 2	<i>1b</i> : 1
$\frac{_}{_}$ 5	<i>2d</i> : 6	9	<i>4e</i> : 2	<i>2g</i> : 1
$\frac{_}{_}$ 3	<i>3a</i> : 1		<i>5b</i> : 1	<i>4f</i> : 1
$\frac{_}{_}$ 4	8		5	3
$\frac{_}{_}$ 1				
$\frac{_}{_}$ 1	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$	$\frac{_}{_}$
50	<i>2h</i> : 4	<i>2i</i> : 1	<i>3b</i> : 1	
	4	1	1	

[Hed. 2
ONVERVOLGZET]

<i>Boven het viersyllabig schema:</i>		$1b : 1$
		$2d-i : 23$
		$3a-b : 2$
<i>Boven 5 syllaben:</i>		$2f-i : 8$
		$4e-f : 7$
		$3b : 1$
		$5b : 1$
		$4e-f : 3$
<i>Boven 6 syllaben:</i>		$2h-i : 5$
		$3b : 1$
		$4e-f : 3$
		$5b : 1$
<i>Boven 7 syllaben:</i>		$2i : 1$
		$3b : 1$
		$5b : 1$
		2
<i>Boven 8 syllaben:</i>		$3b : 1$
		1

Beneden het schema: $2a : \frac{1}{1}$

II. Met optact (50).

<i>Uitgang.</i>	$1a. \quad 1 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$	$2a. \quad 2 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$
$\text{—} \quad 13$	$b. \quad 2 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 3$	$b. \quad 1 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 2$
$\text{—} \quad 6$	$c. \quad 3 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 3$	$c. \quad 2 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$
$\text{—} \quad 22$	$d. \quad 4 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 5$	$d. \quad 5 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$
$\text{—} \quad 3$	$e. \quad 3 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$	$e. \quad 2 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$
$\text{—} \quad 5$	op $\text{—} \quad 13$	
$\text{—} \quad 1$	op $\text{—} \quad 6$	
50	$3a. \quad 2 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$	$4a. \quad 2 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$
	$b. \quad 6 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$	$b. \quad 1 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$
	$c. \quad 3 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 2$	$c. \quad 1 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$
	$d. \quad 1 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 2$	op $\text{—} \quad 3$
	$e. \quad 3 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$	$5a. \quad 1 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$
	$f. \quad 4 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$	$b. \quad 3 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$
	$g. \quad 1 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 2$	$c. \quad 1 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$
	$h. \quad 1 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 4$	$d. \quad 1 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 2$
	$i. \quad 2 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$	op $\text{—} \quad 5$
	$j. \quad 1 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 2$	$6. \quad 1 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$
	$k. \quad 1 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 3$	op $\text{—} \quad 1$
	$l. \quad 1 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$	
	$m. \quad 2 \mid \text{—} \mid \text{—} \mid 1$	
	op $\text{—} \quad 22$	

[Het 2
syll. van 12 m.]

*Eerste maat.**1° maat.*

$\overline{\text{—}}$	2	$\overline{\text{—}}$	$\overline{\text{—}}$	$\overline{\text{—}}$	$\overline{\text{—}}$
$\overline{\text{—}}$	3	$3a-b : 2$	$2a : 1$	$1a-d : 12$	$3g : 2$
$\overline{\text{—}}$	22	$\overline{\text{—}}$	$3c : 2$	$2b-e : 3$	$4a : 1$
$\overline{\text{—}}$	3		3	$3d-f : 4$	3
$\overline{\text{—}}$	7			$5a-b : 2$	
$\overline{\text{—}}$	1	$\overline{\text{—}}$	$\overline{\text{—}}$	$6 : 1$	
$\overline{\text{—}}$	5	$1e : 1$	$3i : 1$	$\overline{\text{—}}$	22
$\overline{\text{—}}$	3	$2d : 1$	$\overline{\text{—}}$		
$\overline{\text{—}}$	1	$3h : 4$			
	50	$5c : 1$	$\overline{\text{—}}$	$\overline{\text{—}}$	$\overline{\text{—}}$
		7	$3j : 2$	$3k : 3$	$2e : 1$
			$4b : 1$	3	$3l-m : 2$
			$5d : 2$		$4e : 1$
			5		4

Optact.

<i>Optact.</i>	<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>
1 syll. 21	$1a : 1$	$1b : 3$	$1c, e : 4$
2 „ 10	$2b : 2$	$2a, c, e : 3$	$3c, e : 3$
3 „ 8	$3d, g, h, j, k, l : 11$	$3a, i, m : 3$	$5b : 1$
4 „ 6	$4b-e : 2$	$1a : 1$	8
5 „ 1	$5a, c, d : 4$	10	
6 „ 1	$6 : 1$		
50	24		

<i>4 syllaben.</i>	<i>5 syllaben.</i>	<i>6 syllaben.</i>
$1d : 5$	$2d : 1$	$3b : 1$
$3f : 1$	$\overline{\text{—}}$	$\overline{\text{—}}$
6		

Boven het viersyllabig schema

(indien optact voor 1 syllabe telt en oplossing geldt):

<i>Boven 5 syllaben.</i>	$2e : 1$	$1e : 1$
	$3h-m : 12$	$2d-e : 2$
	$4b-e : 2$	$3d-m : 18$
	$5a-d : 5$	$1a-e : 3$
	20	$5a-d : 5$
		$6 : 1$
		30

[Hof 2
ons van verzen]

Boven 6 syllaben: $2e : 1$
 $3j-m : 7$
Boven 7 syllaben: $3l-m : 2$ $4b-c : 2$
 $4e : 1$ $5c-d : 3$
 $5d : 2$ $\frac{13}{5}$

Beneden het schema (onder dezelfde voorwaarden).

$2a : 1$

1

Even verzen.

I. Zonder optact (27).

Uitgang.

$\frac{1}{2}$ 6	$1a.$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 2	$2.$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1
$\frac{1}{2}$ 1	$b.$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1	op $\frac{1}{2}$ 1
$\frac{1}{2}$ 11	$c.$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 3	
$\frac{1}{2}$ 2	op $\frac{1}{2}$ 6	
$\frac{1}{2}$ 5	$3a.$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 8	$4.$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 2
$\frac{1}{2}$ 2	$b.$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1	op $\frac{1}{2}$ 2
$\frac{1}{2}$ 27	$c.$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1	
	$d.$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1	
	op $\frac{1}{2}$ 11	
	$5a.$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 2	$6.$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 2
	$b.$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 3	op $\frac{1}{2}$ 2
	op $\frac{1}{2}$ 5	

Eerste maat.

I^e maat.

$\frac{1}{2}$ 1	$5a : 2$	$5b : 3$	$3a : 8$	$3b : 1$
$\frac{1}{2}$ 3	$6 : 2$	3	$4 : 2$	1
$\frac{1}{2}$ 10	4		10	
$\frac{1}{2}$ 1				
$\frac{1}{2}$ 3	$1a : 2$	$1b : 1$	$1c : 3$	
$\frac{1}{2}$ 3	$3c : 1$	$2 : 1$	3	
$\frac{1}{2}$ 3	3	$3d : 1$		
$\frac{1}{2}$ 27		3		

Boven het viersyllabig schema: $1e : 3$

Boven 5 syllaben 0. $3c-d : 2$

Beneden het schema 0. $6 : 2$
 $\frac{7}{7}$

[Hei. 2
even verzen]

II. Met opclact. (73)

Uitgang.

$\underline{\quad}$	30
$\underline{\quad}$	13
$\underline{\quad}$	27
$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	73

1a.	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	4	3a.	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
b.	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	6	b.	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2
c.	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	4	c.	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3
d.	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3	d.	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2
e.	6	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	e.	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	5
f.	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	f.	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2
g.	4	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	g.	7	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
h.	6	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	h.	8	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
i.	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2	i.	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
j.	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	j.	7	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
k.	4	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	k.	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2
l.	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	l.	6	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
m.	6	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2	m.	7	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
n.	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	n.	4	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
o.	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	o.	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2
op $\underline{\quad}$				30	p.	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
					op $\underline{\quad}$				27

2a.	2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1					
b.	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1					
c.	1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	4 3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
d.	9	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	op $\underline{\quad}$				
e.	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1					
f.	4	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	5 1	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
g.	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	op $\underline{\quad}$				
h.	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1					
i.	5	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	6 2	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
j.	7	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	op $\underline{\quad}$				
op $\underline{\quad}$				13					

Eerste maat.

1^e maat.

$\underline{\quad}$	9	2a-d : 4	3c-h : 11	1a-e : 18	1f-h : 3
$\underline{\quad}$	14	3a-b : 3	11	2e-g : 3	3j : 1
$\underline{\quad}$	23	5 : 1		3i : 1	4
$\underline{\quad}$	4	6 : 1		4 : 1	
$\underline{\quad}$	17	9		23	
$\underline{\quad}$	2				
$\underline{\quad}$	3				
$\underline{\quad}$	1	1i-m : 7	1n : 1	1n : 1	3p : 1
$\underline{\quad}$	73	2h-j : 6	3o : 1	3o : 2	1
		3k-m : 4	2	3	

[Het 2.
einde verzoen.]*Optact.*

<i>Optact.</i>	<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>
1 syll. 8	3e. i. o. p : 7	1a. i. o : 7	1b. f. j : 8
2 „ 12	5 „ 1	2a „ : 1	2b. e. h „ 6
3 „ 22	8 „	3a. d „ 3	3b. e „ 7
4 „ 11		6 „ : 1	4 „ „ 1
5 „ 9		12	22
6 „ 5			
7 „ 4	<i>4 syllaben.</i>	<i>5 syllaben.</i>	<i>6 syllaben.</i>
8 „ 1	1c. g. k : 6	1d. l. n : 5	1e. h. m : 4
9 „ 1	2c. f „ 2	2g. i „ 2	3f „ 1
73	3k. n „ 3	3f „ 2	5
	11	9	

<i>7 syllaben.</i>	<i>8 syllaben.</i>	<i>9 syllaben.</i>
2j „ 1	3h : 1	2d 1
3g. j. m : 3	1	1
4		

*Boven het viersyllabig schema**Indien optact voor één syllabe tell en oplossing geldt:*

	1i-o : 9
	2h-j : 6
	3i-p : 10
<i>Boven 5 syllaben:</i>	1o „ 1
	4 „ 1
	3k-p 8 „ 1
	5 „ 1
	9 6 „ 1
	28

Boven 6 syllaben: 3o-p : 3
3

Boven 7 syllaben: 3p „ 1
1

Beneden het schema 0.

[Hind
oneven verzen.]*Optact.*

<i>Optact.</i>	<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>
1 syll. 8	<i>1c</i> : 2	<i>1d</i> : 3	<i>1a</i> : 2
2 „ 8	<i>2b</i> : 1	<i>3b, d, f, j</i> : 5	<i>3g, h</i> : 2
3 „ 5	<i>3a, c, i, l</i> : 4	8	<i>4a</i> : 1
4 „ 6	<i>4b</i> : 1		5
21	8	<i>4 syllaben.</i>	
		<i>1b</i> : 1	
		<i>2a</i> : 1	
		<i>3c, h, m</i> : 3	
		<i>5</i> : 1	
		6	

Boven het viersyllabig schema: *1d* : 3
2b : 1
3c-m : 9

Boven 5 syllaben: *2b* : 1 *4b* : 1
3i-m : 5 *5* : 1
4b : 1 15

Boven 6 syllaben: *2b* : 1 *5* : 1
3m : 1 8

Boven 7 syllaben: *2b* : 1 2
1

Beneden het schema: 0.

*Even verzen (62).**I. Zonder optact. (34).*

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>	<i>2a.</i>
0	<i>b.</i> : 2	<i>b.</i> : 1
5	<i>c.</i> : 2	<i>c.</i> : 10
24	op : 5	<i>d.</i> : 1
2		op : 21
3		
34	<i>3a.</i> : 1 <i>4a.</i> : 1 <i>b.</i> : 1 <i>b.</i> : 1 op : 2 <i>c.</i> : 1	12 1 10 1 21 1 1 1 3

Het
optact.

Optact.

1
5
12
1
6
28

Eerste maat.

<i>a</i>	1	<i>1a</i>	1	<i>1b-d</i>	1	<i>2e</i>	1	<i>1e-h</i>	5
<i>3a-b</i>	2	<i>3e-e</i>	1	<i>2b-d</i>	3		1	<i>3h</i>	1
<i>f</i>	1		5	<i>3f-g</i>	2				6
		1			12				

Optact.

<i>Optact</i>		<i>1 syllabe</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben</i>
1 syll	1	<i>1e</i> : 1	<i>1b, f</i> : 1	<i>1e</i> : 1
2 ..	8	<i>3f-h</i> : 2	<i>2b</i> : 1	1
3 ..	1	<i>1</i> : 1	<i>3a, e</i> : 3	
4 ..	1	1	8	
5 ..	5			
6 ..	3	<i>1 syllaben.</i>	<i>5 syllaben</i>	<i>6 syllaben</i>
	28	<i>1d, g</i> : 2	<i>1a, h</i> : 2	<i>2a, d</i> : 2
		<i>3b, g</i> : 2	<i>2e, e</i> : 2	<i>3e</i> : 1
		4	<i>3d</i> : 1	3
			5	

Boven het voersyllabig schema

indien optact voor één syllabe tellt en oplossing geldt:

		<i>1e-h</i> : 5
<i>Boven 5 syllaben</i>	<i>3h</i> : 1	<i>3f-h</i> : 3
	<i>f</i> : 1	<i>f</i> : 1
<i>Beneden het schema</i> : 0	2	9

Müspilli.

Overen verzen.

1. Zonder optact 36.

Uitgang.

1
2
27
2
3
1
36

<i>1.</i>	<i>a</i>	1	<i>3a.</i>	<i>a</i>	1
	op	1	<i>b.</i>	<i>a</i>	7
			<i>c.</i>	<i>a</i>	2
			<i>d.</i>	<i>a</i>	8
<i>2a</i>	<i>a</i>	1	<i>e.</i>	<i>a</i>	1
<i>b.</i>	<i>a</i>	1	<i>f.</i>	<i>a</i>	3
	op	2	<i>g.</i>	<i>a</i>	1
			<i>h.</i>	<i>a</i>	1

op *a* : 27
12*

[Mitsp.
oneven verzen]

<i>4a.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	<i>5a.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
<i>b.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	<i>b.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
		op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2	<i>c.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1
						op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	3
<i>6.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1				
		op $\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1				

Eerste maat.

<i>I^e maat.</i>	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	$\frac{\text{—}}{\text{—}}$
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	7	<i>1</i> : 1	<i>2a</i> : 1	<i>3b</i> : 7	<i>3c</i> : 2
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	<i>3a</i> : 4	1	<i>4b</i> : 1	2
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	8	<i>4a</i> : 1		8	9
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	2	<i>5a</i> : 1			
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	9	7			
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1				
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	6				
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	<i>3e</i> : 1	<i>2b</i> : 1		<i>3g</i> : 1
$\frac{\text{—}}{\text{—}}$	1	1	<i>3f</i> : 3		1
	36		<i>5c</i> : 1		
			<i>6</i> : 1		
			6		<i>3h</i> : 1
					1

Boven het viersyllabisch schema: *2b* : 1
3b-h : 23

Boven 5 syllaben: *2b* : 1 *4b* : 1
3d-h : 14 *5a-c* : 3

Boven 6 syllaben: *3f-h* : 5 *5b-c* : 2 *6* : 1
5b-c : 2 *6* : 1 29

Boven 7 syllaben: *3g-h* : 2 *6* : 1 18
5c : 1
6 : 1
4

Boven 8 syllaben: *3h* : 1
1

Beneden het schema. 1 : 1
1

Twijfelachtig *2a* : 1 (*sterke bijtoon op sk a l*).

[Musp.
oneven verzen.]

II. Met optact (64).

Uitgang.

— 20
— 14
— 26
— 3
— 1
64

1a. 4 | — | — 1
b. 6 | — | — 1
c. 2 | ' | — 1
d. 3 | — | — 1
e. 5 | — | — 1
f. 1 | — | — 1
g. 2 | ' | ' 6
h. 3 | — | — 3
i. 4 | — | — 1
j. 5 | — | — 2
k. 2 | — | — 1
l. 2 | ' | ' 1
op — 20

2a. 4 | — | — 1
b. 7 | — | — 1
c. 8 | — | — 1
d. 3 | — | — 2
e. 1 | — | — 1
f. 3 | — | — 1
g. 4 | — | — 1
h. 1 | — | — 1
i. 3 | — | — 1
j. 4 | — | — 1
k. 2 | — | — 1
l. 1 | — | — 1
m. 7 | — | — 1
op — 11

3a. 3 | ' | ' 2
b. 1 | — | — 2
c. 5 | — | — 1
d. 6 | — | — 1
e. 2 | — | — 1
f. 4 | — | ' 1
g. 6 | — | — 1
h. 1 | — | — 1
i. 1 | ' | — 1
j. 6 | — | — 2
k. 1 | — | — 1
l. 4 | — | — 1
m. 1 | — | — 2
n. 2 | — | — 1
o. 1 | — | ' ' 1
p. 1 | — | ' — 3
q. 2 | — | — 2
r. 5 | — | ' — 1
s. 1 | — | — 1
op — 26

4a. 1 | — | ' ' — 1
b. 2 | — | ' — 1
c. 1 | ' | ' — 1
op — 3
5. 1 | — | — 1
op — 1

[Mus-
oneten verzen.]*Eerste maat.*

<i>Eerste maat.</i>		$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$	9	$1a : 1$	$1b : 1$	$1c-e : 3$	$2e-g : 3$
$\underline{\quad}$	5	$2a-b : 2$	$2c : 1$	$2d : 2$	$3h-l : 2$
$\underline{\quad}$	9	$3a-d : 6$	$3e-g : 3$	$3h-j : 4$	$\overline{5}$
$\underline{\quad}$	5	9	5	9	
$\underline{\quad}$	22				
$\underline{\quad}$	3	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$	7	$1f-j : 13$	$1k : 1$	$1l : 1$	$2l-m : 2$
$\underline{\quad}$	3	$2h-j : 3$	$2k : 1$	$3p-r : 6$	$4e : 1$
$\underline{\quad}$	1	$3m-n : 3$	$3o : 1$	7	3
	64	$4a-b : 2$	3		
		$5 : 1$		$\underline{\quad}$	
		22		$3s : 1$	
					1

Optact.

<i>Optact</i>	<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>	<i>4 syllaben.</i>
1 syll. 16	$1f : 1$	$1c, g, k, l : 9$	$1d, h : 4$	$1a, i : 2$
2 „ 15	$2e, h, l : 3$	$2k : 1$	$2l, f, i : 4$	$2a, g, j : 3$
3 „ 10	$3h, h, m, o, p, s : 9$	$3e, n, q : 4$	$3a : 2$	$3b, f, i, l : 5$
4 „ 10	$4a, c : 2$	$4b : 1$	10	10
5 „ 5	$5 : 1$	15		
6 „ 5	16			
7 „ 2	<i>5 syllaben.</i>	<i>6 syllaben.</i>	<i>7 syllaben.</i>	<i>8 syllaben.</i>
8 „ 1	$1e, j : 3$	$1b : 1$	$2b, m : 2$	$2c : 1$
64	$3c, r : 2$	$3d, g, j : 1$	2	1
	5	5		

Boven het viersyllabig schema

(indien optact voor één syllabe tellt en oplossing geldt.)

			$1f-l : 15$
	<i>Boven 5 syllaben:</i>	$1l : 1$	$2h-m : 6$
		$2l-m : 2$	$3h-s : 17$
	<i>Boven 6 syllaben:</i>	$2l-m : 2$	$3m-s : 11$
		$3p-s : 7$	$4a-e : 3$
	<i>Boven 7 syllaben:</i>	$3s : 1$	$4e : 1$
		$5 : 1$	12
	<i>Boven 8 syllaben:</i>	$3s : 1$	18
		2	11
		1	

[Musp.
boven verzen]*Beneden het schema (onder dezelfde voorwaarden):* $1a : 1$ $1b : 1$ (hier echter 6-syllabige optact). $2c : 1$ (8-syllabige optact).

3

*Een verzen.**1. Zonder optact (29).*

<i>Utgang.</i>		<i>1.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	<i>2a.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	1					<i>b.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
$\underline{\quad}$	2				op	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	2	
$\underline{\quad}$	21								
$\underline{\quad}$	4	<i>3a.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	5	<i>4a.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	3
$\underline{\quad}$	1	<i>b.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	5	<i>b.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1
	29	<i>c.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	10		op	$\underline{\quad}$	4
		<i>d.</i>	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1				
					op	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	1	
							op	$\underline{\quad}$	1

Eerste maat.

<i>1^e maat.</i>		$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$
$\underline{\quad}$	8	$1 : 1$	$3b : 5$	$3c : 10$	$2b : 1$
$\underline{\quad}$	5	$2a : 1$	$\underline{\quad}$	$4a : 3$	$4b : 1$
$\underline{\quad}$	13	$3a : 5$		13	2
$\underline{\quad}$	2	$5 : 1$	$\underline{\quad}$		
$\underline{\quad}$	1	8	$3d : 1$		
	29		1		

Boven het viersyllabig schema. $3c-d : 11$ $4a-b : 4$ *Boven 5 syllaben: $3d : 1$ $5 : 1$* $5 : 1$ 16

2

Beneden het schema: $1 : 1$ $2a : 1$

2

[Musp.
even verzon]

II. Met optact 70.

<i>Uitgang.</i>	<i>1a.</i>	2		—	3	<i>3a.</i>	1		—	1
— 20	<i>b.</i>	3		—	1	<i>b.</i>	3		—	1
— 15	<i>c.</i>	4		—	3	<i>c.</i>	4		—	1
— 31	<i>d.</i>	7		—	1	<i>d.</i>	2		—	1
— 2	<i>e.</i>	4		—	1	<i>e.</i>	1		—	8
— 2	<i>f.</i>	2		—	4	<i>f.</i>	1		—	3
70	<i>g.</i>	3		—	2	<i>g.</i>	3		—	1
	<i>h.</i>	4		—	1	<i>h.</i>	4		—	1
	<i>i.</i>	5		—	1	<i>i.</i>	1		—	7
	<i>j.</i>	6		—	1	<i>j.</i>	1		—	1
	<i>k.</i>	4		—	1	<i>k.</i>	1		—	3
	<i>l.</i>	5		—	1	<i>l.</i>	1		—	3
				op	— 20				op	— 31
	<i>2a.</i>	2		—	2					
	<i>b.</i>	3		—	1	<i>4a.</i>	3		—	1
	<i>c.</i>	4		—	2	<i>b.</i>	1		—	1
	<i>d.</i>	5		—	1				op	— 2
	<i>e.</i>	6		—	2					
	<i>f.</i>	7		—	1					
	<i>g.</i>	3		—	1					
	<i>h.</i>	4		—	1					
	<i>i.</i>	5		—	1	<i>5a.</i>	1		—	1
	<i>j.</i>	3		—	2	<i>b.</i>	2		—	1
	<i>k.</i>	4		—	1				op	— 2
				op	— 15					

Eerste maat.

<i>1^e maat.</i>	—	—	—	—
— 5	<i>3a-c</i> : 3	<i>3d</i> : 1	<i>1a-d</i> : 8	<i>1e</i> : 1
— 2	<i>4a</i> : 1	<i>5b</i> : 1	<i>2a-f</i> : 9	<i>2g-i</i> : 3
— 26	<i>5a</i> : 1	2	<i>3e</i> : 8	<i>3f-h</i> : 5
— 9	5		<i>4b</i> : 1	9
— 20			26	
— 3				
— 5				
70	<i>1f-j</i> : 9	<i>3k</i> : 3	<i>1k-l</i> : 2	
	<i>2j-k</i> : 3	3	<i>3l</i> : 3	
	<i>3i-j</i> : 8			5
	20			

[Musp.
van verzen]*Optact.*

<i>Optact.</i>	<i>1 syllabe.</i>	<i>2 syllaben.</i>	<i>3 syllaben.</i>
1 syll. 26	3a.e f.i.k.l 25	1a.f · 7	1b.g · 3
2 .. 11	4b · 1	2a · 2	2b.g j · 1
3 .. 10	26	3d : 1	3b.g : 2
4 .. 11		5b : 1	4a · 1
5 .. 1		11	10
6 .. 3			
7 · 2	<i>4 syllaben.</i>	<i>5 syllaben.</i>	<i>6 syllaben.</i> <i>7 syllaben.</i>
10	1c.e.h.k · 6	1i.l : 2	1j · 1 1l : 1
	2c.h.k : 1	2d.e : 2	2e · 2 2f · 1
	3c.h.j · 3	4	3 · 2
	5a · 1		
	11		

*Boven het viersyllabig schema**Indien optact voor één syllabe tellt en oplossing geldt :*

	<i>1f-l : 11</i>
<i>Boven 5 syllaben</i>	<i>1k-l : 2 2j-k · 3</i>
	<i>3i-l : 11 3e-l : 27</i>
<i>Boven 6 syllaben :</i>	<i>3l · 3 16 4b · 1</i>
	<i>3 5a-b : 2</i>
	<i>41</i>

Beneden het schema 0.

HET RHYTME

1. De optact.

De oudere ags. poëzie heeft het gevoel voor het dalend rhytme bewaard. Gelijk in het on. blijkt dit uit het betrekkelijk sterke overwicht der verzen zonder optact. De getallen zijn op telkens 200 verzen:

Be. 3	<i>geen optact</i>	148	<i>optact</i>	52.
Be. 1	..	129	..	71.
Be. 2	..	117	..	83.
By. 2	..	110	..	90.
By. 1	..	102	..	98.

Be. 1. 2 staan betrekkelijk kort bij elkander. De toename van het aantal optactverzen tegenover Vsp. en Hym. is reeds belangrijk. Be. 3 staat in dit gelijk in andere opzichten op een ouderwetscher standpunt, dat niet uit een teruggang verklaard behoeft te worden maar eer toont, dat verschillende scholen de traditie op niet geheel

gelijke wijze vastgehouden hebben. In de beide stukken van By. is daarentegen het aantal optacten in hooge mate vermeerderd: in By. 1 is het ongeveer de helft.

De deutsche verhoudingen zijn als volgt:

Hild.	<i>geen optact</i>	72	<i>optact</i>	55 (op 127).
Hel. 1	„	84	„	116 (op 200).
Hel. 2	„	77	„	123.
Musp.	„	65	„	134 (op 199).

Het Hildebrandslied staat in dit opzicht nog bijna op het standpunt van Be. 2 (ruim $43\frac{6}{5}\%$ over $41\frac{1}{2}\%$ in Be. 2.). Toch is er reeds toename. Deze zet zich voort over Hel., waar de optact reeds verre overweegt, naar Musp., dat met zijn 134 optactverzen een eindpunt representeert, veel verder gaande dan het ags. eindpunt Byrhtnôð.

De verdeeling dezer optacten over de oneven en de even verzen is de volgende:

	<i>Oneven verzen.</i>	<i>Een verzen.</i>	<i>Percentage der oneven verzen.</i>
Be. 3	18	31	$34\frac{8}{13}\%$.
Be. 2	32	51	$38\frac{4}{83}\%$.
Be. 1	31	40	$43\frac{4}{11}\%$.
By. 1	52	46	$53\frac{3}{49}\%$.
By. 2	54	36	60.
Hel. 1	46	70	$39\frac{1}{29}\%$.
Hel. 2	50	73	$40\frac{8}{123}\%$.
Musp.	64	70	$45\frac{3}{67}\%$.
Hild.	27	28	$49\frac{1}{11}\%$.

De oude, op grammatische gronden berustende regel, dat de meerderheid der optactverzen even verzen zijn, geldt nog bijna zonder uitzondering, maar de tegenstelling is toch reeds in Be. zwakker dan in de on. bronnen (Vsp. oneven verzen 36, even vv. 82, percent. oneven v. $30\frac{3}{59}\%$; Hym. oneven vv. 25, even vv. 42, percentage oneven vv. $37\frac{2}{11}\%$). Bij de neiging der ags. poëzie, om met een even vers een zin te beginnen, is dat ook begrijpelijk. De natuurlijke regel is eerst traditioneel geworden, daarna verzwakt; eindelijk verdwijnt hij. Be. 3 neemt hier weer het oudste standpunt in, moderner dan Vsp. maar nog iets ouderwetscher dan Hym. In By. is de regel geheel vergeten en de verhouding omgekeerd. In Deutschland voert de weg over Hel., die tusschen Be. 1 en Be. 2 in staat, naar Musp., terwijl Hild. hier met zijn ongeveer gelijke verdeeling het eindpunt representeert.

Zwaarte van den optact. In Be. is 2 syllaben het getal, dat verreweg het meest voorkomt. Daarnaast vindt men 1 en 3 syllaben; slechts 2 voorbeelden voor 1 syllaben staan in Be. 2. De getallen zijn:

	Be. 1	Be. 2	Be. 3
1 <i>syllabe</i>	15	18	9
2 <i>syllaben</i>	47	45	32
3 <i>syllaben</i>	9	18	11
4 <i>syllaben</i>	0	2	0

Dit beteekent reeds een belangrijke toename tegenover de onbronnen (Vsp. 1 syll. 81, 2 syll. 35, 3 syll. 2, 4 syll. 0; Hym. 1 syll. 48, 2 syll. 19, 3 of 4 syll. 0).

In Byrhtnød overweegt nog het getal 2, maar zoowel het getal 1 als 3 is naar verhouding toegenomen, en wij vinden ook in beide stukken voorbeelden voor meer dan 3 syllaben:

	By. 1	By. 2
1 <i>syllabe</i>	37	30
2 <i>syllaben</i>	40	41
3 ..	17	17
4 ..	1	1
5 ..	0	1

Op Duitsch gebied neemt het aantal syllaben in den optact zeer sterk toe, zoodat het vers er geheel door ontwricht wordt. Men vindt tot 10 lettergrepen. Het bescheidenst is nog Hild.; het verst gaat Hel.:

	Hild.	Musp.	Hel. 2	Hel. 1
1 <i>syllabe</i>	12	42	32	17
2 <i>syllaben</i>	16	26	22	26
3 ..	9	20	30	19
4 ..	10	21	17	25
5 ..	5	9	10	11
6 ..	3	8	6	9
7 ..	—	4	4	6
8 ..	—	1	1	2
9 ..	—	—	1	—
10 ..	—	—	—	1

Het getal 2 is nog wel dat, dat gemiddeld meer voorkomt dan enig ander, maar telt men de optacten van meer dan 2 syllaben samen, dan staan zij in Hild. en Musp. ongeveer gelijk met de som van de één- en de tweelettergrepige optacten, en bij Hel. 1. 2 overtreffen zij deze verre.

Er bestaat nu ook in de zwaarte van den optact een verschil tusschen oneven en even verzen. En wel is in de meeste stukken

de optact der even verzen belangrijk zwaarder dan die der oneven verzen. Bij Hel. en Hild. is het verschil zóó in het oog loopend, dat de twee groepen verzen daardoor een zeer verschillend karakter krijgen:

	Be. 1		Be. 2		Be. 3	
	<i>oneven v.</i>	<i>even v.</i>	<i>oneven v.</i>	<i>even v.</i>	<i>oneven v.</i>	<i>even v.</i>
1 <i>syll.</i>	8	7	9	9	1	5
2 <i>syll.</i>	20	27	19	26	11	21
3 <i>syll.</i>	3	6	4	14	6	5
4 <i>syll.</i>	—	—	—	2	—	—

	By. 1		By. 2	
	<i>oneven v.</i>	<i>even v.</i>	<i>oneven v.</i>	<i>even v.</i>
1 <i>syll.</i>	24	13	26	4
2 <i>syll.</i>	19	21	23	15
3 <i>syll.</i>	6	11	4	13
4 <i>syll.</i>	3	1	1	0
5 <i>syll.</i>	—	—	—	1

	Hel. 1		Hel. 2		Hild.		Musp.	
	<i>oneven</i>	<i>even</i>	<i>oneven</i>	<i>even</i>	<i>oneven</i>	<i>even</i>	<i>oneven</i>	<i>even</i>
1 <i>syll.</i>	14	3	24	8	5	4	16	26
2 ..	15	11	10	12	8	8	15	11
3 ..	7	12	8	22	5	1	10	10
4 ..	10	15	6	11	6	1	10	14
5 ..	—	11	1	9	—	5	5	4
6 ..	—	9	1	5	—	3	5	3
7 ..	6	—	—	1	—	—	2	2
8 ..	—	2	—	1	—	—	1	—
9 ..	—	—	—	1	—	—	—	—
10 ..	—	1	—	—	—	—	—	—

Deze eigenaardigheid schijnt niet op een ouden regel te berusten. In Vsp. en Hym. zijn de verhoudingen omgekeerd. Wij vinden hier

	Vsp. <i>oneven v.</i> <i>even v.</i>		Hym. <i>oneven v.</i> <i>even v.</i>	
1 <i>syll.</i>	19	62	16	32
2 ..	16	19	9	10
3 ..	1	1	—	—

De eensyllabige optact overweegt hier zoowel bij de oneven als bij de even optactverzen, maar het sterkst bij de laatstgenoemde. Mogelijk staat dit hiermee in verband, dat de samenhang tusschen de versparen minder eng is dan tusschen de verzen, die een paar vormen, zoodat, wanneer toch eenmaal een oneven vers een optact heeft, een syllabe meer minder stoornis in het rhythme brengt dan bij een even vers. Voor de latere wijziging moet een bijzondere

oorzaak zijn. Deze zal gelegen zijn in de oude neiging, om de twee maten van het tweede vers niet te overladen. Bij de toename van het syllaben-aantal der verzen heeft men het tweede vers niet gespaard, maar de behoefte, om toch aan het slot van het verspaar het rhytme te doen uitkomen, heeft er toe gevoerd, de toename van het tweede vers zooveel mogelijk in den optaet te leggen. Van deze gezichtspunten uit zijn dan de uitzonderingen te beoordeelen. Bij Be. 3, die ook in andere opzichten den optaet op de oude wijze behandelt, kan de afwijking van de andere stukken slechts verklaard worden als een rest van vasthouden aan den ouden, uit de on. poëzie bekenden regel. De getallen van Byrhtnod toonen den jongeren regel, die ook voor Be. 1, 2 geldt, alleen eenigszins verzwakt. In de Duitsche poëzie treedt de nieuwe regel zeer sterk op in Hild. en wordt in Hel. tot een uiterste gedreven, terwijl Musp., die ook in andere opzichten met de techniek niet overweg kan, den regel in zijn tegendeel verkeert. Aan een nawerken van het vroegere gebruik te denken, is bij dit gedicht, waarvan de optaetverhoudingen totaal door de war zijn, onmogelijk.

2. De gewichtsverhouding der maten van het verspaar.

Wanneer wij bij de bepaling van den grammatischen inhoud der afzonderlijk maten de optacten niet bij de tweede maat van het vorige vers meetellen, vinden wij de volgende getallen voor verkorting en verlenging:

		1 ^e maat.	2 ^e maat.	3 ^e maat.	4 ^e maat.
Be. 1	<i>verkort</i>	17	34	28	45
	<i>verlengd</i>	34	11	29	14
Be. 2	<i>verkort</i>	21	25	31	43
	<i>verlengd</i>	25	17	19	10
Be. 3	<i>verkort</i>	17	18	25	47
	<i>verlengd</i>	34	19	29	11
By. 1	<i>verkort</i>	16	32	21	27
	<i>verlengd</i>	51	14	27	5
By. 2	<i>verkort</i>	15	35	13	33
	<i>verlengd</i>	53	12	36	4
Hild.	<i>verkort</i>	8	11	10	23
	<i>verlengd</i>	34	14	25	1
Hel. 1	<i>verkort</i>	12	36	23	59
	<i>verlengd</i>	56	13	24	1
Hel. 2	<i>verkort</i>	10	21	30	50
	<i>verlengd</i>	51	18	32	9
Musp.	<i>verkort</i>	14	37	7	38
	<i>verlengd</i>	64	5	14	3

Vierde maat. Uit bovenstaande tabel blijkt, dat in alle stukken zonder uitzondering de vierde maat het lichtst gebouwd is. Bij de meeste blijkt het zoowel uit het cijfer voor de verkortingen als uit dat voor de verlengingen, het eerstgenoemde is het hoogste, het tweede het laagste der vier. Geringe afwijkingen toonen de stukken uit Byrhtnōð, waar de tweede maat een zeer klein overwicht in verkortingen heeft, maar dit wordt meer dan opgewogen door een veel grooter overwicht in verlengingen. Omgekeerd heeft in Be. 1 de tweede maat drie verlengingen, maar tevens 11 verkortingen minder dan de vierde. De regel is dus zonder uitzondering en draagt slechts in een paar stukken een iets minder uitgesproken karakter dan in de overige.¹⁾

Eerste maat. Niet minder duidelijk dan de getallen voor de vierde spreken die voor de eerste maat van het verspaar. Uit de tabel op p. 189 blijkt terstond, dat in alle stukken het cijfer voor verlenging bij de eerste maat verreweg het grootste is. Dat voor verkorting is in den regel het kleinste. Uitzonderingen vormen hier alleen By. 2, waar de derde maat een iets kleiner getal heeft (verschil 2), opgewogen door een groot verschil in verlengingen (17, en Musp., waar de verhoudingen over het geheel verward zijn geworden; toch staat ook hier over een verschil van 7 verkortingen, waarmee de derde maat in de minderheid blijft, een verschil van 20 verlengingen in het nadeel van dezelfde maat.

Het verschijnsel, dat de eerste maat de zwaarste van het verspaar is, stamt uit de oude poëzie; wij hebben het zoowel bij Vsp. als bij Hym. waargenomen. En ook de positie der vierde maat komt vrijwel overeen met onze vroegere ervaringen; slechts komt haar minderheid vooral tegenover de derde ook in het taal-materiaal wat duidelijker tot uitdrukking dan in de besproken onbronnen, waar twee rhythmische neigingen, die met elkander strijd voerden, de verkorting der vierde maat beperkten (p. 62)²⁾. Het overwicht der eerste maat zoowel als de minderheid der vierde zijn in de ags. en du. poëzie tot het einde toe bewaard: het eerste dezer beide verschijnselen wordt in de jongere bronnen tot een uiterste gedreven. Zoowel toch in By. als in Hel. en Hild. bedraagt het aantal verlengde eerste maten meer dan de helft, en in Musp.

¹⁾ De verhoudings-getallen tusschen tweede en vierde maat worden onregelmatiger, wanneer men verzen zonder en met optact afzonderlijk beschouwt. Het duidelijkst spreekt de regel dan in de Deutsche bronnen.

²⁾ Dat de afkeer van den uitgang op een heffings-syllabe niet meer bestaat, blijkt uit de schemata ten duidelijkste. De uitgang $\underline{\text{L}}$ komt, vooral juist bij even verzen, bijna in alle groepen veel meer voor dan $\underline{\text{L}} \text{ '}$.

stijgt het zelfs tot 61. Maar nog op andere wijze is dit overwicht op den duur geontreerd, en dit toont weer, dat men slechts met het voortwoekeren van een traditie te doen heeft en niet meer met een levend rhythmisch gevoel. De verzwareing toch van een maat, bestaande in de toevoeging van een of meer syllaben bij het obligate tweetal, kan een rhythmische beteekenis hebben, zoolang zij een redelijke grens niet te boven gaat. In *fornyrðislag* is drie syllaben heel gewoon, vier is reeds zeldzamer, vijf een hooge uitzondering¹⁾, en in de oudere deelen van *Be.* is de toestand dezelfde. In de eerste maat van *Be.* 1 komen voor:

3 syllaben met korte eerste	9
3 lange ..	25
4 korte ..	3
4 lange ..	5
5 korte ..	1

en hooger gaat het getal niet. Toch is hier de verlengde vorm reeds zeer gewoon, het cijfer voor $\underline{\text{—}} \text{—}$ (25) wordt alleen overtroffen door dat voor $\underline{\text{—}} \text{—}$ (40), maar van overdrijving is nog geen sprake. Evenzoo is *Be.* 2, waar wij vinden 13 $\underline{\text{—}} \text{—}$, 13 $\underline{\text{—}} \text{—}$, 5 $\underline{\text{—}} \text{—}$, 5 $\underline{\text{—}} \text{—}$, 2 $\underline{\text{—}} \text{—}$. Maar reeds in *Be.* 3 komen een paar langere vormen voor, en *By.* gaat wel de 5 syllaben niet te boven, maar het aantal drie- en viersyllabige maten is toege-
genomen. De getallen zijn:

	<i>Be.</i> 3	<i>By.</i> 1	<i>By.</i> 2
$\underline{\text{—}}$	2	5	3
$\underline{\text{—}}$	23	23	32
$\underline{\text{—}}$	2	6	5
$\underline{\text{—}}$	6	21	15
$\underline{\text{—}}$	0	0	1
$\underline{\text{—}}$	1	4	0
$\underline{\text{—}}$	1	0	0
$\underline{\text{—}}$	1	0	0

1) De overladen maten, die soms in *ljóðaháttur* voorkomen, hebben een bijzondere artistieke bedoeling, en toch gaan ook deze zelden boven 4 syllaben uit, alleen op de grens tusschen twee verzen, wanneer een maat een tweeden voet benevens een volgenden optaet inhoudt. Het voortwoekeren van de syllabentoe name kent ook het on., maar de kunst grijpt hier reguleerend in en schept menwe metra, waarin voor een vasten bijtoon of voor een nieuwe heffing plaats is *málaháttur* en *dróttkvættur*. De willekeur is hier door een nieuwen regel gebonden, en de langere formatie houdt op, storend te werken.

Het rhythmisch gevoel is hier blijkbaar nog bewaard. Anders in de Duitsche bronnen.

	<i>Hild.</i>	<i>Hel. 1</i>	<i>Hel. 2</i>	<i>Musp.</i>
—	7	3	5	6
—	11	17	15	30
—	6	7	10	5
—	6	11	10	16
—	3	2	6	1
—	4	6	8	9
—	2	3	0	0
—	1	4	1	2
—	1	3	1	1

Reeds *Hild.* toont sterke toename: de som der maten boven 3 syllaben (23) gaat reeds die met 3 (18) — welke zelf een verzwaring is ¹⁾ — te boven, en van deze 23 gaan er zelfs 11 boven 1, en het proces zet zich voort in *Hel.* *Musp.* heeft voor de zeer hooge getallen iets lager cijfers, maar heeft tot 9 maal — en gaat ook tot 7 syllaben. De regel is dus in deze bronnen geworden, de eerste maat moet liefst zwaarder zijn dan de drie volgende: het aantal lettergrepen is ongelimiteerd.

Verhouding tusschen eerste maat en optact. Wat de verhouding van de eerste maat tot den optact betreft, hier geldt van ouds de regel, dat na optact verzwaring zeldzaam is. Dit ligt voor de hand. Het oude vers gaat zelden boven 5 syllaben. Bij de bespreking van *málaháttir* werd aangetoond, dat het verzwaarde vers — — — — — zich verhoudt tot — — — — — gelijk het normale — — — — — tot — — — — —. Twee tweelettergrepige maten na optact beteekenen dus reeds een verzwaring. Bij het toenemen van het aantal syllaben in de eerste maat blijft nu deze verhouding tusschen verzen met en zonder optact bestaan. In *Be. 1* is voor de eerste maat in optactverzen de zwaarste vorm — — — — — met 4 exemplaren (op 31) tegenover 21 (benevens 9 zwaardere) op 69 in de verzen zonder optact. *Be. 2* heeft in 32 optactverzen 2 maal — — — — — en 2 maal — — — — — en gaat daar niet boven; de 68 verzen zonder optact daarentegen hebben 11 — — — — —, 3 — — — — —, 5 — — — — —, 2 — — — — —. Sterker nog bij *Be. 3*. 15 verzen met optact; daaronder 1 — — — — —; maar 82 verzen zonder optact; daar-

¹⁾ Rhythmisch is ook de vorm — — — — —, die overigens bij de getallen voor verlenging niet meegeteld is, een verzwaring.

ouder 22 $\underline{\quad}$, 2 $\underline{\quad}$, 6 $\underline{\quad}$ en nog 3 zwaardere gevallen tot 7 syllaben toe. By. kenmerkt zich als een eindpunt door verzwakking van den regel, die echter nog te herkennen is.

	<i>By. 1.</i>		<i>By. 2.</i>	
	<i>zonder opt.</i>	<i>met opt.</i>	<i>zonder opt.</i>	<i>met opt.</i>
aantal	48	52	46	54
$\underline{\quad}$	17	6	20	12
$\underline{\quad}$	5	1	3	2
$\underline{\quad}$	9	12	8	7
$\underline{\quad}$	0	0	0	1
$\underline{\quad}$	2	2	0	0

De zwaarste vormen komen hier zoowel bij de verzen met als zonder optact voor, maar de som der verzwaarde maten in de twee groepen toont, dat de regel nog nawerkt.

Ook op het vasteland is het verschil bewaard.

	<i>Hild.</i>		<i>Hel. 1.</i>		<i>Hel. 2.</i>		<i>Musp.</i>	
	<i>zond. m. opt.</i>		<i>zond. m. opt.</i>		<i>zond. m. opt.</i>		<i>zond. m. opt.</i>	
Aantal.	38	27	54	46	50	50	36	64
$\underline{\quad}$	4	7	10	7	8	7	8	22
$\underline{\quad}$	5	1	6	1	9	1	2	3
$\underline{\quad}$	6	0	12	2	5	5	9	7
$\underline{\quad}$	2	1	2	0	3	3	1	0
$\underline{\quad}$	4	0	3	3	1	1	6	3
$\underline{\quad}$	2	0	2	1	0	0	0	0
$\underline{\quad}$	0	1	3	1	1	0	1	1
$\underline{\quad}$	0	0	0	0	0	0	0	0
$\underline{\quad}$	1	0	3	0	1	0	1	0

De 36 gevallen op 64 in de optactverzen van Musp. ($56\frac{1}{4}\%$) zijn naar verhouding minder dan de 28 op 36 in verzen zonder optact (ruim 77%). Bovendien is hier bij de optactverzen de lichtste der verzwaarde vormen, de drielettergripige, sterk overwegend. Ook hier geldt dus nog het verschil.

Het bewaard blijven van dezen regel heeft duidelijk zijn grond hierin, dat optact en eerste maat beide aan het begin van het vers staan. Een optact, vooral een lange, bij verzwaarde eerste maat beteekent dus dubbele verzwaring van den aanhef. Daarom zal men ook niet vinden de verbinding van den zwaarsten optact met de zwaarste eerste maat. De zwaarste gevallen in Hel. 2 zijn: 5-syl-

labige optact en $\underline{\text{u}}$ in de eerste maat, 2-syllabige optact met volgend $\underline{\text{u}}$ u u u u . In Hel.1 komt voor $\underline{\text{u}}$ u u u u , in Musp. $\underline{\text{u}}$ u u u .

Derde maat. In de oude poëzie domineert in het enkele vers de eerste maat boven de tweede, dus ook in het verspaar de derde boven de vierde. Deze verhouding is, gelijk wij zagen in het ags. en du., waar de vierde maat overal de lichtste is, bewaard. Maar een verhouding van gelijken aard als tusschen de maten bestaat van ouds tusschen de verzen. Het eerste vers is zwaarwichtiger dan het tweede. De eerste en derde maat correspondeeren nu met elkander als beginmaten van verzen. Maar de eerste maat is de beginmaat van het zwaarwichtigere vers, en zij is dus zwaarder dan de derde. Ook deze verhouding is bewaard. Alle eigenaardigheden van de eerste maat keeren in de derde terug, — maar op kleiner schaal. De derde maat heeft dus ook neiging tot verlenging en betrekkelijk weinig neiging tot verkorting; zij verhoudt zich tot de vierde gelijk de eerste tot de tweede.

De tabel op p. 189 toont *L.* verkortingen: minder dan de vierde maat ¹⁾, meer dan de eerste. Uitzonderingen vinden wij alleen bij de eindpunten By.2 en Musp., waar de eerste maat meer verkortingen heeft, een onregelmatigheid, die wel wordt opgewogen door de verhouding der verlengingen, maar die toch, vooral bij Musp., toont, dat de regel verzwakt is (zie boven p. 190). *2.* verzwaringen: meer dan de vierde maat, minder dan de eerste. De regel gaat voor alle stukken zonder uitzondering op.

Gelijk de eerste maat toont de derde een toenemende neiging tot sterke aanzwelling, maar zij blijft ook in syllabenaantal bij de eerste ten achter. Dit blijkt uit de volgende vergelijkingen:

	<i>Be. 1</i>	<i>Be. 2</i>	<i>Be. 3</i>	<i>By. 1</i>	<i>By. 2</i>
	<i>1^m. 3^m.</i>	<i>1^m. 3^m.</i>	<i>1^m. 3^m.</i>	<i>1^m. 3^m.</i>	<i>1^m. 3^m.</i>
$\underline{\text{u}}$	25 21	13 15	23 21	23 21	32 29
$\underline{\text{u}}$	3 5	5 2	2 8	6 6	5 6
$\underline{\text{u}}$	5 3	5 2	6 0	21 0	15 1
$\underline{\text{u}}$	1 0	0 0	0 0	0 0	1 0
$\underline{\text{u}}$	— —	2 0	1 0	4 0	0 0
$\underline{\text{u}}$	— —	— —	1 0	— —	— —
$\underline{\text{u}}$	— —	— —	1 0	— —	— —
— —	— —	— —	— —	— —	— —

¹⁾ Ook in optactverzen is in verband met de veelvuldige verkorting der vierde maat verkorting der derde zeldzamer dan in de on. bronnen.

	<i>Hild.</i>		<i>Hel. 1</i>		<i>Hel. 2</i>		<i>Musp.</i>	
	<i>1^m.</i>	<i>3^m.</i>	<i>1^m.</i>	<i>3^m.</i>	<i>1^m.</i>	<i>3^m.</i>	<i>1^m.</i>	<i>3^m.</i>
$\underline{\quad}$	11	17	17	15	15	20	30	33
$\underline{\quad}$	6	4	7	4	10	5	5	5
$\underline{\quad}$	6	3	11	1	10	6	16	6
$\underline{\quad}$	3	0	2	1	6	0	1	0
$\underline{\quad}$	4	1	6	0	8	0	9	0
$\underline{\quad}$	2	0	3	0	0	1	0	0
$\underline{\quad}$	1	0	4	0	1	0	2	0
$\underline{\quad}$	0	0	0	0	0	0	0	0
$\underline{\quad}$	1	0	3	0	1	0	1	0

Overal bestaat de neiging, om het getal van 2 syllaben te boven te gaan, de vorm $\underline{\quad}$ is herhaaldelijk zelfs rijker gepresenteerd dan bij de eerste maat: ook 4 syllaben is nog zeer gewoon, ofschoon het getal reeds sterk achterblijft: 5 syllaben is reeds een uitzondering, en daarboven houdt het op. Ook deze tegenstelling is dus bij het aanzwellen der maten niet opgeheven maar eer nog meer op den voorgrond getreden.

Ook bij de derde maat gelijk bij de eerste bestaat in dit opzicht verschil tusschen verzen zonder en met optact. Gelijk te wachten was, komen bij de eerstgenoemde de meeste verzwaarde en de zwaarste vormen voor. Men moet echter in de duitsche gedichten reeds $\underline{\quad}$ in den grond als normaal erkennen: in dezen vorm blijven de optactverzen niet achter. Uitzonderingen vindt men weder bij de eindpunten By. en Musp.

	<i>Be. 1</i>		<i>Be. 2</i>		<i>Be. 3</i>		<i>By. 1</i>		<i>By. 2</i>	
	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>
<i>aantal</i>	60	40	49	51	66	34	54	46	64	36
$\underline{\quad}$	17	4	9	6	17	4	11	10	23	6
$\underline{\quad}$	4	1	2	0	8	0	2	4	5	1
$\underline{\quad}$	3	0	2	0	—	—	—	—	1	0

	<i>Hel. 1</i>		<i>Hel. 2</i>		<i>Hild.</i>		<i>Musp.</i>	
	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>zond.</i>	<i>m. opt.</i>
<i>aantal</i>	30	70	27	73	34	28	29	70
$\underline{\quad}$	9	6	3	17	11	6	13	20
$\underline{\quad}$	2	2	3	2	4	0	2	3
$\underline{\quad}$	1	0	3	3	3	0	1	5
$\underline{\quad}$	1	0	0	0	0	0	—	—
$\underline{\quad}$	—	—	0	0	1	0	—	—
$\underline{\quad}$	—	—	0	1	—	—	—	—

Bij By. 1 hebben de verzen met optact een klein overwicht aan verlengingen, maar door By. 2 wordt dit ruimschoots goed gemaakt. Anders in de du. poëzie. In Hild. en Hel. 1 is de regel zeer duidelijk: voor Hel. 2 geldt hij nog, wanneer men niet let op de absolute getallen maar op de percentage; voor Musp. geldt hij niet meer.¹⁾ Niet alleen de meeste zware gevallen maar ook de zwaarste komen hier juist bij optactverzen voor.

Deze overlading van de eerste maat der even optactverzen is ongetwijfeld een anomalie, die ook pas op den duur grootere proporties aanneemt. De drie stukken van Be. staan nog niet ver van den toestand, die wij in Vsp. en Hym. vonden. Hier kwam onder de even optactverzen nergens verlengde eerste maat voor. Bij Be.

Be.1	5 op 40 d. i.:	$12\frac{1}{2}\%$
Be.2	6 op 51 d. i.:	$11\frac{3}{4}\%$
Be.3	4 op 34 d. i.:	$11\frac{1}{4}\%$

Dan nemen de getallen toe:

By.1	11 op 46 d. i.:	$30\frac{1}{2}\%$	gemiddeld
By.2	7 op 36 d. i.:	$19\frac{4}{9}\%$	bijna 25%
Hel.1	8 op 70 d. i.:	$11\frac{3}{4}\%$	gemiddeld
Hel.2	23 op 73 d. i.:	$31\frac{2}{3}\%$	ruim $21\frac{1}{2}\%$
Hild.	6 op 28 d. i.:	$21\frac{3}{4}\%$	
Musp.	28 op 70 d. i.:	40%	

De overlading der eerste maat bij deze verzen berust zonder twijfel op het voorbeeld der verzen zonder optact. Naarmate hier het aantal syllaben toenam, en naarmate de optact een element werd, dat door zijn omvang rhythmisch geen beteekenis meer kon hebben maar als een vreemd toevoegsel voor het vers geplakt werd, begon men het optactvers te bouwen naar het voorbeeld van het optactlooze vers. Tot volslagen verwarring is het echter pas in Musp. gekomen.

De oude manier is, dat juist even optactverzen gaarne verkorte eerste maat hebben. Vsp. heeft er 70 op 82 ($85\frac{1}{4}\%$), Hym. 34 op 42 ($80\frac{2}{3}\%$).

1) Wanneer men er van uitgaat, dat in de du. poëzie $\underline{\text{—}}$ voor normaal kan gelden, dan is in Hel. 2 de verhouding 6 op 27 zonder opt., tegenover 6 op 73 met opt., Telt men $\underline{\text{—}}$ mee, dan wordt het vers lid minimaal, maar het blijft toch bestaan ($33\frac{1}{2}\%$ der verzen zonder over $30\frac{1}{2}\%$ der verzen met optact). Bij Musp. daarentegen hebben de verzen zonder optact nog wel een overwicht aan verlengingen, indien men $\underline{\text{—}}$ < < meetelt ($55\frac{1}{2}\%$ over 40%), maar wanneer men alleen de zwaardere maten telt, keert de verhouding om ($10\frac{1}{2}\%$ over $11\frac{1}{2}\%$). Dit is weer een belangrijk kenmerk van het verval der techniek.

De verhoudingen in Be. staan reeds tamelijk ver hier vandaan, de getallen zijn:

Be.1	17	op 40 d. i.:	$42\frac{1}{2}\%$
Be.2	23	op 51 d. i.:	$45\frac{2}{3}\%$
Be.3	14	op 34 d. i.:	$41\frac{3}{4}\%$

Dan nemen de getallen verder af in By:

By.1	16	op 46 d. i.:	$34\frac{1}{3}\%$
By.2	10	op 36 d. i.:	$27\frac{2}{3}\%$

Op hetzelfde standpunt ongeveer staan Hel. en Hild., terwijl bij Musp. een minimum bereikt wordt

Hel.1	22	op 70 d. i.:	$31\frac{1}{2}\%$
Hel.2	23	op 73 d. i.:	$31\frac{2}{3}\%$
Hild.	9	op 28 d. i.:	$32\frac{1}{4}\%$
Musp.	7	op 70 d. i.:	$10\frac{1}{2}\%$

Het gevoel voor de rhythmische beteekenis dezer verkorting is in de jongere bronnen verloren gegaan — in Be. heerscht voor een groot deel nog duidelijk het compensatiesysteem; — maar zij blijft voorkomen uit traditie. Daarnaast echter treedt, gelijk wij zagen, in verzen van dezelfde categorie de verlenging op, nog lang in geringer percentage, maar om eindelijk in Musp. een volledige overwinning te behalen (vgl. de getallen p. 196 met de bovenstaande).

De verhouding van de derde maat tot de tweede is van ouds inconstant. De derde heeft toonoverwicht maar niet altijd overwicht in taalmateriaal. Bij Hym. had de derde maat ook hierin het overwicht, bij Vsp. wogen de twee maten ongeveer tegen elkander op. Ten gevolge van de toename der verlengingen in de derde maat zijn de verhoudingen ten gunste van deze verschoven; in alle stukken is het cijfer voor de verlengingen bij deze maat het tweede, onmiddellijk volgend op de eerste maat. Bij de verkortingen daarentegen is de onvaste verhouding blijven bestaan; meer verkortingen heeft de tweede maat in 6 groepen Be.1 By.1 By.2 Hel.1 Hild. Musp., de derde in drie groepen Be.2 Be.3 Hel.2. Het is geen toeval, dat twee van deze Be.2 Be.3 oude stukken zijn, waar de nieuwe behandeling der derde maat nog weinig vorderingen gemaakt heeft; de afwijking in Hel.2 is misschien eer als toeval te beschouwen; telt men de cijfers van Hel.1 en 2 bijeen, dan is dat voor de tweede maat grooter (57 verkortingen over 53 in de derde).

3. De lengte van het geheele vers.

Het is niet mogelijk, eene in alle opzichten bevredigende bepaling te geven van den omvang van ieder vers, vooral daar reeds in verzen, die de gewone maat niet te boven gaan, de waarde eener syllabe voor een deel van haar plaats afhangt. Reeds in het oude vers is het aantal syllaben, dat in optact kan voorkomen, eenigszins wisselend, zonder dat dit voor de rest van het vers van beteekenis is. Het normale vers met optact heeft in zijn later deel een syllabe minder, dan het zou hebben, indien het geen optact had, maar of die optact uit een of uit twee syllaben bestaat, daarvan bemerkt men in het volgend deel van het vers niets. Bij langere optacten is het nu de vraag, hoe deze te berekenen zijn. Zij overvullen zeker het vers op een gansch andere wijze dan de een- of tweelettergrepige optacten, maar wanneer wij al hun syllaben meetellen, krijgen wij zóó onregelmatige getallen, dat er niets uit te leeren is. En het is ook wel duidelijk, dat ook hier nog voor den bouw van het vers de vraag, of er optact is, van meer beteekenis is, dan de vraag, hoe lang de optact is. Twee verzen, wier schematisceering gelijk is, afgezien van het aantal optactsyllaben, staan korter bij elkander dan twee verzen met verschillend schema en een gelijk aantal optactsyllaben. Onder deze omstandigheden is een vergelijking der verzen als geheel niet anders mogelijk dan zoo, dat men de optacten apart behandelt, gelijk hierboven ook geschied is, en overigens bij de beschouwing van het schema de optacten voor één syllabe rekent. Met dezen maatstaf rekenend, zal men over het algemeen bevinden, dat optactverzen korter zijn dan verzen zonder optact. Dit resultaat is eenigszins artificieel, maar de methode, waarmee het bereikt wordt, laat zich niet vermijden, en daar deze onregelmatigheid bij alle groepen op gelijke wijze bezaan wordt, verhindert zij ons niet, groepen te vergelijken, waarbij dit onderscheid niet in aanmerking komt, dus groepen optactverzen met andere groepen optactverzen, en groepen verzen zonder optact onderling. Als basis voor de vergelijking neemt men het best het zoogenaamd viersyllabige vers. Het is dezelfde methode, die ook bij Vsp. en Hym. is aangewend. Vijf syllaben gelden voor normaal, wanneer eene grammatisch korte syllabe in de heffing staat. Na een heffing, die een geheele maat vult, en na een grammatisch lange syllabe met sterken bijtoon geldt volgens de bekende regels zoowel $\underline{\text{˘}} \text{˘}$ als $\underline{\text{˘}} \text{˘}$ en $\text{˘} \text{˘}$ als normaal quantum voor eene maat. In de tabellen op p. 141 vv. is nu opgegeven het aantal verzen, dat volgens de

hier genoemde beginselen het viersyllabig schema te boven gaat, en evenzoo het aantal verzen boven 5, 6 syllaben enz. (5 syllaben beteekent hier dus: het normale quantum $+ 1$). Wij vinden nu in de jongere poëzie een toename van het aantal verzen boven het viersyllabig schema, en tevens een toename van het aantal syllaben in deze verzen. Dit kan ons niet verwonderen bij de sterke toename der eerste en derde maat, waar geen vermindering op een andere plaats tegenover staat. Tevens vinden wij, wat na het vroeger behandelde evenmin verwondering wekt, dat de oude verhouding tusschen oneven en even verzen, die hierin bestaat, dat de even verzen zwaarder zijn, bewaard is. Het aantal verzen beneden het schema is gering, maar toch komen zij tot het einde toe voor. De getallen zijn:

<i>oneven verzen.</i>				<i>even verzen.</i>			
	<i>zond. opt.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>som.</i>	<i>zond. opt.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>som.</i>	
Be. 1. <i>aantal</i>	69	31	100	59	41	100	
<i>boven 4 syllaben</i>	32	7	39	17	1	21	
„ 5 „	4	3	7	2	0	2	
<i>beneden het schema</i>	1	0	1	0	0	0	
Be. 2. <i>aantal</i>	68	32	100	49	51	100	
<i>boven 4 syllaben</i>	30	5	35	7	8	15	
„ 5 „	7	3	10	0	0	0	
„ 6 „	2	0	2	0	0	0	
<i>beneden het schema</i>	1	0	1	0	0	0	
Be. 3. <i>aantal</i>	82	18	100	66	34	100	
<i>boven 4 syllaben</i>	39	1	40	8	4	12	
„ 5 „	8	1	9	0	0	0	
„ 6 „	3	0	3	0	0	0	
„ 7 „	2	0	2	0	0	0	
„ 8 „	1	0	1	0	0	0	
<i>beneden het schema</i>	0	0	0	0	1	1	
By. 1. <i>aantal</i>	48	52	100	54	46	100	
<i>boven 4 syllaben</i>	28	28	56	13	15	28	
„ 5 „	12	17	29	0	8	8	
„ 6 „	3	16	19	0	0	0	
„ 7 „	0	2	2	0	0	0	
<i>beneden het schema</i>	0	0	0	1	0	1	

<i>oneven verzen.</i>				<i>even verzen.</i>			
	<i>zond. opt.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>som.</i>	<i>zond. opt.</i>	<i>m. opt.</i>	<i>som.</i>	
By. 2. <i>aantal</i>	46	54	100	64	36	100	
<i>boven 4 syllaben</i>	33	26	59	21	9	30	
.. 5 ..	8	13	21	0	2	2	
.. 6 ..	2	8	10	0	0	0	
<i>beneden het schema</i>	0	1	1	0	0	0	
Hel. 1. <i>aantal</i>	54	46	100	30	70	100	
<i>boven 4 syllaben</i>	39	21	60	11	13	24	
.. 5 ..	24	13	37	1	0	1	
.. 6 ..	14	7	21	0	0	0	
.. 7 ..	6	5	11	0	0	0	
.. 8 ..	3	2	5	0	0	0	
.. 9 ..	0	1	1	0	0	0	
<i>beneden het schema</i>	0	1	1	0	1	1	
Hel. 2. <i>aantal</i>	50	50	100	27	73	100	
<i>boven 4 syllaben</i>	34	30	64	7	28	35	
.. 5 ..	13	20	33	0	9	9	
.. 6 ..	10	13	23	0	3	3	
.. 7 ..	2	5	7	0	1	1	
.. 8 ..	1	0	1	0	0	0	
<i>beneden het schema</i>	1	1	2	0	0	0	
Hild. <i>aantal</i>	38	27	65	34	28	62	
<i>boven 4 syllaben</i>	30	15	45	17	9	26	
.. 5 ..	17	8	25	2	2	4	
.. 6 ..	8	2	10	2	0	2	
.. 7 ..	3	1	4	1	0	1	
.. 8 ..	1	0	1	0	0	0	
<i>beneden het schema</i>	0	0	0	0	0	0	
Musp. <i>aantal</i>	36	64	100	29	70	99	
<i>boven 4 syllaben</i>	29	42	71	16	44	60	
.. 5 ..	18	18	36	2	16	18	
.. 6 ..	8	11	19	0	3	3	
.. 7 ..	1	2	6	0	0	0	
.. 8 ..	1	1	2	0	0	0	
<i>beneden het schema</i>	1	3	4	2	0	2	

De sterke tegenstelling tusschen oneven en even verzen geldt voor alle bronnen zonder uitzondering. De tegenstelling tusschen

verzen met en zonder optact geldt voor de meeste gevallen maar leent zich niet tot ver reikende conclusies, daar zij door onze wijze van berekening verscherpt is. Toch is er hier aan te herinneren, dat zij ook voor de on. bronnen geldt, waar de optacten korter zijn, en dat zij dus op een traditie berust. Maar belangwekkender dan de regel zijn hier de uitzonderingen. De eindpunten By. en Musp., maar in een paar bijzonderheden ook Hel., toonen getallen, die aanwijzen, dat de optactverzen, ook waar de optact slechts voor één syllabe geteld wordt, toch in lengte voor de verzen zonder optact niet onderdoen en zelfs meer dan eenmaal er boven uitgaan. Wij vinden hierdoor weer bevestigd, dat voor deze dichters de optact geheel tot eene zelfstandige formatie geworden is, een toevoegsel, dat geen organisch deel van het vers is en nu ook voor den verderen bouw daarvan nauwelijks meer eenige beteekenis heeft.

In de percentage der verzen, die het schema te boven gaan, zien wij gestadige toename, bij de oneven verzen van 35 $\frac{2}{3}$ in Be. 2 tot 71 in Musp. (Hild. met 45 op 65, d. i. 69 $\frac{3}{4}$ $\frac{2}{3}$ staat hier het kortst bij), in even verzen van 12 in Be. 3 tot 60 in Musp. (Hild. met 26 op 62, d. i. 41 $\frac{2}{3}$ $\frac{2}{3}$ staat tusschen Hel. en Musp.). Op ags. gebied is de lijn in de oudere periode neer- en opgaande; Be. 3 heeft bij de even — maar niet bij de oneven — verzen de laagste cijfers, gelijk dit stuk ook in enkele andere opzichten een strengeren regel volgt. Dan stijgt de lijn naar By. Op Duitsch gebied staat Hel. niet ver van het ags. uiterste in By.; dan stijgt de lijn over Hild. naar Musp.

Ook in den graad, waarin het normale schema overschreden wordt, zien wij regelmatige toename. In Be. 1 is 6 syllaben het hoogste; Be. 2 heeft reeds 2 voorbeelden voor 7; Be. 3 heeft er 2 boven 7 en 1 boven 8; By. 1. 2 met 19 resp. 10 exemplaren boven 6 syllaben gaat daar weer boven uit, maar 9 syllaben komen niet voor; By. 1 heeft éénmaal 5 syllaben. Dan komen de du. bronnen met de talrijke voorbeelden boven 6 en 7, opgaande tot 10.

Het resultaat van dit onderzoek is, dat al de eigenaardigheden, die hierboven p. 139 v. werden opgesomd als karakteristieke trekken van de gedichten in fornyrdslag, die wij hiervoor onderzochten, in de ags. poëzie terugkeeren. Zij blijven grootendeels ook tot het einde toe geheel of gedeeltelijk bewaard. Maar onveranderd blijven zij niet. Bij de meeste is het gevoel voor hun rhytmische beteekenis verloren gegaan, en nu bestaan er twee mogelijkheden: of zij verzwakken en gaan ten slotte verloren, kunnen zelfs in de extreme vormen in hun tegendeel verkeeren, of zij worden geoutreerd,

en wel in eene mate, die met alle redelijkheid spot. Beide wegen voeren ten slotte tot den ondergang van het vers.

DE ALLITERATIE.

De alliteratie in de Westgermaansche verzen toont een ontwikkeling en verval, geheel parallel met de verschijnselen, die zich op het gebied der rhytmiek laten waarnemen. Ik zal mij ook bij de behandeling van dit onderwerp in hoofdzaak bepalen tot de stukken, die aan het in dit werk gevoerde onderzoek ten grond liggen. Enkele verschijnselen echter zal ik met wat meer materiaal toelichten. De regel, dien de meeste verzen volgen, is dezelfde als in het Oudnoorsch: de derde heffing van het verspaar allitereert met de eerste of de tweede of met beide. Het zijn de afwijkingen, waarin zich het verloop toont. Ik bespreek deze voor ieder der bronnen afzonderlijk. Verschillende stukken uit dezelfde bron worden slechts onderscheiden, wanneer daartoe aanleiding bestaat.

Béowulf.

1. Alliteratie der vierde heffing.

Deze komt op de volgende wijzen voor:

1. Er is één alliteratiesysteem, waaraan de derde en vierde heffing beide deel hebben. In de door ons behandelde stukken komt maar één zoodanig vers voor: 395: *Nú gé móton : gangan in éorrum gút- | geat a wum.* Andere voorbeelden zijn:

426: *Þing wif þyrse. Ic þé nú þá.*

1151: *forhabban in hreðre. Þá wæs heol hroden.*

657: *þrýðtern Deað hálou þé nú þá.*

2916: *þær hinc Hefware hible gehnacyden*¹⁾.

2296: *hát and | hreohmót, | hléar oft gub- | hwearf.*

Gezocht is de vorm niet, maar hij is uit andere poëzie overgeleverd en niet geheel verdwenen.

2. Er is één alliteratiesysteem, waaraan wel de vierde maar niet de derde heffing deelneemt. In de behandelde stukken geen voorbeelden: van elders voer ik aan:

292: *wápen and ge- | wælu: | ic éor | wísige.*

3103: *wundar under | wealle: | ic éor | wísige.*

560: *þræto lou | þearfe, | ic him | þénode.*

In al deze voorbeelden is *ic* betoond en draagt de derde heffing. De vorm is nog zeldzamer dan de vorige.

¹⁾ Dit vers valt tegelyk onder eene andere categorie, namelijk III 1 b.

3. Twee alliteratiesystemen. De vierde heffing heeft deel aan een van beiden. Hier onderscheiden wij:

a. Kruisalliteratie der heffingen onderling.

z: schema *a b a b*:

343: *bʳóðgenéatas; Bʳóuralf is mín namn.*

365: *þæt híc, þéonlen mín! wít þé mótla.*

371: *þám ló hám forgeaf Hrédel Gáta.*

397: *létat hillebord hér onbáðan*

418: *forþan híc megenes crafst mínne eíðan*

Evenzo 829, 2091, 2162, 2170 ¹.

β: schema *a b b a*:

355: *þé mót sé | gáta á- | gífan þenceð.*

779: *þæt hit | á wít ge | -mole | manna | áung.*

813: *ac | híc sé | mótlega | mót | Hýgeláces*

2158: *Craet þæt hyt | hweíðe | Hiorogár cyning.*

De vorm komt minder voor dan de vorige maar is toch mogelijk².

b. De derde heffing allitereert volgens den gewonen regel; de vierde allitereert met een syllabe in het eerste vers, die een bijtoon heeft (op het midden van de eerste of tweede maat). Over dezen veel voorkomenden vorm zie onder II 2a.

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. De op deze wijze allitererende syllabe heeft deel aan het eenige alliteratiesysteem van het vers. Het aantal allitererende syllaben kan dan zijn twee, drie en vier. Waar de syllabe in kwestie in een der beide verzen de eenige is, die allitereert, zou het vers niet in orde zijn, wanneer men haar niet meetelde.

a. Twee syllaben.

790 (= 806): *ou þám | dæge | þyssex | lifes þám* is niet toonloos maar toch niet praegnant gebruikt. Rekking over een geheele maat is

¹ De vorm is zeer gezocht. Uit de volgende, niet volledige, opgave voor het geheel gedicht moge dat blyken: 19, 32, 39, 88, 98, 201, 209, 282, 343, 365, 371, 397, 418, 525, 566, 589, 591, 653, 699, 839, 893, 907, 919, 971, 1119, 1143, 1182, 1201, 1294, 1262, 1301, 1314, 1342, 1403, 1413, 1415, 1475, 1488, 1512, 1611, 1705, 1824, 1849, 1910, 1937, 1939, 1968, 2030, 2036, 2091, 2162, 2170, 2181, 2186, 2187, 2224, 2235, 2261, 2267, 2397, 2465, 2479, 2515, 2567, 2637, 2665, 2726, 2745, 2875, 2954, 2970, 2998, 3074, 3163. Vele voorbeelden staan ooreengewijze kort bijeen; men leze bijvoorbeeld op de inleiding of op het twaantal van 2030 tot 2267. Maar zelden ontbreken zij in een langer stuk geheel. De tusschen — geplaatste zijn die, welke reeds in den tekst aangehaald zijn.

² De volgende — onvolledige — lijst heb ik aangehouden: 237, 355, 535, 649, 708, 779, 813, 1184, 1291, 1535, 1573, 1721, 1728, 1892, 1933, 2020, 2053, 2152, 2158, 2204, 2272, 2337, 2377, 2385, 2406, 2615, 2707, 2958, 2984, 3163, 3181.

dus in strijd met den zin. De maat bevat twee syllaben; er is een kleine afwijking tusschen metriisch en taalkundig accent; het eerste draagt *on*, het tweede *jórn*. Evenzoo zou men thans dichten: *in die dágén*.

551: *swýlce geong* | *manig* | *of* | *gomen- wáde*, *geong* heeft een toon, maar behoeft daarom geen heele maat in te nemen. En *swýlce*, 'evenzoo' kan zeer goed in de heffing staan.

2111: *Hwítum eft on-* | *gan* | *eldo ge-* | *bunden*.

De zin verzet zich positief tegen een heffing op *eft*. *eft* beteekent hier niet 'iterum, denuo' maar 'deinde' en heeft dus geen bijzonder zwaren toon. *Hwítum* is betoond gelijk 2107 (beide malen aan het begin van een oneven vers). Ontoond is het woord 2108 b. 2109 b.

Uit andere deelen van het gedicht voer ik een paar toevallige voorbeelden aan.

932: *þæt wæs un-* | *gára*, | *þæt ic* | *áwígra* | *mé*.

Men kan bij het eerste vers even twijfelen tusschen 2 + 3 en 3 + 2. Maar de laatstgenoemde verdeeling is rhytmisch beter. Vgl. beneden over 441. Voor *un-* in de daling vgl. o. a. 2120 *wíf unhyre*. Daarentegen draagt *un-* een heffing, aan het begin van een vers, in tweelettergrepige woorden, als het versterkend staat — waar de beteekenis sterk moet uitkomen, bv. 573. 2188. 357¹⁾.

1560: *húton hit wæs* | *máre*, | *þonne* | *áwíg mon* | *óter*.

Het is volkomen duidelijk, dat *áwíg* en niet *mon* een hoofdtoon moet hebben. Maar *mon* allitereert. Een volkomen ontwijfelachtig geval gelijk dit en enkele andere geeft ook steun aan zulke, die desnoods een andere opvatting zouden toelaten, indien zij alleen stonden.

b. Drie syllaben allitereeren.

400: *þrýþlíc* | *þeyna léap*, | *Sume þær* | *hídon*.

Er is gezegd, dat de helden opstonden, maar *sommigen* bleven daar achter. *Sume* is dus geen optact, en *þær*, dat allitereert, kan geen maat vullen.

376: *heard hér* | *cumen*, | *síhte* | *holdne* | *wine*.

Toelichting is overbodig.

417: *þéoden* | *Hrótyár*, | *þæt ic þé* | *síhte*.

398: *wudu wæl* | *sceaftas* | *worda ge-* | *þinges*.

Na onze vorige ervaringen zullen wij zeker niet alleen om de alliteratie het vers verdeelen in een lichte eerste maat van den vorm $\acute{z} \acute{z}$ en een sterk verzwaarde tweede. Over het plaatsen van tweede leden van composita in de heffing, terwijl het eerste in het vers sterken bijtoon heeft; zie boven p. 97 v.

Het geval komt geheel overeen met talrijke gevallen in de Oud-

¹⁾ Dubbele betoning van *un-*, ook in proza, blijkt in het on. uit den dubbelv. vorm van het praefix *u* en *o*. Zie Keck, Svensk Ljudlära II, 157.

noorsche poëzie. Hier gelijk ginds is in sommige gevallen twijfel mogelijk; de doorslag wordt gegeven door verschillende omstandigheden, daaronder door de sterkte van het overwicht van het eerste lid in het compositum. 322 *heard handloven* is waarschijnlijk 1 — 3. Want *hand* duidt hier het begrip aan, waar het voornamelijk op aankomt. Maar *wa'scaftas* is precies hetzelfde als *secaftas*. Vgl. boven p. 201 bij vs. 932 over de dubbele plaatsing in het vers van woorden, die met *wa-* beginnen.

Andere voorbeelden:

516a: *atal ág- | laet*, een geval als het pas besprokene.

444a: *etan wa- | forhte*, een geval als 932, maar nog duidelijker, daar bij een andere verdeling *etan* (:) een maat vult en veel te sterk op den voorgrond gebracht wordt.

1265b: *Panon wó- | felu*, weer een zeer sprekend geval. Cam is na den moord op zijn broeder in de woestijn gevlucht. Van hem (*Panon*) stummen enz. *wóe* kan hier niet een maat vullen.

c. Vier syllaben allitereren:

3119: *fetergearum | fús | flúne fall- | éde*.

In de derde maat allitereren twee syllaben.

2. Het vers bevat twee alliteratiesystemen. Aan één van deze beide heeft een syllabe met bijtoon deel. De gevallen zijn van verschillende aard:

a. In een aantal gevallen is één der systemen geheel normaal; de derde heffing allitereert met de eerste of de tweede of beide. Maar de vierde allitereert met een syllabe met bijtoon in het eerste vers. Zóó krijgt men een bijzonder geval van kruisalliteratie (I 3b). In het geheel allitereren dan 5 of 4 syllaben.

Voorbeelden:

320: *Stræt was | stúfúll | stý- | wísode*.

Zeer dikwijls is de op deze wijze allitererende syllabe het tweede lid van een compositum:

33: *ísig aet | útjús | ætelinges | fer*

1319: *fréan | lagwina, | fræga, gif him | wære*.

Daar de behandelde stukken toevallig niet veel materiaal opleveren, geef ik hier een — niet volledige lijst — uit het geheele gedicht.

5 rijmsyllaben (3 en 2 : 33, 49, 65, 288, 305, 320, 755, 938, 1023, 1065, 1128, 1161, 1162, 1243, 1451, 1460, 1591, 1650, 1702, 1852, 2108, 2120, 2161, 2300, 2317, 2449, 2593, 2731, 2819, 2965, 2987, 3105, 3119).

1 rijmsyllaben (2 en 2 : 1319, 1947, 1995, 2075, 2285, 2588, 2791, 2817, 2982, 3078, 3089, 3147, 3166).

Bij 2231, waar het slot van het eerste vers verloren is, bestaat onzekerheid, tot welke dezer twee groepen het vers behoort.

In 3066 is het beginsel gepotentieerd; twee syllaben buiten de heffing allitereeren:

Swá was | Bēowulfe, þá hé | biorgēs | weard ¹).

b. Een enkel maal allitereert op deze wijze een syllabe zonder heffing in het tweede vers met een der heffingen in het eerste.

2668: *feorh* | *ealġian*, | *ic þé ful-* | *læstu*.

c. Beide verzen bevatten een dergelijke syllabe.

1385: *Ne | sorga | snotor guma! | Sélre bið | ághráem.*

Het tweede systeem wordt hier geheel door syllaben met bijtoon gevormd.

III. Alliteratie van den optact.

Gelijk de on. poëzie, kent ook Bêowulf gevallen, waar het boven iederen twijfel verheven is, dat de optaet deel aan de alliteratie heeft. Meestal is de rol van den optaet in dit opzicht gering, maar enkele gevallen zijn van meer beteekenis.

1. Eén alliteratiesysteem.

a. De optact neemt in het systeem een onmisbare plaats in. Het geval is zeer zeldzaam; in de behandelde stukken staat één voorbeeld:

2156: *snotra* | *fengel*, *snme* | *worde* | *hét*.

De zin leert, dat *sume* geen hoofdtoon heeft. Het woord staat in den optact maar neemt in de alliteratie de plaats van den hoofdstaf in.

b. De optact heeft deel aan een systeem, dat ook zonder hem volledig is:

387: *séon* | *sibbege-* | *dryht* | *samod æt-* | *gædere.*

De meest natuurlijke betoning is, dat de hoofdtönen in het eerste vers vallen op *sibb-* en *dryht*.

2. Twee alliteratiesystemen. Kruisalliteratie.

388: *ge- | saga him eac | wordum, þæt hié sint | wil- | cuman.*

Ook 2152, boven (p. 203 aanm. 2) geteld tot de voorbeelden voor gewone kruisalliteratie, valt hieronder, wanneer men het eerste vers leest $\cdot \mid \underline{\cdot} \mid \underline{\cdot}$ in plaats van $\underline{\cdot} \mid \underline{\cdot} \mid \underline{\cdot}$, gelijk in de schematisering geschied is. Daar het vers een aanhef is — na een rede —, houd ik de schematisering met beginbetoning voor juist; in een optelling echter zou het accent veranderen. Niettemin ware het ook dan een bruikbaar vers.

Een paar andere voorbeelden:

2367: *Ofer- swam pá sioletta bigong sunu Eeg- péones.*

De eerste syllabe van *Ofer-* en van *Eegh'oues* treden genoeg op den voorgrond, om de alliteratie in het gehoor te doen vallen.

1. Deze seansie is de eenig mogelijke. *Sedá* kan hier niet in den optact staan.

2633: *Ic þæt | mæc ge- | man, þær wé | medu | þégn.*

Þær wordt zeker voldoende gehoord, om met *þégn* te allite-reeren. Daarentegen twijfel ik ten opzichte van *þæt* met het oog op de plaatsing van het woord na *Ic*, dat in den optact domineert. Maar op gelijke wijze domineert *þær* over *wé*.

2989: *Hé þá | frætwum | féng ond him | fégre ge- | hét.*

3107: *ond | þonne ge- | fërian | frëan | úserne.*

Byrhtnott

1. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige systeem:

29: *Mé | sendu tó | þé | sæmen sælle.*

32: *Þæt gé þisne | gúrrás mid | gafole for- | gylðu.*

192: *Godwine and | Godwíg, | gúðe ne | gýmdu.*

Vier gelijke rijmstaven.

2. Eén systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet

45: *Ge- | hýre þá, | sælida, hwæt þis | folc | segeð.*

Wat het hoofdsysteem betreft, behoort hiertoe ook.

75: *wigan wíghæardne, sé was hátu Wulfstán.* (Vgl. II 2b).

In de voortzetting 288. 315.

3. Twee systemen; kruisalliteratie

a. De 4 heffingen onderling.

2. *a b a b.*

65: *Hí þær | Pantan stréam mid | þrasse be- | stódu.*

98: *ofer | scír | wæter | scyldas | wégon.*

170: *bæd | gangan | forð | góde ge- | fëran.*

Evenzoo 24. 63 en in de voortzetting 255. 256. 255. 311. 320.

β. *a b b a.*

34: *Ne | þurfe wé ús | spillan, gef gé | spédap tó þám.*

151: *þurh þone | æþelan | Eþelredes | þegen.*

159: *Eode þá ge- | syrræd | secg tó þám | eorle.*

167: *ne | mihte hé ge- | healdan | heardne | mére.*

189: *hé ge- | hléop þone | eoh, þé | áhte his | hláfod.*

197: *þé | hé him tó | ðunguþe ge- | ðón | hæfde.*

Zoo 19. 30. 56. In de voortzetting 289. 314.

b. De vierde heffing allitereert met een syllabe zonder heffing.

Zie II 2a.

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

a. Twee rijmsyllaben. Geen voorbeeld.

b. Drie rijmsyllaben.

5: *þá þæt | Offan | mág | árest on- | funde.*

116: *Þær wært | weiningum | wiþerlæan á- | gýfen¹⁾*

Zie nog 151, 206.

c. Vier rijmsyllaben:

96: *Wóðen þá | wælwulfas. for | wætere ne | mornon.*

Tweede maat .

Zoo 113.

2. Twee systemen.

a. De vierde heffing allitereert met eene syllabe met bijtoon in het eerste vers.

59: *Ne | sceole gē swá | sōfte | sine ge- | gangan.*

92: *Byrðhelmes | bearn, | bearnas ge- | hlýston.*

93: *Nú éow is ge- | rýmel, gát | ríene bi | áðs.*

102: *wýrea þone wihagan and þæt | werod | healdan.*

133: *ægþer hýra | óðrum gfeles | hogode.*

140: *Fról wæs se | fyrþinc, hé lét his | francan | wadan.*

Zoo 20, 151, Vgl. onder **I 3a β**.

Gepotentieerd met twee alliteratiesyllaben buiten de heffing:

147: *hlóh þá | móði man; sá le | metode | þanc.*

Uit de voortzetting vs. 202—325) behooren hierbij:

262: *grame | gárberend, and | god | báton.*

300: *ær him Wigetines | beara on þám | wæle | tæge.*

b. De vierde heffing allitereert volgens **1 2** met een of twee heffingen in het eerste vers; de derde heffing allitereert met een syllabe met bijtoon in het eerste vers.

75: *wigan wíghæardne, sé wæs | hátan | Wulfstán.*

Leest men *wigan wíg- | hæardne*, wat ik in dit geval niet voor juist houd, daar de zin sterke betoning van *wíg* eischt, maar wat toch mogelijk is, dan allitereert de derde heffing met de tweede, de vierde met de eerste en met een syllabe met bijtoon. Het vers behoort dan onder **I 3a β**, en voor den bijtoon vormt het ook dan een zelfstandige groep. —

c. De tweede heffing rijmt met de derde, de eerste heffing met eene syllabe met bijtoon in hetzelfde vers:

179: *Þær | stólan med | Wulfstóne | wigan na- | forhte.*

Bij een andere seansie (*Þær* in de heffing) valt dit vers onder **d**.

¹⁾ 61 *ginn gupþeapt áðr ær gupst sáttan* behoort volgens de schematisseering (p. 154) niet hierbij. Maar wel indien men het eerste vers leest *ginn gupþeapt*, wat verre van onmogelijk is.

d. Twee syllaben buiten heffing allitereeren onderling.

z. Beide syllaben behooren tot hetzelfde vers.

Vs. 79 kan op deze wijze gelezen worden, zie onder c.

β. De syllaben behooren tot verschillende verzen:

130: *Wōd þá | wíges heard, | wápen | áp áhóf.*

Hier toe behoort ook uit de voortzetting het gecompliceerde geval 224; zie onder IV.

Uit de voortzetting is nog te noemen 318; zie bij III 2c.

Het is treffend, dat onder 12 (13) voorbeelden, die onder 2a—d besproken zijn, er 6 zijn, waar de syllabe, die op deze wijze rijmt, een tweede lid van een compositum is.¹⁾ De uit *Béowulf* bekende wijze is dus in gebruik gebleven.

III. Alliteratie van den optact. Gelijk in *Béowulf* zijn de gevallen niet zeer talrijk en over het algemeen niet van groote beteekenis. Enkele zeer duidelijk sprekende voorbeelden toonen echter, dat het verschijnsel niet toevallig is.

1. Eén allitatie-systeem.

a. De in optact allitereerende syllabe is voor het stafrijm onmisbaar. Komt niet voor.

b. Het systeem is ook zonder de optactsyllabe, die er deel aan heeft, volledig.

156a: *for- | lét | forheardne | faran* enz

257a: *bæd þæt | beorna ge- | hwylc | Byrhtnoð | wræce.*

2. Twee systemen.

a. De optact allitereert met eene heffingssyllabe in hetzelfde vers:

101b: *Byrhtnoð med | beornum. He mid | bordum | hét*

223b: *for- | heáven æt | hilde. Mé is þæt | hearma | mæst.*

177a: *þæt mín | súwol tó | þé | síðian | móte.*

b. De optact allitereert met eene heffingssyllabe in het andere vers:

56a: *ougnanon | lytegian | þá | lóde | gystas (a b b a).*

270b: *hwílon hé on | bord scéat, hwílon | beorn | tésde.*

Volgens het rythme kan het tweede *hwílon* slechts in den optact staan, maar toch is het een rhetorische herhaling, die niet anders dan in het oor kan vallen.

299b: *hé wæs on ge- | þrang hýra | þréora | bana.*

Zoo 250a. 294a. 231b.

Een combinatie toont:

121: *þám | búr- | þéne, þá hé | byre | hæfde.*

Beide optacten allitereeren hier met de tweede heffing.

c. De optact allitereert met eene syllabe in het andere vers, die geen heffing is:

¹⁾ Van de 3 onder 1 b—c besprokene komt er 1 bij.

318: *ac ic mé be healfé mínnum | hláf- | orde.*

Dit vers behoort ook onder II 2a β .

IV. Meer gecompliceerde gevallen.

Het eenige meer gecompliceerde geval in By. is

221: *He wæs | ægþer mín | mæg | and mín | hláford.*

Een andere scansie is niet wel mogelijk. Wanneer men in het tweede vers *and* tot optact maakt, moet *mín* een maat vullen. Hier zijn drie systemen:

1. Opt. 1 rijnt met 4^e heffing.

2. 1^e heffing met 3^e heffing.

3. Bijtonige syllabe 1^e maat met bijtonige syllabe 3^e maat.

Vs. 183 ontbreekt de alliteratie. Bij een gedicht, dat juist op dit gebied van zoo groote kunstvaardigheid getuigt, is deze afwijking zeker aan de overlevering toe te schrijven.

Heliland.

I. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige alliteratiesysteem. Geen voorbeeld.

2. Eén systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet. Geen voorbeeld.

3. Twee systemen. Kruisalliteratie.

a. De heffingen onderling.

z. *a b a b.*

1464: *barro ge-¹ hwilicum, that gi ne muguu mid ge-¹ bolgono | hugi.*

3655: *the thar bi | Hwericho- | burg te themo | godes | barne¹).*
 β . *a b b a.* Geen voorbeeld.

b. De vierde heffing allitereert met eene syllabe zonder heffing. Zie II 2a.

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

a. Twee rijnsyllaben. Geen voorbeeld.

b. Drie rijnsyllaben.

1433: *uuorduuise | man: so hane so that an thesoro | uzeroldi gi- | dot.*

3677: *that feld mid fagaron patmun, al so is | fard ge- buride.*

¹ Het eerste rym is *p-q*. Hetzelfde rym komt herhaakdelijk voor, o. a. 1473. 3547. 3612 (op de tweede plaats ongelijks *Hwericho-godes*). Wil men het hier niet laten gelden, dan zou het vers onder 2 vallen. — Het rym *q* (vóór met palatalen klinkers) — *i* heeft in het Oudsaksisch geen voldoende steun in de taalgeschiedenis en is een bewijs hiervoor, dat men de techniek van Angelsaksische dichters geleerd heeft.

Wel vormt *fagaron palmon* één begrip, maar of het gevoel voor den hierop gebaseerden regel voor de betoning nog zóó sterk is, dat men daarom een vijflettergrepigen tweeden voet moet aannemen, mag met recht betwijfeld worden. Het rythme wijst de hier gegeven verdeeling aan.

3632: *uerdul eft | iunga | aftar | kumane.*

Het is echter mogelijk, het eerste vers als optactvers op te vatten.

Hierbij ook het hoofdsysteem van 1381, dat door een tweede systeem tot **III 2b** behoort (zie aldaar).

Voorts 3598 (5 rijmsyllaben, daar een optact meerrijmt): zie onder **III 1b**¹⁾.

1423: *uurd uudar- | uerpen thea her so gi- | uuare | man.*

2. Twee systemen.

a. De vierde heffing allitereert met eene syllabe met bijtoon in het eerste vers.

1384: *gemon umbi thana | godes sunu | gerno | srido.*

1389: *Oe mac ic in | seeg- | ean ge- | sidos | mina.*

1451: *frahon (friehan C) is | friunda gehuane, endi scal is fiund | hatan.*

Zwakker is:

1392: *fagar mid | frihun ohar | folc | manag.*

b. Een syllabe zonder heffing in het tweede vers allitereert met eene heffing in het eerste vers:

3628: *ac he | dago ge- | huilikes | duod | oderhueder.*

Men kan ook *duod* als optact opvatten. Dan valt het vers tegelijk onder **I 2** en onder **III 2b**.

III. Alliteratie van den optact.

1. Eén alliteratiesysteem.

a. De in optact alliterateerende syllabe is voor het stafrijm onmisbaar. Komt niet voor.

b. Het systeem is ook zonder de optactsyllabe, die er deel aan heeft, volledig.

1385b: *uuros an | uuilleon: uuas im thero | uuordo | niut.*

1400a: *tatat inna | tioht | mikil | timlinn | skinan.*

1409b: *helidos an | hallu. Than halt ni scalun gi innaa helag | uurd.*

1470b: *ge- modi gi- mahlean: sidor maht thu medmos thina.*

3598b: *bi- | suok si mid | sundinn, that sie | sin-¹ sreni.*

1. Onzeker is 2609: *gunachte an is unillon. Thas uuro'd uuas tha so fahouchad. uuas* is de derde syllabe in een maat van 6 syllaben, waaronder behalve de eerste geen enkele door den zin op den voorgrond treedt. Indien *uuas* meegeteld wordt, allitereren 4 syllaben.

Dit vers behoort ook onder **II 1**.

2. Twee systemen.

a. De optact allitereert met eene heffingsyllabe in hetzelfde vers:

1393b: *uulitig endi* ' *uunsam*, *ni magan inuua* | *uuerk* | *mikil*.

1397b: *uuisilic gi-* ' *uure*, *ni magan inuua* | *uord than mer*.

3651b: *an thin* | *berhtan* ' *bu*, *That mendun thea* | *blindun man*.

b. De optact allitereert met eene heffingsyllabe in het andere vers.

1457: *togeat in* | *hluttran* *hugi*, | *holda* | *treuua*.

3657: *allaro* | *uuiho* | *uunsamost*, *Tho* ' *uuel imo an* | *innen*.

In deze 2 voorbeelden allitereert opt. 1 met heffing 4. — Geeft men *togeat* resp. *allaro* een heffing, dan vallen de verzen onder **II 2** en vormen daar een afzonderlijke afdeeling.

1381: *So sprac he tho* ' *spahlico* *endi sagda* | *spel* | *godes*.

1414: *endi* | *so gi-* *frammien*, *so it an* | *forn-* *dagan*.

3619: *Ok mac ic gin gi-* | *tellien*, *of gi thar* | *to* ' *milliad*.

3613: *sin ni makte in tho* *er uerden* *er than uualdand* ' *god*.

Opt. 2 en heffing 1.

c. De optact allitereert met eene syllabe in het andere vers, die geen heffing is.

1465a: *uuder* | *odran* | *man* ' *inuuit* ' *hugis*.

3633b: *uueros a-* *uuahsane*, *unttat sie eft* ' *uord far-* *nimid*.

Het treft hier gelijk bij *Béowulf*, dat de verzen met bijzondere rijmverhoudingen niet gelijkelijk over het gedicht verdeeld zijn. Van de 28 onder **I—III** besproken gevallen behooren 17 tot vs. 1381—1480, 11 tot 3589—3688. Van de 17 eerstgenoemde staan er 10 in de eerste 50 en 8 in de eerste 20 verzen. Op de oorzaak van dit verschijnsel wil ik hier niet ingaan, maar ongetwijfeld verdient het een onderzoek. In *Béowulf* hangt het duidelijk met verschillen in ouderdom en dichter samen.

Vergelijken wij het tot dusverre onderzochte materiaal, dan is een duidelijke ontwikkeling in een bepaalde richting waar te nemen. In *Béowulf* vonden wij alle licenties der on. poëzie terug, maar toch met zekere wijziging. Dat bij één alliteratiesysteem de derde heffing rijmt en de vierde niet, is zoo goed als tot een vasten regel geworden; het aantal voorbeelden, dat de vierde met of zonder de derde rijmt, is minimaal. Daarentegen is kruisalliteratie sterk ontwikkeld, en deze gewoonte heeft een combinatie aangegaan met de oude wijze, om een syllabe met bijtoon te laten allitereren, zóó dat bij een dubbel systeem gaarne zulk een syllabe meedoet. In het bijzonder tweede leden van composita worden daarvoor uitgekozen. Dat van ouds de optact kan allitereren,

is onthouden, maar de gevallen zijn nog niet talrijk en treden niet sterk op den voorgrond ¹⁾.

Byrhtnoð heeft zich van dit standpunt nog niet ver verwijderd. De onregelmatigheden zijn echter eer toe- dan afgenomen. Voor alliteratie der vierde heffing, ook bij één systeem, heeft het gedicht verscheidene voorbeelden. Kruisalliteratie is gezocht in alle vormen, waarin Béowulf het kent, en evenzoo de alliteratie van een syllabe buiten de heffing. Hier is de verscheidenheid reeds grooter (zie de onderverdeeling van II2). Duidelijk zichtbaar is ook de toename in belangrijkheid van de rol, die de optact in de alliteratie speelt. En eindelijk hebben wij hier reeds een voorbeeld voor een gecompliceerder geval met drie systemen.

In Hel. is de zaak in zeker opzicht vereenvoudigd. Diverse vormen zijn uitgestorven of opzettelijk verwijderd. De vierde heffing rijmt alleen in kruisalliteratie, niet in het éénig systeem.

Bij kruisalliteratie tusschen de heffingen is de vorm *a b a b* alleenheerschend of zoo goed als alleenheerschend ²⁾ geworden. Alliteratie van syllaben zonder heffing komt nog voor, en wel in verschillende nuances: met name het gebruik van tweede leden van composita is nog bekend, maar het aantal voorbeelden is toch niet groot, en sommige nuances ontbreken. Daarentegen is de alliteratie in den optact sterk toegenomen, wat alweer uit een vergelijking der cijfers blijkt. Van 28 verzen met rijmbijzonderheden zijn er 16, waar deze bijzonderheid in den optact gelegen is. De optact is dus geworden tot een belangrijke plaats voor het stafrijm. Dat dit met zijn toename in syllabenaantal samenhangt, ligt voor de hand. Daarom vinden wij dan ook Byrhtnoð reeds op dezen weg.

Dat de beperking der overige vrijheden in het stafrijm in Heliand op opzettelijke besnoeiing berust, blijkt uit de beide bronnen, die wij nu nog bespreken zullen, Hild. en Masp. Hier neemt de teugelloosheid groote proporties aan.

Hildebrandslied.

I. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige systeem.

25: *her was | Ólachre | unmett | irri.*

¹ In het on. is de oorspronkelijke toestand dezelfde. Alleen in een metrum, dat aan de optacten een bijzondere betekenis geeft — *ljólaháttir* —, is ook de rol van de alliteratie bij den optact uitgebreid. Zie p. 111.

² In de bovenbehandelde stukken komt *abba* niet voor.

Het vers behoort alleen dan tot deze categorie, indien de lezing *irri*, waarover twijfel bestaat, juist is.

Hierbij kan men ook rekenen de gevallen, waar uitsluitend de derde en vierde heffing allitereeren. Zie IV.

2. Eén systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet.

17: *dat | Hiltibrant hētti min | fater, | ih heitte | Hadubrant.*

Het vers is door bijsyllaben gecompliceerd, maar wordt hier slechts aangehaald met het oog op het verschijnsel, dat aan de orde is.

51: *dúr man mið | eo | scerita | in | folc | sceotantero.*

60: *gúdea gi- | meinaþ; | niuse dē | mótti.*

3. Twee systemen. Kruisalliteratie.

a. De vier heffingen onderling.

2. *a b a b*:

7: *Hiltibrant gi- | mahalta, — her was | heróro | man.*

9: *þóhém | wortum, | hwer sin | fater | wári.*

24: *fateres | mines; | dat was só | fríatlaos | man.*

40: *spenis mið mit dínem | wortum, | wili mið dínu | speru | werpan.*

Ook dit voorbeeld is gecompliceerd; zie III 2b.

β. *a b b a*: Geen voorbeeld.

b. De vierde heffing allitereert met eene syllabe zonder heffing. Geen ander voorbeeld dan het gecompliceerde III 2b.

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

3 rijmsyllaben:

16: *alte anti | fróte, | dea | ér hina | wárun.*

Over de mogelijkheid, om 41 hierbij te tellen, zie III 1.

Hierbij kan men ook tellen 61, waar het tweede vers niet meeriimt. Zie IV.

2. Twee systemen.

3: *Hiltibrant enti | Hadubrant | natar | heríun | twém.*

Aan het tweede systeem hebben alleen twee syllaben met bijtoon deel.

Van gelijken aard zijn 14. 36. 44, 45, met dit onderscheid, dat hier de twee namen en dus ook de twee allitererende syllaben met bijtoon in verschillende verzen staan.

Overladen is:

17: *dat | Hiltibrant hētti min | fater, | ih heitte | Hadubrant.*

1e systeem: heffing 1. 4. bijtoon 1e en 3e maat.

2e systeem: bijtoon 1e en 4e maat. In het geheel 6 rijmsyllaben.

Onderverdeeling als bij By. en Hel. is bij deze afdeeling onmogelijk; men kan slechts de afzonderlijke gevallen beschrijven.

III. Alliteratie van den optact.

1. Eén systeem:

41b: *pist also gi- | attét | man, só dú éwin | inwit | foortós.*

Mogelijk is, ook *also* mee te tellen. Wanneer men *éwin* buiten den optact zet aan het begin van de derde maat, dan behoort het vers onder II 1.

2. Twee systemen.

a. De optact allitereert met eene heffingssyllabe in hetzelfde vers:

50a: *ih wallbla | sumaro eali | wintro | sebstic ar | lante.*

b. De optact allitereert met eene heffing in ieder der beide verzen:

40b: *spenis mih mit dinen werton, wili mih dinn speru werpan.*

Vgl I 3a z.

c. Twee optacten rijmen onderling, deels te gelijk met een heffing.

18: *fora her | óstar gi- | weit, flóh her | Ótuchres | níd.*

27: *her was eo | folches at | ente imo was eo | fehta ti | leop.*

IV. Volkomen onregelmatige vormen.

In 4 versparen ontbreekt het stafrijm geheel, zonder dat uit den zin blijkt, dat de tekst bedorven is. De plaatsen zijn 10—11 (*fíreo in folche, eðlo hvelihhes cawaslos dú sis*, in de uitgaven tot 2 verzen gemaakt met aangenomen verlies van 10b en 11a), 15 (*dat sagétan mi úsere liuti*), 31 (*dat dú neo dana halt mit sos sippa man*), 46 (*welu gisihu ih in dinn hrustin*). Het groote aantal dezer verzen doet vermoeden, dat wij niet met een fout in de overlevering te doen hebben maar in de techniek van den dichter. Dat werpt ook licht over de volgende plaatsen. In 61 heeft het eerste vers 3 rijmsyllaben: *hwerdar sih hiutu dero hregilo* (deze verdeeling van het verspaar is de eenig mogelijke ¹); wil men al verkeerdelijk *dero hregilo* bij het tweede vers doen, gelijk in de uitgaven geschiedt, dan wordt het toch optact). Dan volgt *rimen muotti*, *rimen* mag niet in *bruomen* veranderd worden; daartegen verzet zich *erdo* in 62. Hier ontbreekt dus het stafrijm in het tweede vers ²). Het blijkt, dat de dichter met de alliteratie al evenmin wist om te gaan als met het rhytme. Hij weet nog, dat het wenschelijk is, dat twee of meer syllaben gelijke beginconsonant hebben, en in den regel kiest hij daartoe de heffingen uit, die door hun zwaren toon van zelf het meest in aanmerking komen. Maar de oude kunstvaardigheid, waarmee men syllaben buiten de heffing soms mee liet rijmen, voor het grootste deel volgens tamelijk strenge regels, is geworden tot een vrijheid om een willekeurig aantal rijmsyllaben —

¹ *hve-* draagt eene heffing; de eer te heffing kan slechts op *hweru dero* vallen. Het tweede vers heeft een vorm, die in het geheel heel gewoon is (12 voorbeelden), terwijl de vorm absoluut onmogelijk zou zijn, indien de woorden *dero hregilo* hierbij behoorden.

² Aan een onzuiver stafrijm *he—r* is nauwelijks te denken.

tot 6 toe in 17 — over het verspaar uit te strooien, en omgekeerd wordt de alliteratie als een sieraad opgevat, dat ook wel ontbreken mag, hetzij in één vers, hetzij in beide. Dat dit niet aan de overlevering ligt, blijkt hieruit, dat dezelfde teugelloosheid in nog hooger mate in Musp. heerscht.

In dit licht zal ook vs. 48 te bezien zijn. In het gedicht, dat volgens alle taalkundige en litterairhistorische criteria Nederduitsch is, is het overgeleverde *reccheo*, waarop de voorstanders der Hoogduitsche hypothese zich telkens weer beroepen, onbegrijpelijk. Waarschijnlijk heeft de dichter gezegd *wreccheo*. Dit rijmde met *wurti*, en het eerste vers rijmde niet mee. De Hoogduitsche opteekenaar heeft onder invloed van zijn dialect *reccheo* geschreven, waardoor een toevallig rijm met *riche* is ontstaan.

De alliteratie is in Hild. veel meer verlopen dan in Hel. Toch laten zich de vormen van Hild. niet uit die van Hel. afleiden. Want naast de vele teugelloosheden komen enkele oude dingen voor, die in Hel. niet meer bestaan. Het belangrijkste is het allitereren der vierde heffing in versparen met één systeem. Het is daarom, dat hierboven de regelmatigheid van Hel. in de alliteratie werd toegeschreven aan een bijzondere zorg van den dichter, die in zijn voorbeelden nog wel kon zien, wat het meest normale was. Maar deze voorbeelden moeten meer vrijheden gehad hebben.

Muspilli.

I. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige alliteratiesysteem.

3: *enti si den | Uthamon | Utkan | Uzzit.*

90: *só dár | manno noh- | hein wíht pi- | midan ni | mak.*

Minder zeker is:

49: *daz | Elias in demo | uuige ar- | uuartit | uuerde*, daar *uuerde* ontbreekt en op conjectuur berust.

Alliteratie van derde en vierde heffing onderling ook 37 (zie II 2).

2. Eén systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet.

15: *selida dno | sorgin; dár nist | neoman | sinh.*

54: *meino | callit; prinnit | mittilagart.*

Het parallellisme eischt betoning van *prinnit* gelijk van *callit*.

55: *denne daz | preita | uasal | allaz car- | prennit.*

62: *ni | uueiz mit uuin | puaze, só | cerit si za | uuize.*

Het vers behoort ook onder II 1.

78: *dár uuirdit diu | suona, dia man dár | io | sagéta.*

Over een tweede systeem in dit vers zie **III 2**.

Ook 59 (zie **IV**) behoort hierbij, in zoover als wel de vierde maar niet de derde heffing deel heeft aan het hoofdsysteem.

3. Twee systemen. Kruisalliteratie.

a. De vier heffingen onderling.

2. *a b a b*.

80: *uuechaut* ' *deotā* | *uuissant* *ze* | *dinge*.

94: *dār ni ist eo sū* ' *listie* | *man*, *der dār ionniht ar- uogā* *megi*.

β. *a b b a*.

5: *daz* | *andar fone* | *pehhe*, *der* | *pīgant si* | *unpi*.

7: *za* | *uuederemo* | *herie* *si gi-* *halōt* | *uuerde*.

b. De vierde heffing allitereert met eene syllabe zonder heffing. Geen voorbeelden.

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

a. Twee rijmsyllaben.

19: *allero muano* ' *uelihemo*, *daz in es sin* ' *muot ki-* *sparae*.

b. Drie rijmsyllaben: 62 (aangehaald onder **I 2**).

c. Vier rijmsyllaben:

52: *ēnie in* | *erda*, | *aha ar-* | *trunkēt*.

2. Twee systemen.

37: *Daz hōrtih* | *rahhōn* *dia* | *uuerollrecht-* | *uuison*.

De tweede heffing allitereert met een bijtonige syllabe in de derde maat: de derde heffing met de vierde. — Om *recht* in de heffing te kunnen plaatsen, schematiseert men het tweede vers $\begin{smallmatrix} \text{—} & \text{—} \\ | & | \end{smallmatrix}$ en richt zelfs de interpretatie naar de metrische hypothese in: „fromme leute in der welt” zou het woord betekenen. Maar „vrome lieden” kunnen niet de toekomst voorspellen, daarentegen wel „zij, die kennis hebben van het toekomstig lot der wereld”. Dat beteekent het woord, en het is dus te deelen *uueroldrecht-uuison*.

De verdere voorbeelden behooren alle tot de gecompliceerde (**IV**).

III. Alliteratie van den optact.

1. Eén systeem.

a. De in optact allitererende syllabe is voor het stafrijm onmisbaar.

22: *pehhes* | *pīnāz*, *dār pīntit der* | *Satanāz* | *altist*.

53: *muor ear-* | *suuīlgit sih*, *suūlizōt* | *longiu der* | *hīnīt*.

b. Het systeem is ook zonder de optact-syllabe, die er deel aan heeft, volledig.

30: *uuanta hiar in* | *uuerolli* | *after* *ni* | *uuer-* | *kōla*.

57: *dúr ni mac denne mák andremo helfan vora demo mót-spille.*

52: *Uóssan síh ar dero | Uóuo | cazzón. scal imo acar sín | Uíp pi- | queman.*

Deze voorbeelden hebben 3 rijmsyllaben.

De volgende hebben er 4.

39: *der uuare ist ki- uuófanit: denne uuirdit uatar in uuie ar- | hapan.*

66: *ni uuiez der uuóuago man, uuieélihan uuartil er habét.*

In dit voorbeeld rijmen twee optactsyllaben.

2. Twee systemen.

De optact rijmt met eene heffing in het andere vers:

8: *uuanta ipa sia daz Sata- | adzses ki- | sindi ki- | uuinnit.*

1°. opt. 1 en 4' heffing.

2°. 1° en 3° heffing.

11: *api sia acar ki- halóat die, die dár foua hímile queman.*

1°. 1° en 3° heffing.

2°. 2° heffing en opt. 2.

65: *denne ni darf er | sorgén. denne er ze dera suonu | quimit.*

1°. heffing 1. bijtoon 1. opt. 2.

2°. heffing 2. 3.

Dit vers behoort eigenlijk reeds onder IV.

78: *dár uuirdit diu | suona, dia man dár | in | sagéla.* Het vers behoort ook onder I 2.

IV. Meer gecompliceerde en volkomen onregelmatige vormen.

59: *enti | fíar enti laft iz | allaz ar- | fæpít.*

1°. opt. 1. bijtoon 1. opt. 2; heffing 3. bijtoon 3.

2°. heffing 1 en 4.

92: *allero tido | melih uózi in den | Uziégon | rínger.*

1. heffing 1. opt. 2.

2. bijtoon 1. heffing 3.

Zie ook III 2, vs. 65.

De alliteratie ontbreekt geheel.

13: *die pringent sia | sár | úf in | hímile | ríhi.*

Müllenhoff geeft dit vers een kruisje, maar deze ridderorde is geen rijmstaf.

61: *die | marha ist far- | prunnan, diu | scla stét pi- | duungan.*

Dit vers heeft — onzuiver — eindrijm, maar afgezien hiervan, dat het dus in een allitereerend gedicht een onding is, tenzij men, gelijk de Oudnoorsche dichters doen, met verstand van het rijm gebruik maakt, is deze omstandigheid ook geen excuus, want 62 heeft ook eindrijm en allitereert toch, en 13 heeft geen eindrijm en allite-

reert toch niet. Er heerscht dus de grootst mogelijke verwarring. Eindelijk 97, een volzin, die noch stafrijm, noch eindrijm, noch rhytme heeft, en ook niet kan verwijderd worden. daar de zin in 98 wordt voortgezet.

Wat zien wij hier? Het verval is volkomen. De vrijheid, om met de alliteratie naar welgevallen om te springen, heeft haar top-punt bereikt. Na deze proeve van bekwaamheid blijft er niet anders over dan het maar op te geven en het met andere namaak te gaan probeeren.

HOOFDSTUK III.

OORSPRONG EN ONTWIKKELING VAN HET ALLITERATIEVERS.

Wanneer wij in het bovenstaande van het Oudnoorsche vers zijn uitgegaan en de behandeling van het ags. en du. vers daarbij aangesloten hebben, dan hebben wij daarmee niet willen zeggen, dat de laatstgenoemde uit het eerstgenoemde ontstaan zijn. Dit zou reeds om chronologische redenen onmogelijk zijn, want de oudste ags. poëzie is ouder dan de oudste ons bekende oudnoorsche. In de gekozen volgorde ligt ook niet het oordeel opgesloten, dat het on. vers in alle opzichten op het meest oorspronkelijke standpunt staat. Dit punt blijft te onderzoeken en zal ons in het volgende bezig houden. De gekozen volgorde berust alleen hierop, dat de on. verzen doorzichtiger zijn, en dat de ags. en du. verzen zich beter later verstaan van de on. uit, dan het omgekeerde het geval zou zijn. Wel is waar ligt hierin een fingerwijzing, waar de relatief oorspronkelijkste toestand zal te zoeken zijn, maar het laatste woord is daarmee nog niet gesproken. Het ligt voor de hand, dat het gemeenschappelijk uitgangspunt slechts door een vergelijking te vinden zal zijn.

Het groot aantal gewichtige overeenstemmingen tusschen het on. en het ags. vers laat geen twijfel over, of beide zijn uit één grondvorm ontstaan. Omtrent dezen grondvorm mogen wij met recht aannemen, dat hij, althans in beginsel, de eigenaardigheden bezat, die wij aan beide zijden aantreffen. Bij de bijzonderheden, die men slechts aan één zijde vindt, doet zich de vraag voor, of zij zich hier nieuw ontwikkeld hebben, dan of zij aan de andere zijde verloren zijn.

Dat in het ten grond liggende vers het rhytme in hoofdzaak dalend was, bewijst de overeenstemming tusschen het on. en het

ags. Dit dalend karakter is in het on. veel duidelijker uitgesproken dan in het ags. Dat het on. in dit opzicht op het oorspronkelijker standpunt staat, kan men uit verschillende gegevens afleiden: 1. hieruit, dat, gelijk hierboven aangetoond werd, deze beweging haar grond in oorspronkelijk taalkundige verhoudingen heeft; de beginbetoning van het vers correspondeert met de beginbetoning van het woord. 2. uit de omstandigheid, dat de afwijking, die bestaat in de toename van het aantal verzen met eene andere betoning in de jongere poëzie wordt voortgezet. De lijn loopt dus van de on. poëzie over Be.¹⁾ naar de jongere ags. en de du. poëzie, niet van Be. over de on. naar de jongere poëzie²⁾. 3. uit het groot aantal verzen van den meest typisch dalenden vorm $\underline{\text{—}} \text{ ' } | \underline{\text{—}} \text{—}$, dat in alle groepen, tot in de jongste toe, voorkomt³⁾. Dit vers was dan ook ongetwijfeld in den gemeenschappelijken grondvorm het meest gebruikelijke, en daar wij vroeger gezien hebben, dat de overige eenvoudige vormen zich direct tot dit vers herleiden laten, wekt dat ook geen verwondering.

De wijzigingen van het vers, die bestaan in verkorting en verlenging, waren aan het oude metrum bekend.

1. Verkorting, bestaande in de syncope van één of meer dalingen. Wanneer dit verschijnsel alleen optreedt, krijgt men de 3- resp. 2-syllabige verzen. In het on. zijn beide versvormen bewaard; het drielettergrepige komt in fornyrdís-lag herhaaldelijk voor maar krijgt zijn bijzondere plaats in een speciaal kunstmetrum; het tweesyllabige blijft beperkt tot een speciaal metrum, dat groote beweeglijkheid

¹⁾ De grootere gestrengheid in dit opzicht in Be. 3 toont dat de oudere ags. poëzie den ouden regel nog niet vergeten had. Ook hier gelijk in het on. strijden een vrijere en een strengere richting met elkander; hier wint de vrijere het. — Ik moet er hier opmerken op maken, dat het probleem, hoe het komt, dat Be. 3 in sommige opzichten ouderwetscher versvormen toont dan Be. 1. 2., niet opgelost zou worden door de vooronderstelling, dat Be. 3 ouder was dan de 2 andere stukken (een hypothese, die met de stofgeschiedenis in volslagen strijd zou zijn, daar Be. 3 een gedicht, waartoe reeds Be. 1 en 2 behoorden, tot bron heeft gehad). Immers Be. 3 toont in andere opzichten jongere versvormen dan Be. 1. 2., en door een hypothese als de hier aangeduide zou de vraag dus in anderen vorm terugkeeren.

²⁾ Dat het metrum van Bëowulf in veel opzichten moderner is dan dat van Vsp. en Hymn., ofschoon deze gedichten 2 à 3 eeuwen jonger zijn, behoeft geen verwondering te wekken, daar de ags. poëzie zich vroeg sterk ontwikkeld heeft en ook in de stofbehandeling moderner is dan vele Eddaliederen. En wat een andere zijde van den vorm betreft: Be. representeert reeds het brede epos tegenover het meer oorspronkelijke balladeachtige Eddalied.

³⁾ In de gedichten, waar verlenging van de eerste maat zeer sterk overweegt, blijft $\underline{\text{—}} \text{—} \text{—} \text{—}$ toch in de even verzen de meest voorkomende vorm. Zie by. Hild., waar de talrijke schema's telkens door 1, zelden door 2, 3, 4, 5, éénmaal door 10 voorbeelden gerepresenteerd worden. Maar $\underline{\text{—}} \text{ ' } | \underline{\text{—}} \text{—}$ komt in de even verzen 12 maal voor. En de genoemde 10 voorbeelden hebben den naasten verwant van $\underline{\text{—}} \text{—} \text{—} \text{—}$, namelijk $\underline{\text{—}} \text{—} \text{—} \text{—}$.

toelaat. In het ags. toonen enkele driesyllabige verzen, dat deze vorm bekend is, maar bij de grootere neiging tot verbreeding van het vers is de verkorte vorm zeldzaam geworden.

2. Verlenging. *a.* Door toevoeging van een of meer syllaben aan een maat. Deze was bekend, want zij komt aan beide zijden voor. Ook de voorkeur, die hierbij aan de eerste maat van het vers en in het bijzonder van het verspaar gegeven wordt, is oud. Speciaal Noorsch is de artistieke wijze waarop deze vorm gebruikt wordt, om een bepaald rhytmisch effect te weeg te brengen. Dit hangt met den strofenbouw samen. — Ook de verlenging van de derde en vierde maat behoort van ouds tot de mogelijkheden.

b. Door optact. Ook dit aan beide zijden; over de toename van het verschijnsel, reeds in Be., maar in steeds hooger mate in de jongere bronnen, is reeds herhaaldelijk gesproken.

Deze twee dingen, verkorting en verlenging, gaan niet noodzakelijk samen. Was dat het geval, dan zouden zij elkander opheffen, en wij zouden geen verkorte en verlengde verzen hebben. Metrisch mogelijk zijn zulke verzen, doordat de spraakstof gerekt en samengedrongen kan worden, zoodat in hetzelfde tijdspatium meer en minder syllaben kunnen worden uitgesproken. Maar wij hebben naast de metrische ook rhytmische behoeften leeren kennen, die maken, dat in vele gevallen de twee genoemde dingen wel samengaan: volgens het vroeger besproken compensatiesysteem staat over een plus aan eene zijde dikwijls een minus aan de andere. Dit is echter geen wet van Perzen en Meden: het is veeleer een quaestie van fijnheid van oor en techniek. Waar deze fijnheid bestaat, ontstaan de variatievormen, die men gewoon is met de letters B—E aan te duiden (zie p. 16). Deze variaties komen nu zoowel in het on. als in het ags. voor, en zij behooren dus tot het oude vers. Het on., dat van de verlengingen een spaarzamer en meer bewust gebruik maakt, bewaart het best het gevoel voor den samenhang tusschen verlenging en verkorting, dus voor de compensatie, en staat dus ook hierin op het oude standpunt. Maar groote stukken van Be. staan hier toch niet ver van af, en het gevoel, dat na een optact een lichter vers moet volgen, dan anders het geval zou zijn, is nooit geheel verloren gegaan: vooral bij de even verzen openbaart het zich tot het laatst toe. Daarentegen is van het bewustzijn, dat op een verlengde maat een verkorte moet volgen, op den duur weinig overgebleven: het aantal optactlooze verzen met verlengde eerste maat én verkorte tweede is reeds in Be. veel kleiner dan dat met verlengde eerste en normale tweede: op den duur kan men alleen zeggen, dat zelden beide maten van een vers bovenmatig verlengd zijn.

De op syntactische verhoudingen berustende eigenaardigheid, dat het even vers meer optacten heeft dan het oneven vers, vinden wij aan beide zijden. De verschillen zijn in het on. het sterkst, en dat dit oorspronkelijk is, blijkt hieruit, dat hier de samenhang met den zinsbouw ook bij de jongere ontwikkeling is vastgehouden. Hieruit immers verklaart het zich, dat in de achtregeelige strofe de cijfers voor den optact regelmatig klimmen van vs. 1 naar vs. 5 (begin van een halve strofe), vs. 3. 7 (begin van een kwartstrofe), eindelijk 2. 4. 6. 8. In *Béowulf*, waar de zin dikwijls met een even vers begint, hebben niettemin de even verzen naar verhouding de meeste optacten, maar het verschil tusschen oneven en even verzen wordt minder, daar de regel niet meer of in minder mate door den zinsbouw gesteund wordt. Men vindt ook niet zelden volzinnen, die met optact beginnen: *Pá wíð durn healle, Wulfgar éode*.

Een gewichtsverhouding tusschen eerste en tweede maat van het vers en tusschen oneven en even vers heeft in de oude poëzie bestaan, in dier voege, dat de eerste maat en het oneven vers gemiddeld zwaarder zijn dan de tweede maat en het even vers. Wat de maten betreft: de eerste toont sterkere neiging tot verlenging, de tweede tot verkorting. Wat de verzen betreft: de neiging tot verzwaring van de eerste maat is bij het oneven vers grooter dan bij het even vers; de neiging tot verkorting der tweede is, niettegenstaande een enkele tegenwerkende omstandigheid, bij het even vers grooter. Deze tegenstelling wordt door het grooter aantal optacten in even verzen niet opgewogen. In de Westgerm. poëzie blijft dit verschil tot op het einde bewaard, alleen in *Musp.* is het verzwakt; in het on. hebben de dichters reguleerend ingegrepen; in *Vsp.* bv. is het duidelijk aanwezig, maar in de strengere metra, die het verlengde vers verwerpen, is het verloren, en in enkele metra, met name *kviðuháttir* en *ljóðaháttir* is door bijzondere ontwikkeling de verhouding omgekeerd.

Wat de lengte van het geheele vers betreft; moeten wij wel aan den toestand in het on., die nog een norm erkent, de prioriteit toekennen. De absolute voorschriften van de skalden-poëzie zijn zeker jonger, maar toch reguleeren zij slechts, wat in hoofdtrekken aanwezig was. Vier syllaben wordt als norm gevoeld: het voorkomen van vijf en drie syllaben zijn licenties; een nog grooter en nog kleiner aantal is niet verboden, en hun gebruik hangt van het oordeel der dichters af, maar hoe verder van de 4, hoe verder van het normale. Alleen hieruit verklaart zich ook het compensatiestelsel, dat geen zin zou hebben, indien een plus of minus in het syllaben-aantal in het geheel niet opgemerkt of niet als een af-

wijking gevoeld werd. Dat 4 syllaben als normaal gevoeld werd, ook al hield niemand zich er strikt aan, laat zich ook verklaren uit den rhythmus, die geheel op het getal 2 berust. De toenemende langere vormen zoowel in het westgerm. als in het on. berusten dus op jonger ontwikkeling. Zij komen aan beide zijden voor, maar het is de vraag, of men ze aan de gemeenschappelijke periode mag toeschrijven. Indien deze de licentie kende, dat een vers 5 of 6 syllaben bevatte, dan konden daaruit onafhankelijk wel op twee plaatsen 7 of 8 worden. Wat ons verbiedt, deze vormen aan de oudere periode toe te schrijven, is vooreerst de groote overeenstemming tusschen het vrijere fornyrdislag der Edda en het groot-te gedeelte van Be., welke bronnen in dit opzicht niet sterk uiteenloopen, — het aantal verlengde verzen is in Be. wel grooter, maar in Be. 1 gaan toch maar 7 verzen boven de 5 syllaben uit en geen boven de 6, en zoo is het ook elders in groote stukken van het gedicht, — en voorts de verschillende ontwikkeling der sterk verlengde vormen aan de beide zijden. Want terwijl deze in het ags. een begin beteekenen van het verval, dat langzaam maar zeker nadert en in de uiterste vormen tot werkelijkheid geworden is, ontstaan in het on. uit de verlengde vormen nieuwe metra, *málahátt* en *dróttkvætt*, en wordt tevens fornyrdislag gestiliseerd en op het regelmatige viertal syllaben teruggebracht. De afwijking van het viertal kan dus in den vorm, die aan het ags. en het on. vers ten grond ligt, niet zoo heel groot geweest zijn.

Wat hier gezegd is van de lengte van het geheele vers, geldt ook van den optact. Het compensatiesysteem toont, dat hij rhythmisch geacht wordt gelijk te staan met een syllabe in de daling. De norm is dus één syllabe. Maar gelijk in de daling ook twee syllaben kunnen staan, vooral als zij niet zwaar zijn, zoo ook in den optact. Zoo is dan ook de toestand in fornyrdislag. In Be. is dit reeds toegenomen; 2 syllaben is het gemiddelde, 3 komen zeer veel voor, 4 zijn niet uitgesloten: een regel is er niet. In het on. vinden wij deze verlengde optacten alleen in speciale metra, met name in *ljóðahátt*, waar zij, wanneer zij voorkomen, een rhythmische beteekenis hebben en meewerken tot het voortbrengen der versnellingen en verlangzamingen, die voor bepaalde vormen van dit metrum karakteristiek zijn. De lange optacten behooren dus tot de afzonderlijke ontwikkeling.

Wij leeren een grondvorm kennen, die niet ver afgestaan heeft van het vrije fornyrdislagvers der Edda, zooals wij dat o. a. uit de Vsp. kennen. Daarentegen zijn andere Eddagedichten als Hym. reeds aan een strengere vorm gebonden.

Is daarom de versbouw der Edda in alle opzichten oorspronkelijker dan die van het ags. vers? Neen. Er is één punt, maar een zeer gewichtig, waarin de ags. poëzie oorspronkelijker schijnt te zijn, namelijk hierin, dat zij niet strofisch is. De strofe is een meer ontwikkelde vorm dan het vers en het verspaar; reeds daarom moet men, waar beide naast elkaar voorkomen en het duidelijk is, dat een van beide vormen uit den anderen ontstaan is, den stichischen vorm voor oorspronkelijk houden. Men kan zich ook moeilijk voorstellen, hoe de strofische vorm, indien hij vroeger geheerscht had, geheel had kunnen verdwijnen. De strofenvorming ligt ook geheel in de lijn der noorsche dichters, die zoo'n bijzonder werk van het formeel maken en het beginsel van deeling in tweeën zoo consequent hebben volgehouden en doorgevoerd. Zij hebben het omhoog toegepast gelijk omlaag. Het uitgangspunt kunnen toevallige groepen van 4 verzen geweest zijn; het toevallige werd tot regel gemaakt, omdat het paste. Later werden twee zulke groepen bijeengevoegd tot een strofe. Maar nog zien wij de strofe in wording. De Vsp. heeft strofen van 4 en van 8 verzen: dat die van 4 verzen hier alleen in het werk van een jonger dichter voorkomen, bewijst, dat ook in dit opzicht een strenger en een minder strenge vorm hebben bestaan: de vorm van den oudsten Völuspádichter is, gelijk wij zagen, ook in andere opzichten strenger dan die van den tweeden dichter. Maar wij hebben niet slechts strofen van 4 en van 8 verzen; talrijk zijn ook die van 6 en 10, die door de uitgevers om uitsluitend metrische redenen weggeëmendeerd worden, terwijl in den inhoud der verzen, die men schraapt, volstrekt niets is, dat tegen ze pleit. Daarentegen heeft men in de weinige gevallen, waar het aantal verzen oneven is, altijd met een fout te doen; er ontbreekt hier altijd iets aan den samenhang.

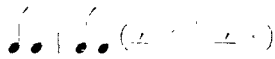
De gang van zaken is dus, dat de versparen tot groepen vereenigd zijn: twee paar, drie paar, vier paar, vijf paar. Langzamerhand gaat men voor alle strofen een gelijk aantal versparen eischen, en door het gevoel voor symmetrie, dat de noorsche dichters in zoo hooge mate bezitten, geleid, geeft men spoedig de voorkeur aan de getallen 2 en 4; eindelijk wordt 4 paar regel.

Het is wel mogelijk, dat een begin van deze ontwikkeling valt in de gemeenschappelijke periode. Een onderzoek van de verhouding van ags. strofen of althans strofeachtige groepen tot de on. zou dit moeten uitmaken. Ik ga daarop hier niet in, omdat hier de hoofdlijnen scherp getrokken moeten worden, behoud mij echter voor, later op deze en andere details terug te komen.

Ook omtrent de alliteratie in het vers, dat aan het on. en het ags. vers ten grond ligt, kan men zich door vergelijking een voorstelling maken. De meest normale vorm heeft reeds hier er in bestaan, dat de derde heffing van het verspaar met de eerste of tweede of met beide allitereerde. Maar reeds kwam voor: alliteratie der vierde heffing, naast de derde en zonder deze: kruisalliteratie, zoowel in den vorm *abab* als *abba*, alliteratie van een bijtonige syllabe in het midden der maat, en in enkele gevallen alliteratie in den optact. De alliteratie der vierde heffing kan een herinnering aan een ouder veelvuldiger gebruik zijn, — men ziet namelijk niet in, waarom deze heffing van den beginne af zou zijn buitengesloten, terwijl het zeer begrijpelijk is, dat men den eisch met het oog op de moeijelikheden der techniek heeft laten vallen. De alliteratie van zwakker betoonde deelen van het vers maakt meer den indruk, in haar oorsprong een licentie te zijn, ter tegemoetkoming aan technische bezwaren. Indien dan maar de syllabe zwaar genoeg betoond was, om het stafrijm in het oor te doen vallen. Daar de optact in zijn eenvoudiger vorm zelden noemenswaarden toon heeft, is de vrijheid, om dezen te laten allitereeren, een verder gaande licentie, die dan ook pas op den duur belangrijke afmetingen aanneemt. De kruisalliteratie daarentegen maakt meer den indruk van een opzettelijke versiering, en deze is eer in haar oorsprong een teeken van grooter dan van geringer technische vaardigheid. Zij is dus minder een licentie dan een kunstmiddel.

Het gebruik, dat aan beide zijden van deze bijzondere vormen gemaakt wordt, is weer niet geheel hetzelfde. De reguleering gaat in het on. niet zoo ver als bij de rhythmische vormen; de alliteratie van optact treedt naar verhouding het meest in ljóðaháttur op en is ook daar niet gewoon: de andere verschijnselen komen sporadisch in verschillende metra voor. Voor het ags. eigenaardig is de bijzondere verbinding van alliteratie der vierde heffing met een bijtonige syllabe in het eerste vers, waardoor een bijzondere vorm van kruisalliteratie ontstaat. Dit is een begin van reguleering, die echter niet consequent doorgezet is. Het rijmen der optacten en van allerlei willekeurige syllaben neemt pas in de jongere poëzie groote proportiën aan.

Het grondvers, zooals wij het hebben leeren kennen, is nog geen oorspronkelijk vers; daarvoor is het veel te variabel, en in zeker opzicht ook te fijn. Om deze fijnheid te ontwikkelen, is tijd noodig geweest. Maar geen andere vorm, die er naast staat, biedt zich ter vergelijking aan. Willen wij dus meer van zijn geschiedenis weten, dan moeten wij vragen, wat het ons zelf vertellen kan. En het

draagt zijn geschiedenis op zijn voorhoofd geschreven. Waar wij gezien hebben, dat de meest voorkomende vorm is, dat deze vorm toeneemt, naarmate men teruggaat, dat alle andere vormen zich daaruit laten afleiden, en dat deze vorm in overeenstemming is met het natuurlijk taalrhythme, daar kunnen wij nu ook den laatsten stap doen en verklaren, dat de vorm, waaruit het alliteratievers ontstaan is, een trochaeische dipodie is. Men moet alleen vragen, of aan het begin een streng vers staat, of een vers met licenties. En dat laat zich historisch niet uitmaken. Maar het ligt voor de hand, dat de licenties er geweest zijn. De trochaeische dipodie is in zijn oorsprong geen kunstmetrum: het is een vorm, die zeer gemakkelijk onopzettelijk ontstaan kan. De plechtige rede zal dikwijls in trochaeen geklonken hebben, voor men zich bewust was, verzen te spreken. Maar toen men op den rhythmus attent werd, werd hij voorschrijft. In die overgangsperiode van onzekerheid, of men slechts verheven taal of poëzie sprek. zal in menige plechtige rede een syllabe meer of minder geklonken hebben, dan het geval zou zijn geweest, indien er metrische voorschriften bestonden, maar het gewicht der voordracht zal zonder raisonneeren de syllaben zóó verdeeld hebben, dat zij toch rhythmisch klonken. Zóó ontstonden de eerste licenties tegelijk met de eerste verzen. Zij ontwikkelden zich met deze en langzamerhand ontstond er een bewustzijn, hoever de licenties gaan kunnen. Dit bewustzijn was reeds tamelijk sterk ontwikkeld, toen de on. en de ags. poëzie uiteengingen. En nu gaat ieder zijn eigen weg. Aan beide zijden nemen de licenties toe. Maar terwijl men in het Noorden zich er precies rekenschap van geeft, wat men toelaat, en aan de door licenties ontstane vormen nu een vaste plaats begint te geven in bepaalde metra, zoodat er ten slotte algeheele gebondenheid ontstaat, laat men in het ags. en daarna in hooger mate in het Nederduitsch, en ten slotte in de hoogste mate in de weinige Hoogduitsche proeven aan de licenties vrijen loop, en het gevolg is, dat het vers eindelijk geen vers meer is en de concurrentie moet opgeven tegen een nieuwen vorm, die met radicale wijzigingen uit het iets minder verloopene vers gemaakt, insgelijks uit Noord-Duitschland geïmporteerd wordt.

De ontwikkeling der metriek levert een belangrijke bijdrage voor de geschiedenis der poëzie, en zij bevestigt de resultaten, waartoe het onderzoek der stofgeschiedenis voert. Tacitus vertelt, dat de Germanen in gedichten hunne helden bezingen, en wij hebben

geen grond, de waarheid van dit getuigenis te betwijfelen. Maar omtrent de bijzonderheden dezer gedichten weten wij niets, evenmin ten opzichte van hun inhoud als van hun vorm. Al wat men hierover verkiest te fantaseeren, is geen wetenschap, maar geloof. Het is niet onwaarschijnlijk, dat de trochae, die wij als het fundamenteele element van het ons bekende alliteratievers hebben gevonden, ook hier den grondslag gevormd heeft. Want deze formatie is zeer eenvoudig, en zij is in overeenstemming met het rhytme van de taal. Maar het is onmogelijk, de metriek der verzen, die wij kennen in het on., het ags., het nd. en het hd., te beschouwen als verschillende zelfstandige voortzettingen van dat Oudgermaansche vers. Daartoe zijn deze verzen te nauw met elkander verwant, en daartoe is te duidelijk de ontwikkelingslijn, die deze metra met elkander verbindt. Deze overeenstemmingen kunnen slechts berusten op cultuuraanraking. Het gemeenschappelijk uitgangspunt is een vers, dat kort bij het Oudnoorsche staat en zich daarvan eigenlijk alleen hierdoor onderscheidt, dat er nog geen strofenvorming heeft plaats gehad, of dat deze althans nog in haar begin staat. Bij dit vers sluit zich het ags. aan, hierbij het nederd., hierbij het hoogd. De stammen, waar wij deze poëzie vinden, bewonen een samenhangend geographisch gebied. Maar dan is het wel duidelijk, waar deze poëzie thuis hoort. Het is de poëzie der Noordzeevolken. De nauwe samenhang tusschen ags. en on. metriek verklaart zich uit de oude woonplaats der Angelsaksen. In Zuid-Denemarken, Sleeswijk, Holstein, de streek, waar Angelsaksen en Skandinaviërs elkander ontmoetten, is deze poëzie ontstaan ¹⁾.

Nadat het direct verband tusschen ags. en on. poëzie verbroken

¹⁾ In dit verband wil ik niet ingaan op de vraag, die een onderzoek overwaard is, in hoeverre er samenhang bestaat met de Oudersche alliteratie-poëzie, die in een vroege periode mogelijk een vers met twee heffingen gekend heeft, en die bevoegde beoordeelaars uit Latijnsch rhetorenproza afbilden. Eene analogie biedt deze poëzie zeker in het ontstaan van een regelmatig op- en neergaande beweging uit verheven proza. Ik ben op deze analogie pas opmerkzaam gemaakt door Van Hamel, nadat ik deze studie ten einde had gebracht; zij is dus op mijn resultaat niet van invloed geweest; des te zekerder staat dit door de genoemde analogie. Indien er een historische samenhang bestaat, wat zich wel laat vermoeden, maar waarover voorloopig niets zekers te zeggen is, zou men bij den oorsprong van het Skandinavisch-Angelsaksische vers nauwelijks aan directen invloed van het Iersche kunnen denken maar eer aan een gemeenschappelijke bron. Het laat zich zeer goed denken, dat de Noordzee-volken op hun reizen naar Gallie kennis maakten met het allitererende proza, en dat deze kennismaking voor het ontstaan van hun vers niet zonder betekenis is geweest. Zelfs is dit mogelijk, wanneer men niet aan directe overname denkt. Het zou niet de enige cultuurverovering zijn, die deze volken door hun verbindingen over zee gemaakt hebben, terwijl de stammen van het binnenland of achterbleven of later onder den te sterken druk van vreemde opgelegde cultuur het slechts brachten tot slaafsche navolging.

was, doordat de Angelsaksen naar Engeland verhuisden en de leiding der litteraire beweging in de Skandinavische landen in handen van noordelijker wonende stammen kwam, bleef de communicatie tusschen de Angelsaksen en het vasteland bewaard, en de invloed der Angelsaksische letterkunde openbaart zich in de kloosterlitteratuur. Hier komt dan ook de alliteratiepoëzie tot zekeren bloei, hoofdzakelijk als bijbelpoëzie. Niettemin toont het Hildebrandslied, dat het vers ook gebruikt is voor den heldenzang ¹⁾. Welke dezer stoffen hier het eerst bewerkt werden, laat zich niet met zekerheid zeggen; naar de chronologie der documenten te oordeelen, komt de prioriteit aan den heldenzang toe. In beide richtingen hebben de Angelsaksen het voorbeeld gegeven. Het vers, dat wij uit Nederduitschland kennen, is reeds in hooge mate gemoderniseerd: het staat niet meer op het standpunt van *Béowulf*. De voorbeelden zijn gedichten geweest, waarin de nieuwigheden, die wij o. a. in *By.* vinden, reeds aanwezig waren. Echter waren het ook niet de meest extreme ags. vormen; dat toonen de weinige punten, waarin *By.* zich nog verder van den oorspronkelijken vorm verwijderd dan de *du.* poëzie. Maar de *du.* dichters gaan verder dan hun voorbeelden ²⁾. Zoowel in *Hild.* als in *Hel.* heeft het vers reeds zóó sterke

Een op zich zelf interessante poging, om het ags. vers in direct verband te brengen met het lat. cursus-proza doet Fijn van Draat in *Anglia N. F.* dl. 26. Maar hij verzuimt hier te letten op den samenhang tusschen het ags. en het on. vers en op de ontwikkeling in het vers, en hij heeft geen bezwaar, verzen met een zeer verschillend aantal ieten door elkaar te laten voorkomen, wanneer zij slechts eenige gelijkenis met zulke rhetorische groepen hebben. Niet velen zullen by. toegeven, dat een vers als *þæt hie heora wundrohten* 4 heffingen heeft. Maar juist is de erkenning van 3- en meersyllabige maten. En wel kan men naar aanleiding van het genoemde opstel de vraag stellen, of de eigenaardige ontwikkeling van het vers in het ags. met name de toename van het aantal syllaben in de eerste maat, misschien niet uitsluitend van binnen uit geschied is maar ook tot op zekere hoogte den invloed van vreemde voorbeelden verraadt. Ik wil mij hier niet vóór deze meening uitlaten maar haar ook niet a priori verwerpen. De outteering van dit verschijnsel op het vaste land is natuurlijk weer een andere zaak.

¹⁾ Dat het Hildebrandslied Saksisch is, heb ik aangetoond in de Verslagen en Mededeelingen dezer Akademie, 4^e Reeks Deel IX. Daar is ook oudere litteratuur over deze vraag aangehaald.

Dat het alliteratievers in Noord-Duitschland -- van Zuid-Duitschland is in het geheel geen sprake -- in de oudere periode op breede schaal en buiten de kloosters voor den heldenzang zou gebruikt zijn, daarvoor hebben wij geen aanwijzing. Het Hildebrandslied is het eenige document, en dit draagt alle kenmerken van een namaakkunst. De gedichten, die in de *Þidrek-saga* gebruikt zijn, zijn jonger. Wel gaan deze terug op oudere gedichten, maar hier missen wij weer ieleren grond om te beweren, dat zij niet in kloosters zijn ontstaan. In geen geval kan de breede ontwikkeling der heldensage in Noord-Duitschland een reden zijn, om een zelfstandig alliteratievers aan te nemen, waar het eenige alliteratievers, dat wij kennen, duidelijk van Angelsaksischen oorsprong is.

²⁾ Van Hamel maakt mij er opmerkzaam op, dat de ags. vertaling van de os. *Genesis* doorgaande overbodige woordjes weglaat en het vers besnoeit. Lang nadat

veranderingen ondergaan en in zoo hooge mate zijn rhytme verloren, dat het ten doode geloemd is. Het is althans in Hiel. tot een vers op perkament geworden, dat niet langer in de ziel maar slechts in het schrift leeft. Toch toont het nog zooveel levenskracht, dat het nog eenmaal naar een naburig dialect wordt overgebracht; men gaat het ook in het hoogd. namaken. Maar hier toont het geen nieuwe levensvatbaarheid. De dichters in dit dialect, die het gebruiken, missen alle gevoel voor de beweging van het vers; uitwendige dingen maken zij na, maar terwijl zij sommige eigenaardigheden over het hoofd zien, drijven zij andere tot het uiterste, en de mislukte pogingen worden door geen nieuwe gevolgd. Het eenige gedicht van eenigen omvang, dat wij hebben, is Musp.: dat er niet meer geweest zijn, heeft men natuurlijk niet het recht, met zekerheid te zeggen. Maar zoolang men de geschiedenis der poëzie opmaakt uit dat, wat wij weten, en niet uit dat, wat wij niet weten, leveren den getuigenissen, die wij bezitten in vier dialecten, een duidelijke aanwijzing, waar deze poëzie geboren is, en waar zij is gestorven.

Deze ontwikkeling komt nu geheel overeen met die der stof. Ook hier staan aan het begin de stoffen, die de Skandinavische poëzie met de ags. gemeen heeft, de Skjoldungenhistorie, behandelend de gebeurtenissen, die samenhangen met de vestiging van het oudste Deensche koninkrijk, een stof, die de Angelsaksen van het vasteland meegenomen hebben naar hun nieuwe woonplaats. Dan volgen de stoffen, die in het Noorden en in Duitschland verbreid en in Engeland in minder mate bekend zijn, van welke de belangrijkste de Nibelungen-sage is. De oudste vormen der vertelling zijn Skandinavisch, afgezien van het weinige, dat de ags. poëzie weet, dat nog ouder is. Dan komt de Nederduitsche overlevering, die wel is waar pas in de Þidrekssaga uitvoerig tot ons gekomen is, maar zich toch in enkele sporen reeds een paar eeuwen vroeger vertoont, en daar de stof toch voor een deel Duitsch van oorsprong is, in haar eerste begin niet jonger kan zijn dan de on. liederen, die deze dingen behandelen. In Zuid-Duitschland zijn in deze periode de eenige zwakke sporen enkele namen in oorkonden, die aan oude verhalen doen denken.

In de 12^e eeuw dringt de poëzie naar het Zuiden door, maar nu is de tijd voor het alliteratievers op het vasteland lang voorbij; de stoffen gaan zuidwaarts in een jonge strofe, de in Nederduitsch-

— — — — —
 dus het vers in Duitschland door gebrekkige techniek ontaard was, beheerschten de Angelsaksische dichters de techniek nog in die mate, dat zij bij het vertalen de gebrekkige verzen konden verbeteren. De Duitche poëzie is derhalve in haar fonten wel zelfstandig.

land, misschien onder den invloed van de fornyrdislág-strofe, ontstane Nibelungenstrofe. Zie over deze vragen mijne Untersuchungen über den Ursprung und die Entwicklung der Nibelungensage, I—III, Halle 1906—9; Untersuchungen über die Hildesage, Zschr. f. d. Phil. dl. 10; Das Eckenlied und seine Quellen, Beiträge z. gesch. d. d. Spr. u. Lit. dl. 32; Die Dichtungen von dem Kampfe im Rosengarten, Arkiv. f. Nord. Fil. dl. 24; Die Sagen von Eimannarich und Dietrich von Bern, Halle 1910, waar voor al deze stoffen een gelijke ontwikkelingsgang wordt aangetoond. Zij zijn of Scandinavisch of Nederduitsch, ontwikkelen zich òf in één van deze beide landen, òf, gelijk de Nibelungensage, in beide gemeenschap-pelijk, en worden in een jonger periode — de twaalfde eeuw of nog later — naar het Zuiden en Zuidoosten gebracht en naar Nederduitsehe voorbeelden in het Hoogduitsch bewerkt.

De resultaten van het onderzoek der stofgeschiedenis en der metriek zijn dus met elkander in de meest volkomen harmonie.

3b. $\frac{a}{b} \mid \frac{c}{d}$ 1 : str. 62. *3e.* $\frac{a}{b} \mid \frac{c}{d}$ 1 : str. 20. *3f.* $\frac{a}{b} \mid \frac{c}{d}$ 2 : str. 22, 29.
3c. $\frac{a}{b} \mid \frac{c}{d}$ 2 : str. 10, 30. *4.* $\frac{a}{b} \mid \frac{c}{d}$ 1 : str. 6. op $\frac{a}{b} \mid \frac{c}{d}$
3d. $\frac{a}{b} \mid \frac{c}{d}$ 19 : str. 1, 8. *5a.* $\frac{a}{b} \mid \frac{c}{d}$ 1 : str. 47. op $\frac{a}{b} \mid \frac{c}{d}$
18, 19, 21, 28, 32, 35, 38.
40, 42, 45, 48, 55, 56, 61.
64, 65, 66.

Vs. 1. Met opt.

II. Met optact.

op $\frac{_}{_}$ [$\frac{_}{_}$, | $\frac{_}{_}$] : str. 33.

Vs. 5.
Zonder opt.

Us. 5. 1. Zonder optact.

op \mathcal{L}	$1. \mathcal{L} \perp \perp \mid \mathcal{L} \quad 3 : \text{str. } 35, 52.$	$17. 20, 5. 23. 25. 26. 27.$
	$56, 9.$	$30, 9. 40. 41. 44. 45. 56.$
op \perp	$2a. \perp \quad \mid \perp \quad 20 : \text{str. } 3. 4. 6. 7. 8. 10. 18. 20, 9. 21, 7. 28, 11.$	$64. 66.$
	$30, 5. 31. 39, 7. 42. 46. 47. 48. 50. 57. 59.$	$2e. \perp \quad \mid \perp \quad 2 : \text{str. } 2. 19.$
		$2f. \perp \quad \mid \perp \quad 3 : \text{str. } 1. 22. 55.$
	$2b. \perp \quad \mid \perp \quad 1 : \text{str. } 24.$	$3a. \perp \mid \perp \quad 2 : \text{str. } 28, 5. 32. \text{ op } \perp \quad \mid \perp$
	$2c. \perp \quad \mid \perp \quad 1 : \text{str. } 16.$	$3b. \perp \quad \mid \perp \quad 1 : \text{str. } 51.$
	$2d. \perp \quad \mid \perp \quad 16 : \text{str. } 5. 9.$	$3c. \perp \quad \mid \perp \quad 1 : \text{str. } 38.$

Vs. 5. Met opt.

II. Met optact.

[illegible]

3e. str. 10. 30. De keuze tusschen $\underline{a} \quad \underline{a}^{\vee}$ $\underline{a} \quad \underline{a}^{\vee}$ en $\underline{a} \quad \underline{a}^{\vee}$ $\underline{a} \quad \underline{a}^{\vee}$ is dikwijls moeilijk en niet altijd zeker. De voorhefe van het gedicht voor drielettergrepige eerste maat spreekt veelal voor de eerste opvatting. Een rol speelt hier zeker hetgeen voorafgaat en hetgeen volgt. In *Vent hun Heimdalltr.* 27.1 is *Heimdalltr.* gemakkelijker in één maat te spreken dan de woorden *Moldsepptr.* en *vallgepptr.* in str. 10 en 30; voorts is *Pa var* en *Sa hun* een geringer volume, en bovendien hebben wij voor str. 30 de analogie van andere verzen, die met *Sá, sér! hun* beginnen. Maar onmogelijk is het niet, dat ook 27.1 bestaat uit 3 + 2. Zie nog p. 43 aann. 1. en over het gebruik van twee leden van composita in de heffing p. 96 vv.

II. str. 33.1. Zie Addenda en Corrigena

Vers 5, 1 *2d. str.* 30.9. *2e. str.* 2.5. Zie boven p. 232 de opmerkingen over quantiteitsbepaling.

II 2. *str.* 633. Dit vers is oorspronkelijk het eerste vers ener tweede halve strofe, wat aan den bouw der strofe nog heel goed te zien is; na vs. 2 is een syntactische insnijding, nu vs. 5 niet. De halve strofe is eene oude variant van 62,5—8; zie Zschr. f. d. Phil. 36, 343. Vs. 5 behoort dus tot de groep verzen 37.

op $\underline{\quad}$	3a. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 1 : \text{str. } 51,3.$	3c. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 2 : \text{str. } 27,7.$	vsp
	3b. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 1 : \text{str. } 15,3.$		28,13.
		• 3d. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 1 : \text{str. } 9,7.$	

Een v.
zonder opt.

Een verzen. I. Zonder optact.

op $\underline{\quad}$	1a. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 1 : \text{str. } 31,8.$	11,1. 43,2. 44,8. 45,1.
	1b. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 6 : \text{str. } 29,2. 36,4.$	45,12. 46,4. 50,8. 52,1.
		38,1. 51,8. 56,10. 57,2.
	1c. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 1 \text{ (9maal):}$	53,6. 53,8. 55,6. 56,2. 56,8.
	str. 27,8.	56,12. 57,1. 59,2. 59,4.
op $\underline{\quad}$	2a. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 11 : \text{str. } 16,8.$	59,8. 60,1. 60,8. 61,6. 62,2.
	17,2. 20,10. 32,8. 33,4.	62,6. 63,2. 63,4. 64,2. 64,6.
	45,6. 55,2. 56,6. 59,6. 62,4.	64,8.
	66,6.	3c. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 5 : \text{str. } 1,1. 1,2.$
	2b. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 2 : \text{str. } 50,2.$	35,1. 39,8. 47,8.
	55,8.	3d. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 5 : \text{str. } 6,4.$
op $\underline{\quad}$	3a. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 1 : \text{str. } 12,4.$	21,10. 22,4. 22,6. 35,6.
	3b. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 82 : \text{str. } 1,2. 1,6.$	3e. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 10 : \text{str. } 6,10.$
	2,2. 2,4. 4,1. 4,8. 5,2. 6,6.	17,4. 18,2. 20,8. 41,6. 45,8.
	8,2. 8,4. 8,6. 9,6. 10,2	45,10. 46,6. 48,2. 66,8.
	10,6. 17,8. 18,6. 19,4. 19,8.	3f. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 1 : \text{str. } 51,2.$
	20,12. 21,2. 21,4. 21,6.	3g. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 1 : \text{str. } 48,4.$
	21,8. 22,8. 23,6. 23,8. 24,4.	4. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 2 : \text{str. } 17,6. 20,2.$
	24,6. 24,8. 25,6. 25,8. 26,2.	5a. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 6 : \text{str. } 7,4. 7,6.$
	26,6. 27,2. 27,4. 27,6.	28,6. 47,2. 53,2. 61,2.
	28,10. 28,12. 30,2. 30,10.	5b. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 2 : \text{str. } 2,6.$
	30,12. 31,2. 31,4. 31,6.	66,2.
	32,4. 37,4. 38,2. 38,6. 38,8.	5c. $\underline{\quad} \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 2 : \text{str. } 19,2.$
	39,2. 39,6. 40,4. 40,6. 41,2.	20,6.

Een v. met opt.

II. Met optact.

op $\underline{\quad}$	1a. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 2 : \text{str. } 6,8.$	1c. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 1 : \text{str. } 28,2.$	
	13,1.	2a. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 17 : \text{str. } 2,8. 3,6.$	op $\underline{\quad}$
	1b. $\left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] \left[\begin{array}{c} \underline{\quad} \end{array} \right] 8 : \text{str. } 1,8.$	30,8. 33,6. 36,2. 40,2. 40,8.	
	20,1. 22,2. 24,2. 26,1. 28,4.	42,6. 43,6. 46,8. 47,6. 48,6.	
	28,8. 65,4.	52,6. 53,1. 56,1. 57,6. 64,4.	

Een verzen. I 2b. str. 55,8. Zie boven p. 232.

3d. str. 6,4. Zie boven p. 232.

II 2a. str. 64,4. Ik heb mij hier veroorloofd den vorm *Gander* als den juist en aan te nemen en daarnaar te scanderen. Volgens de overlevering heeft het vers den vorm $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ en vermeerderd het het aantal driesyllabige verzen met één.

op $\underline{\text{~}}$	2b.	$\text{~} \text{~} \underline{\text{~}} \underline{\text{~}} \quad 1 : \text{str. } 16,6.$	44,2. 44,4. 46,2. 47,4. 50,4.	Vsp.
	3a.	$ \underline{\text{~}} \underline{\text{~}} \text{~} \quad 10 : \text{str. } 3,8.$	50,6. 51,4. 51,6. 52,2. 52,8.	
		6,2. 7,8. 29,4. 30,4. 32,2.	57,8. 60,2. 60,6. 61,4. 65,2.	
		37,6. 39,4. 42,2. 55,4.	66,4.	
	3b.	$\text{~} \underline{\text{~}} \underline{\text{~}} \quad 33 : \text{str. } 3,4.$	3c.	$\text{~} < \underline{\text{~}} > \underline{\text{~}} \quad 9 : \text{str. } 3,2.$
		4,6. 5,4. 7,2. 8,8. 10,4. 10,8.	5,6. 5,8. 5,10. 9,8. 19,6.	
		18,4. 18,8. 29,6. 30,6. 32,6.	26,8. 42,8. 45,2.	
		33,2. 35,2. 37,2. 41,6. 43,8.	3d.	$\text{~} \underline{\text{~}} \text{~} \underline{\text{~}} \quad 1 : \text{str. } 37,8.$

Hymiskviða.

Eerste vers.
Zonder optact.

Vers 1. I. Zonder optact.

op $\underline{\text{~}}$	1.	$\underline{\text{~}} \text{~} > \underline{\text{~}} \quad 4 : \text{str. } 15, 18.$	2a.	$\underline{\text{~}} \underline{\text{~}} \underline{\text{~}} \text{~} \quad 8 : \text{str. } 2, 10, 20.$	op $\underline{\text{~}} \times$
		31, 39.		21, 25, 27, 28, 29.	

3b. str. 5,4. Wat het vers beteekent, is niet volkomen zeker, en daarom heb ik aangenomen, dat de voorlaatste syllabe lang is, waardoor een veel voorkomende metrische vorm ontstaat. Maar indien de eenige lezing, die een verstaanbaren zin geeft, juist is, dan staat er *um himnupdur*, en het vers wordt $\text{~} \text{~} \underline{\text{~}} \text{~} \underline{\text{~}} \text{~}$. Dat is zeer goed mogelijk. De jonge strofe heeft meer bijzondere oitschoon niet geheel alleenstaande versvormen vs. 9,11.

Str. 35,2 behoort volgens de overlevering *undar*, beter echter *und* tot 3c.

Hym. Vers 1 I 1. str. 15. *Heven letu fœr*. Men kan twijfelen, of de beweging $\underline{\text{~}} \text{~} > \underline{\text{~}} \text{~}$ is of $\underline{\text{~}} \underline{\text{~}} \text{~} \text{~}$. Voor de eerstgenoemde betoning spreekt 1, dat het gelijkt evenals de Vsp. een voorletide voor verlengde eerste maat heeft, in het bijzonder in oneven verzen (34 gevallen; daarnaast 21 in even verzen), en in de allereerste plaats in vs. 1-13 gevallen, terwijl eenlettergrepige eerste maat bij optactlooze verzen zeer zeldzaam is, 2, dat, waar geen syllabe in dit vers door den zin aangewezen is, om zóó op den voeggrond te treden, dat er aanleiding bestaat, haar een heele maat te laten vullen, het minder hinderlijk is, dat in de minder zwaarwichtige tweede maat maar één syllabe staat dan in de eerste. Men kan en moet zelfs in deze tweede maat

een rust aannemen en lezen $\underline{\text{~}} \underline{\text{~}}$, in de eerste maat zou men bij de deeling 1 + 3 krijgen $\underline{\text{~}} \underline{\text{~}}$. Gelijkt str. 15,1 zijn te beoordeelen 10,5, 13,5.

2a. str. 2, 20. Zie boven pag. 49.

Str. 27, 29. Deze beide verzen *Gekk Hlóríði* en *En Hlóríði*, en evenzoo 16,3, 37,3 *verðe Hlóríði*, *lafr Hlóríði*, 4,6 *Fjör Hlóríði* zijn te lezen $\underline{\text{~}} \underline{\text{~}} | \underline{\text{~}} \text{~}$, en wel op de volgende gronden: 1. De naam Hlóríði, die 5 maal voorkomt, staat steeds aan het einde van een vierlettergrepige vers, dus met ééne syllabe er voor. Nu zijn 4 van deze plaatsen oneven verzen en 2 zelfs eerste verzen. Maar de eerste maat der oneven verzen heeft een atkeer van eenlettergrepigheid. Door te lezen $\underline{\text{~}} | \underline{\text{~}} \text{~}$, zouden wij door deze twee voorbeelden in vs. 1 het aantal gevallen verdubbelen. Daarentegen is de vorm $\underline{\text{~}} \underline{\text{~}} \underline{\text{~}} \text{~}$ in Hym. zeer gezocht; de oneven verzen hebben 27, de even verzen 29 voorbeelden. 2. Het ligt voor de hand, dat de 5 verzen bestaande uit een monosyllabum + een vorm van den naam Hlóríði hetzelfde rythme hebben. Maar door de eerste syllabe van Hlóríði in de heffing te plaatsen, wordt men gedwongen, str. 29,1 anders te lezen dan de overige plaatsen. Want *En* kan niet een maat vullen en zou dus, indien Hlórí een heffing droeg, optact worden, terwijl Hlóríði over twee maten verdeeld werd. Maar in de andere verzen kan het eerste woord geen optact zijn. Het rythme zou dus 29,1 worden $\text{~} | \underline{\text{~}} \underline{\text{~}} \text{~}$,

18, 37.
Zonder optact.

Verz. 3.7. I. Zonder optact.

Hym.

op °	<i>1a.</i> ° ° ° 1 : str. 23,3. 18,3. 19,7. 20,7. 21,3. 24,3.	
	<i>1b.</i> ° ° ° 5 : str. 5,7. 7,3. 24,5. 27,3. 29,3. 31,3. 33,3.	
op °	<i>2a.</i> ° ° ° 19 : str. 2,3. 4,7. 9,3. 12,3. 28,3. 33,7. 34,7. 39,7.	
	<i>3b.</i> ° ° ° 2 : str. 11,5. 21,7.	
op °	<i>2a.</i> ° ° ° 19 : str. 2,3. 4,7. 5,3. 8,7. 10,3. 11,9. 13,3. 11,7. 16,3. 17,7. 19,3. 20,3. 22,3. 22,7. 23,7. 30,3. 30,7. 35,7. 37,3.	
	<i>3b.</i> ° ° ° 2 : str. 11,5. 21,7.	
op °	<i>2a.</i> ° ° ° 1 : str. 28,7. <i>3c.</i> ° ° ° 1 : str. 29,7.	
	<i>2c.</i> ° ° ° 1 : str. 25,3. <i>3d.</i> ° ° ° 5 : str. 3,3. 7,7. 25,5. 27,7. 36,3.	
op °	<i>3a.</i> ° ° ° 20 : str. 2,7. 8,3. 38,3.	
	<i>4b.</i> ° ° ° 1 : str. 37,7.	

18, 37. Met optact

II. Met optact.

op °	<i>1a.</i> ° ° ° 4 : str. 10,7. 17,3. 27,9. 31,7. 36,5.	
	<i>2b.</i> ° ° ° 2 : str. 11,3. 26,3.	
op °	<i>1b.</i> ° ° ° 5 : str. 3,7. 18,7. 32,3. 34,3. 38,7.	
	<i>3a.</i> ° ° ° 1 : str. 6,3. <i>3b.</i> ° ° ° 1 : str. 26,5.	

Even v.
Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op °	<i>1a.</i> ° ° ° 3 : str. 7,2. 24,4. 15,8. 16,4. 16,8. 18,4. 18,8.	
	<i>2b.</i> ° ° ° 17 : str. 2,6. 3,2. 29,4. 31,6. 33,4. 33,8. 34,2. 37,4. 38,8.	
op °	<i>1b.</i> ° ° ° 17 : str. 2,6. 3,2. 3,4. 3,6. 6,4. 8,2. 8,6. 9,2. 11,2. 24,8. 24,6. 25,6. 26,2. 32,2. 34,4. 36,4. 38,2.	
	<i>2b.</i> ° ° ° 1 : str. 22,6. <i>3a.</i> ° ° ° 17 : str. 1,2. 2,4. 3,8. 4,2. 4,8. 5,2. 5,8. 6,2.	
op °	<i>1c.</i> ° ° ° 1 : str. 11,10. <i>3b.</i> ° ° ° 17 : str. 1,2. 2,4. 3,8. 4,2. 4,8. 5,2. 5,8. 6,2.	
	<i>2a.</i> ° ° ° 30 : str. 1,8. 2,2. 9,6. 10,4. 10,6. 13,4. 14,6. 2,8. 4,6. 5,6. 8,4. 8,8. 9,8. 11,8. 15,2. 15,4. 16,2. 16,6. 10,2. 10,8. 11,8. 12,4. 13,8. 17,4. 17,8. 18,6. 19,4. 19,6.	

Verz. 3.7. I. 2a. str. 10,7. 37,3. Zie bij vers 1 12a str. 27. 29.

Even verzen. I. 2a. str. 29,4. ° ° ° volgens de alleen pulste lezing van *14 grootstem glee*.

2b. str. 22,6. 3a. str. 17,4. Het aannemen van den tweelftredigpigen vorm *17a* is nauwelijks als een emendatie te beschouwen. *R* heeft *17a*, waar het accent op *i* natuurlijk graphisch is. De vorm ° ° ° is de naaste verwant van ° ° ° ; ook hier allitereert een syllabe met sterk n byton.

20,2, 20,4, 20,6, 21,6, 22,4,	$3a, \quad \epsilon^{\frac{1}{2}} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2}$	3-str.	29,6,	$\Pi_{2,2}^{\otimes 2}$
22,8, 23,4, 23,8, 25,4, 26,4,			32,6, 39,6,	
26,6, 27,2, 27,4, 27,10,	$4a, \quad \epsilon^{\frac{1}{2}} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2}$	6-str.	7,6, 12,8, op	$\epsilon^{\frac{1}{2}}$
30,2, 30,4, 30,8, 31,2, 33,6,			31,8, 34,6, 35,8, 36,2,	
31,8, 35,4, 37,6, 38,4, 39,8,	$4b, \quad \epsilon^{\frac{1}{2}} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2}$	4-str.	30,6	
$3b, \quad \epsilon^{\frac{1}{2}} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2}$		1-str.	37,8,	

$$E_{\text{ion}} = M_{\text{ion}} \dot{t}$$

III. Met optact.

op \perp	$1a.$ $\begin{array}{ c c c } \hline 2 & 1 & 1 \\ \hline \end{array}$ str. 1,6 $1b.$ $\begin{array}{ c c c c } \hline 5 & & & \\ \hline \end{array}$ str. 13,2, $35,2, 36,6 37,2, 38,6$ $1c.$ $\begin{array}{ c c c c } \hline 3 & & & \\ \hline \end{array}$ str. 22,2 $29,2, 32,8,$	$2d.$ $\begin{array}{ c c c c } \hline 5 & & & \\ \hline \end{array}$ str. 17,6, $19,8, 25,2 27,6 28,8,$ $3e.$ $\begin{array}{ c c c c } \hline 3 & & & \\ \hline \end{array}$ str. 28,2, op $28,4 32,4,$ $3f.$ $\begin{array}{ c c c c } \hline 16 & & & \\ \hline \end{array}$ str. 1,4, $4,4 5,4, 7,8, 9,4, 11,2 11,4,$ $11,6, 12,2, 15,6, 20,8 28,6,$ $29,8, 33,2, 35,6, 39,4,$	
op \perp	$2a.$ $\begin{array}{ c c c c } \hline 8 & & & \\ \hline \end{array}$ str. 12,6, $13,6, 14,4, 17,2, 18,2, 24,2,$ $31,4, 39,2,$	$3g.$ $\begin{array}{ c c c c } \hline 4 & & & \\ \hline \end{array}$ str. 7,4	

Sonatorrek.

De plaatsen zijn onder den tekst meegedeeld.

Vafþrúðnismál.

Us. 1.4.
Zonder opt.

Vers 1.1. 1. Zonder optact.

op \leq	$1a.$ \leq \leq 9 : str. 3,1, 12,1, 25,4, 44,1, 16,1, 18,1, 50,1, 52,1, 54,1.	$3a.$ \leq \leq 2 : str. 29,4, 49,1, $3b.$ \leq \leq 3 : str. 8,1, 16,1, 23,1.	op \leq
	$1b.$ \leq \leq 1 : str. 46,1.	$3c.$ \leq \leq 16 : str. 2,1, 5,1, 9,1, 18,1, 19,1, 25,1, 27,1, 33,1, 37,1, 41,1, 45,1, 47,1, 47,1, 52,1, 53,1, 55,1.	
	$1c.$ \leq \leq 2 : str. 7,1, 10,1.		
	$1d.$ \leq \leq 3 : str. 1,1, 16,1, 18,1.	$3d.$ \leq \leq 3 : str. 21,1, 38,6, 49,1.	
	$1e.$ \leq \leq 2 : str. 19,1, 55,1.		
op \leq	$2a.$ \leq \leq 1 : str. 1,1.	$3e.$ \leq \leq 20 : str. 1,1, 7,1, 8,1, 9,1, 11,1, 12,1, 13,1, 14,1, 15,1, 17,1, 22,1.	
	$2b.$ \leq \leq 3 : str. 3,4, 4,4, 10,1.		

Vat'pr., Vs. 14. *I do, str. 74, at the end of the chapter on Bhava, contra R.*
gh. str. 14 is coded as $\frac{1}{\sqrt{2}}$.

<i>2b.</i>	$\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ 11 : str. 20,5 25,2 25,5 26,5 31,2 37,5. 39,5 49,2 51,2 54,5 55,8.	<i>2g.</i>	$\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ 8 : str. 8,2, 8,5 9,2 10,5 29,2 35,2. 35,5 49,5.	Vaf[<i>b</i> .
<i>2c.</i>	$\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ 10 : str. 5,2, 5,5 16,5 19,2 22,5 24,5. 36,5 39,2 45,5 55,2.	<i>2h.</i>	$\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ 3 : str. 1,5 15,5 16,2.	
<i>2d.</i>	$\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ 2 : str. 6,2 12,5.	<i>2i.</i>	$\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ 1 : str. 55,5.	
<i>2e.</i>	$\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ 9 : str. 9,5. 21,2 30,5 32,5 33,5 38,5. 42,5 43,2 43,7.	<i>2j.</i>	$\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ 1 : str. 21,5.	
		<i>3a.</i>	$\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ 1 : str. 3,5.	op[<i>a</i> .
		<i>3b.</i>	$\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ 2 : str. 33,2, 38,7.	
<i>2f.</i>	$\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ 15 : str. 20,2, 22,2 23,2 24,2 26,2 27,2. 28,2 30,2 31,5 32,2 34,2. 36,2 45,2 46,5 51,5.	<i>3c.</i>	$\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ 1 : str. 2,5.	
		<i>3d.</i>	$\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ 3 : str. 1,2, 28,5 47,5.	
		<i>3e.</i>	$\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{---} \\ \\ \text{---} \end{array}$ 1 : str. 37,2.	

Us. 3.6.
Zonder opt.

Vers 3.6. 1. Zonder optact.

[illegible]

2b. str. 55.8. De juiste lezing is: *derdakh watspeh*; de zin eischt schrapping van *minu*.

2c. str. 19,2. zie p. 111.

str. 22.5, 24.5, 36.5. Deze verzen zijn door eenvoudige contracties gemakkelijk tot 2b te herleiden. Ook bij een paar andere verzen is dit mogelijk.

2d. str. 6,2 kan door een eenvoudige contractie tot 2c herleid worden.

2f. str. 31.5. Zie bij vs. 1, 4, 130.

2g. str. 49.5, *peura i R.*, *par er i A.* De waarschijnlijke lezing is *peura en i*. Door deze te volgen, plaatst men het vers onder 2b.

2). str. 55.5 kan door contractie tot 2*h* herleid worden zie p. 110 aann. 3.

3b. str. 38.7 is geïnterpoleerd, zie p. 121.

3d. str. 47.5 kan door contractie tot $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ herleid worden.

Vers 3,6. *1. 1q.* str. 36,6. *x* *menn* *loun* *spalfan* *um* *sp.* *x* *draagt* een heffing; *menn* is algemeen bedoeld; *spalfan* met twee heffingen ware onnatuurlijk.

Ik, str. 7.6. nēma [nū een snoteare ser, de eerste syllabe draagt eene heffing; de eerste maat heeft 4 syllaben. Onnatuurlijk is zoowel een zeer sterke betoning van [nū als het rekken van snoteare over twee maten. [nū heeft echter een vershijtoon, correspondeerend met zijn beteekenis in den zin.

h. str. 10,6. *hœm er end kaldrappadan komr*. Het adjectief is over twee maten te verdeelen, het eerste lid valt in het midden der eerste maat. Voor *hœm er end* blijft een halve maat over; mogelijk is *hœms end*.

op $\underline{\text{z}}$	2a. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 10 : str. 5,6. 11,6. 12,3. 13,6. 14,3. 19,6. 26,6. 33,3. 37,6. 49,3.	2g. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 1 : str. 41,6.
	2b. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 1 : str. 18,6. 43,8.	2h. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 1 : str. 43,8.
	2c. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 1 : str. 23,6. 25,6. 28,6. 51,6.	2i. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 1 : str. 48,6.
	2d. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 21 : str. 3,3. 4,6. 8,3. 11,3. 13,3. 15,3. 17,3. 20,6. 30,6. 34,6. 35,6. 39,6. 44,3. 44,6. 46,3. 48,3. 50,3. 52,3. 53,3. 54,3. 54,6.	2j. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 4 : str. 5,3. 10,3. 29,3. 35,3.
	2e. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 3 : str. 14,6. 52,6. 55,9.	
	2f. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 5 : str. 12,6. 31,6. 47,3. 49,6. 55,3.	

Borendien:

$\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 2 : str. 15,6. 16,3 (zie p. 118).
$\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 2 : str. 2,3. 27,3 (zie p. 118).
$\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 3 : str. 6,6. 22,6. 24,6 (p. 118).

Vs. 36. Met opt.

II. Met optact.

op $\underline{\text{z}}$	1a. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 2 : str. 2,6. 29,6.	1e. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 2 : str. 19,3. 38,8.
	1b. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 4 : str. 25,3. 31,3. 50,6. 51,3.	1f. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 1 : str. 46,6.
	1c. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 1 : str. 32,6.	1g. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 2 : str. 1,6. 8,6.
	1d. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 1 : str. 45,6.	1h. $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ 1 : str. 39,3.

2a. str. 11,6. *dag of dag* kan als zelfstandig woord een halve maat vullen, is metrisch lang. Evenzoo 12,6 *man* 2f.

2d. str. 3,3. *fight ek requada requa*. Dit vers komt ook str. 41. 46 enz. voor en is overgeleverd met en zonder het woord *of* vóór *requada*. Latfler heeft er met recht op gewezen, dat het parallellisme met vs. 1. 2 bewijst, dat de vorm zonder *of* de juiste is.

2e. str. 52,6. In de groep *ba er um* is in het schema *ba* om wille der consequentie voor korte syllabe gerekend; zie p. 232. *um* ontbreekt in *R*; *1* heeft *of*. Het vers is ook elders met *um* overgeleverd. En *um* is hier onmisbaar: *ba er* kan niet een maat vullen.

2h. str. 43,8. De eerste maat $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ is door eenvoudige contractie gemakkelijk tot $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ te herleiden.

2j. str. 29,3. 35,3. Dit zijn verzen als 5,3. Beter is het, *ba* te betonen, wat ook met den zin in overeenstemming is, dan *Bereghum* over twee volle maten te rekken. Echter spreekt er veel voor, dat te scanderen is $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$ $\underline{\text{z}}$.

II. 1g. str. 8,6. *ok panna aufpana, ppana*. Er is geen reden, om *ok panna* in den optact te zetten en *and* over een maat te rekken. Een gelijk vers is 1,6; nauw verwant zijn de optactlooze verzen onder I 2j.

op 12	2.	[1 2 3 4 5] : str. 1,3., 4,5,3.	20,3., 22,3., 23,3., 24,3., 26,3., 28,3., 30,3., 32,3., 34,3., 36,3., 38,3., ¹⁾ (zie p. 115 en 118).	Vafbu.
	<i>Borendien</i>	[1 2 3 4 5] : str. 1,3., 4,5,3.		

42,6 \pm 1,5 en 42,7 \pm 1,2 zijn geen lange verzen maar behoren eer onder vs. 1,1 en 2,5 (zie p. 115 v. 120 vv.).

Beowulf 759—858 (Be. 1).

Merren.
Zonder opt.

Oneven verzen. 1. Zonder optact.

[illegible]

Oneren.
Met optact.

II. Met optact.

op \perp

<i>1a.</i>	\perp	<i>1b.</i>	\perp
789, 791, 821, 822, 831,		vs. 805,	
841, 858,		vs. 760,	
		vs. 540, 551,	

op \perp

Be. 1. *Oncom verzen.*

1. *1a*, §10. Wanneer men voor *pleunden* ongecontraheerden vorm inzet, valt dit vers onder *2a*.

h. 815. *lipende*. In de aeg. verzen is de uit langen klunker ontstane *i* vóór vocaal, die niet wegvalt en geen geminatie bewerkt, voor een syllabe geteld. Evenzoo de *i* in den genitief plurale der *e*-stammen, voorzoover deze bewaard is: *Denega*. Daarentegen niet de secundaire — deels graphische *e* — na palatale consonant in woorden als *seccan*.

20. 790, 806. Zie boven p. 203.

24. 854. Zie p. 204.

3b, 816, Zn p. 205.

II. *Id.* 821. Men kan twijfelen, of *secan* geen toon moet hebben. Maar een tweede maat met drie zware syllaben, die men dan zou krijgen, komt anders in dit stuk niet voor, en de alliteratie, ofschoon niet bewijzend, spreekt toch ook voor de hier gegeven scandeering. Over de *v* in de tweede syllabe van *secan* zie bij *I Id.*

¹ Over 42.3 zie Addenda en Corrigenda.

	$1d.$	$\times \times \times \underline{\quad} \times \times \underline{\quad} 3 : \text{vs.}$	$2d.$	$\times \times \underline{\quad} \times \underline{\quad} 2 : \text{vs.}$	819. 833.	Be.1.
		764. 772. 805.				
	$1e.$	$\times \underline{\quad} \times \times \times \underline{\quad} 1 : \text{vs.}$	$2e.$	$\times \underline{\quad} \times \times \times \quad \underline{\quad} \times 1 : \text{vs.}$	845.	
op	$2a.$	$\times \underline{\quad} \underline{\quad} \times 1 : \text{vs.}$	$3a.$	$\times \underline{\quad} \underline{\quad} \times 1 : \text{vs.}$	858.	op
	$2b.$	$\times \times \underline{\quad} \underline{\quad} \times 7 : \text{vs.}$	$3b.$	$\times \times \underline{\quad} \underline{\quad} \times 1 : \text{vs.}$	856.	
		771. 801. 820. 828. 831.	$3c.$	$\times \underline{\quad} \underline{\quad} \times 3 : \text{vs.}$	780. 835. 804. 854.	
	$2c.$	$\times \times \times \underline{\quad} \underline{\quad} \times 1 : \text{vs.}$	$3d.$	$\times \times \underline{\quad} \times \underline{\quad} 3 : \text{vs.}$	777. 809. 814.	

Béowulf 320—420(421) (Be. 2).

Oneven.
Zonder optact.

Oneren verzen. I. Zonder optact.

[illegible]

Bijl. 2. Van de oneven verzen ontbreekt 390, van de even verzen 389 en 403. De oneven verzen zijn daarom berekend tot en met 420, de even verzen tot en met 421.

Overen verzen.

1. *Id.* 359. Wanneer men voor *jeon* een ongecontraheerden vorm inzet, krijgt men een versvorm $\begin{smallmatrix} \text{je} & \text{on} \\ \text{je} & \text{on} \end{smallmatrix}$ om dit stuk niet voorkomend: de 2 nabijliggende gevallen onder de even verzen zijn anders, of, indien men tusschen de twee syllaben ook een consonant plaatst $\begin{smallmatrix} \text{je} & \text{on} \\ \text{je} & \text{on} \end{smallmatrix}$, $\begin{smallmatrix} \text{je} & \text{on} \\ \text{je} & \text{on} \end{smallmatrix}$. Over de quantiteitsbepaling der stamsyllabe zie p. 232.

36. 398. Zie p. 204.

3c. 355. *me* behoeft niet op den voorgrond te treden; *je* heeft een zwakke heffing: 'die my de goede'.

393. Hier geldt hetzelfde raisonnement. Daar er geen grond is voor bovenmatige verheffing van qe , draagt *oud* de heffing.

3/. 347; zie de vorige aanmerking.

50, 322. Zie p. 205.

Oneven.
Met optact.

II. Met optact.

Be.2.

op $\underline{\quad}$	1a.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \times \mid \underline{\quad} 6 : \text{vs. } 340.$	2d.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \times \mid \underline{\quad} \times 1 : \text{vs. } 384.$	op $\underline{\quad}$
		365. 374. 377. 397. 407.	2e.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \times \mid \underline{\quad} \times 1 : \text{vs. } 414.$	
	1b.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \times \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 410.$	3a.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 416.$	
	1c.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 337.$	3b.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 3 : \text{vs. } 363.$	
	1d.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 403.$		368. 378.	
	1e.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 418.$	3c.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 3 : \text{vs. } 339.$	
	1f.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 387.$		370. 396.	
op $\underline{\quad}$	1g.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 362.$	3d.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 324.$	op $\underline{\quad}$
			3e.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 399.$	
	2a.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 2 : \text{vs. } 382. 383.$	3f.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 388.$	
	2b.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 4 : \text{vs. } 349.$			
		367. 373. 385.	4.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 409.$	
	2c.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 354.$			

Eeven.
Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder Optact.

op $\underline{\quad}$	1a.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 5 : \text{vs. } 321. 322.$	3b.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 2 : \text{vs. } 406. 416.$	op $\underline{\quad}$
		341. 396. 410.	3c.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 4 : \text{vs. } 354. 398.$	
	1b.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 391.$		412. 417.	
op $\underline{\quad}$	1c.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 390.$	3d.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 349.$	op $\underline{\quad}$
	2a.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 2 : \text{vs. } 394. 400.$	4a.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 3 : \text{vs. } 361. 378.$	
	2b.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 1 : \text{vs. } 343.$		397.	
op $\underline{\quad}$	3a.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 19 : \text{vs. } 324. 325.$	4b.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 2 : \text{vs. } 329.$	op $\underline{\quad}$
		327. 328. 333. 337. 339.		387.	
		347. 351. 362. 363. 367.	5a.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 6 : \text{vs. } 320. 340.$	
		368. 373. 374. 382. 385.		345. 371. 372. 377.	
		415. 418.	5b.	$\underline{\quad} \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad} 2 : \text{vs. } 314. 370.$	

11. 1f. 387. Zie p. 206.

3b. 363. *þone gldeston*. Twijfel is mogelijk tusschen $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$ en $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$.
368. Ik heb mij hier en 395b bij de lezing *wig- guld- geatwun* aangesloten.

Eeven verzen.

1. 1c. 390. *ábead*; de hoofdtoon valt op de tweede syllabe; vgl. 653.

2a. 394. *widerman* met heffing op het tweede lid; zie p. 204 over vs. 398.

400. Zie p. 204.

3a. 368. *þinceat*. Zie p. 243 bij vs. 815.

3c. 417. *þe* is in den zin te zwak betoond, om een heele maat te vullen; het woord

valt in het midden der maat (het rhythme in $\underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$). *þat* heeft een niet sterke heffing.
Zie p. 245 bij vs. 355a. 393a.

4a. 397. *onbatun*; zie pag. 243 bij vs. 815.

*Een.
Met optact.*

II. Met optact.

Be 2.

op $\underline{\quad}$	1a.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 3 : \text{vs. } 353, 356, 364.$	2c.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 1 : \text{vs. } 376.$	
	1b.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 9 : \text{vs. } 330, 348, 352, 381, 384, 405, 409, 413, 421.$	2d.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 1 : \text{vs. } 408.$	
	1c.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 2 : \text{vs. } 369, 419.$	3a.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 3 : \text{vs. } 334, 365, 386.$	op $\underline{\quad}$
	1d.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 3 : \text{vs. } 326, 332, 375.$	3b.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 3 : \text{vs. } 335, 383, 393.$	
	1e.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 1 : \text{vs. } 359.$	3c.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 2 : \text{vs. } 338, 395.$	
	1f.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 1 : \text{vs. } 392.$	3d.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 2 : \text{vs. } 355, 414.$	
	1g.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 2 : \text{vs. } 357, 420.$	3e.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 4 : \text{vs. } 342, 360, 407, 411.$	
	1h.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 4 : \text{vs. } 358, 366, 401, 404.$	3f.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 1 : \text{vs. } 323.$	
op $\underline{\quad}$	2a.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 3 : \text{vs. } 331, 379, 380.$	4.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 1 : \text{vs. } 350.$	op $\underline{\quad}$
	2b.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 2 : \text{vs. } 388, 399.$	5a.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 1 : \text{vs. } 402.$	op $\underline{\quad}$
			5b.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 1 : \text{vs. } 336.$	

Béowulf 2073—2172 (Be. 3).

*Oneven
Zonder optact.*

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op $\underline{\quad}$	1a.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 1 : \text{vs. } 2150.$	02, 09, 13, 16, 22, 27, 28.
	1b.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 1 : \text{vs. } 2153.$	40, 46, 51, 56, 62, 68, 69.
	1c.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 1 : \text{vs. } 2111.$	70.
op $\underline{\quad}$	2a.	$\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 23 : \text{vs. } 2076, 78, 80, 86, 88, 97, 99, 2100.$	2b. $\begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} \begin{array}{ c} \underline{\quad} \end{array} 2 : \text{vs. } 2091, 2103.$

II, 3a, 386, *gampol' gpa* hs.

3c, 395, Zie p. 246 bij 368a.

4, 350, Zie p. 243 bij vs. 845a.

Be. 3, *Oneven verzen.*

I, 1c, 2111, Zie p. 204.

2a, 2076, *pær* draagt de eerste heffing; voor een verandering van *Hondscow* in *Hondscow*, om dit woord twee heffingen te kunnen geven, bestaat geen grond. Betoning van *pær* ook 2075, anders 2122b; zie aldaar.

2128, *paduam* Grundtvig; in het hs. bijna geheel verloren; *pad* in afschrift A bewaard.

op $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } }$	<i>3a.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 25$: vs. 2074. 76.	<i>3c.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 7$: vs. 2111.	Be.3.
	81. 83. 87. 95. 2106. 07.	18. 30. 33. 39. 71. 72.	
	14. 20. 21. 23. 29. 31. 37.	<i>3d.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 1$: vs. 2082.	
	42. 44. 48. 53. 55. 57. 59.	<i>4a.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 6$: vs. 2075. 84.	
	60. 63. 67.	85. 89. 2164. 68.	
	<i>3b.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 3$: vs. 2105.	<i>4b.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 5$: vs. 2098.	op $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } }$
	12. 25.	2101. 02. 43. 52.	

Een.
Met optact.

II. Met optact.

op $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } }$	<i>1a.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 1$: vs. 2166.	<i>2a.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 2$: vs. 2079.	op $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } }$
	<i>1b.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 2$: vs. 2077. 78.	2150.	
	<i>1c.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 11$: vs. 2091.	<i>2b.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 4$: vs. 2099.	
	2103. 08. 09. 16. 24. 27.	2117. 22. 26.	
	28. 35. 49. 65.	<i>2c.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 1$: vs. 2093.	
<i>1d.</i>	$\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 2$: vs. 2146.	<i>3a.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 1$: vs. 2090.	op $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } }$
	47.	<i>3b.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 1$: vs. 2161.	
<i>1e.</i>	$\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 1$: vs. 2151.	<i>3c.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 3$: vs. 2088.	
<i>1f.</i>	$\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 3$: vs. 2134.	2104. 45.	
	38. 41.	<i>4.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 1$: vs. 2096.	op $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } }$
<i>1g.</i>	$\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 1$: vs. 2132.		

Byrhtnōð 2—101 (By.1).

Oneven.
Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } }$	<i>1a.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 3$: vs. 26. 47. 92.	<i>1c.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 1$: vs. 69.	op $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } }$
	<i>1b.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 1$: vs. 53.	<i>2.</i> $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } } \underline{\text{ } \text{ } \text{ } } 5$: vs. 25. 49.	
		73. 97. 100.	

Een verzen.

I. *3a.* 2076. *onsāge*, de heffing op de tweede syllabe.

3a. 2168. *reñnan*, algemeen aangenomen aanvulling van *ren* B *ve* hs. .

II. *1a.* 2166 *don*. Zet men den ongecontraheerden vorm in, dan valt het vers onder *2b.*

1c. 2108. 2109. In tegenstelling met vs. 2107a. 2111a is *hwitum* hier onbetoon.

2128 *under*; *un* verloren in het hs.

III. 2146. 2147. *madmas*. *minne* zijn de gebruikelijke en zeer waarschijnlijke aanvullingen; in het hs. zoo goed als geheel verloren.

2b. 2122. In tegenstelling met 2076 is hier de eigennaam drieketlettergrep. Onder de even verzen in dit stuk komt als tweede maat $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } }$ alleen voor, wanneer de eerste verkort is $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } }$ en $\underline{\text{ } \text{ } \text{ } }$. Optact daarentegen komt hier meer voor dan in de oneven verzen 34 over 18. Indien *þær* geen toon heeft, is de zin meer voortzettend, en dat zal hier de opvatting zijn. 2076a daarentegen is dan een aanhef, wat ook met de positie aan het begin van een oneven vers overeenstemt.

2c. 2093. *ha w þam* Grundtvig voor *haedam* A.

By.1. Aan de stukken uit Byrhtnōð ligt de tekst van Grein-Wulcker (Bibl. der aeg. poezie² I. 1883) ten grond. Coniecturen worden slechts genoemd, als daartoe bijzondere aanleiding bestaat.

Oneven verzen.

I. 2. 25. 100. Beide verzen zijn een aanhet; *þi* en *þær* zijn betoon.

3i.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 10 : vs. 7.	4.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 2 : vs. ^{by 1} op $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$
	20. 23. 34. 35. 40. 56. 70.		46. 64.
		81. 83.	5a. $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 72. op $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$
3j.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 2 : vs.	5b.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 2 : vs. 45.
	9. 14.		79.

Een.
Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1a.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 54.	2d.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 2 : vs. 22. 64.
op $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	2a.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 31 : vs. 2. 7. 14.	3a.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 2 : vs. 17. 70. op $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$
		16. 18. 20. 24. 26. 29. 33.	3b.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 3 : vs. 6. 25.
		37. 43. 46. 52. 53. 58. 59.		51.
		60. 62. 63. 67. 71. 73. 81.	4a.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 3 : vs. 27. 35. 94. op $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$
		83. 86. 87. 88. 95. 98. 99.	4b.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 79.
	2b.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 2 : vs. 85. 100.	5.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 42. op $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$
	2c.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 8 : vs. 5. 15.		
		65. 74. 80. 90. 92. 97.		

Leen.
Met optact.

II. Met optact.

op $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	1a.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 47.	2c.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 76.
	1b.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 5 : vs. 23. 36.	2d.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 30.
		50. 78. 101.	3a.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 3. op $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$
	1c.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 5 : vs. 10.	3b.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 9.
		13. 28. 38. 39.	3c.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 56.
	1d.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 8.	3d.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 5 : vs. 4.
	1e.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 31.		40. 41. 61. 89.
	1f.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 49.	3e.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 19.
	1g.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 3 : vs. 21.	3f.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 75.
		34. 77.	3g.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 5 : vs. 11.
	1h.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 48.		55. 66. 68. 84.
	1i.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 93.	3h.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 2 : vs. 32.
op $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$	2a.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 3 : vs. 45. 69.		96.
		91.	4a.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs. 82. op $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$
	2b.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 3 : vs. 12.	4b.	$\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1 : vs.
		44. 57.		72.

3i. 56. Gelijke verhouding als boven 32 tusschen *ge* en *het*. In geen geval mag *arum* de eerste heffing hebben. Alsof er ook sprake kon zijn van andere schatten!

Een verzen.

I. 3a. 94. *god ama wat*. De rhetorica komt beter uit door *a₁ma* dan door *wat* een heffing te geven.

4b. 79. *anforcht*. De sterke toon op *an* wordt door den zin vervalscht. Daarom $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ en niet $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$.

II. 1f. 49. Mogelyk is de juiste scansie $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ 1b.

1i. 93. Men kan twyfelden tusschen $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$ en $\begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array}$.

Byrhthnođ 102—201 (By. 2).

*Oneven.
Zonder optact.*

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op $\underline{\quad}$	1. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 114. 146.	3a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 151.	op $\underline{\quad}$
	155.	3b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 110.	
op $\underline{\quad}$	2a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5 : vs. 113. 139.		111.
	161. 163. 168.	4a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 4 : vs. 107. 122.	op $\underline{\quad}$
	2b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 123.		157. 169.
	2c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 16 : vs. 103.	4b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 4 : vs. 116. 130.	
	104. 120. 124. 126. 131.		143. 147.
	132. 140. 150. 153. 154.	4c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 102.	
	165. 166. 181. 183. 187.		196.
	2d. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 194.	5. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 127.	op $\underline{\quad}$
	2e. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 6 : vs. 118.		
	133. 134. 159. 174. 192.		

*Oneven.
Met optact.*

II. Met optact.

op $\underline{\quad}$	1a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5 : vs. 162. 170.	2a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 109.	op $\underline{\quad}$
	173. 178. 195.	2b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 145.	
1b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5 : vs. 105.			180.
	135. 141. 152. 158.	2c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.	
1c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 119.			142.
	149. 186.	2d. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 199.	
1d. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 112.	2e. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 115.		
	172.	2f. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 106.	
1e. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 125.	2g. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 175.		
1f. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5 : vs. 128.	3a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 121. 148.	op $\underline{\quad}$	
144. 177. 184. 188. 189.	3b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 129.		
	191. 198.		137.

By. 2. Daan 172b geheel ontbreekt, is van de even verzen 202 meegeteld, terwijl de oneven verzen tot en met 201 berekend zijn.

Oneven verzen.

1. 2b. 123. Het woord *hose* komt in het gedicht met enkele en dubbele s voor. Ik laat telkens den vorm gelden, die overgeleverd is.

2c. 165. 181. *pa* is betoond.

4b. 147. Zie pag. 208.

4c. 196. *gyf* staat in de heffing, daar geen der volgende syllaben domineeren kan.

11. 2a. 109. Wonderlyk is in deze poëzie de betoning *gegraudene*. Indien echter de overlevering juist is, kan het vers niet anders gelezen worden. Ettmuhler leest *golde gegraudene* $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$.

2d. 199. Een andere scansie is onmogelyk.

<i>3c.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1 : vs. 190.	<i>3h.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1 : vs. 192.
<i>3d.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	2 : vs. 176.				164.
			200.	<i>4a.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1 : vs. 179. op
<i>3e.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	2 : vs. 160.	<i>4b.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1 : vs.
			182.				197.
<i>3f.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1 : vs. 138.	<i>4c.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1 : vs. 185.
<i>3g.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	7 : vs. 108, 117, 136, 167, 171, 193, 201.	<i>5.</i>	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{ c } \hline \underline{\quad} \\ \hline \end{array}$	1 : vs. 156. op

Eten.
Zonder optact.

Even verzen. 1. Zonder optact.

op	\underline{a}	1 <i>a.</i> $\underline{a} \sim \sim \underline{a} < 4$: vs. 134, 143, 154, 164,	3 <i>b.</i> \underline{c} $ \underline{c} \quad 6$: vs. 123, 135, 149, 152, 200, 201,
		1 <i>b.</i> $\underline{c} \sim \sim \quad \underline{a} < 2$: vs. 156, 166,	3 <i>c.</i> $\underline{a} \sim \quad \underline{a} \quad 18$: vs. 115, 118, 126, 127, 132, 155,
		1 <i>c.</i> $\underline{a} \quad \quad \underline{a} < 1$: vs. 113,	158, 159, 160, 170, 171,
op	$\underline{c} \sim$	2 <i>a.</i> $\underline{a} \sim \sim \underline{c} > 1$: vs. 108,	176, 177, 180, 181, 186,
		2 <i>b.</i> $\underline{c} \sim \sim \sim \underline{c} > 2$: vs. 116, 151,	192, 196,
op	$\underline{a} \sim$	3 <i>a.</i> $\underline{a} \times \underline{a} < 24$: vs. 105, 106, 109, 111, 112, 117, 119, 120, 124, 125, 129, 142, 162, 165, 167, 169, 173, 175, 178, 183, 184, 188, 191, 198,	3 <i>d.</i> $\underline{c} \sim \sim \sim \underline{a} < 1$: vs. 128, <i>e.</i> $\underline{c} \sim \sim \sim \underline{c} \sim \sim 1$: vs. 133, op $\underline{c} \sim \sim$ 5 <i>a.</i> $\underline{a} \quad \underline{a} \sim \sim 3$: vs. 110, 122, op $\underline{a} \times \sim$ 141, 5 <i>b.</i> $\underline{a} \sim \sim \underline{a} \sim \quad 1$: vs. 130,

3d. 176. Alweer een weinig geprononceerd geval. De medegedeelde scansie schijnt toch de voorkeur te verdienen boven $\frac{a}{a} \cdot \frac{a}{a} \cdot \frac{a}{a} \cdot \frac{a}{a}$, wat voor de hand ligt, indien *minne* in het geheel niet op den voorgrond moet treden.

3q. 171. Voor *leny* is noch in het eerste noch in het tweede vers plaats. Ik houd het voor een toevoegsel.

201. *pearfp* ontbreekt, berust op aanvulling van Rieger. Thorpe's aanvulling *holde* komt rhytmisch op hetzelfde neer.

4b. 197. Mogelijk $\underline{\quad}$ \angle \angle \angle \angle .

5. 156. Lezing en scansie onzeker.

Een verzen.

1. 3a. 183. *bēgen lajon*, rhythmisch juist, maar de alliteratie ontbreekt (vgl. p. 210). Een coniectuur, die zin en rythme beide sterk verandert (*bevegen* Grem.), verdient toch geen aanbeveling.

3b. 152. *hysp.* Zee p. 252 bij 123a.

5a. 110. *bord* *ord* *oufeng*. Het in *ord* gelegen begrip treedt in den zin meer op den voorgrond dan *oufeng*.

	3j. $\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ 3 : vs. 1422, 27, 54.	5b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1387.	Hel 1
			1441.	
op $\underline{\quad}$	4a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1472.	5c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1382.		
	4b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1392.		1438.	
	4c. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1464.	5d. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 1381.		
	4d. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1386.		1412, 44.	
op $\underline{\quad}$	5a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1396.	6a. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1459.	op $\underline{\quad}$	
		1446.	6b. $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.	
			1384.	

Ouden.
Met optact.

II. Met optact.

op $\underline{\quad}$	1a. 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1462, 80.	2j. 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.	
	1b. 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 5 : vs. 1415, 32.		1418.
		34, 65, 68.	2k. 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.
	1c. 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1448.		1471.
	1d. 4 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 4 : vs. 1395, 98.	3a. 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1467.	op $\underline{\quad}$
		1416, 21.	3b. 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1394.
op $\underline{\quad}$	2a. 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1391.		1407.
	2b. 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1445.	3c. 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 1414.	
	2c. 4 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 1400.		61, 74.
		10, 13.	3d. 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1443.
	2d. 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1456.	3e. 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1417.	
	2e. 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 2 : vs. 1383.	3f. 1 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 3 : vs. 1406.	
		1403.	70, 77.
	2f. 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1457.	3g. 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1399.	
	2g. 4 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1479.	3h. 4 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1469.	
	2h. 3 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1431.	3i. 2 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs.	
	2i. 4 $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ 1 : vs. 1405.		1452.

3j. 1427. *unlestad*. De zin eischt betoning van *un*.

11. 1b. 1434. De betoning *áthrama* is waarschijnlijker dan *áthrama*, vgl. mhd. *Étzele*.

1c. 1448. *unlestad*, met bijtoon op de derde. Vgl. de vorige aanmerking. Bovendien heeft men hier oorspronkelijk langen klinker, die tot op heden nog niet verloren is.

2c. 1400. *loht* en *nukel* gaan boven *lotud*. Over de alliteratie zie p. 211.

1410. *landshepa* *M.*, *landscepe* *C.* *e* \dot{e} uit *j* of ouden korten klinker vóór vocaal zijn in de stukken uit Heland niet voor zelfstandige syllaben gerekend. In den regel hebben zij geminatie bewerkt maar zijn toch nog bewaard. Hun metrische beteekenis kan echter nauwelijks zóó groot zijn, dat zij niet slechts de vorige syllabe lang maken maar bovendien zelf voor een syllabe gelden, te minder, daar *e* juist als consonant de geminatie bewerkt. Alleen na *e*, die niet gemineerd is, geldt *e* voor syllabe. Sommige gevallen laten wel twijfel toe, maar een consequente behandeling is noodig. Het geval *landshepa* staat eenigszins apart, daar hier geen geminatie is, maar de opvatting is toch onzeker, en daar *C* *landscepe* heet, heb ik het woord voor drielettergrepig laten gelden.

3e. 1461, 1474. *mutun*, *ulleat* hebben wel nadruk genoeg, om boven *that*, *ef* uit te komen.

<i>2d.</i> 5	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1393.	<i>3b.</i> 1	<u>—</u> <u>—</u> 2 : vs. 1396.	Hel. 1.	
<i>2e.</i> 6	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1437.				1465.
<i>2f.</i> 7	<u>—</u> <u>—</u> 2 : vs. 1401. 80.	<i>3c.</i> 2	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1447.		
<i>2g.</i> 3	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1407.	<i>3d.</i> 3	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1425.		
<i>2h.</i> 2	<u>—</u> <u>—</u> 2 : vs. 1431.	<i>3e.</i> 5	<u>—</u> <u>—</u> 2 : vs. 1450.		
			56.	1460.	
<i>2i.</i> 3	<u>—</u> <u>—</u> 2 : vs. 1411.	<i>3f.</i> 6	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1394.		
			52.	<i>3g.</i> 7	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1420.
<i>2j.</i> 4	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1446.	<i>3h.</i> 1	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1389.		
<i>2k.</i> 4	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1443.	<i>3i.</i> 4	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1470.		
<i>2l.</i> 2	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1424.	<i>3j.</i> 5	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1471.		
<i>2m.</i> 5	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1412.	<i>3k.</i> 6	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1386.		
<i>2n.</i> 7	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1464.	<i>3l.</i> 7	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1472.		
<i>3a.</i> 3	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1469.	<i>4.</i> 4	<u>—</u> <u>—</u> 1 : vs. 1422.	op <u>—</u> & <u>—</u>	

Heliand 3589—3688 (Hel. 2).

Oneven.
Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op $\underline{\text{—}}$	<i>1a.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 1 : vs. 3594.	<i>2i.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 1 : vs.
	<i>1b.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 1 : vs. 3668.	3657.
op $\underline{\text{—}}$	<i>2a.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 1 : vs. 3596.	<i>3a.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 1 : vs. 3683.
	<i>2b.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 9 : vs. 3591. 97.	<i>3b.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 1 : vs.
	99. 3604. 12. 21. 47. 51. 56.	3666.
	<i>2c.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 1 : vs. 3624.	<i>4a.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 2 : vs. 3592. 3671.
	<i>2d.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 6 : vs. 3625. 32.	<i>4b.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 1 : vs. 3653.
	41. 43. 63. 80.	<i>4c.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 3 : vs. 3602.
	<i>2e.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 9 : vs. 3589.	39. 86.
	95. 3608. 29. 31. 42. 58.	<i>4d.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 1 : vs. 3633.
	73. 88.	<i>4e.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 2 : vs. 3634.
	<i>2f.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 2 : vs. 3620.	85.
	64.	<i>3f.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 1 : vs.
	<i>2g.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 1 : vs. 3601.	3617.
	<i>2h.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 4 : vs. 3619.	<i>5a.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 1 : vs. 3669.
	23. 49. 61.	<i>5b.</i> $\underline{\text{—}}$ $\underline{\text{—}}$ 1 : vs. 3644.

2e. 1437. *fundscēpt*; zie vorige de aanmerking.

3e. 1450. *end*, vgl. **C**.

Hel. 2. *Oneven verzen.*

I. *1a.* 3594 **C**.

2a. 3596. Volgens **C** $\underline{\text{—}}$ | | $\underline{\text{—}}$ |.

2b. 3597. 3604. Zie boven over 1451. 1454a.

4e. 3639 **M**. Indien *end* (**C**) het juiste is, dan is het vers $\underline{\text{—}}$ | | $\underline{\text{—}}$ |.

4e. 3634. *That* is betoond in den zin.

<i>Onreem. Met optact</i>		<i>II. Met optact.</i>	
op \perp	<i>1a.</i>	$1 \mid \perp \mid \perp 1$ vs. 3618.	<i>3h.</i> $1 \mid \perp \mid \perp \times 4$ vs. 3598.
	<i>1b.</i>	$2 \mid \perp \mid \perp 3$ vs. 3654. 62.	3610. 36. 45.
		82.	<i>3i.</i> $2 \mid \perp \mid \perp 1$: vs.
	<i>1c.</i>	$3 \mid \perp \mid \perp 3$ vs. 3600. 14.	3607.
		79.	<i>3j.</i> $1 \mid \perp \mid \perp 2$: vs.
op \perp	<i>1d.</i>	$4 \mid \perp \mid \perp 5$ vs. 3606. 22.	3609. 67.
		30. 38. 60.	<i>3k.</i> $1 \mid \perp \mid \perp 3$: vs.
	<i>1e.</i>	$3 \mid \perp \mid \perp 1$ vs. 3655.	3650. 59. 70.
	<i>2a.</i>	$2 \mid \perp \mid \perp 1$: vs. 3675.	<i>3l.</i> $1 \mid \perp \mid \perp 1$: vs.
	<i>2b.</i>	$1 \mid \perp \mid \perp 2$ vs. 3611.	3677.
		15.	<i>3m.</i> $2 \mid \perp \mid \perp 1$: vs.
	<i>2c.</i>	$2 \mid \perp \mid \perp 1$: vs. 3616.	3675.
	<i>2d.</i>	$5 \mid \perp \mid \perp 1$ vs. 3646.	<i>4a.</i> $2 \mid \perp \mid \perp 1$: vs. op \perp
	<i>2e.</i>	$2 \mid \perp \mid \perp 1$: vs.	3628.
		3665.	<i>4b.</i> $1 \mid \perp \mid \perp 1$: vs.
op \perp	<i>3a.</i>	$2 \mid \perp \mid \perp 1$ vs. 3652.	3674.
	<i>3b.</i>	$6 \mid \perp \mid \perp 1$: vs. 3613.	<i>4c.</i> $1 \mid \perp \mid \perp 1$: vs.
	<i>3c.</i>	$3 \mid \perp \mid \perp 2$: vs. 3590.	3640.
		93.	<i>5a.</i> $1 \mid \perp \mid \perp 1$: vs. 3637. op \perp
	<i>3d.</i>	$1 \mid \perp \mid \perp 2$: vs. 3648.	<i>5b.</i> $3 \mid \perp \mid \perp 1$: vs. 3687.
		76.	<i>5c.</i> $1 \mid \perp \mid \perp 1$: vs.
	<i>3e.</i>	$3 \mid \perp \mid \perp 1$: vs. 3605.	3635.
	<i>3f.</i>	$4 \mid \perp \mid \perp 1$: vs. 3627.	<i>5d.</i> $1 \mid \perp \mid \perp 2$: vs.
	<i>3g.</i>	$1 \mid \perp \mid \perp 2$ vs. 3626.	3672. 84. op \perp
		81.	<i>6.</i> $1 \mid \perp \mid \perp 1$: vs.
			3603 .

*Even.
Zonder optact.*

Even verzen. I. Zonder optact.

op \perp	<i>1a.</i>	$\perp \times \times \mid \perp 2$ vs. 3607. 18.	<i>3e.</i>	$\perp \times \times \mid \perp 1$: vs. 3594.
	<i>1b.</i>	$\perp \times \times \mid \perp 1$ vs. 3671.	<i>3d.</i>	$\perp \times \times \mid \perp 1$: vs. 3622.
	<i>1c.</i>	$\perp \times \times \mid \perp 3$: vs. 3606.	<i>4.</i>	$\perp \times \times \mid \perp 2$: vs. 3590. op \perp
op \perp		30. 38.		3632.
	<i>2.</i>	$\perp \times \times \mid \perp 1$: vs. 3612.	<i>5a.</i>	$\perp \times \times \mid \perp 2$: vs. 3660. 73. op \perp
	<i>3a.</i>	$\perp \mid \perp 8$: vs. 3600. 14.	<i>5b.</i>	$\perp \times \times \mid \perp 3$: vs. 3602.
		15. 16. 23. 31. 68. 78.		03. 82.
	<i>3b.</i>	$\perp \times \times \mid \perp 1$: vs. 3684.	<i>6.</i>	$\perp \mid \perp 2$ vs. 3601. 28. op \perp

II. 3a. 3652 *C.*

3l. 3677. Zie p. 210 v.

5b. 3687 *C.*

Even verzen.

I. 6. 3601 *C.*

Even.
Met optact.

II. Met optact.

Hel 2

op \perp	<i>1a.</i>	2	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	4 vs. 3589, 92.	<i>2i.</i>	5	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3656.	op \perp
					93. 3613.	<i>2j.</i>	7	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3663.	
	<i>1b.</i>	3	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	6 vs. 3636, 37.	<i>3a.</i>	2	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3598.	
					40. 50. 66. 53.	<i>3b.</i>	3	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	2 vs. 3619, 67.	
	<i>1c.</i>	4	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	4 vs. 3591, 54.	<i>3c.</i>	1	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	3 vs. 3643.	
					61. 65.					52. 62.	
	<i>1d.</i>	5	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	3 vs. 3634, 44.	<i>3d.</i>	2	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	2 vs. 3621.	
					49.					64.	
	<i>1e.</i>	6	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3604.	<i>3e.</i>	3	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	5 vs. 3597.	
	<i>1f.</i>	3	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3625.					3645. 55. 59. 79.	
	<i>1g.</i>	4	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3939.	<i>3f.</i>	5	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	2 vs. 3658.	
	<i>1h.</i>	6	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3629.					74.	
	<i>1i.</i>	2	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	2 vs. 3680.	<i>3g.</i>	7	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3670.	
					81.	<i>3h.</i>	8	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3605.	
op \perp	<i>1j.</i>	3	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3669.	<i>3i.</i>	1	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3641.	
	<i>1k.</i>	4	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3624.	<i>3j.</i>	7	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3635.	
	<i>1l.</i>	5	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3688.	<i>3k.</i>	4	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	2 vs. 3627.	
	<i>1m.</i>	6	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	2 vs. 3608.					48.	
					51.	<i>3l.</i>	6	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3626.	
	<i>1n.</i>	5	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3596.	<i>3m.</i>	7	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3611.	
	<i>1o.</i>	2	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3646.	<i>3n.</i>	4	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs.	
	<i>2a.</i>	2	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3653.					3617.	
	<i>2b.</i>	3	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3595.	<i>3o.</i>	1	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	2 vs.	
	<i>2c.</i>	1	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3686.					3647. 87.	
	<i>2d.</i>	9	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3642.	<i>3p.</i>	1	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs.	
	<i>2e.</i>	3	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3676.					3609.	
	<i>2f.</i>	4	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3633.	<i>4.</i>	3	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3677.	op \perp
	<i>2g.</i>	5	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3672.	<i>5.</i>	1	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3610.	op \perp
	<i>2h.</i>	3	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	4 vs. 3599.	<i>6.</i>	2	$\left \begin{array}{c} \perp \\ \perp \end{array} \right.$	\perp	1 vs. 3685.	op \perp

3620 57 75.

1l. *1f.* 3625. *Indecon.* zie p. 256 bij vs. 1473b. Zoo *h* vs. 3685.

1i. 3680. vgl. *C.*

1h. 3624. Zie bij Hel. 1. even vs. *1* 36. 1421.

3o. 3647. *4.*

<i>3i.</i> 1		1	vs. 63.	<i>3m.</i> 4		1	vs. 50.	Hild
<i>3j.</i> 2		1	vs. 1.	<i>4a.</i> 3		1	vs. 51.	op
<i>3k.</i> 3		1	vs. 27.	<i>4b.</i> 1		1	vs. 65.	
<i>3l.</i> 1		1	vs. 68.	<i>5.</i> 4		1	vs. 52.	op

Een.
Zonder optact

Even verzen. I. Zonder optact.

op	<i>1a.</i>	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$		$\frac{1}{2}$	1 : vs. 49.	23. 33. 48. 50. 56. 60. 62.
	<i>1b.</i>	$\frac{1}{2}$			$\frac{1}{2}$	2 : vs. 44. 45.	67.
	<i>1c.</i>	$\frac{1}{2}$			$\frac{1}{2}$	2 : vs. 14. 36.	<i>2d.</i> $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 52.
op	<i>2a.</i>	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$		$\frac{1}{2}$	12 : vs. 2. 21. 25.	<i>3a.</i> $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 17. op $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$
						28. 39. 47. 53. 58. 61. 63.	<i>3b.</i> $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 30.
						65. 66.	<i>4a.</i> $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 42. op $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$
	<i>2b.</i>	$\frac{1}{2}$			$\frac{1}{2}$	1 : vs. 37.	<i>4b.</i> $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 13.
	<i>2c.</i>	$\frac{1}{2}$			$\frac{1}{2}$	10 : vs. 15. 20.	<i>4c.</i> $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ 1 : vs. 5.

Een
Met optact

II. Met optact.

op	<i>1a.</i>	5		1	vs.	34.	<i>2d.</i>	6		1	vs.	35.	op
	<i>1b.</i>	2		2	vs.	3. 31.	<i>2e.</i>	5		1	vs.	19.	
	<i>1c.</i>	3		4	vs.	12. 24.	<i>3a.</i>	2		1	vs.	26.	
						43. 61.	<i>3b.</i>	4		1	vs.	59.	
	<i>1d.</i>	4		1	vs.	55.	<i>3c.</i>	2		2	vs.	4. 9.	
	<i>1e.</i>	1		1	vs.	8.	<i>3d.</i>	5		1	vs.	40.	
	<i>1f.</i>	2		2	vs.	7. 18.	<i>3e.</i>	6		1	vs.	54.	
	<i>1g.</i>	4		1	vs.	27.	<i>3f.</i>	1		1	vs.	46.	
op	<i>1h.</i>	5		1	vs.	11.	<i>3g.</i>	4		1	vs.	41.	op
	<i>2a.</i>	6		1	vs.	57.	<i>3h.</i>	1		1	vs.	16.	
	<i>2b.</i>	2		1	vs.	22.	<i>4.</i>	1		1	vs.	51.	
	<i>2c.</i>	5		1	vs.	6.							

Mûspillî.

Onven.
Zonder optact.

Onven verzen. I. Zonder optact.

op	<i>1.</i>	<i>1</i>		<i>1</i>	vs. 23.	<i>2b.</i>	<i>1</i>		<i>1</i>	vs. 92.
op	<i>2a.</i>	<i>2</i>		<i>1</i>	vs. 32.	<i>3a.</i>	<i>1</i>		<i>4</i>	vs. 22, 24, 54.
										80.

Een verzen.

I. *3a.* 17. De zin eischt betoning van *th*.

II. *1a.* 34. Een andere betoning is onmogelyk.

Mûsp. Ten grond ligt de niet geëmendeerde — tekst in de Denkmaler (zie bij

$3c$, $5 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	1 vs. 16 ,	$3o$, $1 \mid \underline{\quad}$	1 vs. 7 ,	Multi-
$3d$, $6 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	1 vs. 103 ,	$3p$, $1 \mid \underline{\quad}$	3 vs. 5 ,	
$3e$, $2 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	1 vs. 20 ,		$43 \mid 61$,	
$3f$, $4 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	1 vs. 45 ,	$3q$, $2 \mid \underline{\quad}$	2 vs. 2 ,	
$3g$, $6 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	1 vs. 8 ,		102 ,	
$3h$, $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	1 vs. 11 ,	$3r$, $5 \mid \underline{\quad}$	1 vs. 57 ,	
$3i$, $4 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	1 vs. 38 ,	$3s$, $1 \mid \underline{\quad}$	1 vs.	
$3j$, $6 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	2 vs. $82, 84$,		19 ,	
$3k$, $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	1 vs. 69	$4a$, $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	1 vs. 36 ,	op $\underline{\quad}$
$3l$, $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	1 vs. 30 ,	$4b$, $2 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	1 vs. 61 ,	
$3m$, $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	2 vs. 10 ,	$4c$, $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	1 vs.	
	62 ,		96 ,	
$3n$, $2 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	1 vs. 51 ,	5 , $1 \mid \underline{\quad} \mid \underline{\quad}$	1 vs. 39	op $\underline{\quad}$

Even
Zonder optie t.

Een verzen. I. Zonder optact.

op \perp	$1c$	\perp	\perp	1 vs. 20,	$3c$	\perp	\perp	10 vs. 11, 32,
op \perp	$2a$	\perp	\perp	1 vs. 91,				51, 58, 64–67, 72, 80, 88,
	$2b$	\perp	\perp	1 vs. 29,				95,
op \perp	$3a$	\perp	\perp	5 vs. 3, 12, 16,	$3d$	\perp	\perp	1 vs. 86,
				21, 16,	$4a$	\perp	\perp	3 vs. 69, 87, op \perp
	$3b$	\perp	\perp	5 vs. 47, 52,				93,
				56, 75, 79,	$4b$	\perp	\perp	1 vs. 70,
					5	\perp	\perp	1 vs. 54, op \perp

Then,
Met optact.

II. Met optact.

op	\perp	$la, 2 \mid \perp$	$\perp 3$: vs. 1, 15, 85,	$le, 4 \mid \perp$	$\perp 1$: vs. 10,
		$lb, 3 \mid \perp$	$\perp 1$: vs. 101,	$lf, 2 \mid \perp$	$\perp 4$: vs. 23, 24,
		$lc, 4 \mid \perp$	$\perp 3$: vs. 36, 45,		41, 90,
			\hat{ll}	$lg, 3 \mid \perp$	$\perp 2$: vs. 6, 89,
		$ld, 7 \mid \perp$	$\perp 1$: vs. 60,	$lh, 4 \mid \perp$	$\perp 1$: vs. 84,

3d. 103. Indien, hetgeen bij de onzekerheid omtrent wat er volgt mogelijk is, *minna* bij het eerste vers behoort, is het schema 6 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$.

30. 7. Volgens de p. 255 in de aanmerking bij Hel. 1410 medegedeelde bijzamen ware *beere* te lezen $\mathcal{L} = \mathcal{L}^*$; het type van het vers zou dan worden $1 + \mathcal{L} = \mathcal{L}^* + \mathcal{L} = \mathcal{L}^*$. De geringe afwijking is voor onze resultaten zonder betekenis.

37. 82. Zie p. 218.

31. 30. *after* behoort tot het eerste vers.

3r. 5r. *helpen* behoort tot het eerste vers.

4. 36. Indien aan het einde van het vers nog *ea* gestaan heeft, dan wordt het

op ε	$1i$	5	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 17.	$3d$	2	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 7.	Musp.
	$1j$	6	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 76.	$3e$	1	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	8 : vs. 35, 49.	
	$1k$	1	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 55.				68, 73, 83, 84, 96, 100.	
	$1l$	5	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 102.	$3f$	1	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	3 : vs. 13.	
	$2a$	2	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	2 : vs. 2, 99.				31, 37.	
	$2b$	3	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 74.	$3g$	3	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 25.	
	$2c$	4	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	2 : vs. 19, 71.	$3h$	4	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 22.	
	$2d$	5	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 91.	$3i$	1	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	7 : vs. 5, 8.	
	$2e$	6	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	2 : vs. 65, 82.				28, 33, 42, 50, 59.	
	$2f$	7	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 39.	$3j$	4	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 92.	
	$2g$	3	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 31.	$3k$	1	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	3 : vs. 43.	
	$2h$	1	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 11.				62, 98.	
	$2i$	5	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 63.	$3l$	1	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	3 : vs. 38.	
	$2j$	3	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	2 : vs. 53.				10, 61.	
op ε'				66.	$4a$	3	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 78.	op ε
	$2k$	4	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 57.	$4b$	1	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 36.	
	$3a$	1	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 30.	$5a$	4	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 11.	op ε'
	$3b$	3	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 9.	$5b$	2	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 4.	
	$3c$	4	$\left \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array} \right \begin{array}{c} \varepsilon \\ \varepsilon \end{array}$	1 : vs. 57.					

Een versen.

$1i$, $1l$, 102. *anfene* berust grootendeels op conjectuur: zie de uitgaven

$2j$, 53. Zie p. 217.

$3f$, 37. Zie p. 217.

$3g$, 25. Zie boven bij oneven versen 1 $3d$

ADDENDA EN CORRIGENDA.

Bldz. 9 en de schemata p. 48. Door een onattentie is in Vsp. 33.1 *Pó* als het voegwoord *Pó* opgevat, terwijl natuurlijk het perfectum van *þéc* bedoeld is. Daarmee vervalt het eenige voorbeeld voor optact in vs. 1 in Vsp. Het schema van het vers is dus $\underline{\text{—}} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—}$ en niet $\text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—}$. Hiernaar zijn de getallen ook verderop te verbeteren.

Passim. Op vele plaatsen (bv. p. 13.2) staat achter een muzieknoot aan het einde van een volzin een punt. Daar bij een lezer der losse vellen de vergissing voorgekomen is, dat deze punt als verlengingsteeken voor de noot werd opgevat, meen ik voor deze misvatting te moeten waarschuwen.

Bldz. 27 aaaa. Te schrappen is — en E.

Bldz. 38. Het komt mij niet waarschijnlijk voor, dat de alliteratie van 1 syllaben de meest oorspronkelijke wijze geweest is. Vgl. hierover pag. 226.

Bldz. 38--39. Wel is waar zegt men in modern Deensch *drikke mjødt, drikke vand* met hoofdtoon op het substantief, maar vooreerst weten wij niet, hoe oud deze betoning is, en dan zou zij nog niet algeheele verwaarloozing van het verbum en rekking van het monosyllabisch substantief over een heele maat rechtvaardigen.

Bldz. 41. Het is niet onmogelijk, dat Hym. 10.5 *gekk inn í sal* te lezen is $\text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—} \quad \text{—}$. In dat geval allitereert hier de optact: vgl. de voorbeelden p. 111. Van het op p. 41 bereikte standpunt mocht deze mogelijkheid slechts hypothetisch worden aangenomen (zie p. 44), maar zij wordt door onze ervaringen bij ljóðaháttur en in de wgerm. poëzie bevestigd.

Bldz. 43. Ook voor Reg. 7,2 kan een analoge redencering gelden, te meer, daar de strofe in ljóðaháttur gedicht is. Vs. 1—2 kunnen gedeeld worden *gjafar þú gafi, gáflattu óst-gjafar, gáflattu* staat dan wel niet in de betling maar in zwaren optact en allitereert. Daarmee kan aan het parallellisme

met vs. 1. 3 voldoende uitdrukking gegeven zijn. Het vers is dan niet een voorbeeld voor alliteratie van een sterk bijtonige syllabe na de heffing (*gjaʔ*), daar deze syllabe zelf in de heffing komt te staan, maar voor alliteratie van optact. Intusschen staat deze opvatting voor mij niet vast; ook de t. a. p. gegevene laat zich op de daar meegedeelde gronden verdedigen.

Bldz. 115. Bij de bespreking van het vers *ef' 'ok) þú, Vafþrúðnir! citir* heb ik er niet op gelet, dat str. 42.3 eenigszins afwijkt en luidt *qll, Vafþrúðnir! citir. qll* is hier zeker geen optact. De verdeling van het vers wordt hier een andere, t. w.

ef' 'ok) þú, Vafþrúðnir! citir. qll. Maar het rhytme van *Vafþrúðnir* blijft hetzelfde; het is slechts versneld. In plaats van $\underline{\quad} \bullet \bullet$ is het hier

$\bullet \bullet \bullet$. Voor onze berekeningen heeft dit geen beteekenis, daar deze verzen niet opgenomen zijn in de schemata, die aan de statistische besprekingen ten grond liggen.

Bldz. 210. In het in dit geschrift niet geschematiseerde deel van By. komen een paar gevallen van eindrijm voor. Het belangrijkste is 271, het eenige geval naast 183, waar het stafrijm niet in orde is (alleen alliteratie in het tweede vers). Toevallig kan het halve rijm zijn in vs. 282 *broðr - óþer* en is zeker het rijm in 309 *máfelode - hafenode*. Deze verzen toonen, dat wij ook hier het einde der alliteratiepoezie naderen. Te meer moeten wij de zekerheid bewonderen, waarmee de dichter de oude techniek nog beheerscht. Zijn werk staat daardoor in volkomen tegenstelling met *Muspilli*.

Bldz. 246. Be. 2. Oneven vv. *II 36*, vs. 363. Eene derde mogelijkheid is $\underline{\quad} \bullet \bullet$, vgl. p. 255 over Hel. 113 la

Een onbekend Indisch tooneelstuk

(gopālakelicandrikā).

TEKST MET INLEIDING

DOOR

W. CALAND.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

DEEL XVII N°. 3.

AMSTERDAM,
JOHANNES MÜLLER.
1917.

EEN ONBEKEND INDISCH TOONEELSTUK.

Toen voor eenigen tijd de Sanskrit handschriften te Leiden aanwezig, die voor 't meerendeel een schenking van Prof. KARR zijn, tot mijne beschikking werden gesteld om ze te beschrijven, bevond ik tot mijne niet geringe verrassing, dat één van die handschriften een tooneelstuk bevat, dat geheel en al onbekend blijkt te wezen. De titel van dit drama is: *gopālakelicaandhrat*, hetgeen letterlijk beteekent: „Herders-spel-maneschijn”: wij zouden het eerder noemen. „Het spel van den Herder”. Blijkens den inhoud is niet de eerste de beste herder of koeherder, doch inzonderheid de Herder Kṛṣṇa bedoeld, terwijl het woord „spel” te nemen is in de beteekenis van „scherts” of „liefdesspel”. Dat dit tooneelstuk in Europa onbekend is, blijkt daaruit, dat Aufrecht in zijn *Catalogus Catalogorum* het nergens vermeldt en het evenmin in de mij bekende *Catalogi* van handschriften, die na Aufrecht's werk verschenen zijn, voorkomt, terwijl Dr. F. W. THOMAS, de bibliothecaris van het India Office, mij berichtte, dat de titel ook hem onbekend was. In het volgende moge over dit tooneelstuk iets medegedeeld worden. Het liefst zou ik een volledige vertaling ervan aangeboden hebben, doch daartoe schieten voorschands de hulpmiddelen te kort. Wel is de tekst over 't algemeen vrij goed overgeleverd en hier en daar gecorrigeerd, doch vele plaatsen zijn moeilijk of niet leesbaar, en van een commentaar is natuurlijk geen sprake. Ook ontbreken er, jammer genoeg, drie bladen aan 't handschrift, en hier en daar heeft de afschrijver passages overgeslagen, die dan *secunda manu* in margine worden aangegeven. Door de zorgeloosheid evenwel van den binder zijn die ingevoegde passages meermalen geheel of ten deele onverstaanbaar geworden, ja soms onherroepelijk verloren gegaan, daar hij de bladen op gelijke breedte heeft ingekort.

Het handschrift. Het handschrift zelf van de Gopālakelicandrikā (n°. 2341 der Mss. lugd., n°. 2 der Sanskrit hss.) is niet oud, misschien een 200 jaar. Het is van bruin lompenpapier, 27 à 28 cm. lang, 5 à 9 cm. breed, en bevat 7 regels per pagina: het bestaat uit 102 blaadjes; het laatste is genummerd 113, hetwelk onjuist is ten gevolge daarvan, dat het op fol. 55 volgende blad abusievelijk 99 i. p. v. 89 genummerd is, terwijl er drie blaadjes (fol. 65, 66, 67) ontbreken. Het hs., in nāgarī, is niet zoo heel gemakkelijk te lezen, en de scherpste kritiek is vereischt: er wordt geenerlei onderscheid gemaakt tusschen *ta* en *na*; tusschen *ata*, *naa* en *tta*; tusschen *ca*, *va* en *ba*; tusschen *jja* en *ṇja*; *ma* en *sa*, en *pa* en *ga* worden vaak verwisseld: *i* en *o*, en *kha* en *rava* zijn dikwijls bijna niet te onderscheiden: *ta* en *da* vallen vaak samen, eveneens *dya* en *gha*; *vna* wordt soms *sarya*, soms *rsā* of *rsma* geschreven; de anusvāra is dikwijls zoo onduidelijk aangegeven, dat hij licht over 't hoofd gezien wordt.

Er bestaan gronden om aan te nemen, dat ons hs. copie is van een palmblad origineel, en wel in ander schrift dan nāgarī; dat het een afschrift van een palmblad hs. is, mag men besluiten uit de, soms op geregelde afstanden voorkomende, kringetjes, die blijkbaar de holten weergeven, waardoor het snoer, dat de palmbladeren bijeenhield, getrokken werd. Dat het origineel vermoedelijk in grantha was, volgt uit de verwisseling van *śi* en *gi*, van *pa* en *va*, van *r* en *ra*, uit de verdubbeling van *p*, *y* en *r* na *r*, uit den sandhi (slot-*ya* met begin *ka* bijv.: *ṇka*, slot-*s* of *-s* voor begin-*s* of *-s*) en uit het, trouwens niet consequente, gebruik van den upadhmānīya (óók voor *k* en *kha*).

Daar er stellig geen kans is, een ander, beter en vollediger, handschrift te verkrijgen, heb ik het gewaagd, niettegenstaande vele verzwarende omstandigheden, toch dit onbekende tooneelstuk, dat in vele opzichten merkwaardig mag heeten, als toevoegsel bij het hier geboden opstel uit te geven. Een factor van groot gewicht is natuurlijk de metrick, die mij in staat stelde menige passage in orde te brengen. Overal waar een of meer syllaben ontbreken, zijn die door mij in haakjes ingevoegd, terwijl mijne afwijkingen van het hs. in de noten vermeld worden. Dat er nog menige passage onbegrijpelijk is gebleven, kan geen wonder baren. Mogen de critici behulpzaam zijn, die te verbeteren.

Eigenaardigheden van het drama.

Ons tooneelstuk vertoont hoogst merkwaardige eigenaardigheden, waardoor het afwijkt van bijna alle bekende Indische drama's. De eerste eigenaardigheid, die den lezer treft, is deze, dat het van 't begin tot het einde is opgesteld in zuiver Sanskrit, en dat niet,

zooals dat anders 't geval is, door niet-brahmanen en vrouwen Prākṛit gesproken wordt

Wanneer na het gebruikelijk voorgebed (de nāṇḍī), de tooneel-directeur den herfstnacht, die blijkbaar het tijdstip is, waarvoor het stuk bestemd is, heeft geprezen als bijzonder geschikt voor den rāsa-dans, d. w. z. den uitgelaten rondedans, dien Kṛṣṇa met zijne geliefde herderinnen uitvoert en waarin hij door zijne toovermacht 't haar doet voorkomen, alsof telkens tusschen twee herderinnen een Kṛṣṇa optreedt. — na dit voorgebed dan roept de tooneel-directeur zijn huisvrouw ten tooneele; deze treedt op en vraagt in 't Prākṛit: „Wat is er van uw verlangen, Mijnheer?” Waarop de ander op verwijtenden toon antwoordt: „Lieve, het is hier niet de gelegenheid voor de gemeene taal (de volkstaal, het Prākṛit); dit hier is geen vergadering van gewone vorsten, maar van de uitgelezenste Viṣṇu-vereerders”. De tegenwerping der actrice, die zich een tooneelstuk zonder aanwending van Prākṛit niet goed kan voorstellen, weerlegt hij door er op te wijzen, dat toch ook het Hanumannāṭaka in enkel Sanskrit is opgesteld, en dat dit stuk toch bij elke gelegenheid hoogelijk gewaardeerd wordt; dat derhalve de „godenspraak”, d. w. z. het Sanskrit, zonder bezwaar kan worden aangewend. Inderdaad is het door den sūtradhāra hier vermelde tooneelstuk het eenige, dat in enkel Sanskrit is geschreven.

Een tweede eigenaardigheid van ons herdersspel is dit, dat het doorspekt is met allerlei beschrijvingen, deels meer van epischen, deels van lyrischen aard, die niet in den mond van een der eigenlijke acteurs passen, en het merkwaardige daarbij is nog dit, dat zoowel de vele lyrische intermezzi als andere, in proza vervatte mededeelingen, niet zelden in verhaaltrant, dus met de werkwoorden in den verleden tijd, worden gegeven. Een paar voorbeelden ter illustratie. Aan 't begin van het derde bedrijf, onmiddellijk nadat de herderinnen door Kṛṣṇa verlaten zijn, heet het: „De schare der herderinnen is bedrukt door 't heengaan van Kṛṣṇa, en wel zóó: „De strik van haar hoofdhaar is over haar gelaat neergevallen, door den struikelenden gang is haar gewaad afgezakt en de schoonheid harer welgebouwde gestalte geweken; met slap geworden voetstappen en door elkaar pratend komt daar de schare der vrouwen als waanzinnig nader”. „Nu stelt Rādhā”, zoo leest men onmiddellijk daarop, „de smart der scheiding minisch voor: „Naar alle zijden richt zij keer op keer op de openingen tusschen de dichte lianen den wimperval harer roodgeweende oogen en haar gelaat, schoon als de maanschijf; door den last der schaamte gekweld, bewaart zij voor hare vrienden

dinnen 't zwijgen'. Nu een voorbeeld van verhalend proza: „En zoo blaast Kṛṣṇa op zijn fluit. Daarop werd de herdersnederzetting gevuld met de uit de fluit voortgekomen klanken. De vrouwen der nederzetting, bedrukt door het van Kṛṣṇa gescheiden zijn, versperden vóór hem den weg.” Deze en dergelijke passages, die zeer talrijk zijn, kunnen natuurlijk niet aan een der medespelers in den mond gelegd zijn. Door wien ze uitgesproken worden, blijkt ten duidelijkste uit ééne passage, waar wij lezen: „De *sacaka* tot de toeschouwers: „In de land de rietfluit dragend en op den schouder den bamboestaf, het oog streelend, door zijn ooringen de oogreps en de gevulde wang sierend, kwam daar de bebbinde Kṛṣṇa uit het prieel te voorschijn”. Het woord *sacaka*, tot dus verre slechts uit een lexicographischen tekst bekend, komt hier voor 't eerst voor. Het moet volgens Hemacandra synonym zijn met *sātradhāra*, tooneeldirecteur. Geheel daarmee gelijkstaand schijnt het toch niet te zijn: op grond van de etymologie van het woord kan men als beteekenis aannemen: „hij die aanduidt, verklaart”. De *sacaka* kan dus een persoon zijn, die, zooals bij ons in den bioscoop, de nadere toelichting geeft van wat er op 't tooneel gebeurt. In dit verband moet nog op enkele feiten in ons tooneelstuk opmerkzaam worden gemaakt, vooreerst hierop, dat een enkele maal de woorden van den „verklaarder”, als men het woord *sacaka* zoo mag weergeven, ineenvloeien met de woorden, die in den mond van een der acteurs passen. Het heet daar: „Daarop treedt Yaśodā (d. i. Kṛṣṇa's pleegmoeder, die ongerust is over 't lange wegblijven van haar lieveling) in den hof op. En wel zoo: „Op den omtrek der deur den blik vestigend, een tranenstroom doende vlieten, rondwerdend (zoo staat er!) haar borstenpaarrondte, dat bevochtigd is door de (tranen van) liefde tot haar zoon, vragend de voor haar staande schoone begeleider met door liefde gebroken stem: „Lieve, is ook heden nog niet gekomen mijn Mukunda, wiens al de maan zoo schoon gelaat met de fluit voorzien is?” Aangezien het niet waarschijnlijk is, dat midden in het vers de „verklaarder” zijn woorden afbreekt en die door den betrokken acteur, in casu de actrice, die Yaśodā voorstelt, laat

Gissingen ont-
trekt de wijze
van opvoering.

vervolgen, gis ik, dat bij de opvoering van ons stuk iets dergelijks kan hebben plaats gehad als wat Growse in zijn boek over Mathurā (2de uitg. van 1880, pag. 75, 76) vermeldt van de populaire tooneelstukken, die thans nog ter eere van Kṛṣṇa in Mathurā worden opgevoerd. De acteurs, vooral zij die Kṛṣṇa en Rādhā voorstellen, zijn daar kinderen, die geen woord spreken, doch wier handelingen begeleid worden door de woorden van den Rāsadhārin, d. w. z. zekeren Brahmaan, die zijn levensonderhoud vindt door

de opvoering dier landelijke mysterie-spelen¹. De opvatting, dat ook in ons stuk de acteurs, vooral de herders en herderinnen, nog meer als knapen en meisjes (*bāla*, knaap beneden de 16 jaar), dan als volwassen personen moeten gedacht worden, wordt versterkt door een zeker tooneel, waar Kṛṣṇa als meisje verkleed ten huize van Rādhā's ouders optreedt, bij welke gelegenheid Rādhā's vriendin Lalitā, die deze verkleeding heeft bewerkt, tot Rādhā's moeder zegt, dat dit meisje gekomen is om Rādhā's vriendschap te verwerven: „als gij 't goedvindt, wil zij wat met de pop komen spelen”. Daaruit blijkt d. m. dat, niettegenstaande de gevoelens van liefde en liefdesmart, die allerwege in het stuk op den voorgrond treden, de hoofdpersonen toch als kinderen, als knapen en meisjes, te denken zijn. In de praktijk zou het nu wel groote bezwaren gehad hebben aan een troep kinderen het Sanskrit voldoende bij te brengen. Ik vermoed dus, dat, zóó ons stuk ooit is opgevoerd geworden (zie beneden!), men zich de zaak zóó heeft voortstellen, dat gedurende het geheele stuk alles gezegd wordt door den *svaśa*, juist zooals thans nog te Mathurā geschiedt, en dat de acteurs slechts de handelingen verrichten, waarbij wellicht door een lichten wenk van den *svaśa* wordt aangeduid, wie telkens als de spreker gedacht moet worden.

Het hier uitgesproken vermoeden omtrent de wijze van opvoering van ons tooneel-stuk is, dat moet hier uiddrukkelijk gezegd worden, niet in alle opzichten bevredigend. Men kan zich bijv. lezwaarlijk voorstellen, hoe de scène van den kleederen-diefstal ten tooneele gevoerd is. Intusschen zijn er nog twee andere mogelijkheden denkbaar. Vooreerst zou men, en deze opvatting schijnt op 't eerste gezicht veel voor zich te hebben, kunnen denken aan een schimmenspel. Het is bekend, dat PRIMER (Zie Sitz. Ber. der Kgl. Preuss. Akad. der Wiss., 1900, pag. 500) vermoed heeft, dat men zich het Hanumannātaka voor te stellen heeft als bestemd om als schimmenspel te worden opgevoerd. Nu heeft de Gopālakelicandrikā met het Hanumannātaka niet alleen dit gemeen, dat het in enkel Sanskrit is gesteld, maar ook de boven aangeduide merkwaardigheid, dat aan een persoon buiten de acteurs (in het Hanumannātaka aan den sātradhāra) allerlei passages van verhalenden (epischen) aard in den mond gelegd worden. Het komt mij evenwel voor, dat er bezwaren bestaan, ons stuk te beschouwen als bestemd om als schimmenspel te worden opgevoerd, en wel vooral verschillende

1 „..... one of the *Basthans*, who collects the troupe of singers and musicians, and himself takes the chief part in the performance, declaiming in set recitative..... while the children who personate Kṛṣṇa and Rādhā act only in dumb show”.

scenische aanduidingen (wanneer het bijv. heet, dat een acteur optreedt met gordijn-wegschuiving). Op nog eene andere mogelijkheid schijnt intusschen te duiden het slot der passage, beneden op pag. 9 vertaald: „de toeschouwers, een bloemenregen er op geworpen hebbend, buigen zich.” Deze passage schijnt mij slechts dan mogelijk en begrijpelijk te zijn, wanneer men zich ons tooneelstuk denkt als een lees-drama, d.w.z. een drama bestemd, niet om te worden ten tooneele gevoerd, maar slechts om gelezen te worden. Zóó zou ook de boven opgeworpen moeilijkheid van het vertoonen der kleederen-diefstal-eene niet bestaan.

Auteur.

Wie de auteur van ons stuk is geweest, daaromtrent bestaat geen twijfel, en ook omtrent den tijd, waarin 't vervaardigd is, valt iets te gissen. Wat het eerste punt betreft, het is gebruikelijk, dat in het voorspel de tooneeldirecteur, met zijn huisvrouw sprekende, het auditorium inlicht omtrent het stuk, dat zal worden ten tooneele gevoerd. Zoo ook in de *Gopālakelīcandrikā*. De *sūtradhāra* zegt: „Hier is nu aan ons toevertrouwd het geheel nieuwe tooneelstuk (*nāṭaka*), genaamd het „Herders-spel-maanlicht”, hetwelk vervaardigd is door Rāmakiṣṇa, die in de voeten des Heeren vreugde schept als in den geur van de lotus. Dat moet nu tot een feest dezer vergadering worden opgevoerd.” De actrice: „Is die dan geboren in het geslacht van Daṇḍin¹⁾, van Bhavabhūti of van den dichter Bhāravi, dat de compositie zijner taal strekken zal tot een hartefeest der vorstelijke vergadering?” De acteur: „Dit is een ander, en wel een, die de vereerders van Viṣṇu in de hoogste verrukking brengt. Immers: „Er was eens een zekere Brahman, Devajīti genaamd, die door de menigte zijner deugden en door zijn schoon niterlijk het sieraad was van Gujārāt-land, die door den nektar van 't denken aan de voeten des verhevenen Rāmānuja de drie kwellingen²⁾ weggewassen had, en van wien in den reinen stamboom der Noordelijken wijd en zijd gesproken werd: van dien is deze de zoon, die door zijn beleid in breeden kring succes heeft gehad, zoo gij van hem gekoord hebt.” Dus de auteur van ons tooneelstuk is een zekere Rāmakiṣṇa, zoon van Devajīti, geboortig uit Gujārāt; daar er vele auteurs van den naam Rāmakiṣṇa bekend zijn, geeft de naam op zich zelf geen nader uitsluitel omtrent den tijd, waarin hij geleefd heeft; doch blijkens de aangevoerde passage is hij te stellen na Rāmānuja, den beroemden hervormer van het

Tijd.

1) Hier geldt dus Daṇḍin als een tooneelspeldichter, een argument voor Pischel's theorie dat hij de auteur is van de *Mychakāṭikā*.

2) Voorkomend uit den geest, uit het fatum, uit de wezens; *ādhyātmaika*, *ādhibhauṛika*, *ādhibhauṛika* (Sūtrata I. 89, 5).

Viṣṇuisme uit de 12^e eeuw. Meer dan deze terminus post quem is niet met zekerheid aan te geven: ook de vroeger medegedeelde vermelding van het Hanumanāṭaka, dat in de eerste helft der 11de eeuw wordt gesteld, doet geen nadere tijds-bepaling aan de hand. Wij moeten dus naar andere gegevens zoeken. Het Bhāgavata-purāṇa is den auteur van ons stuk bekend geweest: hij heeft meerdere verzen, die ook in dit Purāṇa voorkomen, en noemt het één met name, waar de tooneeldirekteur zegt, dat „reeds door 't éénmaal vernemen van des Heeren (d. i. Viṣṇu's) naam zelfs de Pulkaśaka van den kringloop der wedergeboorten bevrijd wordt, zooals het Bhāgavata zegt”¹. In welken tijd evenwel dit Purāṇa, waaromtrent men 't eens is dat het betrekkelijk jong is, moet gesteld worden, staat niet vast. WINTERNITZ (Ind. Lit. Gesch. I, pag. 405) is geneigd het vóór de 13de eeuw te plaatsen. Slechts zooveel valt dus met zekerheid te zeggen, dat de Gopālakelīcandrikā na de 12de eeuw te stellen is: het kan natuurlijk ook betrekkelijk modern wezen, daar immers ook heden ten dage nog Indische drama's geschreven worden. Wellicht kan één gegeven van archaeologische aard den terminus post quem nog eenigszins beperken. Tweemaal is er sprake van zekere versiering bestaande in parels, die aan den neus gedragen worden: *nāsāṅgrollasadaśchamaḥ kṛtā-gaḥa-līptyādharaṭambayā* (fol. 99. a, lees 89. a): „door de schitterende, heldere op haar lip neerhangende parels aan hare neusspits” en: *nāśī-lalitamahāsaktisenoṇṇaḥśaḥ* (fol. 108. a, lees 98. a): „stralend gelijk de zon door de aan zijn neus zich heen en weer bewegende parels”. Het is waarschijnlijk, dat deze wijze van versiering niet heel oud is, althans in het epos schijnt ze niet gevonden te worden: wanneer zij in zwang is gekomen, heb ik echter niet kunnen vinden².

Het drama
een nāṭaka.

Ons tooneelstuk, dat door den satradhāra zelf een nāṭaka genoemd wordt, schijnt inderdaad tot deze categorie van drama's te behooren: het aantal der bedrijven schijnt zes te zijn, terwijl het minimum voor een nāṭaka vijf is. Wel is dit niet geheel zeker, daar slechts het slot van den eersten en den tweeden aṅka uitdrukkelijk worden aangeduid (fol. 31. a: *prathamō 'ṅkaḥ*, fol. 18. b: *dvitīyo 'ṅkaḥ samāptim agāt*), doch het derde bedrijf is hoogstwaarschijnlijk op een der ontbrekende folia 65—67 geëindigd, terwijl het vierde reikt tot fol. 87. b, en het vijfde tot fol. 106. b (lees: 96. b); althans het woord *praveśakaḥ* duidt hier telkens den aanvang van een nieuw bedrijf aan. Iets opmerkelijks is er in 't gebruik van

¹ Vgl. Bhag. pur. VI. 13. 8, waar eveneens het unicum *pulkaśaka* voorkomt.

² Zie Add.

den term *prastāvanā*, die gewoonlijk het voorspel aanduidt, het tooneel tuschen het voorgedebd en het eerste bedrijf; in ons stuk evenwel heeft het, wanneer de tooneeldirekteur van 't tooneel verdwenen is en het eigenlijke tooneelstuk begint (fol. 8. b): *tataḥ prastāvanā*. Op zich zelf beschouwd zou dit een onnauwkeurigheid kunnen zijn voor *iti prastāvanā*, doch het is opvallend, dat ook fol. 18. b, na 't eind van 't tweede bedrijf, het derde opent met de woorden: *tataḥ prastāvanā*. In ons stuk schijnt dus deze term op een andere wijze dan gewoonlijk gebruikt te worden, en wel om aan te duiden, dat een nieuw bedrijf begint, waartoe echter geen nieuw optreden vereischt wordt, daar dezelfde acteurs na 't voorafgaande bedrijf op het tooneel blijven, en dus de term *praveśaka* niet zou kunnen dienen.

De auteur van ons tooneelstuk, dat dus van 't begin tot het einde in zuiver Sanskrit is geschreven, weet de woorden zijner acteurs, waar hij ze geen hetzij eenvoudige, hetzij hoogdravend proza laat spreken, in de meest verschillende en kunstige versmaten in te kleeden. Het talrijkst zijn de verzen in *śārdūlavikrīḍita-metrum*, dat tuschen de 140 en 150 maal voorkomt; dan komt de *āryā*-strophe met hare variaties: de *upagiti* bijv. komt tuschen de 50 en 60 maal voor, dan de *sragdharā* en de *śālinī*, beide \pm 45 maal. Eenige malen wordt ook het rijm aangetroffen.

Mysterie-spel. Men zou misschien geen ongelijk hebben, wanneer men het tooneelspel, waarover hier gehandeld wordt, een mysterie-spel noemde. De stof immers is ontleend aan de religie en wel bijzonder aan de jeugdgeschiedenis van Kṛṣṇa, een der meest populaire incarnaties van Viṣṇu, die deze god aannam om de wereld te verlossen van den tyran Kamsa. Het is bekend, dat ook thans nog in Bengalen (en ons handschrift is door Prof. Kṛṣṇa te Benares verworven) een soort van populaire drama's, waarvan Kṛṣṇa de hoofdperson is, worden ten tooneele gevoerd, *gātrā*'s genaamd, omdat ze samen vallen met processies ter eere van deze godheid¹. Deze *gātrā*'s kunnen in een tempel worden opgevoerd: alsdan plaatst men het beeld van den god op een estrade en de acteurs treden aan zijne voeten op²). Dit schijnt ook de situatie van ons stuk te zijn. Wanneer de goddelijke Herder aan 't begin van het stuk met zijne vrienden is opgetreden, zegt de acteur (de tooneeldirekteur) tot zijne huisvrouw (de *nāṭī*): „Schoone, breng nu bijeen alles wat benodigd is om

¹ S. Livi, *L'element indien*, pag. 397; G. G. Mathura, pag. 76; Nisikānta Chattopadhyaya, *The Year or the popular dramas of Bengal*, Zurichsehe Dissertation, London 1882, pas-sim.

² Livi op. cit. pag. 397.

hem met lampzwaaiing te eeren". Het hier door „lampzwaaiing" weergegeven woord luidt in den tekst: *āṛṛjāna*. In de gedrukte teksten beteekent het woord: *lustratio exercitus*, doch volgens den *Śabdakalpādruma* is de term ook gelijkwaardig met *ārātrika*, waarmee wordt aangeduid: „das zum Schwenken vor einem Idol dienende Licht oder Gefäß", en ook deze ceremonie zelf.¹⁾ Als de *satradhāra* zijn huisvrouw die opdracht heeft gegeven, doet zij, zooals hij bevolen heeft. Zij nadert al zingend, met zich brengend het als een maan-cirkel er uitzierende „lampzwaaiingsvat" voorzien van de „maan-pit" (hoe men zich deze *caṇḍakavartī* te denken heeft, is niet duidelijk). De acteur zegt dan: „Besproeiend rondom met vreugdetranen, als waren 't lotus-bladeren, de lamp, o lieve, vertoont gij U nog meer eere bewijzend". Tot de toeschouwers zegt hij: „Daar heeft zich in zichtbare gestalte de Heer der hoogste zaligheid, om zijne getrouwen een gunst te bewijzen, vertoond, door mij hier aangebracht. Op mijn bevel is mijne huisvrouw gemaderd met het „lampzwaaiingsvat". Ziet ook gij, mijne Heeren, ieder voor u zelf!" De toeschouwers stonden hier weer de verhalende traant!, de hol aan elkaar gebrachte handen voor zich houdend, met gebogen hoofde. De actrice verricht de manipulatie van het *āṛṛjāna*. De acteur beschrijft het: „In de als smaragd-spiegels schijnende rondten tusschen de diadeem-sieraden fonkelt door de stralen der „maanpit" de maan onder den schijn van 't lampje". De toeschouwers, een bloemenregen er op geworpen hebbend, buigen zich".

*Gelegenheid
waarevoor het
drama
bestemd is.*

Het stuk wordt dus, zooals dat ook met de moderne *gātrā*'s het geval is, des nachts opgevoerd en wel op vollemaansnacht van den herfst. Immers de tooneeldirekteur zegt dadelijk na 't voor-gebed: „Hé, deze nacht heeft de herfst-maan tot sieraad en daarin zoemen de rondvliegende bijenzwermen om de witte (des nachts bloeiende) lotussen". En in 't begin van het laatste bedrijf komt de herfstvollenaan, als twee denkbeeldige personen gesplitst, op, om Kṛṣṇa te herinneren aan zijne belofte den *rāsulāsyā* op den eerstvolgenden vollemaansdag in den herfst te houden. Volgens sommigen²⁾ heeft te Vṛndāvana, de plaats door Kṛṣṇa's jeugd-geschiedenis beroemd, de *rāsagātrā* plaats van af den 10^{den} tot op den dag van vollemaan in Sept.-Oct. Uit verschillende passages in ons stuk blijkt dus, dat het bestemd is, om te worden opgevoerd tijdens een *rāsagātrā*, d. w. z. het herfstfeest ter herdenking van Kṛṣṇa's uitgelaten rondedans met de Gopī's.

1) Petersb. Wb. s. v. *ārātrika*.

2) Wilson, *Essays and Lectures* vol. I, pag. 130.

Ter inhouding. Alvorers den inhoud van ons tooneelstuk te schetsen, is het wellicht niet overbodig de voornaamste feiten van Kṛṣṇa's jeugd-geschiedenis kortelijk in herinnering te brengen. Den tyran van Mathurā, Koning Kāṁsa, was voorspeld, dat hij door het achtste kind zijner zuster Devakī, die met Vasudeva gehuwd was, zou gedood worden. Om hem aan de vervolging van zijn oom te onttrekken werd Kṛṣṇa in den nacht zijner geboorte door zijn vader naar de oeverzijde der Yamunā in veiligheid gebracht bij den herdersverft Nanda en diens echtgenoot Yasodā te Gokula, die hem, in de meening dat hij hun zoon was, opvoedden te samen met zijn anderen halfbroeder Balarāma, wiens moeder Rohiṇī was. Hier groeide Kṛṣṇa als herdersknaap op, doch reeds zeer spoedig bleek uit allerlei machtsvertoon van 't kleine knaapje, dat hij geen gewoon kind was. Zoo wist hij nog als zuigeling de door Kāṁsa afgezonden Patanā, die haar vergiftigde boerst aan 't kind gaf, geheel te vernietigen. Toen hij eens boter gestolen had en door Yasodā stevig vastgebonden was (van daar zijn naam *dāmōdara*), wist hij zich los te rukken en met zulk een geweld tusschen twee boomen, waarin ten gevolge van een vlok twee dienaren van Kubera veranderd waren, door te gaan, dat deze van elkaar gerukt en nu van den vlok bevrijd werden. Een van de meest populaire heldendaden van Kṛṣṇa was zijn overwinning op de giftige slang Kālīya, die de Yamunā onveilig maakte. Al de herdersmeisjes en -vrouwen van Gokula, wier harten door des Herders fluitspel waren geroofd, waren als verzet op Kṛṣṇa, van wien zij 't niet konden dragen, gescheiden te zijn. Van alle herderinnetjes is evenwel Rādhā hem het meest dierbaar. In geen verhaal van Kṛṣṇa's jeugd ontbreekt de voor ons gevoel eenigszins aanstootelijke episode, hoe eens de herderinnen om te baden zich in de Yamunā te water begaven, hoe hij hare kleederen stal, daarmede in een hoogen boom klom en de kleederen niet wilde teruggeven, voordat ieder der meisjes uit 't water zou gekomen zijn en met opgeheven handen zich voor hem zou geplaatst hebben. — Dit zijn de hoofdfeiten die bij den toeschouwer, den lezer of den hoorder van het drama als bekend worden verondersteld.

Ik wil thans trachten een overzicht te geven van ons tooneelstuk, waarvan de hoofd-inhoud is de vereeniging van Kṛṣṇa met zijne geliefde Rādhā.¹⁾ De dramatis personae zijn:

Kṛṣṇa met zijne vrienden (vooral Subāhu, Makaranda, Madhu-maṅgala en Jayanta, die hier het komische element vertegenwoordigt).

¹⁾ "The soul's devotion to the Deity is pictured by the self-abandonment to Kṛṣṇa of his queen Rādhā". Grierson in Enc. of R. and E., VIII, 96, b.

Rādhā met hare vriendinnen (vooral Lalitā, Candīvāh).

Balarāma, Kṛṣṇa's oudere broeder.

Nanda, pleegvader van Kṛṣṇa.

Yasodā, pleegmoeder van Kṛṣṇa.

Kṛnti, moeder van Rādhā.

Rohiṇī, moeder van Balarāma.

Paṇḍamāsī, i. d. ontdubbelde gepersonificeerde vollemansnacht
sāndi, i. d. van den kerst.

Yegunīyā, de gepersonificeerde Blusie door Kṛṣṇa's tooverkracht bewerkt.

De plaats der handeling is Gokula aan de Yamunā en omstreken.

Voorgebed en Het stuk opent op de gebruikelijke wijze met het uit twee
coorspel strophen bestaande voorgebed, waarin de god Kṛṣṇa en zijne geliefde Rādhā worden aangeropen. De eerste strophe luidt:

„Hij, die getroffen is door de bliken der scharen van godenvrouwen¹⁾, die door de klanken zijner fluit verrukt en verdwaasd waren; hij, wiens aanblik ondragelijk was voor den draak (Kāliyā), wiens oog wreedaardig was als de jonge zoon; hij, die aan de armen bespoeld werd door het water losgelaten door den olifant Kuvalayāpīda²⁾; hij, die door het verslaan van Kamsa de schare der onsterfelijken verblijdde, die Mukunda genaamde (God) moge U beschermen.”

De tweede strophe luidt:

„Van haren in de grotwoning in voorgewenden slaap neerliggenden echtgenoot kuste Rādhā, hoog van trots³⁾, de lip, toen zij van aangezicht tot aangezicht tegenover Mādhava's liefelijkheid stond, ziende dat op zijn gelaat de pupil van zijn lotus-oog door een glimlach liebreliijk bewogen werd. Zij, wier blik uit schaamte nederwaarts gericht werd, geve U thans overvloed van zegeningen.”

Daarna houdt de tooneeldirecteur het reeds boven kortelijk medegedeelde gesprek met de zangers en met zijne huisvrouw, waarin hij het stuk aankondigt, dat ten tooneele zal worden gevoerd, van den uit Gujarāt geboortigen Rāmakṛṣṇa. Het bezwaar der actrice tegen een Gujarātī, daar de bewoners van dat land als hardvochtig (*nīḥṣṛēhā*) bekend staan, weerlegt de tooneeldirecteur door er haar verwijtend op te wijzen, dat toch niet de afstamming, de familie,

¹⁾ *amaraśatthā*, blijkbaar zijn de Gopi's bedoeld, die immers oorspronkelijk heetische nymphen *apsarasen* waren, vgl. Viṣṇu-purāṇa V. 38.

²⁾ Vgl. Bhāg. pur. X. 43. 15: *matlakṣṇa dāpīna n'syāt dantapāṇḍhā samatrasat anantapustacāṇa ścīmadabandhabhā ācūtah* ||

³⁾ ? *gāṇḁmātā*.

hier den doorslag geeft, maar dat de omgeving, waarin iemand geplaatst wordt, zijn waarde bepaalt.

„De lotus, die toch uit het slijk is opgegroeid, neemt Lakṣmī met vreugde tot haar zitplaats: door schoone jonkvrouwen met oogen fraai als de lotus, wordt zij (als sieraad) achter 't oor gestoken, en zelfs, o wonder, met hare van genot trillende heldere stralen omvat haar zonder bedenking de zon, nadat zij den hoogen berg der duisternis (de kim) heeft verlaten.”

En deze Rāmakoṣa, zoo vervolgt hij, wiens zachtgestemd harte door den stroom van mijnering van alle zonden gelouterd is, zal zeker niet ongevallig zijn aan den Herder, den Heere, die in tastbare gestalte zich geopenbaard heeft tot het scheppen des heelals: den God, wiens gekaat, schoon als de maancirkel, gehuldigd wordt door de lieflijk klinkende vallarīya-melodieën aan den Yamunā-oever; den God, die door zijn bewegelijke heldere lotus-oogen in verrukking brengt het als een buigzame liane slanke lichaam der Herderinnen: den God, die bij 't getingel zijner bij iederen voetstap klinkende enkel-belletjes zich de bijen-zwermen vergezelschaft, en die door zijn door zachte Malaya-koeltjes bewogene, zijne wangen sierende haarlokken de macht van Amor te niet doet.”

Immers:

„De heetstralende zon wordt tot koelte, de breede oceaan wordt tot een beekje, de arme tot een verwant, Indra's bliksem wordt tot een bloem, de bedelaar wordt een rijke, het hoogste oord van den discus-diager (Viṣṇu) wordt tot een open deur (d. w. z. voer elkeen toegankelijk), ja zelfs de kringloop der weergeboorten wordt tot het hoogste oord (van Viṣṇu), wanneer de Heere, de echtgenoot van Lakṣmī, genadig gestemd is.”

Wanneer dan de God Kṛṣṇa door den tooneeldirekteur in een drietal verzen is opgeroepen, waarvan er een luidt:

„O gij, die gesierd zijt met snoeren van fraaie lotussen, gij, wiens lichaam schittert door stukjes saffier-edelsteen, doe toch mijne oogen het doel van hun bestaan bereiken, gij, rietfluitgesierde, in 't struikgewas U vernakende (Kṛṣṇa)!”

hoort men achter het scherm een stem, blijkbaar die van Kṛṣṇa, die roept „Doe de kalveren omkeeren en drijf ze hierheen.” Als een ander, eveneens achter het scherm gevraagd heeft: „Waarom moeten ze tot terugkeeren gebracht worden, de kalveren, die nu elkanders spoor volgen?” antwoordt achter het scherm een stem, blijkbaar weer die van Kṛṣṇa: „Toen ik heden van 't bed opgestaan mij opmaakte om de kalveren te gaan hoeden, ben ik door iemand, ik weet niet wie, met van innige gehechtheid getuigende woorden

aangeropen: tot hem moet ik gaan, om de hem gedane belofte gestand te doen." Blijkbaar heeft dus de God den roep van zijn trouwen vereeder, den satradhāra, gehoord en geeft er gevolg aan. Dan zegt de acteur tot zijn huisvrouw: „Lieve, mij dunkt, dat daar de zoon van Nanda nadert, die de kleedij van een herder aangenomen heeft." Als zij hem vraagt, waaruit hij dat opmaakt, geeft hij o. a. dit antwoord:

„Allerwege hoort men de tonen der fluit en luide klinken de bellen: daar verneemt men ook 't getrappel der kalfjes en in 't bijzonder hun geboei en 't geluid veroorzaakt door het zwaaien der sterke armen van de herdersschare. Thans waait een wind, die medevoert den geur der jasmijnen in 't gevlochten hoofdhaar des overwinnaars van Mura."

Dan treedt de Herder met zijne vrienden op, de kalveren voor zich uit drijvend. In fraaie verzen schildert hem de tooneeldirekteur:

„Daar nadert hij liefelijk en door de maan benijdt is zijn diadeem, door de bijen omzwervend is zijn kruin, over zijne wangkringen beweegt zich de krans, zacht-liefelijk klinkt zijn fluit."

„Laat deze serie van onafgebroken glimlachjes van Madhu's overwinnaar uwe oogen verfrisschen, gelijk de uit de maan uitgescheiden nektarstroom allerwege de (door de zonnehitte verwelkte) lotusbloemen."

Hierbij sluit zich aan de te voren reeds vermelde „lampschijnselhuldiging" van den God en onmiddellijk daarna wordt achter het scherm een stem vernomen, roepend:

„O gij slechtaard, booswicht, verworpeling van een tooneelspeler, waar hebt gij den met woudbloemen bekransde heen gevoerd, die nog niet zijn ochtendmaal genuttigd heeft?"

Als de tooneeldirekteur uit die woorden heeft opgemaakt, dat de een of andere herdersknaap op hem vertoornd is, treedt de herder Lambālaka op, met opgeheven stok, met hangenden gewaad-zoom, pauwstaartvederen dragend, en herhalend de woorden: „O gij slechtaard enz."

De tooneeldirekteur achter zich ziend: „Ach,

„Bezwaarlijk aan te blikken door zijne van toorn roode oogen, door zijn bewegende wenkbrauwen den aanblik opleverend van een slang, door zijne stokslagen van-een scheidend de voegen der aarde, wie is 't, lieve, die daar nadert als een tweede god des doods?"

„Daarom is 't maar het best, dat wij van hier heen gaan, na ons voor den Heere gebogen te hebben: „Heer, ik buig mij voor U neder; ik ga heen, en zal wel niet kunnen terugkeeren uit vrees voor de stokslagen des herders."

Tooneeldirekteur en actrice af; hier eindigt blijkbaar het voorspel en vangt HET EERSTE BEDRIJF aan.

Eerste bedrijf. Kṛṣṇa vraagt den herder: „Gij ongemanierde herderszoon, wat heeft die acteur u gedaan, dat gij hem verjaagd hebt door 't dreigen met uw stok?” Doch de herder antwoordt, dat die acteur zelf zich niet behoorlijk heeft weten te gedragen door Kṛṣṇa ten ontijde te roepen: „Ieder pleegt maar in spot of waan den naam Kṛṣṇa te noemen, en dan komt Kṛṣṇa onverwijld aan.”

„Uw vader,” zoo gaat hij voort, „van alle herders het hoofd-diadeem, is befaamd om zijn goedheid op aarde: uw moeder, voorwaar, de wenshliane van Mukunda, heeft U aan (uw vader) die zoo vurig (maar U) verlangde, geschonken. Dat gij, als men maar tot U roept: „o Kṛṣṇa,” als een begeerige komt aangelopen om acht te geven, dat is, o Mādhava, U niet gepast: het is een schandvlek voor fatsoenlijke lieden.”

En ook:

„Dat gij in uwe kindsheid een kleine hoeveelheid boter uit 't huis uwer moeder gestolen hebt, dat gij met de schoone herdersmeisjes in 't ronde gedanst en gescherft hebt, dat is heden niet meer gepast, nu gij de gast zijt van der vrouwen lotus-oogen. Wie zal, denkend aan die lichtvaardigheid van U, nog zijne dochter U (ten huwelijk) geven?”

Maar Kṛṣṇa antwoordt, dat het nu eenmaal, al lastert men hem, omdat hij van den een naar den ander gaat, zijn aard is.

„De bij immers, alhoewel dronken door 't proeven van het vocht gepuurd uit de aan den Yamunā-oever groeiende lotus, zoo die wederom door de zoekers van zoeten geur¹⁾ geroepen wordt om met den mango-boom samen te zijn, en dan door de kwikstaarten voor „begeerig” wordt uitgeniaakt, verlaat die bij uit vrees den weg zijner natuut?”

„Laten er al sommigen zijn, die, in huane observaties opgaand, mij huane dochter weigeren, ik zelf roep ze in den heristijd door de rietfluit tot mij”.

„Dat mag zoo zijn”, antwoordt de herder, „maar wat komt er dan van een huwelijk? Als 't zoo met de zaak geseld is, dan past U ook geen ruwheid”. „En wanneer heb ik mij daaraan dan schuldig gemaakt, o schelm?” vraagt Kṛṣṇa. Nu vertelt de herdersknaap:

„Uw moeder had toch voor uw ochtendmaal een schotel overheerlijke rijstebrij gereedgezet, doch gij hebt die niet genuttigd en de lotusooigige Yaśodā heeft die met haar tranenstroom als 't ware

¹⁾ *śaṅgandhasogevah.*

begoten". Toen Rohiṇī haar vroeg, waarom ze weende, antwoordde zij, dat haar zoon, om de eene of andere reden boos, zonder gegeten te hebben met de andere herdersknapen er op uitgegaan was. Maar wat de aanleiding tot dat in toorn heengaan van Kṛṣṇa is geweest, wil de herdersknaap, uit vrees dat de anderen hem zullen aflossen, eerst niet zeggen. Als Kṛṣṇa aandringt, vertelt hij, dat Yaśodā aan Rohiṇī verhaald heeft, dat het een of andere herderinnetje bij haar was gekomen om den karnstok te halen, en dat Kṛṣṇa toen in hare, Yaśodā's, tegenwoordigheid, gezegd had: „die daar draagt op haar borst een kussen", dat zij, om dat meisje, dat hierover beschaamd was, gerust te stellen, gedreigd had hem een klap te zullen geven en hem gezegd had: „Ik zal nu maar niet in herinnering brengen wat vergeten is, maar, mij dunkt, gij wilt zeker weer *dāmodara* worden (waarmede Yaśodā coelt op 't stoute stukje in zijn eerste kindsheid door Kṛṣṇa uitgelaald, toen hij vastgebonden werd, omdat hij de boter gestolen had). En zoo had Yaśodā verder tot Rohiṇī gezegd: „die woorden voor gemeend houdend is hij zonder te hebben gegeten met de kalveren er op uitgegaan". Als Kṛṣṇa toegeeft, dat dit de toedracht der zaak is, schildert de herdersknaap den treurigen toestand van zijn ouderlijk huis en dorp, nu het Kṛṣṇa's aanblik derft:

„Als het woud zonder lente, als de nacht zonder de stralen der maan, als de geest zonder onderscheidingsvermogen, zoo is de nederzetting van Gokula zonder U".

En ook:

„In de omgeving van Nanda's nederzetting, die thans beroofd is van de schittering uwer gelaatsliefelijkheid, zwerft de herderinnen-schare rond als een bijenzwerm over een lotus, die knop gezet heeft".

en nu is Kṛṣṇa heengegaan zonder zijne pleegouders vaarwel te zeggen, zonder zijn broeder Rāma te antwoorden, toen leze vroeg waar hij heen ging, ja zelfs zijne geheide pratende Śṛikā-vogel en zijne zoo dierbare rietfluit heeft hij vergeten! ¹⁾

Och Kṛṣṇa antwoordt, dat noch Brahmā, noch Śiva noch Śrī hem dierbaarder zijn dan zijn getrouwe aanhanger (hij had immers den roep van den sātradhāra vernomen en daaraan niet kunnen weerstaan). Als hij nu order gegeven heeft, dat de herdersknaap snel naar de herdersnederzetting moet gaan om zijne moeder gerust te stellen en de benodigdheden voor het maal te halen, deelt de

¹⁾ Dit laatste klopt niet met de verdere voorstelling. Kṛṣṇa heeft zijn ruit blijkbaar niet vergeten.

herdersknaap hem mede, dat een van de andere jonge herders, Jayanta, van Yaśodā de opdracht heeft ontvangen, de benodigdheden voor 't maal aan Kṛṣṇa te brengen, en dat hij zeker wel aanstonds zal verschijnen. Er wordt dan nu ook achter het scherm een stem gehoord, blijkbaar die van Jayanta, die in ons tooneelstuk ongeveer de rol van den Vidūṣaka, den komischen persoon, vervult. Hij zegt, blijkbaar zwaar overdrijvend de mocite, die hij heeft gehad om het hem toevertrouwde ter bestemder plaatse te brengen:

„O Fatum, hulde zij U, waardoor de wereld bestuurd wordt. Waar is (ooit, zooals thans door mij) op stroo geslapen en rondgedoold in de wildernis! O Schepper, wanneer 't Uw toedoen is, dat ik in dezen toestand geraakt ben, dan zal ik door een slag met mijn bamboe-stok U tot kniebuiging brengen!”

Allen luisteren nu opmerkzaam en hooren dan Jayanta weer zeggen, dat hij overal heeft rondgedoold, maar dat zijn mocite vergeefs is, daar hij Kṛṣṇa niet heeft gevonden:

„Mijn heup verdraagt het staan niet (meer); mijn ooren zijn doof geworden door al de scherpe kreten: mijn voeten trillen onder mij, zelfs mijn overkleed is weggeraakt, en mijn lijf is stijf als een stok geworden: al dwalend en dwalend ben ik in de diepe bergdalen in slaap gevallen, terwijl mijn lichaam tot een trog geworden is, daar ik immers op mijn hoofd den trog met rijstebrij moet toetschen”.

„Mogen die herdersknapen, die slavinnenzonen naar 't niteinde der aarde gaan! Doch mij is een fortuijtje te beurt gevallen: ik zal die smakelijke gerechten nuttigen”.

„Waar is die pot met dikke melk? Ze verkwikt mijn reukorgaan. Stellig zal ik ze opdrinken met behulp van blad-schotels, dan gaan slapen en daarop naar Kṛṣṇa gaan.”

Als de anderen dat hooren, zijn ze zeer ontrust, en Kṛṣṇa gelast een zijner vrienden in een boom te klimmen en naar Jayanta uit te zien. Eindelijk treedt hij op, de benodigdheden voor 't maal op zijn hoofd dragend, met linkenden voet en op zijn stok leunend. Zijn optreden wordt zóó geschilderd:

„Daar naderde Jayanta: zijn gezicht was besmeerd met de druppels zure melk, die door zijn voet-stappen neerdruppelden: door zijn hijgen en blazen was hij een verschrikking voor alle goede lieden: zijn blik was onvast, zijn hoofdbedekking scheefgezakt, op zijn schouder torschte hij den voorraad groente-kooksel en op zijn hoofd den bak met rijstebrij, waggelend als een echt olifantskalf.”

Nu vertelt Jayanta, dat Yaśodā hem opgedragen heeft, dat voedsel

aan Kṛṣṇa te bezorgen en dat toen ook de moeders der andere herdersknappen voor ieder harer zonen hem wat meegegeven hebben.

Hij verklaart plechtig er niet van gesnoept te hebben en legt den nadruk op de moeite, die hij zich getroost heeft:

„Waar is (ooit, zooals nu door mij) zoo in een hutje overnacht, waar is (ooit zoo) over doornen geloopt in de dichte wildernis, waar is men (ooit) zoo uitgeput geraakt door windstooten en dichte nevels? Mijn leden beven, gebroken zijn mijn tanden door 't van koude rillen, en hier is in mijn jonge jaren, o Heer, op mijn lijf de ouderdom gekomen tengevolge van mijn medelijden voor U”.

Daarop volgt eene altercatie tusschen Jayanta en de anderen, waar Jayanta beweert, dat hem een aandeel in de lekkernijen toekomt. De tekst is hier evenwel onduidelijk, ook doordat hij, zooals de metriek bewijst, corrupt is overgeleverd. Eindelijk zet hij het medegebrachte voor Kṛṣṇa neer, opsommend al de lekkernijen in ware brabbeltaal, de benamingen der fijne gerechten verhaspelend, wat hij daaraan toeschrijft, dat hij door de koude, de vermoeienis, den honger en den dorst, die hij heeft uitgestaan, slechts een serie van onklare klanken kan voortbrengen. Als evenwel aan de verschillende herdersknappen het voor hen bestemde wordt terhandgesteld, blijkt het, dat Jayanta alles heeft opgegeten en oneetbare dingen er voor in de plaats gegeven heeft. Maar Jayanta zegt, dat ze hem valschelijk beschuldigen:

„Zooals 't door hunne moeders mij is terhandgesteld in doeken gewikkeld, zoo heb ik alles hier gebracht, o Hari! Maar wat kunnen wij voor die arme herders doen? Blijkbaar is die verandering hunner eetwaren 't gevolg van handelingen door hen in een vorig bestaan gepleegd, juist zooals Sudyumna in een vrouw is veranderd geworden om diezelfde reden”.

Als Kṛṣṇa tot zijn vreugde bemerkt, dat het voor hem bestemde ongerept is gebleven, maakt hij zijn vrienden in vele fraaie verzen er opmerkzaam op, dat de nacht ten einde is geloopt; hij stelt hun dus voor de kalfjes hier te laten grazen, zich ergens in de buurt in 't struikgewas op een strooisel van jonge loten neer te vlijen en den door Jayanta gebrachten voorraad aan zijn bestemming te doen beantwoorden. Als allen verklaren 't hiermede eens te zijn, doen ze eenige schreden en zeggen: „Hier is de oever der Yamunā,

„Daar vóór U noodigen de vogels, die zich op de toppen der liefelijke met bloeiende lianen omstrengelde kadamba-boomen gezet hebben, U uit, U neer te vlijen in den hun toekomenden hof. Zoo immers is de aard der grooten (om zoo gastvrij te zijn).”

Wanneer ze nu allen neergezeten zijn, wordt er een stem ge-

hoord, die den Herder roept: het schijnt Kṛṣṇa's lieve vriend Subāhu te wezen. Zij hooren hem zeggen:

„Allerwege heb ik rondgedoold door den lusthof om uwentwille, o zoon van Nanda. Waar zijt gij thans, o heerlijke, gij, die aan mijn (door scheiding) bedrukt harte welkom zijt als de maan aan de 'snachts zich openende lotus?’

Ook wordt nog een andere stem vernomen, die men herkent als die van Kṛṣṇa's lievelingsvogel, zekere sārīkā, die als een mensch kan spreken zelfs wat haar niet geleerd is, en die in ons stuk een dergelijke rol vervult als in de Ratnāvalī. Het is blijkbaar de sārīkā, die men hoort zeggen:

„Schreiend herhaaldelijk: „mijn lieveling, mijn lieveling”, onrustig heen en weer loopend, is zijne moeder door 't van hem gescheiden zijn buiten zich zelve gekomen. Zal ik 't hem vertellen?’

Nu geeft een der vrienden aan Kṛṣṇa den raad op zijn fluit te spelen, dan zal de nog altijd zoekende Subāhu den weg tot hem kunnen vinden. Dien raad volgt Kṛṣṇa op, een fraai vers schildert de verrukking, waarin zelfs dieren en boomen door die muziek geraken.

„De bijen, vermoeid, houden op met het zoete honig-vocht uit de lotus, waarop ze neergestreken zijn, ze puren; der boomen twijgen-menigte houdt op zich te wiegelen; de vogels staken hun gezang; de kalfjes houden op met gras knabbelen, en de zwartgespikkelde (antilopen) met hunne wijfjes gaan langzaam, langzaam voort, terwijl hun geest geroofd is door de fluitklanken.”

Door de muziek geleid treedt nu Subāhu op: in zijne hand houdt hij de sārīkā, zijn oogen zijn vol tranen en in zijn gordel draagt hij een door Nanda hem voor Kṛṣṇa medegegeven sieraad. Ook zijn optreden wordt in gebonden taal geschilderd:

„Op 't hoofd het maanversiersel dragend, over zijn gelaat heen en weer bewegend de donkere haarlokken, sterk van schouders, de kooi met de sārīkā van groote schoonheid aan 't uiteinde zijner als een lotus zoo welgevormde hand dragend, door den nektar zijns lichten glimlachs de goeden als 't ware overgietend, in geel gewaad gekleed(?), blank van leden, treedt nader de vriend des Heeren, die in hooge mate genot geeft: Subāhu.”

Subāhu is evenwel blijkbaar nog door het kreupelhout van Kṛṣṇa en de anderen gescheiden, doch uit de gedragingen van pauwen, antilopen en bijen, die hij weer in verzen schildert, maakt hij op, dat de muziek uit Kṛṣṇa's fluit afkomstig is. Intusschen ontmoet hij een der herders, Makaranda, die zich van de anderen afgezonderd heeft om bladeren in te zamelen, die immers bij wijze van schotels

moeten dienen voor den maaltijd van Kṛṣṇa en de zijnen. Eindelijk ontdekt Subāhu het sierraad der Herders te midden der herdersschare en vol verrukking omarmen de twee hereenigde vrienden elkander. Nu vraagt Kṛṣṇa hem of alles wèl is in de herdersnederzetting. Doch de ander vraagt, hoe er vreugd zou kunnen zijn in eene fraaie woning, waar bij donkeren nacht een lamp wordt aangestoken en deze door een windstoot wordt omvergeworpen. Als Kṛṣṇa tegenwerpt, dat zijn broeder Balarāma en de anderen er toch nog zijn, geeft Subāhu ten antwoord:

„Hoogheid, sterren komen bij honderden in den nacht op, maar ontsluit zich de bij nacht bloeiende lotus over dag onder den invloed der duizenden (zonne-)stralen?“ (Immers neen, het is de maan, die dit bewerkt; Kṛṣṇa wordt hier, zooals vaak elders, met de maan vergeleken).

Dan schildert op Subāhu's verzoek de pratende sārīkā den toestand van Kṛṣṇa's moeder:

„Nu eens begeeft uwe moeder zich in den stal, dan weer naar buiten; nu eens is zij binnenshuis in gedrukte stemming, dan weer doet zij niets dan om U roepen; dan weer zit zij als slapend neer op hare zitplaats, den aardbodem aanrakend. Van Hari gescheiden komt zij in hare droefheid er niet toe iets te ondernemen.“

Op Kṛṣṇa's vraag, wie het is die daar gesproken heeft, zegt zijn vriend: „Merkt gij 't niet? Het is de tot uw vermaak U door uw oom geschonken liefelijk pratende sārīkā. Zoodra als uwe moeder ontwaakt was, riep zij mij tot zich en zeide: „Beste Subāhu, Kṛṣṇa is gegaan en heeft de sārīkā vergeten, die hem, evenals zijn fluit, dierbaarder is dan 't leven: daarom breng hem die snel.“ Kṛṣṇa zegt geroerd: „Ach, dat is mijn liefelijk pratende sārīkā!“ Hij neemt ze in de hand en liefkoost ze:

„Ach, lieve vogel, wies lichaamsglans schitterend is als de blauwe lotus, gij, die anders zoo knap zijt met uw bandhuka-rooden snavel, waarom bewaart gij nu voor mij het stilzwijgen? Vol verlangen naar 't drinken des nektars uwer uit uw mond voortkomende liefelijke welsprekende woorden, heb ik U toch niet in den steek gelaten na in den nacht te zijn ingeslapen?“

De vogel antwoordt, dat hij niet in staat is behoorlijk te spreken, omdat de meesteres der herdersnederzetting zoo door droefheid gekweld is. Op Kṛṣṇa's vraag te mogen vernemen, wat dan zijne moeder gezegd heeft, verhaalt nu de sārīkā, hoe op 't klagen van Yaśodā de herderinnen (d. w. z. de moeders der uitgetrokken knapen) tot haar waren gekomen om de reden van haar verdriet te vernemen; hoe Yaśodā zich beklagd had over Kṛṣṇa's plotseling heen-

gaan zonder zijn maal te hebben genuttigd. Dan was ook Nanda daarbij gekomen, en, de ongewone stilte bemerkend, daar noch de stemmen der vrienden van Kṛṣṇa, noch zijn gezang en fluitspel te hooren waren, had hij aan Yaśodā gevraagd, wat er aan de hand was. En de treurende moeder.

„wier oogen schoon als lotusbloemen met tranen gevuld waren, wier lippen, gelijk jonge loten door hevigen windstoot, door hare zuchten als verwelkt waren, wier uit boombast vervaardigd overkleed afgefallen was, sprak met oogen van liefde gevuld en met stokkende stem voor haren gemaal staande: „nadat wij beiden door boete-oefening op velerlei wijze Hari, den Heer van 't Vaikuṇṭha-hemelverblijf, genadig gestemd hadden, hebben wij op hoogen leeftijd een (zoon) erlangd, die om zijne goede hoedanigheden allerwege geliefd is. Die is vóór zonsopgang, zonder zijn maaltijd gebruikt te hebben, heengetrokken naar het Vṛndā-woud, dat met puntig darbha-gras bewassen, door wolven gevaarlijk, van slangen door-sist is.”

Maar niettegenstaande hare in rijmende verzen vervatte waarschuwingen was hij toch met zijn vrienden heengegaan en nu waren op haar gejammer de herderinnen aangekomen. Toen had ook Nanda de gevaren en ontberingen geschilderd, waaraan de herdersknapen blootstonden, en Yaśodā, na Kṛṣṇa's beveiliging van den god Govardhana en de godin Yamunā te hebben afgesmeekt, had aan Nanda medegedeeld, dat zij Jayanta met voedsel naar haar zoon had afgezonden, „en”, zoo gaat zij voort, „daar gaat ook Subāhu (er heen), die de vergeten kooi met de sārīkā bij zich heeft.” Nu had Nanda Subāhu verzocht nog een oogenblik te wachten, en dan ook voor Kṛṣṇa mede te nemen het uit guṇjā's vervaardigde sieraad. Tot zoover spreekt de vogel, en nu neemt Subāhu het woord, om, aan het door de sārīkā gezegde aanknoopend, te zeggen: „en hier, Kṛṣṇa, heb ik dat sierraad gebracht.” Kṛṣṇa verklaart hoogelijk er mede ingenomen te zijn:

„Het mij aan 't hart liggende Borstjuweel, terwille waarvan ik, na den Vaikuṇṭha(-hemel) te hebben verlaten, te Gokula geboren ben ¹⁾, stel ik in mijne gedachten niet gelijk met ook maar één zestiende gedeelte van het guṇjā-sieraad”.

Na een komisch intermezzo, waarbij Jayanta beweert, dat Nanda heel wat anders gezegd zou hebben, en gedreigd zou hebben zijn zoon met stevige lianen-snoeren te zullen binden en naar huis te

¹⁾ Deze verklaring van Kṛṣṇa is zeer bevreemdend: aanknoopingspunten in de bestaande literatuur kan ik niet vinden.

brengen, neemt Kṛṣṇa het door Subāhu medegebrachte sieraad met eerbiedigheid aan.

Maar volgens Subāhu's mededeeling heeft Kṛṣṇa's oude vader Nanda ook nog uiting gegeven aan zijne bezorgdheid, en hem door zijn vriend laten verzoeken toch niet zoo ver van huis te gaan, waarop Subāhu Nanda gerustgesteld had, door hem aan Kṛṣṇa's bovenmenselijke daden te herinneren:

„Hij, die na Pūtana's giftige borst te hebben leeggedronken, na door den wervelwind te zijn meegevoerd, toch niet den dood vond; hij, die op de slang Kālīnāga den dans uitvoerde; die verzwolg het vuur van 't brandend woud; hij, die door zijn moeder vastgesnoerd verlossing bracht den twee gebonden boomen; hij, die van d'Asura's den trots gefnuikt heeft; hij, die zijne moeder in zijn oog 't heelal aanwezig toonde vereenigd en gescheiden; hij, die inzichtbare gestalte de wortel is van Lakṣmī's zaligheid; hij, de eeuwige kiem van alles wat op de aarde groeit; uit vrees voor wien de wind waait, hoe zou dien van eenig vreesaanjagend wezen gevaar dreigen?“¹⁾

Nu beveelt Kṛṣṇa uit te zien, waar vriend Makaranda toch blijft, die immers er op uitgegaan was om bladeren te halen, die als schotels bij het maal moeten dienen. Als hij eindelijk gekomen is, en allen de bladschotels van hem in ontvangst hebben genomen, vraagt Kṛṣṇa, waar Makaranda toch zoo lang heeft getoefd. Deze vertelt de reden van zijn oponthoud: hij heeft namelijk een herdersknaap, afkomstig uit het land van Viśabhānu (dit is Rādhā's vader) ontmoet, die hem heeft meegedeeld, dat op dezen zelfden dag door dien herdersvorst Viśabhānu een offerfeest is ondernomen ter eere van de godin Vṛndā (*vr̥ndādevī*). Deze herdersvorst heeft, juist zooals Kṛṣṇa's vader, op vergevorderden leeftijd, ten gevolge van de vereering van Hari, een kind, en wel eene dochter, gekregen, schoon en rank als eene liane, de vreugd van zijn levenswinter. Die schoone maagd wordt evenwel zwaar geplaagd door de hevige kwellingen van een boos lot, en nu heeft haar vader dat offerfeest ondernomen om haar welvaren te herkrijgen;

¹⁾ De hier vermelde door Kṛṣṇa als knaap verrichte wonderdaden zijn alle uit de overlevering bekend. Voor Putana, Kālīnaga (= Kālīya) en de twee boomen de yamalā-juna's vgl. het boven in de inleiding, pag. 10 gezegde. De wervelwind is de rakṣasa Tṛyāvarta; het verzwolgen vuur: Dāvāgnī of Dāvānala; terwijl in ons tooneelstuk Kṛṣṇa het heelal in zijn oog te aanschouwen geeft (zoo deze passage althans door mij terecht gemeendeeld is), geldt in de Purāṇa's de voorstelling, dat Yaśodā het heelal in zijn mond ziet. Waarop de woorden: „uit vrees voor wien de wind waait“ doelen, is mij niet bekend. — Uit het hierboven in vertaling gegeven fraaie śālinī-vers heb ik slechts den Vocat. *amālātmatā* verwaarloosd.

„Alle jonkvrouwen der herdersnederzetting moeten, dragend hare feestkleedij en op 't hoofd meevoerend een schotel met zure melk gevuld, aan Rādhā voorafgaan om de verhevene godin Vṛndā genadig te stemmen. En na hare offergave te hebben aangeboden moeten ze met blij gelaat naar hare woningen terugkeeren.”

Zoo zullen dan de herderinnetjes, door Rādhā vergezelschaft, langs den weg komen, waar Kṛṣṇa en de zijnen zich thans bevinden. Makaranda stelt nu voor, dat ook zij de godin zullen gaan huldigen. „Zoo zij het”, antwoordt Kṛṣṇa, „doch laat eens worden uitgezien, op hoe grooten afstand zij zijn.” Maar Jayanta, die aan niets denkt dan aan lekker eten, kan zich met dat plan volstrekt niet vereenigen! Ten slotte wordt goedgevonden, dat men eerst het maal zal gebruiken. Zoo gebeurt het, en, naar 't schijnt, deelt Kṛṣṇa aan allen mede van de hem toegezonden lekkernijen. Alleen Jayanta blijkt onverzadigbaar te wezen:

„Wanneer de berg tot eetwaar werd, en 't stof hier werd tot suiker, als de rivier in plaats van water melk bevatte en al de blāren koeken werden, eerst dan zou ik, o Mādhava, heerlijk verzadigd kunnen worden.”

Al de anderen schilderen in gloeiende taal de heerlijkheid der fijne gerechten. En terwijl Kṛṣṇa met de zijnen daar zoo feest viert, wordt in de lucht een stem vernomen, die zegt:

„De hand op den mond drukkend lacht luide de uit de lotus ontstane (god Brahmā); schuddend zijn diadeemkrans wijst Śaṃbhu (d. i. Śiva), na de godin (Pārvatī) opmerkzaam te hebben gemaakt, met zijn sierlijken wijsvinger op den overwinnaar van Mura; herhaaldelijk raakt de beheerscher der goden (Indra) zijn voorhoofd aan; Lakṣmī, gewaarwordend den met de herdersknappen zich te goed doenden(?) (Kṛṣṇa), schaamt zich, en de schare der kinderen des Scheppers (d. w. z. alle Deva's) storten vreugdetranen.”

Nu beveelt Kṛṣṇa een der vrienden eens in een boom te klimmen en uit te zien of de herderinnetjes al naderen. Deze doet dat, en bericht:

„Daar komen ze aan, gelijk van leeftijd, op haar hoofd dragend den pot met zure melk, gelijk de manestralen helder (van gelaatskleur), gesierd met van blauwe lotussen vervaardigde vlekkelooze oorsieraden; met het gebabbel harer tongen vullen zij al de hemelstreken.”

„Maar,” zegt hij verder, „als zij ons gewaarworden, zullen ze uit vrees niet naderen. Laten wij ons dus achter de lianen verbergen.” Zoo geschiedt en de herders verdwijnen. —

Tweede Bedrijf. HET TWEEDE BEDRIJF opent met het optreden der herdersmeisjes, die Rādhā in haar midden hebben, welker liefvalligheid in fraaie verzen wordt geschilderd. De liefelijkheid van dit natuurlijke lianen-prieel, dat als 't ware aan Rādhā eene gastvrijheidsbegroeting brengt, lokt de vermoeide meisjes uit hier een oogenblik te rusten, hoewel ze aan de gebruikte bladeren en de bloemen bemerken, dat hier vroeger al anderen geweest zijn. Als Kṛṣṇa, achter de lianen verborgen, Rādhā ziet, zegt hij tot zijn vertrouwden vriend Madhumangala: „Die daar te midden der herderinnenschare is dezelfde!” „Op wie doelt gij, vriend?” vraagt Madhumangala. Nu vertelt Kṛṣṇa, hoe hij al vroeger eens diezelfde jonkvrouw alleen ontmoet heeft, toen zij bloemen plukkend door een bijen-zwerm was verschrikt en in een slingerplant was verward geraakt, maar door hem op den weg naar hare woning teruggebracht was. Rādhā heeft intusschen voetsporen bemerkt:

„Aan wien, Lalitā, behoort dit voetspoor, aan wien, die haastiglijk voortschreed naar 't prieel der gebogen tamāla's? Waarom zien wij hem niet voor ons?”

Als hare vriendin het vermoeden uit, dat zich iemand daar binnen zou kunnen verborgen houden, zegt Rādhā tot haar:

„Ga langzaam, langzaam in 't prieel binnen, o schoone, vasthoudend uw gordelsnoer, zoodat de klank er van niet verre gehoord worde, en overal heen 't oog richtend (om te ontdekken), wie de schelm is, die spiedend zich in de lianen verbergt.”

Rādhā intusschen heeft al een voorgevoel en vermoeden, van wien de voetsporen afkomstig zijn:

„Is dit niet de rij der voetstappen van dengene, die in het prieel mijn hart geroofd heeft? Die met woudbloemen getooide, voorzeker, heeft, mij bevrijdend uit der verzamelde bijen-zwermen dichtheid, mij geheel als een geschrikte hinde gestemd. Als 't niet zoo ware, wiens voetspoor zou dan mijn geest zóó verontrusten? Het is toch immers niet de glans der zon, die 't cakora-wijfje (d.w.z. de vogel, die slechts van de stralen der maan zich heet te voeden) in verrukking brengt!”

Na een poos komt Lalitā van haren onderzoekingsstocht terug en vermeldt (de passage is hier zoo goed als onleesbaar), dat ze een herdersknaap met zijn vriend in de lianen gezien heeft, en dat ze de kalveren weiden, „doch de herdersknaap, van achter de rankenmenigte telkens en telkens zijn met liefde gevuld oog vestigend op U, lijkt wel zich te baden in den oceaen uwer volmaakte liefvalligheid.”

Rādhā is beschaamd:

„Haar bewegelijke lotus-oogen bedekt zij rondom met haar gewaad, als een visschenpaar in een net, als een kwikstaartenpaar in een kooi (gevangen)”, en zij zegt, dat ze niet op deze eenzame plaats kunnen blijven, waar geen wandelaar voorbijkomt en een onbekende haar bespiedt. Als Rādhā uit het antwoord, dat Lalitā hierop geeft, opmaakt, dat deze heimelijk met Kṛṣṇa gesproken heeft, houdt zij zich voor hare andere vriendinnen, die niet mogen weten van hare vroegere ontmoeting, als beangst, want ze herinneren zich allen nog wel, hoe Kṛṣṇa in zijn jongensjaren berucht geweest is door 't stelen van de melk en boter. Dat zal hij zeker nu wéér doen, en dan is het gedaan met de vereering der Godin, voor wie immers de melk bestemd is, die de herderinnetjes bij zich hebben. „Derhalve”, zegt Rādhā, „laat niemand onzer dien schelm ooit onder 't oog komen: brengt de melk weg, anders neemt hij ze met geweld.”¹⁾ Als nu Madhumangala aan Kṛṣṇa bericht, dat de meisjes willen gaan vertrekken, en deze gezeegd heeft: „Vriend, laten wij ons dan in haar weg plaats-en”, komen al de herders, door Kṛṣṇa met name aangeropen, op, en geven haar met luid geroep te kennen, dat zij op last van Nanda's zoon geen voet mogen verzetten en dat zij zijn bevel moeten opvolgen. Maar de herderinnen zijn gekrenkt over dit barsche woord: „immers”, zoo zeggen ze:

„wij hebben geen op 't slagveld woest krijgersfront, geen ontoegankelijk woud, geen met bergtoppen voorziene onneembare uitgestrekte verblijfplaats; wij oefenen ook geen handelsbedrijf uit, en evenmin zijn wij nachtelijke inbrekers, er op uit een akker te rooven. Waarom dan weerklinkt onder ons meisjes dat gebod?”

Maar Madhumangala zegt, dat zij geen gelijk hebben, want:

„Wel degelijk beschikken de vrouwen over een macht, die de mannen aan haar onderwerpt: dat is hare schoonheid; en ook over een ontoegankelijk woud (waarin ze zich ter verdediging terugtrekken): dat is hare onverschilligheid: haar trots is de berg, waar ze zich verschansen, en, daar ze er vermaak in scheppen in anderer ziel te wonen en anderer trots weg te nemen, daarom maken ze zich wel degelijk schuldig aan roof. Zoo is dus 't bevel van Hari tegenover haar volkomen gepast.”

Nu volgt een tooneel, dat, afgewisseld door een komische scène met Jayanta, tot het slot van dit tweede bedrijf duurt; de stof er van, hoewel mij uit geen Purāṇa bekend, moet zeer populair

1. Niet zeker; de tekst luidt: *no cet prasabham ato (of ato) harati*; lees misschien: *no cet prasabham nāto harati*, vgl. het metrum.

wezen: het is de *danalilā*, waarin geschilderd wordt, hoe Kṛṣṇa met de zijnen de door de meisjes (in ons stuk voor de godin bestemde, in andere bronnen eenvoudig ten verkoop) meegevoerde melk bemachtigt.¹⁾ Eerst is het plan de melk met geweld weg te nemen, daarna hellen de herders over tot een minnelijke schikking en wordt er gevraagd, waarvoor de melk te koop is. Wanneer evenwel als koopprijs door de meisjes Kṛṣṇa's fluit wordt gevorderd en de meisjes na beraadslaging tot hem zeggen:

„Alzoo spreekt de schoonheidsbloemtuil Rādhā, wier gelaat liefelijk is als de maan: wenscht gij de smakelijke melk, geef ons dan uw fluit met zeven holten,”

kan Kṛṣṇa er niet toe besluiten zich te ontdoen van zijn dierbare fluit:

„Van verre roep ik door den klank der fluit de kalpjes tot mij, en ik verkwik daardoor het hart mijner moeder, als ik ver in 't woud ben heengegaan.”

Doch eindelijk besluit hij om de melk te verzoeken, hetgeen dan na vele altercaties geschiedt. Maar voordat ze er toe overgaan, treedt Jayanta, de komische persoon, tusschenbeide, die óók zijn aandeel wil hebben, maar nu door de meisjes, terwijl ze hem aan den voet van een boom doen neerzitten, met zijn haarlok (*śikha*) aan dien boom wordt vastgebonden, waarna hem een schotel melk in de handen gegeven wordt. Hij bevindt zich daardoor voor 't alternatief gesteld of den schotel met melk te laten varen, of zijn haarlok af te rukken, omdat intusschen ook zijn handen vastgebonden zijn. Maar terwijl hij zich beklaagt over den treurigen toestand, waarin hij zich bevindt, wordt een waarschuwende stem vernomen, dat de kalveren de grens overschreden hebben en heengegaan zijn, en als allen zich verontrust opmaken, omdat wel eens de door Kāṁsa afgezonden Rākṣasa's de dieren zouden kunnen rooven, wisselt Kṛṣṇa nog enkele woorden met Rādhā, om haar bedektelijk zijne liefde te openbaren, waarna hij haar verzoekt na

¹⁾ Coomaraswamy, *Rajput paintings*, Oxford, 1916, vol. I, pag. 36: „closely connected with this subject is the *Danalila* or „taking of toll”, of which there exist several versions in Sanskrit and Hindi. This is properly a part of the *Kṛṣṇalīlā*, but it is not in the Bhāg. pur. and forms an episode of itself. The milkmaids set out to sell their curds and milk and on their way they have to cross the Yamuna. But when they reach the ferry there is Kṛṣṇa with his herdsmen, and claims a toll. After much dispute the milkmaids offer some little gift, but they refuse to acknowledge the right of taxation. . . . The milkmaids yield, and render to Kṛṣṇa not the toll alone, but body and soul and goods”. Growse, op. cit. pag. 79: „There is . . . Sānkari Khor, the narrow opening between the hills, where Kṛṣṇa lay in ambush and levied his toll of milk of the Gopī's, as they came in from Gahvarban, the „thick forest” beyond”.

afloop der bedevaart op deze zelfde plek terug te komen. Rādhā erkent, dat, sedert zij Kṛṣṇa voor 't eerst gezien heeft, zij genegenheid voor hem koestert en steeds naar eene ontmoeting verlangd heeft; zij beklagt zich, dat, nu die ontmoeting door eene gunstige lotsbeschikking eindelijk heeft plaats gehad, nu weer een scheiding noodig is. Door de scheiding ontdaan hecht Kṛṣṇa aan 't polsgewricht zijner geliefde een jasmijn-kraus en gaat dan heen om de kalveren te zoeken, terwijl hij de aan een boomtak hangende kooi met de sārīkā vergeet.

Derde bedrijf. HET DERDE BEDRIJF toont ons de herderinnen, die bedrukt en bedroefd zijn door 't vertrek van Kṛṣṇa. Vooral de arme Rādhā is er treurig aan toe:

„Met een gelaat, waarvan de glans geweken is als van de maan op 't einde van den nacht, valt ze neer in den schoot harer vriendin, en hier en daar vertoont zich op haar gelaat een zweetdruppel, terwijl zij (aldus) aan haar lichaam zichtbaar maakt de smart der liefdekoorts en niet bij machte is den naam van Madhupati terug te houden.”

Lalitā vraagt naar de oorzaak van dien toestand; een der meisjes meent te weten, dat Rādhā is geschokt geworden door de woorden van den Herder, een andere, dat zij ontdaan is door de stoornis in 't plan der bedevaart. Tegen het voorstel om gezamenlijk der Godin de beloofde hulde te gaan brengen, heeft Lalitā bezwaar, want Rādhā kan onmogelijk medegaan, doch zij spreekt af, dat zij met Rādhā hier zal blijven wachten op de terugkomst der andere herderinnen. Nadat ook de andere meisjes op verschillende wijze uiting gegeven hebben aan hare gevoelens, nu ze van Kṛṣṇa gescheiden zijn, vertrekken zij en de twee vriendinnen blijven achter. Blijkbaar heeft Rādhā hare bezinning verloren en de treurende Lalitā tracht haar door verkoeling bij te brengen. Als haar dit niet gelukt, wendt zij een list aan, door haar in 't oor te zeggen, dat de Herder haar uit de verte toeroept en om drinken vraagt, daar hij door honger vermagerd en door uitputting gebroken is. Even slaat Rādhā de oogen op om te vragen:

„Waar is dan die lotusoogige, die, de fluit aan den mond zettend, de maan in verrukking brengt door zijn schijnsel van saffier?”

En in diep nadenken verzonken zegt zij:

„Het door de omroering met de ploegschaar der tallooze deugden geploegde akkerveld mijns harten, met woorden geëgd, met lachende blikken bezaaid, is thans verdroogd door de aanraking van den gloed der scheiding”.

„Nu dan de aard der ziekte onderkend is”, antwoordt de vriendin, „kan er ook een arts enij wezen”, en het eenige geneesmiddel is de gelaatsmaneschijn van Nanda's zoon. Die zal uw gloed blusschen.

„Vullend met de tonen zijner fluit de einden der hemelstreken (als een donderwolk met de donderslagen), met zijn geel gewaad den gang des bliksems te weeg brengend¹⁾, op zijn borst zijn paarden als een vlucht kraanvogels²⁾ medevoerend, zal de wolk-Kṛṣṇa (woordspeling: ook: „de zwarte-, de donderwolk), die leven geeft (door zijn water), aankomen”.

Wordt hier Kṛṣṇa met een donderwolk vergeleken, in een volgend vers stelt Lalitā hem met de bij gelijk, waartoe de benaming van het woord voor „bij” een ongezochte aanleiding geeft, daar *madhupa* evengoed „Heer der Madhu's” d.i. Kṛṣṇa beteekent als „bij”:

„Verlangend naar den geur van uw lotus-aangezicht zal de bij-Kṛṣṇa tot U komen met de vleugelslagen zijner bewegelijke haarlokken.”

Als Rādhā nu vraagt, hoe Lalitā daarvan zoo zeker is, herinnert zij er haar in fraaie verzen aan, hoe Kṛṣṇa haar bij 't heengaan dien jasmijnkrans aan de hand gebonden heeft. Als de pratende vogel, de sārīkā, die door Kṛṣṇa aan den boomtak is achtergelaten, hoort van den krans, zegt hij, zonder door de meisjes gezien te worden: „o lieve Lalitā, aan den pols vertoont zich daar de door Hari uit jasmijnen gevlochten krans als een voortreffelijke beschutting van dit jonge meisje.” Rādhā, verschrikt door dit plotselinge woord, waarvan zij niet begrijpt van wien 't afkomstig is, draagt hare vriendin op, een onderzoek in te stellen. Als Lalitā den spreker niet ontdekt, troost zij Rādhā listiglijk door te zeggen, dat het de Schepper zelf is, die hare woorden bevestigd heeft. Naar aanleiding eener toespeling van Rādhā, waarbij zij te kennen geeft, dat zij Kṛṣṇa al eens 's avonds gezien heeft, verhaalt nu ook Rādhā van hare vorige ontmoeting: eens was zij met hare speelnooten uitgegaan, om in een laan van koraalboomen bloemen te plukken, en toen had zij daar een kring van pauwen gezien, waardoor hare opmerkzaamheid geheel was geboeid geworden. Alleen achtergebleven, had zij het spoor harer vriendinnen niet kunnen vinden, doch was, den weg missend, in een kring van bloeiende jasmijnen binnengetreden: daar was zij overvallen geworden door een bijenzwerm en door een zwarte wolk, en had haar weg versperd bevonden „door een oceaen van verrukking”: want, toen zij in de lianen verstrikt, met van

¹⁾ *pīṭāmbureṇa capalācuritaṇ vitanvan.*

²⁾ In de poëzie wordt vaak de donderwolk voorgesteld als gepaard met kraanvogel-vluchten.

't losgeraakte hoofdhaar afgevallen bloemkrans en met gescheurd gewaad neêrgefallen was, had zij plotseling liefelijke fluittonen vernomen. Toen was de schoone Kṛṣṇa genaderd, die haar had opgericht, haar met zijn geel overkleed had bedekt en gevraagd had, wie zij was, die zich daar zoo eenzaam bij schemering vertoonde. Toen had Rādhā hem gezegd, wie zij was, en hem verzocht haar den weg te wijzen, en Kṛṣṇa had haar gerustgesteld en beloofd haar naar haars vaders woning te brengen. Als daarop de sārīkā zich wederom laat hooren en haar troost met haar eigen leed, daar ze immers door haar meester vergeten is, belooft zij Rādhā, hare met Hari te doen samenkomen, zoo zij den vogel met haar meester wil hereenigen: zij moet namelijk de kooi openen, dan zal de sārīkā aan Kṛṣṇa Rādhā's zietoestand gaan melden. Zoo gebeurt: Rādhā neemt den vogel in de hand en streelt zijn vlerken en drukt hem aan hare borst. Dan geeft zij de sārīkā de opdracht, aan haar meester verslag te doen van haar toestand: dat zij 't niet verdraagt van hem gescheiden te zijn. Als de vogel is weggevlagen, komen de herderinnetjes terug, doch vertoonen zich nog niet aan Rādhā, maar blijven op een afstand staan, om den toestand harer vriendin waar te nemen, die er droevig aan toe is en bedektelijk te kennen geeft, dat zij de scheiding niet overleven zal. Als zij dat hooren, besluiten zij zich te vertoonen, en zij spreken haar toe:

„Prinses Rādhā, waarom vindt zelfs heden uw gelaat geen welbehagen? Doe toch uw lotus-oog een weinig zich onthuilen, onze oog-bij komt nader om het te bezoeken! ons oor drijft ons aan om uw woordklankensnoer tot zich te nemen ¹⁾, wanneer het zich van uwe lip-ronding zal gescheiden hebben. Wij verlangen in ons hart uw lianen-arm te omvangen.”

Dan brengen zij Rādhā den rest der aan de godin geboden bloemengave. Op Rādhā's vraag wat de godin gezegd heeft, berichten zij nu omstandig het mystieke antwoord der godin Vṛndā (d. i. Lakṣmī), welks tekst hier en daar verre van duidelijk is, doch welke hoofdinhoud schijnt te zijn, dat de herderinnen wel moeten weten, dat Rādhā en Kṛṣṇa één zijn. Rādhā is slechts Kṛṣṇa's śakti. Allen moeten Kṛṣṇa als 't hoogste wezen dienen, dan zal hij den mensch het genot aan hem geven. Dat er scheiding is tusschen Kṛṣṇa en Rādhā, is niet meer dan natuurlijk: zonder begeerte is er geen liefde, en begeerte bestaat niet zonder scheiding. „Vreest dus niet, geliefden, als gij de scheidingssmart dezer twee

¹⁾ Toespeling op 't dragen van een sieraad, meestal een bloem, achter het oor.

ziet: dat is hun aard en hun natuurlijke toestand, daar zij beiden heeten uit liefde te bestaan. Puruṣottama, de hoogste geest, heeft, om de hem getrouwen reeds op aarde zaligheid te geven, aan de Śakti's bevolen zijne zaligheid, zijne *ī/ā*, onder hen te verbreiden, en hij zelf is, om dit tot stand te brengen, in herderzgestalte op de aarde neergedaald: Rādhā is de verpersoonlijkte „*ī/ā*”, gelijk de puruṣa Kṛṣṇa is. Zij, die van deze waarheid wel doordrongen zijn, zullen de hoogste zaligheid (*ī/ā*) bereiken. En dra zal Rādhā met Kṛṣṇa vereenigd worden, en wel door de bemiddeling harer lieve vriendin Lalitā.

Na Rādhā op die wijze hoop te hebben gegeven, sporen de vriendinnen haar aan, huiswaarts te keeren, daar hare moeder, zoo zij door iemand bericht omtrent haar toestand mocht krijgen, het besterven zal. Zoo begeven zij zich op weg, Rādhā door Lalitā ondersteund, nu de gloed der zonnestralen afneemt, en de schaduwen in lengte toenemen. Het verloren gegane slot van dit bedrijf heeft waarschijnlijk bevat de beschrijving van 't heengaan der meisjes.

Vierde bedrijf. Aan het eveneens ontbrekende begin van het volgende, HET VIERDE BEDRIJF, is vermoedelijk Kṛṣṇa met zijn vrienden teruggekomen van het opzoeken der kalveren; de meisjes ziet hij niet meer, doch hij moet de pratende sārīkā bij zich gehad hebben en die weer in de kooi hebben gedaan: ook moet er in dit verloren gegane gedeelte geschilderd zijn, dat Kṛṣṇa een door Rādhā verloren vingerring gevonden heeft. Kṛṣṇa, die blijkbaar zeer ontdaan is, omdat hij zijne geliefde niet meer gevonden heeft, wordt door zijn vriend Madhumangala aangespoord om huiswaarts te keeren. „nu het kruinjuweel des uitspansels ter kinne neigt”, daar immers „de moederkoeien aan den ingang van den stal staan, telkens en telkens naar den weg der herders spiedend.” Als zij dicht bij huis gekomen zijn, spoort Madhumangala zijn vriend aan, ter verheuging van herders en herderinnen op zijn fluit te blazen:

„Moge deze rietfluit van U, o Kṛṣṇa, gevuld met de essentie van uwen mondnectar, de borst der liefelijke herderinnen, die koortsachtig gloeit door de stekende stralen der scheidings-zon, afkoelen door hare daarop neervallende tranen van verrukking.”

En Kṛṣṇa speelt op zijn fluit; toen weerklonk de herdersnederzetting van de tonen der rietfluit, en de door de scheiding zoo geplaagde vrouwen kwamen den weg voor hem versperren. Uit de woning komt hem zijn oudere broeder Balarāma te gemoet en vraagt Kṛṣṇa, waar hij toch zoo lang getoefd heeft. „Wat behoef ik U”, antwoordt de ander, die blijkbaar het avontuur met de herderinnen voor hem verborgen houdt. „de schoonheid te zeggen van het Vṛndā-

woud?" Dan schildert hij in welsprekende taal de liefelijkheid van dit woud, waar de pauwen hunne sierlijke danspassen uitvoeren, waar de bijen als dronken van 't genot der bloemen zoemen en waar 't kīcaka-riet, wanneer 't koeltje er door heen blaast, een zoo liefelijke muziek oplevert. Op Kṛṣṇa's vraag, waar Balarāma heen gaat, deelt deze mede, dat hun vader hem heeft opgedragen een zekere koe, de *śabali* (de bonte, gevlekte) te gaan opzoeken die niet thuis is gekomen¹). Als Rāma zich met dat doel verwijderd heeft, treedt Kṛṣṇa's aangenomen vader, Nanda, op.

„Van leden blank, de hand gesierd door fraaien staf, en welbedaagd, en groot van oogen, door schoon en ruim gewaad het lijf omgolfd, een gouden rozenkrans in de hand dragend, gevuld van schouders en van groote lichaamsblankheid, langzame voetstappen nemend, zijn lotus-oogen met 't vocht der uit liefde ontstane tranen gevuld, trad Nanda uit de woning.”

Hij verwijt zijn zoon zoolang te zijn uitgebleven en zijne moeder zoo groote onrust te hebben veroorzaakt, wier toestand hij afschildert. Dan deelt hij Kṛṣṇa mede, dat hij, om zijne positie te versterken, gaarne een huwelijk van hem, Kṛṣṇa, zou zien tot stand komen met de dochter van een naburigen machtigen herdersvorst, Vṛṣabhānu, het sieraad van Gokula, wiens gezanten reeds op weg zijn om over dit huwelijk te onderhandelen. Hij verzoekt dus, dat Kṛṣṇa thuis blijve en zich niet te zeer aan den fellen zonnegloed blootstelle. Verontrust vraagt Kṛṣṇa bij zichzelf, wie die Vṛṣabhānu wel zijn mag: „Is het dezelfde, wiens dochter ik heden heb gezien of een andere? Zoo het dezelfde is, dan is ongevraagd de verwezenlijking van mijn hartewensch tot stand gekomen.”

Luidcr stemme vraagt hij nu aan Nanda, hoe 't mogelijk is, dat tot echtgenootte erlangd wordt Vṛṣabhānu's dochter, die immers de Kālindī is, d. w. z. de Yamunā²). Doch nadat zijn vader hem hieromtrent heeft gerustgesteld, beveelt hij hem naar binnen te gaan en zijne bedrukte moeder te troosten. Als de anderen weggegaan

¹) Een curieuze legende schijnt aan deze *śabali* verbonden te zijn, die, volgens Balarāma's mededeeling in onzen tekst, toen ze eens aan den oever der Yamunā in gezelschap der *hari* (de gelee?) vreedzaam aan het weiden was, plotseling door een tijger overvallen werd, maar dien op de vlucht joeg. Iets wat er op gelijk vindt ik slechts bij Growse, op. cit. pag. 78: „Then they visit... Bahulāban in Bāthi, where the cow Bahulā, being seized by a tiger, begged the savage beast to spare her life for a few minutes, while she went away and gave suck to her little one. On her return, bringing the calf with her, the tiger vanished and Kṛṣṇa appeared in his stead, for it was the God himself who had made this test of her truthfulness”. Volgens Kṛṣṇa's verklaring, op Rama's mededeeling volgende, is deze *śabali* eigenlijk de „herfstregenwolk”; wat dan volgt is verre van duidelijk.

²) Kālindī als eene der echtgenooten van Kṛṣṇa ook in Harivaṃśa en Viṣṇupurāṇa.

zijn, komt Yaśodā op, klagend dat haar jongen zich nog steeds niet vertoond heeft, hoewel reeds de nacht is aangebroken en de maan opgekomen. Als zij hem eindelijk door hare tranen heen gewaarwordt, omhelzen ze elkaar:

„Mādhava werd door zijne moeder op 't hoofd en op het als de maan liefelijke gelaat gekust, besproeid met het uit hare lotus-oogen druppelend vocht en aan hare borst gedrukt, met heilwensen begroot, met bloemen geëerd, met mosterdzaad bestrooid en rondom met lampschijnsel (als een god) gehuldigd.”

Op hare vraag, waar hij zoo lang getoefd heeft, antwoordt hij, dat hij dat eerst later zal zeggen. Zij gaan de woning binnen en Kṛṣṇa doet, nadat hij zich 't gelaat gewasschen heeft, verslag van zijn wedervaren: hoe Jayanta, gelijk een wereldverwoestend vuur, alles verslonden had, wat voor de vrienden bestemd was, doch hoe er toen een schare herderinnen met melk gekomen was, die hen gelaafd hadden. Naar aanleiding van wat Kṛṣṇa verteld heeft, vraagt Yaśodā nu, wat voor eerbetoon (*puṇyā*) die herdersmeisjes zijn gaan ondernemen. Kṛṣṇa antwoordt, dat het ondernomen was om de dochter van Vṛṣabhānu van een ongunstig lot te bevrijden. „Mijn lieve zoon”, zegt Yaśodā, „dat is stellig de dochter van Kīrti.¹⁾ Datzelfde meisje is lang geleden door mij voor U als echtgenootte gevraagd.” Zij vertelt dan, dat zij in hare kinderjaren door onafscheidelijke vriendschap met Kīrti is verbonden geweest en dat, toen ze eens met poppen speelden, Yaśodā een meisjes-pop van haar aan een jongens-pop van Kīrti had uitgehuwelijkt, en toen gezegd had: „Wie zal nu, Kīrti, haar dochttertje aan mijn jongens-pop geven?” Toen had Kīrti geantwoord: „Als ik eens een dochter krijg en gij zult een zoon hebben, dan zal ik mijne dochter aan uw zoon geven.” „Wie weet,” besluit Yaśodā, „of zij daar nog aan denkt”. Op dit moment komt Rohiṇī, de moeder van Balarāma op, om te melden, dat 't zoo aanstonds de tijd zal zijn om de kocien te melken, en dat nu de beide jongens het maal moeten komen gebruiken. Als ook Balarāma en de oude Nanda geroepen zijn, gaan ze allen eten. Terwijl ze den maaltijd gebruiken, wordt er een stem gehoord:

„De kocien, o vriend, met hare kalfjes vereenigd, ofschoon voldoende verzadigd door voeder en van dorst bevrijd door water, geven geen melk. Blijkbaar verlangen ze (van ons) in te drinken

¹⁾ De naam van Rādhā's moeder was tot dusverre uit de Skt. literatuur onbekend. Bij Growse luidt dezelfde naam Kirat. In het Brahmaparivarta purāṇa heet zij Kalāvati (Kṛṣṇajānamakhaṇḍa 17, 28 vlgg.).

den nektar van uw maangelaat: reikhalzend uitkijkend stampen ze met hare hoeven den grond”.

Als Kṛṣṇa deze roepstem, die van den herder Vīrabāhu afkomstig blijkt te zijn, verneemt, maakt hij zich op om naar buiten te gaan, en nu volgt weer een intermezzo, dat ik niet in eenig Purāṇa heb aangetroffen, maar dat toch ook weer zeer populair schijnt te zijn, nl. hoe Kṛṣṇa de koeien voor de herdersmeisjes melkt. ¹⁾ Van alle kanten komen ze met den melkemmer in de hand aan om Kṛṣṇa te roepen, hoewel Yaśodā klaagt, dat de arme jongen, nauwelijks uit het bosch teruggekomen, nog zoo goed als niet heeft gerust:

„Illings uit uwe woningen gekomen, zijt gij in den nacht de deur van mijn huis binnengetreden, uwe wijde emmers ter hand genomen hebbend. Is dan mijn zoon de melker uwer koeien?”

Doch Kṛṣṇa, die geen roepstem weerstaan kan, laat zich niet van zijn voornemen afbrengen, om eerst de meisjes te helpen, en hij draagt zijn broeder op, intusschen hun eigen koeien tot bedaren te brengen. Nu volgt de beschrijving, hoe Kṛṣṇa met het touw in de hand, met opgebonden haren, met zijn geel gewaad om zijn middel geslagen, zich tot de koeien der meisjes begeeft waaronder hij zich, met den emmer tusschen de knieën neerzet en gaat melken:

„Door zijn opwaarts gerichten blik boeit hij aan zijn gelaat de oogen der herderin, die haar blik onafgewend op hem gevestigd houdt: en, terwijl hij overvol was van liefde en zijn lichaam beefde, liet hij den emmer los en, met zijn oog den nektar van 't gelaat der herderin opdrinkend, gelijk een cakora-vogel de manestrallen, melkte hij de koe op den grond (d. w. z. zoo, dat de melk op den grond stroomde).”

Zoo gaat hij van huis tot huis, de herdersmeisjes helpend, die allen zonder uitzondering door liefde tot Kṛṣṇa bevangen zijn. Eindelijk komt hij, om bij 't melken der eigen koeien tegenwoordig te zijn, hetgeen ook weer in verzen geschilderd wordt.

Nu treedt Kṛṣṇa's pleegvader, die teruggekeerd is uit de vergadering der Ouden, in huis en vraagt, of de jongens nog niet van 't melken teruggekomen zijn: Yaśodā verhaalt hem, wat er intusschen is voorgevallen. Nanda roept hen nu, want de maan heeft 't midden des hemels reeds overschreden en zij moeten het door de moeder gereedgemaakte bed oogenblikkelijk „aan 't doel van zijn bestaan doen beantwoorden”. Zoo komen dan de beide knapen in huis en leggen zich te bed. Kṛṣṇa verzoekt zijne moeder

¹⁾ Vgl. Coomaraswamy, Rajput Paintings, vol. I, pag. 31 (waar eene afbeelding; vol. II, plaat 45).

al de hem dierbare benoodigdheden: zijn pauwstaartsieraad, zijn bamboestok, zijn kostbare fluit en ook de kooi met de sārīkā onder zijn oog neer te leggen. Dan begeeft zich ook de moeder ter ruste. Doch Kṛṣṇa, die blijkbaar niet slapen kan, houdt een gesprek met den vogel, aan wien hij vraagt, hoe 't wel met zijne geliefde zou gaan. De sārīkā zegt, dat, als Kṛṣṇa de kooi wil'openen, zij op kondschap zal uitvliegen: zij raadt Kṛṣṇa aan, zich ondertusschen met den ring zijner geliefde te troosten, die van de essentie harer handaanraking doortrokken is. Zoo geschiedt, en Kṛṣṇa, op het door helderen maneschijn verlichte en van jasmijnen doorgeurde dak van het paleis den ring uit zijn geel gewaad losgemaakt hebbend, beschouwt aandachtig de beeltenis ¹⁾ zijner aangebedene. Als Kṛṣṇa in dichterlijke taal zijne geliefde, die hij voor zich waant te hebben, heeft toegesproken, is de sārīkā alweer terug: zij meldt, dat Rādhā gezond en wel in 't huis haars vaders is, en dat zij hem doet weten:

„Vergeet niet den op 't oogenblik van 't vertrek aan mijn pols gehechten jasmijn-kraans des bruijgoms ²⁾, nadat gij in 't dichte woud mij ontmoet hadt. Doe dien aan zijne bestemming beantwoorden in het lianen-priël”.

Verder laat zij door den vogel berichten, dat zij om haar ring te zoeken naar dezelve met lianen begroeide plaats zal komen.

Hierop neemt de dichter de gelegenheid te baat om een bijzonder geliefde scène uit Kṛṣṇa's jeugd-cyclus in te vlechten, nl. die van het wegnemen der kleederen van de badende herderinnen. Als Kṛṣṇa met den vogel spreekt, wordt allerwege een verward gedruisch gehoord, dat, volgens mededeeling van de sārīkā, veroorzaakt wordt door de herdersdochteren, die in grooten getale in fraaie kleederen uitgedost in de Yamunā gaan baden. Het geluid harer armbanden, enkelbellen en stemmen is hoorbaar tot zelfs in de woningen der herders. Kṛṣṇa vormt nu het plan om naar dat belangwekkende schouwspel te gaan zien, en staat van zijn bed op. Zijn moeder, die ontwaakt is, en zegt, dat het nog geen tijd is om op te staan, vertelt hij, dat de bewoners der herdersnederzetting volgens de aanwijzing van Nārada in de Yamunā een bad gaan nemen tot genieting en tot delging der zonden, en dat ook hij daarheen wil. Nu gaat Kṛṣṇa met de andere vrienden — Rāma moet vandaag maar op het vee passen — er snel heen en dan volgt de bekende

¹⁾ Juist zoo bevindt zich op den door Hanuman aan Sitā overhandigden zegeling van Rāma diens beeltenis: *madhuraśīrṣāpala ānana prathibhābham āśaśa cemaṣṣa* (Hanuman-nāṭaka V, 61 ed. Vidyasagara. — vs. 289 ed. K. Likhna Bahadur).

²⁾ *cara*, in *caramaṇḍalacalāpatā*, zou natuurlijk ook „draai” kunnen beteekenen.

Verhand. der Kon. Akad. v. Wetensch. Afd. Letterk. Nieuwe Reeks 14. XVII, N°. 3.

scène van het stelen der kleederen, die gevolgd wordt door een gesprek tusschen Kṛṣṇa en de Gopī's van mystieken inhoud en eindigt met Kṛṣṇa's belofte in den eerstkomenden herfst haar allen door de klanken zijner fluit tot den rāsa-dans te zullen oproepen.

Na 't vertrek der herderinnen blijft Kṛṣṇa met zijn vriend Madhumangala alleen achter, zoekend naar de plaats, waar hij te voren Rādhā heeft ontmoet: eindelijk meent hij de juiste plek te hebben gevonden, en het trekken van zijn rechterarm en 't knippen van zijn oog doen hem besluiten, dat hem geluk te wachten staat. Door een opening in 't kreupelhout ziet hij dan in de verte Rādhā aankomen, die maar den verloren ring zoekt:

„Haar liefelijk lichaam bedekt door 't met goud gesierde gewaad, de hemelstreken verlichtend door de stralen van haar oorsieraad-
parel, wordt de slanke Rādhā in de dichte kruipers en struiken gezien, als een bliksem-liane tusschen de wolken”.

Kṛṣṇa blijft verdekt toekijken en luisteren.

Als Rādhā en Lalitā den ring zoeken, doch niet vinden, oppert de laatste het vermoeden, dat Kṛṣṇa, die na haar hier geweest is, want zijn voetspoor is nog zichtbaar, den ring zal meegenomen hebben en dat hij wel zal komen met den ring aan den vinger. Zij gaan nu zitten en wachten. Op Lalitā's vraag, wat zij zullen doen, als Kṛṣṇa komt, zegt Rādhā, dat zij, na hem gastvrij te hebben ontvangen, om den ring zullen vragen en dan huiswaarts zullen keeren. Doch Lalitā heeft een ander plan, en Kṛṣṇa, die dit alleen wil hooren, zendt onder een voorwendsel zijn vriend heen. Nu zegt Lalitā, dat het haar plan is, Kṛṣṇa wèl, evenals Rādhā heeft voorgesteld, gastvrij te ontvangen, maar dan Rādhā, na hare hand te hebben voorzien met een krans en een mangala-sūtra ¹⁾, met Kṛṣṇa in 't huwelijk te vereenigen, na onder 't uitspreken van goeds voorspellende woorden eene offerande in het vuur te hebben verricht. Op het oogenblik dat Rādhā, uit beschaamdheid haar gelaat met haar kleed bedekkend, zegt, dat zij wil heengaan, treedt Kṛṣṇa te voorschijn en Lalitā zegt tot Rādhā: „Lieve Rādhā, bied den in uw verblijf gekomen gast de zitplaats van jonge loten aan. Deze schaamachtigheid, die tegenwerkt wat plicht is, moet gij onderdrukken.” Als zij hem door een teeken beduid heeft zich neer te zetten, spreekt Kṛṣṇa haar aan:

„Keer mij uw blikken toe, gazellenoogige; verre latend de schare der herders, ben ik hier gekomen om uw liefelijk glimlachend gelaat te aanschouwen.”

¹⁾ De tāli (het *mangalasūtra*) wordt anders der bruid om den hals gehangen.

In hare plaats antwoordt Lalitā: „Ook zij is de menschenmenigte ontvloden, daar ze, als ware 't door een koord, is aangetrokken door liefde tot U; doch op dit oogenblik verleent zij, daar ze angstig van harte is door vrees voor hare moeder, niet de genade harer blikken”. Op Kṛṣṇa's vraag, waarom ze zoo beangst is gelijk 't maanlicht voor de ontmoeting met Rādhā, vertelt Lalitā, hoe Rādhā den vorigen dag op deze plek haar ring heeft verloren, en hoe hare moeder, opmerkend, dat zij dien piet aan de hand droeg, gevraagd had, wie dien ring had weggenomen, die in waarde zelfs al de schatten van Kubera evenaarde; hoe daarop Rādhā (en hier verdraait Lalitā blijkaar opzettelijk de ware toedracht) geantwoord had, dat de jeugdige herdersknaap uit Nanda's dorp, befaamd als melk-dief, den ring van hare hand had genomen, hoe hare moeder toen Rādhā de les had gelezen en haar gewaarschuwd had voor dien moedwilligen knaap, wiens tegenwoordigheid zij had te schuwen, en, wat den ring betrof, zij zou iemand tot Nanda zenden, om hem dat stukje van zijn zoon te melden en den ring terug te vragen. Door die mededeeling is natuurlijk Kṛṣṇa ontdaan, daar hij bedenkt, dat Rādhā's ouders, hem voor een dief houdend, hem hare dochter niet zullen geven. Als Lalitā hem nu vraagt, of hij den ring heeft of niet, erkent Kṛṣṇa wel hem te bezitten, doch verzekert, hem gevonden te hebben en hij geeft te kennen, dat, als hij en van den ring en van Rādhā zal moeten afstand doen, hij niet langer in 't leven wil blijven. Lalitā ziet nu, dat het hem ernst is met zijne genegenheid voor Rādhā:

„De rivier”, zoo zegt zij, „kan door den stormwind nog wel uit de zee worden gehouden, de Cātaka-vogel (die van enkel regendroppels heet te leven) kan den regenwolk nog wel opgeven, de bij kan den honig en 't hert het (leven in 't) woud nog wel laten varen, doch voor U is geen weggaan van uwe geliefde mogelijk”.

Kṛṣṇa verzoekt haar nu hare vriendin te vragen, of deze zich zal gedragen overeenkomstig het gebod harer moeder en dus hem denkt prijs te geven. In verbloemde taal antwoordt Rādhā, dat zij Kṛṣṇa niet wil opgeven:

„Verwijdert zich soms de liane in 't woud, al wordt ze geteisterd door rukwinden, ver van den boom, die haar steun geeft? Laat soms de naar zee gaande Goden-rivier (de Ganges), al wordt ze ook door sneeuw-massa's weerhouden, het na, met haar huppelende golven zich oceaana-waarts te spoeden?”

Dan geeft Kṛṣṇa den ring aan Rādhā terug, die dezen aan haar borst drukt.

Nu Lalitā heeft bemerkt, hoe standvastig beider genegenheid is,

doet zij het huwelijk der gelieven voltrekken volgens den gandharva-huwelijks-ritus:

„Van lotussen wond de slanke Lalitā een eereboog en kransen, met blaren van de nalinī vervaardigde ze een feestpavilloen, waarin de gezangen der gezellinnen weerklonken; toen, na een offerande in 't vuur van Amor te hebben verricht, vereenigde zij hen door „handgrijping” in 't huwelijk, waarbij zij hij wijze van mantra's verhalen van liefde uitsprak”.

Toen 't huwelijk zoo voltrokken was, hielden vijf geluk aanbrenkende jonge vrouwen, daartoe aangekomen, de „lampzwaaiing” (*nīrājana*) voor het op een bed van jonge twijgen neergezeten jonge paar: na een regen van jasmijn-bloesems en gerstkorrels op hen te hebben doen neervallen en na het tilaka op hun voorhoofd te hebben aangebracht, verrichtten ze het *nīrājana* door het lampje om hen te bewegen met handen stralend van de juweelen der vinger-ringen, en zij spraken zegenwensen over hen uit:

„Moge de dochter der Zee (Lakṣmī), die de lotus in hare hand draagt, uw echtstand beschutten; laat de dochter des Bergs (Pārvatī) uw geluk onafgebroken doen zijn; laat Bhārati (d. i. Sarasvatī) doen groeien de plant uwer zaligheid, en laat de overwinnaar van Mura (d. i. Viṣṇu) U beider levensduur doen strekken tot het einde der wereldperiode”.

Nu Kṛṣṇa zijn hartewensch vervuld ziet, raadt hij, daar zoo aanstonds zijn vrienden terug zullen komen, de meisjes aan, zich te verwijderen, en nadat Lalitā hem nog op 't hart heeft gedrukt er voor te waken, „de ontkiemde liefde niet te doen verdorren door 't scheidingsvuur”, gaan eerst de herderinnetjes weg en daarna Kṛṣṇa met de na haar vertrek teruggekeerde herdersknapen.

Vijfde bedrijf. In het volgende, waarschijnlijk HET VIJFDE BEDRIJF, treedt Lalitā zuchtend op, zich beklagend, dat zij Kṛṣṇa wel gewaarschuwd had, de arme Rādhā niet alleen te laten, die in liefdepijn en twijfelingen verkeert. Zij zoekt Kṛṣṇa, dien zij eindelijk in den tuin voor Nanda's woning, in diep gepeins verzonken, aantreft. Immers de vereeniging met Rādhā is nog steeds een diep geheim, en ook Kṛṣṇa treurt over de scheiding. Doch Lalitā heeft een list bedacht: Kṛṣṇa moet zich als meisje verkleeden en dan meegaan naar de woning van Rādhā's ouders, waar hij moet worden voorgesteld als een bewonderaarster van haar, knap in 't schilderen en ervaren in de zangkunst. Kṛṣṇa doet, zooals zij voorstelt: hij verdwijnt achter 't scherm en komt na een oogenblik verkleed terug, en wel zoo volkomen vermoind, dat zelfs Lalitā hem aanvankelijk niet herkent, maar eerst door zijn fluit ontdekt, dat het toch

Kṛṣṇa is. Beiden komen dan in het land van Vṛṣabhānu, Rādhā's vader, aan diens paleis, dat schoon is als de Kailāsa. Hier wordt zij door Lalitā binnengeleid en in Rādhā's tegenwoordigheid gebracht, die haar hartelijk welkom heet en haar vraagt, wie zij is, waar de woonplaats haars vaders zich bevindt, en wie hare ouders zijn. De als meisje verkleede Kṛṣṇa antwoordt:

„Śyāmā (de donkere, vermoorde naam voor Kṛṣṇa: „de zwarte”) heet men mij, o lieve: mijn geboorteplaats is Nandīśvara; Premalātā („Liefdeliane”) geheeten is mijne moeder, en mijn vader draagt den naam Abhilāṣa („verlangen”).”

Nu noodigt Rādhā haar uit dagelijks te komen en zich met haar te vermaken aan den heerlijken lotus-vijver voor hare woning, waar de lianen zoo welig tieren en de lotussen bloeien. Er ontspint zich een gesprek, waarin Rādhā aan Kṛṣṇa en Kṛṣṇa aan Rādhā een raadsel opgeeft. Rādhā zegt: „Denk eens na over mijn raadsel.” De woordelijke zin van Rādhā's nu volgende raadselvraag is:

„Weet gij, waarom de antilope zonder hoorns en van levenskracht ontdaan, die schittert als antimonium, wanneer hij door dorst gekweld is, zich niet begeeft tot het vlammen-dragende water?”

In de woorden is evenwel voor een goed verstaander ook deze zin verborgen: „Waarom nadert de dorstende Kṛṣṇa niet tot de lippen zijner geliefde om zich te doen kussen?”

In plaats van de oplossing te geven, antwoordt Kṛṣṇa zijnerzijds met een raadselvraag, waarvan de letterlijke beteekenis is:

„Waarom komt het heerlijke „na-looze” gesternte (maanhuys), dat niet in 't luchtruim wandelt, o schoone jonkvrouw, niet tot de maan (terwijl toch anders de nakṣatra's aan den hemel zich bewegen en met de maan beurtelings in conjunctie komen)?”

De onderzin der woorden is: „Waarom komt Rādhā niet tot Kṛṣṇa, wiens gelaat is als de maan?”

Een goed deel van 't nu volgende gesprek is, ten deele door de schuld des boekbinders, reddeloos verloren gegaan. In 't vervolg verzoekt Rādhā haar lieve Śyāmā (d. i. den vermoonden Kṛṣṇa) haar eigen beeltenis te schilderen, opdat zij een aandenken aan haar moge behouden. Kṛṣṇa-Śyāmā maakt echter een portret van Rādhā, en als Rādhā hare bevreemding daarover uit, gaat hij nu van zichzelf een conterfeitsel maken.

„Op het doek bracht hij de beeltenis van zichzelf aan met op de kruin een menigte fraaie pauwstaartveeren, met bewegelijke lotus-oogen, met door zoeten glimlach gesierde lippen, met zijwaarts ge-

bogen leden-drietal¹⁾, met de rietfluit aan den mond, met een rij lotusbladeren op de borst en door zijn sierlijke dansende passen Kāma de loef afstekend."

Wanneer Rādhā daaraan eindelijk Kṛṣṇa in het meisje herkend heeft, wordt zij door hare moeder Kīrti geroepen.

"Rādhā, gij, wier armen zacht zijn als de jonge lotus-wortel, wier haarlokken glanzend en beweegelijk zijn, gij liefelijke, wier lichaam een ketaka-blad gelijk is, gij oceaan van aannimigheid, lieveling, waar vermaakt ge u in het door manestralen verheerlijkte binnenhuis? Kom nader en breng het overig gedeelte van den nacht genoegelijk met uwe moeder door."

Kṛṣṇa heeft nog juist den tijd het schilderij (naar 't schijnt de eigen beeltenis van Kṛṣṇa) in zijn kleed te verbergen, als Kīrti optreedt, die zegt vernomen te hebben, dat een herdersdochter uit Nanda's stad gekomen is, en zij wenscht haar te zien. Nu zegt Lalitā, dat dit meisje de dochter eener vriendin van Yaśodā is, en dat zij gekomen is om met Rādhā kennis te maken: „als gij 't goed vindt, wenscht zij niet haar met de pop te spelen" ²⁾. Kīrti moedigt met tranen in de oogen haar aan, met Rādhā te spelen, en geeft op de vraag van Lalitā, waarom zij schreit, ten antwoord, dat het aanschouwen van die twee meisjes haar zoo aandoet, omdat daar door de herinnering aan hare kinderjaren en aan haar spel met Yaśodā in hare gedachten teruggeroepen wordt. Zij omhelst Kṛṣṇa-Śyāmā en tengevolge daarvan ontvalt aan deze laatste het schilderij, dat ze in haar kleed verborgen hield. Hoewel het 't contereitsel van een meisje is, meent zij de gelaat-trekken van Nanda er op te herkennen, en zij vraagt, of het niet diens zoon, de beroemde fluitdrager, zou kunnen zijn. Bij zich zelf overlegt zij, dat, in dien dit Kṛṣṇa voorstelt, zij hem hare dochter zal ten huwelijk geven. Met belangstelling vraagt zij Kṛṣṇa-Śyāmā hoe het Yaśodā gegaan is, want, zegt zij:

"Sedert Nanda's woonplaats van Gokula naar Nandikeśa en Bhānu's verblijf uit Rāvali naar hier (verlegd) is, sinds dien tijd hebben wij elkander niet ontmoet. De mensch is toch maar geen meester over (de vervulling van) zijne wenschen." ³⁾

¹⁾ Hier en elders is de term 'tri', in sprake van de drie ledematen van Kṛṣṇa (*anagatraya, tribhū, tri-pada*). Tot de verre is deze uitdrukking uit geen Skt. tekst bekend; waarsch. wordt geleid op de stelling de loomling van Kṛṣṇa's lgt. hals, middel, knieën, als hij op de fluit blaast.

²⁾ *apade te rothe pade dāhāte, cā kha, cā al cāhāte*.

³⁾ Ontrent den zin van dit vers, ben ik niet zeker:

manditas ca pade a pade bhāte, bhānā ca sa pade atpā gatai, āvad ca sa sampānāte, cā te bhānā, cāpāte, cāhāte, āsānā, dāhāte, dāhāte.

Onbekend zijn de woorden *a pade bhāte* en *āpāte*. Ik vermoed, dat dit laatste een plaats-

Kṛṣṇa-Śyāmā antwoordt, dat ook Yaśodā steeds met weemoed hare kinderjaren herdenkt, en dat zij eens tot haar zoon gezegd heeft, dat, toen ze eens poppen-huwelijk speelden, Kīrti beloofd had aan hare, Yaśodā's, zoon hare dochter te zullen geven. Nu draagt Kīrti aan Kṛṣṇa-Śyāmā op, Yaśodā te berichten, dat zij zich hare gelofte zeer goed herinnert en die gestand wil doen. Plotseeling wordt op dit moment achter 't scherm een roepen gehoord, dat „niemand het huis mag verlaten, omdat er een krigstocht op handen is; wie zou willen weggaan, die zal door den Herdersvorst gestraft worden.” Kṛṣṇa kan dus nu niet vertrekken en wordt door Kīrti uitgenoodigd daar te blijven, dan kan hij den volgenden dag naar Yaśodā teruggaan. Zij treedt dan nu de woning binnen met Rādhā aan hare eene en Kṛṣṇa-Śyāmā aan hare andere zijde. Na hier smakelijk voedsel te hebben genuttigd en frisch water te hebben gedronken, deden Rādhā en Śyāmā in 't paleis, nadat al de vrouwen zich daaruit verwijderd hadden, te bed gegaan zijnde, den nacht verstrijken met het spel van onschuldige gesprekken en omhelzingen. — Zoo eindigt het vijfde bedrijf, in 't vervolg wordt niet meer vernomen of en hoe het huwelijk van Kṛṣṇa en Rādhā bekend wordt. Wellicht is het in overeenstemming met de Purāṇa-overlevering ¹⁾, dat het huwelijk geheim blijft, zoodat voor den Indischen toeschouwer dit slot niet zoo onbevredigd behoeft geweest te zijn als 't ons voorkomt.

Zesde bedrijf. Het laatste, waarschijnlijk ZESDE, BEDRIJF hangt met de voorafgaande slechts zeer los samen. Aan 't begin treedt, ontdubbeld als twee personen, de herfst-vollemaan op; zij beklagen er zich over, dat Kṛṣṇa zijne belofte aan de herderinnen gedaan, om in den eerstvolgenden vollemaan'snacht van den herfst zich met haar in 't rāsa-spel te vereenigen, schijnt te hebben vergeten. Als Kṛṣṇa nu opgekomen is, herinneren die beide hem zijne belofte, en nu ontbiedt de Herder door bloote gedachte de als zijne dienaress voorgestelde Tooverkracht (*yogamāyā*), aan welke hij de opdracht geeft al de bewoners van de herdersnederzetting (den Vraja) te betooveren, om den rāsa-dans met de herderinnen te kunnen houden. Te dien einde

naam is, vgl. Growse, Mathura², pag. 81. „Rāval, where Rādhā's mother Kīrti lived with her father Surbhān” wel is volgens Growse p. 157 Rāval uit *raṇṭhalā* ontstaan, doch dit behoort d. m. met, en het kan wel rechtstreekt aan ons *radhā* beantwoorden. Misschien is hier met Bhanu niet Vyābhānu, de echtgenoot van Kīrti gemeend, doch haar vader, die volgens Growse Surbhān d. i. Surabhānu? heette. Surabhānu is trouwens volgens het Brahmavaiṣṇava de vader van Vyābhānu.

¹⁾ In het Brahmavaiṣṇavapurāṇa, dat overigens het meest uitvoerig is over Rādhā, in de andere Purāṇa's wordt zij of niet of slechts terloops vermeld, vindt ik hieromtrent geen aanduiding.

treedt Kṛṣṇa in vol ornaat op: met de rietfluit in de hand, op zijn hoofd den krans van paauweveeren dragend, de voeten voorzien van tingelenden voetringtooi, dragend het fraaie parelsnoer en om het middel den met bellen versierden gordel, stralend gelijk de zon door de aan de neus zich heen en weer bewegende parels, trad hij in de gestalte van den danser bij uitnemendheid op. Als de herderinnen de zinnenbedwelvende fluitmuziek vernemen, komen ze aan, hare huiselijke bezigheden opgevend en hare echtgenooten verlatend. De werking van Kṛṣṇa's muziek is zóó sterk, dat zelfs een der herders, meenend een melkkoe voor zich te hebben, een stier de achterpooten vastbindt om dien te gaan melken! en in de lucht wordt plotseling het geluid van trommelslag, tamboerijn en luit vernomen, dat afkomstig is van al de goden, die daarboven Kṛṣṇa huldigen. Ingevochten wordt een dispuut tusschen Kṛṣṇa's *yogamāyā* en een onzichtbaren persoon, over de mystieke strekking van de verlossings leer der bhakti. Intusschen zijn de herdersvrouwen gekomen en nu ontspint zich een gesprek van haar en Kṛṣṇa, waarin deze de vrouwen op haar plicht als echtgenooten wijst en ze aanspoort terug te keeren, daar zij immers in den geest in Kṛṣṇa kunnen opgaan en niet zijne persoonlijke nabijheid behoeven. Toch geeft Kṛṣṇa aan haar vurig verlangen toe en:

„Met gouden nimbus voorzien, met zijn als een donderwolk donkerblauw lichaam, brengend de liefelijke rietfluit aan zijn mond, terwijl zijn gelaat door een zachten glimlach verhelderd werd, bedekt met dichten bloemkrans, waaraan de om zijn schouders zwermdende bijen als dronken zich vasthechtten, speelde hij te midden der herderinnen in dansersgestalte zijn spel, hij, de éénige openbaring der hoogste verrukking”.

Het schijnt evenwel, dat dit tooneel niet vertoond wordt, want de tooneeldirekteur neemt aan 't einde van het spel het woord, om te zeggen: „Genoeg nu! Wij zijn niet bij machte om hier te vertoonen het verrukkelijk spel (*Prīṭi*) des Heeren, wiens vermogen zoo verschillend en eindeloos is”.

Met een zegenwensch sluit dan het tooneelstuk, dat door Rāma-kṛṣṇa, de belichaming van Hari, tot stichting der Viṣṇu-vereeiders vervaardigd is.

Het behoeft nauwelijks gezegd te worden, dat de boven gegeven schildering van den inhoud der Gopālakheandrikā slechts een zeer zwakke poging is, en dat ze slechts een flauw begrip van 't origineel geeft, daar juist het dichterlijke er van wel verloren is moeten gaan en het geheel zeer bekort is. Overigens heeft men kunnen

opmerken, dat de compositie van dit tooneelstuk, volgens onzen maatstaf, vrij zwak is: er is betrekkelijk weinig handeling, en die handeling wordt nog onderbroken door lange passages, die meer van religieus-ethische strekking zijn, en door tafereelen, die door den auteur zijn opgenomen, niet omdat ze in 't stuk te pas kwamen, maar omdat ze nu eenmaal zoo groote aantrekkelijkheid hebben voor de Viṣṇuïeten, zooals het tafereel van den kleederendiefstal en het geheele laatste bedrijf. Intusschen maakt het hoofdgedeelte, bedrijf 1 tot en met 5, toch een soort van eenheid uit.

Van philologisch standpunt bezien is ons tooneelstuk alleszins merkwaardig, niet alleen omdat het een soort van unicum is wat zijn compositie betreft, maar ook ten eerste, omdat het verscheidene trekken en détails uit de geschiedenis van Kṛṣṇa's jeugd bevat, die tot dusverre òf onbekend zijn òf niet in Sanskrit bronnen worden aangetroffen, en ten tweede, omdat er een menigte woorden en woordbeteekenissen in gevonden worden, die òf niet bekend waren uit de Sanskrit-literatuur òf nog niet door bewijplaatsen gestaafd.

Moge nog eenmaal een tweede, geheel volledig, handschrift van dit tooneelstuk aan 't licht komen. Dan zal menig punt, dat nu nog duister is gebleven, opgehelderd worden.

G O P A L A K E L I C A N D R I K Ā.

|| om namo bhagavate śrīvāsudevāya ||

vaṁśināḍavimohitāmaravadbhū-	vṛndair apāṅgāhataḥ
sasvedam taruṇārkaśarṇaśāḍṣā	yo durnirīkṣo 'himā
nirṇikto bhujamūlayoḥ kavalayā-	pīḍasya dānāmbhasā
kaṁśākarṣaṇaḥarṣitāmaragaṇaḥ	pāyān mukundābhidhaḥ

5 apī ca |

nidhāvyaḥ upetya kuṇjabhavane	suptasya māuonnatā
rādhā mādhavamādhurīpramukhitā	tāvaca cucumbādharam
smeraspanditatārakākṣikamalam	saṁvīkṣya patyur mukham
sā nūnam vidadbhātu maṅgalacayan	lajjānamadvīkṣaṇā

10 nāndyante sūtra dhāraḥ |

aho niṣeyam śaradindumaṇḍanā
bhramanmilindāvaligītakairavā |
apāsya vṛndāvanarāsasāḥ
upāsya atyantavilokaṇīyam ¹⁾ ||

15 sarve kuśīlavāḥ |

satyam uktam āryamiśraiḥ | rāsānukūlaiva rātriḥ | tathā hi !
paritah prasaranti gandhavāhāḥ
kṛtasakhyāḥ kumudālivaktrabimbaiḥ |
kvaṇayanti milindapaṅktayo
makarandāsavamattavṛttayāḥ ||

20

saphalibhavati nīlāntam kṛṣṇacaritrāmṛtenāsau |
nūnam mānasakūlam bhāti marālavallikalitam ||
ataḥ katamam prakaraṇam āśrītyopatiṣṭhāmahe | nivedayātv āryaḥ

sūtra dhāraḥ |

25 yatraivam

mīmāṃsādhivaradhūmadhūmitaḍṣām	māndyāpahaṁ sarvatas
tarkākarmaśakhetakharvitasukha-	śrotrābhīrāmaṁ ca yat
māyāvāḍabhujamgaḥṅuramano- ²⁾	mohāmayocchedanam
yat kinpeid dharidāsahṛtkamalinī-	prollāsi śauram mahāḥ ³⁾

¹⁾ anantam

²⁾ bhūmāra

³⁾ mahāḥ v. udāyātām ite seṣaḥ

sarve |

vayam tāvad bhūmikāparigrahāya gacchāmaḥ | tvaṃ tāvad grhṇīm
ābūya saṃgītān anutiṣṭha |

sūtradhāraḥ |

5 bhavatv evam |

nepathyābhimukhaṃ avalokya |
ārye | itas tāvat |

praviśya naṭī |

ajjāutta ko niyoō |

10 naṭaḥ sākṣepam |

nātrāvasarāḥ priye kṣudrālāpaśya | nāyaṃ sūdhāraṇarājasamājaḥ
kiṃtu haribhaktavarjāṇām

trayyāntāntāntāntasāntamatayo vaimānikānām mudā

vācaḥ pallāvayanti tatra bhagavat- satkūrtivarṇojjvalā ¹⁾ |

15 nānyā hi sphuradīndusundaramukhī kiṃ vāṇinī prīṭaye
śuddhāntahpuracārīṇī kulavadhū- vaktrāravindasprśām ||

naṭī |

ārya | tadā kimiti pravṛtto naṭanāṭyasrṣṭāv ²⁾ asau |

sūtradhāraḥ |

20 sumukhi | sadāntarāle rasacarvaṇām ³⁾ kurvatām api viśeṣato 'bhi-
nayena tādāvam ākalayitum cetāḥ pravartate | tathā hi |

bhasmoddhūlitavigraho 'pi girijā- kānto nijāntargatam

śāntajyotir amandasaukhyānilayaṃ dhyāyaṃś ciraṃ tiṣṭhati |

rāsollāsānirīkṣaṇāya vanitā- veśeṇa vṛndātavīm

25 avyājan kila yāti yāti murali- nāḍāmṛtaṃ bibhrati ||

naṭī |

kathaṃ tadā prākṛtaracanācamatkāraṃ vinābhīṇayapradaiśanam |

sūtradhāraḥ |

nahi mahākavipraṇītanumanāṭakādiṣu prākṛtaracanācamatkāraḥ |

30 rasānubhavas tu pratipadam anubhūyate 'to gīrvāṇabhāṣayā vya-
vahāraḥ kāryaḥ | kiṃ ca |

ākāritā vāyam iha prabhubhīḥ prakṛṣṭa-

premāśrupūṇanayanai rasacarvaṇāya |

bhavyaṃ tathaiṣa bhavatiḥbhīr ⁴⁾ aśeṣabhūṭyā ⁴⁾

35 saṃyujyate hi puruṣo 'numataḥ prabhūṇām ||

naṭī |

upadiśatu bhavān ko niyogaḥ |

1) ? °carsmājvalaḥ.

2) naṭanāṭyaḥ.

3) °carvaṇā (ot °pa?)

4) °tibhavesaḥ.

sūtra dhāraḥ |

ārye | tad idānīm |

5 yenedaṃ nṛpaṃḍalaṃ kumudini- bandhuprasannānane
sadyaḥ śāntim upaiti kṛṣṇaviraha- jvālāvalivislatham |
nirvyāḥaṃ kim api prayogaviśaye 'pūrvam tvayā gīyatām
yāvāt¹⁾ sūryam¹⁾ anūrur eva vihaga- śreṇīm dhiṇoti sphuṭam ||
atra bhagavaccaraṇanalināmodamoditena rāmākṛṣṇena viracitam
apūrvagopālakelīcandrikābhidhaṃ nāṭakam asmāsu nikṣiptam | tad
idānīm aśyaḥ pariśada utsavāya niyuktavyam iti |

10 nāṭī |

kim ayaṃ kulajo hi daṇḍino
bhavabhūter uta bhāraveḥ kaveḥ |
racanā vacaso yato 'sya vai
bhavitā rājasado hṛdutsavāya ||

15 nāṭaḥ |

ayaṃ anyāḥ pulakayati bhāgavatān | tathā hi |
āśīd gurjarakhaṇḍamaṇḍanagūṇa- grāmābhūāmākṛtiḥ
śrīrāmānujapādacintanasudhā- nirdhautatāpatrayaḥ |
audīcyaṃ malavaṃśaviśrutakathāḥ śrīdevajitidvijaś
20 taśyaṃ tanayo nayoruphalito yaḍy eṣa karnaṃ gataḥ ||

naṭī gurjarakhaṇḍamaṇḍaneti samākarnya sākṣepam karnaṃ pidhāya

kva snehayitā niḥsnehakulasyalāpaḥ | yataḥ |

niḥsneho hi parasneham apahanti prasaṅgataḥ |

sundarikavaribhāra- sneham āśu khalo yathā ||

25 sarasānām caraṇavinīyāsam api na kṣamate | tathā hi |

bhāti javā sakapoto²⁾ viśamanidāghe 'pi saikate nibhṛtam |

samuditajaladharapaṭale³⁾ śuśyati parito 'mbuśīkarasparśāt ||

naṭaḥ sākṣepam |

āḥ pāpe nahi kulam eva kāraṇam snehodayasya satsaṅgama eva

30 pradhānam | tathā hi |

paṅkāḍ utthitam indirāsanapadaṃ dhatte 'ravindaṃ mudā

kāntābhīḥ kamalekṣaṇābhīr abhitaḥ karṇavatamaṃsīkṛtam |

citraṃ maiva niraśya vāsarapates tuṅgāndhakārācalaṃ

nirvyāḥaṃ parirabhyate pulakitaḥ prātaḥ prasannāṃśubhīḥ ||

35 ayaṃ tu sākṣāt trailokyānirmāṇavicakṣaṇena bhagavatā kālī-
dikūlakamaṇīyakaladhautavallariyārāgapuṇjapūjitavadanendumaṇḍa-
lena | caladamalakamalavilocanavimohitavallavivallivellitaśarīreṇa
caraṇavinīyāsamukharitamaṇjunmaṇjīrasaṃjitasahacarīkṛtamilindavṛn-
dena | malayamandamārutāndolitakuntalāntamālitaḥḍamaṇḍala-

1) of yāvatsūryam? 2) ? 3) sasamudita°.

- vikhaṇḍitānaṅgavaibhava n a ' marakatavibhaṅgojjvalatribhaṅgāṅga-
 vimugdhavenūvādanasācīkṛtādharanirīkṣaṇaprasa re ṇ a | gopālena
 svadhyānadhārādaliṭāśeṣadoṣajālasnigdhahṛdayo na pratikūlanīyaḥ |
 ko na mudam samudañcati viśati mukunde 'ntarā hṛdayam
 5 kva nu khalu doṣādoṣaḥ kumudavaneṣe samāyāte ||
 api ca |
 caṇḍāṃśus ¹⁾ tubhināyate jalanidbiḥ kulyāyate dustaraḥ
 kīnāśaḥ svajanāyate hi kulīśam puṣpāyate vajriṇaḥ |
 raṅko vai dhanadāyate parapadam dvārāyate cakriṇaḥ
 10 saṃsāro 'pi padāyate bhagavati prīte ramānāyake ||
 na t i |
 katham idaṃ pramāṇam āvedyatam pramāṇasiddham vastujātam
 āmandāya bhavati sādḥūnām |
 na ṭ a ḥ |
 15 sadyo bhāmini bhāratajirajanāḥ kaṅkāḥ pulindāḥ khasā
 ābhīrā yavanāḥ kuvindaśavarā lokam punānā yataḥ |
 kiṃ citraṃ caraṇasmiter bhagavato jātā ²⁾ ataś cāyasaḥ ²⁾
 piṇde sparśamaṇeḥ prabhāvamahimā nūnam samujjimbhate ||
 drṣṭāntīkṛtam artham āptavākyaena paśya paśya | śvādo 'pi sadyaḥ
 20 savanāya kalpata iti ³⁾ | kiṃ ca :
 na hi bhagavann aghaṭitam idaṃ tvaddarśanān nṛṇām akhila-
 pāpakṣayaḥ | yamāmasakṛcchravaṇāt pulkasako ⁴⁾ 'pi vimucyate
 saṃsārād iti bhāgavatam |
 na t i |
 25 prāyo drśyate 'rthavādo hy āptavākyeṣu |
 na ṭ a ḥ |
 siddhir eva sakalasya vastuno
 dhāraṇam bhavati bhāsanam yataḥ |
 śrīyate na rasauā katham harāv
 30 arthavādavacanam prajāpatām ||
 sarvavākyaṇām eva bhagavati mukhyayāvṛttiyā pravṛttatvād bhū-
 tārthatā samarthitā sadbhīḥ |
 kiṃ nāgataḥ sumukhi vāraṇakūjitena
 kiṃ prastarāṇ munivadhūr na kṛtā sarūpā |
 35 kiṃ stambhato ⁵⁾ na vigataḥ priyarakṣaṇāya
 nāyāsyati priyatamo nu janopahūtaḥ ||
 āyāty eva bhaktair ākārītaḥ | kim arthavādam udāharasi |

¹⁾ *caṇḍāśas* ²⁾ onzeker; *jātāsatasacāyasaḥ*; boven *sa* is, als correctie, gezet wat zoo-
 wel als *a* als *tsra* kan gelezen worden. ³⁾ Bhāg. pur. III. 33. 6. ⁴⁾ *paśkasako*;
 vgl. Bhāg. pur. VI. 13. 8. ⁵⁾ *stambhato*.

naṭī |

yadi bhaktajanapriyaḥ sa tadā tvam apy ākūraya samāyāti cen
nārthavādāṃ śaṅke |

naṭaḥ |

5 aho priye | āyāsyaty eva bhaktānukampī bhagavān | yataḥ |

puṇḍarikavanabandhumayūkhaiḥ

kliṣyamānakumudālim avekṣya |

daṇḍayan virahatāpam aśeṣaṃ

prīṇayaṃs tulinaraśmir upaiti ||

10 dhyānamudrāṃ nāṭayitvā kṛtāñjalīḥ prārthayate |

vāmatāmarasadāmasuśobhinā

indranīlamanībhaṅganībhaṅga ¹⁾ |

locanānī saphalikuru tāvad

veṇumaṇḍita nikuñjavinodin ||

15 api ca |

āstīrṇanayanāñcalair nayavatāṃ siktāśrubhīḥ premajaiḥ

sabhyānām aravindalocana ciraṃ cintāviśuddhātmanām |

soktamdeyamāśeṣa ²⁾ śekharamaṇe svātmānam ākāṅkṣati

kṣaṇī kṣodayitum kṣaṇena carana- nyāsaḥ tvadīyaiḥ śubhaiḥ ||

20 api ca |

smaraṇād eva pāñcālī pāñcālīva vinirmitā |

pāñcālīpurato nātha mālikāṃ kuru bhāṣitam ||

nepathye |

nivartaya ³⁾ ito vatsān |

25 phullāmbhojagalatparāgapatālī saṃyuktapāthahikaṇa-

prādurbbhūtamahendranīlāśakala- - - - dūrvāṅkuraiḥ ⁴⁾ |

dhāvantaḥ paritaḥ pralobhitadhiyo vatsālī śaśāṅkojjvalāḥ

kaṇṭhāviṣṭasuvarnaśrīkhalajhaṇat- kārāḥ purovartinaḥ ||

punaś ca nepathye |

30 svakṣuṇṇapadapaddhatim ⁵⁾ anuvartamānāḥ kathaṃ nivartanīyāḥ |

tatraiva punaḥ |

yāvad aham adyānavadya talpād utthāya vatsacāraṇāya pravṛtto

bhavāmi tāvad aviralapremākṣaranibaddhapadyenākāritaḥ kenāpi

tasya pratijñāparipālānāyopasthātavyaṃ mayā |

35 himam iva dinakarakiraṇaiḥ kanakam ivāpīḥa taṅkaṇenaiva

drāvitamadhunā hṛdayaṃ karuṇākālitena vāgvilāṣena ||

¹⁾ ? ²⁾ ³⁾ ⁴⁾ ⁵⁾

¹⁾ ? ²⁾ Vooral de syllabe *de* is onzeker. ³⁾ Zoo met verwaarl. sandhi!
⁴⁾ ⁵⁾

naṭaḥ karṇaṃ dattvā śṛṇoti |
priye upāttapaśupaveśasya ¹⁾ naḍakumārasyāgamanam iva lakṣyate

naṭī |
katham |

5 naṭaḥ
ittham ²⁾ : aṅkuritaṃ mama cittaṃ naidāghī bhūr ivāmbhobhī

nepathye kalarāvaḥ ³⁾ |
sumukhi vasantena mādhavīlatikā ⁴⁾ | na pratyeśi cet karṇaṃ dehi

āha ca naṭī |

10 yaṃśīnādaḥ samantāt prasarati bahulaṃ kiṅkiṇīnām ninādo
vatsānām eṣa pāda- dhvanir api nitarāṃ rambhaṇodbhūtarāvaḥ
gopālodāragoṣṭhī- vipulabhujataṭi- tādānottho virāvo
nūnaṃ dhammilamallī- militaparimalo vāti vāto murāreḥ ||

tataḥ praviśati vatsamaṇḍalīm puraskṛtya sasakho ⁵⁾ gopālāḥ |

15 naṭaḥ | priye | samāgato yaṃ gopālāḥ |
gaṇḍamaṇḍalasamullasadambuh
kambukaṇṭhatataḥ lambitāmālāḥ |
nīlakuñcitavilolakacālīs
tūrṇam eti vanato vanamālī ||

20 api ca |
cārucandrakacamatkṛtamaulīs
cañcarīkaparicumbitacūḍaḥ |
gaṇḍamaṇḍalavilolavatāṃsalāḥ
kākalīkalitavenur upaiti ||

25 smerasantatir iyaṃ madhuhviṣo
locanānī śīśirīkarotu vaḥ |
candranirgatasudhārayo yathā
khinnakairavakulānī sarvataḥ ||

vandanīyacaraṇo munivṇḍair
30 nanditāmaragaṇo guṇa-anukhyaiḥ ⁶⁾ |
premarajjuvidhṛtāṅghrīr ivāyaṃ
cittavṛttisamakālam udeti ||

sumukhi | samānaya tāvad asya nīrājanāya sādhanam iti |

naṭī yathā nirdiśati tathā karoti | śaśāṅkamaṇḍalam iva sacandraka-
35 vartikaṃ nīrājanabhājanam ādāya gāyanti copasthitā |

¹⁾ upānta^c ²⁾ ispaṇa ³⁾ nepathye | kalarāvaḥ sumukhi enz. ⁴⁾ Dit schijnen nog de woorden van den Sūtradhāra te zijn, waarmee hij de naṭī aanspreekt. Moeten het nom. pr. fem. gen. zijn? ⁵⁾ sasakho ⁶⁾ samahbhūyāḥ

na ta ḥ |

harṣāśrubindubhiḥ prokṣya pradīpaṃ paritaḥ priye |
aravindadalair bhūyaḥ pūjayantīva vikṣyase ||

sāmājīkāṃ prati |

5 ayaṃ sākṣāt parapadanāyako bhaktānugraha¹⁾ rtham āvirbhūto mayo-
pasthāpito madājñāyeyam¹⁾ mama gr̥hiṇī nīrājanabhājanam ādāyo-
pasthītā | paśyantu bhavanto 'pi svasvabhāvena |

sāmājīkā vidhṛtāñjalipuṭā avanatamastakās tasthulā |

naṭī nīrājanamudrāṃ darśayati |

10 na to varṇayati²⁾ |

marakatamukuranibheṣu³⁾ sphurati śaśūkaḥ pradīpakavyājāt
candrakavaritimayūkhair śekharabhāṣāntarālabimbeṣu⁴⁾ ||

kusumair abhivaṣṣya praṇamanti sabhyāḥ |

ne pa th ye |

15 āḥ pāpa durātman śailāśāpasada kvāpanito 'nācaritaprātarabhyā-
vahaṃṇo vanamālī |

na ta ḥ |

priye | ko 'yaṃ kalakalāḥ | karṇaṃ dehi |

āḥ pāpeti punaḥ paṭhati sma |

20 priye | ayaṃ ko 'pi gopakumārāḥ prakupito 'smāsu prāyaḥ |

tataḥ praviśaty⁵⁾ udyatadaṇḍo lambakaccho dṛṣṭamayārapiccha āḥ
pāpeti paṭhan lam b ā l a ko gopālāḥ |

na ta ḥ paścād vilokya |

aye |

25 krodhāruṇīkṛtavilocanadurnirīkṣo
bhrūvallivisphuraṇadarśitapamagābhāḥ |
dāṇḍāvaghātāsīthilikṛtabhūmibandhaḥ
ko 'yaṃ priye⁶⁾ samupayāti kṛtāntamārtiḥ ||

api ca |

30 ghoṇāpuṭaṃ priyatame ghaṭayan nitāntaṃ
valmīkarandhram iva mārutaphūtkṛtena |
gūtrāṇi vepayati tāmramukhaprabhābhīr
dāvoṭthavalīmir iva bhūrubapallavāni ||

ataḥ svāmināṃ praṇumyāpasaraṇam evāsmākam itaḥ śreyāḥ | svāmin

35 namaskaromi | gacchāmi | gopadaṇḍāvaghātābhiyā punar gantum
api na śakto bhaviṣyāmīty uktvā ubhau niṣkrāntau |

| tataḥ⁷⁾ prastāvanā |

¹⁾ *jāyate* ²⁾ Onzekeer: *na ta varṇayati*? ³⁾ *marakata* ⁴⁾ *śeṣara* ⁵⁾ *praviśati*
⁶⁾ De syllabe *ye* ontbreekt. ⁷⁾ sic.

kṛṣṇaḥ | are durvinītagopātmaja kim aparāddham te yenāyaṁ
daṇḍapradarśanenāpasārīto naṭaḥ |

gopālaḥ | ayam evātidurvinīto ¹⁾ yo 'samaye tvām ihājūhāva |
kṣamasva bhagavan duruktavacanam me |

5 yaḥ ko 'pi yatra kutra prathayati nāmāvalīm bhavataḥ |
hāsyād vā bhramato vā- gacchasi ko 'yaṁ nisargo 'sti ||
api ca |

tātas te 'khalagopamūrdhamukuto vikhyātapuṇyaḥ kṣītau
mātā hanta mukundakalpalatikā sūte 'rthinaḥ kāṅkṣitam
10 yat tvam dhāvasi lubdhavat kalayitum kṛṣṇeti sambodhītaḥ
tat te mādhaiva nocitam kulavatām etat kalāṅkāspadam ||

api ca |
yad bālye navaṇītamātram akhilam cauryeṇa mātur grhād
dattam yad vrajasundarībhir abhito lāsyāya hāsyāya tat |
15 nedānīm ucitam nitāntavanitā- netrāravindātithe
dṛṣṭvai(ṭa)d guṇalāghavam tu bhavataḥ kanyām ca ko dāsyati ||

kṛṣṇaḥ |

jātam loke vastumātram yad etat
karmāyattam ²⁾ bhuktye tat phalānām |
20 haṁho jāto nandagehe janānām
bhāvādbhīno nāparam me nimittam ||

ato me sarvatrānusaraṇe kalāṅko bhavitā ced bhavatu | svabhāvas
tu dustyajaḥ | tathā hi |

matto 'pi bhramarah kalindatanayā- kañjāsavāsvādanair
25 āhūto hi punaḥ sugandhasacivair mākandasambhūtaḥ |
āyāto yadi khañjarītapāṭalair lubdheti sambodhītaḥ
kim tāvan madhupaḥ svabhāvasaraṇīm bhūtyā param muñcati |
mā prayacchantu me ke 'pi kanyā vrataparāyaṇāḥ |
ahaṁ eva śaratkāle veṇunā samupābhvaye ||

30 gopālaḥ |

bhavatu tadā kim vivāhena | tatho cen nocitam ekatra kārkaśyam |

kṛṣṇaḥ |

kutra mayā (kā)rkāśyam ācaritam dhūrta |

gopālaḥ |

35 dattam ³⁾ tāvat prātaraśāya mātṛā
pātre citram pāyasam cāru cāru |
no bhuktam tan nīrajākṣi yaśodā
(bā)ṣpavrātaiḥ siñcatīvāvatasthe ||

- tatra rohiṇī |
 kasmād bibharṣi vāmoru locane vāriviḥṣaṃ |
 indīvaradaladroṇī sthūlamuktāphalaṃ yathā ||
 yaśodā |
 5 āryamūtar na jāne 'haṃ bālakaḥ kupitaḥ kutaḥ |
 gāto vṛndāvanaṃ rantum abhukto bālakaiḥ ¹⁾ saba ||
 rohiṇī |
 kati santi gr̥he bālā bāle bālendusundari |
 yenāyam atasiguccha- cchaviḥ prakṣobhitas tvayā ||
 10 kṛṣṇaḥ |
 tatas tataḥ |
 gopālakāḥ |
 yat tu yaśodayā bhavantam uddiśyoktaṃ tan nāhaṃ sāksād vak-
 tum kṣamaḥ |
 15 kṛṣṇaḥ sāśaṅkam |
 tathāpi tathāpi |
 gopālakāḥ |
 yathāhaṃ gopair anabhihataḥ śyaṃ tathā kuru |
 kṛṣṇaḥ |
 20 tathaiva bhaviṣyati |
 gopālakāḥ |
 rohiṇi kāpi kiśorī netuṃ vaiśākhyaṃ āgatā sadane |
 tām āha me purastād urasi dhṛtaṃ kandukaṃ tv anayā |
 tadā mayā vihṛtāyās ²⁾ tasyā anuṇayārthaṃ talapradarśanaceti
 25 proktaṃ |
 capalakuraṅgavilocana viśṛjitaṃ adhunaiva na smarasi |
 bhūyo bhavitum ihecchasi jāne dāmodaraḥ prāyaḥ |
 rohiṇi | etan madbhāṣitaṃ tathyaṃ iva matvā bhojanam apāhāya
 vatsamaṇḍalīṃ puraskṛtya gato me mukundaḥ |
 30 kṛṣṇaḥ |
 satyaṃ vadasi mātṛaivaṃ pratibodhitā rohiṇī |
 satrāsaṃ vadanam ākalayya gopālakāḥ |
 naivaṃ nāthāham eva vacmi | tathāpi |
 gokulakumudavanālī virahadineśaṃśubhir nitarāṃ |
 35 naivollasati guḍālaka- daśanavilolāṃśukiṅjalkaiḥ ³⁾ ||
 api ca |
 vanam iva mād̥havarahitaṃ rajanī candrāṃśubhir vidhurā |
 matir iva vigatavivekā gokulavīthī tvayāpetā ||

¹⁾ bālakaiḥ bālakaiḥ ²⁾ Onzeker (*vijayāgṛs*, hs.) ³⁾ *daśana* or *daśana*?

- api ca |
 nandāyatana-sanīpe tava mukhakānticchatāvidbhure |
 alikulam iva kṛtamukule kamale gopījano bhramati ||
 kṛṣṇaḥ |
 5 vayasya gopālaka 'satyam evābhuktvaiivāgato 'smi na smarāmi |
 gopālakaḥ |
 tvaṃ tv adyaivam āgato 'si '
 sāyaṃ ¹⁾ vatsakam āturā vipinato gaur ullasatpaṅkajaṃ
 prātar jālakamālinītarulataḥ santyajya bhrīgā iva |
 10 saṃketam rajanīṣu nīrajadṛśas talpād upetā yathā
 no cittikṛtadarbhaśākavikṛtiḥ prāpto 'si bhaktāvanīm ||
 api ca |
 tyaktā sū sārīkeyaṃ kṣṇam api namitā no purasthā yaśodā
 saṃśliṣṭo nāpi nandas tanayaratikalā- kandalībhūtagātraḥ
 15 bhrātar bhrātāḥ kva yāsi- tyanugaditamatho na śrutam te balasya
 prānapresthāpi vaṃśī śayanam upagatā prāpitā cāpareṇa
 kṛṣṇaḥ |
 sakhe | satyaṃ na smṛtam bhaved iti |
 na tatho me priyatama ātmayonir na saṃkaraḥ |
 20 na ca saṃkaśaṇo na śir ²⁾ yathā bhakto mama priyaḥ ||
 ato vayasya prayāhi goṣṭham | drutam eva mātaram samāśvāsya ³⁾
 prātaraśanāya samānaya bhojyasambhāram iti |
 gopālakaḥ | mātṛā pratibodhito jayantaḥ | vatsa jayanta |
 yamunākūlakadamba- cchāyam upāśritya bālakaiḥ yuktāḥ |
 25 kvāpi bhaviṣyati nūnam gacchopādāya bhojyasambhāram |
 iti pratibhāṣito jayanto bhojyasambhāram nītvā drutam adhunāga-
 miṣyati | atra yathājñāpayati devaḥ |
 iti niṣkrānto gopālakaḥ |
 nepathye |
 30 aho karman namas te 'stu yenaiva ⁴⁾ bhrāmitam ⁴⁾ jagat |
 kva sā palāśayyā me kvedam vanaviceṣṭitam ||
 dhātās tavopalabdhīś ced yena nīto daśam imām |
 vetradaṇḍaprahāreṇa jānubhaṅgaṃ karomy aham ||
 kṛṣṇaḥ |
 35 subala | ko 'yaṃ vetradaṇḍaprahāreṇa vidhātāram api gatujānum
 karoti |
 subalaḥ |
 pratibhāti śabdena jayanta iti | prāyaḥ samāgato bhojyasambhāram
 nītvā sa eva |

¹⁾ sāmya ²⁾ śrī ³⁾ śvāsya ⁴⁾ gaurābhīrāmata

kṛṣṇaḥ |

karṇam dattvā punaḥ śrayatām |

subalaḥ karṇam dadāti |

- 5 nirviṣṭā ¹⁾ girinirjharā ravisarin- nīrāvaṭāmbarā ²⁾
 dhvāntakrāntatamālakānanabhuvo jhālliravālisayāḥ |
 vyālīphātkrītidhīrabhītijanikāḥ kālīkarāle hitā ³⁾
 hālīkaṃ bhavati śramo na milito nīlotpalāngo hariḥ ||
 śhāmaṃ nodvabhate kaṭiḥ kaṭutarair nādair vināṣṭe śrutī
 pādau me natataḥ pāto 'pi vigataḥ kāṣṭhāyitam me vapuḥ
 10 bhrāmaṃ bhrāmamaḥmaṃ nagendragahana- droṇiṣu nidrāvīto
 droṇībhūtatanur nate hi śīrasi droṇaudaraṃ bibhrataḥ

- gacchantu gopālā dāśīputrā diganteṣu |
 phalitaṃ mamaiva bhāgyaṃ ⁴⁾ bhokṣye 'haṃ bhojyajātaṃ vai
 kvedaṃ śikhariṇībhāṇḍaṃ nāśāṃ āpyāyati dhruvam |
 15 pītṛvā patrapuṭaiḥ suptvā tato gacchāmi keśavam ||

śrutvā subalaḥ |

kiṃ bhāṣate 'yaṃ svāmin |

kṛṣṇaḥ |

- śrūyate bhavatāpi nirlajjo yadi śikhariṇīm pītṛvā gacchati cet sarve
 20 vañcitā bhaveyuh | ata uccatarum āruhya dṛśyatām kutrāyam balā-
 tiduṣṭaḥ |

subalas tathaiva karoti |

are 're jayanta | ihāgaccha sasakho gopālas tvām ākāṅkṣan
 vartate | jīvitum icchasi ce cchikharīṇīvyayaṃ mā kuru | .

- 25 dṛṣṭim utthāpya jayantaḥ |

kutrāsti gopālāḥ | ko 'yaṃ śikhariṇīvyayaṃ varṇayati ⁵⁾ |

subalaḥ |

daṇḍayitā khalu kudhiyām sudhiyām saṃtoṣakāraṇaṃ kṛṣṇaḥ
 krīḍati yamunātīre nīreṇāpyāyati prāṇān ||

- 30 jayantaḥ |

ucitam evāśya nīreṇaivāpyāyanam | tathā hi |

ānītaṃ ⁶⁾ madhu madhuraṃ mātṛā premāivesena ⁷⁾ |

tyaktaṃ kimiti nitāntaṃ ⁸⁾ krīḷākṛṣṭeṇa ceta-sā nūnam |

taśyaivedaṃ phalam |

- 35 tataḥ pravīṣṭo mastakanilītasambhārah khaṇḍībhūtapādo daṇḍam
 avaṣṭabhiya jayantaḥ |

¹⁾ of staat er *nordwest* ²⁾ *flur, erd* ³⁾ of te verbonden: *karstdeels* ⁴⁾ *bhāgya*
⁵⁾ *vyaparitāpata* h. ⁶⁾ *amla* ⁷⁾ *śre* ⁸⁾ *mitaṇḍa*

pādanyāśasanyuccaladdadhikaṇā-¹⁾ liḍhānāno nirgata-
 svāsatiṛāsitasajjanaś capaladrg viṣvakśiroveṣṭanaḥ |
 skandhāropitaśākapaṇicayo droṇaudanaṃ mastake
 bibhrat samcalito²⁾ yathā sukalabhaḥ prāpto jayanto 'bhavat ||

5 sarve saḥāsam³⁾

jayanta⁴⁾ pādābhivandanam kurmaḥ |

jayantaḥ |

abhivādayantu pādān nādān kurvantu sarvato gopāḥ |
 dāsyē naiva bhavadbhyo hāsyenāpi prapūlikākhaṇḍam⁵⁾ ||

10 kvāsti nandanandanah | aho ayam eva prāyaḥ |

dantajyotsnāvarṇais tirayati tamasa(h) stomadhārām apūrāṇ
 yacchan nīlāravindā- yatadalanicayam sarvato vīkṣitena |
 yasyālōlākālī dalayati nitarām rūḍhakandarpadarpanam
 bhūyo dhammillabandho janayati dayayā yosītām tatpraroḥam ||

15 deva | namaskaromi | kim aparāddham mayā ;

(kṛṣṇaḥ) |

mayā te kim kṛtam yenāpauṇḍhinam ātmānam sambhāvayasi |

jayantaḥ |

abhuṅkvā gamanam eva⁶⁾ | prasthite tvayi yaśodayā mām praty
 20 uktam | vatsa jayantādyābhuktvaiṣa gopālo vatsān upādāya gataḥ
 tasyedaṃ bhogyaṃ vāstūpanaya | anye sarve gatā vayasvās tvam
 evātra pratibhāsi | tadā mayā tava bhogyaṃ grhītvā pravṛttam
 tāvāt subalādīnām itareṣām mātaro mām apanīya pṛthak pṛthag
 bhogyaṃ daduḥ | mayā vicintitam ity ekena mayā vodhūm na
 25 śakyaṭe | bhavatu yāvad gopālasaṃgamo bhaviṣyati | idam eva
 mama pāṭhēyaṃ bhaviṣyati hastāgatam kinīti paribaraṇīyam iti
 dr̥ṣṭyā mātṛā bhojanāyā⁷⁾ ākārītena⁸⁾ mayā na bhuktaṃ | na
 copasthāpitaṃ mātṛānītām pathi bhogāya |

subalādayaḥ kṛṣṇam upetva karṇe samūcuh |

30 kṛṣṇa | kim ayam asabhyo vinodāya vadaty uta tathyam |

kṛṣṇaḥ |

paścāt praṣṭavyaḥ |

punar jayantaḥ |

vāgyyāpāraṃ nivartya⁶⁾ maddaśāvagamyā | tadā mayā sarvaṃ nītvā
 35 tataḥ prasthitaṃ atahrabho⁷⁾ |

1. 'samucchalat' 2. 'samūcūta' 3. 'kṛatū bhūta' of 'samūcūta' 4. 'prāta' 5. sic.
 6. 'mayakāyātena' 7. 'onzekeer, no uentna' ls. 8. sic: is er bedoeld; atah, bho?

kveyaṃ nidrā kuṭīre kva ca gahanavane kaṇṭakeṣu pracārah
kvāyaṃ nihārahārā- valimilitamarut- tāṇḍavenātikhedaḥ
vepante 'ṅgāni śrūṇā radanapariṇatīḥ śitakampāvaghātāt ¹⁾
prāpteyaṃ bālyabhāve vapuṣi ca bhagavaṃs tvatkrpāto jarā me

5 kṛṣṇaḥ |

vayasya | parāṭham avasādanam ²⁾ bhuṣaṇam eva satām | tathā hi |
hemante hīmaśarapīṃ sahaṇtī śrūṣṇī
kliśyante dayadahanair nidāghakalē |
varṣāsu kṣayitauco 'pi vārivarṣair
10 nodvegāṃ dadhati mahīrūhaḥ pareṣu ||

jayaṇtaḥ |

aho vibhṛāntaniśreṇīm āsrīto 'yaṃ mahājanah |
acetanopamūnena cetanaś copamiyate ||
ātmanaś ccha kāmāya priyaṃ sarvaṃ iti śrutiḥ |
15 khidyamāne katham tasmīn puruṣārtho bhaviṣyati ||
bhavatu | yadā paropakṛtiḥ eva bhavatsiddhāntaḥ tadā tvayaiva
saṃrakṣaṇīyaḥ svasiddhāntaḥ | tathā hi |
bhārasyodvahanān me bhavatu bhavān ³⁾ śreyasām hetuḥ |
bhūyāsaṃ yadi bhoktā- nupakāritvaṃ mamaivāstu ||

20 kṛṣṇaḥ |

vayasya | kim ānitaṃ kasya kasya ca saṃbhārah |

jayaṇtaḥ |

tava ca mama ca ko 'nyo 'trārhati vibhāgīkartum | athavā |
yo 'yaṃ vastukalāpḥ yasya ca yāvān vibhāgato 'py asti ⁴⁾
25 ardham tac ca madhyam tv anyasyārdham mayā kṛptam ||

kṛṣṇaḥ |

are durvinīta katham tavārdham parakīyaṃ vastu |

jayaṇtaḥ |

satyaṃ janaśrutis tv eṣā nūnam atra pratīyate |
30 vāruṇī tatra sarveṣāṃ yatrāha nṛpater vadhūḥ ||
aho 'yaṃ vrajarājakumāro 'py anyāyaṃ brūte |

sarve saḥāsam |

katham anyāyaṃ jayaṇta ⁵⁾ asmākaṃ svakīyaṃ kartum icchasi ⁶⁾

jayaṇtaḥ |

35 bhāras tu śīrasto 'vatāryatām |
sarve tathaiva kartuṃ pravṛttāḥ |

¹⁾ "kampāto" ²⁾ "avasādanam" ³⁾ "bhavānta" ⁴⁾ "thasta" ⁵⁾ A. "pṛpantasneham", of "achata".

jaya n ta ḥ | svagatam |

aho uttāraṇāvasara ¹⁾ eva svīyaṁ hastikurvanti eet katham me
dāsyanti ²⁾ ato nīcītya pascād adho neyaḥ |

prakāśam | darata eva sthīyatam darata eva sthīyatām | ādāv any-
5 āyyam śruyatām |

kāsthād atikathineyam jātā mṛṣṭir ³⁾ na me jātā |
katham iti madhuram udāraṁ tv ānītam kaṣṭatobhataḥ ⁴⁾ ||
ato 'rdham jayantasya neti bruvato nyāyyam ⁵⁾ |

kṛṣṇa ḥ |

10 matsakāśam upanaya | māṁ na pratyeṣi |

jaya n ta ḥ |

bhavatu tathā | ete tu hastākṣepaṁ mā kurvantu |

kṛṣṇapura ⁶⁾ upasthāpitaṁ kāsthād ⁷⁾ uttārayan vakriḥbhāya nīpatitaḥ
kṛṣṇāt tāvad utthāpito gopaḥ sarveśaṁ vastv āsumāḥkṛtya ⁸⁾ śrīkṛṣṇāya)

15 bhāgaṁ prayacchati |

īyaṁ tu deva phīṣirīṇī rodanaṁ dūlikā nodakā bhāṇḍopalāḥ kūpā
gharvaṭā laṭakāḥ ⁹⁾ phelikā raghāliketi |

anye gopā ḥ |

re re darvinīta kīṁ vadasy apaśabdena ¹⁾ śikharīṇī odanaṁ pūlikā ²⁾
20 modakāḥ khaṇḍopalāḥ pāpāḥ parpatāḥ vaṭakāḥ phenikā rasālikā
ceti vaktavyam |

jaya n ta ḥ |

satyaṁ satyaṁ | punas tathaiva ³⁾

kṛṣṇa ḥ muṣṭiprahāreṇa ⁴⁾

25 kīṁ vadasi dhṛṣṭa

jaya n ta ḥ |

svamin ⁵⁾ śītaśramakṣuttrābhādhān ⁶⁾ nātivīśuddhā varpaśaṁtatir
mukhān ⁷⁾ mīḥsarati ⁸⁾ |

kṛṣṇa ḥ |

30 tarhi gopakānām api dāyaṁ yathāruci dehi |

jaya n ta ḥ |

bhavatu | bhavataiva maddattaṁ dīyatām ādau subalāya ¹⁾

¹⁾ *svare* ²⁾ *pe. m. srestar*; *sc. m. mrestar* ³⁾ *śa* ⁴⁾ *corrupt* ⁵⁾ *L. 'voparjānam'* ⁶⁾ *ṣṭa* ⁷⁾ *purā*
⁸⁾ *kāsthād* ⁹⁾ *asaśch tpa* ¹⁰⁾ *laṭakā* ¹¹⁾ *phelikā* ¹²⁾ *cedhat* ¹³⁾ *mukhānto'sa*

kṛṣṇaḥ |

kim dattam subalajananyā |

jayaṇtaḥ |

deva | sadya eva kṛtāni dugdhaphalāni subalamātrā preṣitāni
5 caulāṇcalebaddhāni ¹ | prayaccha sudāmane ghṛtamodakān) stokāya
madanamodakān sarvebhyah sarvāṇi prayacchety upanarāma |

subalaḥ bhagavatā dattam vastrapoṭalim unnucya sahāsam ¹
are kitavaśiromape kumity avahelanām karoṣi |

kṛṣṇaḥ |

10 subalaḥ kim asti |

subalaḥ |

svāmin | mātṛā prahītāni dugdhaphalakāni svayam bhuktvāpakvāni
viśatindukāny audumbaraphalāni mahyam dattāni |

sudāmā poṭalim unnucya |

15 apasada | kim ānītam idam | indravāruṇīphalāni kharjaraphalāni
kva modakāni |

stokaḥ śaśokaḥ |

durvinīta kim ānītam bhuktvā madanamodakān |
ugragandhīni tivrāṇi phalāny arkataroh kim u |

20 jayaṇtaḥ |

kṛṣṇa | sarve mithyābhiśamśinah |

mātṛbhiḥ ca samānīya baddhvā ² | caulāṇcale yathā

tathā mayā samānītam vastujātam idam hare ||

sudyumnasyeva saṁjātam stṛitvam phalavipākataḥ |

25 gopānāṁ mandabhāgvānām kim kurmo 'tra vayan prabho

kṛṣṇaḥ śāśāṅkam |

mamāpi tu kim api vaiparītyam tu nācaritam anena |

svabhojana-saṁbhāram avalokayati | dṛṣtvā prabīṣṭaḥ kṛṣṇaḥ sar-
vatra vilokya |

30 aho nivṛtteyam rātriḥ |

subalaḥ |

katham vijñāyate bhavatā

kṛṣṇaḥ |

saṁsūcayati niśāntam kairaviṇī saṁkucantiyam |

35 nayanaśīr iva sudṛṣām guṇjanasavidhe kulastṛiṇām ¹

¹ *caulāṇcale* or *caulāṇ* - pr. m. *caulāṇ*? , see. m. *caulāṇ*?

- api ca |
 muñcati himajalakāṇikā latikeyaṃ candranirmuktā |
 sadyaḥ proṣitamatikān¹⁾ nayanasarojād ivāmbūni ||
- 5 kālindīpulinoṣitā kamalinī- vṛndeṣu tulyāllhṣu
 prauḍhānalpahimāṇśudīdhitiśara- vrātaḥ kṣatā marmasu |
 seyaṃ saṃprati cakravākavanitā tair eva sākāṃ punaḥ
 saṃphullānanakuḍmalaiḥ prauḍhitā nūnaṃ narīṇṛtyate ||
- aho subalāyaṃ bhagavān ambaracūḍāmaṇiḥ samuditaḥ²⁾ saṃprati
 tuhināṇśas tu bhūta iva lakṣyate | tathā hi |
- 10 prasaranti³⁾ tigmarāśmeh kirāṇā iti śaṅkayā prātaḥ |
 saṃkocayati nijāṇśan tuhināṇśur maṇḍalavyājāt ||
- bho subala |
 saritas tīre tīre bhāti navīnāṅkurā⁴⁾ bhūmiḥ |
 bhāsa garuḍamaṇīmāṇ vibhṛāntiṃ kurvatīveyaṃ ||
- 15 vayasyeḥa vatsū apuḥ pītvā tṛṇāni carantu vayan api cetaḥsam-
 īpe mādHAVINIKUḆJE NAVAKISALAYĀSTARANE TĀVAD UPAVIṢṬYA JĀYANTENA
 samānitābhyavaharaṇīyaṃ sapthalikurmo yadi rocate vayasānām |
- jāyantaḥ |
 mama tv idam eva rocate |
- 20 icchanti ke 'pi kīrtiṃ ke 'pi bhuvo rājyaṃ akīṣṭam⁵⁾
 ye tu vayan kamaṇīyaṃ dhyāyamaḥ⁶⁾ sarvadā bhojyaṃ ||
- sarve padāntare |
 idam eva yamunākūlam |
- 25 ākārāyanti vihagā bhavataḥ pura-stād
 āruhya nīpaśikharāṇi manoharāṇi |
 saṃphullavallimilitāni nijājireṣu
 saṃveśanāya mahatām hi nisarga eṣaḥ ||
- upaviśatu bhagavān navakisalayakṣiptaparamāsane⁷⁾ |
 śikhināṃ śirasī vidhuvan marakatabhaṅgābhīrāme⁸⁾ picchāni |
- 30 kurvanillocanalināṃ⁹⁾ śrutipathasamcāracāturīratam ||
- sarve copaviṣṭā maṇḍalākāreṇa |
- punaś cākāśe |
 aho gopāla | aho gopāla |
- kṛṣṇo niśamya |
- 35 subahur iva pratibhāti | karṇaṃ dehi |

1) ? proṣitamatikāṇi h. 2) samudritaḥ 3) prasarati 4) nāvīnāṅkur 5) sic!
 l. akīṣṭam? 6) sic! l. dhyāyamaḥ 7) kṣipta is onzeker; er staat *klasa* 8) l. *bhūṣṇa*
 9) *kurvallocanalināṇi*

sarve karṇaṃ dattvā śṛṇvanti |

vibrānto 'haṃ samantād	upavanavalaye	tvatkṛte nandasūno
kvāsi ¹⁾ śrīmaṇ idānīm	br̥dayakumudinī-	kheda candrābhirāma
nāhaṃ vaṃśinīpādā- ²⁾	mṛtaṃ idam api ca	tvatprayuktaṃ ³⁾ kṛpātali

5 prāyo neśā bhavanti svasukham anuratā duḥkhabhājāḥ pareśām ॥

tatraivā n y a ḥ ⁴⁾ |

mātur eva na jātas tarhy anyeṣāṃ kutah |
 rudatī vatsa vatseti virahāc cañcalā muhuḥ |
 mātā na prāpitā prītiṃ kim asmin kathyāmy aham ||

10 sarve |

kṛṣṇa ' subāhur evāyaṃ tava vadanaviyoga- paripatṭhati tattheyaṃ ⁶⁾ śītilavacanabandho kamalanayana loke	vyādhibhiliḥ khinnacetāḥ ⁵⁾ sārīkā kāpi cānyā bāspasamruddhakaṇṭhaḥ dustvajas tvatprasaṅgaḥ
---	---

k r s n a h

kin ahaṃ subāhuṃ viśnuṭyāgato 'smi | tadā svātmaiva viśnuṭah
re re subāho kvāsi saṃprati | dehi bāhubandham |

j a y a n t a h

20 vismṛtyaivāgato bhavān kimiti vṛthā sneham viḍambayati |

k r s n a h !

aye gatatrapa na mayā visurṭaḥ | tathā hi |
 talpe cetasi nīto nīdrādūtyā niśayām me |
 subalānena 7) viyuktaṃ nātmānaṃ saṃdadhe tāvat ||

25 idānīm evānubhūtaḥ subāhuvīyogaḥ |

j a y a n t a h |

ko 'nya uttarasamarthane samarthas tvattah |

subalah |

30 kṛṣṇa | veṇuṛ āpūṛyatām | tena nidarsītavartinā svayam evāgami-
 syati |

kṛṣṇas tathaiva karoti | tadānīm tu |

bhṛṅgāḥ padmeṣu khinnā	madhuramadhurasam	no pibanti prapannā
na spandante tarūṇāḥ	kiśalayanivāḥ ⁸⁾	pakṣiṇo na svananti
ghāsagrāseṣu vatsā(h) ⁹⁾	svavadanasaraṇim ⁹⁾	nādhikurvanti bhoktum
mandam mandam caranti	dhvanihrtamatavaḥ	kṛṣṇasūrah sadārāḥ

1) *kāṣṭh* 2) *carpaṣṇamāṇāḍ* 3) *ter* 4) *tatratatratricānyah* 5) *khutta* 6) *tattheham*
7) *sabhalāne* 8) *kaśalaya*, met 5 9) *carpaṣṇācadama*

tataḥ praviśati yathānirdiśṭaḥ karadhṛta-ārikaḥ sāśrunayano nanda-
prahītālāṅkārasādhanaakakṣaḥ subāhuh | tathā hi |

manuḥ candrakabhūṣaṇo mukhavidhu- vyādhūtānīlākakaḥ
pīṇāmsaḥ karapaṅkajāntavipula- śīśārikāpañjaraḥ |
5 manasmerasudhābhīṣiktasujanakaḥ pītāmbarādāmbaro ¹⁾
gaurāṅgo bhagavatpriyo tisukhadakaḥ prāptaḥ subāhuh puraḥ

subāhuh |

sūrike | vamsīdhvaniḥ prāyaḥ kṛṣṇasāṃmidhyam nirdiśati |
nṛtyanty amī śikhina eva śilātaleṣu
10 ye vāridodayamadodayamodavantaḥ |
badddhā bhavanti ninadāyatapāśayogāt
te mī mṛgāḥ purisareṣu paribhramanti ||
pratibhāsate tv evam eva | tathā hi |

ete 'līnas tilakabharmyam apohya nānam
15 phullāravindapaṭalam paribhūya bhūyaḥ |
dhāvanti nimnam iva vārirayāḥ samantāt
prāyo 'tra saurabhasamākālito mukundaḥ ||

padāntare |

ko 'yaṃ kusumāni palāśapatrāṇi cāvacinoti |

20 subāhuh upasṛtya |
aho vayasya makaranda |

makarandaḥ |

subāho | namaskaromi |

(subāhuh)

25 namaskaromi bhrātāḥ | kvā-ti vanamālī |

makarandaḥ |

subāho | virahānalakalitām tava vāṇīm upasṛtya mahat kāśmalyam
gato vartate | ahaṃ tu subāhunā sahaivāgataḥ ²⁾ katham subāhu-
nāham agresarikṛtaḥ svayaṃścātyaḥ ³⁾ sañjātaḥ |

30 subāhuh |

yady ahaṃ saṅgaṃsyām ⁴⁾ tadā tu kenāpi dīṣṭaḥ syām |

makarandaḥ |

paścāt svayam eva vicintya ⁵⁾ paṭhitam |

talpe cetasi nīto nidrādūtyā nīśāyam me |

35 subalānena virahitam nātmānam saṃdadhe tavad ||

ity uktvā sāśruloceanas tyaktabhōjano bhavadāgamānam anukūlayam
vartate |

¹⁾ śie. ²⁾ saherāgataḥ ?? ook *saḥpāṇi* kan gel. worden. ³⁾ ? = *samaptasṛgam* ?)

⁵⁾ *vicintya*

subāhuh |

sakhe makaranda · pratibedhitasya mātṛā talpād utthāya mukhataḥ ¹⁾
maruttāpatram ²⁾ ivaitad vapur ila ratyā samānītam |

makarandaḥ |

5 vayasya subāho | kṣanamātram tu hurir ³⁾ api tathaiva jātaḥ |
karṇakalpītarasālapallavaṃ
śvāsamarutavimāśabādhitaḥ ⁴⁾ |
marmaradhvanīm avāpa tatksaṇāt
tīvradāvadahanatviśeva hi ||

40 subāhuh |

tvaṃ kutra gacchasi |

makarandaḥ |

prasavair alaṅkaraṇāya kusumādīny āhartum upabhogāya nalinī-
patrāṇi pūṭebhyaḥ palāśapatrāṇi preṣito 'smi | ito nātīdūre ka-
15 dambavedikām alaṅkṛtya kṣṇas tiṣṭhati |

subāhuh padāntare gatvā |

aho

gopaśre(ṇī)ṣu venī- niyāmitakusumaḥ kuṅjam ullālayānaḥ
śreṇībhūtākṣipakṣma- ⁵⁾ kṣubhitaratipatiḥ padminīpatranisṭhaḥ
20 aṁsavyāsaktamālā- militaparimalo -mmattabhṛṅgāvalīḍhaḥ
kākṣānyastorivenur mama nayanapuro bhāti gopāvataṁsaḥ ||

kekīpiccham āndolayantaṃ śīdāmānam ālokyāha |

dhanyo 'si śīdāman dhanyo 'si | tathā hi |

sadā yogārūḍhair manasi munibhir dhyeyavapuṣo
25 harer līlāmūrter ⁶⁾ lalitāmuralīm ⁶⁾ ākalayataḥ |
nīrātāṅkaḥ pañke- ruharuciraṃ netraṣya subhage
latāmūle līno - vahasī caraṇāmbhojayugalam ||

parikramaḥ |

aho subalo 'py asti | tadyathā |

30 imukurībhūtakapole kalayati kṣṇānanacehāyām
vidhir api vibhūr ⁷⁾ na vaktum ⁸⁾ bhāgyam aho gopaputrasya

śīkṣṇaḥ | dūrataḥ subāhum ālokyā |

kṣṇasya gātrayaṣṭiḥ premārūḍhais tanūruhair bhāti ⁹⁾ |
upavanalateva madhumā patyā saṁvikṣitā tanvī ||

1) sandhi! 2) sie: Lees misschien: *māratātapatram* 3) sie; L. misch. *harir*
4) *seṭsa*? 5) *śraṇī* 6) *līlāmūrterlīlā*? 7) *vibhūr* 8) Of staat er *vagadham* d. i.
baddham? 9) i. p. v. dezen regel die in margine gegeven wordt heet de prima
manus: *premarūḍhair ācchatair babham kṣṇaḥ* |

kṛṣṇaḥ |

vayaśya subāho | dehi me bhujabandham |

tāv āśliṣyataḥ | āśleṣasukhaṃ samanubhūya |

virahajvalanaviśuśyad- gatarasaromālīkūpeṣu |

ko 'yam dayayā devo vaiṣati saṃpūrayan sudhayā ||

kṛṣṇaḥ |

subāho | anāmayaparamparāsti gopājireṣu |

subāhuḥ |

candīyoge ga — — hanatimira(ta)ma(h)-¹⁾ stomavidhvastabodhe

10 bodhāyānūtadīpo yadi niśi marutā- kṣepavikṣepitaḥ syāt |

sphūrjatsaudhāgrasālā- vinihitavividhā- lekhyalilāvilāso

modāyodāranilo- tpalaviśadadyāṃ bhāminīmāṃ kathaṃ syāt

kṛṣṇaḥ |

vayaśya | balarāmādayas tu santy eva |

15 subāhuḥ |

deva |

udāyanti tārakāṇāṃ śataśo rātrau kumudvatīvrndam

kim u mukhamukulitabhāvaṃ tyajati sahasrāṇṣubhir divase ||

vrajajanānāṃ tvam eva sarvathā hṛdāpahlādakārī ²⁾ yataḥ ²⁾ sārīke

20 tvam eva mātur ava-thātathyam bhāṇa |

sārikā sūtram |

kṣaṇaṃ gēsthāgāre kṣaṇaṃ api bahir yāti jananī

kṣaṇaṃ cāntaḥ klīṣṭā kṣaṇaṃ api tavākrośanapātā |

kṣaṇaṃ suptevāste dharaṇītaṃ ālambya ³⁾ sadane

25 harer ⁴⁾ hinā dīnā nahi kim api kartuṃ prabhavati ||

kṛṣṇaḥ |

subāho | ko 'yam uttaram āpūrayati |

subāhuḥ |

kim na jānāsi | tava vinodāya mātulenopasthitā mañjuvādīnī

30 sārikā | mātṛā pratibudhya mām upahūyoktaṃ | vatsa subāho

śrīkṛṣṇa imāṃ prāṇato 'pi priyāṃ vaṃśīm iva sārikāṃ viśṛjya

gato 'sti | tad enāṃ prāpaya drutam eva |

kṛṣṇaḥ sotkanṭhaḥ |

aho mañjuvādīnī me sārikā |

35 hastena nītvā cañcuputīm dhṛtvopalālayati |

¹⁾ Of most men lezen: *candīyoge ga — — gathapattimrasastoma*? ²⁾ Sic. L. mis-sch. ³⁾ *hara atah* ⁴⁾ Laatste syllabe onzeker. ⁵⁾ *hara*

re re ranyā vihaṅga nilajalaja- prallāsigaṭradṛyute
bandhukāruṇacañcūcañcūra ¹⁾ puraḥ kim maunam ālambase
tvadvaktrodgatamañjuvākyaṛacanā- ²⁾ pīyūṣapānotsukalḥ
kākṣikṛtya niśā sunidritamukhalḥ prāyo na samtyaktavān

5 sārīkā |

vrajeśvari śoka-santapta | nāto 'haṁ samyak pralapitum śaktā |

kṛṣṇaḥ |

ambātikaṣṭhaṁ piṛptā kathaya kim uktavati |

sārīkā yaśodāvākyaṁ avatārayati |

10 tvaṁ no datto 'tivyddhatve nīvīdravyaṁ svayambhuvā |

locanād anyato gantum anarho 'si vanāntaram ||

ity uktvā kaṇam unnuṇya ruroda | taṁ niśanya gṛhāntarebhyo
gopyaḥ samājagmuḥ |

sarvāḥ |

15 mātāḥ kiṁ rodiṣi | kṛṣṇo madhuravaṁśīm ³⁾ vādayan vṛndāva-
nanikuñjaṁ gato vartate | kuśalam asti |

yaśodā |

ayi sakhyah | śrūyatām | ekaputrikā janani mā bhavatu | adya
prātaraśanām akṛtvaiva vatsamaṇḍaliṁ puraskṛtyākṛtasambhāṣaṇo

20 gataḥ | tena me hṛdayam atikhinnam abhavat | samprati na
saṁdhārayitum śaktābhavam |

ayam atimañjulacareṇa ⁴⁾ locanapurataḥ pravartate yāvat

tāvad ahaṁ sakhi manye jīvitālābhaṁ kim anyena ||

tatra tāvad gocarapradeśād upasthito nando 'pi sūnyaṁ vrajam

25 ālokya vitarkayati | tathā hi |

na śrūyante vayasyaḥ kalakalaninadā nāpi gānaṁ na vaṁśi-

nikvāṇaṁ kvāpi lilā- bariṇaśiśupada- nyāsaśabdapīaroḥāḥ

no vai gopāṅganānām dadhimathanasamud- bhūtarāvaḥ samantān

30 nopālambhaprabandhā na ca sakalasuhṛt- kṛṣṇa-saṁjalpitāni ||

evaṁ vitarkayan nandaḥ praṅgaṇe samprāptagopīnikaraṁ ālokya
saṁbhrāntaḥ |

kimiti bho yaśode |

yaśodā |

sāśram locanapañkajaṁ vidadhatī niḥśvāsavātāhata- ⁵⁾

35 pramlānaṁ navapallavādharapuṭaṁ bhrāṁśyaddukūlaṁ ⁶⁾ vapuḥ ⁶⁾,

dhammīlaṁ varamallikāvirahitaṁ premākulaṁ vīkṣitaṁ

mandaṁ mandam uvāca gadgadatarāṁ patyuh purovartinī ||

1. 'cañcūca mura 2. 'abpata' 3. 'vamsi' 4. 'careṇa' 5. 'niśvāsa' 6. 'dāhāhamaṇḍalḥ'

- āvābhyām tapasā pratoṣya bahuśo vaikuṇṭhanātham harim
 saṁprāptaś cārame vayasī anumataḥ ¹⁾ sarvatra sadbhīr guṇaiḥ |
 so 'yam prāg aruṇodayād upagato 'bhuktvaiṣa vṛndāvanam
 darbhair aukuritam vṛkair bhayakaram vyālībhīr utphūtkṛtam
 5 mayoktam | putra | kṣaṇāntare 'mbaracūdāmaṇir udeśyati tāvad |
 idam atihṛḍyam upabhuḡya
 bhajyamānatimiraviliḡyamānaduṣṭajanamōdanānakamalamilinda-
 vṛnda k ū j i t e |
 kṛīḍamānahaṁsacakra vākacār uvīkṣamāṇagīyamānabarhikuraṅga-
 10 gaṇa p ū j i t e |
 'dhūyamānabakūlakadambatūtamakarandacīyamānasulbhagavitāna-
 parir ū ṣ i t e ²⁾ |
 yāhi jalajātadalapeśalaśaītra ³⁾ suta kūle yamunāyā dīnamāṇi-
 kara bh ū ṣ i t e ||
 15 evaṁ ⁴⁾ pratibodhito 'pi samupasthitavayasyair gata eva | tadvinā-
 hākrṣṭahṛdayāyāḥ ⁵⁾ samākranditam ākarṇya ⁶⁾ samānavyathā gopyaḥ
 svasvagrāhād upagatāḥ |
 nandah |
 gopānām ayaṁ ativiśamo dharmo gopālanatūpah |
 20 kvāyam tāmara-ekṣaṇaḥ kṣaṇapada- nyāsenā gopāṅgane
 svedārdrikṛtakarṇamūlaphalako ⁷⁾ yāś ⁷⁾ cakṣuṣā vīkṣyate
 kvedaṁ duṣṭaravatsakarṣaṇagūṇa- ⁸⁾ sparśakṣataṁ hastayor
 nīrlūnāgrakuṣātiśūkanivahe pādārpaṇam vai śiśoḥ
 vrajeśvari | svavṛttisthān eva bhagavān harī rakṣati |
 25 yaśodā |
 he govardhana deva devī yamune phullāravindānane ⁹⁾
 mātas te pulināṅkamaṇḍalagato bālo mama kṛīḍati |
 saṁrakṣyaḥ payasābhivardlitatanur hīṁsair aganyair alaṁ
 śāntaḥ kṣāmataras taraṅganikarair āsicya ti — o — ||
 30 he vṛndāvanadevate bhagavati kṣmālanīkṛte te namaḥ
 protpullāmalamallivillivasat- kuṅjāyatapiṅgane |
 saṁrakṣyo 'yam apatyabuddhikalayā hīno mayā mādhabo
 dhāvaṁ dbāvaṁ upaīti te parisare puṣpaprabālādibhiḥ ||
 bhavatu grheśvara bālaśya kuśalam | mayā jayantas tadānṁ
 35 bhojyaṁ grāhayitvā prasthāpitah | ayaṁ ca subāhur viśmṛtasā-
 rikāpaṅjaram upaīya gacchati tāvat |

1) *anumatas* 2) *'nāto* (i. p. v. *to*); *'calāto* met *u*. 3) *'yasaśaśaītra* 4) *eva*
 5) *'vratāḥkṣma* 6) *'ākarṇya* (?) 7) ? steekt hier *phalakoṣa* = *phalakoṣa*, in?
 8) De lezing *duṣṭara* is onzeker. 9) *puṭhā*

nandaḥ | subāho | kṣaṇam tiṣṭha | mayā nītāni guṇjābharāṇāni
nītvā gaccha |

su b ā h u ḥ |

kṛṣṇa | mayā nītāni | ¹⁾

- 5 guṇjānirmitacāruhararacanā vakṣaḥsthalālambinī
saṃdāsyaty alakākulaṃ ²⁾ pravila-at- pītāṃśukāntargatā ³⁾ |
prātaḥ padmavanīyakāntikalikā- saṃliptanīlotpala-
cchāyāṃ kesaramālinīm alikulair āsvāditām ādarāt ||

kṛṣṇa ḥ |

- 10 dhanyo 'si subāho dhanyo 'si | atipriyaṃ me guṇjābharāṇam |
tathā hi |

hitvā yasya kṛte 'haṃ vaikuṇṭhaṃ gokule jātāḥ |

tulaye mānasa na kalayā guṇjābharāṇasya kaustubhaṃ br̥ḍyam |

vayasya |

- 15 gāvo vṛndāvanaśya vrajasaṭir iyaṃ bhūruhāṇāṃ praṇālī
kūle kūle — — — — — tapamaduhitū lolakallolabhāḥ ⁴⁾ |
bhūṣā guṇjāvalibhir viracitamukutaḥ kekipicchair nītāntam
kāntāḥ govardhanaśrīḥ pulakayati mano darśanād eva dūrāt

ja ya n ta ḥ |

- 20 aho vibhrāntā buddhir gopadārāṇām |

vibhāyāpūpasamyāva- phalikāmadhuśrīṣikāḥ |

kiṃ guṇjāpuṇjaśaṃlāpo ⁵⁾ rasanāyāḥ ⁶⁾ rasapradah ||

yadi mayā nītam atiramaṇīyaṃ bhojyaṃ na rocate tadā kimartham

kālātikramah kriyate | mahyam idam sarvaṃ deyam | tad bhuktvā

- 25 saṃprāptabalo 'haṃ bhava-lartham yāvanti mayūrapicchāni kusu-
maguṇjāpuṇjāni bahuśaḥ samāneṣyāmi | ayaṃ subāhur mithyā
brūte | nandena yad uktaṃ taṃ mayā nocyate |

kṛṣṇa ḥ |

kiṃ uktaṃ re dhīṣṭa |

- 30 ja ya n to nandoktīm paṭhati |

gatvādyāva kalindajāvanabhuvan

baddhvā ⁷⁾ sadgūṇavallarībhir adhunā

ānīyāsu ⁸⁾ nījāṅgane ⁹⁾ guṇagaṇe-

bhūyo 'yaṃ bhavitā na kuṇjablavane

kṛdāparam bālakair

saṃhṛtya vastrādikam |

nāhe vimokṣye yathā

gatvā vibhartum kṣamaḥ |

- 35 sarve sahāsam |

kiṃ ayam anuvadati |

¹⁾ De rest van de pagina (2½ regel) is wit, doch er blijkt hier geen lacune te zijn.

²⁾ 'kula' ³⁾ 'kūntur' of 'kontur'? ⁴⁾ 'lolam'? ⁵⁾ 'guṇjāṃpūjā' ⁶⁾ sic.

⁷⁾ 'vadhvā' ⁸⁾ 'āsu' ⁹⁾ 'nījāṅgane' (of 'nījāṅgane'?)

jayantaḥ 1

pitā kusumāni guñjavalayāni samyak preṣitāni tubhyam | dhartum
akāṅkṣati jaraṭhaḥ 1)

(kṛṣṇaḥ) subāhunā pratyarpitāni guñjabharanāni bahumānapuraḥ-
5 sarāṇi svīkaroti |
bhrātāḥ subāho | tātena kim apy anyad uktam |

subāhuḥ |

naudena tavad ity uktō bhavān |

10 puṣpodyānam idaṃ grhaṣya purato bhrūṅgāvalisaṃskṛtaṃ 2)
śrīdāmapramukhā vayasakaganāḥ sarve purovartinaḥ |
kṛiḍa tvaṃ puravedikāparisare mā yāhi dūraṃ manāk
labdhā 3) vai caramāyusi pravayasoh pitroh samālambanam ||

śrīkṛṣṇaḥ |

tadā tvayā kim abhāni |

15 subāhuḥ |

mayaiḥ bhāṇitam | idānīm api yūyaṃ bhayākṛṣṭahṛdayāḥ 4) | hā
kaṣṭaṃ kaṣṭam | tathā hi |

20 pītṛā stanyam durjvaraṃ pūtanāyā
vātyānito nāpi mṛtyum jagāmā |
kālmāṇe 5) tāṇḍavaṃ yo vyadhata
pīto vahnir yena dāvānalyaḥ ||
mātrā baddho baddhāyor muktido 'bhūt
tarvor garvaś cāpanīto 'surāṇām |
mātre 6) netre 6) viśvam etat samastam
25 vyastam nyastam darśayāmāsa yo 'yam ||
so 7) 'yam sāksūd indirānandamūlaṃ
mūlaṃ śaśvad viśvabhūmīruhaṣya |
bhītyā vāto vāti yasyāmalātman
pātraṃ bhīter bhīṣaṇānāṃ kathaṃ syāt ||

30 subālaḥ |

dhanyo 'si dhanyo 'si | jñāmy aham avagataṃ kṛṣṇa tattvam |

kṛṣṇaḥ svagataṃ |

vijñātātattvasya kiṃ deyaṃ mayā |

35 jñāninām mama bhaktānām na matto 'nyat priyaṃ kila |
na yāti campakaṃ bhṛṅgaḥ pītṛā padmavanāsavam |
prakāśam |

vayasya subāho prīto 'smi | dehi me samālīnganam |

1) ? *paraḥ* lis.; waarsch. ontbreekt hier iets meer dan alleen *kṛṣṇaḥ* 2) ? *calirāṇāḥ* 3) l. *labdho* ? 4) ex conj.; *mayi* ? lis. 5) *kālmāṇe* 6) *matre, netre* uit Grantha-origineel ? 7) l. *yo* ?

su bā h u ḥ nātyena samāliṅgati | kṣaṇaikam ¹⁾ brahmānandam anu-
bhaya muditanayanas ²⁾ tasthau | punaś ca kṛcchrāt sanjñām
avagatya |

aho | alaukiko 'yaṁ ramah | tathā hi |

5 kṛtveyaṁ munimaṇḍalī giritatī- ³⁾ kūle kuṭīm pallavaī ⁴⁾
ruddhvā ⁴⁾ netrapuṭīm ⁴⁾ paṭīm vidadhati cīrāñcalair aṇcitām |
kaṣṭā ⁵⁾ kṛṣṭasupīṣṭamuṣṭighaṭitā- ⁵⁾ vṛttih śiloñchādibhis
tuṣṭā kim na bhaved yato bhagavataḥ sparsottham ⁶⁾ itthaṁ sukham

kṛṣṇaḥ |

10 are jayanta | patrāharanārthaṁ prasthāpito makarando nāgatas
tāvad ākāraya ced ⁷⁾ bhoktum icchasi |

jayantaḥ |

iyam eva vārtā madanukulā | yathājñāpayati devaḥ |

tūrṇaṁ taruṁ āruhya |

15 are dāsīputra | kiṁ vilambase | patrāṇy upanaya |

makarandaḥ |

āgato 'haṁ vayasya |

upasthito makarandaḥ | tataḥ sarve komalaharitaḥ palāśaputaṁ maṇḍita-
karā upasthitaḥ |

20 kṛṣṇaḥ |

makaranda | kutra vilambitam etāvattaparyantam |

makarandaḥ |

svāmin | kiṁ vaktavyam apūrvam madhy iva madhuraṁ vākyam

idānīm eva vṛṣabhānupurapradeśād āgato gopadārako me mārge

25 militaḥ | tenoktam | adya vṛṣabhānugoparājena bhagavatya vṛndā-
devyā makhaḥ samārabdhaḥ |

kṛṣṇaḥ |

kimarthaṁ makhaḥ samārabdhaḥ | na hi prayojanam anuddiṣya
mando 'pi pravartate | kīdṛśaś ca makhaḥ |

30 makarandaḥ

kanyā kāpi bhavān ivātivayasi

pitṛa te vṛṣabhānūmāpi lalitā

tāmyaty adya nitāntam induvadanā

tasyāḥ śāntim abhīpsatā ⁸⁾ bhagavatā-

35 yāvatyaḥ sukumārikā vrajabhuvō

nītvā svābhimatam ca bhāṇḍam akhilā

rādhāyāḥ purato bhavantu bhagavad-

dattvādyaiva balim prayantu śataśo

prāptā hareḥ sevayā

vallīva hemnaḥ kilah |

durdaivacandātapaśi

rabdho hi vṛndāmakhaḥ |

dhṛtvā vibhūṣāmbaram

dadhnaḥ śirasy eva hi |

vṛndāpadapṛtaye

veśmāni ramyaṇanāḥ ||

¹⁾ kṣaṇaikam ²⁾ muditananamas ³⁾ giritatī ⁴⁾ Onzeker! hs.: pallavaruddhvāne-
trapuṭi ⁵⁾ l. kṛṣṭakṛṣṭa? ⁶⁾ sparsostham ⁷⁾ n. b. de stelling van ced! ⁸⁾ psata

iti vṛṣabhānūnirūpitaḥ kanyā-ṛtvinmakho 'dya | tadartham anena
mārgena rādhāpramukhā gopakanyā āyāsyanti | bhavatām rocate
ced vāyam eva devyai nivedayāmaḥ | devyāḥ prasādārbhās tu vāyam
eva |

5 kṛṣṇaḥ |

bhavatv evaṃ | dṛṣyatām kiyaddāre santi |

jayantaḥ |

aho hatā vāyam durvinītair gopātmajaiḥ | lobhākrānto 'yaṃ mahā-
janaḥ | eṣa kaler mahimā |

10 hitvā khādyam idaṃ nijam bahuviddham paryāptam apy ātmano
dhūrtā daivabataḥ parasyamatayo garjanti śaṅkātyayāt |
bhrūvallīm parisarpayanti paritaś cāspṛṣṭvanti sphuṭam
dordandam ghaṭayanti parṇapuṭakāny¹⁾ ākarṇya¹⁾ gopyāgatam |

kṛṣṇaḥ |

15 samyag vadati jayantaḥ | yathāsthānam upaviśyatām |

sarve | upaviṣṭā(h) smaḥ | dīyatām |

(kṛṣṇaḥ) | svasvagr̥hād āgatam ādāv upabhujyatām |

sarve | asmanmātrā prahitam anena darvinītenāttam jayantena |
tvadadhīnā vāyam idānīm bhojane |

20 dhanyo vaṃśaḥ smerapūrṇāyatakṣa²⁾
mātā dhanyā yatra jātas tvam īdṛk |
jānīmo 'nyam naiva loke dayāluṃ
tūrṇam yo no gartapūrtim vidadhyāt ||

kṛṣṇaḥ |

25 gartapūrtir bhavatu vā mā bhavatu nāham mātṛā preṣitastokam
api dadāmi³⁾ |

sarve |

mā dadātu bhavān | hastaprakṣālanam tu kurmaḥ |

akathitā eva hastaprakṣālanam nāṭayanti |

30 pātrāṇi purataḥ prasārya kiṃ vilambase |

kṛṣṇaḥ |

amṛtāyatām |

jayantaḥ |

kim |

1) °puṭakāṃnyākasarya 2) °nāyattākṣa 3) 1. missch. mā bhavatu vā | ahaṃ

kṛṣṇaḥ |

ete pallavitā drumāḥ pratidiśaṃ śītā vimugdhānilāḥ
kharjūrīkṛtamālakākṣabadarī nimbāḥ phalair nāmitāḥ |
bhallātāmālakārkaśigrusarala- dhattūrasarjādayaḥ ¹⁾
5 santy ete purataḥ prasannavadanais tāvat sukhaṃ bhujyatām |

jayantaḥ |

bho bho kṛṣṇa | vayanṃ tvaducchiṣṭabhojino bhavāmaḥ |

kṛṣṇaḥ |

mithyābhisamṣī bhavān | kadā jātā yūyaṃ matprasādākhādināḥ |
10 tathā hi |

re re dhūrta bakī payodharaghaṭī pītā mayā gokule
taccheṣaṃ na manāg vṛadhāyī vadane śraḍdhāya gopādhama |
muñjāpuñjavighūṛṇitānalaśikhā ²⁾ pītā mayā prāṇināṃ
rakṣāyai yamunātaṭe na bhavatā ³⁾ bhūyaḥ samāsvaditā ⁴⁾

15 subāho | vatsānāṃ kū kathā | kutra santi |

subāhuḥ | utthāya paśyati |

kṛṣṇa | vatsā maṇḍayanti kālindīkūlam | tathā hi |
ete bālaṃṇālakomalaruco vatsā latāntargatā
romanthaṃ kalayanti mīlitadr̥ṣo dūrvāṅkurākhādināḥ |
20 niḥśaṅkaṃ mṛgaśāvavaktrapataḥ ⁵⁾ kaṇḍūyanānanditā ⁶⁾
vikṣyāntaḥ ⁷⁾ śikhpicchapiicchalamukha- cchāyaṃ bhavantaṃ mudā
ato niḥśaṅkaṃ bhujyatām |

tataḥ kṛṣṇo gopamaṇḍalīmadyagataḥ śuśubhe | tathā hi |

śuśubhe daśanavikāsaḥ paritaḥ saṃhāsayan gopān |
25 kumudānīva hināṃśuḥ premākṛṣṭaḥ prabodhayan kīraṇaiḥ ||

kṛṣṇaḥ |

samānīyatām bhojanasaṃbhāraḥ |
pātram udghātya ⁸⁾ nalinīpatrasthaṃ bhaktam abhivarnayanti sarve |
saurabhyaṃ ākalayya tv eke |
30 jātīpuspacāyaḥ kim utpaladale kim ⁹⁾ mauktikānām ayaṃ
kūṭaḥ kim tu hināṃśukāntipataḥ kim vā sudhāsaṃghatīḥ |
nāsūṃ ¹⁰⁾ karṣati harṣayatphalam uraś cāhrūdayaty antaraṃ
cetaś candralalāma cālayati no jihvāñcalaṃ vai yataḥ ||

kṛṣṇaḥ dvitīyabhāṇḍam udghātya svayaṃ varṇayati | vataḥ kām ālokya |

35 kalaṅkaṃ vibhṛāntaḥ kavayati kavir netrapadavīm ¹¹⁾
anārūḍhe ¹¹⁾ candre ¹¹⁾ dadhati nabhaso nīlimarucam |

1) *dhartura* ° 2) *śikha* 3) l. *bhavatām* ? 4) of °*khādita* 5) °*vakra* ° 6) °*ta*
7) l. *vikṣāntaḥ* ? 8) *udyādya* 9) *ki* 10) *nasā* 11) ? °*mamārūḍhe candre* ls.

- samakṣaṃ paśyantu- ¹⁾ mrabhavati ¹⁾ bilaṃ ²⁾ naiva hr̥daye
 kim indor dadhyabdhau vaṭaka miṣato labdhavapuṣaḥ ||
 kṛṣṇaḥ sarvebhyo yathābhāgaṃ dattvā jayantāya stokaṃ prayacchati |
 jayaṃto netraṃ ghūrṇayan sphuṭaṃ asphuṭaṃ vā vyāharati |
 5 atikṛṣṭenānītasya ³⁾ svayam idānīm datā sampannaḥ ⁴⁾ | mayā
 nānītaṃ cet |
 subāhuḥ |
 are durvinīta tadānenaiva sarvaṃ sampāditam syāt |
 jayantaḥ sapraṇāmam |
 10 sampādayatu bhavān navam eva | idaṃ tu yātayāmaṃ sarvaṃ
 mahyaṃ dīyatām |
 ity uktvā sarvaṃ apahartuṃ hastaṃ cālayati |
 subāhuḥ |
 dūraṃ sthīyatām vibhāgato grāhyam ⁵⁾ |
 15 jayantaḥ |
 atrāpi vibhāgaḥ |
 pūpānām śatakaṃ kapolaphalake sanmodakānām śataṃ
 nāhaṃ vedmi vayasya paśya karabha- syāsyasya kim ⁶⁾ jīrakam
 kim caite vaṭakāḥ puṭopaghaṭitā dattaprahārakṣamāḥ
 20 kim me phūtkṛtimārutena ⁷⁾ bhagavan bhāraudanaṃ sthāsyati ||
 kṛṣṇaḥ |
 vayasya kathaya katham api tava trptiḥ syāt |
 jayantaḥ |
 yady evam |
 25 bhaktāyate yadi giriś ca sitāyate 'yaṃ
 reṇuḥ sarid yadi payodadhivāhinī syāt |
 pūpāyate yadi palāśapalāśapaṅktis
 trptis tadā nirupamā mama ⁸⁾ mādharma syāt ||
 sarve nīṣamya svasvapātrāṇy āchādayanti | kṛṣṇo jayantāya bahu-
 30 taram prayacchati | svayam ākhādya varṇayati |
 iyam atimañjulahr̥dayā samkucitapāṇinābhimṛṣṭā ⁹⁾ |
 madhurādhara viniveśe pūli mūlaṃ hi saukhyasya ||
 aho apūrveyaṃ madhuśīrṣikā |
 subalaḥ |
 35 modakāmmodo modayati |

1) sic (l. paśyann usra?) 2) rilaṃ 3) l. anī? 4) Onzeker (sanyabdhnaḥ?).

5) ex conj. ahyam' pr. m., āpam sec. m. 6) ki (mijne woordscheiding is onzeker).

7) phut is onzeker. 8) ma 9) nāsiṃpṛṣṭā

su b ā h u h |
nāhi nāhi ¹⁾ | apūpānām pelavatvaṃ vilokaṇīyam |

su b ā h u h ²⁾ |
kamaṇīyam idaṃ pāyasam |

5 drākṣācchabhaṅgakalitaṃ ³⁾ phalitaṃ sitābhir
elābhirañjitaṃ ⁴⁾ idaṃ puṭitaṃ ghanena |
ājyejyam ⁵⁾ āryavanitākaratālayṛntair
āvijitaṃ ⁶⁾ bhavati pāyasam āśyavāśyam ||

ja ya n ta h |

10 aho āśyavāśyaṃ kathaṃ syāt ||

k ṛ ṣ ṇ a h |

atropāyadvayam asti | tatraikaṃ tu |

gaṅgādvāram upetya śitalaśilām āviśya padmāsane
saṃrudhyānilamārgam ambudatanuṃ ⁷⁾ dhyāyec ciraṃ cetasā |
15 nirdhūtākhiladoṣajātaviśamaḥ saṃjātapunyodayas
taśyāsyam khalu pāyasena suciraṃ vāsyam bhaved bhūyaśā
niḥśaṅkaṃ vinamayaṃ vaktrakamalaṃ dhṛtvā karau vakṣasā
pādaṃ codaramaṇḍalīracanayā ⁸⁾ kūrṃmākṛtiṃ dhārayet |
niḥśabdaṃ nijapṛsthaniṣṭhurataṭe muṣṭiprahāraṃ sahed
20 etat pāyasapūṇapātram akhilaṃ tasmai vidhātṛa kṛtam

ja ya n ta h |

satyam eva |

tathaiva ⁹⁾ karoti |

k ṛ ṣ ṇ a h | taṃtratārpyāny ¹⁰⁾ asmai prayacchati |

25 evaṃ gopāḥ parasparaṃ vañcayanti |

madhye kṛṣṇaḥ — — — kavalakalitaḥ kekipicchaṃ dadhānaḥ
kaṇḍāklptāravindaḥ kaṭividhṛtapaṭo vetradandābhiraṃaḥ |
gopālīdrkpranālī- nūavadhi paramā- nanda-saṃdohakārī
bhuṅkte vidhvastakālī ¹¹⁾ vividhanatākalā- kelīśālī murārīḥ ||

30 ā k ā ś e |

hasenāpīḍya vaktraṃ hasati kamalabhulā kampayan maulimālām
śambhulā sambodhya devīm diśati muraripuṃ deśinīpallavena |
vāraṃ vāraṃ lalāṭam sprśati surapatir lajjate vīkṣya lakṣmīr ¹²⁾
bhuñjanaṃ ¹²⁾ gopabālair vidhītanayatatir muñcati premabāspam ||

1) ? hs.: nāhi 2. 2) sic. 3) kalita 4) adabhiranñjitaṃ 5) sic. 6) āvijitaṃ
7) l. ambudatanuṃ? 8) ? l. racanayā 9) l. tarthara 10) l. taṃtra i. p. v. taṃtra? voor
tārpyāni kan men ook tārpyāni lezen. 11) l. kālī? 12) Zoo, bij wijze van gissing,
aangevuld; het hs. heeft slechts: l. muñcati.

kṛṣṇaḥ |

aye makaranda kā vartā | vṛkṣam āruhya dṛṣyatām |

makarandas tathā kṛtvā |

etāḥ samānavayaso dadhibhājanāni
 5 samnyasya mūrdhasu nisākararaśmigauryaḥ |
 nīlāravindaracitāmalakarpapūrāḥ ¹⁾
 sampūrayanti kakubho rasanāvīravaiḥ ||

api ca |

samlakṣyante 'vatirpās taralatanulatā gopakanyāḥ samantād
 10 rādhām ā(dā)ya madhye vidbhivihitavadhūm ²⁾ jāhnaviyā ivāpaḥ |
 candrajyotsnām iva navaghana- śreṇayaḥ śāradīyā
 ramyām makandaśakhām iva madhubharitām bhūruhāṇām ³⁾ prajālyāḥ
 samvīkṣyante ghanavanalatā kuñjarandhreṣu nūmaṇ
 vātāndolo- cchalitakusumā modasamvāsīteṣu |
 15 tacīnātāṅkacūdā ⁴⁾ valayamañicalae- ⁵⁾ candrikāṇām prarohāḥ
 śaṁsanty ⁶⁾ ete ghanaghanaghatā- saṅgīsamā vilāsam ||
 etās tv asmān ālokya nirbhayatayā nāgamīṣyanti ' ato latāntaritā
 bhavāmaḥ |

kṛṣṇaḥ |

20 bhavatv evam |

| iti niṣkrāntāḥ sarve |

|| p r a t h a m o ' ṇ k a ḥ ||

tataḥ praviṣati gopīsamudāyaḥ | tathā hi |

ātāmrāyatalocanaḥ śramajala- praklinnagaṇḍasthalo
 25 vyūlōlākajālaramyavadanaḥ sāsāṅkam udvīkṣitāḥ |
 pādāropapañaviślathoruḥaghaṇo nirmuktakeśotkaraḥ
 kākuvyākulabhāṣanaḥ samagamād gopījanānām gaṇaḥ ||

tatra tāvat prabuddhapaḍminiṇīpatrāntargatakarnīkeva ⁷⁾ vividharat-
 nāvanaddhapalmarāgaprabhā ⁸⁾ iva ⁸⁾ pariveṣṭitavidhulekheva ⁹⁾ sa-
 30 hacarīgaṇasamārādhitā śrīrādhā svānnurūpadevatārādhanaśambhāram
 ādāyopasthitā | tathā hi |

upahasatīva ¹⁰⁾ mṛgāṅkam mṛgamadabinduprasāddhanakriyayā |
 no ced vigatakalaukam katham upamīyeta tadvatā vadanam |
 tad idānīm eva kāpi nalinīpatrārācitātapavāraṇam ¹¹⁾ bibhratī
 35 gopakanyā praviṣṭā |

¹⁾ °pūrāms ²⁾ ex conj.; ls.: *valbhivihitavadhūm* ³⁾ *dhūm* ⁴⁾ sic! corrupt. ⁵⁾ °calāe
⁶⁾ *śaṁsanty* ⁷⁾ De lezing *karnīkera* is ten deele conject. ⁸⁾ L. °*prabhera* ⁹⁾ *pariveṣṭitae*
¹⁰⁾ °*hasantīva* ¹¹⁾ conj.; ls.: °*patrāraṇam*

gopakanyā |

mandam mandam dehi pādāravindam
mitro mitra- bhṛāntim āpādyā vaktre ¹⁾ |
bhūyo bhūyo 'bhyeti patrāntarāle
5 'tyuṣṣair usrair antarāpīḍitātmā ||

ato latāmārge 'pi te mukhakamalasyātapatrākāṅkṣety ²⁾ uktvā na-
linapatram upanayati |

śrīrādhā padāntare gatvā lalitām ³⁾ sahacarām saṁbodhya |

keyam latikā lalite vilalitaśākhāṣayaprāntaiḥ ⁴⁾ |
10 saṁmārjyeva ⁵⁾ nikuñjam vikirati mālyāni vāyunā dhūtā ||

lalitā |

priye | iyaṁ mādhyavilatikā tavātithisatkārāyopasthitā | tathā ca
paśya |

viśamākṛtaṁ parāgaḥ ciraṇibhṛtaiḥ prāṅgamaṁ svasya |
15 saṁmārjya puspapātaiḥ kurute te 'ṅghrikṣamaṁ bhūyaḥ ||

patrānta- cyutamakarandadhārayeyam ⁶⁾
arghyaṁ te ⁶⁾ madhukarakuṅkṛtais tanoti |
āstīrya kṣitim amalām ⁷⁾ parāgacailair
varṣantī kusumakalāpalājapātaiḥ ||

20 rambhāstambho- dbhūtakarpūradhārā
dhūpas te 'yaṁ dīpikā ⁸⁾ kiṁśukānām |
phullā mallī nṛtyati prīṇanāya
kekānekā gītikā maṅgalānām ||

śrīrādhā |

25 tasyaḥ śramasāphalyāya kṣanaikam upaviśya gamyatām |

sarvāḥ |

satyaṁ vadasi kalyāṇi |
tathaiva kartuṁ pravṛttaiḥ | puro vilokya |
kuta imāni nalinīpatrāṇi kutastarāṇi kusumajālāni |

30 lalitā |

priye | bhāti bhuktapūrveyaṁ dharaṇī |
khaṇḍitādharapalāśavikāśā
khinnabāhulatikāparimarśāt |
bhuktabhogavaniteva nītāntam
35 kuñjabhūmir aparāgaparāgā ||

1) vaktre 2) āṅkṣaty 3) lalitā 4) vilalita 5) jygeṣu 6) cyutamamarghyante
7) amala 8) dīpikāḥ

campakalatikā |

upaviśyatām kenāpi bhuktā bhavet kiṃ na | ramaṇīyo 'yaṃ bhū-
mibhāgaḥ | yatra tu |

madhuravamadhukaragītā kuntalitā manjarīnivahaiḥ |
5 kisalayapāṇiniveśā bhāti tamālāvalambinī ¹⁾ latikā ¹⁾ ||

śrīrādhā |

priye | tvam apy evaṃ abhilaṣasi |

campakalatā |

kā nahi dhatte kalikā vadanavikāsaṃ samāgate ²⁾ kāle |
10 saiva bhaved atidhanyā yāṃ paricumbya pragalbhate madhupaḥ

latāntaritaḥ kṛṣṇaḥ |

īyaṃ tu sakḥīsamūhe saiva |

madhumāṅgalaḥ |

kā sā priya ³⁾ |

15 kṛṣṇaḥ |

sandhyāyāṃ sukumārī campakadalapelayam ⁴⁾ |

nibhṛtaṃ mañjulahāsaṃ ⁵⁾ saṃprāptā mādhavīvalaye ||

kuñjatala kamanīyā kalayati kusumāni komalaiḥ karajaiḥ ⁶⁾ |

upagatamadhukaranikarair upavitā vallarīruddhā ⁷⁾ ||

20 nīrgantum na samarthā saṃprati ruddhā latājālaiḥ |

cañcalalocananaliniḥ paśyantī sarvataś cakitā ||

parimocitā mayeyam bālā bhrūgāvalibhītā |

nītā vasanavinītā pañthānam sadmanas tanvī ||

madhumāṅgalaḥ |

25 pūrvakṛtaprasaṅgena bhavatā prāptā ⁸⁾ kimiti saṅgopyate ⁹⁾ |

kṛṣṇaḥ |

sandhyāyāṃ sakṛtprasāṅgena katham ahaṃ vijñāto 'bhavam |

madhumāṅgalaḥ |

īyam atirūpasamṛddhiḥ sakṛd api dr̥ṣṭā na karṣati ¹⁰⁾ svāntam |

30 kiṃ punar apekṣate yo bhūyo bhūyo hy ¹¹⁾ ayaṃ ¹¹⁾ skāntam ¹²⁾ ||

kṛṣṇaḥ |

bhavatu | tathāpy aśāḥ parokṣatayā kautukam ākalayitum utkaṇ-
thate cetah |

punas tathaiva dattakarṇanetrau tiṣṭhataḥ |

¹⁾ ex conj.; hs.: 'tā 'valācinūlatikām ²⁾ samāgate ³⁾ priyāḥ ⁴⁾ 'pelarā (eind v. d. regel) gam (beg. volg. regel); sec. m. ingevoegd voor gam; qī (of śrī?) ⁵⁾ sic.
⁶⁾ karajaiḥ ⁷⁾ ex conj.; 'buddhyā (onzeker!) ⁸⁾ onzeker; prā (of ā) tmā hs.
⁹⁾ go niet geheel zeker. ¹⁰⁾ kṛṣyati ¹¹⁾ onzeker. ¹²⁾ sic!

punaś ca śrīrādhā purato vilokya |
 kasyeyam padapaṅktir lalite saṁsarpato rabhasāt |
 ānatatamalakunjaṁ kimiti na saṁlakṣyate purataḥ ||

lalitā |

5 priye | prāyaḥ ko 'py asmān ālokya latānilīno vartate |

śrīrādhā sāsaṅkam

mandam mandam yāhi kuñje 'navadye

dhṛtvā siñjan-¹⁾ mekhalāsūtram ārāt |

dṛṣṭim dattvā sarvato vīkṣamāṇaḥ²⁾

10 ko 'yam dhūrtah saṁmilīno latāsu ||

lalitā tathaiva karoti |

śrīrādhā tūvat paricayam karoti |

yavakuliśadhvajanalinair anyair api rañjitā cihnaiḥ |

tasyeyam padapaṅktir yena hṛtam me manaḥ kuñje ||

15 so 'yam khalu vanamālī militamīlindāvalīgahanāt

mām mocayan nītāntam trasitakuraṅgīm iva vyādhāt ||

no cet kasya padālī cittaṁ me cañcalaṁ kuryāt |

nollāsayati cakorīm dinakaradīptir hi nirgatā gagane ||

cetaścañcalāṁmāvaha³⁾ etāsām aviditavṛtāntānām yathoktam⁴⁾ na

20 syāt tathā kartavyam |

iti manasi vicintya tūṣṇīm tasthau |

saṁprāptā tāval latāntarāl lalitā |

ayi priye | ko 'pi navakiśoro vayasena saha latāmālām....⁵⁾

cānye latāntarītā gopā vatsamaṇḍalam ceti⁶⁾ | yo 'yam kiśoraḥ

25 sa tu nātidūre vartate |

vāram vāram vīkṣaṇam sūnurāgaṁ

vallijāleśv- indranīlabhirāmaḥ |

dattvā dattvā te 'navadye 'navadyam

līlāsindhūṁ gāhamāno vibhāti ||

30 śrīrādhā bhayalīlām nāṭayati | tathā hi |

taralavilocananalinam paritāś cailai(h) samāvṛṇute |

matsyadvayam iva jāle khañjanayugalam ca pañjare capalam

śrīrādhā |

sakhyo na stheyam asmābhir atra |

35 ayam atigahananikuñjo dūre purato vayam bālāḥ⁷⁾ |

madhyamgato dīneśaḥ pathiko nāgacchati prāyaḥ ||

aviditajanas tamāle saṁlīno vīkṣate tv asmān |

ko jānāti kṛṣodari kasya manaḥ kīdṛśam bhavati ||

1) Zoo, met s, niet ś. 2) Dit mase. kan hij 't volgende genomen worden. 3) sic. 4) Of staat er *yathālam*? 5) Een achttal akṣara's nagenoeg onleesbaar. 6) ? *ceti* hs. 7) *vātāḥ*

lalitā |

priye |

cañcalakacalalitāsyō hāsyenottambhayan kāmam |
kāmayate bhavatīnām saṁlāpaṁ vīkṣitair jñātam ||

5 rādhā |

satyaṁ vada | nirṇiya samāgatāsi |

bho bho sakhyo yady ayaṁ nandasūnuś
cūḍāpīḍe kekipiccham dadhānaḥ |
gavyaṁ bhavyaṁ bhokṣyate sarvaṁ etat
10 satyaṁ satyaṁ pūjayālam ramāyāḥ ||

capalā |

rātrau gopagrheṣu gokulapatelī sūnuḥ priye sādaram
cauryāya prasabham prayāti subhage dadhnam udarakriyāḥ |
so 'yam naḥ katham adya — ō kuhare gavyapriyo mādhave
15 mugdho mokṣyati sānukūlaviddhinā hy abhyarṇam abhyāgatam

candrāvalī |

samānītais tūrṇam vrajayuvatibhir dāmanicayais
tadā mātṛā baddho yadī guṇagaṇānām nidhir ayaṁ |
sutas tv ekaḥ pitroḥ sukṛtapariṇāmo hi caramaḥ
20 prathāṁ dhatte dāmo- dara iti nijair dorbhir uditām ||

śrīrādhā |

yātu na kāpi ¹⁾ kadācil locanapanthānam aśya dhūrtasya |
gavyaṁ harata ²⁾ purastān no cet prasabham ³⁾ mano ³⁾ harati ³⁾ ||

madhumāṅgalāḥ |

25 śrūyate svāmim ātmanaḥ kīrtiḥ | bhavadbhītyā palāyitum ⁴⁾
icchanti |

etās tāmarasāyatāmalaḍṣaḥ saṁdhāya bhāṇḍāni vaḥ
śaṅkātaṅkitacetaso nijaśirassv atyantakhinnāruvā ⁵⁾ |
dhāvaṁ dhāvaṁ amandapādanivahaiḥ kurvanti kuṅjāntaraṁ
30 bālāḥ paṅkilam alpakaḥpalatikā- niryātapuspāmbubhiḥ ||

kṛṣṇaḥ |

sakhe | tadā vyaṁ api saṁmukhībhavāmāḥ |

sūcakaḥ sāmājikān prati ⁶⁾ |

haste vaṁśīm udvahan ⁷⁾ aṁsadeśe ⁷⁾
35 vetraṁ netraṁ lālayan śrotrasīmni |
gaṇḍe 'nalpe maṇḍayan kuṇḍalābhyām
kāntaḥ kṛṣṇaḥ kuṅjato nirjagāma ||

¹⁾ kopī ²⁾ Conj.; harati hs. ³⁾ Onzeker. prasabhamano harati ⁴⁾ palayitum
⁵⁾ ? khutāruvā hs. ⁶⁾ pūti ⁷⁾ udvahanāṁsadeśe

agrato gatvā |

aye madhumaṅgala subāho toka pratoka jāyanta vijaya prabharṣan
vasantaka gopālaka iantideva madana purato nivāryatām | asmān
vañcayitvā gacchati vrajasundarīnivahā |

5 sarve svasrasthānaviśeṣād aṇum ¹⁾ utthāya |

sthīyatam sthīyatām na gantavyam na gantavyam iti |

nandanandanamukhendusāsanād

indramaulitapaṭhalālītāt |

drāk padam na purato nidhīyatām

10 samnideśakaraṇam ²⁾ vidhīyatām ||

sarvāḥ netrāṇi parāvṛtya |

ayi mātāḥ katham idam apūrvam praśāsanam ³⁾ |

indrādiṣu niyojya niyogam idam abalāsu vidhīyate ||

tathā hi |

15 nāsmākaṁ raparaṅgadurnadabhaṭā-

no śailāgranibaddhakūṭabhavanā-

no rātrau paraveśmagā na ca vāyam

kasmād eva nideśavākyaṛacanā

nīkam na durgātavī

yāmā na paṇyakriyāḥ |

kṣetrāpahāroḍyatāḥ

bālāsu visphūrjati ||

madhumaṅgalaḥ |

20 rūpāveśa ⁴⁾ durantavīranivahā ⁵⁾

mānottuṅganagendrabaddhabhavanā-

yūyam yat paracittaveśmani ratā

tasmād eva bhavadvidhāsu nitarām

audāśyam evātavī

yāmāparam yositām |

mānāpahārakṣamās

nyūyyo nideśo hareḥ ||

lalitā |

25 kasya nideśaḥ kīdrśaś ca |

madhumaṅgalaḥ |

iha khalu sakalakalikaluṣavidalanasamuditayaśovitānasamśobhitadin-

maṇḍalakhaṇḍitākhaṇḍalavaibhavaśyāganyapunyaṇyaṇyaṣaṁgrhītagī-

taśilaviśvalakelidattacittavittasya samastaballavavanditapadapallava-

30 vrajaparivṛḍhasya nandamahārājasya nideśāt pratighatta- ⁶⁾ niveśita-

bhaṭacakracūdāmaner mahārājakumārasyāyam ghaṭṭas ⁷⁾ tenātra

vāyam niyojitāḥ vikretum dadhi gopikā yadi pathā nirvānti vāyanti

vā pādanyāsavighaṭṭanair ⁸⁾ vasumatīm samikṣobhayantyo hi naḥ |

etāś copavanasya pavanasya pallavacayaiḥ sammaṇḍayantyo nijam

35 gatvā rājakuḷocito 'yam adhunā bhāgaḥ samānīyatām iti |

1) Of staat er daniam? (daniam utthāpya?) 2) °karene 3) praśāsaṇe 4) corrupt.
5) durata° 6) pratighata- hs. 7) ghadus 8) °ghadunair; deze moeilijke passage is
overigens juist zoo door mij gegeven als ze in het hs. staat.

viśākhā |

apūrvo 'yaṃ rājaśabdah karṇam āviśati | tathā hi |

pākaśāsanāsamānaśāsano

(go)kuleṣu vṛṣabhānur īribhaḥ ¹⁾ |

5

rājaśabdakalitāṃ navābhidhām

ātmanah prathayati priye hitaḥ ²⁾ ||

anyā ca |

jīvati kaṃṣanareṣe

saṃprati vaṃṣe hi bhojānām |

rājeti śabdarājis

tālīntarumastakeṣeḥ ³⁾ ||

10 caṃpakālatā |

latāmūle sthitvā

yadi nṛpatisaṃjñāṃ prakurute

pralubdho viśrabdhair

naṭa iva (na)reṣaḥ prabhavati |

bako gatvā padmā-

karapulinabhūmau pulakito

gataḥ kiṃ vā tāvad

rucikaramarāṣya padavīm ||

15 madhumaṅgalaḥ |

bho bho vayasā iyaṃ atidhr̥ṣṭā ⁴⁾ kiṃ pralapati |

citraṃ 'yena bakī nipītagaralā-

bhītā ⁵⁾ padam ⁵⁾ śāśvataṃ

bhītā gokulaballavī praśamitā

varṣāvamarsāt punaḥ ⁶⁾ |

bhinnā cañcupuṭī paṭiva kapaṭī

sarpo ⁷⁾ nirasto madāt

20

satyaṃ tasya na śobhate narapater

hīnā padopasthitih ||

jayaṇṭaḥ |

madhumaṅgala | kim etāḥ prajalpanti |

hastād ācehidya matta-

dviradagatiraṇat-

kiṅkiṇīnām amūṣām

jalpantīnām duruktaṃ

dadhi madhuraṃ idaṃ

kaṅkanakvāṇamugdhāt |

25

pepīyantaṃ samantād

upagatāṃ amṛtaṃ

bhāgyato 'raṇyabhūmau

ko 'yaṃ kaṃso nṛsaṃso

bhavati mama puro

muṣṭipīṣṭhūṃsadeśaḥ ||

madhumaṅgalaḥ |

aye jayanta | yadi saralatayā ditsanti ⁸⁾ tarhi krauryeṇa kim |

tathā hi |

30

śākhābhiḥ phallitābhir ānatataru-

śreṇī purovartinām

pānthānām nirupadravaiva sukhayanty

ānanditā sarvataḥ |

atyuttuṅgaśikhāgraguptaphalakā

prāyo janair bhujyate

grāvāghātaviśīrṇaparnavibhavā

khinnātikhedaṃ gataih

1) Of te lezen: 'bhanuriribhaḥ. Is īribhaḥ missch. nom. pr.? 2) Of priyehitaḥ?

3) Bedorven (zie ook 't metrum) en onbegrijpelijk. 4) 'dhr̥ṣṭā 5) 'bhītāpaṇḍa overigens is te splitsen: 'goratā abhītā (van i + abhi). 6) Doelt blijkbaar op de redding van Rādhā; 'marsāt hangt dan af van bhītā 7) sarpa 8) ditsanti

ma d h u ma ṅ ga la ḥ śrīrādhām prati |

karṇāntabhrāntanetre sumukhi kacalatā- krāntavaktrāravinde
nūnam gopālagosthī- layanajalaruha- śreṇinīrājītāṅgh(r)eḥ
dānam bho deli vṛndā- vanaruci(ta)latā- kuṅjalilāpriyaśya
5 rājño nandasya sūnoḥ pathī pathikajanā- niṣṭavidhvamsakasya |

ha ri ṇ ā k ṣ ī |

nando bhavatu nareṣo vanditapādo 'stu gopajātīnām |
yo 'yaṁ ghaṭṭaniviṣṭaḥ 1) satanuḥ saṁjīvito 2) dadhnā ||

su muk h ī |

10 re re maṅgala rūjasūnuracitaṁ nūnam samākarnyatām
gopībhiḥ parinartito nijagrhe dadhnā 3) ciraṁ stoblitaḥ |
no tṛptiṁ samavekṣya tena sadane cauryāya naḥ saṁgataḥ
sadyaḥ saiva vaśikṛto rasanayā dānāya sajjībhavat 4) ||

la li tā |

15 bhavatu tadā |
haste pustakam ākalayya karayor darbhā(m)s tathā vārīṇi
suātva puṇḍram atho vidhāya mukhataḥ śāntiṁ paṭhan bhūyasīm |
eṣā tvām upavītiṇaṁ vrajapater bhānoḥ sutā sādaraṁ
dānāyābhavayati prayāhi yaṁumā- kūle yadā te manaḥ |

20 śrī k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

madhumaṅgala | kasyā iyaṁ sahacarī samuttarayati |

ma d h u ma ṅ ga la ḥ |

svāmīn nirṇīyate |

kāsti 5) na paśyasi candrakamaulir iyaṁ vṛṣabbhānusutā ra ma ṇ ī y ā |
25 ranyaguṇālayamañjulahāsavibhūṣitavaktrapuṭī ka ma ṇ ī y ā |
atra kuto vanadaivatapūjanakāmanayā 6) sakhibhir na ma ṇ ī y ā
tat kimiti pratikulavidhiprahitā vikṛtir ītatibhiḥ śa ma ṇ ī y ā ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ pura upasṛtya |

na gantuṁ deyaṁ |

30 vāraṁ vāraṁ ihopayāti saritaḥ kūle latāmaṇḍale
cauryeṇaiva sakhijanair mama hitā mallīdalaiḥ śeṣitā |
vijñātaṁ hi mayādhunaiva dalitā prāyo 'nayā vallarī
yaccintākulitaśya me jayanato 7) nidraiva dūraṁ gatā ||

ja ya n ta ḥ |

35 mamāpi pratikulakārī sakhīsamūho 8) viśeṣato nigṛhyatām tathā hi |

1) Ex conj.; *ghodan* 2) *saṁjī* 3) Laatste ak'ara onzeker. 4) sic, l. *°bharan* ?
5) *kāsi* 6) *°pūjaya* 7) sic. 8) *sakhīmanūho*

prātaḥ prātaḥ prasannā- nana¹⁾ tava¹⁾ caraṇā- mbhojasamsthāpanāya
 kuṅjo guṇjamnilindaḥ²⁾ pratidivasam aho tanyate doṣahīnaḥ |
 tāvat tanvi sakhībhir vikasitanalinī- dhūlibhīḥ keligehāny-
 ātanvānā parokṣam tad apanayanataḥ khīmagātro 'ham āsam |

5 śrīrādhā |

bho bho nandakīśora nocitam idaṁ vākyaṁ kalaṅkāspadaṁ
 mallīyaṁ na tavaiva puṇyabharataḥ kṛte vikāsaṁ gatā |
 bhāṅgair³⁾ aṅkagatair³⁾ anekapathikair³⁾ samśeṣyate sarvadā
 satro 'yaṁ paramēśvaraśya sūtaraṁ sarve janā bhāṅgīnaḥ ||

10 api ca |

dodhūyate pavanapaṅktibhir uddhataḥbhīḥ
 sārāṅgaśāvanivahair³⁾ paribhujyate 'pi |
 pepīyate madhukarair³⁾ alakāntareṣu
 kāntābhīr³⁾ eva saḥkalīkṛīyate lateyam ||

15 na hi⁴⁾ kadāpi mayā kamanīyasakhībhir amandamahī kaliteyam |
 nāpi tu dṛṣṭipathaṁ gamito 'si kadāpi latākusumākuliteyam ||
 khidyati maddhṛdayaṁ mṛdubhāsamṛṣāvacanair³⁾ kva matir³⁾ militeyam |
 doṣabhareṇa niśeṣaya⁵⁾ mām anusāsaya yatra ruciś caliteyam ||

kr̥ṣṇaḥ |

20 jalpasi⁶⁾ kiṁ tarale na gr̥he mama yena mṛṣāvacanāṁ racanīyam |
 doṣabharo bhavatiśu na sundari mām anudhā(va)ti kiṁ kathanīyam
 nandanṛpaśya mahī sakalā sakalaṁ vasujātam idaṁ ramanīyam |
 yena kṛtaṁ subhage pāṭibarhya⁷⁾ samam nanu gopakulaṁ namaniyam

śrīrādhā |

25 sakhi⁸⁾ |

jānāmy ahaṁ nalīnasundara tātagehe
 yad bhujyate niśi niśākaragaurabhāsa |
 mātṛā dhṛto dadhikṛte vrajasundarībhiḥ
 saṁmucito natisatair³⁾ viditaṁ janeṣu ||

30 kr̥ṣṇaḥ |

ko mām vimocayati kena dhṛto bhavāmi
 nānto na madhyam iti mānini veditavyam
 saṁmocanāya yamalārjunayor³⁾ idānīm
 ātmā mayaiva kṛpayā pariyantrito⁹⁾ 'sti ||

1) *nananātara* 2) *qapaṇ* 3) *sic bhāṅga caṅka?* 4) *l. naha?* (metri causa?)

5) *Dus niet mbesesayati* luidt het composiitum.

6) *jalpasi*

8) *sakhi* 9) *pariparavato*

7) *Niet geheel zeker.*

vasantakaḥ¹ |

īyam aticapalī taruṇī nīlapatmaṇḍita-gaurī
rādhāḍakṣinabbage nammā candrāvalī bhātī |
sadyo hṛdyam apūrvam gayam sandhāya bhajane praptā |
5 ratyā natya bhītya ucyam mulyena cauryād vā ||

candrāvalī² |

ko 'tibalo vṛṣabhānujanādhipaśasana-tigmahutāśa-nato³ yaḥ |
dharmapatham parihr̥tya suresu nareṣv itareṣu jano na nato yaḥ ||
ittham avekṣya nato na jano hi mato vibudhair nanu so 'yam ato yaḥ
10 durlabham etad alam madhuraṁ dadhi tasya sadā namate nīrato yaḥ
yadi mulyena natyā vā grhṇāsi ced grhāṇa |

kṛṣṇaḥ |

candrāvalī | kim aśya mulyam |

candrāvalī⁴ |

15 dātum na śakyate bhavatām¹⁾ | dūrata eva sthīyatām |

kṛṣṇaḥ |

bhavatu | ucyatām tāvat² sāmāthyam bhaviṣvati ced grāhyam no
ced anyato gatvā vikrīṇita |

candrāvalī sahāsam |

20 yāvatyaḥ pitṛgāvo bhūṣaṇavaśanair vṛtā gopaiḥ²⁾ |
tāvaṁ mūlyam dadhno bhavati rucis te yadā manasaḥ ||

kṛṣṇaḥ |

prīye candrāvalī | mātṛmāmyam ucyatām aśya dadhnaḥ |

candrāvalī |

25 nandātmaja | na jānāsy aśya mātṛmāmyam | paśya paśya |
yaśyādanakṛtapuṣṭer adharapute vaṁśikāmodāt³⁾ |
nirgatapavanaśikhāyām anātad govardhana madhupa⁴⁾ ||
api ca |

nītam yaṁ navanītam vadanapute śaiśave bhavataḥ |

30 kāle mukhapraṇālī śiśiramṇālīva samjātā ||

anyac ca⁵ |

kāṇḍītaruṣūṣkakotaranatū-⁵⁾ jīvalāvalīm⁵⁾ udbhata

prāḷeyānilabhītibhaṅguramano- gopījanair vīkṣitaḥ |

niḥśaukaṁ jalajātaloceanasudhā- dhārām ivādad bhavāms⁶⁾

35 tan no yaṁ⁶⁾ navanītabhojanakṛte mātṛmāmyam ujīrmbhate |

kṛṣṇaḥ |

kasmād evaṁ mātṛmāmyam iti⁷ |

1. bhavata 2. ex. comp.; gopaiḥ hs. 3. ex. comp.; modāt hs. 4. madhupaḥ

5. 1. miṣṣien. 2. madhupa 3. bhavata 4. 1. 'yaṁ?

- niruttarāḥ sarvās tasthuḥ |
 tatra sudāmā nāma gopakumāro 'vadat |
 svāmin | kiṃ prechasi | nedam gopībhir uttarayitum śakyam |
 kṛṣṇaḥ |
 5 kuto vayasya |
 sudāmā |
 asti kiṃ api nigūḍhabhījam |
 kṛṣṇaḥ |
 kathayatu bhavān |
 10 śrīdāmā karṇamūle |
 trayyantoditaśuddhabuddhaparamā- nandābdbhisaṃsthāmṛtaṃ
 niḥsīmaṃ nirupadravaṃ¹⁾ nirupamaṃ svātmānubhūtaṃ sukham |
 nikṣiptaṃ karuṇākulena bhavatā jivānubhūtyai punar
 goloke surabhīṣu muktajanatā- nityābhigamyam param ||
 15 tad bhūyo bhavabhūtibhaṅgurajanā-²⁾ nāsvādanāya tvayā
 līlāviṣkṛtavigraheṇa surabhī- vargo bhāmatrāgataḥ |
 etās tāmarasābhirāmavadanā jñānādayaḥ śaktayas
 tāsāṃ hastagataṃ tad evaṃ anṛtaṃ natyādibhiḥ prāpyate ||
 nedam prākṛtaṃ atra me cakatanō līlayam aprākṛtā
 20 mātṛtanyam payaso ghṛtasya bhagavan dadhno 'pi bhūmeḥ punaḥ
 netraprānta ihāsti deva sakalam vaikuṇṭhalīlāmṛtaṃ³⁾
 dhanyāḥ ke 'pi pibanti ye tu saralī- bhūtā manovṛttayaḥ⁴⁾ ||
 kṛṣṇaḥ | netrayor vihasya |
 vayasya | sadya eva bhāṇḍabhaṅgaḥ kṛtaḥ | priye candrāvali |
 25 vicārya mūlyam vaktavyam yadi vikretukāmāsi⁵⁾ |
 candrāvalī |
 grahītā ced asi satyaṃ vadasi |
 kṛṣṇaḥ |
 brūhi brūhi |
 30 (candrāvalī |)
 tyakto nando mandrahāsābhirāma
 vṛddhā mātā sāpi saṃsaṃmocitā⁶⁾ |
 kiṃcid anyat tyajyatām iti vadasi cet |
 tyakto bhrātā sīrapāṇis tavāyam
 35 nānyad gavyam⁷⁾ yady alam syād grhītā⁸⁾ ||

1) *drava* 2) Zoo schijnt er te staan. 3) *caikuṇṭha* 4) Omtrent de woordsplitsing in deze drie strophen ben ik hier en daar onzeker. 5) *cāmāsi* 6) Corrupt! 7) ex conj., *dāvyaṃ* hs. 8) *grahītā* (goed?). De maat is niet in orde: wellicht iets uitgevallen.

kṛṣṇaḥ |

na paṇanīyo vastukalāpo bahudbā yuṣmākam |
anyat tyajyatām iti ced rājabhāga eva dīyatām iti ||

candrāvalī |

- 5 aye bāla vayanṁ tyaktuṁ na śaktā smaḥ | iyaṁ asmākaṁ svāminī
śrīrādhā tyaktuṁ netuṁ samarthā | śrūyatām karṇe |
iyaṁ atiparamavadānyā mantraṁ te 'haṁ prayacchāmi
śaraṇaṁ gaccha caranayor dāsyati mūlaṁ ¹⁾ vinā sakalam ||
no cen mayā gatvā praṣṭavyā priyā |
10 rasiko yady asi dadhnaḥ śocasi kiṁ yāhi pādayor mūlam |
loko bhavati sa vidvān kurute yas ²⁾ tv ²⁾ ātmano ²⁾ 'bhīṣṭam ||

kṛṣṇaḥ |

- yeṣāṁ dānarakṣo loka te necchanti pratikriyām |
nīradāḥ kim u vāñchanti ye prayacchanti jīvanam ||
15 candrāvalī rādhāntikaṁ gatvā |
devi jalajātalocane 'yaṁ nandanandano mūlyena dadhi samā-
kāṅkṣati | kiṁ mūlyam asya |

śrīrādhā |

- lalitāhūyatām |
20 sarvāḥ sametya saṁmantrayanti |
tatra lalitā karṇākarṇikṛtvā |
aho priye |
yā vṛndāvanamañjukuṇḍjavalaye ranyādharasparśinī
nīḥśaṅkam nīśi no 'bhikarṣati mano vaṁśī madāghūrṇitā |
25 seyaṁ saṁprati ³⁾ grhyatām madhupater gavyaṁ puro nīyatām
dharmāḥ strīṣu nīśyātām mama vacaḥ sakhyo yadā rocatām ⁴⁾ ||

śrīrādhā |

- lalite | nāyaṁ dāsyati | yady evaṁ syāt tadā tv aparāḥ kṛṣṇas
tvam eva syāḥ ⁵⁾ |
30 kāliyagaralavihīnā ⁶⁾ kṛṣṇā kṛṣṇena ⁷⁾ saṁbhūtā |
vaṁśigaralavihīnaḥ kṛṣṇo lalite tvayā bhavatu ||
tataḥ parāvṛtya kṛṣṇāntikaṁ upāgatā lalitā candrāvalī ca |
ity āha candravadanī rādhā saubhāgyamañjarī tathyaṁ |
vāñchasi ⁸⁾ ced rasanīyaṁ muralīṇ no dehi saptadhā bhinnām ||
35 kṛṣṇaḥ |
ākārayāmi dayite muralīnādena dūrato vatsān |
saṁstobhayaṁ hṛdayaṁ mātur dūre gato 'raṇye ||

¹⁾ l. mūlyam? ²⁾ 'strā' is niet geheel zeker. ³⁾ ex conj., saṁghataḥ hs. ⁴⁾ l. rocate? ⁵⁾ tremecasyā ⁶⁾ pr. m. kāliyagala ⁷⁾ of kṛṣṇāna? ⁸⁾ vāñchati

api ca |

prāṇād adhikatareyaṃ vaṃśī kalabhāṣiṇī nūnam |
bhavatīnām iva rādhā kṣaṇam api neṣe parityaktum ||

api ca |

5 dāsyāmi sundari munīśvaravṇḍavandyaṃ
ātmanam āśu kalahaṃsavadhūvirāve |
vaktrāravindamadhupānaparāṃ anindyāṃ
vaṃśīm kadāpi karato na viyojayāmi ||

candrāvalī |

10 kṛṣṇas tvam asi taveyaṃ muralī garalaṃ mukhād vamatī |
tām apaharati ¹⁾ sakhi me kriyate kiṃ te 'nayaṃ tv anayā ²⁾ ||
gacchati me samayo 'yam anindita bhānur asau śirasō vinivṛttaḥ |
mandirakandarataḥ paripaśyati devavaraḥ kṣudhayaḥ parivṛttaḥ ||
saṃprati bālavadhūnikaraḥ parilolati pūjanato gatavr̥ttaḥ |
15 māvinayaṃ kuru paśya puro nicayo 'nnabhavo rasato 'pi nivṛttaḥ

kṛṣṇaḥ |

sā vanitā bhavatīṣu mayā vinayopanatā na gatā sakhi tuṣṭā |
indumukhī vṛṣabhānusutā hi yayā tu bhaved vacanaḥ paripuṣṭā ||
rūpayutāpi sabhā sakalā vikalā mama bhāti manorathaduṣṭā |
20 kiṃ sakalābhir iyaṃ kukalāpurato ³⁾ hi guror vinayena vighuṣṭā ||

śrīrādhā lalitābhīmukham |

praṣṭavyo 'yaṃ nīlajīmūtagātras
tāmyaty evaṃ ⁴⁾ hetunā kena mugdhaḥ |
krīto mārgo mārḡagā ⁵⁾ no ruṇaddhi
25 deyaṃ dattaṃ kiṃ punaḥ patrapūrvam ⁶⁾ ||

lalitā tathaiva lalitā vāṇyojjagāra ⁷⁾ |

re re bālamṛṇālakomalabhuja vyālahārāvale
mārḡaṇi muñca ⁸⁾ na kañcavajvaya ⁹⁾ manāḡ vyāghūrṇayan locane |
kiṃ kṛtvā ¹⁰⁾ vayan atra kiṃ tu bhavatām vāsaḥ purātrābhavan-
30 nāyātāsti kadāpi kaṇaphalake dānākṣa — vyāhṛtiḥ

śrīdāmā |

garvakharvitamate lalite te
na sphuṭaṃ vrajapateḥ sadane 'sya |
janmanā pratigṛhaṃ bhavatīnām
35 dattam indrapadasaukhyam analpam ||

1) ? pr. m. apaharasi, verbeterd in apaharasi (?) 2) ? kṛtenayanāṇṭranayā 3) ? gurato
4) eva 5) pr. m. mārgi, sec. m. mārḡgāṇ 6) sic. of gatra pū^c 7) sic: beteekenis?
8) ? smūṇja hs. 9) sic. 10) Onzeker.

śrīkṛṣṇaḥ |

ayi rādhe mitahāse doṣaṁ adōṣaṁ tu me dehi |
dāsyāmi naiva caraṇaṁ purato dātum vinā dānaṁ ||

śrīrādha |

5 śraddhayā diyate pātre saṁkrāntigrahaṇā(di)ṣu |
rājño deyaḥ karo dānaṁ athavā grahadoṣahṛt ||
tatredānīm saṁkramaṇādya bhāvāt kathaṁ dānaṁ dvitīyaśyāpy
asaṁbhavena ¹⁾ | tathā hi |

viṣṇor nābhisaroruhāt samabhavad vedhā vidhātum jagat
10 sṛṣṭvāgre manasā kumāramukhato devāsuraṁ mānavān |
pāścād atra vicinitya ²⁾ dharmaviṣabhaṁ pādaiḥ caturbhir vyadhāt
tannāmnā tadanupravṛttam abhavat khyātaṁ purāṇaṁ bhūtale ||
yato vṛṣa(bha)rūpasya dharmasya pravṛttir abhavat ato vedhasā
vṛṣabhānupuraṇa ³⁾ nirmāya govṛttibhyo dattaṁ | tad ārabhyāsmat-
15 pūrvajānāṁ evātra saṁsthitih | saṁprati tu |

gopālānvayamauliratnamatanu- ⁴⁾ khyātyāvanīmaṇḍano
nāmnah śrīvṛṣabhānugopānṛpater nākārṇavikṣṇāvalih ⁵⁾ |
yasyālindaniviṣṭagokulamahā- godohārāvāpagā-
yūrāpūritabhūrikarṇakuharo ⁶⁾ dhātā kṣaṇaṁ tiṣṭhati ||

20 ato 'yam asnākaṁ pitur evaitad bhūmaṇḍalam | kathaṁ asmatpra-
deśeṣu bhavadāgamanāṁ dānāya |

na brūmah ⁷⁾ śikhpicchacūḍa yamunā- ghaṭṭe ⁸⁾ karagrāhinah

ke (yū)yaṁ paśubhis tṛṇāni (ba)huśaḥ saṁcarvayanto hi naḥ |

haṁho paśyata muktatāṭasadanā vṛtṭyāpi saṁbhāpitā

25 dhṛṣṭā vai paraveśmagā api tathā nojjhanti dhārṣṭyaṁ muhuh |
api ca |

grāmas tv ekas tvatpituh śrūyate vai

nadyāḥ pāre gokulaṁ nāmato yaḥ |

tatrāyaṁ te śobhate rājasabdalḥ

30 sthānabhrasṭaḥ kiṁ nu datto vibhāti ||

api ca |

yāhi mūkunda na me 'vinayaṁ kuru kiṁ janakasya yaśaḥ pari-
lumpasi |

naiva tathā jananī tava bhāti kutaḥ kapaṭena ⁹⁾ vacaḥ pari-
sumphasi ||

5 yācaya tubhyam ahaṁ pradade dadhi yady anavadyatayā na hi
tumphasi |

bho iyatī rasanā yadi te 'sti kathaṁ kamanīyagrhaṁ sukhaṁ
umbhasi ||

1) bhavata 2) vicinitya 3) purāṇa 4) sic tot 'nāmanāna 5) Onzeker; nākārṇa
(see. m. ga of ga of ga? cirksā of ksā) calih 6) Of pūrā; het geheel is duister.
7) ramah 8) ghaṭṭe 9) kapaṭena

ma d h u ma ṅ ga la ḥ |

carāṇanalinamūlān nīrgatā vāridhārā
surasarid iti loke gīyate kalmaṣaghñī |
śirasi bhavati mālā yā purārer murārīḥ
5 sa tu tava purato 'yaṁ pātrabhūto 'marāṇām ||

ataḥ |

dānaṁ dehi yatas tavānanavidhau parvādhunā vartate
śrīkṛṣṇānananīlārājiniivaha-¹⁾ cchāyā samākramati |
paśyodagratayā latās tarugatā nūnaṁ dvījebhyo madhu
10 srāvaṁ srāvaṁ abhīṣṭam utkaṭarasū yacchanti sadbhūtaye ||

api ca¹

yaśya nābhinalinād vinīrgato
viśvasiṣṭim akarod vidhiḥ svayaṁ |
so 'yaṁ ambujapalāśalocane
15 rocate nīkhillagopamūrdhasu ||

na kvāpy atiriktā viśvasiṣṭir asuāt |

lalitā |

āścaryam āścaryam | tathā hi |

nāsmākaṁ sadane rahasya api gataṁ bhītyātisaṅgopitaṁ²⁾
20 na tyaktaṁ kaṇaśo 'pi gopakagaṇair bhuktaṁ chālācchadmninā
kva brūṣe³⁾ nanu pātratāśya ca vidheḥ kvotpatipadmaṁ punaḥ
kiṁ no vākyaḥathena⁴⁾ te khalu mano dānāya⁵⁾ saṁsiṛjyate ||

ma d h u ma ṅ ga la ḥ |

na prāyo vaḥ kaṇamūlam upagatāśya mṛtsnākelih | paśya paśya |
25 dīmbhair ambhasi rantum utpaladala- śyāmaḥ kadācid gataḥ
kāḷindiyāḥ kaṇanīyakuñcitakaco mṛtsnām adānto hy adāt
tac chrutvā janani nīnīya vadanam dīṣṭvāpaśaṅkā bharaṁ
brahmāṇḍam tilapiṣṭapīṇḍam iva yat-⁶⁾ tuṇḍe 'ravindaprabhe ||
ato nāsmād bhinnam jagat tajjanayitā cāyam |

30 śrīrādhā |

bhavatu | kiṁ asmākaṁ sakhi |

pūjākṛtyaṁ vartate bhūri devyā
mārge ruddhā nīrdayair gopaputraiḥ |
tūrṇam bhānur vāruṇam yāti nūnam
35 dehacchāyā pādāmūlam jahāti ||

¹ °malakāpī° (of °kaṇīpī°) ² bhūtopapatisaṅgo ³ vāṣe ⁴ haṭhena ⁵ Onzeker, er schijnt *dhātāga* te staan. ⁶ L. tot-?

aparā kāpi |

kruddhā me janani vai jīvitam adyānavadyāṅgi |
kālātikramadoṣaṇ nūnam hantāruṇāpāṅgā ¹⁾ ||

ity uktvā gantum pravṛttā |

⁵ kṛṣṇaḥ kareṇa dūrṭvā |

kva gacchasi varāṇane 'dattvā vadanam āvṛtya |

sā covāca |

hāhā nandanarendratāta kalahā mātā mamātīva hi
prāyo me janako 'pi kopagahano bhrātā vidhātāiva ²⁾ hi |
¹⁰ dūre tiṣṭha na māṃ sprṣa sprhayasi preṣṭham yadi pre - tāṃ
nāham tvatkarajakṣatema ³⁾ bhavitum gātreṣu śaktānyathā ||

viśākhā |

ādarśe samavekṣyatāṃ mukham idam kim te vidhātrā kṛtāṃ
no gavyāya bhavati yena viduṣāṃ devātīthīnāṃ kriyāḥ |
¹⁵ yuṣmākaṃ tu kadambanimbalaivali- kharjūrāpilūphalāṇy
attum vakranatīṃ ⁴⁾ tatāna kuśalo vedhā ⁵⁾ tirāscām iva ||

evaṃ capetām utthāya ⁶⁾ pravṛttāyā hāraṃ harir jagṛāha |

viduṣāṃ ⁷⁾ hi yajanti lolamāle haviṣā māṃ adhidaivam adhvarāṇām
avatāritam ⁸⁾ atra ⁸⁾ diṣyalokād idam ātmocitam ⁹⁾ ātmano ⁹⁾ hitāya
²⁰ yad idam pratisadma sundarīnām bhavatīnām amṛtāṃ vilokyate |
tad idam vinayāni ¹⁰⁾ kaitavād vā paribhokṣye sakalāṃ ¹¹⁾ balena vā

viśākhā |

muñca māṃ capetāṃ dāsyāmi | ravathacchalabalādikaṃ ¹²⁾ nāham
bibhemi |

²⁵ kṛṣṇo mālāṃ karṣati |

sundarapāṇisaroje dehi capetāṃ ¹³⁾ vinodāya |
kā ¹⁴⁾ tāmyati jalajaśrīr madhupavadhūṭīpadanyāsaḥ ||

campakalatā |

aye viśakhe 'yam atilobhī dadhmaḥ | capetāṃ apy aṅgīkaroti |

³⁰ śrīrādhā sahasam |

bho bho nandakiśora muñca purato mārgaṃ prayāmo vayan
yātrāyai bhavataḥ karomi śapatham tātasya dhairyaṃ kuru
asmābhīḥ saha gaccha bhānunagaraṃ yad rocate bhujyatāṃ
vatsāṃś ¹⁵⁾ cāraya no 'nayo na bhavitā ¹⁶⁾ dadhmaḥ hi yady arthitā |

³⁵ nedam śakyaṃ te pitā me vṛttiṃ dāsyati na vā |

¹⁾ pāṅgā ²⁾ l. vidhātāva? ³⁾ tatatāka? ⁴⁾ Of cakratatīṃ? ⁵⁾ l. vedhās?

⁶⁾ Moet datief van een subst. n. zijn „om een klap te geven”. ⁷⁾ viduṣā ⁸⁾ 2 taratapatya

⁹⁾ ātmocittobhūtmāno ¹⁰⁾ anayana ¹¹⁾ sakala ¹²⁾ racaqa? ¹³⁾ capetāṃ ¹⁴⁾ ka

¹⁵⁾ catso ¹⁶⁾ Veranderd in: bhavati?

pitā te gopānām adhipatir idanrūpam atulaṃ ¹⁾
 balaṃ te dordande dalaṃ gavāṃ bhītinivaham |
 glaho 'pi svalpo 'yaṃ dadhighṛtapayomātram api te
 vinā tuṣṭer dhātur milati katham īdṛk pariṇaṇaḥ ||

5 ma d h u m a ṅ g a l a ḥ |

dadhno lobhī na gopālo bhāvalubdho varānane |
 dṛptānām ²⁾ darpasaṃbhārī ³⁾ naḥ ⁴⁾ śruto nandanandanah ||

tathā hi | bhāvalubdho yathā |

10 bhaktānugrahakātarah samagamad dhritvā padaṃ śāsvataṃ
 vaikuṇṭhaṃ karirājarāvaracana- ⁵⁾ sambaddhapādāmbujah |
 vegadhvastapato naṭakacataḥ ⁶⁾ bhraṣyatprasūnotkaro
 grāhogrāṣyavidāraṇo 'sya ⁷⁾ vigalac- cakrāṃśurājatkarah ||

darpaharatvaṃ yathā |

15 madoddhataśānana- ⁸⁾ prabalavaktrapāṅkticchada-
 kṣayopacitasāyako vikaṣasindhubandhoddhataḥ |
 sahasrabhujakandalī- dala(na)tigmadhārāṃśubhṛt
 kuṭhārakathināṃsakah sumukhi dṛṣyatāṃ gopatih ||

śrīrādhā satrāsaṃ ⁹⁾ lalitāṃ pariṣvajati ¹⁰⁾ |

lali tā |

20 sakhi na bhetavyaṃ na bhetavyaṃ | iyaṃ tv asya janmāntariyā
 līlā | idānīm tu |

mātrā baddho nartito gopikābhir
 bhīto bhīto yācito yacchatīti |
 bālye bāle pādukādarapīṭhāṇy
 25 uccaistalpaṃ yaśya kaṣyādhiṣete ||

bhāva īśad api yatra vikṣyate
 tatra bhāmini hi bhāti mādhaveḥ |
 nīmnabhūmivalayānugāminī
 prāyaśo bhavati vārisaṃtatih ||

30 śrīrādhā |

lalite | tadā sāhityaṃ vidhīyatām |

lali tā |

ucitam ¹¹⁾ avindam ¹¹⁾ eva |

śrīrādhā |

35 tadāhūyatām bhadre |

¹⁾ atula ²⁾ tānā ³⁾ darpita ⁴⁾ na ⁵⁾ rasana ⁶⁾ kacataḥ ⁷⁾ Zoo de pr. m.;
 sec. m.: *culācanastho*; doch ook 'sya is weinig bevredigend. ⁸⁾ *moderata* of *adhyata*
⁹⁾ *mātrisaṃ* ¹⁰⁾ *dajajati* ¹¹⁾ Of is er bedoeld; *ucitam alam eva*? ls. *ucitamevālam*

lalitā tathaiva karoti |

idam atimadhuram¹⁾ gavāṃ murāre

dadhi nalinīdalabhājanam vidhehi |

drutam iha gamanam vidhāya nūnam

5 piba dayayābhiniṛkṣito 'nayaiva ||

kṛṣṇas tathā kartum upasasarpa | tathā hi |

jaṭhare²⁾ muraliṃ niveśya hastāt kuṭilam kuntalajālam unnamayya³⁾

putakam nalinīpalāśajā(ṭam)⁴⁾ karakañjēna vidhṛtya saṅgato 'bhūt

ja y a n t a ḥ |

10 nocitam rājakumārasya cauryam | asmākam api dīyatām | kā vā
hānir⁵⁾ bhavati gopakanyānam dadhiyaye |

kṛṣṇo lalitāntike |

ayam atidhṛṣṭo nigṛhyatām yuvatibhiḥ |

lalitā |

15 jayanta | ihopagamyatām |

yaṣṭim hitvā

durataḥ kṣālayitvā

vaktram⁶⁾ tūṇam

rajjupāśam nīrasya |

hastau baddhvā

mandamandam prayāhi

rādhāpārśve

mādhavo nātra hetuḥ ||

20 (ja y a n t a ḥ |)

snātavāgamyate | kiṃ mukhaprakṣālanamātreṇa dadhilābhaś cet

kaś ca kṛṣṇaḥ śrīrādhāyā eva pādapadmopajīvy aham tathā hi |

pitā vā mātā vā

yuvatir api putro 'pi lalite

na loke preṣṭho me

bhavati ca tathā daivatam api |

25 yathā prītyā pātre⁷⁾

nirupamarasam bhakṣyanivahanam

prayacchaty alpaṃ vā

sumukhi samaye yo 'tikaruṇaḥ ||

lalitā |

kuto vilambase |

jayantaḥ plutiṃ nāṭayati |

30 rādhā |

upaviśyatām | sakhyo dīyatām jayantāya dadhi |

ekā⁸⁾ culuke⁸⁾ dadhidhārām prayacchatī | chadmanā cāparā bhūru-
hasākhayām śikhām badhnāti |

ja y a n t a ḥ svagatam |

35 aho yady aham śikhām mocayitum hastam cālayāmi tadā hastād

dadhi gacchati | yadi śiraḥ karṣayāmi tadā śikhaiva gacchati

ato yathāsthito dadhi pibāmi | tato yad bhāvi tad bhavatu |

¹⁾ madhura ²⁾ ṭha onzeker. ³⁾ attamatapa ⁴⁾ palāśaja ⁵⁾ hūtar ⁶⁾ cakka
⁷⁾ patra ⁸⁾ ekārculake

prakāśam |
 no me sandhyā vidheyā sumukhi munipate ¹⁾ vālekaśyeva ¹⁾ yena
 kuryām śraddhām śikhāyām na ca mama bhavitā hānir aśyā vyapāye
 māsād arvāk ²⁾ tathaiśā bhagavati bhavitā bhūyasī mūrdhadeśe
 5 dadhno dhārāvīyoge kṣaṇam api subhage vepate mānaśam me

śrīrādhā .

bhavatu | pīyatām yatheccham dadhi |
 tadānyaikākhaṇḍām dadhidhārām prayacchati | aparā tadīyām eva
 rajjum ādāya ha(sta)bandhanāyopasthitā |

10 jayantaḥ .

hastabandhanam api prāyaśaḥ kariṣyati | karotu nāma |
 sukham duḥkham tūbhayam api dhātrā śarīrasya nirmitam |
 śarīrabādhād api dadhikṣatim kartum na śakto 'smi

na sābhilāṣo gaṇayati kaṣṭam | tathā hi
 15 alitatir aravindagandhalubdhā
 mukulamukhe 'py uṣitā dinātyāye
 pariharati na cetasāpi saṅgam
 kamalavanasya bhiyā kadāpi hi ||

śrīrādhe kim api kurvantu ³⁾ nāmatīti nāham īśad api dadhi
 20 tyajāmi .

anucitam idam bhavatyā viśvāsenāgatasyādya |
 samupekṣaṇam mamaiśā prakṛtir naivātīpunyā nāma ||

śrīrādhā .

bālyād yena saṃrakṣitāḥ saṃprati dadhilobhena tam vihāya mām
 25 upagato 'dhumā mām kim upakariṣyati |

jayantaḥ |

hā kaṣṭam ubhayabhrāṣṭo jāto 'ham bhavatu kṣṇam upātītye ⁴⁾
 tāvat | svāminn adyaśa jayanto viśamāvasthām gato vartate |
 śākhābaddhaśikho janopabasito nagnīkṛtāḥ sarvato
 30 rajjvā baddhakaro vimuktakavarāḥ sikto hi dadhmaḥ kaṇaiḥ |
 daṇḍāghātāmitamba — vikalo yaḥ prāk tvayā ⁵⁾ lālitaḥ
 svāminn adya jayanta eṣa viśamā- vasthām gato vartate ||

kṣṇaḥ |

jayanta | kim aparāddham tvayā gopījanānām |

35 jayantaḥ |

na kim api svāmin | vṛthā baddho 'smi |

¹⁾ Sic: wordsplitting en beteekenis? *munimupater bala kaspara?* ²⁾ *arvāk* of *ardvāk*
³⁾ *kardhanto* (uit *karevanto*) ⁴⁾ Niet zeker: *apubhage* vs. ⁵⁾ *toyā*

kṛṣṇaḥ |
śrīrādhāśaraṇaṃ yāhi |

jayaṇtaḥ |
ko 'nyaḥ karoti vayasya | śrutam na bhavatā '

5 (kṛṣṇaḥ |)
bhaṇa kim |

(jayaṇtaḥ |)
śrūyatām śrūyatām vayasya |

10 garalam vamatī vyālī janaikaprāṇanāśanam |
vyālikavalitam kṣetram kodravāṇām viśṛyate ||
ataḥ sarvā aśyāḥ ¹⁾ sakhyāḥ samprati viśavāhinyāḥ santi |
abhāgyena matir jātā mama pādām vimucyate |
prayāto dadhi sambhoktum gopakanyāviśāmbudbau ||

evam kriḍaty ²⁾ ākāśe |
15 bho bho gopātmajāḥ | vatsās tāvat simānam ullaughya kva gatā
iti na jñāyante | tathā hi |
graiveyodagraghaṇṭā- ³⁾ dhvanir ³⁾ api bhagavann eti karṇātithitvaṃ
pādanyāsotthapiṣṭā- takavimalarajo vyānaśe nābhrajālam
durād evāvaloke ⁴⁾ na ⁴⁾ carati tatiniṁ nīrakallolamālā
20 nauvairuṇāgradārvā ⁵⁾ kva ⁶⁾ nu khalu surabhī- śāvanīḥ — — — ||

kṛṣṇaḥ sāśankam |
aho drīṣyatām | kaṇṣaprabhitā rakṣogṇāḥ prāyaś caranti vipi-
nāntaresu | yathā naivoparodham kuryus tathā vidheyam |
iti sambhṛāntā vatsān ⁷⁾ pālayitum pravṛttāḥ |

25 kṛṣṇaḥ śrīrādhām prati |
cintāmaṇiphalake me sundari haimī tanuḥ kāpi |
jatatiṃ ⁸⁾ gatā nitānta ⁹⁾ premṇā samropitā hy antaḥ ||
api ca |

30 asmin dadhimi manojña smarasitākṣodanikṣepāt |
jātā kāpi śikhariṇī nāyane na vismarati ¹⁰⁾ ||
vayam tu vatsānveṣaṇāya gacchāmo | bhavatībhir api devīyātrām
nirvartya yathāsukham asmin pradeśe viśrabhyāgamyatām |
iti nīśamya

¹⁾ *śrāṣṭās* (?) ²⁾ *kriḍati* : moet wel als loc. abs. beschouwd worden. ³⁾ sie; steekt er *adheer* in, gelijkwaardig met *na dheer*?

⁴⁾ Of *lokena* te verbinden?

⁵⁾ Bedorven. ⁶⁾ ? Hs. naar 't schijnt *ke* ⁷⁾ *vatsajāḥ* ⁸⁾ sic. ⁹⁾ l. *tanu*?

¹⁰⁾ Corrupt? metrum?

śrīrādhā tu |

saṁjātāśruvilocanotpaladalā saṁśoṣayantī muhuḥ
śvāsenādharapallavaṁ mṛdutanau romāñcam ātanvatī |
pāṇau pāṇisaroruruhaṁ pidadhatī śaṅkābharaṁ bibhratī
5 rādhā hemalateva kāntavirahe paryākulā ¹⁾ vīkṣyate ||

śrīrādhā |

devīyātrātpralena ²⁾ kṣaṇasukhada ³⁾ bhavad- vīkṣaṇāyopayātā
saṁvīkṣya tvāṁ kadācin nijabhavanapuro- vartikuñjāntarāle |
citte ⁴⁾ jātānurāgā tadavadhi bhavataḥ saṁgamaṁ prārthayanti ⁵⁾
10 daivād āsāḍya sadyaḥ prabhavati ca kathaṁ tadviyogaprasaṅgaḥ ⁶⁾ ||
virahaparyākulāḥ kṣṇāḥ priyāmaṇibandhe mallimālāṁ ⁷⁾ nibadhya
śākhāvalambitasūrikāpañjaraṁ vismṛtya niṣkrānto vatsānveṣṇāya |

| iti niṣkrāntāḥ sarve gopāḥ |

|| d v i t ī y o ' n k a ḥ ⁸⁾ ||

15 | tataḥ prastāvanā |
kṣṇavirahāviṣṭo gopīnivahaḥ | sa ca yathā |
mukhavigalitakeśapāsabandhaḥ
skhalitapaṭāvagatorugātraśobhaḥ |
śīthilitapadapaddhatiprajalpaḥ
20 prasarati matta ivāṅganāsamūhaḥ ||
tatra śrīrādhā virahamudrāṁ nātayati |
pratidiśam atilohitākṣipakṣmapātāṁ
saghanalatāvivareṣu vaktrabimbam |
kalayati ca punaḥ punas trapābharartā
25 vadati na maunam upeyusī sakhibhyaḥ ||

api ca |

lajjāśīlā ⁹⁾ locane kuñcayanti
bibhrāṇeṣat pāṇḍimānaṁ kapole |
bhūyo bhūyo śaṅkuribhuta-gātraṁ
30 saṁvṛṇvānā vāsasā sarvataḥ sā ||
kadā ¹⁰⁾ sakhyutsaṅge nipatati niśāntenduvadanā
vabhanti svedambhaḥ- kaṇaviralatārāvalim abhūt |
vivṛṇvānā kheda- jvarajanitabādhām api tanau
na saṁjalpe śaktā varitum abhidhānaṁ madhupateḥ ||

¹⁾ ex conj.: *haryākulāya* hs. ²⁾ sic, doch *tpa* is scr. m. veranderd in iets onleesbaars.
³⁾ *kṣaṇamukhada* ⁴⁾ *citte* ⁵⁾ *guntay* ⁶⁾ l. *teudreyoga*? ⁷⁾ *mallimāralām*
⁸⁾ *devīyo 'nkaḥ samaplin agat* ⁹⁾ Zoo grissender wijze aangevuld, het hs. heett slechts
lajjā ¹⁰⁾ l. *tadā*?

lalitā mukhakamalaṃ vāsasā saṃproṇchya viśīṇṇalakajālam apasārya

gātraṃ te priyasakhi mādhavīnikuñje
kālindī- jalaruḥhamārutāvalīdhe |
saṃtaptam bhṛṣam abhivikṣyate kim etan
5 naidāgham jalam iva palvalasya nūnam ||

campakalatā |

lalite | jāne 'ham priyāyā vedanāhetum | tathā hi |
īyam atimṛdvī latikā gopavacobhir vikampitā prāyaḥ |
tenaivam taralākṣī śakṣī ceto hi me brūte ¹⁾ ||

10 viśākhā |

śrūyatām śrūyatām campakamāle |

devyā yātrā vikṣatā gopaputrair
yām uddiśyo- pāgateha pradēse |
tenaivaivam candrabimbābhirāmā
15 klāmaty eśā prāṇato 'pi priyā me ||

ato nātidūre vṛndāsadanam aśyā riṣṭaprasamanāya gatvā pūjanam
vidhīyatām iti |

lalitā |

satyam uktaṃ viśākhe | īyam tu padamātram api latābhavanād
20 gantum na śaknoti | katham devyā grham gamiṣyati |
tuhinamahīva mayūkbair bhānoḥ prasvinnatām eti |
nūnam saghananikuñje nalinīdalavijitā tanvī ||

ato bhavatībhir devī vijñāpanīyā | aham tu yāvad īyam nivṛttavi-
klavā bhaviṣyati tāvad ihaiva bhavatīmām āgamanam pratikṣamāṇā
25 samayam paripālayiṣyāmi |

sarvāḥ parasparam |

aho īyam tu svarūpalāvaṇyenānukūlayiṣyati śrikrīṣṇam | nāśyāḥ
sādhanaḥpekṣā |

kvāyam tamarasābhirāmanayano naḥ kekipicchacchatā-
30 pīḍāpīḍitamannatho ²⁾ vidhumukhaḥ puṇyair aganyair vinā |
sakhyāḥ pāṇisarojasamputālasad- vaṃśīmīnādāmṛta-
stabdhībhūtakuraṅgavāmanayanā- netrāravindārcitaḥ ||

kāpi |

durlabham idam murārer nirupamabimbādharām tanvī :
35 sulabho vipinalatāyām kusumāyudhasāyakāghātaḥ ||

¹⁾ brūte ²⁾ In margine: *apūṇatā mukhataḥ*

ap ar ā |

gacchāmo yatra vanṣī- kalitamukhavidhu- smerasaṁdobadhārā-
 saṁpātadhvastaviśvag-¹⁾ viśamaśarasamud- bhūtasamṭāpalābhaḥ |
 sakhyo niḥśaṅkam aṅka- sthalarasatatinī- lolakallolabhājām
 5 ete gopālabālā vayam iva nīratāḥ kim kariṣyanti nūnam

ap ar ā |

sakhyo yadi vanamāly asmāsu krodhikṛtahrdayas²⁾ cet sarvaṁ
 sambhavati | tathā hi |
 niḥśaṅkam kamalavaneṣu gandhalubdhā
 10 gacchanti bhramarakulāṅganāḥ samantāt |
 saṁdigdhā dadhati padāni gaṇḍamūle
 sāśaṅkam madagajakarnatālabhītyā ||

ap ar ā |

sakhyah | bhītiṁ bhajantyo 'pi padārpanaṁ kurvanty eva |
 15 tat r ā n y ā |
 saṁprati devīpādavandanam kṛtvāśiṣam grhītvā paścād anveṣayāma
 iti parikramati | padāntare gatvā socchvāsam |
 kathinā purajanavasatir vivarānveṣi jano yatra |
 vivarikṛtaṁ mano naḥ kṛṣṇāpāṅgena tikṣṇena ||
 20 kim kurmo vrajadevyo no vasatir naiva goṣṭhe 'smin |
 yat praviśati grhākṛtye tac cittaṁ³⁾ kṛṣṇam abhyeti ||

a n y o v ā c a |

nāham sakhyo gopikā durvacobhiḥ
 śaktā roddhum cittavṛttiṁ³⁾ murāreḥ |
 25 īṣac chalyam bādhathe pādamūle
 vanṣīnādai romarandhreṣu viddhā⁴⁾ ||

ap ar ā |

kuśalam tadānavadye yadi naḥ kṛṣṇānukūlyam syāt |
 pañkajadalendhanedthe no ced vahnau tanuṁ juhumaḥ ||

30 a n y ā dhīrā kāpi |

yāśyāmaḥ sakhi nandasadmasavidhe sāyam pibāmo gavām
 vṛnde lo(cana)cañcarikanivahair⁵⁾ vaktrāravindāsavam |
 saṁkīṛṇavrajavīthinirgamavidhau vakṣaḥsthalāpīḍanā-
 nandād eva viyogaduḥkhasaritaḥ pāram vrajāmo vayam ||

¹⁾ *ceṣak* ²⁾ *krodh* ³⁾ *cittam* (*citta*) ⁴⁾ *ced* ⁵⁾ *cana* door mij ge-
 suppleerd.

a p a r ā |

gāyantam sumukhi kadāravindabastam
 āpīnā- yatabhujadaṇḍamugdhaśobham |
 sollāsam mayi kṛtanetrapadmapātam ¹⁾
 5 loke 'ham ²⁾ kam ³⁾ api kiśoram aṅjanobham ⁴⁾ ||

a p a r ā |

adharamadhuraśīdhusindhulubdham
 smitavidhudibhitinirjītorutāpam ⁵⁾ |
 sakhi katham adhunā mano madīyam
 10 nipatati kṣullakavīthikājaleṣu ⁶⁾ ||

a n y ā |

yady eśūnaladhārayāmaralatā- vallī divā me manah
 praptā ⁷⁾ yā ⁷⁾ bhavatiṣu reṇupāṭalair ādhumitā dhakṣyati |
 jāne 'ham nīsi śītaraśmikirāṇa- vyādhadikprāṅgaṇe ⁸⁾
 15 vyādhūtāyatakairavānilāsaraiḥ kiṃ me tanuḥ sthāsyati |

a p a r ā kiṃśukān ālokyāha |

aho vṛndātavyām punar api sakhe kaṣṭam adhunā
 gaṇe dūre kṣṇo ⁹⁾ 'pi vanadalamālām ¹⁰⁾ api tu yaḥ |
 samantād udyōttā ¹¹⁾ kavalayati nūnam vrajavadhu-
 20 manovṛttim bhūyo viśamaḍavādāvānalatatiḥ ||

a n y ā kokilaravam ākarṇya |

re re kokila duṣṭaniṣṭhuravacah kīlaḥ samālokyatām
 prāyo no hṛdayam vilokaya punaḥ padmaprabālopanam
 prāḡ īśac chikhi(ma)ṇḍamaṇḍitaśiro ¹²⁾ vaṃśinīnādāṅkura
 25 praklinnam tvam ihecchasi praṇayinī ¹³⁾ prāṇātyayam prāyaśaḥ |
 evam virahabādhām nātayantyah pratinivṛttā gopakanyāḥ |

l a l i t ā rādhām prati |

ākarpāntair ¹⁴⁾ locanair ¹⁴⁾ kiṃ vilole
 bhūyo bhūyo vīkṣase me 'ṅkadeśāt |
 30 madhye madhye karṇam uttanṣayanti ¹⁵⁾
 cittastheva- ¹⁶⁾ bhāsi ¹⁷⁾ bhūyaḥ kṣaṇena |

a p i c a |

bāhā rādhe vepate me 'ntaraṅgam
 dṛṣṭvā khinnam cāruvaktrāraviudam |
 35 bhītim hitvā gīyatām ādhimūlam
 mūlam bāle matsukhasya tvam eva ||

¹⁾ "netrapadma" ²⁾ 'ha (= pasyāmy aham) ³⁾ l. tam? ⁴⁾ aṅjanobham
⁵⁾ "ratāpam" ⁶⁾ Onzekeer; ook 't metrum niet in orde; "kāpāṇḍeṣu" ⁷⁾ prāptāyāṇ
⁸⁾ ex conj.; "dikprāṅgaṇa" ⁹⁾ kṣṇo ¹⁰⁾ Onzekeer; "radamalamālām, sec. m.; "radānamālām
¹¹⁾ Onzekeer; "udhyōttā of udyōttā" hs. ¹²⁾ De syllabe "ma" gissender wijze gesuppleerd
("maṇḍa"; „sieraad"?) ¹³⁾ ex conj.; "praṇayinī" hs. ¹⁴⁾ "ākarpāntair" ¹⁵⁾ Onzekeer;
"karṇamuttanṣayanti" ¹⁶⁾ "citra" ¹⁷⁾ bhāsi

jalajadalair upavītā mālā vai mālātīpuṣpailiḥ |
śvāsānalaparīśuṣkā guṇaśeṣa lakṣyate hṛdaye ||

prīye : katham prāṇān dhārayāmi |

tvadadharagandhivilubdho madhupo 'yaṁ pūrvavat prāptah
5 jambūphalam iva patito dagdhapatatro mukhaśvāsāt ||

api ca |

tanutaratanulatikā te tanuruhakalitātīduḥsahasparśā |
dahanaśikheva sadhūmā vamatī mukhād visphulingāni ||

evam bahuśo rādhāṁ spṛṣṭvā caranajalam¹⁾ locanābhyām²⁾ mārjayanti
10 bhūyaś cojjagau |

aham te nirvyājam caranajalajātāsavasari-
pravāhaprollāsa- grathitahṛdayā kāpi makarī |
katham tivrājvalā- tanutapanatāpena tanutām³⁾
upāyāte bhūyo vapuṣi tava saukhyaṁ bhavati me ||

15 punaḥ śrīrādhāṁ gatasmṛtiṁ tarkayati |

aho prāyaḥ kṛṣṇavirahākṛāntā bhavati⁴⁾ neyam sādharanajvarapīḍitā
na ca śramayuktā ato 'ham enāṁ yuktāntareṇa prabodhayāmi
karṇamūlam upetya | tathā hi |

rādhe rādhe dehi gavyaṁ murāreḥ
20 pātre bhūyo yācate 'bhyetya dūrāt |
vatsūn gopān dūram utsṛjya bāle
kṣutkṣāmo 'yaṁ khedasaṁbhinnagātrah ||

śrīrādhā netram udghātya⁴⁾ sarvataḥ samālokyeṣad utthāya |

kāmaṁ tūmarasekṣaṇo muralikāṁ āśye dadhānaḥ sakhi
25 kvāyaṁ bhugnamahendramīlaśakala- cchāyollasaceandrakah⁵⁾

ity uktvā punar mūrchāṁ nāṭayati |

tām āśāḍya punar lalitā pratibodhayati cārdhena⁶⁾ |

so 'yaṁ samprati yāti te nayanato⁷⁾ mārgeṇa cāntaḥ⁸⁾ prīye
nūnaṁ kiṁ na vilokya te⁹⁾ prañayinī- cittāpahārī hariḥ ||

30 śrīrādhā lalitahastam ālambyopaviśya dhyānamudrāṁ darśayati
āha ca |

ākṛṣṭam guṇagaṇasīraghaṭṭanena¹⁰⁾
hṛtkṣetram sumukhi samīkṛtam vacobhiḥ |
nirvyuptam hasitanirīkṣaṇair idānīm
35 samśuṣkam bhavati viyogavahnisaṅgāt ||

1) °jalam 2) Hoe kan dit? 3) tanuṅgulām 4) udghāḍya 5) cchāyola 6) cārdhdhena
7) ? nayanatoḥ hs. 8) l. cāntaḥ? 9) Of vilokyate? 10) °ghaṭṭanena

lalitā |

sakhi | vijñāte roge auśadham api bhavitum arhati | dhairyam
āvaha |

5 satyam ambujapalāśalocane
kaśmalo bhavati te 'tidustarah |
nandanandanamukhenducandrikām
antareṇa nahi taśya bheṣajam ||

śrīrādhā |

lalite | katham aśya saṅgamo bhavati |

10 lajjā netra- prāṅgaṇe sakhy upetā
smṛtyā bhūyo bādhitā mādhavasya |
vātāndolair nīranīliva ¹⁾ tīre ¹⁾
yātāyātair dolayantīva reje ||
netraṃ sadyo 'tītya sīmānam etad
15 vāpī naivam vakti vācyam jāneṣu |
dṛṣṭvā dṛṣṭvā mārgam ārāṃ murārer
lajjā prāyo lajjiteva prayāti ||

lalitā |

sakhi | samāśvasiḥi | tava tāpaśāntiṃ kariṣyati | tathā hi |

20 saṃpūrayan muralikāminadair digantān
pītāmbareṇa capalācaritaṃ ²⁾ vitanvan ³⁾ |
muktāphalair urasi baddhabalākamālāḥ
kṛṣṇāmbudāḥ samupavāśyati jīvaneśaḥ ||

śrīrādhā |

25 pathikasya ko viśvāsaḥ | tathā hi |
saṃbodhayan dinamāṇiḥ kamalāni nūnam
prātaḥ prapitsur udito bhavati pratīcīm |
ākārīto madhukarai rajanīmukhe tu
nāyaṃ dayākavalitaṃ hṛdayaṃ karoti ||

30 lalitā |

nāyaṃ kañjavilocane pathika iva kṣaṇasauhārdaḥ | kim tu |
tava vadanasarojasaurabhānurāgī.
harimadhupo muralī vik janena ⁴⁾ |
calakacaracanāvinodapakṣapātaiḥ
35 sumukhi sameṣyati mādhavō 'navadyaḥ ||

śrīrādhā |

lalite | katham tvayā vijñātam |

1) Niet geheel zeker: pr. m.: *nīranīlīre*, eerst veranderd in: *nīranīlīca reje*, later in *nīranīlīcanīre*. 2) *caritam* 3) *vittacan* 4) Hoe te lezen?

lalitā |
asti kim apy atra bījaṃ ! na smarasi |

śrīrādhā |
smāraya sakhi |

5 lalitā |
hastenākṣya hastam tava sumukhi kare mallimālām baḥbandha
sraṣṭām aṇṣād anaṅgo- pacitarasakalā- sāṅkuribhūtabandhe ¹⁾ |
lajjālolaḥśipadmaṃ ²⁾ vadanam api tava pronnamayyālpahāse
vijñāto me bhavatyāḥ kamalajarajasā lāñchitaḥ ³⁾ premabhāvaḥ ⁴⁾
10 api ca | cintāmaṇiphalaka iti papātha ⁵⁾ |
mālābandhanam ākarṇya vṛkṣavismṛta s ā r i k ā lakṣitaivottaraṃ prayā-
cchati |

ayi |
lalite lalite prakoṣṭhadeśe
15 hariṇā ⁶⁾ mallikayā ⁶⁾ vinirūṣitam |
tad idam navabhāvinīvadhūtī-
vararakṣāvalayaṃ vilokyate ||

śrīrādhā sāṅkam |
keyaṃ mañjulagirottarayati tvaduktim | dṛṣyatām dṛṣyatām |
20 hetum alakṣayanti lalitā yuktyā sambhāvayati |
ayi priyasakhi rādhe |
saṃdehasyāpanodāya vidhir eṣa latāntare |
avaśyabhāvinīrthena maduktim draḍḍhayaty alam ||

śrīrādhā !
25 samyak saṃsmāritāsmi | vismṛter idam eva hetubhūtam |
uttuṅgāpīdapiccha- cchadaracitaḥ ghana- cchāyayācchannagātraś
cetaḥ pāntho hi bhūyo 'sitasaridalakā- pūrasaṃplāvito 'bhūt |
dṛṣṭaḥ smerāṇśudhārā- sitasurataṭinī- tīram āsāḍya sadṛśa
tatrāvartābhavaṃśī- ninadanipatito naiva dṛṣṭaḥ kva yātaḥ
30 api ca |
sāyam dṛṣṭaḥ kadamba- dyutivasanadharāḥ sācīnetrapravāro
vaṃśīm āpūrya manda- smitasudhitakaco- ddīptavaktrāravindāḥ
cintāviṣṭaḥ ⁷⁾ tadānīm priyasakhi nitarām premabījāni tanvaṃśi
tasyāyaṃ me vipākāḥ pariṇamati latā- mandire nirvivādam ||

35 lalitā |
priye | nāvayor vicchedaḥ kadāpy abhavat | sāyam vicchidyā
katham dṛṣṭaḥ |

¹⁾ sāṅkurī, vgl. 92, 29. ²⁾ lolaḥśipambhūmadmaṃ ³⁾ lāñchitam ⁴⁾ Hier na in den tekst: tadeti śeṣaḥ ⁵⁾ XI. het vers op pag. 91, 26. ⁶⁾ Zoo mijne gissing: harepāmālīkayā ⁷⁾ citteviṣṭas

śrīrādhā |

ekadāhaṃ bhavatibhiḥ sahita puspāharaṇāya mandāravīthikāyām ¹⁾
pravṛttā | madhye samāgatā mayūramaṇḍalī | tasyāḥ kautukasaṃ-
kṣṭahṛdayādattanayanābhūvam ²⁾ | tad yathā |

5 acchinna- drumadalabaddhameghabhāse ³⁾
svarṇābha- sphuṭalatikātaḍidvilāse |
puspebhyas cyutamakarandabinduvarṣe
kuñje vai varaśikhimaṇḍalī ⁴⁾ nanarta ||

bhavatibhis tāvat puspaloḥhenādhitam | ekaivāhaṃ anveṣamāṇā
10 padapaddhatim nādhigamaṃ ⁵⁾ bhavatīmām | praviṣṭā tāvad ahaṃ
mārgam atītyānyatra pullamallikāvalaye ⁶⁾ | tatra tu |

rambhāstambhotthareṇu- vrajadhavalaghatā- maṇḍale nīlamegha-
cchāyā saṃkrāmitābhūd alikulaninadair nāditā gandhalobhāt |
haṃho yāvat pranaṣṭa- priyajanapadavīm yāmi tāvat samantād
15 ānandākhaṇḍadhārā- jalagubhananadī- ruddhamārgā hy abhūvam
api ca |

mallivallīpratānair api sakhi bahuśo naiva śaktā tadānīm
sthātum hastāvaruddhair mama tanulatikā kāmavātāvadhūtā |
premākulābhipūre pariṇatamuralī- nādakallolabhāji
20 vibhrāntā muktakeśa- cyutakusumabharā bhinnavastrā papāta ||
tadā drutam eva dayārdīribhūtaacetā ayaṃ atisundaro mandasme-
rapūritavadano mām upasṛtya bāhubhyām utthāpya pītāmbarāñca-
lenopaviya ⁷⁾ kā tvam ekākinīha sandhyāyām ālokase ⁸⁾ | katham
idānīm nipatitāsi | tathā hi |

25 khedākhinnair vilolair nayanajalaruhaiḥ khedayantī mano me
kampayādīhūtakeśa- cyutakusumabharair vāpayanti ⁹⁾ dharitīm |
mākandaskandhadeśād atipavanavaśād āpatantī latāvad
reje ¹⁰⁾ bhūmāv akasmād upavanavalaye kāsī kaśyāsī bāle ||
tadā mayoktam |

30 kanyāhaṃ vṛṣabhānunarṇate rādheti kuñjālaye
puspārthaṃ samupāgatā sahacarī- vṛndair agaṇyair iha
hitvā mām aravindalocana gatāḥ sakhyo nikuñjāntare
saṃprāpto 'si mayādhunā vidhivaśān mārgam manāg darśaya
tadā mām uvāca | priye |

35 nodvegam vraja candrikāsamudayaḥ prāpto bhaviṣyaty alāni
kāntāsv adya latāsu kairavavadhū- vaktrāṇi sambodhayan
mallivallisugandhipuspanivahair dhamnula ābadhyatām
viśraṇya kṣaṇam atra devi bhavatīm neṣyāmi tātālayam ||

¹⁾ 'vīthikāyām' ²⁾ 'hṛdayādanta' ³⁾ bhāse pr. m., bhāse sec. m. ⁴⁾ 'śikhimaṇḍalī'

⁵⁾ Zonder augment! ⁶⁾ pulla°, niet phulla° h. ⁷⁾ 'vītya' ⁸⁾ l. mis-schien ālokase

⁹⁾ vepaganti ¹⁰⁾ Het subj. schijnt te zijn tanulatā ste ontnemen aan latāvad.

sārikā |

aham apy āśayaiva jīvāmi | tathāpi ¹⁾ |

haste saṃlālītāhaṃ pratidinam abale cañcupatyādharoṣṭhaṃ
cumbantī skandhadeśe mukutamañimilac- candrikārañjitāṅgī ²⁾ |

5 sāhaṃ tyaktānavadye tava virahakathāṃ bibhratā mādhavena
mākandāmandaśākhā- vinibhitavilulat- pañjare vismṛtāsmi ||

(śrīrādhā |)

kāsi bho mañjubhāṣiṇi |

(sārikā |)

10 sārikāsmi | mām yadi mādhave saṃgamayasy ahaṃ tvām api
mādhave saṃgamayiṣyāmi |

śrīrādhā |

ayi sārike 'bhyupāyaṃ vada kathaṃ tava samāgamaḥ syāt |

sārikā |

15 rādhe | pañjaramukhaṃ udghāṭaya | ahaṃ tava daśaṃ mādhavāya
nivedayiṣyāmi |

śrīrādhā lalitayā pañjaram ānāyya |

lālita ³⁾ murabhidā yadi nūnam

cārupāñipāṭale ramañīye |

20 darśanaṃ tava sukhāya dṛṣo naḥ

kokaśoḥakaraṇo 'py aruṇo yat ⁴⁾ ||

śrīrādhā pañjarakapātaṃ unnuceya haste grhītṛvā bhagavatkaraka-
malalālītāṃ netrābhyāṃ pakṣau ⁵⁾ saṃsprṣya vakṣasi niveṣya śrī-
kṛṣṇam anubhavati | tathā hi |

25 lali-toṣṭhapuṭe niveṣya vaṃśaṃ

caraṇaṃ cāru niveṣya vāmapāde |

upajīvaya jīvaneśa jīvaṃ

kuṭilālolavilocanābjapātaiḥ ⁶⁾ ||

api ca |

30 madhuraṃ dadhi pūrvato (dadhā)no ⁷⁾

bhṛśam ānandakaraṃ hi nirvivādaṃ |

piba nūnam anūnapallaviye ⁸⁾

puṭake saṃpuṭitoṣṭhapallavena ||

1) 1. tathā hi? 2) tāṅgī 3) lalitā 4) ? De aksara ppa is onzeker; overigens
wordt in margine koka verklaard als cakravākaḥ en aruṇa als sūryasūratāḥ.

5) pakṣatā 6) prapātāḥ 7) Zoo gissender wijze aangevuld. 8) anutā

api ca |

madano hi tiraskṛtas tvayaīṣa
 smitasandīpitanetrasāyakena |
 kusumeṣubhir etya me mano 'yaṁ
 5 kurute lakṣyam alakṣyavigraho 'pi ||
 śirasā nanu lālitas tvayā ¹⁾
 varapicchair anusṛtya manmatham ¹⁾
 avadbhīrayatīva nīlakaṇṭho
 hṛdaye me kila kekayā nikuṇje ||
 10 madhusūdanauṇmato 'vaganyā
 madhureṣaḥ kupito manopariṣṭāt |
 nijarājapadaṁ samarthayan ¹⁾
 parito 'bhyeti pikāliyodhamukhyaiḥ ||
 kṣaṇāntare sārīkām avagatya sandeśayati ²⁾ |
 15 vraja sapadi vihaṅga vṛttam etat
 kathaya hareḥ purato nivedanīyam |
 harivadanavīyogavedanām me
 tvam api sakhe hṛdayena vetsi sarvām
 anucitam idam ambujākṣa sāksāt
 20 kṣaṇam abalājanam aṅga saṅgamayya
 vitarasi nanu dustarārtibandho
 virahadavānalapātam āsarīram ||
 iyaṁ api muralī mukunda khedaṁ
 janayati jīhmagatir nikuṇjamadhye |
 25 kṛtam apakṛtam alpato mamāsya ³⁾
 kim adharaśidhusudhārasasya pānāt ||

api ca |

viraho mayi pātayaty alam
 rajasā dhumitaketakolmukam |
 30 muralī vinivāryatām hare
 paritaḥ kiṁ vitanoti phūtkṛtim ||
 satatam pibatīti te 'dharam
 madhuraṁ nāham ⁴⁾ upaini ⁴⁾ vedanām |
 yadi te vadane vikūjati
 35 prasabhaṁ ⁵⁾ marmamī śarma necchati ||

dṛṣṭvā candrakacārucudaracanam ⁶⁾ cāmīkarābhaṁ ⁷⁾ calac-
 cailam candrakarābhirāmahasitam cintāmaṇim vakṣasi ⁸⁾ |
 nīlakuṇṭhitacikkāṇāmalakaca- krāntācchagandasthalam ⁹⁾
 cittikṛtya kṛpāciram ¹⁰⁾ rucikaram netram cakorīkṛtam ||

¹⁾ Maat niet in orde! ²⁾ *sandēśasamayati* ³⁾ *hs. mamā 'syā, 1. mama syāt?*
⁴⁾ *māhasapatni* ⁵⁾ *pramabhaṁ* ⁶⁾ *racanām* ⁷⁾ *rama* ⁸⁾ *vakṣanti* ⁹⁾ *gandasthānam*
¹⁰⁾ Onzeker; *kṛpāciram* of *kṛpācirat* *hs.*

hṛdayaṃ kim idaṃ dunoṣi me
 śitayā locanapatradhārayā¹
 arayā tulitotpalārayā
 bahir antariṣagarbhalīlayā ||

5 śrīkṛṣṇasya pūrvalīlāṃ smārayanti saṃdeśayati |

haṃho¹⁾ sundara saṃnidhehi supadaṃ netrāravindeṣu no
 rakṣāyai kṛtakotano²⁾ hi giriṇā gopījanānāṃ yataḥ |
 sadyaḥ kiṃ pravilokya³⁾ te na³⁾ madhuna saṃphullavallīmilad-⁴⁾
 bhṛṅgālikṛtakākālīṃ kalayātā kāmō 'dharmaṃ⁵⁾ skandati ||

10 api ca |

dadhani nipatitā pūrvam sitayā saṃbhāvitā bhavatā |
 seyaṃ vārivimokair locanānalinasya nirgatā lakṣmīḥ ||

sārikā |

priye 'laṃ saṃdeśaiḥ |

15 ity uktvā hastād uddīya pratinivṛttā |

paṭāntare |

aho devyā vacanaṃ tv ativilambena na⁶⁾ phalotpādakaṃ pratibhāti
 tathā hi |

20 pratipadam anupamarūpaṃ praviśati hṛdaye mukundasya |
 katham iha sādhanam aparaṃ nanu⁷⁾ mayi⁷⁾ caraṇaṃ nijaṃ kuryāt
 iha sthitvāvalokyatāṃ śrīrādhāyāḥ kāvasthā kīdrśi vedanā |

sarvāḥ |

bhavatv evam eva |

latāvivaraiḥ⁸⁾ paśyanti | atho tathaiveyaṃ nalinīpatratatpe viśṛṇā
 25 kāñcanalateva virahabādhāṃ dhatte | tathā hi |

vāto 'syāḥ parirabhya taptahṛdayaṃ snāto⁹⁾ 'pi pañkeruhā-
 śreṇīruddhajaleṣu tīvradahana-¹⁰⁾ jvālāvalīṃ¹¹⁾ bibhrati¹²⁾ |
 haṃho paśyata sarvataḥ kamalinī- mūlāni patrāṇi vai
 śaivalāni tanor viśoṣitarasāny ābhānti śuṣkāṇi hi ||

30 iyaṃ lalitā tu |

vāraṃ vāraṃ vāri vaktre¹³⁾ nalinīyāḥ¹³⁾
 patrai ruddhaṃ yacchati premabaddhā |
 gādhaṃ kṛtvā mānasaṃ tāpaśāntyai¹⁴⁾
 bhūyo bhūyo dostatīm saṃnidhatte ||

1) haṃho 2) sic. 3) Zōō te ' scheiden? 4) saṃspallā 5) Corrupt. n.b. metrum.

6) ? tatḥ hs. 7) tana cot is te l.: tanam apr, tanam apr? 8) De syllabe ca is onzeker.

9) sic. De zinconstructie onduidelijk. 10) tīvradahana 11) prāthacalā 12) 'ti

13) cakreṇalimpāḥ 14) napa' hs.

śrīrādhā saṁjñām abhigamya |

lalite | idānīm api nāgataṁ sakhibhiḥ | kadācid āyānti | tadā
tābhya ājñā ¹⁾ deya | yathecchaṁ gamyatām svasvasaṁniveseṣu |
yā tv ahaṁ rādhā sā tu |

5 sāyaṁ kṛṣṇamukhendudīdhitisudhām āsvāḍya netrāmbujaiḥ
pāṭiradravasiktabāhulatikām ādhāya kaṇṭhe punaḥ |
saṁtīrtvā virahāmbudhiṁ yadi mama prāṇās tanau sthāyino
loke 'haṁ jananiṁ na cec caraṇayor dīrghā natih procyatām

sarvāḥ |

10 aho kṛṣṇadarśanam antareṇa prāṇatyāgāya niścitam anayā | ato
'smābhir ātmā tūrṇam āvedyatām |

ity uktvā patāvarāṇam apasārya pravīṣṭā gopyaḥ |
devi rādhe |

15 kiṁ te 'dyūpi na saukhyam ²⁾ eti vadanaṁ netrāravindam manāg
vyākoṣaṁ kuru locanālinivaho naḥ ³⁾ syandate vīkṣitum
śrotrāṇi tvarayanti te 'dharapuṭi- nirbhinnavarṇāvalīm
ādātum hṛdayaṁ hi bāhulatikām āśleṣṭum utkaṇṭhate ⁴⁾

iyaṁ devyāḥ śeṣā saukhyāya samānītā | dhārayatu bhavati |
anyaś cokaṁ devyās tad api drutam eva bhaviṣyati |

20 lalitā śeṣām āḍya bhagavatyaḥ śirasi sthāpayati | abhivādanaṁ
kārayati rādhayā ⁵⁾ |

vṛndāyaḥ praṇipātapūrvakam idaṁ bāle prabālādhare
tūrṇam saṁgamayaty ahaṁ pariṇutā cauram digante gatam |
rādhe te hṛdayaṅgamā priyasakhī candrāvalī cañcalā
25 cārvaṅgī capalā hi campalatikā sarvāḥ puraḥsthā imāḥ |
devyā vyāhṛtaṁ ānanābjapuṭake saṁnīya mudrīkṛtaṁ
māliṇyaṁ samavekṣya te mukhavidhor nāghvāṭayanti ⁶⁾ kṣaṇāt

śrīrādhā |

priye candrāvali svāgatam | kim uktaṁ devyāḥ |

30 candrāvalī |

ito gatvāsmābhir devī saṁprārthitā | bho devi |

idaṁ te dadhyannam ⁷⁾ praṇatipuṭitaṁ ⁸⁾ talpaphalake
gatayā rādhāyaḥ sadāyanayanair lokaya manāk |
yathā bhūyāc chāntiḥ kṣayitamukhakānter ⁹⁾ himarucā
35 nalīnyā vāsantair iva divasabhāgair ¹⁰⁾ abhimukhaiḥ ||

1) ājñā 2) saukhyam 3) na 4) utkaṇṭhate 5) sic. 6) Wat is te herstellen?
7) Zoo mijne gissing: idam te dhyananam ls. 8) praṇatī 9) kṣapitā 10) divasabhāc

tadā śrīvṛndādevy asmān sākṣepaṁ darśayāmāsa | aho gopyaḥ |
rādhā na mayā dayanīyā | rādhādayāpātram aham asmi | tatthā
hi |

5	nityānapāyinī śaktiḥ śrūtau līleti vikhyātā yaḥ kṛṣṇaḥ saiva rādhā vai ¹⁾ anayor antarādarśī rādhāyā virahaṁ naiva śrīrādhā virahaṁ tasya rādhāpremalatā jātā 10 śrīkṛṣṇapādapaṁ hūtvā anayārādhito nūnaṁ krīḍate paramātmāpi bhavatīmāṁ hariḥ sādhyāḥ 15 āto mārgaśire ³⁾ māse tadā vo bhagavāṁs tuṣṭo tayā vaśikṛtaḥ kṛṣṇo na daihikajvarā bhūtā iyaṁ kṛṣṇagrāhaviṣṭā 20 pūrṇakṛpāvatām tāvad sahayoge nimeseṇa lauḷyena dāsabhaktānāṁ dāsair ākāṅkṣyate nityaṁ śrībhūlilādīnityeṣu ⁷⁾ 25 niścintasarvagātreṣu ⁸⁾ rādhāṁ ⁹⁾ prema vinā nāsti lauḷyaṁ na virahād blīṇmaṁ viśabhānugṛhe jātā śrīkṛṣṇo madhupo jāto 30 na bhetavyaṁ dvayor dṛṣṭvā svabhāvo 'yaṁ sthitiś caiṣā anayoḥ saṅgavicchede dvayoḥ saṅgamayatṛ etya saṁkalpaṁ akarot pūrvam 35 sthāne nityavilāsasya līlārasamayaḥ yatra nityair āsvādītā yatra saṁmārgiyāḥ katham jivāḥ līlāsvādāḥ katham teṣāṁ	śrīrādhā mādhavasya hi yayā līlayate hariḥ yā rādhā kṛṣṇa eva saḥ pātakīti śivoditam sahate puruṣottamaḥ kṣaṇamātraṁ na kāṅkṣati kāpi vṛndābhidhe vane katham anyatra vartate bhagavān harir īśvaraḥ tadvaśe dāruyantravat sākṣān mathamanmathaḥ ²⁾ samārādhata mādhavam ratim ātmani dāsyati rādhām iva sameśyati nāpi daivopatāpitā ⁴⁾ rādhā mādhavabhāmīni viraho na vimuñcati vartate nayanāñcale dāsyē hetutayottlītam ⁵⁾ no ced ⁶⁾ dāsyam praśāmyati prema tāvad akrītrimam niḥśīm(am) anuvartate prema lauḷyaṁ vinā na hi tad vinā naiti mādhavaḥ śrīrādhā premamañjarī nandānandagrāhantare sakhyo virahavedanām yataḥ premamayau smṛtau lalitākhyā sakhi tu yā nanu nānopapattibhīḥ ¹⁰⁾ sargādau līlayānvitaḥ sthito nityavinodakṛt devānām eti durlabhā nāsti kālakṛto 'vyayaḥ bhaveyuḥ prakṛte pade ¹¹⁾ bhaved evānayaḥ ¹¹⁾
---	--	--

1) *car* door mij ingevoegd, hij wijze van grissing. 2) *sic*. 3) *mārgaśire*. 4) *daivapatā*
5) *patāpittam*. 6) *ce*. 7) *līlādām*. 8) 2) *sarvagātreṣu* of *sarvagātreṣu* *hs*. 9) *rādhā*
10) *nanopapattibhīḥ*. 11) *l. mischien evānayaḥ*

	jñānādayo mahādevyāḥ ¹⁾ ūcuḥ prāñjalayaḥ sarvāḥ devadeva mahādeva ājñāpaya padāmbhoja	śaktayaḥ samupasthitāḥ saṅkalpena pravartitāḥ kiṃ cintayasi cetaśā sevālampāṭacetasām
5	puruṣottama uvāca bhogvasthānam idaṃ devyo mayā saṃvikṣitā nityā mayā saṃgopitāś caite nityasiddhāḥ pibantīman 10 nityasaṅkalpajā nityā sātra nātra kathāmāyā saṅkalpajā parā sṛṣṭiḥ kāladhīnā naikarūpā duḥkhaikasamśrayā māyā 15 tatra jīvās tu ye devyo saṃsaranti bhātāmbhodhau ²⁾ māyānirmitalokānām na māṃ jñanti matsthānam yajñadānatapobhiś ca 20 yayā saṃsārapadavīm naiva muktā bhavantiha aham tu pādālilāyām tadbhogyabhuktayeṣāṃmā- tripādvibhūtilāyām 25 ramayā lālitapadaḥ pādālilālaye cāpi icchāmi yena baddhāś ca mām samīyur mahātmāno mallilāsavadaniratā 30 ato macchaktayo nūnam aprākṛtaṃ mama sthānam karmajanyaṃ prākṛtaṃ tu akarmajanyaṃ icchātāḥ yatrāhaṃ nirguṇaḥ śrīmān 35 tadgopanāya gopeṣu tā eva śaktayaś tatra bhagavatpreraṇāt sadyo jñānānandamayī bhūmir gonadīnagarūpeṇa	mamānandarasātmanāḥ jīvā ye santi saṃghaṣāḥ māyāto muktabandhanāḥ rasaṃ matpārṣadā mudā sṛṣṭir aprākṛtā matā gandhasyāpi kadācana prākṛtā sā vidhīyate prākṛtānām vinodabhūḥ guṇair ākrāmitā mitā māyayākrāntacetasaḥ tadbhogavaśavartināḥ bhogāya kṛtasādhanaḥ kuto nityamukhātmakam sādhayanti gatiṃ hitām bhūyo bhūyo viśanti hi prakṛter matkṛtpāṃ vinā tadvāraikatayā ³⁾ sthitāḥ tmātātvena ⁴⁾ sthito 'bhavam aham ātmānubhuktaye sthito 'smi puruṣottamaḥ tathā bhavitum ātmanā muktā bhūtāpradhānataḥ madanudhyānatatparāḥ matpremākṛṣṭacetasaḥ matsaṃdeśena sarvaśāḥ prakṛte prathayantu tāḥ dviparārdhāvasāṇakam sthāyi me nirguṇaṃ hi tat koṭikandarpasundaraḥ goparūpeṇa saṃsthitāḥ jñānānandādayaḥ smṛtāḥ divyām lilāṃ samādadhuh bhūruhā api tādrśāḥ ⁵⁾ divyā eva vibhutayaḥ

¹⁾ *madade* ²⁾ De akṣara *tu* is onzeker.

³⁾ Of staat er *taddeśena*?

⁴⁾ *sic.*

⁵⁾ *tādrśāḥ*

	tatra rādhābhīdhā nityā jātā brahmavinodāya śrībhūlilāpatih śākṣāc śrīkṛṣṇaḥ puruṣaḥ pūrṇam ¹⁾ 5 sarvadārasalīlāyām rasabhaktivitānāya anayā līlayā jīvā śrīkṛṣṇam rādhayā yuktaṁ gamīṣyanti mahālīlām 10 bhuvi vṛndāvanam nāma tatrāham devatārūpā śrīrādhākṛṣṇayor nityam cetasā bhāvayāmy atra nikunjeṣu madīyeṣu 15 viśrāntim prāpsyati ⁵⁾ śrīmān iyam tu rādhikā kṛṣṇa- pradhyāyanti harer yogaṁ prasādād aham evādya pītvā yāsyāmi sāphalāyam 20 atha yūyam mahābhāgāḥ kātyāyanīm mahāmāyām praṇipatya vaco gopyam ⁷⁾ proktaṁ rādhic haris tāvāt śaktir āhlādinī matā līlākhyā parameśvarī cinmayānandavigrahaḥ gopālīlām upāśritāḥ samyak saṁnihitātmanāḥ rasalīlām karoti hi bhaviṣyanti rasānugāḥ dhyātvā rāsarasotsukam tripādbhūtām ²⁾ parātmanāḥ vaiṣṇavam dhāma dṛṣyate vipinasya niveṣitā caraṇau ³⁾ śaraṇam ⁴⁾ mama ⁴⁾ nānyā me manaso ratih rādhāvirahabādhitāḥ 15 bhaktānugraha-kātarāḥ virahād iha śaktibhiḥ gamīṣyati latāṅgane brahmakelīm imām parām janmano nātra saṁśayaḥ 20 samārādhyā sarittate vīyogābद्धim ⁶⁾ tariṣyatha saṁdeśam vṛndayā tava saṁśyati na saṁśayaḥ marudupahr̥takañjakōśadhūli- 25 pramuditavaktrapuṭī piśaṅgarociḥ tvadadharamadhulubdhamugdhaveśaḥ sumukhi saṁśyati mādhave 'navadyaḥ vigalita-kacabhārām vāridhārām vahanām nayanajalakoṣe rādhikām premaruddhām 30 sakhisamuditavāgbhir nīcitārthopadābhir vinamitalalitāṅgī bodhayāmāsa tanvī
--	---

(lālītā |) ⁸⁾

35	sakhi pratibuddhā bhava devyā vacanam śraddhāya tava dar- śanena paryutsukam vṛṣabhānutātagrahaṁ caraṇavinivāsaiḥ sāphala- kuru imām tavāvasthām kayāpi saṁsūcitām te janani nīṣumya vigatajīvitā bhaviṣyati
----	---

¹⁾ pūrṇa ²⁾ bhūtām ³⁾ caraṇau ⁴⁾ śaraṇam ⁵⁾ ex conj.: prāpsyati ḥs.
⁶⁾ vīyogābद्धi ⁷⁾ gopyam ⁸⁾ Deze aanduiding is door mij duidelijkheidshalve ingevoegd; zij behoeft niet uitgevallen te zijn, daar in 't voorafgaande vers de spreekster is aangeduid.

śrīrādhā |

sakhi lalite | tātāpuraḥ ¹⁾ katham saṅgopyeṇaṁ virahabādhā |
netre vyāghrūṇayantī vadanāśāsīsudhā- kākālikāpi vaṇṣyā
bhūyo bhūyo — — śravaṇa — kalitā vepayantī siro me |
5 gātraṁ prasvinnayantī ²⁾ smṛtir uta vacaso romarājīṇa dadhānā
saṁsṛṣṭā bandhuvargaiḥ kim iti punar ahaṁ tūttaraṁ kiṁ vidhāsyē

lalitā |

etadgopanaṁ kartuṁ samarthāsmi | khedaṁ mā gāḥ |
caraṇaṁ vidhehi purato hastaṁ no dehi rādhike nibhṛtaṁ |
10 gacchāmaḥ sakhi sadanaṁ pitroḥ śaṅkā na cetaso bhūyāt ||
priye | dūre gantavyaṁ samayas tv anyathā jātaḥ | tathā hi |
dinamaṇidīdhititāpas tanutāṁ dairghyaṁ tanucehāyā |
dhanam iva kṛpāṇajanānāṁ puṇyaratānāṁ ivāyatir yāti ||
uttejayati kṛpānaṁ ketakapatreṇa nirmitaṁ bāṇaiḥ ³⁾ |
15 kāṅkṣati ⁴⁾ dināvasānaṁ madanaḥ kupito viyoginīnivahe ||

ity uktvā sakhibhiḥ saba śrīrādhikāṁ śrīkṛṣṇapremakliṁnāṁ utthā-
pya parikrāmati |

padāntare śrīrādhā |

sakhi | kva yāmaḥ |

20 lalitā |

sakhi govardhanaśikhare vaṇṣīm āpūrya mādhasvas tv asmān |
ākārayati vihartuṁ gacchāmas tatra sollāsam ||

śrīrādhā |

tadā tūrṇaṁ caraṇavinyāsaḥ ⁵⁾ kriyatām | sakhi |
25 dorvallīṇa parirabhya vakṣasi gatā bimbādharaṇa sādaraṇa
dhāsyē tām atikarkaśākṣaravahāṇa vaṇṣīm nirasyāsyataḥ
dāsyē 'smānapadaṇa ⁶⁾ punaḥ katham api prāṇapriye pāṇinā
dhṛtvā smerasudhāprasādanilayaṇa vaktraṇa vilolālakam

ity uktvānandodrekeṇesaddrutam ⁷⁾ abhigamya |

30 priye lalite |

aṁśālambitalolakuṇḍaladharaṇa vyādhūtanetrāñcalaṇa
suigdhākūñcitakeśamaṇḍitamukhaṇa sasmerabimbādharaṇa |
hastanyastavimugdhaveṇuṇa atasī- ⁸⁾ puṣpācchagucchacchaviṇa
tūrṇaṇa darsāya darsanīyatilakaṇa govardhanordhvasthitaṇa ||

1) ? *nāṭahpurah* ls. 2) *prakhi* 3) ? *vāṇaiḥ* ls. 4) ? *kaṇṇādāt* schijnt er te staan.
5) *vinjāsana* 6) Wat moet hier gelezen worden? Voor *smā* kan men ook *spā* of *spā*
lezen. 7) *rekeṇesad* 8) *anasi*

taḍānūṇ nātidūre gacchantāṇ mayūram ālokyāha |

kiṇ yāsi drutam āpagāparisare saṁtyajya veṇuṇ ¹⁾ karād
 ādhunvan śikhipucchapicchanicaya- sphāraṇ mayūracchalāt |
 citraṇ ²⁾ cañcūracauracaurayacaraṇa- nyāsair amandair alaṇ
 5 baddhvā saṁprati lolabāhulatayā saṁdbārayiṣyāmy aham
 agrato gatvā kusumitamākande kokiladhvanim ākalavyāha |
 kṛṣṇaḥ kṛṣṇamadhuvratāvalimilan- mauliḥ parāgotkara-
 vyākīrṇaṇ ³⁾

— — — — vanidambitādhare
 10 korakāliḥṭadantapaṇktike ⁴⁾ |
 kiṇ dunoṣi latike priyābhramāt
 ṣaṭpadaprasaranirmīṭālake ||
 kuliśaiḥ kim u kundakuḍmalaiḥ
 karapatraiḥ kim u ketakāyataiḥ |
 15 kim u kṛntasi patradhārāyā
 śitayāsiprabhayā kuśeśaya ||

ma d h u m a ṇ g a l a ḥ |

astaṇ gacchati bhagavān ambaracūdāmaṇiḥ |
 goṣṭhadvāre mātaro vatsapānāṇ
 20 bhūyo bhūyo mārgam anveṣayantyāḥ |
 putrasnehāt saṁsṛavantyāḥ stanebhyāḥ
 kṣīraṇ nīraṇ locanebhyo 'vatasthuh ||

api ca |

gāvas tāvac chrūyatām ārtabandho
 25 dhāvaṇ dhāvaṇ yantraṇām nādhijagmuḥ |
 vatsasnehāt ⁵⁾ prasnuto ⁶⁾ 'dhaḥprāvāhair
 bhūyo bhūyo bhūmim āplāvayanti ||

ato nivartyatām vayasya | dhairyam evāparam auśadham |

kṛṣṇaḥ |

30 yathā bhavatāṇ rocate |

sarve parikrāmanti |

tataḥ pravisto yathānirdiṣṭo nandīśvaraḥ paṭāpasāraṇena | tathā hi |

saudhāgrodyat- ⁷⁾ tuṅgaketuprapātaḥ ⁸⁾
 sandhyāsūco yatra niḥsānanādaḥ |
 35 vyāvalānto ⁹⁾ vāsītārghyaṇ mahokṣā
 vṛddhair gopair yatra nandaś cakāsti ¹⁰⁾ ||

1) *veṇuṇ* 2) Er kan zoowel dit als *cittam* en *cinṭam* gelezen worden. 3) Nu ontbreken drie blaadjes, die vermoedelijk het slot van dit en 't begin van 't volgende bedrijf bevatten. 4) °*dattapa*° 5) °*snehā* 6) *prasnuto* (°*prasnutaḥ* is nom. pl. van *prasnata*). 7) ? *saudhāgrodyan* hs. 8) ? °*ketuprapātaḥ* 9) Zoo (of °*tatto*) hs., tegen de maat. 10) De gansche strophe is zwaar te herstellen.

śrī d ā m ā |

kṛṣṇa | saṁprāpto nandīśvaraḥ | gopagopīnām pramodāya veṇur
āpūryatām |

5 eṣā śrīkṛṣṇa vaṁśī tava vadasasudhā- sārasaṁpūritāṅgī
kuryād ānandabāṣpa- snutisiśīram ¹⁾ uro mugdhagopījanānām |
yat prāg udyadvīyoga- dyumaṇīkharakara- vrātasamtāpataptam
tena premoththaromā- valibhir api vapuḥ pallavitam ²⁾ vidadhyāt ²⁾ ||

kṛṣṇas tathaiva vaṁśīm āpūrayati | tadā vaṁśīnirgatātānair ³⁾ vrajam
āplāvitam abhūt | śrīkṛṣṇavirahakhinnā vrajāṅganāḥ purato mārgam
10 avarodhinyo babhūvuḥ | tathā ca śrī d ā m ā kṛṣṇam prati |

āyāntam vanato niśamyā bhagavan vaṁśīninādāmṛtair
āhūtā iva mañjukuṇjabhavana- dvāreṣu dattānanāḥ |
śreṇībandham imam vilokaya sakhe vaktrāravindair alam
saṁtenuḥ pramadā vilocanadalaiḥ smerāsavāmodibhiḥ ||

15 kṛṣṇaḥ kuṭilakataḥkṣaiḥ prītiṁ prayacchann upasasūra | purato vilokya
aye balarāmas tūrṇam samabhyeti | tathā hi |

vapuṣā himāṁśurocir nīradarociś ca vāsasā tirayam ⁴⁾
sasmitamukhendukamalam ⁵⁾ premāviṣṭo balaḥ prāptam ||

kṛṣṇaḥ pītāmbareṇa mudrikām saṁgopayati |

20 balarāma upasṛtya |

bhrātāḥ | kim ativilambitam |

ity uktvā bāhubhyām ākṛṣya samālilinga |

kṛṣṇaḥ |

bhrātāḥ kim vaktavyādyatanā vṛndāvanalakṣmīḥ |

25 nīrgacchattarurājīpuṣparajasām ātopamattālibhiḥ
prārabdhasvaragītikonmukhaśikhi- vrātāttalāsyakrame ⁶⁾ |
vātāpūritakīcakoccaninadaiḥ sadvaṁśakṛtyodaye
saṁlagnā manaso hi vṛttir adhunā nūnam na vicchidyate ||

balarāmaḥ |

30 tava vanaśobhāvalokanena vrajam vanam ivābhavat | tathā hi |
vigalitacacabharasatpada- paṭalasaṁkīrṇaśekharaḥgrebhyah ⁷⁾ |
gopavadhūtanulatikāḥ sasṛjuḥ kusumāni vepitā virahāt ||

kṛṣṇaḥ |

ārya | kva gacchasi |

1) *stuti* 2) Zoo mijne gissing; *pallavitam vidadhyāt* hs. 3) *nirgatātānamair*
4) *tirayat* 5) *mukhetukamalam* 6) *vrātānta* 7) *kīrṇaśekhā*

rāmaḥ |

bhrātāḥ ' gocarād upavṛtto gopaḥ sadyaḥ prasūtā śabalī nāyāti
goṣṭham ato bhrātror madhye tv ekataraṃ ¹⁾ pratyeti sā bhavatā-
nāyety ²⁾ āha ²⁾ | tannayanārthaṃ gacchāmi | tvaṃ dūrād āgataḥ
5 śānto bubhuṁkṣito drutaṃ sadanaṃ yāhi |

kṛṣṇaḥ |

ārya | keyaṃ śabalī |

balaraṃaḥ |

bhrātāḥ | śārdūlavitrāsini |

10 kālindīpuline kadāpi hariṇā prītyā carantī darī-
dvārād āpatitena tāvad alagha- ³⁾ plutyeyam āplāvītā |
gātraṃ kuṇḍalitaṃ vidhāya vadanam saṃkucya karmadvayaṃ
lāṅgūlaṃ ca samunnamaya śabalī śārdūlam atrāsayaḥ ||

śrīkṛṣṇaḥ |

15 ārya | seyaṃ śabalī pratibuddhā | neyaṃ śārdūlavitrāsiniy amba
kiṃ tu prāvṛṭṭpayodharā | tathā hi | ekadā mātṛā niyukto 'yaṃ
ahaṃ | vatsa śabalīm dūgdhi | tadāham ārya pātraṃ grhītva
pravṛṭtaḥ |

20 gātrātōpaghaṭeva kaṇṭhakanaka- ⁴⁾ sragdāmini vibhramād
dhārābhiḥ payasāṃ yadā pariṇatā gaṅgeva vatsekṣapāt |
bhrātar gauḥ śabalī payodharaghaṭi- nirmuktadugdhadravaiḥ
prāyaḥ kṣīrapayonidhiṃ samastjan nirmītam etan mayā ||
samyag jñātaṃ ⁵⁾ sampraty ekaiveyaṃ alam asmākaṃ tṛptyai |
tūrṇam ānaya |

25 ity ukto balo niṣkrāntaḥ |

tataḥ praviṣṭo nandaḥ | sa ca yathā |

30 gaurāṅgo varadaṇḍamaṇḍitakaro vṛddho viśālekṣanaḥ
śubhrāṇalpapaṭīputīkṛtatanuḥ svarṇākṣamālādharah |
pīnāṃso vapuṣo 'tigauravatayā mandāṅghriviṇyāsakṛt
premaśrusrutibhinnavaktrakamalo nando nirākṛāmata ||

nandaḥ |

vatsa | kva vilambitam adhunā | mātāvasthāṃ na jānāsi prāyaḥ |

35 na bhuktaṃ no pītaṃ kṛtaṃ api na gavyaṃ saha mayā
jananyā te pītām- baravirahakhinnānanarucā |
ito vatsān nītvā gataṃ vanānte tvayi sute
prabuddhedānīm sā madhuramuralinādakalayā ||

¹⁾ ekataraṃ ²⁾ bhavatānāyetyāha ³⁾ sic, l. alagha? ⁴⁾ kaṇṭha ⁵⁾ jñātaṃ

api ca |

kiṃ na santi paricārakā gr̥he
vatsacāraṇavidhau paṭavo ¹⁾ hi ¹⁾ |
yena tigmaruciraśmisamgamād

5 ānane vahasi kṛṣṇa kṛṣṇatām ||

kṛṣṇa | kuñjakrīdāsaktamānasam tvām ke 'pi na jñāsyanti kiṃ
tu pitaivaiṇam lobhād aharniṣam vatsacāraṇe pravartayati | idam
ayaśo no mā vitara putra | antarbhāvam ko 'pi na jñāti |
vṛṣabhānupramukhā asmākaṃ suhr̥do goparājāḥ santi | teṣāṃ
10 bhayaṃ cātīva ²⁾ naḥ |

kṛṣṇaḥ |

tāta | kiṃ bhayaṃ | vyaṃ tu gopajātayo vatsapālanam tāvad
apraudhāṇām dharmah |

nandaḥ |

15 putra | na jñāsi madantargatam bhāvam |

kṛṣṇaḥ |

kīdr̥so bhāvaḥ |

nandaḥ |

20	rājāno vyaṃ adya tāta vipina- kāṅkṣāmaḥ svaṇanāḥ samam samagunāḥ audāryam samavekṣya rūpam atula- kanyām dāsyati sājjano 'dya bhavate ⁴⁾ re re putra mamoditam kuru puraḥ nepathyaṃ ⁶⁾ viracayya tigmadinakṛt- nūnam tvām abhivikṣitum tv anusaranty 25 bhānor gokulamaṇḍitasya duhitur	dronīnivāsapriyāḥ saṃbandham atyubdhatāḥ ³⁾ khyātiṃ pratāpodayaṃ vārtā hi saṃjāyate sīmānamāmātyagā ⁵⁾ tāpo yathā ⁷⁾ na spr̥ṣet anveṣicārā mudā yogāya saṃyojinah
----	--	--

kṛṣṇaḥ svagatam |

aho ko 'yam bhānuḥ | yasya duhitādya mayā dr̥sto 'nyo vā | yadi
sa eva tadā tv aprārthitevābhīṣṭasiddhir jātā | anyas cet ko 'yam
30 iti nirṇayaṃ karomi tāvat |

kṛṣṇaḥ prakāśam |

tāta gokulamaṇḍitasya bhagavato bhānor duhitā kālindī | sā tu
katham vāraṇyā | tathā hi |

35	toyāvartagabhīranīrabhayaḍā svacchandoccaladuḥkakacchapakula- ⁸⁾ vātottuṅgatarāṅgabhaṅganipatat- ⁹⁾ kālindī katham adya sadmani gatā	ḍiṇḍīrapinḍolbaṇā vyālālimālotkatā tīravatārtipradā ⁹⁾ prollāsam ādhāsyati
----	---	--

¹⁾ Zóó, tegen 't metrum! ²⁾ cātīva ³⁾ Er schijnt te staan: atyubdhatā (of atyagata -
tāḥ; lees: abhyudgatāḥ of abhyutkataḥ? ⁴⁾ bhavate ook te verdedigen? ⁵⁾ Onzeker
de bet. en de woord-scheiding (sīmānam ā mā 'tyagāḥ, doch wat is ā? ⁶⁾ nepa (of neya)
r̥thyam ⁷⁾ yathā ⁸⁾ svacchandoccalat ⁹⁾ vyatantirā?

nandaḥ | vakṣasāpīḍya |

kiṃ vatsa buddhaṃ viṣabhānugoparājasya duhitā |

vidyuccandrasuvarṇacampakacayam vāryaṅgaśobhācayair ¹⁾

nīlendīvaramīnākhañjanamṛgā- nunnendranetrasrīvā ²⁾ |

5 yā nānaṃ tiratyaty anāṅgaramaṇīm ānandakūḍyeva te

nītyaṃ putra vadhūr vidhāsyati mukhaṃ mātā ³⁾ gā ³⁾ manāk saṃśayam ||

kṛṣṇas tātavacanam ākarṇya nayanayos trapābharam nāṭayati |

nandaḥ |

vatsa sadyo vanāntarād āgatā gā yavasair yojayitvāgamiṣyāmi |

10 tvam tāvad idaṃ puraṃ praviṣyātikhinnāṃ mātaram ānandaya |

pratīnivṛtto nandaḥ |

kṛṣṇaḥ padāntare gatvā |

vayasya madhumaṅgala | tātaḥ kim asmākam kuñjavṛttam vi-

jñāyaiva jagāda |

15 madhumaṅgalaḥ |

yathā bhavati tathā tavāmukulyam eva | ko 'tra vicāraḥ |

kṛṣṇaḥ .

vayasya | evam eva | tathāpi |

hijjābhareṇa hṛdayaṃ kampaṃ dhatte mamedānīm |

20 anucitam idaṃ gurūṇām purataḥ prāgalbhyam atyantam ||

bho bho vayasyā bhavanto 'pi gacchantu | samprati godohanasa-

mayo vartate | gāvas tvarayanti | vatsān upanayadhvam |

sarve pratīnivṛtāḥ |

tataḥ pravīṣṭājīvanāntargatā vaśodā | sā ca yathā |

25 dvāropānte nihitanayana bāṣpadhārāṃ vahantī

putrasneha- snutakucayugā- vartim āvartayantī ||

āprechantī purasthām subhagasahacarīm snehanirbhinnavācā

bāle nādyāpi vaṃśī- kalitamukhavidhur nāgato me mukundaḥ ||

api ca |

30 nīdaṃ prāptā vihaṅgāḥ sumukhi dinamaṇer dīptayo vai pradīpaṃ

prāptā nīraṃ taraṅgāḥ punar api saritaḥ kulapātaṃ vibhāya |

sampṛāpto 'yaṃ himāṃśuḥ prati sadanam alaṃ dhvāntadbārāṃ vidhuvan

bāle nādyāpi vaṃśī- kalitamukhavidhur nāgato me mukundaḥ ||

agrato vilokya |

35 sahacari | premāśruparyākulānanair ⁴⁾ nāhaṃ saṃyag avadhartaṃ ⁵⁾

śaktā ko 'yaṃ upasarpati purataḥ |

1) Of *carquiqua* 2) Zoo mijne gissing, er staat: *annindrad* 3) *bhaṅga* 4) Niet geheel zeker: *kalāmanair* ls.; l. ms. ch. *kalānetrair* 5) Zoo sec. m.: *avadhartam* pr. m.

sahacarī |

devi vrajādhīsvari |

vanyapuṣpakṛtakarṇabhūṣaṇo

reṇurañjitamukhendumaṇḍalalaḥ |

5

yojayan nijaṇiveśaniketair

āgato hi vanato vanamālī ||

āgamanam ākarṇya premabharākrāntā yaśodā ciravirahitavatsā gaur
ivopasasāra |

yaśodā |

10 vatsa | kva vilambito 'si | dehi me samālīṅgam |

kṛṣṇaḥ sapraṇāman pariśvajati | mātṛā tu |

āghrātāḥ śirasīndusundaramukhe saṃcumbitaḥ siñcito ¹⁾

netrāmbhojagalatpayobhir abhitaḥ saṃpīḍito vakṣasā |

āśīrbhir ²⁾ vinīvojito hi kusumaiḥ saṃvardhitaḥ sarṣapair

15

āstīrṇaḥ paritaḥ pradīpatatibhir ³⁾ nīrājito mādhavah ||

hastam grhītvā |

tāta | kutra sthitam kiṃ ca kṛtam |

kṛṣṇah |

mātāḥ | samprati vaktum na śakyate | sthītvā vaktavyam |

20

mātṛā saha grhaṇi praviśya samāpītena vāriṇā mukhaṃ prakṣālyo-
paviṣṭa ⁴⁾ āha |

adya mātāḥ | jayantena saha tvayāsthāpitabhogya-sambhāreṇa
saṃtarpito vayasāvargah |

yaśodā |

25 katham iṣat saṃtarpitaḥ |

kṛṣṇah |

jayantaḥ patito mātā nānābhogyaśya bhakṣaṇe |

dīnamīnakule vārdhan baḍabāgnir ivotthitaḥ ||

prāśya sarvam mahābhāgaḥ suptaḥ kuñjalatāntare |

30

sakhāyo mama vibhṛāntāḥ ⁵⁾ kṣudhā saṃpīḍitā bhīṣam ||

yaśodā | ūrdhvoṣṭhe 'ṅguliprakṣepaṃ kṛtvā sahāsam |

are daivahata jayanta kiṃ kṛtam tvayā |

evam guṇagaṇasampanno na vijñāto mayā ||

kṛṣṇaśirasi hastam cālayanti |

35

vatsa | katham kṣutkṣāmena ⁶⁾ vartitam tvayā |

1) "siñcito" 2) "asīrbhir" 3) "āstīrṇaḥ" 4) "pṛakṣālyo" 5) "vibhṛāntā" 6) "kṣāmena"

kṛṣṇaḥ |

mātaḥ | īśvaraḥ kim dūre gataḥ | tadānim eva dūradeśāc chrīvṇ-
dādevyāḥ samārādhavāya samprāptaḥ ko 'pi gopikānivahah |

5 nṛtvā maulau gavyabhāṇḍāni mātah
 śrāntāḥ saivāḥ kuñjamūle nivṛṣṭāḥ |
 dattaṃ tābhīr devatāprīṭaye nās
 tenaivāyam toṣito me samājah ||

yaśodā |

10 putra | kiṁśī puṇā | vasantūnanbhe śrīpañcamyām śrutā | nādyā-
 vasarah |

kṛṣṇaḥ |

mātaḥ | naimittikīyam |

yaśodā |

kim nimitam putra | śrutam kim api |

15 śrīkṛṣṇaḥ |

mātaḥ | ko 'pi vṛṣabhānunaṁ mā gopaḥ | tasyaikā kanyā | tasyāḥ
 pratikūladaivopāśamanāya pravṛttā |

yaśodā |

20 vatsa | kīrtes tanayā prāyaḥ | iyaṁ tu kanyā mayā tavārtham
 abhyarthitā prāg vāco ¹, bandhena | mā bhūyād asyā daivaprāti-
 kūlyam | bālye sakhibhīḥ samam kṛdānānātmanāṁ kīrtēḥ prthaṁ
 nāvīkṣya ² tadā svapāñcālīputrikā kīrtēḥ pāñcālīkāputrāya dattā ³
 mayoktam ³, ea | kīrte matpāñcālīkāputrāya kā kanyām dāsyati
25 tadā kīrtiā tuktaṁ | sakhi kim idam neyate | yadi me kanyā
 bhaviṣyati tava putras tadāham te putrāya svakanyām dāsyē
 idānim ko veda smarati na vā | atas tava bhāgaḥ kīrtēḥ kanyeti |

tatra bhogyam sampādyā rohiṇī samupasthitā |

30 ayi mātā yaśode | kṣaṇāntare godohasamayo bhaviṣyati tāvat
 kālātikrameṇa samāgato 'dya kṛṣṇaḥ karotu bhojanam sabalaḥ |
 vārtā tu pascād api bhaviṣyati |

yaśodā |

bhavatu tathā | kṛṣṇa | sajjo bhava |

kṛṣṇaḥ |

mātaḥ | sabalas tāto 'py ākāraṇīyaḥ |

1. vāco. 2. mā (of mā?) vṛkṣgo kan een impf., maar dan zonder augment! bedoeld zijn?
3. datta mayā uktaṃ ea |

yaśodā hastam udyamya |

re re rāma mṛṇālakaṇḍadhavala proddāmanāmāvale
tūṛṇaṃ tāvad upaili vatsa yavasam dattvā gavām agrataḥ
tātaṃ vṛddham ¹⁾ api praṇīya purato bhutvā bhavām ²⁾ chrāyatām ²⁾
5 bhuṅkte bhaktamayam na bhaktam adhunā bhrātā bhavantam vinā ||

balah |

mātaḥ | samprāpto 'smi sanandah |

bhojanalīlāṃ nāṭayanti sarve |

ākāśe

10 gāvas tv adya vayasya vatsakakulath samyojitā apy alam
'trptā vai vavasair jalair gatatrso yacchanti naivam payah
pātum te mukhacandrikāmrtasam prāyo 'bhivāṅchanti naś
cittam ³⁾ veti ³⁾ khurais tudanti dharatīm udgrīvam udvīkṣya ca

kṛṣṇah |

15 āya 'ko 'yam mām ahvayati

balarāmah |

bhrātah | godohane 'dhukto ⁴⁾ virabāhur nāma ⁵⁾ gopaḥ samāhva-
yati | tavādya ciradarśanena payutsukā gāvas tvām anālocya vatsair
apy ātmānam na prīṇayanti vijñāyate |

20 kṛṣṇah | evam eva jñāyate bhrātah |

ity uktvā bahir gantum iyeṣa

tāvad bhagavadvadanamādhunyam ākalayitum utsukā gopyah sar-
vato 'bhyetya svasvāvasare kṛṣṇam prārthayantyo 'vatasthuh |

tatraikā dohanapātram gṛhṭvā |

25 bho bho mandakiśora me 'sti sadane gaur ekikā nāgato
gopo 'dyāpi vanāntarāt tvarayati preṣṭhaḥ ⁶⁾ pipāsuh ⁷⁾ stanam
vatso nāham alam kṛpākulatayā dṛṣtvā ⁸⁾ manū ⁸⁾ mādhyā
prāyah sūdati sajjanah parakṛte dharmo 'yam ādyaḥ smṛtaḥ
pītāmbaram gṛhṭvāpakarṣati |

30 tadānyāpi gṛhāntarād abhyetya

hāhā hare na sadanam mama cātiduram ⁹⁾

tvām eva viśvasiti gaur mama dohadakṣam |

doho 'bhavat pratiniveśam ¹⁰⁾ avekṣya cāham

atrāgatāsmi kuru maṃmanaso hitam tat ||

¹⁾ vṛddham ²⁾ sic. ³⁾ cittam (of citram? veti (bet. 2) ⁴⁾ dhukto ⁵⁾ nama

⁶⁾ preṣṭhaḥ ⁷⁾ pipāsa ⁸⁾ Zoo. of staat er dṛṣtam? (see. m.; dṛṣṭam) pr. m.

⁹⁾ cātī of cam of cām ¹⁰⁾ = prāṇapham volgens marg. aant.

yaśodā |

lajjā nāyāti mugdhā katham api gahanād āgato 'dyaiva bālo
 viśrāntim nopayātaḥ kṣaṇam api caraṇa- nyāsataḥ komalāṅgaḥ |
 dhāvaṃ dhāvaṃ grhebhyo niśi mama sadana- dvāradeśaṃ praviṣṭā
 5 hastanyaṣtorupātrāḥ ¹⁾ kim u mama tanayo vo gavām asti dogdhā ||
 vatsa | etā munadā bahuśaḥ pralobhayaṣyanti na mantayam ²⁾
 iti | viśramyatām |

kṛṣṇaḥ |

mātaḥ | vīrabāhunākārīto 'smi |
 10 iti nīrgataḥ |

kṛṣṇaḥ |

ārya | tāvat tvaṃ svagoṣṭhaṃ gaccha | gavām kaṇḍūyanādinā ³⁾
 prastobhaya | aham api samupasthitānāṃ godohaṃ kṛtvā sapady
 āgata eva |

15 āryaḥ |

bhrātāḥ | kim svagodohaṃ hitvā kim anyatra gacchasi |

kṛṣṇaḥ |

kim kartavyaṃ durghaṭo grāma-vāsaḥ
 20 pratyalambho duḥśaḥ preyasūṃ naḥ |
 bhrātā netraṃ sam mukhaṃ nopayāti
 lajjābhārāir mantharaṃ nūnam etat ||

baḷaḥ |

bhavatu tathā | drutam āgantavyam

kṛṣṇaḥ |

25 aho etā matpremākṛṣṭahṛdayā mām samāhvaṃyanti | ato 'haṃ ga-
 cchāmy ekadaiva sarvatra | tathā hi |

dhr̥tvā haste rajjum ābadhya keśān
 pītaṃ vāso veṣṭayitvāvalagne |
 30 taruṇaṃ tanvī- eittavṛttim ⁴⁾ vikarṣaṃ
 mugdhaḥ kṛṣṇo dohanāya pravṛttaḥ ⁵⁾ |

dohanamudrāṃ nāṭayitvopaviṣṭaṃ kṣiṇam avalokayitum dohapātram ⁶⁾
 upādāyopasthitā tanvī |

ākarmaṇte locane mādhyasya
 35 dr̥ṣṭvāviṣṭā- naṅgabāṇoruviddhā |
 goṣṭhadvāro- eutrarūḍhevare ⁷⁾
 vātāpāye kāpi haimi lateva ||

— — —

¹⁾ pātrāṇi . ph geeft blijkaar den jilhamahya weere. ²⁾ L. *gan*? ³⁾ *kaṇḍūyanā*

⁴⁾ *eittavṛttim* ⁵⁾ *pravṛttaḥ* ⁶⁾ *dipapātram* ⁷⁾ sic . metram!

kṛṣṇaḥ |

bāle deli karṇa dohanaghaṭṭi gantavyam anyatra me
naukaivāsi yato mayātra nikhilaḥ kālo 'panyo bhavet |
ānītas tvaṛayā tvaṛāham ¹⁾ adhmā kvāyaṁ vilambakramo
5 mugdhe nottarayasy analpagadite pṛstāpi ruṣṭeva kim ||

vātavyājena ²⁾ dīpaṁ nirvāpya parirambhaparā babhruva | āba ca sā
śūcaya virahadavānala- paribhutaṁ gātram abhyarṇam |
mahurādharadbārādharā dhārāmṛtanirbharair nibhṛtam ||

tadbhavanān nirgato dvārāvalambinyā svagṛhaṁ nītaḥ |

1) bāle | samānaya dohanapātram |

ānītaṁ pātraṁ hastād gṛhṭvā |

sthṭvā dhenor adhaṣṭān navajaladatanur dohanam ādadhāno
jāmbhṛtām ardhvachṛṣṭyā kalayati vadanam svānane nyastanetram
gopyā romāñcitāṅgyāḥ prajāyara-sabharā- veśavepākulāṅgo ³⁾
15 hṭvā pātraṁ cakori- kṛtanayanayugo bhūtaḥ gām dudola

anyatra dohane pravṛttaṁ ⁴⁾ kṣiṇaṁ tyaktum aśaktāha | tathā hi

lāhā cañcala nā tvaṛaṁ kuru manāg yady āgato duhyatām
patre svalpaṁ api prayacchati payo mūnaṁ ghaṭagṛhṇī ⁵⁾ ghaṭaḥ
nītvordhyaṁ punar āsṛaty anudīnam cauryasvabhāhare ⁶⁾

20 vaktraṁ te vasañcalaiḥ śṛṇayutaṁ saṁvījayiṣyāmy aham |

pratigṛham ⁷⁾ evāpurvara-sam asvādayan nijānandam anubhavan sva-
goṣṭham upasāra |

gāvo huṁkāragarbhair upanativadanair lelīkānas tadīyaṁ
gātram jihvāñcalais tāḥ prajātitatibharaiḥ pādān āmarṣayantyāḥ |
25 bhūyāḥ saṁvikṣaṇānāḥ ⁸⁾ smṛtaputitamukhaṁ nūnam udgrīvikābhīḥ
smṛhaprasrāvītoḥho- mayanajaladharaiḥ kṣīrañre vītenuḥ ||

śrīkṣiṇas tu muhur muhuḥ karakaṁkalais tattamāmṇā ⁹⁾ parimṛjati
tāsāṁ madhye saṁstṛite kṣiṇe gopair dohaḥ pravartitaḥ |

tredhā kṛtvāṅgabhaṅgaṁ lalitamuralikām oṣṭhadeśe dadhāno
30 mundaṁ maṇḍaṁ nikūñjā- nīlavidhutamakaca- sphāravispharjitāsyāḥ |
karpayālolanukṭā- phalaphalitarucis candrakāpīdaśobhā-
lobhāviṣṭorugobhīḥ kṛtavalayagalo gopaveśo 'vatasthe ||

tadā nando vṛddhagoṣṭhīto 'ntahpuram āsādyāha |

adyāpi bālau godohanān na nivṛtau ¹⁰⁾ |

35 yaśodā |

goparāja | ākṛyatām |

¹⁾ karṇaḥ ²⁾ vātavyājena ³⁾ āpānyo ⁴⁾ pravṛttaḥ ⁵⁾ ghaṭagṛhṇī ⁶⁾ éen lange
syllabe te wenig. ⁷⁾ pratigṛhṇam ⁸⁾ saṁvikṣaṇānāḥ met n. niet met n. ⁹⁾ tantan
¹⁰⁾ nīvṛtau

sāyaṃ prāpto vanāntād atikaṭhinalatā- jālaniryāpanena ¹⁾
 khinno bhoktum niviṣṭo yuvatibhir atulaṃ yācito dohanāya |
 pratyākhyātāṃ na tāvac ciraṇibhṛtapara- premabhāṅgaṃ vicintya ²⁾
 saudhāgrodagratatpaṇ viracitam adbhutā niṣphalatvaṃ sameti ||

5 nandah |

bhavatv ākārayami | bho bho putra | dohanān niṣṛtaś cet turṇam
 āgamyatām | gopaiś tāvad gāvo gocaraṃ prati neyāḥ | candro
 'yaṃ ardhāmbarātikrāntaḥ kṣaṇam idaṃ mātṛā kalpitaṃ talpaṃ
 saphalīkuru | punar apy ete vayasvās tvām idānīm ākārayiṣyanti |

10 kṛṣṇah |

he ārya | tāto 'yaṃ ākārayati prāyaḥ | gacchantu tāvad ete gā
 nītvā yathāsthānam |

ity ājñaptā niṣkrāntā gobhiḥ saha gopāḥ |

kṛṣṇarāmau tu talpaṃ ctya yathāsthāne śayanam nāṭayataḥ ³⁾ |

15 kṛṣṇah |

mātar me śikhīpicchabhūṣanaṃ idaṃ sthāne 'dhunā sthāpyatām
 vetraṃ netrapuro nidhehi paśuyu- kṛyāśaṅca ⁴⁾ vaṇṣīm imām
 paryaṅke viniveśayāsu ⁵⁾ bahavaḥ spardhanti yaśyām ahaṃ ⁶⁾
 tasmān ⁶⁾ naiva viyojayāmi vadanād dhastān urasto ⁷⁾ manāk ||

20 yat tu mama sārīkāpañjaraṃ tad ⁸⁾ apīhānaya ⁸⁾ |

mātā ⁸⁾ tathā kṛtvā pratinivṛtā ⁹⁾ śayanāya ¹⁰⁾ |

kṛṣṇah parito vilokya sārīkāpañjaraṃ ādāya |
 priye sārīke | priyāyaḥ ¹¹⁾ kiṃ ¹¹⁾ vṛttam ¹¹⁾ |

sārīkā |

25 nāgaravaramukhamudrām ¹²⁾ udghāṭaya | kṣaṇena viditavṛttā bhū-
 tvāgamiṣyāmi |

kṛṣṇah |

sārīke | tāvan mama jīvane ka upāyaḥ |

sārīkā |

30 ānītā bhavatā hi tāpaśumani mudrā priyāyaḥ kara-
 sparśaviṣṭarasādhunātra ¹³⁾ virahe sañjīvinī vā hare |
 tāvan netrapuro nidhāya rājanī- bhāgo 'paneṣas tvayā
 vartābhi rasagarbhitābhir amala- prāṇyabimbodayaḥ ||

1) *aniryāpanena* (met *n*, niet met *n*). 2) *vicintya*. 3) *tāto* *antah*. 4) *pasuyukṛyāśaṅca*.
 5) *āsu*. 6) *ahamasmān*. 7) ex conj.; *dhastānurasto* hs. 8) *madapīhānayaṃ*.
 9) *navartā*. 10) *śayanāya*. 11) *prigayāḥ kimvattam*. 12) sic. 13) *sparśaviṣṭa*; de
 twee akṣara's *dhunā* zijn onzeker.

kṛṣṇaḥ |

sārike | samyak saṁsmārīto 'smi | gacchetah | prāṇapriyāyā vṛttān-
tam āhara sadyah |

pañjarād nḍḍīya ¹⁾ gatā -sārikā |

5 kṛṣṇaḥ saudhāgre 'malacandrikādhavalite ²⁾ samphullamallīvallimo-
dāmodite pītāmbaṇān mudām unmucya priyāpratikṛtīm vibhāvyāha

svāgataṁ sumukhi kiṁ vilambitam

vismṛtāsi mama dūrghaveśanām |

tvannukhendumadhusīdhuvaṁ vinā

10 ko vimocayati ³⁾ mām adhiśvaraḥ ||

kiṁ nu rañjayasi mañjujalpīte

smerarañjītavilocanājvalaiḥ |

saṁnirīkṣya mṛdugandamandale

mandamandavacanāmṛtodayāt ||

15 api ca |

āgatāsi dayayā yadi bale

kiṁ nu tāvad udarīkaroṣi mām |

lolabāhulatayālabhayainam ⁴⁾

tvadviyogajanitātapataptam ||

20 evaṁ tāvaj jalpato rātrisēse pratiniṣṛtā ⁵⁾ -sārikā |

sārikā |

deva ! sañjivati priyā bhānoḥ sadmani |

prāṇipātapuraḥsaram sakhe

priyayā te 'bhīhitam vaco navam |

25 gamanāvasare karekṛtam

varamallīvalayaṁ ⁶⁾ na vismara ||

saghaṇe vipine sametya mām

saphalam tat kuru kuñjamandire |

sakhibhiḥ kṛtamaṅgalodaye ⁷⁾

30 varavaivāhikakautukodayāt ⁸⁾ ||

api ca |

racitāṁ tava mūrtim ūjvalām ⁸⁾

phalake nīlasarojalocanām |

hr̥daye viniveśya rādhikā

35 kurute tāpapakṣayaṁ niśi ||

aṅgulīyakānveṣaṇāya tasmīnn eva latāvalaya āgamiṣyati | ato yathā
bhavatām rocate |

¹⁾ *uḍḍiya* ²⁾ Begint als Sardulavikrāṇḍita ³⁾ *vimocayata* ⁴⁾ *'alasaśayinam* ⁵⁾ *śarṇa*

⁶⁾ Of is *rara*, als vocatief, te scheiden? ⁷⁾ *'amaṅgala* ⁸⁾ *aprabhā*

kṛṣṇaḥ |
sūrike | paritaḥ ko 'yam kalakalaḥ |

sārikā |
svamin | saṁyak saṁsmāritāsmi | etā gopakanyāḥ śataśaḥ sahasraśo
5 viracī'avaraveśā ¹⁾ yamunām snātum gacchanti | tāsāṁ valayānām
kiṅkiṇmām vacasāṁ kala-kalo gopamivāseṣu pravṛttaḥ ²⁾ |

kṛṣṇaḥ |
tarhi vayan api kautukāvalokanārthan gacchāmaḥ |
iti vicintya talpād utthāya |
10 ko 'tra bho |

pratibuddhā mātā
vatsa | aham asmi | kim ājñāpayasi | idānīm śayanānukulā paścimā
yāminī vartate ³⁾ tathā hi |

mandam mandam vāyur abhyeti gātram
15 prāleyāṁśaḥ ³⁾ saṁskṛtaḥ kuṅjadesāt |
bhaṅgair ⁴⁾ antar nādito locaneṣu
nidānmudrā- mudritatvaṁ vidhatte ||
ataḥ kṣaṇaikam viśramyatām | aham api tāvad bhavatkṛte navyaṁ
gavyaṁ saṁpādayāmi |

20 kṛṣṇaḥ |
mātaḥ | vrajajanās tāvan nārādopadeśato hemante prathame māsī
kāḷindiyām bhuktaye muktaye ca snātum gacchanti | aham api
tat kautukāvalokanāya yāmi | āryo 'dya paśūṁś cāraṇāya gacchatu

yaśodā |
25 vatsa | tathaiiva vidhīyatām | bhogasaṁbhāraṁ kim api nityā gan-
tavyam | idam ca snātvā brāhmaṇebhyo deyaṁ vastu nīyatām iti

kṛṣṇo vepunā madhumaṅgalādīn priyān vayasyaṁ pratibodhya
saṁprāptān āha |
bho bho vayasyaś tu(rṇa)m āgamyatām | vayan adya śrīyamu-
30 nām snātum gacchāmaḥ |

sarve |
yathājñāpayati devaḥ |

kṛṣṇo 'pi gr̥hītavetraviṣṇaḥ sakhibhiḥ saha niścakrāma | tirohitā
yaśodādayaḥ |

¹⁾ *calhesa* ²⁾ *pravarṇitaḥ* ³⁾ *pralā* ⁴⁾ I. *bhaṅg*?

padāntare kṛṣṇaḥ |

aho iyaṁ kālindī |

paśyantīva sarojapaṅktibhir ālam vāgbhir dvajānāṁ puro

brūte svāgatam ¹⁾ arghyaṇat ¹⁾ api ¹⁾ calat- kalloladbhārambubhūḥ |

5 vātān ²⁾ vijayatīva tīratarujair ācchādayantī naja-

puñjair no mana-saḥ prayacchati sukhaṁ svātithyakarmodayaiḥ ||

he vayasāḥ | etā gopyaḥ snānārtham yamunāyām praviṣṭāḥ

sambhānti | tatha hi |

śītāmbusamgamasukantakitāṅganilaiḥ

10 phullānanābjacalatārakacārubhraṅgaiḥ ³⁾ |

dalāśukeśarakalādharaḥpallavais ⁴⁾ ca

saurī sarit kanakakañjatatiṁ babhāra ||

tadānīm śrīkṛṣṇāgamanena vibhinnatamīsam kālindīkūlam ālokya

gopyaḥ |

15 aho rātriśeṣam ⁵⁾ ākalayya vivastīā eva vyaṁ snātum praviṣṭāḥ |

saṁprati tu |

nedānīm dinakṛmāyukhanivahāḥ ⁶⁾ prāptodayo dṛśyate

no śītāṁśukalākālāpavibhavo vyomāṅganam gāhate |

ko 'yaṁ saṁprati yamunīyasalilam ⁷⁾ saṁkāśayaty aṁśubhir

20 nūnam no 'vayasāḥ sphuranti salile nagnāḥ katham prāsmahe ⁸⁾

itas tato vilokya |

ayī |

mandasunur ayaṁ adya nikuñje

veṇunā sakhi jābāra mano naḥ |

25 so 'yaṁ āśu mukha-candramayūkhaḥ ⁹⁾

udgato bhavadamandavinodaḥ ||

api ca |

kaśyāsyasya sudhābhīṣṭīr abhitaś cintālayāleṣu no

nūnam kāmala-tāṅkurāṇi janayed anyasya taccetasām |

30 nānyaḥ ¹⁰⁾ kandalīm karoti kumuda- śreṇīm himāṁśum vinā

yā darśavallī rātridustvajatamā ¹¹⁾ kleśam dadhānorasi ||

anya |

sakhi | tarhi vastrāṇi paridhīyantām ¹²⁾ iti |

yāvat paridhātum pravṛttā ¹³⁾ bhaveyus tāvac chrikṛṣṇo vastrāṇi nīṇya

¹⁾ *tanmodhagegatpaya* pr. m.; de v is verbeterd tot v. ²⁾ *cantare* ³⁾ Onzeker! *phullānanāvraca* pr. m.; *phullānanāvraca* sec. m.; l. *bhūṅgaḥ*? ⁴⁾ De eerste aksara *lā* is geheel onzeker en past ook niet in 't metrum; er schijnt zoo iets als *ma* te staan (*damā*?). ⁵⁾ *rātriśeṣam* ⁶⁾ *mayāsa* ⁷⁾ *salilā* ls. ⁸⁾ In margine *tiṣṭhāmah*, blijkbaar bedoeld als periphrase. ⁹⁾ *mayāsa* ¹⁰⁾ *nānyaḥ* ¹¹⁾ *tanmah*; of moet men l.: *tanmah-kleśam*? ¹²⁾ *dhīpātām* ¹³⁾ *pravartā*

kadambastho babhuya | tad dṛṣṭvā sarvās trapakulitalocanāḥ paras-
param viṣṣamāṇā jahasuh |

sakhyah | no vastrāṇi nītvāyaṁ gataḥ | kiṁ kurmaḥ katham grhaṁ
yāmaḥ | saryo 'pi tāvad vaditum ¹⁾ icchati | abhyarthanīyaḥ |

5 sarvāḥ |

vastrāṇi dehi dayayā dalitendranila- ²⁾
gotradyute dnakaro 'yam udeti nūnam |
nre 'balā vayan iheṣyati pāntha-sārtho ³⁾
lajjā hi bhūṣaṇam alaṁ kulajāṅganānām ⁴⁾ ||

10 kṛṣṇaḥ |

tadā ki(ma)rtham iha samprāptāḥ |

gopakanyāḥ |

tava vadinasarojasudhāsavāsvādanāyāptopadeśena āryānādhauṇya kā-
lindyāṁ prāptāḥ |

15 kṛṣṇaḥ |

yad yuyam vivastṛā eva jalam praviśatāto vighnitam etad bha-
vatīnām ⁵⁾ | etatpurtaye māṁ ⁶⁾ namo ⁶⁾ 'kuruta ⁷⁾

sarvās tathaiva cakruh |

kṛṣṇaḥ |

20 aho svaṁ svaṁ vāso grhṭvā gacchantu bhavantiyaḥ |

gopyaḥ kṛṣṇadattāni vastrāṇi paridadhur jalān nirgatya |

sarvā buddhāṅjalipuṭāḥ |

yāmaḥ kutra vihāya te caranayoḥ | sāmīdhyam ānandabhṛn-
netrendivaramoṣitā vayan aho govinda gopātmaja |

25 dhyāyānto girikandarāsu munayo | yasyāśayā ⁸⁾ prāyaśaḥ
śvāsāyāmaniruddhacittagatayo ⁹⁾ | nādyāpi jagmuś ca tat ||

api ca |

dehi no 'dharasudhām asitābhra-
vibhramākālitakuntalitāśya |

30 kiṁ na yacchasi padaṁ padayor ¹⁰⁾ naḥ

kiṁ bibharṣi śirasā śikhipiccham ||

kṛṣṇaḥ |

ahaṁ tu madakhaṇḍasmitisaṁtānasādhana-prāpyo 'smi paṇampara-
sambandhena nānyāni sādhanāni māṁ sādhaṇāntīti sāstrasiddhāntaḥ |

35 tathā hi |

¹⁾ Men verwacht *aditum* ²⁾ *dalitendranila* ³⁾ *pānthalasārtho* ⁴⁾ *jāṅganānām*
⁵⁾ Vgl. Bhāg. pur. X. 22. 19. ⁶⁾ *nāmamāno* ⁷⁾ 1. *namoḥ kuruta* ? ⁸⁾ Önzeker:
gaspāśantya hs. ⁹⁾ *śvāsā* ¹⁰⁾ *padayor*

nāhaṃ vedair na tapasā na dānena na cejyayā |
 śakya evaṃvidho draṣṭum yathā bhaktajanaḥ aham ||
 bhaktyā tv ananyayā śakya ahaṃ evaṃvidhaḥ priyāḥ |
 jñātuṃ draṣṭuṃ ca tattvena praveṣṭuṃ ca vrajāṅganah ¹⁾ ||
 5 ato mayā parikṣitā bhavatyo vrajāṃ vrajadhivam ²⁾ |

gopakanyāḥ |

sarvāvadhes tvaṃ aśi rupagunasvabhāva-
 śaktyādiminigamagitaśovitānaḥ ³⁾ |
 tatpādapadman upalambhya katham vrajāmo
 10 dhyānāspadam puruṣapuṅgava ⁴⁾ dehi dāsyam |

kṛṣṇaḥ |

ya! idam idānṃ pradurṣitam tat tu dhyānārtham sakhyāḥ |
 idam me rupam manahkarandē nidhāya madananyasaṃbandha-
 prayojanaśūdhanatayā bhajadhvam | tadāhaṃ bhavatīnāṃ manora-
 15 thasiddham garīṣyāmi ⁵⁾ |

gopakanyāḥ |

kadā deva vyaṃ idam anangamohanavinugdhavenūmaṇḍitakuṭila-
 nirikṣaṇavilolākāvalisundaravadamāravinandasudbhāṃ ⁶⁾ pibāmaḥ |

api ca |

20 kadā niśānāthakaraabhirañjita-
 prasannakṛṣṇāpuline nivīṣya |
 bhavadbhujāpīḍitakaṇṭhadeśā
 niśāsu ⁷⁾ nāthāgamayāṃbabhuvima ⁸⁾ ||

api ca |

25 nidhāya kaṇṭhe bhujam indirāpate ⁹⁾
 niśāsu cātmānam ahaṃ nikuṅje |
 amandasamgītakalāvilaśair
 vinodayāmo bhavatā kadā hi ||

api ca |

30 apurvanānārasakelisābhur
 viceṣṭanaś te niśi rāsamāṇḍale |
 tribhāṅgino veṇuvimugdhakūjitaḥ
 kadā mano no vilayaṃ sameṣyati ||

śrīkṛṣṇaḥ |

35 jātābalā vrajaṃ siddhā mayebhā ¹⁰⁾ raṃsyatha kṣipāḥ ¹¹⁾ |
 dhairyaṃ kuruta kāmīnyo na mithā vyābṛtaṃ mayā ||
 āgāmīnyāṃ śaradī veṇuravenākārayiṣye |
 iti niṣkrāntā gopakanyāḥ |

1. Deze twee śloka's, met lichte verandering, uit MBh. VI. 35 (Bhag. gīta 11). 53, 54.
 2) *vrajadhivam* 3) Corrupt (metrum!). 4) *puruṣapuṅgava* 5) I. *kari*? 6) i. p. v.
vilolākāḥ (200 mijl gissen). *vilolākā* ms. 7) *niśāsu* 8) *nāthāgamā* 9) *indirāpate*
 10) sic. I. *maṇḍale*? 11) sic. of *kṣipāḥ*, *kṣipā* = *kṣapā*?

kṛṣṇaḥ |

madhumaṅgala | kvedānīm latāvalayaṁ ¹⁾ yatra devyātrārthaṁ
samā(ga)tā priyā viśrāntā |

madhumaṅgalaḥ |

5 deva | nātidūre |

gāyanti śatpadakulāni latāntareṣu
sūmantinīkusumareṇuvirūṣitāni |
nṛtyanti yatra śikhino vitatordhvapucchā
vātopanītagirinirjharasīkarāktāḥ ||

10 kṛṣṇaḥ padāntare gtvā |

aho idam eva pratibhāti latāsadma
tatraiva priya ²⁾ yābja ²⁾ raṁyaparaṇapātre
dattaṁ me dadhi madhuraṁ saroruhākṣyā |
sāsāṅkam sahacara lajjayā vyaloki
15 nirvāṇe ³⁾ kuṭilakataḥkṣavikṣitena ||

kva punar adya purvavat priyāyāḥ samāgamah | tathāpi gam-
tavyam | ucitam eva | tad evāha |

virahitahṛdayaṁ tayā mamaitad
bahir api yāsyati niścitaṁ sajīvam ⁴⁾ |

20 yadi padapadavīm nirīkṣya — —

sthirapadavīm upayāti ced varaṁ svāt ||

padāntare |

aho suvṛakṛteyaṁ priyāyāḥ padapaddhatih piyāśo dināntarītā |
haimāmbūkṣitadarbhakoṭivilasā- lāksāṅkamālāntike
25 sadyaḥ keśavinuktapūṣpapātali- vidyotītālisvanah ⁵⁾ |
rādhyāyāḥ sakhibhūḥ samāgamanidhīm saṁsūcayaty eva me
bāhuh sphūryati dakṣiṇo hi nayanam praspandate śreyase ||

evam vitarkayan kṛṣṇo 'ṅgulīyaṁ anveṣamāṇaṁ priyaṁ kuñjāntarāle
dūrato dadarśa |

30 cāmikarāñjītapatāvṛtagātraśobhā ⁶⁾
tātāṅkaratnakiraṇāvalidīpitāśā ⁷⁾ |
saṁvikṣyate saghanakuñjalatāntarāle
rādhambandāntarataḍillatikeva tanvī ||

kṛṣṇaḥ |

35 iyaṁ tu tadid iva latāsadmani parisphurati śrīvṛṣabhānujā |
paśyāmi tāvat |
sthitvā śṛṇoti |

1. latāvalampa 2. ?? priyaya 'bja metrum! 3. nirvāṇe 4. ? onzeker, sajīvam
of tadhyam? 5. vidyotitālā 6. 'karāñceta 7. 'kuraṇorah

kṛṣṇaḥ svagatam |

lalitā kim api nigūḍha(m) (va)ktum icchaty ato mayaikākinā
śrotayyam iti |

prakāśam |

5 bho madhumaṅgala | priyātraivāgatā | ato 'traivāmadhyāhnam
avasthiti(h) pratibhāti | yadi tava rocate tadā gopātmajaiḥ stha-
lāntareṣu pravartitān vatsān atraiva pravartaya |

madhumaṅgalaḥ |

yathājñāpayati vayaṣyaḥ |

10 iti niṣkrānto madhumaṅgalaḥ |

kṛṣṇas tathaiva karṇam dattvāvatasthau |

śrīrādhā |

lalite | katham tavecchā |

lalitā |

15 asminn eva puro'nuvartini latā- veśmany apāstātape
saṁveśyālīmarandakūṅkumarasair ānareya ¹⁾ nandātmajam |
mālāmaṅgalasūtrasaṁdhitakarāṁ prāk preyaśṇ tvām ito
hutvā pāvakam āsu maṅgalaravaiḥ saṁyojayāmo 'munā ||

śrīrādhā lajjayā patena vadanam āvṛtya |

20 mukhe ²⁾ saṁlāpitā ²⁾ katham nu sthūlair jalabindubhir no 'bhi-
varṣet | gacchāmy aham itaḥ |

lalitā |

bhavatu priye | mudrikām grhītvā gaccha vā tiṣṭha vā |

kṛṣṇo latāvalayam apasārya ³⁾ |

25 premārdrikṛtalocanaḥ sarasijam prolāśayan pāṇinā
guṇjānirmitadāmaruddhabhṛdayaḥ kāñcīravālisvanaḥ |
prāpto bhṣṭatanūruho ⁴⁾ madhulatām ālīngitum vīkṣyate
nūnam pallavito 'nurāgalakalāḥ śṛṅgārasākhī yathā ||

lalitā |

30 dayita ⁵⁾ | samāgamyatām sukham | ativāhitā rātriḥ |
svasty āste janāni yayāsi vidhrto bhargeva ⁶⁾ saṁlālito
yena tvam samayānukūlavasubhis tātena nāuāvidhaiḥ |
eṣā te dalitendranīlaśakala- cchāyābhirāmā tanur
nirvyājam ⁷⁾ tanute sukham vrajavadhu- vṛndair apāṅgaiḥ śrītā
35 priye rādhike | grhagatāyātithaye nivedaya pallavāstaranam | saṁ-
nivāryeyam dharmapratibandhikā lajjā |

¹⁾ Zoo het hs.: lees missch. *abhyareya*? ²⁾ sic. ³⁾ *apasārya* ⁴⁾ *hras* ⁵⁾ *dayita*

⁶⁾ sic, l. misschien *mārga* ⁷⁾ *nirvyājam*

putri | vismṛtyāpi na kartavyaś cauraśya sannidhiḥ | mudrām tu
coritām nando 'pi dhārayitum na śaknoti | ko 'pi gopātmaja ito
gatvā nandāya putrakṛtyām nivedya mudrikām ānayaṣyati | vatsē
modvignā ¹⁾ bhava mudrā kva yāsyati kṛṣṇagrhitā cet |

5 kṛṣṇo gopātmajapreṣaṇam niśamya socchvāsam |
sakhi ! mahānarthah sampāditaḥ priyayā ! hataśo ²⁾ 'ham jāto 'smi

lalitā |
kā te parāstā priyāsā ³⁾ |

kṛṣṇah |
10 na vaktum śakyate samakṣam priyāyāḥ |

lalitā |
priya | mām eva vada | nāsāhānir ⁴⁾ bhaviṣyati |

kṛṣṇah |
priye | karṇe śrūyatām |

15 lalitā tathaiva karoti |

kṛṣṇah |
hyah ⁵⁾ pitiāham uktah | putra | grhād anyatra kvāpi na ganta-
vyam | goparājasya sadmanī ⁶⁾ tava vivāhavārtā pravartate | tasya
carāḥ pracaranti | mayoktam | tāta | bhavatu | na gantavyam
20 yadi tu rādhayāham steyakṛd ukto māt্রে tadā tiṣṭhatu cāraṣatair
api praśaṁsanam | katham mām cauram āptavacanād avagatya
kanyām dāsyati | tāto nandas tu mām atitarāṁ samprasaṁsiṣyati
ato 'ham lalite grhād api hataśo ²⁾ 'smi '

lalitā |
25 priya | aṅguliyakam tvayā prāptam na vā | yadi tu prāptam tadā
niḥśankam tvayā deyaṁ | vivāhas tu mayā ⁷⁾ te ⁷⁾ kāryo bhānor ⁸⁾
eva | na cet kalaṅkas tu jāta eva mithyābhisāparūpaḥ |

kṛṣṇah |
lalite | na mayā coritā priyāyā mudrā kim tu sārīkāvākye prerito
30 'ham ihāgatya khinno bhuvi patitam priyām iva mudrām adrāk-
ṣam | tayaiva mayā vakṣasi nihitayā rātrir ativāhitā | idānīm yady
aham dadāmi punaś ca priyāsaṁgamo na syāt tadāham gatajīvita
eva syām | atho yathopadiśati bhavatī |

1. *modvignā* 2. *hataśo* 3. *priyāsā* 4. *nāsāhānir* 5. Wat er staat lijkt meer op
ghah 6. *sadmanī* 7. *mayā* 8. *bhānor*

lālītā |

sarito gatiṛ asti kāpi vātyāj¹⁾
jaladher ambudharāe ca cātakasya |
madhupasya madhor vanān nṛgīnām²⁾
5 bhavato nāsti gatiḥ priya priyāvāḥ ||

kṛṣṇaḥ |

yadi priyā mātṛvacanān³⁾ mām na jahyāt tadāṅgulīyaṁ prayacchā-
mīti praṣṭavyā priyeti |

lālītā śrīrādhāntikam |

10 priye rādhike mātṛvacanād yady aśyānādarāṁ kuryās tadāyaṁ
ati-nigdho janas tvadvīrahād bhīmulikāṁ mudrikāṁ dātum necehati

śrīrādhā |

ādhutāpi vanāntare⁴⁾ manu latā tanvaṅgi⁵⁾ vātyāgatair
ātmānaṁ virahayya pādapabhujāt kiṁ vartate dūrataḥ |
15 kiṁ vā sāgaragāmīnī suranadi ruddhā himanīcayaiś
cācattoyataraṅgabāhulatayā⁶⁾ nopaiti vārāṁ nidhim ||

kṛṣṇaḥ |

priye |

mālīnyaṁ tyaja bandhujīvarucira- snigdhabādhare candraka-
20 cchodasmerasudhātatiṁ⁷⁾ vitaraya bhravallim⁸⁾ āsphalaya |
mudreyaṁ tava locanābjamukulam bhīndyād amandadyubhis
tan me locanakañjarīṭayugalam puṣpātu satkeśaraiḥ ||

śrīrādhā bhagavadvakṣaḥsthalāsleṣiṇīm mudrām ādāya patāntare
samāśliṣati vāgvaidagdhya⁹⁾ |

25 matpāṇipallavam apohya gatātikaṣṭam
mudre sthitāsi parasadmāni yaṁ niśāyām |
māsūyitum tad alam arhasi mātṛadaivam¹⁰⁾
hetuḥ samāgamaviyogavidhau na cūnyaḥ ||

tadāticaturā lalitā tayoh premanīrbandham jñātvā gāndharveṇa
30 vidhinā vivāham nātayati

ābadhyāmbujatoranasrajaṁ atho patrair nalinīyās ciraṁ
kṛtvā maṅgalamaṇḍapaṁ sahacarī- gītaiḥ¹¹⁾ samumāditam¹²⁾
hutvā manmathapāvake rasakathā- sañjalpamantrākṣaraiś
tanvī¹³⁾ saṅgamayāṁcakāra lalitā paṇigrahe kautukāt ||

1) vātyāj 2) l. nṛgīnām? 3) mātṛ 4) vanāntare 5) tanvaṅgi 6) cācattoyataraṅgabāhulatayā
7) Wat is voor cchoda te lezen? 8) bhravallim 9) vaidagdhya 10) l. waarsch. tadā
dāraṇa 11) gītaiḥ 12) ex conj.: samumāditam hs. 13) l. misschen tanvī

- vivāhaṃ kṛtvā pallavatalpe saṃviṣṭayor vadhūvarayor nīrājanāya
 samāgatāḥ pañca sumāṅgalyo nīrājayāmāsuh | saṃphullamālatīku-
 sumākṣataiḥ saṃabhivāṣya pañcakajamakarandabindubhīyām¹⁾ pīta-
 nīlābhīyām bhālayos tilakaṃ dattvā maṇimudrikākīraṇadīpadīptyā
 5 nīrājayantya āśīrbhīr yojayāmāsuh | tathā hi |
 pāyād ambhodhikanyā kṛtakamalakarā kāpi dāmpatyam²⁾ ambā²⁾
 līlavicchedahāniṃ janayatu girijā patyur ardhāṅgasaṅgā³⁾
 ānandodrekavallīṃ prathayatu nītarām bhārati vām⁴⁾ analpaṃ⁴⁾
 kāmaṃ kalpāntam⁵⁾ āyuh⁵⁾ kalayatu bhavator ādidevo⁶⁾ murārīḥ
 10 kṛṣṇaḥ samavāptamanorathaḥ svagatam |
 mayā madhumaṅgalo⁷⁾ vyaśyākāraṇāya⁷⁾ niyukta āyāsyati tāvad
 ahaṃ priyaṃ prasthāpayāmi |
 prakāśam |
 lalite | saṃprati madhumaṅgalādayaḥ samāyāsyanti | ata ito 'pa-
 15 saraṇam eva śreya bhavatīnām |
 lalitā |
 ramaṇa | tvayānukṛīṛto⁸⁾ 'nayānurāgaḥ | sa ca viyogāgninā yathā
 śuśko na bhavet tathā vidheyam iti |
 vāraṃ vāraṃ vāksudhāsekayogād⁹⁾
 20 āmlāntar¹⁰⁾ lolate cālavālaiḥ¹¹⁾ |
 kiṃ vaktavyam ko na jānāti¹²⁾ sarvaṃ
 evaṃ vyuptā vardhate premavallī ||
 sandhyāyām yathā punaḥ priyāsaṅgamo bhavet tathā kartavyam iti
 niṣkrāntā salalitā rūdhā |
 25 kṛṣṇo 'pi saṃprāptair madhumaṅgalādibhir vihr̥tya pratinivṛtto¹³⁾
 niveśāya |
 iti niṣkrāntāḥ ||
 || i t i c a t u r t h o ' n k a h¹⁴⁾ ||

praveśakaḥ ||

- 30 tataḥ praviśati lalitā socchvāsam |
 aho mayā pratibodhito bahuśo mādhavah | iyaṃ atimañjulanā
 ciravirahena na khedanīyā | saṃprati sā tu |
 dattvā mātṛe mudrikām atyudārām
 līlāsthānaṃ saṅgatā sāśrmetṛā |
 35 vrī(dā)krāntā nādhimulam gurubhyo
 brūte sūte saṃśayānām prarohān ||

1) Dualis! 2) dāmpatyagbhotavā 3) ardhāṅgā 4) vāmanalyaṃ 5) kalpāntasāpas
 6) Gissenderwijze zoo door mij aangevuld, het h. heeft slechts ādica 7) vālepi, 8) gasyaka
 9) gahurkato 10) 'sadhā 11) Wat is anitā? I. misschien anitā begoten. 12) d. i.
 ca ālavālah 13) ka na jānase 14) vartā 15) Deze drie ww. door mij ingevoegd.

kutrāham adya pitrsadmani sannivīṣtam āptavargair grhītapārśvaṃ
kṛṣṇaṃ paśyāmi |

parikramaṇya |

5 goṣṭhadvāri vinidramallimalaye śītāmśusuddhāntare
mandam mugdhamilindakūjītakale sāpaśyad ārād dharim |
cittottambhitānetrayugyam atula- śvāsoṣmaṇā ¹⁾ bhūyasā
svacehādarśakapolamaṇḍalam alaṇi pramlānayanantaṃ muhuḥ ||
nivedayāmi priyāvṛttāntam |

ity upasasāra ¹

10 viphalikaroṣi rātriṃ kiṃ ²⁾ tāvaṃ ²⁾ mallikājāle |
māleṭhamallikāyās ³⁾ tāmyati rādhā nivāse sve ||

kṛṣṇaḥ sasambhramam | kveyam akasmāt sannivīṣati rādheti varṇā-
valīkarnayor ⁴⁾ iti | aho |

15 maumathasāyakabhinnam ⁵⁾ ko mā ⁶⁾ sanjīvinīprāyam ⁶⁾ |
hanumān iva dāsarathin rādhā-siddhausadham datte ||

lalitā nirgatya |

kiṃ vismṛto 'si |

tava kelikañjalubdhā rādhāhamsi katham kanta |
jīved ihairakābhilḥ saṅkhakulair ākule sarasi ||

20 kṛṣṇaḥ |

lalite | tādṛṣe sarasi katham mama kelikañjollāsaḥ |

lalitā |

deva | kām api yuktim kṛtvāgatāsmi yenājñāta eva bhavām ⁷⁾
sthāsyati | mayoktam kīrtiyādīgurujanapurataḥ | mātāḥ |

25 kāpi kisorī militā puṣpārtham tv āgatāranye |
nandagrāmād ekā gopakumārī vimugdhaṅgī ||

api ca |

nīlotpaladalarucirā līlālekaṣaṇā tanvī |

citrālekhyavidagdā vīṇāsamlāpinī kāntā ||

30 vaṃśivādānacaturā gītakaḷākovidā nūnam |

sāyam iheṣyati mugdhā rādhāpremnā nīyantritā ⁸⁾ nitarām ||

tadā devyoktam | lalite | pradarsanīyā sā naḥ samāgatā | evaṃ
samayaṃ kṛtvāgatāsmi tāvad aham | priya | vanitāveṣaṃ vidhāya
yatra tava vihāralīlāhrdayā ⁹⁾ rādhāsti tatra gamyatām iti |

1) Zoo gemeenteerd. De tekst heeft *svāsīmanā*. 2) *kataraṃ*. 3) De syll. *tha* is onzeker. Lezing? 4) Hoe zijn deze ww. op te vatten? 5) *ṣaṅgha*. 6) De traditie is waarsch. niet ongerept. 7) *bhavāms*. 8) *nyantritā*. 9) Onzeker de twee syllaben *līlā* *chola*?

śrīkṛṣṇaḥ |

yathā nirdiśati bhavatī |

paṭāntaritaḥ kṣaṇāntare viracitavanitāveśo vinirgataḥ kṛṣṇaḥ |

tathā hi |

- 5 bhrāmyadbhṛṅgakulāntasāra-kavarī- ¹⁾ bhāreṇa pādasprā
 kālindījalarudhasatkuvalaya- śreṇītīraskarīṇī |
 nāsāgrollasadacchamauktikagalad- ²⁾ dīptyādharālabayā
 śobhāsindhusudhāktaviḍḍamadala- ³⁾ droṇīm iva spardhate ||
 api ca |

- 10 keyam śyāmā pītasātīm vasānā ⁴⁾
 samtanvānā kāmāpūrvāṅgaśobhām |
 meror haimī- vonnatā kāpī bhūmih
 kāntiśreṇīm gāruḍānām maṇīmām ||

kṛṣṇamāyāvīmohitā lalitā ārād āgatām ⁵⁾ prechati |

- 15 aṅī sundari | godohārtham ākārayitum āgatām ⁶⁾ aram ⁶⁾ ila sthā-
 pyāntargato gopālas tvayā dr̥ṣṭaḥ |

kṛṣṇaḥ |

aṅī mātāḥ | katham pratyēṣi kitavaśiromaṇim enam | eṣaḥ ⁷⁾ caikato
 viyojayati saṅgamayaty ⁸⁾ anyatra cātmanam ⁹⁾ | aham api tasyai-

- 20 vānveṣaṇāya pravṛttāsmi ¹⁰⁾ |

lalitā |

sakhi | tvam kāsī kadā vañcitāsi tvam api katham ca |

kṛṣṇaḥ |

aham tatraiva nivasāmi | tadrupākṛṣṭacintayā samprārthito mām
 uktayān rādhāpresītūṃ saha-carīm nīvartyāgamīṣyāmīti nirgataḥ |
 tvam kāsī |

- 25 uktayān rādhāpresītūṃ saha-carīm nīvartyāgamīṣyāmīti nirgataḥ |
 tvam kāsī |

lalitā |

saivāham sakhi | āvābhyām samavedanābhyām anveṣaṇīyah ¹¹⁾ |

ubhe anveṣaṇāya ¹²⁾ pravṛtte ¹³⁾ | padāntare sthitvā |

- 30 re re nandakīśora kām api dīśam samblāvyā samtiṣṭhase ¹⁴⁾
 rūpaṃ yauvanayaibhavaṃ vidhikṛtam tvayy eva lokottaram |
 kim nau saṅgatayoḥ pralobhya vacasā pādāravindāntike
 tyaktum nārhasi picchapicchalamukha- chāyām puro darśaya ||
 evaṃ sambaddhabāhulatike mallīmālatīsevantīnicampakabakulaka-
 dambāmrāpūrījātavandanādīśākhino ¹⁵⁾ vilokayantya ¹⁶⁾ jagmatuḥ |

- 35 dambāmrāpūrījātavandanādīśākhino ¹⁵⁾ vilokayantya ¹⁶⁾ jagmatuḥ |

1) *bhrāmya*°; en lees misseh. *ānta*° voor *ānta*° 2) *gata* 3) sic: corrupt?
 4) *vasanā* 5) *āgatām* 6) ? *āgatām* *maran*° hs. 7) sic. 8) *saṅgamā*° 9) *cātmanam*
 10) *pravartasmi* 11) *śaṅkayā* 12) *anveṣaṇāya* 13) *pravarte* 14) *samvṛṣṭase*
 15) *śākhino*° 16) *tyo*

kṛṣṇaḥ |

sakhi | tvayā kutrāntāsmi | apūrveyaṃ me bhūmiḥ pratibhāti | na
milito 'trāpi vanamālī | tvaṃ ¹⁾ tyaktum asamarthāṃ api mām
ājñāpaya ²⁾ grhāya | sa tu prāvaśaḥ kayāpy anyayā pralobhito
5 mādhuakarṇi kartum gato bhaviṣyati punaś cāvayoh saṅgo bhavatu

lalitā |

itthaṃ tena kathaṃ bhaven matir iyaṃ tadgrāṃavāsā ³⁾ yataḥ
saṃtyaktāsamaye dayāviraḇiṇā tenānyasamcārīṇā ⁴⁾ |
gantum cecchasi mām vibhāya capale yat prāhur agresarā
10 maitrīm saptaṇadīm hitām nayavidah prāṇiḥ priyair nātyagubh

kṛṣṇaḥ |

priye | sā te gauḥ kutra yasyā dohanāya kṛṣṇam ākāṅkṣasi | idam
eva te kāryaṃ mayaiṃ vidheyam |

lalitā svagatam |

15 sa eva tu | na mām pratārayati svamāyayā | paśyāmi tāvad enam |
vaktraṃ cāru nirīkṣya candrakirāṇair ⁵⁾ āsvāditaṃ nādhyaḡān
mṛdvīm bāhulatām vilokya hṛdayaṃ naiṣargikaṃ cānanam ⁶⁾ |
paścād vīkṣya paṭāntarikṛtam atho veṇuṃ jahāsūrmā-
pāṅḡair lolavilocanair hi vidito dhurto 'dhunā sthīyātām

20 kṛṣṇaḥ |

lalite | kenāpi yathāhaṃ vidito na syām tathā kartavyam iti |

lalitā |

tvam evātmānaṃ mā pratyakṣikuru | mayā kadā vijñāto 'si veśo ⁷⁾
'nubhūto ⁸⁾ 'pi |

25 padāntare ⁹⁾

samprāpto 'yaṃ vṛṣabhānvavanīḥ |

paṭam apasārya ¹⁰⁾ |

atyuttuṅgaṇagendraśekharaḡataṃ ¹¹⁾ sphuryatpatākāncalaṃ
kūjatkāṅkavakīṅkīṅkalarava- vyāghuṣṭamadhyaṃ mahat |
30 bhānoḥ saptaḡavākṣanirmitālasad- ¹²⁾ dīpāvalīśobhitaṃ ¹³⁾
śrīrādhā sakhiḡeligītahṛdayā- nandākarod ¹⁴⁾ bhāvanam ||

tataḥ praviṣṭā sakhibhiḥ saha śrīrādhā |

lalite | kva vilambitāsi |

1) *teyaḥ* 2) I. misshien *āsthāpaya*, 3) *vasa* 4) ex conj., *gend* hs. 5) *candā*

6) Onzekeer *veennantam* schijnt er te staan. 7) sie. 8) Of staat er *padāntare*?

9) *asargya* 10) *seṣaya* 11) *sarpa* 12) *dīpavali* 13) Onzekeer! *nandānkurod* hs.

lālītā |
 priye | tava kelipurtaye ¹⁾ puspābarañārthan vaṭikāyāṃ gatā | ta-
 traikā kāpi gopakanyā militā tava līlārasānubhavāyechopasthitā ¹

rādhā |
 5 kvāsti | samānaya |

lālītā |
 tathā |
 iti praveśayāmāsa |
 dhammilodgatamālatibhir avanīṃ sampujayantīva sū
 10 kāñcīmañjumarālasīñjanasukhair ²⁾ āpurayanti diśaḥ |
 mandasmerasudhābhisūrasalilaiḥ prollāsayantī ³⁾ dṛśo ⁴⁾
 naivāntaḥpuracāriṇī ⁵⁾ samabhavat kiṃ tu praviṣṭā manah ||

(rādhā) dūrād evotthāya |
 svāgatam |
 15 iti bruvāṇā svāsane niveśayāmāsa |
 priye ¹
 pūrvaṃ naiva vilokitakṣamadhupair ⁶⁾ naivopabhuktā punaḥ
 śrotraiḥ sundari te 'ṅgakalpalatikā- kīrtir janair bodhitā |
 sadṛyaś tvaṃ tu tathāpi me tvarayasi prollamya haddostaṭīm ⁷⁾
 20 āśliṣṭajjaladher ⁸⁾ ivāmbulabharīm jyotsnā śaśāṅkasya hi ||
 bahubhyāṃ parasparam samāśliṣyopaviviṣatuḥ |

śrīrādhā |
 kām āśāṃ ⁹⁾ avalambya tiṣṭhati pitur grāmas tavanandite ¹⁰⁾
 kasyaḥ kuṅkṣisudhāvinirgatam ¹¹⁾ idam saubhāgyaratnam vapuḥ |
 25 nānmā kena nirasyate pravadatāṃ pāpaugha ārdrah ¹²⁾ priye
 nūnaṃ naḥ sukṛtaṃ kim apy atisuraṃ ¹³⁾ gatyecha saṃsūcyate ||

śrīsaikhī |
 śyāmeti pravadanti mām priyatame nandiśvaro me jani-
 grāmaḥ premalateti nāma janani tāto 'bhilāṣābhidhaḥ |
 30 samprāptā navarūpavāibhava-guṇa- grāmān samākarnya te
 samkrītāsmi kayāpi bhāmini bhavat- saṃśliṣyapaṇyaśriyā ¹⁴⁾ ||

śrīrādhā |
 sakhi | pratyaham ihaivāgatya yathāsukham apūrvābhilāṣa-
 cikrīḍasva |

¹⁾ *kolē* ²⁾ *śāṅgī* ³⁾ *polla* ⁴⁾ *daso* ⁵⁾ *purascāritā* ⁶⁾ l. *akṣma*? ⁷⁾ Zoo schijnt er te staan. ⁸⁾ Staat er *āśliṣṭa* of *āśliṣṭa*? ⁹⁾ *āsām* ¹⁰⁾ l. *tavanandite*? ¹¹⁾ ? *sudhāvinirgatam* ls. ¹²⁾ *ārdrah* ¹³⁾ In marg. bij wijze van paraphrase: *devātugam* ¹⁴⁾ *paṇya*

etan me sakhi sadmasīmi vilasat- kāsāram atyujjvalam
 paśyendīvaralocane hi purataḥ suptāravindānanam |
 kāsmūrīrasarañjītāmbukiraṇair ¹⁾ unmidrasatkairavaṇ ²⁾
 vardhaproṣitabhartṛkaṇ ³⁾ puram iva ⁴⁾ preṣṭoditam ⁵⁾ tv ekataḥ
 5 eṣā candramayūkharañjitalatā satpallavālī priye
 yacchantīva vibhāti bhāsvaramaṇi- vrātān anekaprabhān |
 etat puṣkarīṇītatopavilasat- karpurapāṇṣūcchrayaṇ ⁶⁾
 līlayai nanu karṣati pratidiṣaṇ cetat tvayotkanṭhitam ||

śyāmāsakhī |

10 mayā tu vicintyaitad ihāgatam | tathā hi |
 eṣā rādhā rādhayaty arthajātam
 arthai rāddhā tv āśrītānāṃ mayetā |
 ko 'sminloke sarvakāmo 'lpaśāram
 hitvā ⁷⁾ kalpaṇ ⁷⁾ kalpavallīm upaiti ||

15 śrīrādhā |

 lalite | aticaturā śyāmā bhāmā ⁸⁾ |

lalitā |

 priye |

20 kāvyālāpasudhāsarin nirupama līlāmbhasāṇ vāpikā
 saujanyādiguṇaikaśevadhīr ⁹⁾ alaṇ saṃgītāsmāvanīḥ |
 premāmbhodhivibhāraramyaṇakarī trailokyaṣaṇjivini
 vidyā vārījalocane nipuṇatā ratnaughamañjūṣikā ||

śrīrādhā |

 priye me prahelikāṇ vīmṛṣa | tathā hi |

25 hīmaśāro 'pi sārāṅga(h) śṛṅgaḥīno 'ñjanaprabhaḥ |
 jānāsi tṛṣitaḥ kasmāt payo naiti śikhādharam ¹⁰⁾ ||

śyāmāsakhī |

 nakṣatram anunā muktam akhecaram anuttamam |
 kasmān nopaiti vāmoru candrakānanam āgatam ||

30 rādhā samīpe parito vilokayāmāsa |

 āvāṇ ¹¹⁾ ~ ~ ~ ~ ~ tam kṛṣāṅgi
 paśyāmi candrakadharaṇ puruṣaṇ striyaṇ vā ||

1) *kāsmūrīrasarañjītāraka* 2) *śāmaran* 3) I. misschien *vārdha* I. p. v. *vardha*
 4) *era* 5) *sie.* 6) *karpurapāṇṣūcchrayaṇ* 7) *hitvakalpāṇ* 8) I. *bhāt*? 9) *śevadhīr*
 10) Marginaalnoot bij *hīmaśāro*; *kṛṣṇasārah* *sārena* *hīnath* *sarāśabdena* *rahitatā* *san* *kṛṣṇa*
ity *avaśyaṃ*; bij *śikhādharam*; *śikhāṅgā* *ayrabhūge* *adharaśabde* *gasya* *tat* *payat*
payodharābharaḥ? *tam.* 11) Van hier tot en met *apa* *ca* (137. 11) in den tekst over-
 geslagen en, slecht leesbaar, in margine aangevuld.

śyāmā |

yāvan na paśyasi katham vada tāvad eṣa
trḍbādhiito 'pi punar eti payaḥ puroktam ||

śrīrādhā |

5 hamesamaṣṭiṁ ¹⁾ gataṁ candrakadharāṁ jānāsi |

śyāmā samāliṅgya |

ekagrāmanivāsinīṁ punar iyaṁ nandājirāndolinī
jānīyāṁ na katham vimugdhava — — hr̥ — saṁcāriṇīm |
tenaivāhaṁ (a)pūrvarūparavanā ¹⁾ saṁbōdhiito te 'ntikaṁ
10 saṁprāptāsmi varoru muṇca kapaṭā- kuṭaṁ sakhiṇāṁ puraḥ ||
api ca |

sakhi tava bāhulatābhilī śīśirikṛtam āturaṁ gātram |
dyudhunītaralatarāṅgair usrair iva tāpitam ²⁾ ||
sakhi | mām ājñāpayā kim api te hitam |

15 śrīrādhā |

kim apy ālekhyāṁ vicaya ³⁾ |

rātrir gamiṣyati bhavadvacanopacūraiḥ
saṁvīkṣiteṇa tava rupanidheḥ priyāyāḥ |
prātaḥ katham virahiteṇa hr̥dā subhāṣyaṁ
20 bāle samālikha nijānukṛtiṁ sukhāya ||

śyāmā sakhyā samānītalekhasaṁbhārais tāvad ātmavallabhaṁ śrīra-
dhāṁ vyalikhat |

śrīrādhā |

sakhi | kim likhasy ātmānukṛtiṁ vibhāya |

25 śyāmā |

tvayā pratibodhitayā mayā cintitam | mamāpi priyāvīyoge divā
kālanirgamo bhaviṣyati | ato mayā |

tvatsaundaryapayonidheḥ sakhi mayā netrotsavāyoddhṛtam
patrāmatramukhe niveśya sadaye ⁴⁾ yāvat punar darśanam |
30 matyedaṁ guṇabhūtayā ⁵⁾ surasudhā- saṁspardhi rūpāmṛtaṁ
nirvyājaṁ kila gokuleśvarasūto yatprāptaye ⁶⁾ muhyati ||
ity uktvā punar ātmānam alikhat | tathā hi |

maulau mañjuśikhaṇḍipicchanicayaṁ vyalolanetrāmbujam
suṇḍhasmeravibhūṣitādharapuṭam sākṛtāṅgatrayaṁ |
35 oṣṭhāveśitavenum ⁷⁾ utpaladala- ⁷⁾ śreṇim ⁷⁾ urasy udgalad-
gātraśrījītamannatham ca phalake svātmānam āropayat ||

¹⁾ Onzeker. ²⁾ Er ontbreken 4 morae. ³⁾ L. *vicaya*? ⁴⁾ *sadaye*. ⁵⁾ In margine hierbij: *ragyurāpa*. ⁶⁾ In margine: *gasya rūpāmṛtasya*. ⁷⁾ *ceṣamutpaladalaśreṇim*.

śrīrādhā citraphalakam ¹⁾ avalokya svagatam |
 aho kṛṣṇa eva vanitāveśeṇa tu nāgataḥ prāyaḥ sa eva |
 lalitāntike prakāśam |

5 paśya paśya sakhi nandanandano
 bhāti me yuvativeṣam udvahan |
 nāparo vigatakarmasamśrayam
 gātram arhati guṇatrayottaram ²⁾ ||

api ca |

10 sudhādher ³⁾ nirvāto vadi bhavati koṭīndunivahaḥ
 kalāṅkān nirmukto 'py apagatakuhūkroḍanilayaḥ
 sadā ⁴⁾ rākākrānto yugapad udito 'nantakalabhaḥ ⁵⁾
 kim aśyaḥ samprāpto jagati jagadāhlādakavidhim ||

lalitā |

15 priye | bhāti tu tathaiva yathā nirdiśati bhavati | kṣaṇāntare
 svayam eva sarvaṃ paktibhaviṣyati | alam saṃdehena |

tāvad gṛhākṛtṛyān nirvṛtān svāṅgaṃagatā ⁶⁾ vrajeśvarī kīrtir devī-
 putrikāpremanibaddhahṛdayā rādhāṃ ākārayati |

19 rādhe bālaṃṇālakomalabhujē ⁷⁾ susnigdhalolālake
 mugdhe ketakapatragātralatike lāvaṇyapāṭhoniḍhe ⁸⁾
 20 vatse khelasi kutra candracaraṇair āsvāditāntaṅgrhe
 mātīrā sākam upetya śeṣarajani- bhāgaḥ sukhaṃ niyatām ||

śrīrādhā |

sakhi | ambā samāgatā citraphalakam ācehādyatām |
 śyāmāsakhi tathaiva karoti |

25 tataḥ praviśati yathānirdiṣṭā kīrtiḥ | tathā hi |
 tāṭaṅkatāṇḍavitagaṇḍatātī tadīdvad- ⁹⁾
 raṇcatpaṭīkaṭītaṭīkṛtamekhalābhā ¹⁰⁾ |
 premāśrulocanapuṭīsupaṭīrapaṅka- ¹⁰⁾
 līptāpayodharaghaṭī prakāṭibabhūva ¹¹⁾ ||

30 śrīkīrtiḥ |

vatse | śrutam mayā kāpi gopakanyā nandanagarād upasthitā |
 māṃ pradaśaya |

śyāmāsakhi lajjayā vadanāravindam āvṛṇvānāvatasthe |

lalitā tu candrakavartīśalākayā darśayati |

1) citraṇ phā 2) gopā 3) sudhādher 4) ? madaḥ ls. 5) In margine: anantabhaḥ 6) kalābhā bhātati tathā 7) śaṇḍaṇḍa 8) lāvaṇya 9) Niet geheel zeker; tadīdvadrapatpaṭī pr. m., tadīdvadharapratpaṭī sec. m. 10) premāśr 11) prajayati

kīrtir vilokya mukhapaṭam apasūya citrakaphalakam grhītvā |
 eṣā rupasaridvarā sakhi kutaḥ prāptā manovāraṇo
 dhāvaṃ¹⁾ dhāvaṃ¹⁾ anekakarmasu muhuḥ khinno 'tra śāntim gataḥ
 netrāmbhojavahān sulolakavarī- śaivālamālodayān
 5 saṃvikṣyāsu mamekṣaṇorumakarī pātum samutsarpati ||
 rādhe putri | viśrāmaya tāvad atithisatkāraiḥ |

lalitā |
 mātāḥ | iyaṃ yaśodāyāḥ sakṣitanayā puspārtham āgatā saṃprati
 śrīrādhāmaitrīsampādanāyopasthitā | vadi te rocate pāñcalikālilāṃ²⁾
 10 kartum ākāṅkṣati |

kīrtir netrāyor vārileṣaṃ babhāra |
 sakhi lalite | kim atisaṃkucatī gātrapuṭake praviṣṭā |
 niḥsaṅkaṃ nanu mānasotpalatatau haṃśiva vallīśv iva
 śetphullāsu³⁾ caṣarghedī⁴⁾ tu hariṇi rodhaśv ivaṛdraṅkuraiḥ⁵⁾
 15 śīncantīva sudhābhir antaraḡṛhaṃ candraprabheva⁶⁾ smitair
 līlābhir navapallavair iva latā kṣelatv iyaṃ rādhayā ||

lalitā |
 mātāḥ | netrāyor jalāṃ kimity āvilīkaroṣi |

kīrtiḥ |
 20 bālye gauri yaśodāyābam anīṣaṃ⁷⁾ eikrīḍa mātur⁸⁾ grhe⁸⁾
 kṛdābhir bhavatīva bhānusutayā saṃpāditāṃ yat sukham
 tan me vāri vilocanān niragamāt saṃvikṣaṇād vaḥ priye
 vārdheḥ kulam atītya candrakiraṇaiḥ protsāhitaśyeva hi ||
 tava darśanena mayādyā priyasakhī yaśodaivānubhūtā | māṃ sam-
 25 āśliṣa |

bāhubhyāṃ śyāmāṃ tāvad āśleṣāya cakarṣa | ākarṣitāyā⁹⁾ abhyu-
 pāyāṅke¹⁰⁾ gopitaṃ citraphalakam papāta | āśleṣān nivṛttā¹¹⁾ kīrtir
 bhuvī patitam ālokyādāya vilokayati |

aho kaṣṇeyaṃ pratikṛtiḥ |

30 vahantī nīlābja-¹²⁾ dyutimadhurimāyaṃ śubhātanau
 vitanvatī keki- cchadapaṭalapātīm śīrasi ca |
 vivṛṇvānā hy antar- madanamadabādhām yuvatiṣu
 smitodrekaiḥ sācī- kṛtavapuṣi vaṃśīm vidadhatī ||
 lalite | kim anayā nirmitam uta naisargikam |

35 lalitā |
 mātāḥ | aṣṭā eva cāturyam aṅgulīpallavānām iti |

1) *dhāvaṃ dhāvaṃ dhāvaṃ* 2) *lilā* 3) Lees misschien: *set* 4) *Zóó* staat er duidelijk.
 Hoe te emendeeren? *sa* zou, zooals eblers, voor *ha* kunnen staan. 5) *candrapa* 6) Niet
 geheel zeker. 7) *anīṣaṃ* 8) *māturgrhe* 9) *ākārṣatāyā* 10) *āṅke* 11) *nivṛtta* 12) *nīlājra*

kīrtiḥ śyāmāpāṇipallavam ādāya cucumba | svasthān navaratnagha-
titāṃ ¹⁾ mudrikāṃ uttāryāṅgulidale yojayitum pravṛttā ²⁾ | tām ana-
nukūlām āloçya śuśoca |

śrīrādhā |

5 mātāḥ | kim śocasi |

kīrtiḥ |

putri |

saṃprītā tanutarapāṇipadnam aśyā
vāñchāmi svajanahite vibhūṣaṇena |
10 saṃyoktum katham atipīvarāṅgulīyaṃ
tanvāṅgyāḥ ³⁾ sapadi vibhūṣayen madīyaṃ ||

śrīrādhā |

adya madīyaṃ aṅgulīyaṃ aśyā aṅgulyā anukūlām bhāti | pra-
dīyatām |

15 iti svāṅgulīyakam prayacchati |

tadā śyāmā tu |

yat kīrtiyā prapañabhareṇa bhūṣaṇam hi
rādhāyāḥ priyasakhipāṇipallave prayuktam |
tan mene manasi mude ⁴⁾ varapriyāyāḥ ⁵⁾
20 prasthāno- citam iva vastu ⁶⁾ bhāviṣaṅgamasya ||

kīrtiḥ bhūyo bhūyo 'valokayati citraphalakam |

ayi lalite |

asminn adya vibhāti citraphalake kāpi cchavir gopater
nandasya pramadāmukhenduracitā hāṣye ca saṃvīkṣaṇe
25 kiṃ naivā ⁷⁾ hi bhavet ⁸⁾ tadīyatanayo ⁹⁾ vaṃśīdharo 'tīsruto
nūnam kāryaguṇā bhavanti nitarāṃ hetor guṇair nirmitā

kīrtiḥ svagatam |

ayam atiramaṇīyagātrayaṣṭir
yadi hi bhaven nanu ¹⁰⁾ gopavaṃśajannā ¹¹⁾ |
30 tam aham ananupṛṣṭanāmagotraṃ
vidhuvadanūṃ tanayāṃ niyojayāmi ||

prakāśam |

śyāme | yaśodāyāḥ kuśalam asti |

nandāvāso gokulān nandikeṣe
35 bhānor vāso rāvaler atra yāvat |
tāvad vatse saṅgamo nau na cābhūn
munam jantur neśvaraḥ svābhilāṣe ||

¹⁾ Zoo mijne gissing: 'khasatāṃ of varasatāṃ' hz. ²⁾ pravṛtta ³⁾ clattanāṅgyāḥ
⁴⁾ I. mude? ⁵⁾ carā is sec. m. ingevoegd. ⁶⁾ id. ⁷⁾ sic. ⁸⁾ bhavetadīya? ⁹⁾ Of
staat er (en moet men lezen?) na ta? ¹⁰⁾ gopavaṃśajannā

śy ā m ā |

mātaḥ | yaśodāpi pratikṣaṇaṁ bhavatīm smarati |

yā yāḥ kṛdās tvam cakarthāmba bālye

mātā goṣṭhe gopikānāṁ purastāt |

5 premāviṣṭā saṁsmarantī yaśodā

netrāmbhojād vāridhārāṁ sṛjantī ¹⁾ ||

ekadā dadhimanthānaṁ ²⁾ kurvaty ³⁾ aticapalena putreṇa prakṣo-
bhitāha ⁴⁾ |

kīrtiḥ |

10 kim āha |

śy ā m ā |

re re cañcala cūpalam tyajā purā

kīrtyā paṇo nirmitaḥ

pāñcālitanayāvivāhasamayē

jātaśya me putrikām |

svīyām datum aye na te ⁵⁾ punar iyaṁ

dṛṣṭvā vigītām gatīm ⁶⁾

15 nūnaṁ dāsyati goparājadayitā

vacū pramāṇīkṛtam ⁷⁾ ||

kīrtiḥ sahaśam |

aho yaśodā sarvaṁ smarati | samyak smāritāsmi tvayānaya pra-
stāvanaya | ito gatvā devī yaśodā sapraṇāmaṁ saṁdeśanīyā ma-
yoktvā | tathā hi |

20 kanyā te kamalekṣaṇā priyasakhi

prāyo gatā vismṛtiṁ

naivāhaṁ yaṁunopakaṇṭhavalaye ⁸⁾

vānīrasaṁveṣṭite |

līlāveśarasena te karatale

dattaḥ karo yo mayā

so 'yaṁ saṁphalito hiraṇyanikaśā ⁹⁾

yogo hi no sadmani ⁹⁾ ||

śyāme | yathāhaṁ yaśodātanayaṁ locanābhyāṁ vilokayāmi tathā

25 kathaṁ bhavet |

śy ā m ā |

mātaḥ | pralobhyāham ānayaṣye yadi te śraddhā | atha ca yo 'yaṁ

citraphalake ¹⁰⁾ mayā līlayā racitaḥ sa tata īśamnyūnaḥ ¹¹⁾ sarvo

'pi sa eva samyag vilokyatām |

30 kīrtis tathaiva punar vilokayati |

śy ā m ā |

kīrte ¹²⁾ paśya nirīkṣaṇe madhupates

tv evaṁvidhe visphurat-

karnāmbitakuṇḍale ca madana-

vyāmohake gaṇḍayoh |

bāhū rūpataṅginīsamuditau

vicīvanānyādr̥ṣau ¹³⁾

35 cintodrekavidhāyiniṁ bhagavato

vāṇī tu tatraiva hi ||

1) Zoo mijn gissing, de eerste syllabe van dit woord is onleesbaar, de twee anderen: *mānta*. 2) Zoo! I. *manthānta*? 3) *kurvato*. 4) *prachā*. 5) pr. m. *datumayenata*: de sec. m. geeft waarsch. het door mij opgenomene. 6) *gatiṁ*. 7) Lees misschien, *kṛtām* als appos. bij *gatiṁ*. 8) *kaṇṭha*. 9) Woordscheiding en beteekenis onzeker. 10) *lo* 11) ? staat er *īśamnyūnaḥ*? 12) *kīrte*. 13) Woordscheiding onzeker.

n e p a t h y e |

sāvadhānā bhavantu sāvadhānā bhavantu |

rājadvāre sārḍhayāmasya nādo

niḥsāṃasya prādur āsīd anūnaḥ |

5 netaḥ prāyaḥ ko 'pi bāhyaṃ prayātu

daṇḍyaḥ so 'yaṃ goparājasya bhānoḥ ||

ś y ā m ā |

koṣṭhapālaḥ prāya ākrośati | mayā katham gantavyam iti |

k ī r t i ḥ |

10 adya rādhāntikaṃ sthitvā prātar mayā saṃsmāritā gaccha nandī-
śvaram | āgaccha sadhnanīti |

kalpitavividhabhogopabāre praviṣṭaḥ sarvāḥ kīrtyavalambitapāṇir
ekato rādhāikataḥ śyāmeti |

15 bhuktvāmanā ruçiraṃ sitāvimaliṭaṃ pītvā payas talpage
rādhāśyāmalike niṣṭṭavanite ¹⁾ saudhe sudhāśobhite |

mugdhalāpabhujopagūhanarasa- kīrḍakalāpair alaṃ
rātriṃ nirgamayāmbabhūvatur ²⁾ amū vidyāprabodhāḥ iva ||

iti niṣkrāntaḥ |

|| i t i p a ṇ c a m o ' n k a ḥ ³⁾ ||

20 praveśakaḥ |

tataḥ praviṣataḥ paurṇamāsī śārādī ca |

p a u r ṇ a m ā s ī |

prīye śārādī | āvayoh samāgamo jātaḥ paraṃ tu vrajavanitānām
virahavedanām na sahāmi | tathā hi |

25 mayi samuditacandracandrikāvitānair
alaghuvinoditadiktateṣu bāle |

sarasi naṭati kairavāṅganāprapālī

pavanavidhūnitapallavāligītā ||

tvayi samuditaśālīpākagandhaiḥ

30 praśamitareṇuviyadvinoditoḍupaṅktyā |

vyathitahrdayagopakanyakāsamūho ⁴⁾

janayati me paritāpaśaśim ⁵⁾ antaḥ ||

ś ā r a d ī |

sakhi | kiṃ vidheyaṃ ⁶⁾ tāsāṃ tāpasāntyai |

¹⁾ *merita* ²⁾ *merita* ³⁾ Deze drie woorden door mij ingevoegd. ⁴⁾ *hanyakā* ⁵⁾

⁶⁾ *metrum* ⁷⁾ *metrum* ⁸⁾ *metrum*

paurnamā sī¹⁾ |

rādhām²⁾ āsāḍya²⁾ līlā- vidhanijadayitām³⁾ kāntakuñje⁴⁾ nivīṣṭaḥ
svātmā rāmo 'pi rāmā- caritagurutayā yāmunīye 'nubhaṅghe |
saṁdhatte naiva nunaḥ navanijavacanair⁵⁾ bodhitām yāminīm yā
saṁprāptā vatsarānte tvam iha sukhaguṇā śāradī matpurogā ||
ato 'yam āvābhyāṁ pratibodhanīyaḥ

śāradī |

bhavatu tathaiva |

ubhe parikramya |

10 sāyam gopāśadāmā- ŋkitakarakamaḥ dhūlidhūmrākāntaḥ
kāntaḥ gauvardhanīyair⁶⁾ nīrupa(ma)vibhavair nīlajīmūtagātram |
vanyālāṅkārahārvi-⁷⁾ kṛtasuracanaḥ gopitaḥ gopavargair
dūrād āyāntam āśā- gajam⁸⁾ iva⁸⁾ sasakhī śāradī taṁ dadarśa ||
sakhī pūṛṇime | gopava(r)gaḥ parito 'yam katham bodhyo
15 'lakṣyaḥ⁹⁾ tvayā⁹⁾ sthīyatām |
tataḥ praviśaty uktaveśo gopālāḥ |

gopālāḥ |

bho bho vāsyāḥ | gā(va)ḥ svavagoṣṭhaḥ nīyantām | vāvad
godobhasamayō bhavet tāvaj javaśaḥ¹⁰⁾ dīyantām |

20 sarve¹

yathājñāpayati devaḥ |

sapraṇāmaḥ nirgatāḥ |

praviṣṭe tāvad¹¹⁾ ubhe¹¹⁾ |

bhagavan | praṇavāvaḥ |

25 kṛṣṇaḥ |

ke bhavaṭyaḥ |

śāradī |

svāmin | āgāminīyāḥ śāradī rāsakṛdārthaḥ pratijñātaḥ gopīnām
puraḥ | sāhaṁ adya sapūṛṇīmā bhavantam smāraṇāya saṁprāptāsmi

30 kṛṣṇaḥ |

samyak smārito 'smi |

dhyānamudrāṁ nāṭayati |

tāvat purastād āvirbhūtā yogamāyā khyā sakhī |

jayatu jayatu devaḥ | ko nīyogaḥ |

1) pūrṇa^c 2) rādhābhāṣātapa 3) ? rādhā^c hs. 4) ex conj.; kabh^c hs. 5) nuna^c
6) pūṇa 7) 'sardha of 'sardha 8) pūṇa 9) lakṣyaṭaṇya 10) śie. 11) tavaṭubho

kṛṣṇaḥ |

yogamāye |

madāññayā pūrvam ivādhunāpi
vimohayaitad ¹⁾ vrajamaṇḍalam hi |
apūrvam aprākṛtavastujātam
rasāya ²⁾ tāvat tanu tanvi tūrṇam ||

yogamāyā

yathāññāpayati devaḥ |

iti niṣkrāntā yogamāyā |

10 kṛṣṇo 'pi tvarayā goṣṭham praviśya godohaṁ nivartya ³⁾ yaśodādīn
pūrvavat pratoṣya māyayā vrajajanān vimohayāmāsa | svayaṁ tu
tadā

vaiṣṇūn ādāya baddhvā śīrasi suradhanur- ⁴⁾ dīptabarhāvataṁsam ⁴⁾
siñjammañjīrabhūṣā- vṛtacaraṇayugo lolahārābhīrāmāḥ |
15 kāñcīmugdhāvalagno nasi lūlitamahā- śuktisūnuprakāśo
goṣṭhād ⁵⁾ oṣṭhāruṇaśrīr ⁵⁾ naṭavaravapuṣā raṅgam abhyājagāma ||

parito vilokyā |

aho atiramaṇīyam idaṁ kālindīkūlam |

karpūracchoṭadhūlī- ⁶⁾ lavam amaratātā- reṇusaṁprkṛtamādyad-
20 bhrīgālīgītam ⁷⁾ udyad- vidhuviśadakalā- ⁸⁾ cchādītāśeṣatāpam ⁹⁾ |
kūlam ¹⁰⁾ vātāvadhūta- sphuṭakumudalasat- keśaraiś cāmarābhair ¹¹⁾
āvitaṁ sarvato me prathayati nitarāṁ rāsālāsyāya cittam ||
bhavatu tāvad enāṁ mallikāmodamantharāṁ ¹²⁾ rākeśakararañji-
tāṁ ¹²⁾ rākātrīṇāṁ ¹³⁾ veṇunādenāhūtaballavo ¹⁴⁾ vallivellito 'haṁ
25 sammāmayāmi | tathā ca karoti |

vinidhāya manoharaveṇuṁ alam ¹⁵⁾ madhuraṁ ¹⁵⁾ madhure ¹⁶⁾
vadane ¹⁷⁾ vana m ā l ī |

gāyati mañjulabāsavinoditadevavadhūramitadyutiś ā l ī ||

cañcalacandrakabhūṣaṇabhūṣitakuñcitakeśakalāpavikāśī |

30 rādhikayā nijayā ¹⁸⁾ kalayā kalito lalito vitatāmbara p ā ś ī ¹⁹⁾ ||

muraliravākaraṇena praviṣṭāḥ ²⁰⁾ svagrāhakāryam ²¹⁾ ujjhīya ²²⁾
gopyaḥ |

kṛṣṇaḥ |

saṁbhinnavadanasetur ²³⁾ gopavadhūpaddhatiś caiśā |

35 āśu vidāritakūlā kariṇivānaṁkuśāyāmā ²⁴⁾ ||

1) 'getad 2) rāsāya 3) nikaṭṭha 4) Ex conj.: 'dhanadīptā' hs. 5) goṣṭhādoṣṭhā

6) karpūracchoḍa 7) 'sotam 8) 'visarāḍa 9) 'cchādītā' of is 'skhātita' bedewed?

10) kalām 11) cāmarābhair 12) 'manthamvārākeśa' 13) rākāṁ rātrīm 14) callatā

15) alammadhuraṁ 16) madhuraṁ 17) vanadane 18) nepayā 19) vitatāmbara 20) tā

21) saṁgrahamkā 22) ujjhīya 23) vadanasetur 24) karayā woordscheiding?

ākāśe |

bho bho ballavavyā¹⁾ vraje parito 'niṣṭam²⁾ avalokyatām iti |
tathā hi |

tā³⁾ nītāntaḥpradīpā³⁾ vrajavipinavadhūr⁴⁾ muktaparyāṅkabālā
5 hā kaṣṭam tyaktadehā- dyuparataviṣayā dhvastalajjā gurūpām |
tūrṇam vyatyastavastrā- bharaṇatanurūco bhīmakeśorubandhā
dūrād ākarṣayanti niśi nījaninadaiḥ kāpi dūtīva vaṁśī ||
api ca |

iyam adya samuddhātordhvakarṇā⁵⁾
10 taruṇī⁶⁾ tūrṇam abhaṅkta⁷⁾ bhaktavṛddhyā⁸⁾ |
upaviṣṭasuhṛjjanēṣu⁹⁾ bhoktuṃ
taralātūṇitatūlam¹⁰⁾ utpalākṣī ||

api ca |
aho gopo 'py ayaṃ vibhrāntaḥ | tathā hi |
15 vibhrānto muralīraveṇa capalo godolapātraṃ kare
kṛtvā kañjavilocano 'pi vṛṣabhaṃ baddhvā¹¹⁾ pade prṣṭhataḥ
dhūmre¹²⁾ tiṣṭha tavāpi veṇuviṣamo¹³⁾ varvarti kiṃ cetasi-
ty uktvā¹⁴⁾ kambalakandharo hi vṛṣaṇaṃ nirvyājam ākarṣati ||

kr̥ṣṇaḥ |
20 priye yoganāye | kaṣyākāśe¹⁵⁾ kalakalaḥ |

yogamāyā |

svāmin | kim aviditaṃ bhavatām | tava veṇuvivaravartinyā mayā-
karṣita-gopījanānām¹⁶⁾ ayaṃ ākrośaḥ | bhavantaṃ¹⁷⁾ tu¹⁷⁾ no¹⁷⁾
jānanti |

25 sākṣād viśvasamṛddhaye nijapadād āviṣṭam atyadbhutaṃ
gopālaṃ vapur udvahantaṃ adhunā vṛndāvane pāvane |
gopīnāṃ ciraśādhanoditaphalā- svādāya divyānane
veṇuṃ samādadhataṃ¹⁸⁾ tam¹⁸⁾ utpaladalaṃ¹⁸⁾ brahmcti naite viduḥ |

kr̥ṣṇaḥ |
30 tadā bhavadviṣayā etc nātrādhikārīṇaḥ | prasvāpaya tāvad enān
nijaśayyāyām |

yogamāyā saprapānam |

deva | tvadvimukhānām āvaraṇam evocitam | apasāritā mayāite
yathāsthānam |

1) 'callava' 2) 'niṣṭham' 3) Onzeker; nīṭāntāntaḥ 4) 'vipinā' 5) ? samuddhātordhvakarṇā 6) taruṇī 7) abhaṅkta 8) 'vṛddhyā' 9) suhṛjjanēṣu 10) sic 11) baddhvā 12) dhūmre 13) I. mīsch. 'vṛṣaṇo' 14) tyaktā 15) ex conj.; het. h. heeft slechts: priyeyogopimukhāśe 16) 'janānām' 17) ? bhavantaṃtaraṇa 18) samādadhataṃutpaladalaṃ

jñānaikadiṣyamūrter bhavataḥ svānandatuṣṭasya |
mayā ¹⁾ puṭite dṛśām vai vṛttiḥ kvāventane ²⁾ puṁsām ||
punar ākāśe sahasaivānakāvaghāta(ka)lakalaḥ |

kṛṣṇaḥ |

5 yogamāye |

vyomāṅgame madhurakaṅkaṇakiṅkiṇīnām ³⁾
nādo mṛdaṅgamurajānakavalla kīnām |
mugdhapralāpanivahaḥ surasundarīnām
kasmād udeti kusumotkaravarṣatīnām ||

10 yogamāyā |

deva | ete devagaṇāḥ sāksāt parapadanāyakaṁ sarvātmānaṁ sar-
veśvaraṁ nityaniravadyānantagaṇanilayam ⁴⁾ iha bhaktāvanāyāvīr-
bhūtam | brahmādidēvapṛārthanāyāvīrbhūtadevavadhūnām aneka-
sādhanaśiddhānām vinodāyopāttanaṭavaraveśam ālokyā saṁjñātā-
15 nandasamudohāḥ | bhavanmṛtyānukūlavādyasambhāram ādāya devāḥ
samupasthitāḥ |

kṛṣṇaḥ |

bhavatu tadā |

20 eśā brahmamayī sāksāt kelir advaitarūpiṇī |
dhyāyatām anurāgeṇa matsāmmidhyavidhāyini ||

santo 'nayā mamā vilāśasudhātāṇiyā
saṁśāragahvaraviḡāhanasvedakhinnāḥ |
yūṣyanti śāntim atulām (na) tathā kriyābhi(r)
yogair na candriyajanaḥ ⁵⁾ na tapobhir ugraiḥ ||

25 rājastanaḥ prakṛtibhir durvijñeyā ⁶⁾ durāgrahaiḥ |
sāttvikāḥ sādhaḥ śāntāḥ ⁷⁾ śraddhāyā dhārayanti tām ||

ākāśe |

katham iyaṁ ⁸⁾ advaitarūpiṇī |

30 candro muñcati keśarārūpakarān vṛkṣeṣu nānyādṛśām ⁹⁾
kāliṇḍipulināṁ sugandhamarutā gṛhṇāti cetasaḥ tathā |
gopānām vanitāḥ prayānti śataśo hitvāryamārgaṁ ¹⁰⁾ mudā
kāṁartāḥ punar eti karpapūṭake neṣat ¹¹⁾ praśāntaḥ kathā ||

kṛṣṇaḥ |

35 yogamāye | ko 'yaṁ vitarkayati mallilām | pratibodhaya tāvad
enam |

¹⁾ ? māyā ḥs. ²⁾ Corrupt. *keśare 'ntaḥ of the ne* ḥs. ³⁾ *kaṅkaṇakaṅkaṇaṇām*

⁴⁾ *mityānakhaḡhānandagaṇa*

⁵⁾ *śe*

⁶⁾ *dur*

⁷⁾ *śāntaḥ*

⁸⁾ *egam*

⁹⁾ *śe*

¹⁰⁾ *hitvā* ¹¹⁾ ? *neṣat* ḥs.

yoga m ā y ā |

naśā rātrih¹⁾ prākṛtā vyomacūṛin
nāyaṃ candrah²⁾ sāṃpratāṃ sindhujammā²⁾ |
divyaṃ sarvaṃ śuddhatattvātmakaṃ vai
5 yatra śrīmān³⁾ krīdate³⁾ pūrṇabodhaḥ ||

prākṛteḥ pariṇāmena vyomādi racitaṃ ca yat |
prākṛtaṃ tad anityaṃ hi karmajanyaṃ amaṅgalaṃ ||
muktagaṃyaṃ idaṃ sarvaṃ avāṃmanam⁴⁾ agocaram⁴⁾ |
pañcapaniṣadā⁵⁾ vedyaṃ nirguṇaṃ nityaṃ advayaṃ ||
10 aprākṛtākhyāṃ dravyaṃ hi saccidānandalakṣaṇaṃ⁶⁾ |
karmakālakriyātītaṃ avehi⁷⁾ brahmamaṇḍalam ||
idaṃ aprākṛtaṃ brahma- śarīraṃ prakṛtāv api |
mokṣaṃ sūkṣmadṛśaṃ yaccha- ty anubhāvaya tāṃ hṛdi ||

punar ā k ā ś e |

15 svāmīn | alam atiprasaṅgena | ānītā prāyaśo bhagavatā satyaśaṃ-
kalpena golokād iyaṃ lilā |

siddhānto 'yaṃ sāttvatānāṃ vimuktyai
nirdiṣṭo vai mūlabhūtāgameṣu |
nityaiśvarya jñānaśaktyādiyukto
20 devo divyo divyate divyarūpaiḥ ||

ity upararāma |

yoga m ā y ā |

deva | paśya paśya |

bhūṣābhūṣitakuṅkumārūparuco gopyo nikuṇjāntare
25 tūrṇaṃ candramarīcikā iya harid- ratnāgrasaudhāntare |
bhānor bhāsa ivāsītāmbujavane bhṛṅgākule⁸⁾ vārīda-
śreṇīṣv antaritājvaladyutikalā⁹⁾ dhūmeṣv ivāgneś chaṭāḥ ||

kṛṣṇaḥ |

svāgataṃ vo mahābhāgaḥ priyaṃ kiṃ karavāṇi vaḥ |
30 vrajaśyānāmaṃ kaccid¹⁰⁾ brūtāgamaṇakāraṇam ||
rajanī eṣā ghorarūpā ghorasattvanīsevītā |
pratiyāta vrajaṃ neha stheyaṃ strībhūḥ sumadhyamāḥ¹¹⁾

gopyaḥ |

muralīm abhiyojya mukhe bhavatā bhavatāpahareṇa hare 'bhihataḥ |
35 kva vayaṃ pratiyāma ito bhavato vacanāmṛtanīśayapāṇi kṛtāḥ ||
yadi no tava saṅgama eva tadā rajanī bhayadā śaśināpi dhṛtā |
kamaṇīya madhusmita¹²⁾ kā hi vāyājjaladhes tanayā caraṇa praśatā¹³⁾ |

1) *ratrī* 2) *siddhānt* 3) *krīdate* 4) *avāṃmanasaṃgocaram* 5) *paniṣad* 6) *saccidānanda*
7) *avehi* 8) *bhṛṅgākule* 9) *āśreṇīṣv* 10) *kaccid* 11) Deze beide śloka's in Bhāg. pur.
X. 29. 18. 19. 12) *śmitā* 13) zie: woordscheiding onzeker *vayayā jjaladhes*?

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

mātarah pitarah putrā bhrātarah patayaś ca vah |
vicinvanti hy apaśyanto mā kṛdhvaṃ bandhusūdhvasam ¹⁾ ||

g o p y a h |

[illegible]

k r s n a h

15 dṛṣṭaṇ vanaṇ kusumitaṇ rākeśakararaṇjitaṇ |
 yamunānilalīlajāt- tarupallavaśobhitaṇ ||
 tad yāta māciraṇ goṣṭhaṇ śuśrūṣadhvaṇ patīṇ satīḥ |
 krandanti vatsā bālās ca tāṇ pāyayata ⁶⁾ duhyata ⁶⁾ ||

g o p y a h |

na vayanṁ vanajākṣa vanaikarasā na gr̥haikarasā prajātiṁ cara-
 kim ⁸⁾ u ⁸⁾ vānanacandram apohya sukhāya puraṇṇa ⁹⁾ harer
 parihṛtya katham patiputrajanaṁ bhagavantam upetya vrajaṁ
 mānasakūlam ṛte varadā ¹⁰⁾ hṛdaye ¹⁰⁾ kim u gartarayo hy
 abhirāmaḥ ¹¹⁾ ||

k r s n a h |

	athavā madabhisnehād	bhavantyo yantritāṣayāḥ
	āgatā hy upapannam ¹² , vaḥ ¹²)	prīyante mayi jantavaḥ
30	tathāpi	
	bhartuḥ śuśrūṣaṇam strīṇām	paro dharmo hy amāyayā
	tad bandhunām ca kalyāṇyaḥ	prajānām cānupoṣaṇam
	duḥśīlo durbhago vṛddho	jaḍo rogy adhano 'pivā
	patih strībhir na hātavyo	lokepsubhir apātākī
35	asvargyam ayaśaṣyam ca	phalgu kṛechraṇ bhayāvaham
	jugupsitam ca sarvatra	aupapatyam kulastrīyāḥ ¹³)

¹⁾ Bhag. pur. l. c. 21. ²⁾ Er ontbreekt iets (metrum)! ³⁾ *huh* ⁴⁾ *suhyatam*
⁵⁾ *tānasaṁānu* ⁶⁾ *tānapāgataduḥkha*, doch vgl. Bhag. pur. l. c. 22. ⁷⁾ l. misssch.
caratāmah; voor *pramāta* heeft het hs. *pramāntin* ⁸⁾ Ex. conj.: *kya tu* hs.
⁹⁾ Ergens ontbreekt iets. ¹⁰⁾ ? *caratāhādage* hs. ¹¹⁾ Daarachter, in den tekst:
bharatīte śeṣaḥ ¹²⁾ *upatpennantat* ¹³⁾ Deze vier śloka's in Bhag. pur l. c. 23—26.

g o p y a h |

na vayanī kamaniya bhavantam ṛte puruṣaṁ kam apīha param
v i m ṛ ś ā m a h ¹⁾ |

yo hi mano ²⁾ suśarīram idaṁ sakalam suniviśya bibharti

5 n i k ā m a h ||

ucitaṁ na vibhāya tavāṅghriyugaṁ ³⁾ vrajanātha param katamaṁ
p r a v r a j ā m a h |

kiṁ hi jugupsitam etad alaṁ nirammu vṛthā pralagāma h ⁴⁾ ||

k ṛ ṣ ṇ a h |

10 śravaṇād darśanād dhyānān mayi bhāvo 'nukīrtanāt |

na tathā saṁnikarṣeṇa pratiyāta tato gṛhān ⁵⁾ ||

g o p y a h |

tathyaṁ idaṁ bhavato vacanaṁ bhagavan na kadāpi vṛthā
l a p i t a m t e |

15 sādhanam etad alaṁ hi rater nanu sā tu yadā kṛpayā

'p y u d i t ā t e ||

tvaṁ ⁶⁾ tu ⁶⁾ tayā vidhṛto na manāg ⁷⁾ api gantum alaṁ prabhava-
s y u d i t a m t e |

kiṁ na karoṣi mudā hṛdaye hṛdayeṣa vṛtaṁ na param

20 ś a p a t h a m t e ⁸⁾ ||

a p i e a |

maivaṁ vibho 'rhati bhavān gaditum nṛṣaṁsaṁ

saṁtyajya sarvaviśayāṁs tava pādāmule |

bhaktā bhajasva duravagraha mā tyajāsmān

25 d e v o y a t h ā d i p u r u ṣ o b h a j a t e m u m u k ṣ ũ n ⁹⁾ ||

k ṛ ṣ ṇ a h |

yadi mayā kadācid adharmavacanam uktaṁ syāt tadā bhavatībhīr
evam uktaṁ syād iti |

g o p y a h |

30 kathaṁ vismṛtaṁ prāg bhāṣitaṁ likhityā sthāpitam asmābhiḥ |
paśyatu bhavān |

k ṛ ṣ ṇ o v ā c a y a t i |

na mayy āveśitadhiyān kāmāḥ kāmāya kalpate ¹⁰⁾ |

bharjitāḥ kvathitā dhānāḥ prāyo bijāya neṣate ¹¹⁾ ||

35 i t i s v a n i g a d i t a m a v e k ṣ y a |

aho yūyaṁ siddhāḥ | parikṣārtham eva mayoktam | ato mām

ājñāpayantu bhavantyaḥ |

1) 'śāmo 2) sic 3) tavāṅghri 4) Deze regel niet in orde. 5) Bhag. pur. I. c. 27.

6) tvatū 7) manānāg 8) sapatham 9) Dit vers Bhāg. pur. I. c. 31. 10) kalpate

11) Bhag. pur. X. 22-26.

g o p y a ḥ |

tan naḥ prasīda vṛjinārdana te 'ṅghrimulaṃ

prāptā viśiṣṭya vasatīś tvadupāsanaśāḥ |

tvatsundarasmitanirīkṣaṇatīvrakāma- ¹⁾

5 taptātmanāṃ ¹⁾ puruṣabhāṣaṇa dehi dāṣyam ||

vikṣyālakāvyātamukhaṃ tava kuṇḍalaśrī-

gaṇḍasthalādharaśudhaṃ hasitāvalokam |

dattābhayaṃ ca bhujadaṇḍayugaṃ vilokya

vakṣaḥ śrīyaukaramaṇaṃ ca bhavāma dāṣyaḥ ²⁾ ||

10 kṣiṇas tu tadā svānurāgātīśayam ālakṣya |

tāsūṃ madhye kanakaparidhir ³⁾ nīlajīmūtagātro

mandasmero- llaṣitamukhavidhaṃ mugdhaveṇuṃ dadbhānaḥ

amṣavyāśaktamādyan- ⁴⁾ madhukarakuṣita- sphītamālābhīrāmaḥ

sāndhānandaikamurtir ⁵⁾ naṭavaravapuṣā kelim āviś cakāra ||

15 sūtra dhāra ḥ |

alam ativistareṇa | na vayanṃ prabhavāmo 'śya vicitrānantasakter

bhagavato lilāṃ ito darśayitum | yataḥ |

śāṇmāsikīm rātrim asarvarūpām ⁶⁾

tatāna ⁷⁾ svātmānam ⁷⁾ anekadhā yaḥ |

20 dvandveṣu koṭitrayaballavīnām

ataḥ paraṃ ko 'numayee caritram ||

iti niṣkīrṇtāḥ sarve ||

eṣā gopālāhlā kalayatu bhavatāṃ premavallīpiaroḥaṃ

sadbuddhī ⁸⁾ rāddhapāle vitaratu satataṃ dharmabuddhiṃ jaṇeṣu

25 jñānaṃ ⁹⁾ vairāgyam antar ⁹⁾ janayatu sudhiyāṃ durjanānāṃ vināśaṃ

saukhyāṃ no bhāvabhājāṃ vipulayatu yaśaḥ paśyatāṃ sajjanānām ||

antaryāmiprayukto ¹⁰⁾ 'yaṃ rāmakṣiṇo hares tanuḥ |

vaiṣṇavānāṃ vinodāya nāṭakaṃ vyatanod idam ||

|| i t i ś r ī g o p ā l a k e l i c a n d r i k ā b h i d h a ṃ

30 n ā ṭ a k a ṃ s a m ā p t a ṃ ||

1) 'kāṇḍastaptātmanā 2) Bhag. pur. X, 29: 58—59. 3) 'paridhi 4) 'vyāmakṣiṇānūṣṭhaṇ 5) 'mūrti 6) ? 'asarva' ls. 7) 'tatānamatmanānam 8) 'sadbuddhī 9) 'jñāna-vairāgya-gyānamantar 10) sic.

Lijst van opmerkelijke woorden en uitdrukkingen. ¹⁾

agresarikṣa 60. 29 (vooraangeaan).	gomayuka 128. 35 (bet.?).
aṅkurikṣa 131. 17.	gauravata 111. 29.
ativayas 67. 31 (hooftleeftijd).	gauvardhaniya 113. 11.
akarṇanta 95. 25; 117. 33 (tot aan	ghaṭṭa 77. 30, 31; 79. 8; 85. 22 (veer).
't ooreinde reikend, vgl. Bhartṛhari,	ekorikṣa 102. 39; 118. 15.
śṛṅgara 26. śṛavanapathaga).	carv-sam 85. 23.
aḍambara 60. 5 (bet.?).	ekrīdasva 135. 34 (corrupt?).
ārdrikṣa 127. 25.	ced. opmerkelijke plaatsing 67. 11; met
ārdribhuta 99. 21.	yadi 81. 11; 94. 7 (SPEYER, S. S.
āsannikṣa 56. 11.	§ 181, 3).
āsyavāsyā 71. 8, 10, vgl. 71. 17.	javasa 113. 19 (yavasa).
indirāpati 124. 25 (Viṣṇu-Kṛṣṇa).	jānubhaṅga 52. 33 (knieval).
īribha 78. 1 (nom. pr.?).	jhapatkāra 47. 28.
ūñch-sam, pra 93. 1.	ḍiṇḍira 112. 34.
uttarayati-sam 79. 21.	taukita (of ataukita) 76. 25.
udarīkaroti 120. 17 (bet.?).	tanurūha (met u) 96. 7.
udgrivikā 118. 25 (subst. f.?).	tapanaduhitr 65. 16 (yamunā).
uru voor partie : uruviddha 117. 34;	tu(m)ph 85. 37.
uruphalita 45. 20.	trayyanta 44. 13; 82. 11 (vedanta).
ullālayāna 16. 18 (voor ullalayamana?).	tribhaṅga 46. 1 en tribhaṅgin 124. 32
karṇākarṇikṣya 83. 21.	(drie buigingen hebbend; doelt blijk-
kalindaja 65. 34 (yamunā).	baar op de bevallig gekromde houding
kalināga 66. 20 (kaliyanāga).	van hals, middel en knieën, vgl. ook
kāśmīrirasa 136. 3 (safran).	118. 29; 137. 34).
kaṣṭhāyate 53. 9 (stok-stijf worden).	daṇḍayitr 53. 28.
kīrti 115. 19 en elders (naam van Rādhā's	dāmin 111. 19.
moeder).	dvārāyate 46. 9 (tot een (open) deur
kuntalita 123. 29.	worden: toegankelijk worden).
kṛṣṇā 83. 30; 124. 21 (yamunā).	nandikeśa 140. 34 (waarsch. plaats-naam).
khañjibhūta 53. 35.	nidrayita 53. 10.
khaṇḍopala 56. 20 (khaṇḍaśarkara).	nī-apa 118. 3; 119. 32 (met obj.
kharjūrikṣa 69. 3.	kalam enz.).
khala 45. 24 (zon?).	nirājana 48. 35; 131. 1 (met de in den
garuḍamayi 58. 14 (smaragd)	Śabdakalpadr. aangevoerde bet. van
gartapūrti 68. 25 (buik-, maagvulling).	arātrika): denominat. daarv. 131. 2.

¹⁾ Deze lijst bevat woorden en enkele uitdrukkingen en grammaticale vormen, die de aandacht verdienen, omdat ze of niet bekend zijn en, aan de samenstellers der Petersburgsche woordenboeken of niet door bewijspplaatsen gestaafd zijn, of om andere redenen opmerkenswaard schijnen. De beteekenis der meeste woorden is duidelijk, van velen daarentegen is zij, mij althans, onbekend.

- paktibhū 138. 15.
 padāyate 16. 10 (tot het (hoogste) oord worden).
 parpaṭa 56. 20.
 paśyukti 119. 17 (bet.?).
 pathonidhi 138. 19.
 pilū (met ū) 87. 15.
 puṭ-sam 101. 33.
 puṇyabharat 89. 7 (ben. van de yamuna?).
 pulkasaka 16. 22 (naam van zekere barbaren).
 pulla 99. 11 (64. 26?) (= phulla of corrupt?).
 pūpāyate 70. 27 (tot koek worden).
 pūli 70. 32 (soort gebak = pūlikā).
 pūlikā 76. 19.
 pratyālambha 117. 19 (het zich verzetten).
 prapūlikā 54. 9 (soort gebak).
 pramukhita 43. 7.
 pramlanayati 132. 7 (denomin. van pramlana, vgl. prasvinnayati).
 prasnut 109. 26.
 prasvinnayati 108. 5.
 premamaya 105. 31.
 prollāsa 96. 12; 112. 37.
 phenikā 56. 20 (zeker gerecht).
 bakūla (met ū) 61. 11.
 bhaktāyate 70. 25 (tot voedsel worden).
 bhānu 112. 26 en elders (vṛṣabhānu, naam van Rādha's vader).
 madhureṣa 102. 11 (= madhuripu).
 madhuśīrṣikā 65. 21.
 mādhuṅkarī 134. 5.
 mukurībhūta 61. 30.
 mudrikṛta 104. 26.
 muralikā 96. 24; 97. 20. 118. 29.
 muralī 44. 25; 83. 34 en elders (fluit).
 yathopaṇṇam 126. 25 (= °joṣam).
 yāmuniya 113. 3.
 rambhaṇa 48. 11 (geloei).
 rasālikā 56. 20 (zeker gerecht).
 rāmanāyaka 46. 10 (= rāmanātha).
 rāvali 140. 35 (waarsch. plaats-naam).
 rāsālāsya 43. 13; 111. 22.
 ruṣ-pari 64. 12.
 lul-pari 84. 11; -vi: vilulat- 6^e praes. kl. 101. 6.
 vidyaprabodha 142. 17 (zooveel als vi-dyādharma?).
 vivarikṛta 94. 19 (bet.?).
 vṛndāṭavī 95. 17 (= vṛndāvana).
 vṛndādevī 67. 25.
 vyāmohaka 141. 33.
 śāñc-ā 119. 17 (ophangen, bevestigen).
 śiṣ-mi (caus.) 80. 18 (= niḥśeṣayati).
 śu(m)ph-pari 85. 35.
 saṃlapin 132. 29.
 samalambana 66. 12.
 saṃmuccana 80. 33.
 sahasrabhūja 88. 16 (= Arjuna Kartavīrya).
 sāṅkurībhūta 92. 29; 98. 7.
 sardhayaṇa 142. 3 (persoon-naam?).
 sūñcita 114. 12 (part. praet. van den praesens-tam).
 śiñj 45. 38. 75. 8; 114. 11 (= śiñj).
 śiñjana 135. 10.
 sitayate 79. 25 (tot suiker worden).
 sīdhura 120. 9 (= sīdhu).
 śimantini 125. 7 (zekere struik of boom).
 śīrapaṇi 82. 34.
 sūnu 144. 15 (zon).
 sūcaka 76. 33.
 stubh-pṛa, caus. 117. 13; -sam. caus. 83. 37.
 snuti 110. 5.
 sphūryati 125. 27, sphūryat 134. 25 (= sphurati).
 smera 13. 8, 60. 5 en vele malen elders, subst. (glimlach).
 svajanayate 46. 8 (tot een verwant worden).
 haṣ-sam, caus. 69. 24.
 hastikurvanti 56. 2 (de hand leggen op).
 hrād 69. 32 (āhrād = āhlad).

M e t r a.

Pag. 43, r. 1—1 : śardūlavikrīḍita.	Pag. 50, r. 8—11 en 13—16 : śardūla-
.. .., r. 6—9 : id.	vikrīḍita.
.. .., r. 11—14 : combinatie van vau- śasthabila en upen- draavajrā, r. 18—21 : triṣṭubh.
.. .., r. 17—20 : combinatie van upa- jati en vaiṭaliya., r. 24—27 : śardūlavikrīḍita
.. .., r. 21—22 : upagīti, r. 28—29 : śloka.
.. .., r. 26—29 : śardūlavikrīḍita, r. 35—38 : śālinī.
.. 44, r. 13—16 : id.	.. 51, r. 2—9 : drie śloka's.
.. .., r. 22—25 : id., r. 22—23 : ārya.
.. .., r. 32—35 : vasantatilaka, r. 26—27 : upagīti
.. 45, r. 3—6 : śardūlavikrīḍita., r. 31—p. 52, r. 3 : drie upagīti's.
.. .., r. 11—14 : combinatie van vai- taliya en aupacchan- dasika	.. 52, r. 8—11 : śardūlavikrīḍita.
.. .., r. 17—20 : śardūlavikrīḍita., r. 13—16 : sragdharā
.. .., r. 23—24 : śloka., r. 19—20 : śloka.
.. .., r. 26—27 : gīti., r. 24—25 : gīti.
.. .., r. 31—34 : śardūlavikrīḍita, r. 30—33 : twee śloka's.
.. 46, r. 4—5 : upagīti.	.. 53, r. 4—11 : twee śardūlavikrī- ḍita's.
.. .., r. 6—10 : śardūlavikrīḍita, r. 12—13 : upagīti
.. .., r. 15—18 : id., r. 14—15 : śloka
.. .., r. 27—30 : rathoddhata., r. 28—29 : āryā.
.. .., r. 33—36 : vasantatilaka, r. 32—33 : udgīti.
.. 47, r. 6—9 : svāgata.	.. 54, r. 1—4 : śardūlavikrīḍita.
.. .., r. 11—14 : id., r. 9—10 : gīti (?)
.. .., r. 16—19 : śardūlavikrīḍita., r. 11—14 : sragdharā.
.. .., r. 21—22 : śloka	.. 55, r. 1—4 : id.
.. .., r. 25—28 : śardūlavikrīḍita., r. 7—10 : praharsinī.
.. .., r. 35—36 : gīti., r. 12—15 : twee śloka's.
.. 48, r. 10—13 : sragdharā., r. 18—19 : upagīti.
.. .., r. 16—19 : svagatā, r. 24—25 : āryā.
.. .., r. 21—24 : id., r. 29—30 : śloka.
.. .., r. 25—28 : rathoddhata.	.. 56, r. 6—7 : upagīti.
.. .., r. 29—32 : svāgata	.. 57, r. 18—19 : śloka.
.. 49, r. 2—3 : śloka., r. 22—25 : twee śloka's.
.. .., r. 11—12 : gīti., r. 31—35 : upagīti
.. .., r. 25—28 en 30—33 : vasanta- tilaka.	.. 58, r. 2—3 : id.
.. 50, r. 5—6 : upagīti., r. 4—7 : śardūlavikrīḍita.
, r. 10—11 : upagīti.
, r. 14—15 : id.
, r. 20—21 : id. (?)
, r. 24—27 : vasantatilaka.
, r. 29—30 : gīti.

Pag. 59, r. 2—5 : sragdharā.	Pag 71, r. 13—20 : twee śārdūlavikrī-
„ „, r. 8—9 : śloka.	„ „, r. 26—29 : sragdharā.
„ „, r. 12—15 : mālīnī.	„ „, r. 31—34 : id.
„ „, r. 23—24 : upagīti.	„ 72, r. 4—7 : vasantatilaka.
„ „, r. 32—35 : sragdhara.	„ „, r. 9—16 : sragdhara en man-
„ 60, r. 3—6 : śārdūlavikrīḍita.	„ „, r. 17—20 : dakranta gecombi-
„ „, r. 9—12 : vasantatilaka	„ „, r. 21—27 : śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 14—17 : id.	„ „, r. 31—32 : gīti.
„ „, r. 34—35 : upagīti.	„ 73, r. 2—5 : śālinī.
„ 61, r. 6—9 : rathoddhata	„ „, r. 9—10 : udgīti.
„ „, r. 18—21 : sragdharā.	„ „, r. 14—15 : upagīti.
„ „, r. 24—27 : śikhariṇī.	„ „, r. 16—19 : praharsiyī.
„ „, r. 30—31 : upagīti.	„ „, r. 20—23 : śālinī.
„ „, r. 33—34 : ārya.	„ „, r. 32—35 : svāgatā.
„ 62, r. 4—5 : upagīti.	„ 74, r. 4—5 : udgīti.
„ „, r. 9—12 : sragdharā.	„ „, r. 9—10 : id.
„ „, r. 17—18 : āryā.	„ „, r. 16—17 : upagīti.
„ „, r. 22—25 : śikhariṇī.	„ „, r. 18—19 : āryā.
„ 63, r. 1—4 : śārdūlavikrīḍita.	„ „, r. 20—21 : upagīti.
„ „, r. 10—11 : śloka.	„ „, r. 22—23 : id.
„ „, r. 22—23 : āryā.	„ „, r. 29—30 : ārya.
„ „, r. 26—29 : sragdharā.	„ 75, r. 2—3 : upagīti.
„ „, r. 34—p. 64, r. 1 : twee śārdū-	„ „, r. 7—10 : śālinī.
„ „, r. 7—14 : metrisch?	„ „, r. 13—14 : upagīti.
„ „, r. 20—23 : śārdūlavikrīḍita.	„ „, r. 15—16 : id.
„ „, r. 26—33 : twee idem	„ „, r. 17—18 : udgīti.
„ 65, r. 5—8 : id	„ „, r. 26—29 : śālinī.
„ „, r. 12—13 : udgīti	„ „, r. 31—32 : udgīti.
„ „, r. 15—18 : sragdharā	„ „, r. 35—38 : twee upagīti's.
„ „, r. 21—22 : śloka	„ 76, r. 3—4 : id.
„ „, r. 31—34 : śārdūlavikrīḍita.	„ „, r. 7—10 : śālinī.
„ 66, r. 9—12 : id.	„ „, r. 12—15 : śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 18—29 : drie śālinī's	„ „, r. 17—20 : śikhariṇī.
„ „, r. 34—35 : śloka	„ „, r. 22—23 : āryā.
„ 67, r. 5—8 : śārdūlavikrīḍita.	„ „, r. 27—30 : śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 31—35 : twee idem.	„ „, r. 34—37 : śālinī.
„ 68, r. 10—13 : id.	„ 77, r. 7—10 : rathoddhata.
„ „, r. 20—23 : triṣṭubh.	„ „, r. 12—13 : metrisch?
„ 69, r. 2—5 : śārdūlavikrīḍita.	„ „, r. 15—18 : śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 11—14 : id.	„ „, r. 20—23 : id.
„ „, r. 18—21 : id.	„ 78, r. 3—6 : rathoddhata.
„ „, r. 24—25 : udgīti.	„ „, r. 8—9 : upagīti (defect!).
„ „, r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita.	„ „, r. 11—14 : śikhariṇī.
„ „, r. 35—p. 70, r. 2 : śikhariṇī.	„ „, r. 17—20 : śārdūlavikrīḍita.
„ 70, r. 17—20 : śārdūlavikrīḍita.	„ „, r. 23—26 : sragdharā.
„ „, r. 25—28 : vasantatilaka.	„ „, r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 31—32 : upagīti.	„ 79, r. 2—5 : sragdharā.
„ 71, r. 5—8 : vasantatilaka.	

Pag. 79, r. 7—8 : arya.	Pag. 86, r. 32—35 : śalinī.
.. .., r. 10—13 : śārdūlavikrīḍita.	.. 87, r. 2—3 : upagiti
.. .., r. 16—19 : id., r. 8—11 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 21—27 : mayūragati., r. 13—16 : id.
.. .., r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita., r. 18—21 : aupacchandāsika (?).
.. 80, r. 1—4 : sragdhara., r. 26—27 : upagiti.
.. .., r. 6—9 : śārdūlavikrīḍita, r. 31—34 : śārdūlavikrīḍita
.. .., r. 11—14 : vasantatilaka	.. 88, r. 1—4 : śikhariṇī.
.. .., r. 15—18 : mayūragati., r. 6—7 : śloka.
.. .., r. 20—23 : id, r. 9—12 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 26—29 : vasantatilaka, r. 14—17 : prthvī.
.. .., r. 31—34 : id., r. 22—25 : śalinī.
.. 81, r. 2—3 : upagiti, r. 26—29 : rathoddhatā.
.. .., r. 4—5 : āryā.	.. 89, r. 2—5 : aupacchandāsika.
.. .., r. 7—10 : mayūragati., r. 7—8 : id. (b).
.. .., r. 20—21 : upagiti., r. 16—19 : śalinī.
.. .., r. 26—27 : id., r. 23—26 : śikhariṇī.
.. .., r. 29—30 : id	.. 90, r. 2—5 : sragdhara
.. .., r. 32—35 : śārdūlavikrīḍita., r. 12—13 : metrum?
.. 82, r. 11—22 : drie id., r. 15—18 : aupacchandāsika (?).
.. .., r. 31—35 : śalinī (ontbr. iets?), r. 21—22 : udgiti.
.. 83, r. 2—3 : metrum?, r. 29—32 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 7—8 : upagiti.	.. 91, r. 9—10 : śloka.
.. .., r. 10—11 : āryā, r. 12—13 : id.
.. .., r. 13—14 : śloka, r. 17—20 : sragdhara.
.. .., r. 23—26 : śārdūlavikrīḍita, r. 26—27 : upagiti.
.. .., r. 30—31 : upagiti., r. 29—30 : metrum? id?
.. .., r. 33—34 : giti	.. 92, r. 2—5 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 36—37 : āryā., r. 7—10 : sragdhara.
.. 84, r. 2—3 : upagiti., r. 17—20 : puspitagrā.
.. .., r. 5—8 : vasantatilaka, r. 22—25 : soort van id.
.. .., r. 10—11 : upagiti., r. 27—30 : śalinī.
.. .., r. 12—15 : mayūragati., r. 31—34 : śikhariṇī.
.. .., r. 16—20 : id.	.. 93, r. 2—5 : praharṣiṇī.
.. .., r. 22—25 : śalinī., r. 8—9 : āryā.
.. .., r. 27—30 : śārdūlavikrīḍita., r. 12—15 : śalinī.
.. .., r. 32—35 : svagata., r. 21—22 : upagiti.
.. 85, r. 2—3 : upagiti, r. 29—32 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 5—6 : śloka., r. 34—35 : upagiti.
.. .., r. 9—12 : śārdūlavikrīḍita.	.. 94, r. 2—5 : sragdhara.
.. .., r. 16—19 : id., r. 9—12 : praharṣiṇī.
.. .., r. 22—25 : id., r. 18—21 : twee upagiti's.
.. .., r. 27—30 : śalinī., r. 23—26 : śalinī.
.. .., r. 32—35 : acht dactyli., r. 28—29 : upagiti.
.. 86, r. 2—5 : mālīnī., r. 31—34 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 7—10 : śārdūlavikrīḍita.	.. 95, r. 2—5 : praharṣiṇī.
.. .., r. 12—15 : rathoddhatā., r. 7—10 : puspitagrā.
.. .., r. 19—22 : śārdūlavikrīḍita., r. 12—15 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 25—28 : id., r. 17—20 : śikhariṇī.

Pag. 15, r. 21—25 : śārdūlavikrīḍita.	Pag. 104, r. 32—35 : śikhariṇī.
" " , r. 28—31 : śālinī.	" 105, r. 4—p. 107, r. 23 : śloka's.
" " , r. 33—36 : id.	" 107, r. 24—27 : puṣpitaḡrā.
" 96, r. 1—2 : upagīti.	" " , r. 28—31 : malinī.
" " , r. 4—5 : id.	" 108, r. 3—6 : sragdharā.
" " , r. 7—8 : ārya.	" " , r. 9—10 : gīti.
" " , r. 11—14 : śikhariṇī.	" " , r. 12—13 : upagīti.
" " , r. 19—22 : śālinī.	" " , r. 14—15 : gīti.
" " , r. 24—25 : śārdūlavikrīḍita.	" " , r. 21—22 : ārya.
" " , r. 28—29 : id.	" " , r. 25—28 : śārdūlavikrīḍita.
" " , r. 32—35 : praharṣiṇī.	" " , r. 31—34 : id.
" 97, r. 1—7 : rathoddhatā.	" 109, r. 2—5 : id.
" " , r. 10—17 : twee śālinī's.	" " , r. 9—12 : rathoddhatā.
" " , r. 20—23 : vasantatilaka.	" " , r. 13—16 : viyoginī.
" " , r. 26—29 : id.	" " , r. 19—22 : śālinī.
" " , r. 32—35 : aupacchandāsika.	" " , r. 24—27 : id.
" 98, r. 6—9 : sragdharā.	" " , r. 33—36 : id.
" " , r. 11—17 : soort van aupacchandāsika.	" 110, r. 4—7 : sragdharā.
" " , r. 22—23 : śloka.	" " , r. 11—14 : śārdūlavikrīḍita.
" " , r. 26—29 : sragdharā.	" " , r. 17—18 : ārya.
" " , r. 31—34 : id.	" " , r. 25—28 : śārdūlavikrīḍita.
" 99, r. 5—8 : praharṣiṇī.	" " , r. 31—32 : gīti.
" " , r. 12—15 : sragdharā.	" 111, r. 10—13 : śārdūlavikrīḍita.
" " , r. 16—19 : id.	" " , r. 19—22 : id.
" " , r. 25—28 : id.	" " , r. 27—30 : id.
" " , r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita.	" " , r. 33—36 : śikhariṇī.
" " , r. 35—38 : id.	" 112, r. 2—5 : rathoddhatā.
" 100, r. 2—5 : śālinī.	" " , r. 19—26 : twee śārdūlavikrīḍita's.
" " , r. 7—10 : puṣpitaḡra.	" " , r. 34—37 : id.
" " , r. 18—21 : malinī.	" 113, r. 3—6 : id.
" " , r. 23—26 : id.	" " , r. 19—20 : upagīti.
" " , r. 32—35 : id.	" " , r. 25—28 : mandākrantā en sragdharā.
" 101, r. 3—6 : sragdharā.	" " , r. 30—33 : sragdharā.
" " , r. 18—21 : svagatā.	" 114, r. 3—6 : rathoddhatā en svagatā.
" " , r. 25—33 : aupacchandāsika's.	" " , r. 12—15 : śārdūlavikrīḍita.
" 102, r. 2—13 : drie idem.	" " , r. 27—36 : twee śloka's.
" " , r. 15—26 : drie puṣpitaḡra's.	" " , r. 32—33 : metrisch?
" " , r. 29—35 : twee viyoginī's.	" 115, r. 4—7 : śālinī.
" " , r. 36—39 : śārdūlavikrīḍita.	" 116, r. 2—5 : śārdūlavikrīḍita.
" 103, r. 1—4 : viyoginī.	" " , r. 10—13 : id.
" " , r. 6—9 : śārdūlavikrīḍita.	" " , r. 25—28 : id.
" " , r. 11—12 : udgīti.	" " , r. 31—34 : vasantatilaka.
" " , r. 19—20 : upagīti.	" 117, r. 2—5 : sragdharā.
" " , r. 26—29 : śārdūlavikrīḍita.	" " , r. 18—21 : śālinī.
" " , r. 31—34 : śālinī.	" " , r. 27—30 : id.
" 104, r. 5—8 : śārdūlavikrīḍita.	" " , r. 33—36 : id.
" " , r. 14—17 : id.	
" " , r. 22—27 : id.	

Pag. 118, r. 2—5 : śārdūlavikrīḍita.	Pag. 131, r. 19—22 : śālinī.
.. .., r. 7—8 : upagīti., r. 33—36 : id.
.. .., r. 12—15 : sragdharā.	.. 132, r. 4—7 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 17—20 : śārdūlavikrīḍita., r. 10—11 : upagīti.
.. .., r. 23—26 : sragdharā., r. 14—15 : id.
.. .., r. 29—32 : id., r. 18—19 : id.
.. 119, r. 1—4 : id., r. 25—26 : id.
.. .., r. 16—19 : śārdūlavikrīḍita., r. 28—29 : id.
.. .., r. 30—33 : id., r. 30—31 : udgīti.
.. 120, r. 7—14 : twee rathoddhata's	.. 133, r. 5—8 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 16—19 : svagatā, r. 10—13 : śālinī.
.. .., r. 23—30 : twee viyoginī's., r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 32—35 : id.	.. 134, r. 7—10 : id.
.. 121, r. 14—17 : śālinī., r. 16—19 : id.
.. 122, r. 3—6 : śārdūlavikrīḍita., r. 28—31 : id.
.. .., r. 9—12 : vasantatilaka.	.. 135, r. 9—12 : id.
.. .., r. 17—20 : śārdūlavikrīḍita., r. 17—20 : id.
.. .., r. 23—26 : svagata., r. 23—26 : id.
.. .., r. 28—31 : śārdūlavikrīḍita., r. 28—31 : id.
.. 123, r. 6—9 : vasantatilaka.	.. 136, r. 1—8 : twee idem.
.. .., r. 23—26 : śārdūlavikrīḍita., r. 11—14 : śālinī.
.. .., r. 28—31 : svagata., r. 19—22 : śārdūlavikrīḍita.
.. 124, r. 1—4 : twee śloka's., r. 25—26 : śloka.
.. .., r. 7—10 : vasantatilaka, r. 28—29 : id.
.. .., r. 20—33 : 3 maal combinatie van vanśasthā en upendravajra (?)., r. 31—p 137, r. 5 : vasantatilaka
.. .., r. 35—36 : śloka.	.. 137, r. 7—10 : śārdūlavikrīḍita
.. 125, r. 6—9 : vasantatilaka, r. 12—13 : upagīti (?).
.. .., r. 12—15 : praharṣiṇī., r. 17—20 : vasantatilaka.
.. .., r. 18—21 : puṣpitaḡrā., r. 27—30 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 24—27 : śārdūlavikrīḍita., r. 33—36 : id.
.. .., r. 30—33 : vasantatilaka.	.. 138, r. 4—7 : rathoddhata
.. 126, r. 2—5 : pṛthvi., r. 9—12 : śikharīṇī.
.. .., r. 7—10 : bhujaṅgaḡrayata., r. 18—21 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita., r. 26—29 : vasantatilaka.
.. 127, r. 15—18 : id.	.. 139, r. 2—5 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 25—28 : id., r. 13—16 : id.
.. .., r. 31—34 : id., r. 20—23 : id.
.. 128, r. 5—8 : rathoddhata., r. 30—33 : śikharīṇī.
.. .., r. 15—18 : śālinī.	.. 140, r. 8—11 : praharṣiṇī.
.. .., r. 27—30 : id., r. 17—20 : id. afgewiss. met ?
.. .., r. 33—36 : śārdūlavikrīḍita., r. 23—26 : śārdūlavikrīḍita.
.. 130, r. 2—5 : aupacchandāsika., r. 28—31 : puṣpitaḡrā.
.. .., r. 13—16 : śārdūlavikrīḍita., r. 34—37 : śālinī.
.. .., r. 18—21 : id.	.. 141, r. 3—6 : id.
.. .., r. 24—27 : vasantatilaka., r. 12—15 : śārdūlavikrīḍita.
.. .., r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita., r. 20—23 : id.
.. 131, r. 6—9 : sragdharā., r. 32—35 : id.
	.. 142, r. 3—6 : śālinī.
, r. 14—17 : śārdūlavikrīḍita.

Pag. 142, r. 25—32 : aupacchanlasika	Pag. 147, r. 34—37 : verzen van acht
„ 143, r. 2—5 : sragdhara.	anapaesten (toṭaka)
„ „ , r. 10—13 : id.	„ 148, r. 2—3 : śloka.
„ 144, r. 3—6 : upendravajra.	„ „ , r. 5—12 : verzen van acht
„ „ , r. 13—16 : sragdhara.	anapaesten.
„ „ , r. 19—22 : id.	„ „ , r. 14—17 : twee śloka's.
„ „ , r. 26—30 : anapaestisch en	„ „ , r. 19—26 : anapaestisch.
dactylisch	„ „ , r. 28—36 : vier śloka's.
„ „ , r. 34—35 : upagiti.	„ 149, r. 2—8 : anapaestisch en
„ 145, r. 4—7 : sragdhara.	dactylisch
„ „ , r. 9—12 : upajati.	„ „ , r. 10—11 : śloka.
„ „ , r. 15—18 : śardulavikṛīḍita.	„ „ , r. 13—20 : dactylisch.
„ „ , r. 25—28 : id.	„ „ , r. 22—25 : vasantatilaka.
„ 146, r. 1—2 : upagiti.	„ „ , r. 33—34 : śloka.
„ „ , r. 6—9 : vasantatilaka.	„ 150, r. 2—9 : twee vasantatila-
„ „ , r. 19—20 : śloka	ka's.
„ „ , r. 21—24 : vasantatilaka.	„ „ , r. 11—12 : combinatie van
„ „ , r. 25—26 : śloka.	mandākraṇṭā en
„ „ , r. 29—32 : śardulavikṛīḍita.	citrālekha.
„ 147, r. 2—5 : śalinī.	„ „ , r. 13—14 : sragdhara.
„ „ , r. 6—13 : vier śloka's.	„ „ , r. 18—21 : indravajra en u-
„ „ , r. 17—20 : triṣṭubh.	pendravajra.
„ „ , r. 24—27 : śardulavikṛīḍita.	„ „ , r. 23—26 : sragdhara.
„ „ , r. 29—32 : twee śloka's	„ „ , r. 27—28 : śloka.

Addendum en Corrigendum.

Op pag. 19, noot 2 Het is mij intusschen gebleken, dat deze wijze van versiering geen gegeven is ter tijd-bepaling van ons tooneelstuk, daar ze reeds door Bhartṛhari vermeld wordt: śṛṅgāraśataka 47: nāsāgramuktāphalacchalena.

Pag. 99, r. 9 l. bhavatibhis i p v. bhayatibhis.

LE ROMAN DE PHLORIOS ET PLATZIA PHLORE

PUBLIÉ

avec une introduction, des observations et un index

PAR

D. C. HESSELING

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam

AFDEELING LETTERKUNDE

N I E U W E R E E K S

DEEL XVII. N°. 4

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1917

A

HUBERT PERNOT

Hommage sympathique à l'ami et au Français.

INTRODUCTION.

I.

Analyse du roman d'après la version grecque.

Un noble chevalier de Rome et sa belle épouse regrettant de ne pas avoir d'enfants, font vœu d'aller faire un pèlerinage au sanctuaire de Saint-Jacques-de-Galice. La jeune femme devient enceinte : on se met en voyage pour l'Espagne. Le roi de ce pays, un Sarrasin nommé Philippe, attaque avec son armée les pèlerins : le chevalier romain et un grand nombre de ses compagnons de voyage sont tués, son épouse devient la servante et bientôt l'amie de la reine espagnole, qui tâche de la consoler de son malheur. La reine s'appelle Kalliotera, la captive Topatzia. Un jour la reine lui fait porter une étoffe précieuse venue de la Dalmatie.

Au mois de mai les deux femmes accouchent le même jour de deux superbes enfants, la reine d'un garçon qu'on nomme Phlorios, son amie chrétienne d'une fille appelée Platzia Phlore „parce qu'elle avait la fraîcheur du lis”. La chrétienne ne survit pas à ses couches. Les enfants grandissent. Le roi ordonne à son fils d'aller à l'école, mais Phlorios n'y consent qu'à condition que Platzia Phlore l'y accompagne. Après un certain temps d'instruction, la lecture du „livre d'amour” (c'est-à-dire d'Ovide), révèle à Phlorios sa passion pour sa belle compagne ; il n'a des yeux que pour elle et dorénavant il se soucie de tout enseignement comme „d'une toile d'araignée.” Son précepteur s'en plaint auprès de son père et lui signale la cause de l'indifférence de son élève. Le roi voulant séparer le couple, invite Phlorios à se rendre à Montorion pour y compléter ses études : il y sera le bienvenu auprès du duc, son parent. Mais le fils refuse de quitter Platzia Phlore, qu'il déclare aimer plus que sa vie. Cependant il se conforme à la volonté de son père lorsque celui-ci lui promet que la jeune fille le rejoindra bientôt : pour le moment elle doit tenir compagnie à la reine qui, feignant une indisposition, s'est alitée. Le jeune homme prend congé de sa belle ; elle lui donne une bague dont le saphir perdra son lustre dès que celle qui l'a donnée se trouvera en danger.

A Montorion le duc s'efforce en vain de faire en sorte que Phlorios oublie son amour; il ne prend aucun plaisir aux fêtes qu'on donne en son honneur. Le roi Philippe de son côté veut se débarrasser de Platzia Phlore, qu'il soupçonne d'avoir ensorcelé son fils à l'aide d'un breuvage magique; de concert avec son épouse il ordonne à son sénéchal de lui envoyer, comme venant de la part de Platzia Phlore, une volaille empoisonnée. Assis à table, entouré de ces chevaliers, le roi reçoit des mains du sénéchal une belle volaille, que, d'après les paroles du traître, la noble Platzia Phlore présente à Sa Majesté. Il en découpe une aile et la jette à un de ses chiens, qui tombe raide mort. Platzia Phlore est accusée d'avoir attenté à la vie du roi, et comme la pauvre fille ne réussit pas à trouver une seule parole pour attester son innocence, elle se voit condamnée à être brûlée vive. Conduite au lieu du supplice, elle déplore l'absence de Phlorios, son seul protecteur.

A cette heure même, Phlorios s'éveille plein d'inquiétude, il regarde sa bague et la voyant terne il emprunte à un ami des armes et un cheval et se précipite au secours de sa bien-aimée. A son arrivée le bûcher est déjà allumé. Sans être reconnu il promet son aide à la victime et lui demande l'explication de ce qui se passe. Platzia Phlore lui raconte la ruse du sénéchal, sur quoi le jeune chevalier s'adresse au peuple, déclare fausse l'accusation portée contre la jeune fille et provoque en duel l'accusateur. Dans le combat qui suit Phlorios reste vainqueur, il tue le sénéchal et retourne à Montorion après avoir recommandé Platzia Phlore aux soins du roi.

A Montorion il explique son absence en disant qu'il a passé son temps avec de belles dames, mais il reste triste et lorsque le duc lui envoie deux jeunes filles qui par une coquetterie éhontée tachent de le séduire, il reste insensible à leurs paroles et à l'étalage de leurs appas. Le roi Philippe, renseigné sur l'état d'âme de son fils, trouve un autre moyen de se débarrasser de Platzia Phlore: sur l'avis de sa femme il vend la jeune fille à des marchands étrangers. On l'invite à revêtir ses plus beaux vêtements prétendant que Phlorios est revenu de Montorion et désire lui parler. A la vue de la beauté extraordinaire de Platzia Phlore les marchands offrent de vrais trésors de l'or, des boucliers, des animaux et une coupe artistement ornementée. Le marché est conclu et la jeune fille est emmenée par les étrangers; sa profonde douleur émeut tout le monde et touche même le cœur du roi et de la reine.

Une seconde fois la bague merveilleuse avertit Phlorios d'un danger; il accourt aussitôt, mais cette fois il vient trop tard. Il fait des reproches amers à ses parents et il déclare son intention

d'abandonner sa famille et tous les honneurs qui l'attendent pour se mettre à la recherche de son amie. Le roi doit acquiescer à la décision de son fils : il lui fait un long discours plein de conseils sur la manière dont on doit se conduire en voyage : ce sont surtout la modestie et la largesse qu'il lui recommande. La reine répète ces conseils en peu de paroles ; en outre elle lui donne une bague magique qui préserve le porteur de toute mort violente.

Phlorios se met en route accompagné de nombreux chevaliers. Après quelques jours il découvre les traces de Platzia Phlore : l'hôtesse d'une auberge où l'on passe la nuit est frappée de la ressemblance qu'elle remarque entre le jeune seigneur et une jeune fille qu'elle vient d'héberger et qui, en compagnie de riches marchands, est partie pour l'Égypte. On se rend immédiatement à Alexandrie et à l'hôtel où Phlorios descend il apprend que celle qu'il cherche est allée à Babylone ; comme preuve de sa reconnaissance pour les informations qu'on lui donne, il remplace un verre cassé par une précieuse coupe d'argent. Les renseignements reçus à la première auberge ont été récompensés par le don d'une belle ceinture et d'un riche vêtement tout neuf. D'Alexandrie on part pour Babylone.

A Babylone son hôte lui raconte que les marchands ont vendu la jeune fille à l'émir, qui la garde dans une tour dont l'accès est surveillé par un châtelain impitoyable. Les largesses que fait Phlorios pour se gagner l'amitié de son hôte, lui font apprendre encore davantage. On lui fait une description détaillée de la tour, qui porte sur son sommet une fontaine dont l'eau miraculeuse se trouble à l'approche d'une jeune fille qui a commis une faute. Le châtelain est joueur et avide d'argent : c'est de ce côté qu'il faut l'attaquer.

Phlorios va le trouver. Il est sans armes et par son habile langage il entre en relation d'amitié avec le gardien sévère. Celui-ci, gagné par la ressemblance de Phlorios avec sa prisonnière, accepte de jouer avec le jeune homme, qui gagne la partie, mais refuse l'argent et lui en donne par dessus le marché. Le lendemain on dîne ensemble : de riches présents offerts par Phlorios font du châtelain un ami dévoué. Alors Phlorios lui raconte le véritable but de son voyage ; son nouveau confident lui suggère un stratagème pour y arriver. Le mois de mai, la fête de Pâques fleuries, approche ; de tout côté on viendra apporter des fleurs que l'émir enverra aux belles dames de son entourage. Le jeune homme n'aura qu'à se cacher dans une des corbeilles de fleurs pour être introduit dans la tour. Il le fait, mais à deux reprises sa ruse est sur le point d'être découverte : d'abord l'émir, en prenant quelques roses, touche la tête de l'intrus, ensuite

une des demoiselles de Platzia Phlore pousse un grand cri en voyant sortir la tête d'un chevalier d'une des corbeilles. Mais la singulière ressemblance que ce chevalier présente avec sa maîtresse lui fait comprendre que c'est Phlorios; elle garde son sang-froid et elle raconte à ses compagnes accourues que c'est un oiseau qui l'a effrayée. Enfin les amants sont réunis et se dédommagent dans la chambre de la jeune fille des privations que la séparation leur a fait souffrir.

L'émir mis en éveil par l'eau de la fontaine, demande à voir Platzia Phlore. Lorsqu'on lui apprend qu'elle est indisposée, il va la visiter et la trouve endormie dans les bras de son amant. Il se retient avec force de les tuer sur-le-champ et demande au conseil des grands seigneurs de sa cour de prononcer un jugement. Les jeunes gens sont condamnés au bûcher. Phlorios veut passer sa bague protectrice aux doigts de sa bien-aimée, mais celle-ci refuse et les amants tendrement entrelacés sont jetés dans les flammes. La force magique de la bague est telle que le feu s'éteint. Le peuple voyant le couple indemne et chantant les louanges de Dieu, invoque la miséricorde de l'émir pour ces innocents. L'émir se montre clément, on délivre les amants de leurs liens et on demande à Phlorios d'où il vient et comment il s'est introduit dans la tour. Il répond qu'il est le fils du roi d'Espagne, que l'amour pour Platzia Phlore lui a fait surmonter tous les dangers et que, grâce à l'art de sa mère, experte en philosophie, il a pu franchir le seuil de la prison. A ces mots l'émir, parent du roi d'Espagne, court embrasser les amants, il les comble de ses bienfaits, fait célébrer leur mariage et les renvoie à leur patrie. Là ils sont reçus avec magnificence; un second mariage royal a lieu et toute la cour, tout le peuple d'Espagne se convertit à la religion des grecs orthodoxes. La ville de Rome choisit Phlorios pour son roi.

II.

Hypothèses sur l'origine du roman. La version grecque est le remaniement d'un poème italien. L'auteur et la date de la version grecque. Quelques complets du cantare et tableau de concordance.

§. 1. L'histoire qu'on vient de lire se retrouve avec des variations plus ou moins importantes dans presque toutes les littératures de l'Europe. Aujourd'hui on est d'accord que toutes ces versions ne sont que des traductions ou des remaniements d'un original français, composé au XIIme siècle, qui nous a été conservé dans deux rédactions différentes, l'une faite à l'usage des classes supérieures de la société l'autre d'un

caractère plus populaire. ¹⁾ C'est de la version populaire du poème que dérivent les traductions dans les langues de l'Europe méridionale.

Inutile de dire que les savants ne se sont pas arrêtés à ces résultats assez sûrs. On s'est demandé d'où venait cette histoire qui sous tant de rapports rappelait des mœurs étrangères au monde occidental. Les réponses désignaient tantôt l'Orient, tantôt Byzance comme lieu d'origine. En faveur de l'Orient on a allégué surtout : *a.* que le noyau du récit (amour de deux enfants élevés ensemble, séparation par les parents, aventures et voyages des héros, réunion des amants) est un motif très répandu dans les romans persans du temps des Sassanides ; *b.* que ce même motif est traité dans les Mille et une Nuits. On y trouve encore cette particularité que le jeune homme, déguisé en femme, s'introduit dans le harem du calife ; il se trompe de porte et vient chez la sœur de ce dernier. De même Phlorios se glisse dans la prison et manque d'être découvert, parce qu'il se montre trop tôt.

Voici ce qui a paru militer en faveur d'une origine byzantine : *a.* dans le poème français les parents de Floire s'opposent à son mariage à cause de la condition inférieure de Blanchefleur, dans le monde oriental cette différence de position sociale n'aurait pas été un obstacle ²⁾ ; *b.* les noms propres ont l'air d'être traduits du Grec : Floire répondrait à *Ἄλσος* ou à *Ἀλφειός*, Blanchefleur à *Ἀνθρακίς* ou à *Ἀνθρόπη*, Fenice à *Φοινίξ* etc.

Reste un grand nombre de particularités qui peuvent être rattachées aussi bien à Byzance qu' à l'Orient, et dont quelques-unes peuvent appartenir à la forme la plus ancienne du récit. Je n'en signale qu'une seule, la ressemblance extraordinaire du héros et de l'héroïne qui aide Phlorios à retrouver Platzia Phlore. Ainsi l'hôtesse d'une auberge donne des indications sur le chemin à prendre, parce que la personne de Phlorios lui rappelle une jeune fille qu'elle a reçue chez elle il y a quelques jours (v.v. 1220, 1227—1229) ; à Babylone le châtelain favorise l'entreprise du héros, parce que celui-ci ressemble étrangement à Platzia Phlore (v. 1408) et grâce à cette même ressemblance la servante de la jeune fille reconnaît dans l'intrus l'amant de sa maîtresse (v.v. 1607, 1631). Qu' y a-t-il au fond de tout cela ? Flore et Blanchefleur étaient-ils primitivement frère et sœur ? Et faut-il chercher l'origine lointaine du sujet dans un pays comme l'Égypte où le mariage consanguin était permis ? Ou bien doit-on aller plus

¹⁾ *Floire et Blanchefleur*, poèmes du XIIIe siècle, publiés avec une introduction, des notes et un glossaire par Édestand du Meril. Paris 1856.

²⁾ Je fais observer qu'elle l'aurait été très peu à Byzance. On peut dire la même chose au sujet de la différence de religion ; le roman de Digenis en fournit la preuve.

loin encore et penser à une époque de promixuité sexuelle? . . Nous n'avons aucune envie de nous lancer dans de telles considérations, qui ne promettent aucun résultat sûr; toutefois nous nous étonnons que cette curieuse ressemblance n'ait pas été discutée par les critiques.

Les deux opinions émises sur l'origine du poème ont ceci de commun qu'elles reposent sur la ferme conviction que le poème français est une traduction ou un remaniement. Or c'est justement ce qui nous paraît très difficile à prouver. M. Leendertz ¹⁾ relève dans le roman quelques incohérences qui sans doute peuvent provenir de fautes de traduction, mais qu'on peut aussi bien expliquer d'une autre façon. Accordons-lui cependant que ce sont en effet les erreurs d'un homme qui comprenait mal ce qu'il voulait rendre en langue française; est-ce une preuve que le roman tout entier est l'imitation d'un original étranger? Ne se peut-il que l'auteur se soit trompé dans certains détails empruntés à différentes histoires qui lui étaient connues soit par un texte écrit soit par la voie orale? Certes, les éléments constitutifs de son poème sont en grande partie d'origine orientale ou byzantine; un roman grec comme l'histoire de Daphnis et Chloé lui a peut-être suggéré certains traits de ses héros, mais tout cela ne nous contraint pas à lui refuser l'honneur d'avoir composé ce charmant conte d'amour. ²⁾

Nous n'avons pas insisté sur la valeur intrinsèque des rapprochements qu'on a faits entre le poème français et les récits orientaux; nous avouons qu'ils nous semblent assez vagues. Si nous avons dit deux mots sur la question compliquée des origines du roman, c'était pour faire ressortir la différence qui existe entre emprunt de matériaux et traduction complète. Avant tout nous nous méfions de l'hypothèse des „originaux perdus”, dont vraiment on a abusé. Gidel en avait besoin pour rattacher une grande partie de la littérature populaire grecque à des poèmes écrits en ancien français; d'autre part le livre de Gaston Paris sur la littérature française au moyen âge contient tout un chapitre consacré à des romans mis en fran-

¹⁾ Dans l'introduction à son édition de la version néerlandaise du poème *Floris ende Blancefloer* van Diederie van Assenede, uitgegeven door Dr. P. Leendertz Jr., Leiden 1912, M. Leendertz a traité à fond tout ce qui se rapporte à l'origine du roman. Pour des détails plus précis nous renvoyons le lecteur à cette excellente étude. Presqu'en même temps que l'édition publiée par M. Leendertz a paru L. Ernst, *Florie und Blantschefflor*, Studie zur vergleichenden Literaturwissenschaft, Strassbourg 1912. Ce travail ne s'occupe pas des versions méridionales du poème.

²⁾ N'oublions pas que ceux qui soupçonnent une origine étrangère sont enclins à négliger les détails qui prouveraient le contraire. Ainsi le fait qu'on donne aux jeunes gens Ovide comme livre de lecture est bien caractéristique pour l'éducation du moyen âge occidental; il serait arbitraire d'attribuer cette particularité à un traducteur.

cais et remontant à des originaux grecs qui auraient existé et se seraient perdus. Le grand nombre de ces pertes prétendues dans les deux littératures suffit à les révoquer en doute.

Si l'on pouvait admettre que ces romans grecs perdus avaient appartenu à la littérature populaire, dont en Grèce on ne faisait pas grand cas, on s'expliquerait encore la disparition de quelques uns, mais la date des écrits français qui en seraient des traductions nous force à les rapporter à une époque où l'on n'écrivait qu'en grec ancien. Or des monuments de ce genre disparaissent rarement sans laisser de trace.

§ 2. Mais revenons à la version grecque que nous allons publier. Elle est la traduction ou plutôt le remaniement d'un poème toscan, intitulé *Il cantare di Fiorio e Biancifiore* et datant du XIVème siècle. L'importance de ce poème et ses rapports, d'une part avec l'original français, d'autre part avec un roman espagnol, avec le *Filocolo* de Boccace et avec notre version grecque ont été mis en lumière par M. Crescini, dans son beau livre *Il cantare di Fiorio e Biancifiore*, Bologna 1889—1899, deux volumes in 8, publiés en 202 exemplaires numérotés. M. Crescini a montré à l'évidence que ce *cantare* se rattache par l'intermédiaire de poésies du nord de l'Italie à la version populaire de l'original français (*o. l.* II p. 14), qu'il a été la source du roman espagnol et de notre poème grec (*o. l.* I p. 81—86), et que Boccace s'en est servi pour écrire son premier roman, le *Filocolo* (*o. l.* I p. 32—80, II p. 1—28)¹. Le roman de Boccace forme un gros volume de près de 800 pages petit in 8°, le poème italien, tel qu'il nous est conservé dans les plus anciens manuscrits, ne compte que 1104 vers, divisés en 138 couplets (ottave rime). Cette différence d'étendue provient surtout de ce que Boccace a fait du simple conte médiéval un livre surchargé des ornements mythologiques et allégoriques qu'aimait la renaissance; en outre il a développé le thème en y ajoutant un grand nombre d'aventures et en donnant l'explication psychologique du caractère des personnages, chose dont se souciaient fort peu les conteurs médiévaux. Il suffit de citer un seul exemple de ce procédé. Dans le *cantare*, comme dans les autres versions de *Flore et Blanchefleur*, le sénéchal poursuit l'héroïne simplement parce qu'il est méchant et que son maître le lui ordonne; dans le *Filocolo* il aime lui-même

1. Profitant des recherches faites par M. Crescini, j'ai étudié dans un article intitulé *Floris ou Blanchefleur in Zuid-Europa* (de Gids 1916 II, p. 147 et suiv.) les versions méridionales du poème en cherchant de mettre en lumière comment les différents traitements d'un même sujet répondent aux divergences psychologiques qu'on constate entre les Italiens, les Espagnols et les Grecs.

la jeune fille et c'est par le dépit d'un amour froissé que Boccace a expliqué sa haine féroce.

À côté de l'accroissement dû à l'auteur du roman, il faut tenir compte du fait que Boccace a connu une rédaction du *cantare* moins succincte que celles qui nous ont été conservées. A vrai dire le texte que nous en possédons est tellement resserré qu'il paraît plutôt l'abrégé d'un poème qu'une œuvre originale.

Voyons maintenant comment l'auteur de la version grecque a traité son modèle. Il l'a suivi de beaucoup plus près que Boccace : néanmoins il s'est permis assez de liberté pour amplifier le texte en y introduisant des détails de son invention. On peut se demander si, comme Boccace, il avait à sa disposition un texte moins écourté que le nôtre. Il est vrai que la version grecque, seule parmi les rédactions méridionales ¹⁾, nous apprend que l'émir avait l'intention d'épouser Blanchefleur et que le mariage des héros est célébré une seconde fois en Espagne : une troisième particularité, la mort de Blanchefleur un an après celle de son mari, n'est mentionnée que dans le manuscrit de Vienne (voir ci-dessous p. 19), qui est le plus jeune. Toutefois il faut se garder d'attacher trop d'importance à ces deux détails qui peut-être sont dûs à l'esprit moralisateur du traducteur : une union illégale le choquait : nous verrons ci-dessous qu'il laisse de côté un passage où l'émir est représenté comme un voluptueux, qui passe chaque nuit avec une autre femme ; un mariage contracté devant un infidèle n'avait pour lui qu'une valeur provisoire. ²⁾

M. Crescini (o. l. p. 467) a établi que la rédaction du *cantare* dont s'est servi le poète grec, ressemblait à celle qui nous a été conservée par un groupe constitué par deux manuscrits de Paris (*D* et *E*, d'après la notation de M. Crescini) et par un manuscrit de Florence (*C*). Cependant la ressemblance dont parle M. Crescini est très relative et n'exclut pas de grandes différences. Les couplets assez nombreux du *cantare* qui sont propres au groupe *C D E* et que M. Crescini n'a pas admis dans son texte, n'ont pas d'équivalent dans la version grecque. ³⁾ Cette observation nous porte à supposer que le traducteur avait sous les yeux un manuscrit du

¹⁾ Crescini, *o. l.* I, p. 468.

²⁾ De même l'auteur de *Belhandedos et Cheysantza* fait suivre l'union de ses héros par un mariage devant l'évêque de la capitale (Voir Legrand, *Biblioth. gr. catal.* I, p. 168, v.v. 1330 et suiv.).

³⁾ *D* a intercalé un couplet entre les couplets 51 et 52, et deux couplets entre 61 et 62, 69 et 70; *C* et *D* ont ajouté un couplet entre 14 et 15, 46 et 47, 72 et 73, 90 et 91, 125 et 126, et quatre couplets entre 56 et 57; *E* a un couplet de plus entre 107 et 108, 125 et 126. Cela fait un total de 14 couplets (= 112 vers) dont on ne trouve rien dans le poème grec.

cantare qui s'éloignait assez de ceux que nous connaissons, hypothèse qui est confirmée par les remarques suivantes.

1°. La version n'a rien qui réponde aux couplets 1 (prologue), 43 (une députation rapporte au roi la provocation en duel de Fiorio), 68 (le patron du navire des marchands salue les messagers du roi), 76 (l'émir garde dans sa tour cent jeunes filles; chaque nuit il en choisit une), 78—88 (les parents de Fiorio font ériger un cénotaphe pour Bianciflore dans l'espoir de tromper son ami), 96 et 97 (l'aubergiste Biligiantie recommande à Fiorio de descendre à l'hôtel de Dario où il trouvera bon accueil), 119 (le châtelain annonce à Fiorio qu'il le cachera dans une corbeille remplie de fleurs). Il est probable que le traducteur a rejeté les couplets 1 et 76, qu'il jugeait superflus ou inconvenants: admettons ensuite que par une négligence vraiment extraordinaire il a sauté les couplets 43, 68, 96, 97, 119, dont cependant les derniers contiennent des détails importants et même indispensables: il reste toujours la série de onze couplets (78—88) qu'il était impossible de ne pas remarquer et où il n'y a rien qui eût pu le scandaliser.

2°. Dans trois passages les événements se succèdent dans un autre ordre que dans le *cantare*: les noms de la reine et de sa captive, ainsi que l'arrivée d'une étoffe de la Dalmatie (v.v. 112—122 = couplet 9)¹⁾, sont mentionnés après le récit des confidences que se font les deux femmes; Blanchefleur prononce sa prière après le coup d'épée porté par le sénéchal (v.v. 688—701 = couplet 50); l'épisode du verre cassé a lieu dans la seconde auberge (v.v. 1267—1275 = couplet 94). La conclusion s'impose que dans le manuscrit du *cantare* que suivait le traducteur grec, les couplets 10, 51, 95 précédaient les couplets 9, 50, 94 du texte actuel. Or, dans *C D* le couplet 9 vient aussi après 10 (il manque dans *E*) et l'ordre 51, 50 s'observe également dans *E* (pas dans *C, D*), mais en vain on cherche parmi les variantes données par M. Crescini un exemple de 95 précédant 94. Les trois transpositions, prises ensemble, confirment donc que le modèle du remaniement grec, quoique apparenté au groupe *C D E*, avait son caractère propre.

3°. En discutant la valeur des deux manuscrits que nous connaissons du poème grec, nous montrerons que la traduction a été faite sur un original dont le texte dans plusieurs passages était obscur (voir ci-dessous ch. III). Dès à présent nous osons dire que le poète

¹⁾ Le *cantare* fait donner l'étoffe à Topatzia, parce qu'elle excelle dans l'art de broder, dans la version grecque la reine en revêt son amie.

grec avait affaire à un manuscrit défectueux, et plus ou moins différent de tous ceux que nous a fait connaître M. Crescini.¹⁾

Comparé au *cantare* italien, le remaniement grec porte un caractère rhétorique et moralisateur. C'est dans ce sens que le texte a été amplifié. L'auteur aime à insérer de beaux discours qui remplacent quelquefois un ou deux vers du poète italien (exemples: v.v. 158—166, 201—209, 406—426, 1091—1148, 1151—1168, 1475—1520); il montre une vraie virtuosité à former de longs adjectifs, exprimant les rares qualités de ses héros (exemples: v.v. 154 et suiv., 190 et suiv., 732 et suiv., 790 et suiv., 1712 et suiv.); les figures rhétoriques qu'il affectionne sont la palilogie, qui consiste à commencer un vers par le mot qui finit le vers précédent (exemples: v.v. 382—383, 443—444, 459—460, 568—569, 1209—1210, 1570—1571, 1690—1691, 1762—1763) et l'interruption (exemples: v.v. 543, 1198, 1490, 1491, 1492). L'enjambement, chose rare dans la poésie du peuple, se rencontre chez lui très souvent et quelquefois au détriment de la clarté (exemples: 241—242, 332—333, 461—462). Il résulte de tout cela un style verbeux et ampoulé qui cependant ne manque ni de vivacité ni de force.

Nous avons vu que l'auteur laisse de côté ce qui est trop contraire à la morale chrétienne et qu'il tient à régulariser l'union de Phlorios et de Platzia Phlore par un mariage ecclésiastique; son caractère de moraliste se manifeste d'une façon positive par les leçons de conduite qu'il donne, là même où elles sont assez déplacées. Dans le *cantare* le roi d'Espagne se contente de dire à son fils qui part à la recherche de son amie: „a tutta gente dona e fa larganza ed usa cortesia et leanza” (couplet 90); l'auteur grec a développé ces simples paroles dans deux discours, l'un fait par le père et l'autre par la mère du jeune homme. Les conseils du père occupent 57 vers (1091—1148), ceux de la mère 17 (1151—1168); ils rappellent les leçons de sagesse qui forment le poème à Spanéas (cf. Krumbacher, *Gesch. der byz. Lit.*, p. 802 et suiv.). Que des parents donnent de longs conseils à un fils partant en voyage, c'est sans doute la chose la plus naturelle du monde, mais l'auteur n'a pas senti qu'il est bizarre de faire prêcher la morale par un couple qui ne recule devant aucun crime. Cette considération n'entraine pas

¹⁾ Le plus ancien texte du *cantare* que nous connaissons a déjà assez de passages corrompus, cf. Crescini, *o. l.* I, p. 57 et suiv.

²⁾ L'excès, on peut dire la caricature, de cette figure sont les *στίχοι ἀμυζαντοί* de Tzetzes; Krumbacher (*Gesch. der byzant. Lit.*, p. 534 et suiv.) en donne des exemples amusants.

dans l'esprit du poète : pour lui les préceptes de la sagesse sont toujours bons à entendre, n'importe qui les énonce.

§ 3. Le texte ne nous donne aucun renseignement sur le poète grec. Krumbacher (*Gesch. der byz. Lit.* p. 868) a cru en trouver un dans les derniers vers du poème, où nous lisons que les parents de Phlorios avec tous leurs sujets sont convertis *εἰς πίστιν τὴν καθολικὴν* 'Ρωμαίων ὀρθόδοξων (v. 1794 de notre édition). Les paroles citées prouveraient, d'après Krumbacher, que l'auteur de la version était un Franc hellénisé, un gasmule peut-être : un grec aurait changé ces paroles que le savant allemand traduit par „zum orthodoxen katholischen Glauben." Pour lui le fait que le père de Platzia Phlore est, comme dans le *cantare*, un chevalier *romain* qui fait un pèlerinage à Saint-Jacques-de-Galice, doit être interprété de la même façon. Il me semble que l'opinion de Krumbacher repose sur une erreur de traduction : *εἰς πίστιν τὴν καθολικὴν* 'Ρωμαίων ὀρθόδοξων signifie „à la religion grecque orthodoxe". Un Franc hellénisé aurait dit simplement „la religion catholique" ou, mieux encore, „la religion des Latins". Le traducteur grec n'avait aucune raison de changer les noms des lieux de l'original ; il nous raconte une histoire qui s'est passée *ἐν παλαιαῖς τοῖς χρόνοις* (v. 21. Pour lui il n'y avait dans ces temps anciens qu'une seule religion chrétienne, celle qui dans sa pureté primitive était conservée par les 'Ρωμαῖοι ὀρθόδοξοι. Nous avons vu que la version a un caractère essentiellement grec : rien n'y vient appuyer la thèse de Krumbacher.

Pour notre part, nous croirions volontiers que le traducteur était un ecclésiastique grec, un moine probablement. Ce ne sont pas seulement les traits dominants de son œuvre qui nous ont suggéré cette hypothèse, mais aussi quelques-unes de ses expressions. Au vers 1152 la mère de Phlorios appelle son fils *τὸ Φᾶς τὸ νοερόν τῆς ὁλῆς μου καρδίας* ; au milieu des flammes du bûcher les héros chantent les louanges du Seigneur comme des martyrs chrétiens et toute la terminologie de ce passage (v.v. 1724—1734, notamment le vers 1733) paraît empruntée à la lecture édifiante des moines.

La langue populaire de la version et le fait qu'on y rencontre des vers empruntés aux chansons du peuple (exemples : v.v. 764, 1369, 1450, 1600) ne sont pas défavorables à la supposition que nous venons de faire. Au contraire. En Grèce, comme ailleurs ¹⁾, le bas clergé, recruté en grande partie parmi les classes inférieures de la

¹⁾ Voir Salverda de Grave, *Gree het ontstaan van het genre der chansons de geste* (Comptes-rendus de l'Acad. d'Amsterdam, Vme Série, T. I, p. 514 et suiv.).

société, avait une singulière aptitude à adapter au goût du peuple des romans et des contes, écrits dans une langue étrangère ou savante.

Pour la datation du poème dans sa forme originale nous avons comme *terminus a quo* la date du *cantare*, dont le manuscrit le plus ancien ne peut remonter plus haut que l'an 1343 (Crescini, *o. l.* p. 55). Le *terminus ad quem* nous est fourni par le ms. *L*, écrit dans la seconde moitié du XVme siècle. Étant donné que le ms. *L* n'est pas le manuscrit original (voir ci-dessous, p. 20 et suiv.) et que les scribes ont la coutume de modifier les formes grammaticales des textes, on ne se trompera pas de beaucoup en attribuant le poème original au commencement du XVme siècle ou à la dernière partie du XIVme.

La langue ne nous permet pas de préciser la date du texte que nous publions; l'ensemble des formes grammaticales que nous en relevons au ch. IV nous en fait rapporter l'origine au XVme siècle.

Nous n'avons aucune conjecture à proposer sur la provenance du texte, qui est écrit dans une langue commune.

§ 4. Le *cantare* n'est pas dans toutes les mains, l'édition de M. Crescini n'étant tirée qu'à 202 exemplaires. ¹⁾ Pour donner une idée du texte italien à ceux qui ne peuvent le consulter en entier, nous copions les couplets 17 et 32—36. Nous les avons choisis parce que la comparaison avec les vers grecs qui y répondent (184—200, 389—515) montre clairement la méthode suivie par le remanieur. Une comparaison complète des deux textes sera facilitée par le „Tableau de Concordance” que nous ajouterons. On y remarquera que certains couplets de l'original sont rendus par deux ou trois vers de la version grecque, tandis que d'autres — ceux surtout qui contiennent des discours — ont donné lieu à des développements démesurés.

Stanza 17 ²⁾

E poi lesson lo libro dell'amore,
chelli facea legendo innamorare,
e dava lor di tal ferite al core,

¹⁾ Une édition du *cantare*, faite sur quelques manuscrits seulement, a été publiée par E. Hausknecht dans *Archiv für das Studium der neueren Sprachen*, vol. 71 (1884), p. 1—48. Le travail de Hausknecht méritoire en soi a été surpassé de beaucoup par le livre de M. Crescini.

²⁾ Nous reproduisons fidèlement le texte établi par M. Crescini, en laissant de côté l'apparat critique.

che spesse volte i faceva sospirare
e Fiorio riguardava Biancifiore,
di lei non si potea saciare.
e lo maestro se ne fu acorto:
al re Felice n'andò molto tosto.

St. 32.

E 'l re fecie sonare a parlamento
e tuto il puovol fecie ragunare,
e disse: be' signiori, io mi lamento
di Biancifior che mi volle atoscare.
quella vedendo sì gran tradimento
non si sapea disdicer nè scugiare:
verr' è che i savii l'eber giudicata
ched ella fosse ad ardere menata.

St. 33.

E incontro li dicea tuta la gente
però che non sapean ben la cagione:
e 'l siniscalco cane e ricedente
tosto la fece mettere in pregione,
e fecela legare istrettamente,
perch' ella non dicesse sua ragione:
poi la fece menare a la giusticia
lo siniscalco pieno di malicia.

St. 34:

Ad arder fu menata la dongella
sença ragione e per amor di Fiorio.
ella dicea: lasa tapinella,
o drudo mio, tu ti stai a Montorio,
e già non sai di questa mischinella,
come per te ricevo gran martorio:
nonn' agio messo che tel venga a dire
come per te son menata a morire.

St. 35.

E poi dicea: o misera dolente,
perchè son io ad ardere menata?

io non agio nè amico nè parente
 che mi conforti e sono abbandonata.
 o laso lo mio core e la mia mente!
 per te, Fiorio, mi duole ch'i'son nata!
 io mi morò, e tu non mi vedrai,
 e a la tua vita alegro non sarai.

St. 36.

E Fiorio a quello punto avea dormito:
 con gran paura si fue isvegliato,
 e riguardò l'anello ch'avea in dito,
 quello che Biancifiore li avea dato:
 e vide lo giatiro iscolorito
 che molto fortemente era scanbiato.
 allora disse: doloroso, laso,
 credo che Biancifiore sia a mal paso.

*Tableau de concordance entre le cantare et la version grecque
 de Phlorios et Platzia Phlore.*

N. B. Les numéros en caractères gras sont ceux des *Stanze* (couplets) du *cantare*; les autres chiffres représentent les vers de l'édition présente.

1 manque dans la version grecque, **2** = 1—17, **3** = 18—23, **4** = 24, **5** = 25—44, **6** = 45—56, **7** = 57—67, **8** = 68—71, **9** = 112—122, **10** = 72—93, **11** = 94—111, **12** = 123—133, **13** = 134—135, **14** = 146—155, **15** = 156—179, **16** = 180—183, **17** = 184—200, **18** = 201—209, **19** = 210—219, **20** = 220—234, **21** = 235—248, **22** = 249—263, **23** = 264—279, **24** = 280—283, **25** = 284—304, **26** = 305, **27** = 306—325, **28** = 326—343, **29** = 344—356, **30** = 357—371, **31** = 372—387, **32** = 388—438, **33** = 439—459, **34** = 460—476, **35** = 477—484, **36** = 485—518, **37** = 519—536, **38** = 537—549, **39** = 550—556, **40** = 557—569, **41** = 570—587, **42** = 588—597, **43** manque dans la version grecque, **44** = 598—615, **45** = 616—626, **46** = 627—634, **47** = 635—655, **48** = 656—663, **49** = 664—672, **50** = 688—701, **51** = 673—687, **52** = 702—705, **53** = 706—716, **54** = 717—724, **55** = 725—756, **56** = 757—770, **57** = 771—786, **58** = 787—804, **59** = 805—824, **60** = 825—843, **61** = 844—854, **62** = 855—872, **63** = 873—

891, **64** = 892—904, **65** = 905—914, **66** = 915—924, **67** = 925—930, **68** manque dans la version grecque, **69** = 931—938, **70** = 939—945, **71** = 946—974, **72** = 975—981, **73** = 982—1029, **74** = 1030—1044, **75** = 1045—1052, **76** manque dans la version grecque, **77** = 1053—1061, **78—88** manquent dans la version grecque, **89** = 1062—1090, **90** = 1091—1148, **91** = 1149—1183, **92** = 1184—1229, **93** = 1230—1249, **94** = 1267—1275, **95** = 1250—1266, **96** et **97** manquent dans la version grecque, **98** = 1276—1283, **99** = 1284—1292, **100** = 1293—1306, **101** = 1307—1315, **102** = 1316—1325, **103** = 1326—1336, **104** = 1337—1346, **105** = 1347—1349, **106** = 1350—1362, **107** = 1363—1378, **108** = 1379—1401, **109** = 1402—1411, **110** = 1412—1422, **111** = 1423—1438, **112** = 1439—1448, **113** = 1449—1460, **114** = 1461—1469, **115** = 1470—1474, **116** = 1475—1520, **117** = 1521—1534, **118** = 1535—1561, **119** manque dans la version grecque, **120** = 1562—1575, **121** = 1576—1584, **122** = 1585—1595, **123** = 1596—1605, **124** = 1606—1620, **125** = 1621—1633, **126** = 1634—1646, **127** = 1647—1665, **128** = 1666—1672, **129** = 1673—1689, **130** = 1690—1700, **131** = 1701—1710, **132** = 1711—1718, **133** = 1719—1729, **134** = 1730—1739, **135** = 1740—1748, **136** = 1749—1772, **137** = 1773—1785, **138** = 1786—1796.

III

Les manuscrits, les éditions et les commentaires.

Tableau des corrections proposées.

§ 1. Nous connaissons deux manuscrits contenant l'histoire de Phlorios et Platzia Phlore. Ce sont :

L = Musée britannique, mss. additionnels n°. 8241, ff. 782° à 165 v°.

V = Bibliothèque de Vienne n°. 244, ff. 211 r°—222 v°.

L date de la seconde moitié du XVe siècle. C'est le même manuscrit qui nous a conservé, aux ff. 165 r° à 202 v°, les chansons d'amour, dont en 1913 M. Pernot et moi avons donné une nouvelle édition ¹⁾. La maison Donald Macbeth, 66 Ludgate Hill à Londres, nous en a fourni d'excellentes photographies.

¹⁾ Ερωτοπαίγνια (chansons d'amour, publiées avec une traduction, une étude critique sur les ερωτολογια, des observations grammaticales et un index par D. C. Hesselink et H. Pernot, Paris-Athènes 1913 Bibliothèque grecque vulgaire X).

L'histoire de Phlorios et Platzia Phlore y est acéphale, le f. 75 r° commençant par le vers. . . ἂν συλλάβῃ ἡ γυνὴ τοῦ νᾶ τεκνοποιήσῃ, suivi d'une note de copiste: λείπει ἐδῶ. Vient ensuite le vers 36 de notre texte, après quoi le texte continue sans interruption. Des notes marginales, glissées en partie dans le texte, montrent que c'est la copie d'un manuscrit illustré, ou qui devait l'être. *L* n'a ni illustrations ni blancs destinés à en recevoir; ces notes prouvent donc que notre manuscrit est la copie d'un autre, et en même temps que cette copie a été faite par un scribe peu intelligent.

On pourrait se méprendre sur le caractère de quelques-unes des notes marginales, mais d'autres ne laissent pas de doute. Je citerai d'abord cette seconde catégorie.

Après 152: ὁ διδάσκαλος νᾶ τοὺς διδάσκη καὶ τοὺς δύο; après 1040: ἐδῶ (sic) ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ δέσποινα, καὶ τὴν κόρην ἐπαίρνουν οἱ πραγματευιάδες; après 1318: ἐδῶ (sic) ὁ Πελέσαντας καὶ ὁ Φλώριος.

On reconnaîtra des indications analogues dans les passages suivants:

Après 111: κάθεται ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα νᾶ παρηγοροῦν τὴν κόρην; après 157: ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ μητέρα τοῦ διδάσκουν τὸν υἱόν τοὺς; après 197: τὸν βασιλέαν συντυχαίνει ὁ διδάσκαλος; après 220: ὁ βασιλεὺς διδάσκει τὸν υἱόν τοῦ (même note après 1090 et après 1111); après 517: ὁ Φλώριος σηκώνεται ἀπὸ τὸν ὕπνον; après 557: ἡ κόρη παρακαλεῖ τὸν Φλώριον ἄρματωμένον; après 828: ὁ Φλώριος καὶ οἱ ἀρχολοποῦδες; après 976: ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ τραγματευιάδες; après 998: ἡ κόρη λιγοθυμᾷ. Ces notes marginales, écrites à l'encre rouge, à en juger par la photographie, indiquaient la scène à illustrer¹); la plupart pouvaient aussi servir de devises aux dessins. Elles sont de la même main que le manuscrit.

Le texte de *L*, quoique partout défiguré par la négligence du scribe, est assez clair, surtout dans la première moitié du poème. Il est plus sobre et moins éloigné de celui du *cantare* que la rédaction conservée par *I* (voir ci-dessous); malgré les fautes nombreuses qu'on y rencontre, le texte de *L* nous donne une image plus fidèle de l'original disparu. Nous renvoyons le lecteur pour les détails à nos observations sur les vers 150, 245, 720, 819, 1302, 1415, 1602, 1702 et aux paragraphes que nous avons consacrés aux noms propres (*Introd.* ch. IV, § 97 et suiv.). *L* a servi de base à l'édition présente.

1. Il est bien entendu que nous n'interprétons pas de la même façon toutes les notes marginales qui se trouvent dans les manuscrits destinés à être ornés de dessins. Dans tous les quatre mss. que nous connaissons de *Lophystros* et *Rhodanne* on a laissé des blancs pour des enluminures ou des dessins, mais les notes marginales y ont un caractère différent.

I' est le manuscrit de Vienne bien connu dont Wagner a publié une grande partie dans ses *Carmina graeca medii aevi* (Leipzig, 1879). Dans la préface de ce livre on trouve, de la main de M. Sathas, une description détaillée du manuscrit. Nous en rappelons ici les traits suivants :

I' a été composé vers la moitié du seizième siècle : il contient des pièces en prose et en vers ; l'histoire de Phlorios et Platzia Phlore y occupe les ff. 211 à 222^v.

Nous avons vu que la version du roman qui nous est transmise par *L* était destinée à être illustrée. Rien ne nous autorise à constater la même chose pour le texte conservé par *I'*. M. Köstlin (voir ci-dessous, p. 22) a observé que plusieurs vers n'y sont que des notes marginales introduites dans le texte, mais ces notes ont un caractère tout différent : elles résument ou annoncent le contenu du passage qui va suivre. J'en citerai quelques-unes : ὁ βασιλεὺς βουλευέται κακὴν βουλὴν μεγάλην | πικρότατην, ὀδυνηράν, ὥς ἔδειξεν τὸ τέλος (872 *a, b*) ; λόγια τὰ συσφύχασιν οἱ ἄρχοντες ἀλήλους | καὶ μετὰ ταῦτ' ἐπῆραν τοὺς κ' ἐπ' αὖν εἰς τὸ ταλάρι (938 *a, b*) ; εὖχεται καὶ ὑπεύχεται πατέρας ὁ Φλωρίου | μὲ δάκρυα καὶ μὲ βρυχισμούς λέγει πρὸς τὸν υἱόν τοι (1091 *a, b*). On en trouvera d'autres exemples aux vers 857 *a, b*, 916 *a, b, c*, 1411 *a, b*, 1458 *a*, 1478 *a* etc. ; d'ordinaire elles se composent de deux ou trois vers (les notes de *L* sont très brèves et en prose), et elles ne donnent aucune indication au dessinateur. Ces interpolations ne se rencontrent pas dans le texte de *L* ; d'autre part *I'* n'a pas une seule des indications propres à *L*. On pourrait supposer que le scribe de *I'*, plus attentif que celui de *L*, se soit gardé de copier des notes qui n'avaient pas de sens dans un manuscrit non-illustré, mais le texte de *I'* se soucie si peu de clarté et d'ordre que nous n'acceptons pas cette explication, qui en outre est en contradiction avec les résumés marginaux glissés dans le texte. Nous croyons donc que la différence que nous avons remarquée entre les notes de *L* et de *I'* provient de ce que ces deux manuscrits ne sont pas des copies d'un même modèle.

Le texte de *I'* abonde en passages inintelligibles, en vers superflus, en lacunes laissées telles quelles ou gauchement comblées. On n'a qu'à jeter un coup d'œil dans les éditions de Bekker et de Wagner (voir ci-dessous, p. 21) pour s'en convaincre. *I'* a des développements qui sont étrangers à *L* (exemples : 916 *a, b, c*, 1088 *a—h*, 1586 *a—u*, 1635 *a—d*, 1796 *a—h*)¹ ; il renchérit

¹ En revanche il laisse de côté ou rend imparfaitement les interruptions rhétoriques, voir ci-dessus p. 12 et les vers 543, 1198, 1490 et suiv.

sur la prédilection qu' avait sans doute l'original pour les adjectifs composés. Souvent les deux manuscrits se complètent ou se corrigent et d'ordinaire c'est *L* qui paraît le mieux informé.

Les passages sont nombreux où il y a corruption manifeste aussi bien dans *L* que dans *I*. Dans la grande majorité des cas les deux manuscrits présentent à ces endroits des leçons différentes (citons les vers 151, 279, 572, 685, 1205, 1303). Le texte est à peu près identique, quoique corrompu, aux vers 1327 et suiv., 1528, 1564, 1641, 1662 (voir nos observations sur ces vers). Nos observations sur les vers 1055 et 1327 portent sur des lacunes communes. Cette identité prouve qu'il existe une certaine parenté entre *L* et *I*, mais les grandes différences qui séparent ces deux manuscrits prouvent qu'elle était éloignée. Vu le caractère indépendant de *L* et de *I*, il faut chercher l'origine de la corruption du texte dans un manuscrit antérieur à ceux dont *L* et *I* sont les copies respectives.

Il y a des cas où l'obscurité doit remonter au texte primitif de la version, parce qu'elle provient d'un passage obscur ou corrompu du *cantare*. En voici un exemple. Dans le *cantare* Fiorio en sauvant son amie du bûcher n'est reconnu de personne, pas même de Bianciflore. Or nous lisons au couplet 11 : E Fiorio disse : nonn' aver temença e la guardia de l'elmo si levò : | si come cavalier di gran valença : davanti a tutto il popolo parlò. M. Crescini (*o. l.* I, p. 292) s'étonne à juste titre que le poète italien ne s'est pas aperçu du contresens que présentent ces vers : le jeune homme en levant la visière de son casque ne pouvait garder l'incognito sur la place publique de sa ville natale. A cet endroit *L* a un vers dépourvu de sens : ἡ Σαρπηρ τοῦ κασιδιᾶς Φιλᾶξή σε, ἔην κόρη (v. 572), et *I* a laissé le passage de côté, probablement parce que son modèle ne l'avait pas non plus. Il faut admettre qu'ici l'altération du texte a sa source dans un passage inintelligible du *cantare*.

C'est surtout dans les développements du texte que les vers dénués de sens sont fréquents. *I* étant postérieur à *L*, on y trouve un texte plus interpolé, car toute proportion gardée on peut appliquer à notre roman ce qu'on a constaté pour les poèmes vulgaires attribués à Prodrôme¹⁾ : chaque copiste était tenté d'ajouter des vers de sa fabrication au texte original et leur verve poétique s'est exercée surtout sur les parties rhétoriques et didactiques du poème qu'ils avaient à reproduire.

Nous sommes convaincu que, si un heureux hasard nous mettait

1. Hesselink et Pernot *Poèmes prodrômiques en grec vulgaire*, Amsterdam, 1910 p. 16 et suiv.

sous les yeux un manuscrit plus ancien que *L*, on y trouverait un texte ayant les mêmes traits dominants, reproduisant des obscurités de l'original italien, mais moins défiguré par des interpolations.

§ 2. *L* n'a pas été publié jusqu'ici; de *V* nous possédons trois éditions complètes et le fragment d'une quatrième. Emmanuel Bekker en publia le texte dans les *Mémoires de l'Académie de Berlin* (1815, p. 125—180), sans introduction, sans notes¹⁾ ou commentaire d'aucune espèce. L'illustre philologue s'est contenté de diviser le texte en vers et d'en rétablir l'orthographe, - en y laissant un très grand nombre de fautes (τρεσβι pour τρεσβις, v. 12; κλεγεον pour κλαίγειον, v. 17; ἀιμου pour ἀιη μου, v. 86; ἐδελιζε pour ἐδελιζε, v. 209, etc. etc. Pour la constitution du texte son édition est sans valeur: elle a servi de base aux publications de Mullach, de Maurophrydes et de Wagner.²⁾

Mullach (*Conjectaneorum byzantinorum libri duo*, Berlin 1862, p. 32—60) a réimprimé les premiers 103 vers du texte de Bekker; il en a corrigé les fautes d'orthographe et il a ajouté des notes critiques et explicatives.

Dans son *Ἐκλογὴ μυθιστορίας τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσας* I (Athènes 1866), Maurophrydes donna une nouvelle édition du poème. Il a épuré le texte de Bekker des fautes d'orthographe; au bas des pages il a proposé sur plusieurs passages difficiles des corrections, toujours accompagnées d'un point d'interrogation. Plusieurs de ces conjectures sont confirmées par *L*. Maurophrydes a connu le travail de Mullach.

Enfin, huit ans après l'édition de Maurophrydes, Guillaume Wagner en publia une autre dans les *Medieval Greek texts* I (Londres 1870, p. 1—56): l'auteur avait l'intention de faire suivre les textes de ce recueil d'un glossaire et de notes explicatives (voir la préface, p. XXI), mais la seconde partie de son livre n'a jamais paru. Le texte qu'il donne a profité des corrections de Mullach et de Maurophrydes, qui sont en partie mentionnées aux bas des pages. Wagner lui-même a redressé quelques erreurs du manuscrit et il

1. Il y a une seule exception: à la fin du poème on trouve la remarque „V 1428 und 1433 lies το ια ὁρ' pour τοιζῶν. Les vers 1541, 1542 correspondant au vers 1528 de l'édition présente) sont imprimés ainsi:

ἐκεῖνον ἔχει ἀληθεῖον | ὅτι δια φίλον τάτχει

ἐκεῖνον εχει ἀληθιῶνι | ὅτι νῦν τρέπει φίλος

L'éditeur n'explique pas les crochets; il n'en fait usage qu'ici.

2. La guerre européenne nous a empêché de consulter le manuscrit de Vienne. La haute compétence de Bekker en paléographie et son dessein manifeste de donner une édition quasi diplomatique nous sont garants qu'un nouvel examen du manuscrit n'aurait donné que des résultats insignifiants.

a signalé plusieurs passages obscurs, soit en déclarant le texte corrompu (par exemple, aux pages 46, 47, 48, 55 de son édition, les passages correspondant aux vers 1502, 1545, 1580 *a*, *b*, 1581 *c*, 1766, 1767 de notre texte), soit en supposant des lacunes (voir aux pages 3, 10, 11, 18, 19, 31, 51 de son édition). Malheureusement il a travaillé d'une manière peu systématique; tantôt il admet parmi les variantes des divergences sans valeur, telles des fautes d'itacisme, tantôt il change des mots ou des formes du texte de Bekker sans en avertir le lecteur.

Le nombre des passages incompréhensibles du texte de Wagner est certainement dix ou douze fois plus grand que celui des vers corrompus qu'il signale. Des huit lacunes supposées par lui une seule est confirmée par *L*. En somme l'édition de Wagner n'est pas de beaucoup supérieure à celle de Maurophrydes: c'était de sa part un jugement trop sévère de déclarer que son devancier avait donné un texte qui ne mérite pas confiance („a very untrustworthy text", préface p. XVIII).

§ 3. Trois études spéciales ont été consacrées au roman, à savoir:

1. H. Köstlin, *Zu Phlorios und Platziaphlora* (*Byz. Zeitschr.* I (1892), pp. 393—399). L'auteur remarque que la tradition du texte laisse beaucoup à désirer: il signale un grand nombre d'interpolations, il propose des corrections sur une dizaine de passages corrompus et il discute l'étymologie de quelques noms propres. La plupart des ses athèses sont confirmées par le manuscrit de Londres, ses conjectures ne le sont pas.

2. J. Schmitt, *Zu Phlorios und Platziaphlora* (*Byz. Zeitschr.* II (1893), pp. 212—221). Schmitt fait observer que l'étude du roman grec doit se baser sur celle du *cantare* et sur le livre de M. Crescini, dont à l'époque où il écrivait avait paru le premier tome. Il combat les corrections de M. Köstlin et en propose d'autres sur deux ou trois passages. Dans un seul cas (v. 193) le manuscrit de Londres a ratifié sa correction. Il conclut que l'état du texte n'est pas aussi mauvais que le croit M. Köstlin et qu'il n'a pas besoin d'une cure radicale.

3. E. Teza, *Del nome Μπερχήλ nella Διήγησις Φλωρίου καὶ Πλάτζια Φλωφής* (*Rendiconti della R. Acad. dei Lincei, classe di sc. mor.* Ser. 5, IV (1895), pp. 511—520). D'après M. Teza le nom Μπερχήλ (v. 1588, 1600) ou Μπερχήλδᾶ (v. 1606) est d'origine germanique et équivaut à Beraht-hild ou Peraht-hild. Il présente quelques corrections sur des passages obscurs, dont une seule (voir v. 283) est confirmée par le manuscrit de

Londres, et juge ainsi de l'état du texte publié par Wagner: „il testo bizantino vuole ancora ripulitori, ma tutti debbono aspettare che lumi e soccorsi dia il codice di Londra” (p. 513). Enfin, il compare les lacunes supposées par Wagner avec les passages correspondants du *cantare*.

Nous insérons ici un tableau synoptique des principales corrections proposées par Mullach (M.), Maurophrydes (M.), Wagner (W.), M. Köstlin (K.), Schmitt (S.), M. Teza (T.). Nous n'y avons pas reçu celles qui ont un caractère orthographique ou qui ont rapport à des détails insignifiants (par exemple *οἱ δ' ἄρ' ἔσει* pour *οἱ δὲ ἄρ' ἔσει* etc). On a espacé les corrections admises dans le texte de l'édition présente; presque toutes ont été confirmées par le manuscrit de Londres.

Tableau des corrections proposées. ¹⁾

6 suppr. K. — 14. ὡσάν M. — 16. διὰ νὰ ἤχη τ. χ. Ml. — 17. νὰ πάγουν M. ἐποίησεν W. — 24. μετ' αὐτοῦ Ml. — 27. ξ. γιὰ τ. Ml. — 35. ἔστησαν Ml. — 44. εἶδεν M. — 50. εἰς αὐτοῦς M. πᾶν αὐτοὺς Ml. — 52. θράσους M. δράμον Ml. — Après 60 une lacune W. — 65. τ. θ. γε καί W. — 79. τελειῶς W. — 94. οὕτως Ml. εἰς ταῦτα M. — 97. ὀδυρμοί Ml.

106. νὰ συνεργήσωμαι M. — 137. ἀγούρους M. — 150. ἀνθὴ μία Ml. ἀνθέμια M. ἀνθέμιον S. — 166. ταπεινοὺς M. — 167. κ. ἀπεκρίθη ὁ Φ. T. — 173. μὲ ταύτην ἀπελθῶ W. — 188. σχεδόν τι W. — 193. νεραντζαροτάκουστον M. νεραντζερωτάκουστον S. —

201. τὸν υἱόν σου M. — 204. τουτοῦ καὶ μονὴ συντυχία W. — 207. κατ' αὐτόν M. — 217. ὅτ' οἱ... ἐκείνην W. — 223. πατρός ου πατρί M. — 232. διὰ σενα M. — 233. διατὸ σέ W. διὰ τοῦτο στέλλει T. — 236. μὲ λέγεις W. — 245. κ. κ. ἀγάπης τὸ σταθὶ νὰ φήσης νὰ μὲ κόψῃ T. — 247. δώκωσι M. — 251. ὀρθώσασιν W. — 252. κ. θῆκαν την W. — 281. αὐτο τ. ὁ. M. — 283. εἰδῇσιν T. — 287. αἰλικούς M. — 290. συντροφιασμένος M. —

301. περιδιαβασμόν M. — Après 302 une lacune W. — Après 302 a une lacune W. — 302 a. suppr. W. — 311. suppr. K. — 315. τούτους M. — 325. φιλικῶς διάγειν Ml. — 330. ἐταναστρέφει M. — 332. μὲ λύπην τε καὶ ἄγνοιαν W. — 340. οὔτε M. — 341. οἷδὲ ἄλλον W. — 352. προσταχθέν σοι M. —

¹⁾ Tous les passages cités ont rapport au texte du manuscrit de Vienne, les chiffres sont ceux des vers de l'édition présente.

353. ὄρνιν *W*. — 363. συγκέραστον *W*. — 369. οὕτως *M*. — 370. ἐπιτραπέζης *W*. — 372. μετὸν ἐπιτραπέζης *W*. — 377. ἅμα δ. ὁ. *M*. — 385. ἦ μὴ φανερῶς ἔχῃ δόλον *W*. — 389. τοιοῦσαν ἑταιρισμάν τι *W*. — 395. δικάσουσιν *M*. —

415. δορυφορίας *W*. — 419. λόγιασα *W*. — 421. κοσμησὼν τὴν βασιλικά *T*. — 430. τ. ἀναίτιόν τῆς *M*. — 431. νὰ εἰτῇ *M*. ν. τοῦ τῇ *W*. — 432. τῆς ἀναίτιας νὰ πράξῃ *W*. — 435. τί νὰ τοκρίσῃ *W*. — Après 452 une lacune *W*. — 462. αὐτὴν βιαίως *W*. αὐτὴν ἠφερασιν *T*. — 463. ἀφ' ὅτου *W*. — 486. δορυβημένος *M*. — 493. ἀνευραλίζει *M*. —

513. βωθειαν *W*. — 518. τὴν *suppr.* *W*. — 526. φ. τοπάπον *M*. 527. ἱπποσελλιον *M*. ἑποσελλινον *W*. — 533. ἐπάνω τ. ἅ. *W*. παρόμοιον Lindheimer, cité par *W*. — 536. ἑποπλισμένος *W*. — 538. ἔσω *W*. — 547. διχ' ἅ. *W*. — 563. ἐ. νὰ φαρμακήσω *W*. — 568. ἐξαίτοῦμαι *W*. — 569. στραφήτω *M*. — Après 570 une lacune *W*. — 594. θέλω *W*. — 599. τὸν τρόπον *W*. —

606. ἀν βουλή *M*. — Après 632 une lacune *W*. — 620. ὁ. πολλὰ μεγάλην *W*. — 625. ἐξόπλισιν *W*. — 628. χερόφτια *W*. — 632. αὐτός τε καὶ ἡ κόρη (*suppr.* μετ' ἐκείνου) *W*. — Après 634 une lacune *W*. — 636. ὅτε *M*. — 639. τὸν ἄλλον *M*. — 640. ὁρτοῖ *W*. — 648. ἕκαστος νὰ νομίζῃ *M*. νὰ νομίσῃ *W*. — 649. οὐκ ἦτο *M*. — 652. ἀτηλογᾶσθαι *M*. — 653. διὰ τοῦ *W*. — 666. ν' ὁμάδι *W*. — 670. ὅς τὸ σκουτάριν *W*. — 671. χαμόσε *W*. — 677. ν. τ. θανατώσῃ *W*. — 681. εἰς *M*. κἄν *W*. — 683. γυμνώνουσιν *M*. — 685. θορων *M*. — 686. κρούει *W*. — 689. κρούσαι *W*. τὸ νὰ κρούσῃ *M*. — 690. *suppr.* *W*. — 691. ἐ. ἐνικήσῃκεν *T*. — 692. κλίνει πρὸς γῆν τὰ γόνατα *T*. — 693. τάνταρχε *W*. — 697. ὁ *suppr.* *W*. —

702. μετὸν ἐπιτραπέζης *W*. — 703. ἐκείνον *W*. — 708. π. σᾶς ἔτη *W*. — 709. ὅτι διὰ λόγον γλυτώσεν *W*. — 713. σὺν ἐνδότερα εἰσῇ *M*. — 719. A mettre après 721 *W*. — 723a αὐ-θέντη *suppr.* *W*. — 761. λέγει τοι *W*. — 763. ἔτιζι ἔχω *W*. — 771. νὰ ajouté *W*. — 775. προστοιμάζει *M*. — 776. ἀλλήλως *W*. — 773. καιρὸν τοῦ ἀγαλλιᾶσθαι *M*. — 778. ταραιοιμενος *M*. — 781—785. Révoqués en doute *W*. —

800. διαβασμόν *W*. — 803. νὰ ἡσθῇ ἡ Ψ. *W*. — 804. τοὺς π. *M*. — 814. μάτια τοι *W*. — 819. ἀλλὰ καὶ μάλλον ἔτρεπε *T*. — 838. τ. εἰμαρμένης τὸ νερόν *M*. νοῦς τοι *W*. — 848. ἐξ (bis) *M*. — 857a. *suppr.* *K*. — 876. τὸ κατὰ Φλωρίου *K*. — 892. πολλὰ μεγάλην *W*. — 896. συμβουλεύεται *W*. —

910. κρυφῶς *W*. — 916 b, c. *suppr.* *W*. — 935. *suppr.*

W. — 938*b*. *suppr.* *W.* — 950. *χαίρειται* *W.* — 984. *suppr.* *W.* — 988 *a, b, c.* *suppr.* *K.* — 989. *ταραπόνεσης* *W.* — 995. *καταδινή* *M.* — 996. *καίγει* *M.* *κάψε.* — 999. *ᾧςτις να ζ.* *M.* —

1000. *ἐχάρισα* *W.* — 1005. *μὴ ἔχω* *W.* — 1010. *τῶν* *suppr.* *W.* — 1012. *Ξενιτεύουσιν* *M.* — 1022. *ἐγενετο* *W.* — 1024. *όλοση καρδιακόν* *W.* — 1026. *εἰ χ.* *W.* — 1031. *σαίρνει* *M.* — Après 1037 une lacune *W.* — 1039. *ὡς* *suppr.* *W.* — 1052 *τὴν κ.* *M.* — 1076. *κακότραγον* *M.* — 1087. *ἀγαλλιάσου* *W.* — 1088*d.* *και* *suppr.* *W.* — 1088. *μὲ τ. β.* *M.* — 1091 *a, b.* *suppr.* *W.* —

1105. *ἂ. πάτον* *M.* — 1106. *να ζῶ να βλέπω* *M.* — 1125. *καὶ παραιτοῦ τὴν δόξαν* *W.* — 1129. *Φερνει σου* *W.* — 1130. *μικράς* *W.* — 1134*a.* *suppr.* *K.* — 1140. *ὡς* *suppr.* *W.* — 1150 *a, b, c, d.* *suppr.* *K.* — 1150*b.* *μὲ στεναγμοὺς ἔλεγεν τοι* *ὀδόν* *M.* — 1150*c.* *τὰ τριχάρια σ.* *M.* — 1157. *στεφεμος σου* *M.* — 1158. *ἀναστεινάξω σφόδρα* *W.* — 1166. *δωροφορησε τους* *M.* — 1161*f.* *suppr.* *K.* — 1170. *να διακη* *W.* — 1186 *c, d.* *suppr.* *K.* — 1189. *εἴητις ἂν εἶναι τ.* *M.* *εἴητις εἶν οὕτω* *W.* —

1209. *περιτατοῦν* *W.* — 1217. *τὴν θλίψιν* *M.* — Après 1225 le vers 1240 *W.* — 1248. *ζωνάριν* *W.* — 1250, 1250*a* *suppr.* *K.* — 1261. *τάλιν ἀταπεκρίθηκεν* *M.* — 1273. *λεγει τον* *suppr.* *W.* — 1276. *ἀνασαίνουσιν* *M.* — 1274. *ἄλλην* *suppr.* *W.* — 1281. *λέγει του* *suppr.* *W.* — *ἐν...* *εὐμορφῇ* *W.* — 1287. *ὡς ἤρεσεν* *W.* — 1293. *ἀπ' τὴν* *W.* — 1296. *ὡς* *W.* —

1310. *δουλεύσω* *W.* — 1312. *ὅ. να σὲ τῶ* *W.* — 1321. *ἐν* *W.* — 1332. *καὶ τοῦ νεροῦ ἢ ἡ ἐνεργεία* *W.* — 1341. *ἡ γίσις οὐ τιάση* *M.* — 1344. *ἔθιμον* *M.* — 1350*a* *τους ἂ.* *W.* — 1355. *τὸ β.* *W.* — 1357*a.* *ἐγὼ εἰς τ. ἂ. τ. θελω ψυχομαχῆση* *W.* — 1357*b.* *κίεις τὸ γλυκὶν της ὄνομα σεμβαίνει με ἀσθένεια* *W.* — 1379. *ἀπλωνει κρατεῖ τον παρευθις* *W.* — 1380. *τόσε καὶ τόθεν* Lindheimer, cité p. *W.* — 1385. *οὐδὲ παιδόπουλόν τινος καβαλλαριστοῦ* *ἐπάρχω* *W.* —

1410. *τὰ τέκνα του* *T.* — 1411. *τοῦ να π.* *W.* *Φέρτε τὸ ταβλίν* *T.* — 1411*b.* *suppr.* *K.* — 1416*a* *μνηστήριον* *T.* — 1420*c.* *να σὲ ἀναγνωρίσω* *M.* — 1423. *ἐν καρδια* *W.* — 1436. *μετ' ἐμενα* *M.* — 1458*a* *suppr.* *K.* — 1478*a.* *suppr.* *K.* — 1482. *ἐκ τῆς ἀρχῆς* *M.* —

1516. *γενοῦ* *M.* *ἀδιάκριτον* *W.* — 1524. *οὐ σὲ δ.* *M.* — 1525. *ἀπὸ τῆς ὀρκωμοσιᾶς* *M.* *ἀφορμὴν ὀρκωμοσιᾶς* *W.* — 1528. *ἐ. ἔ. ἂ. ὅ. να πρέπει φίλος;* *suppr.* le reste *W.* *ὅτι να τ. φ.* *M.* — 1533. *ἀπ' τὸ κ.* *W.* — 1539. *ἀκροκούνη* *M.* — 1545. *ἐ. τ. σ. ξεύρω καὶ τὴν θέλω να σὲ μάθω* *W.* — 1547. *σιμάνει καὶ τὸ πάσχα*

Η. — 1552. κάθε χ. Μ. — 1579, 1580. *suppr.* Η. — 1581. ἔλαβεν Η. — 1584. νὰ τὰ ἐπάγουν Μ. — 1586f. ἄνεμον παῖρν' ἢ τοδιά της Η. — 1586n. ἀποστειλάμενοι Μ. — 1583. ἐπῆραν τα οἱ ῥῆγες Η. — 1586a. ὅπου ἀπέσω Η. — 1588. Μπερχηλδὰ τ' ὀνομάν της Η. — 1595a. νίκησαν τ. μ. τ. Ἀ. τ. τ. Κ. — 1596. βλέπει τον Η. —

1617. ἦ. σύ κ. Η. — 1638d. τὴν γλυκιά Η. — 1648. μηνεῖ Μ. — Après 677 une lacune Η. — 1678. ὀχλίζει Μ. — 1685. καταπλεγμένη Η. — 1690. ἀπηλογάται Η. —

1705. ἀποκρίνεται Η. — 1715. ὅλως Μ. — 1717. ἔχω γὰρ δ. Η. — 1721. δίχως ἐς τ. Σ. Μ. — 1722. νὰ μένα πανθλιμμένη Η. — 1724. νὰ βρῶ Η. — 1730. ρίπτονται Η. — 1736. ἐστέκουσαν *suppr.* Η. — 1743a. οἶκ' ἔχουν αἰτί' οὐ π. Η. — 1750. νὰ βγοῦν Η. — 1752. ἄκου τὸ τί σ. λ. Μ. ἄλλο νὰ τὸ σ. λ. Η. — 1753. ἀντὶ Σ. νὰ τ. ζ. κ. Η. — 1766. παράξενου Η. — 1772. δροσείδες Η. — 1773. ἐδιηγῆσθην Η. — 1773a. δείχνει Μl. — 1776. ὡς σεβαστοκρατόρους Η. — 1796a. τόλιν τε Ρ. Η. — 1796. σαράντα πέντε Μl. —

IV

*Observations grammaticales sur la langue des deux manuscrits.**Les noms propres.*

§. 1. Le poème grec est écrit dans une langue qui, malgré son caractère populaire, s'éloigne assez de celle de la conversation. Son auteur, tout en se servant de formes franchement vulgaires, admet aussi des datifs, des participes et d'autres formes savantes. Il est vrai que l'incohérence de l'état linguistique du texte est due en partie aux copistes des deux manuscrits, l'influence savante étant surtout sensible dans le manuscrit de Vienne, le plus récent et le moins fidèle à la tradition (voir ci-dessus, p. 19). Cependant les souvenirs de l'ancienne langue que les manuscrits ont en commun sont trop nombreux et trop liés au contexte pour ne pas remonter en majorité à la forme originale du poème. Il est même possible que cette rédaction originale se rapprochât encore plus de la langue mi-savante des prosateurs populaires byzantins. C'est là une hypothèse que me suggère la comparaison avec d'autres poèmes en grec vulgaire du moyen âge, notamment avec ce que nous savons de l'histoire du texte de l'épopée byzantine (cf. *Laographia* III, pp. 545—551). On aurait tort de la fonder sur la prédilection pour l'orthographe savante et pour les formes anciennes qui caractérise le texte de V,

car ce manuscrit présente en même temps des exemples de presque toutes les formes modernes qu'on lit dans *L* : il y a même beaucoup de passages où *I* est plus „vulgaire” que *L*. En outre on trouve dans *I* des formes modernes que *L* ne connaît pas ; ainsi *εἶναι* (3 p. du Sing.) et à l'Aor. Pass. les formes avec *-xx* au pluriel. Il s'agit donc de la part du copiste de *V* d'une préférence peu conséquente pour les formes scolastiques.

La différence qui existe entre les formes des deux manuscrits n'étant ni essentielle ni considérable, nous avons pu réunir dans un même coup d'œil nos observations sur les deux textes. On verra que l'examen de la grammaire du poème n'est pas d'un intérêt capital pour l'histoire de la langue médiévale. Nous en avons cependant relevé les formes principales, conformément aux principes émis dans l'édition des *Ερωτοταίγνια*. Pour la classification des parties du discours nous avons suivi le système adopté dans cette même édition.

ACCENTUATION.

§ 2. *Substantifs et adjectifs.* ἀρρωστιά, 257 *L*, 1652 *L* (ἀρρωστια 257 *I*), μέριμνας (acc. pl.), 773 *L*, ἐπηρέτων, 1730 *L*, ἄμετρος, 1065 *LI*, δῆμιοις, 602 *L*, ἐνδοξοίς, 165 *LI*, νεός, 522 *L*, ὀλιγὴν, 646 *L*, ποταπῆς, 1747 *L* à côté de ποτάτος, 526 *L*, ποτάπην, 620 *LI*, 892 *LI*.

§ 3. *Pronoms.* μετ' αὐτον, 92 *LI*, 295 *LI*, 307 *LI* (commencement du vers), εἰς αὐτήν, 338 *LI* (commencement du second hémistiche), ἐκεῖνοῦ, 592 *L* (fin du premier hémistiche).

§ 4. *Verbes.* ἐποίησεν, 274 *LI* (commencement du second hémistiche), 560 *LI* (fin du vers), ἔποικας 1067 *LI* (fin du premier hémistiche), ἐδῶκες 907 *LI* (fin du vers), καὶ ἐσύρ(ν)αν 1592 *LI* (commencement du vers), ἐφωνάξαν 707 *LI* (fin du vers), ὡς ἐδυνάτον 1597 *I* (fin du vers), ὀδυρόμενη 60 *LI*, ἀμέτε 917 *LI*. L'accentuation εὔρω (p. ex. 1154 *LI*) et ἰδῆ (p. ex. 608 *I*), alterne avec εἴρω (p. ex. 1146) et ἰδῆ (p. ex. 615). — μέριμναν, 837 *LI*, pour ἐμερίμνα? cf. § 79.

§ 5. *Enclitiques.* ἤρφα et ἤλθες deviennent enclitiques dans la formule καλῶς σε ἤρφα, καλῶς ἤλθες 1454 *L*, cf. 1640 *LI*, 1640 *a I*.

Voir aussi *Synizèse* à la *Phonétique*.

PHONÉTIQUE.

Voyelles.

Changements de voyelles.

§ 6. $a > e$. ἀνατρεσται, 859 *L* (ἀναπαυεται *I*).

§ 7. $e > a$. κακαμπτισεται, 521 *L* (κακαμπτιστευεται *I*). ἀμποδιστῆ, 914 *I* (ἐμποδιστῆ *L*).

§ 8. $e > o$. γιόμα, 1430 *L* (mais γεμα 1438 *L*). τρετατῶ, 183 *L*, 1360 *L* (τερτατῶ *I*), ἐξόμπλισις, 525 *L*, 625 *I*, 980 *L*, ἐξομπλισιά, 625 *L*.

§ 9. $i > e$. τεττει, 385 *L*, 1059 *L* (τίπτει *I*), τέφτει, 1270 *I*, ελικιά, 231 *L* (ήλικιά *I*), φρονεσιν, 226 *LI* (pas phonétique, de même que τέπτει, ἔθεκεν 117 *L* etc.), ξεπτέρια, 292 *LI*, 978 *L* (ξεπτέρια *I*). Groupe *ir* changé: μερίν (μηρίον) 382 *L*, 383 *L*, σίδερον 532 *L*, σιδερός (adj.), 531 *L*, 533 *L*; groupe *ir* maintenu: θηρίων 248 *LI*.

§ 10. $o > e$. ἀπέ 547 *L*, 682 *L* (*I* a toujours ἀπό); $e > o$: Φόρνοι 68 *I*.

§ 11. $o > ou$. Dans les désinences verbales *o* alterne avec *ou*. εἰθεϊάνονται, σπολιζονται, 805 *LI* etc. etc.

Contraction.

La contraction d'un mot à l'autre est rarement notée: le rythme montre que les deux voyelles ne forment qu'une seule syllabe.

§ 12. $a + e > a$. νᾶχχ, 16 *I* etc. — παραιτοιμάζου, 775 *L*.
 $a + e > e$. νῆχχς, 622 *L*.

§ 13. $a + i > a$. νᾶναι, 810 *L*, νᾶν, 1216 *L*.

§ 14. $e + i > ei$ (dift.). ἐλεσινῆ, 63 *LI* (mais ἐλεσινᾶς en 4 syllabes, 81 *LI*).

§ 15. $i + i > i$. ἐγείαν, 263 *LI*, ποιήης, 208 *LI*, χίλοι, 1324 *L*.

§ 16. $o + e > o$. ὁλόγλαμπρον, 826 *L*.

§ 17. $ou + i > ou$. ὁποῦτον, 1628 b *I*.

Synizèse.

Les scribes des deux manuscrits ne marquent jamais la synizèse: le rythme des vers et une graphie inverse telle que γιόμα (p. ex. 1263 *L*, 1430 *L*) prouvent qu'ils suivaient une orthographe traditionnelle. On trouve donc toujours παρρησία, βασιλέα etc.

§ 18. *Synizèse de i*. Absence de synizèse: ἄγιον, 39 *LI*. βαλεις 1291 *L*, Ἰάκωβον, 39 *LI*. δυο, 145 *LI*, ξενοδοχεῖον, 1254 *L*, Φλωριος, 167 *LI*, χριστιανῆς 120 *LI*, etc. Synizèse: βάλεις, 1291 *I*, δυό, 141 *I*, ξενοδοχειό, 1210 *LI*, 1278 *L*. ταμηνιαρι, 96 *LI*. ξεμπειά, 110 *LI*, etc. etc.

§ 19. Après un groupe de consonnes dont la dernière est ρ, la voyelle *i* ne forme pas syllabe: κριστριαν αφιλλόφοδα, 154 *LI*. τριάντα, 975 *LI*. κλώστρα (pour κλωστρια), 994 *L*: mais ισουρις, en trois syllabes, 1788b *I*.

§ 20. *Synizèse de e*. I. *e* accentué a) conservé: κλεος, 111 *LI*, κονδαρεα, 668 *LI*, 670 *LI*. γραῖον, 98 *LI* etc. b) ne formant plus syllabe: βασιτιά, 69 *I*. σταθεά, 686 *LI*. ώραιον, 272 *L*, etc. — II. *e* atone a) conservé: Θεοῦ 1179 *L*, Θεόν 1179 *I*, ἀνελεήμων, 1340 *LI*. Θεριάν, 1402 *LI*. εἰέ, 1093 et suiv. *LI* (constant). b) ne formant plus syllabe: Θεός 401 *LI*, 1017 *LI*. Θερεῖ, 666 *L* (Θερεῖ *I*), ώραίωμένη, 6 *I*, etc.

§ 21. Dans les mots composés l'o du premier élément est toujours écrit: tantôt il y a hiatus (ήλιοαγαλίζοντα 118, *LI*. ὀλοεκλαμπρον 78 *L*), tantôt synizèse (τὸ χαρισματομορφον, 79 *L*. ἐρωτοακτρεμμενα, 154 *LI*).

Aphérèse.

§ 22. *a*: κωνεῖ, 784 *L*. *e*: γιαλός, 917 *LI* (mais αἰγιαλός, 926 *LI*).

i: Les scribes écrivent d'ordinaire εἰς etc. (mais στὸ κοφίνον, 1591 *L*): le rythme montre qu'il y a souvent aphérèse dans ce mot. ex. 93 *LI*, 197 *LI*, 208 *LI*, etc. etc. πανδρεία, 792 *L*.

Prothèse.

§ 23. *a*: ἀμαχη, 904 *L* (μάχη *V*). *e*: ἐδικος.

Consonnes.

Changement de consonnes.

§ 24. β > τ: τεζάντια, 920 *L*.

§ 25. θ > φ: Φηκάριν, 539 *L* (θηκάρη *I*). ἔφιμον, 1344 *LI* (pour ἔθιμον; le scribe de *I* ne comprenant pas ἔφιμον de son modèle a écrit εἴφιμον).

§ 26. λ > ρ: βόρκος, 1335 *L* (βοῦρκος *I*).

§ 27. κ > χ: διώχη, 526 *L* (confusion avec διώχνη).

§ 28. $\tau > \theta$: συνανάθροφος, 196 *L*, συνανάθροφοι, 1187 *L* (συνανάτροφος, συνάτροφοι *V*).

§ 29. $\tau > \phi$: Φισκίνα, 1326 *V*.

§ 30. λ *intercalé*: Φλισκίνα, 1326 *L*. — *nasale intercalée*: ἐξομπλισιά, ἐξόμπλισις, 625 *LI*.

§ 31. γ *anormal*: καβαλλικεύω 683 *L*, cf. 925 *L* (sans γ *V*), μισεύγω, 742 *L* (sans γ *V*). πεζεύγει, 706 *L*, cf. 1267 *L* (sans γ *I*). κατακαίγομεν, 1498 *e I*. κλαίγουν, 17 *I*, 715 *I* (sans γ *L*), ἐκλαιγεν, 400 *LI* (mais νὰ κλαίη, 428 *LF*).

§ 32. *Groupes de deux consonnes*. $\pi\tau > \phi\tau$: τέφτει, 705 *L* (τίπτει *I*), mais πέπτει, 385 *L*. πτωχοί, 136 *LI*. χερόπτια, 532 *L*. — $\sigma\tau > \sigma\phi$: σφαράσσει, 1230 *L*. — $\sigma\chi > \sigma\kappa$: σκήματος, 849 *L* σκολῆον, 225 *L* (σκόλαν *I*), σκόλη, 239 *I*, mais σχόλη, 1548 *LI*. ἀσκόλησιν, 1482 *L*. σκολάζουν, 160 *L* (σχολάζουν *I*). — $\phi\theta > \phi\tau$: ἐξευτεύτην, 1388 *L* (ἐξευτεύθην *I*). συνέφτασε 124 (συλέφτασε *I*). — $\lambda\kappa > \lambda\chi$: σινεσκάλχος, 583 *L*, 594 *L*, 616 *L*, 711 *L*. — $\beta\nu > \mu\nu$: ἔμνοστον, 200 *LI* etc. — $\nu\tau > \nu\delta$ et $\nu\tau > \nu\theta$: ἐνδρανίζει, 493 *L*. ἐνθρανίζει, 493 *I*.

33. *Assimilation*. $\beta\mu > \mu$: ἔμορφον, 9 *V*, 117 *LV* (mais εὔμορφα, 301 *I*). ἀτλικεμένοι, 917 *L*. ἀναγυρεμόν, 1020 *LI*. γέμα, 1438 *L* (d'ordinaire γιόμα, p. ex. 1430 *L*). — $\gamma\mu > \mu$: περιπλεμένοι 1665 *LI*, cf. 1685 *LI*. πρᾶμα, 104 *L* (mais πρᾶγμα, 424 *LI* etc.). — $\nu\zeta > \zeta$: συζῆσαι, 483 *I* (συζῆσαι *L*). — $\mu\beta > \beta$: συβουλήν, 1313 *L* (συμβουλήν *I*). — $\mu\phi > \phi$: ἀφοτέρων, 1783 *L* (ἀμφοτέρους *I*), συφοράν 1483 *L* (mais συμφοράν 995 *LI*, 1001 *LI*, 1505 *LI*). συφέρνει 1294 *L*, 1707 *L*, ἐσύφερεν 989 *L* (συμφέρνει etc. *I*). Dans les substantifs et adjectifs suivis de *μου* et de *σου* le ν est d'ordinaire supprimé: en finale l'emploi du ν est assez arbitraire, *I* le maintient plus souvent que *L*.

§ 34. *Assimilation dans deux syllabes consécutives*: ὄντα(ν), 126 *L*.

§ 34a. *Dissimilation*: ἀφέντης, 1425 *L* (αὐθέντη *I*).

§ 35. *Disparition de consonnes*. Groupe de trois consonnes: τέψε, 357 *L*, 865 *L* (πέμψε *I*). τέψει, 365 *L* etc., mais ἐκτέμψω, 355 *L*, 1556 *L*.

§ 36. *Métathèse*: πουργόν 256, *LI*, τρέψιν, 801 *L* (τέρψιν *I*).

§ 37. *Graphie inverse*: πτέγκεσθαι, 456 *L*. ἐπεδέκτηκεν, 305 *L* (ἀποδέχθηκεν *I*). πτόνον 391 *L*, πτονερός 357 *L*.

MORPHOLOGIE.

Genre et Cas.

§ 38. *Genre*: τὴν βίβλον, 186 *a I*, βίβλους πολλάς 183 *I*, τὸ πλοῦτος, 1796 *a I*, τὸν πλοῦτον, 1429 *L*. ὁ ἄριστος (déjeuner) 350 *L*, mais τὸ ἄριστον, 351 *L*, τὸ πόθος 535 *b I*.

§ 39. *Nominatif au lieu du vocatif*: ὦ βασιλεὺς, 265 *I*. ἡ κόρη, 727 *L*. καρβαλλαρῖων ὁ εὐγενής, ἀνδρείων ὁ ἀνδρεῖος 567 *L* (κ. εὐγενή... ἀνδρειωμένε *I*), ἐμοῦ πατήρ, 168 *L* (ἐμὸς πατήρ *I*). πατήρ 1067 *I* (πατέρα *L*). ἀφέντης μοι, 1425 *L* (αἰφέντη *I*).

§ 39. *Nominatif avec anacoluthie (nominatif absolu)*: ὁ βασιλεὺς... μισεύσας ὁ υἱὸς του... λέγει, 331 et suiv. *LI*. οὕτως εἰπὼν ὁ Φλώριος ἀτηλογεῖται ἡ κόρη 557 *LI*, cf. 202 *LI*, 186 *LI* etc.

§ 40. *Génitif et accusatif*. Le régime indirect, soit substantif soit pronom, tantôt précède tantôt suit le verbe: ce régime se trouve au génitif ou à l'accusatif, moins souvent au datif. Quelquefois les constructions alternent dans un même vers. Il suffira de produire un ou deux exemples de chaque construction: *a) le régime précède*: σὲ λέγω, 1239 *LI*. σὲ τέμπει (στέλλει), 233 *LI*. τὸν ἐσύντυχε, μετὰ θυμοῦ τοῦ λέγει, 345 *LI*. τὸν Φλώριον ἐλάλει 1238 *LI*. τὸν βασιλέαν εἶπε 200 *LI*. λόγους τὸν λαλῶν ὦ Φλώριε τοῦ λέγει, 311 *L*. τοῖς ἀνόμοις ἔλεγεν 61 *LI*. τοῖς ὁμοφυλοῖς... ἤρξατο κελευσι, 41 *LI*. *b) le régime suit*: λέγει μοι, 243 *LI*. λέγει της, 553 *LI*. λέγει τον, 1380 *LI*. ῥίπτει το τὴν κυναί (τὸ σκύλον). 381 *LI*. νὰ... ποιήσωμεν.. τὴν κόρην... πραγματευτάδων (πραγματευτάδες *I*), 909 *LI*. ἐλάλησεν ἐκεῖνον, 232 *LI*. Avec l'impératif le régime vient après: λέγε μοι, 554 *LI*. δός μοι, 628 *LI*.

§ 41. *Emploi notable du génitif*: τῆς Αἰγύπτου... ἐπάσιν, 1245 *L*. τῆς Αἰγύπτου ἐτέρασεν, 1245 *I*. νάλῃω τῶν ᾧδε, 1498 *L* (pour arriver ici).

§ 42. *Emploi notable de l'accusatif*: πῦρ νὰ τὴν τυρτολησῃς, 1069 *L* (τυρί *I*). Θανάτου συμφορὰν... νὰ μὴ ἀποθάλῃς, 1176 *LI*. μέλῃ καὶ μέλῃ... νὰ σὲ κόψω, 1406 *L*. — Le génitif et le datif sont quelquefois suivis d'une apposition à l'accusatif: εἰς μοι, τὸν πανάθλιον, 1093 *LI*, cf. 1094 *L*. βοήθει μοι, τὴν ξένην, 699 *LI*.

§ 43. *Datif*: ἐν ταλαίοις τοῖς χρόνοις, 2 *I*. τῇ λύτῃ, 4 *I*.

Article.

§ 44. *Fém. plur. nom.*: αἱ, 137 *LI*, 798 *LI*, 812 *LI* etc. τῆς 140 *LI*, 236 *L*, 671 *LI*, 833 *LF* etc. τὰς, 35 *I*, 163 *I*, 886 *LI* etc.

Déclinaisons.

§ 45. *Décl. I pg. Fem. plur. nom.*: ἀμφότερες, 123 *L* (ἀμφότεραι 125 *LI*). ἑγκυες, 123 *LI*. ἐκείνες, 825 *LI*. — *Fém. plur. acc.*: κόρες ἐμνοστουτσικες, 769 *LI*, μυρωδίες, 126 *LI*. στόλες, 806 *LI*. Φορεσίες, 807 *LI*. εὐγενικὲς... ἐξηρημένες, 789 *LI* etc. etc. *I* connaît aussi *l'acc. plur.* en -ας: βίγλας πολλές, 35 *I*. χαρὰς μεγάλας, 19 *I*. βασιλικὰς ἀνταμοιβὰς καὶ εὐχαριστεῖας μεγάλας 418 *I*: peu d'exemples dans *L*: δορυφορίας, 415 *L* etc. — *Masc. plur. nom.*: τοπάρχες, 407 *L* (τοπάρχαι *I*). — *Masc. sing. nom.* en -άρης, *plur. acc.* en -ιους: καβαλλάρης, 1 *I*. καβαλλαρίους, 46 *LI*.

§ 46. *Décl. III pg. Plur. acc.*: τοὺς ἀέρες, 526 *L* (ἀέρας *I*). ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, 55 *LF*. τοὺς ἄρχοντες, 281 *LI*, mais συνοικήτορας, 912 *LI*. χεῖρας καὶ πόδας, 155 *LI*. — *Nom. sing.* en -η, *gén.* en -ης: ἡ πρόσοψη, 1216 *L* (τὸ πρόσωπον *I*). ἡ χάρη, 195 *L* (χάρις *I*). τῆς φύσης, 1217 *LI*, τῆς ἀσχολήσης, 506 *I* (ἀσκολήσεως *L*) etc, mais ἐνθύμησις, 870 *LI*. προαιρέσεως, 1134 *LI* etc. — *Gén. sing.* en -ας: τῆς νύκτας, 1449 *LI*. — *Acc. sing.* en -ο(ν): τὸν ἔρον, 838 *I*, 1646 *b I*. — *Neutres* en -μαν: τὸ αἶτημαν, τὸ θέλημαν, τὸ ξήτημάν σου, 178 *L* (les mêmes mots en -μα *I*). ὄρθωμαν, 251 *L* (ὄρθωμα *I*), mais ἐρώτημα, 100 *LI*. πᾶμα, 104 *L* etc. — *Neutres* en -ος; *gén.* en -ου: τοῦ βάθου, 400 *L* (βάθους *I*). τοῦ στήθου, 825 *L*. τοῦ τείχου, 1320 *L*: *plur.* en -η: ὄρη, 32 *I*: *plur.* en -ια: μέρια, 1040 *L* (μέρη *I*).

§ 47. *Mots indéclinables ou non déclinés.* ἀνὴρ (*acc.*), 57 *LI*. ὄρνιξ (*acc.*), 353 *L* (ὄρνιν *I*). τοῦ παντοκράτωρ, 1733 *I*. τὸν παντοκράτωρ, 1735 *I*. — πᾶν (*avec fem. acc.*), 1079 *L* (τᾶσαν *I*), πᾶν (*avec masc.*), 1498 *L*, πᾶσα (*avec neutr.*), 1510 *L*. — τὴν πλήρης θεωρίαν, 130 *LI* (cf. ci-dessous, § 51).

Diminutifs.

§ 48. ἀγουρίτση, 817 *L*. βαγίτσα, 955 *LF*. ἐμνοστούτσικος, 643 *LF*, 769 *LI*. καρδίτσα, 837 *L*, 1033 *L*. μαλλίτσια, 1595 *a I*. ξενούτσικος, 700 *L*.

Adjectifs.

§ 49. Féminins en -ας: ἡ ἄνεκρος, 11 *I*. ἐξαίρετος, 6 *I*. αἰνίος (ἡ κόρη), 1328 *LI*. τὴν πανεύρονον, 258 *LI*, 327 *LI*. — Féminins en -ρα: δολερά, 441 *L*, mais δολερή 441 *I*, 560 *L*. Σιβερή, 62 *LI*.

§ 50. Adjectifs en -ης: εὐχεστῆς, 165 *LI*. πολυτελής, 308 *LI*, mais ἀλγῆτος, 54 *LF*, ἀλγῆς (voc.), 700 *LI*. εὐσεβούς, 37 *L*. ἡμιθανήν, 547 *LI*, συγγενήν, 476 *LF*, 519 *LI*.

§ 51. Adjectif masculin employé adverbialement: πληγῆς, dans πληγῆς γέμων δόλου, 130 *LI*, 357 *L*, 451 *LI*, 1693 *LI* (cf. τελευτίας γεμων δόλου, 379 *L*).

Comparatif.

§ 52. τὸ ἐνδωτέρον παλαιόν, 713 *LI*.

Pronoms.

§ 53. Personnels. Première personne: ἐγώ, 239 *LI*. ἐμεν, 91 *LI*. ἐμέναν, 87 *LI*. μέ, 215 *LI*. μένα, 237 *LI*. δός μοι, 628 *LI*. ἐμᾶς, 1314 *L*, 1739 *L* (ἡμᾶς *I*). — Deuxième personne: ἐσένα, 232 *L*. σέ, 234 *LI*. ἐσᾶς, 424 *LF*. σᾶς, 327 *I*. — Troisième personne. Le neutre de αὐτός est quelquefois αὐτόν: δι' αὐτόν, 337 *L*.

Périphrastique.

§ 54. διὰ λόγον του? (*I* a διὰ λόγον τον, *L* διὰ λόγον, cf. 877 *L*: λόγον τῆς Πλάτζια Φλώρες).

Réfléchis.

§ 55. ἀτός μου, 86 *LI*, 1107 *LI* etc. ἀπατός του, 1659 *LI*. — ἀπατός en fonction d'adjectif: ἀπατός ὁ Φλώριος, 724 *L*: en fonction d'adverbe: ὡς ἀπατὰ ἐμένα, 589 *L* (ὡς ἀγαπᾷ ἐμένα *I*).

Possessifs.

§ 56. τ. ἐμὴν ψυχὴν, 244 *LI*, ἐμοί τοπάρχαι (Voc.), 390 *L*, ἐμοῦ πατήρ (Voc.), 236 *L* (ἐμὸς πατήρ, *I*). ὁ ἡμέτερος, 233 *LI*.

Démonstratifs.

§ 57. αὐτός, 84 *L* (αὐτός *I*), αὐτοῦτον, 1391 *I* (ἐταῦτον *L*), ταῦτον (*neutr.*), 205 *LI*, mais τοῦτο, 171 *LI*, ἐκεῖνος, 40 *LI*, 41 *LI* etc. — τοιαύτην, 16 *I*, 219 *LI*, τέτοιοι, 179 *LI*.

Relatifs.

§ 58. ὅπου se lit surtout au nominatif: 41 *LI*, 244 *LI*, 329 *LI* etc., mais ὅπου (acc.), 111 *I*; à l'accusatif on trouve ἕς, 236 *L*, τὰ 136 *I*, 276 *I* etc. — ὅστις, 10 *L*, 328 *I*. — ὅσπερ, 970 *L*, ὅπερ (*neutr.*), 185 *L*, 1072 *L* — ἐὼς ὅποιό, 1077 *LI*.

Interrogatifs.

§ 59. τίς, 638 *LI*, τί, 129 *LI*, 332 *LI*. — ποῖος, 241 *LI*, τίς καὶ ποῖός, 651 *LI*. — πῶσα, 1542 *L*. — ποτατός, 1747 *L* (voir le glossaire).

Indéfinis.

§ 60. τινάς, 645 *LI*. — καθεῖς (*acc.*), 475 *I*, καθεῖς, 738 *LI*, καμμιά, 922 *LI*, 923 *LI*. — καθενός (*gén.*), 271 *L* (καθενό *I*), κάθα, 1324 *L* (κάθα *I*). — τίποτα, 553 *L*, 869 *L*, 1304 *L*, τίποτε, 868 *LI*, τίποτες, 398 *L* (τίποτε *I*). — ἕως, 1188 *LI*, 1167 *L*, 1171 *I*, ἕτι, 50 *LI*, 168 *LI*, 559 *L*, 1541 *LI* etc. ὅποιος, 795 *L*, 1171 *L*.

Verbes.

§ 61. Sing. εἶσαι 316 *LI*, 621 *LI*, 1114 *LI* etc. εἶναι, 169 *I*, 227 *L*, 321 *L* etc. εἶμι, 105 *LI*, 217 *L* etc. εἷ devant consonne: 152 *L*, 169 *L*. εἷ devant voyelle: 49 *L*, 1160 *L* (bis), 321 *I*. εἴ devant consonne: 206 *I*, 322 *I*, 653 *I*. εἴ devant voyelle: 227 *I*, 278 *I*, 323 *I*. εἶμι devant consonne: 410 *I*. εἶναι devant voyelle: 942 *I*, 1160 *I* (bis) etc. — Plur. 1. ἐμέθεν, 855 *L* (ἐμεσθεν *I*). — Imparfait. ἤμου, 770 *LI*, ἤσου, 720 *I*, ἤτον 6 *I*, 1268 *LI*, ἤτα, 150 *I* etc.

Désinences verbales.

§ 62. -άνω et -αίνω: μαθάσκω, 181 *I*, παθάνω, 473 *L* (πάσχω *I*), 469 *L*, παθάνει, 512 *LI*, μαθαίνει, 181 *L*. -ττω, -σσω et

-ζω: πρᾶττω, 170 *LI*. προστάττει(ν), 15 *L*, 140 *L*. κατασφάνττουσι, 212 *LI*. φυλάιτουν, 137 *L*, 141 *F*. δράσσω, 52 *LI*, 1615 *L*, 1638 *L*, 1699 *L*. συνάσσω, 1780 *L*. θηλάσσειν, 141 *L*. θηλάξειν, 141 *F*. προστάζει, 140 *F*. νὰ σφάζῃ, 429 *LI*.

§ 63. Les formes en -σι alternent avec celles en -ν, à l'indicatif comme au subjonctif: παγαίνουσιν, 38 *LI*. ἐγλυωσασιν, 56 *LI*. ἐκινήσασιν, 661 *L*. ἐτήρασιν, 639 *F*. ἔφερον, 459 *F*. ἐκίνησαν, 664 *F*. ἐγέννησαν, 125 *F*. νὰ ἰδοῦν, 608 *L*. νὰ ποίσοιεν, *LI*. νὰ φέρουσιν, 607 *LI*. νὰ παιδεύθοῦσιν, 579 *L*.

Dans les temps historiques on trouve à la troisième personne du pluriel -αν et -ον: ἐθαύμαζαν, 67 *F*. ἔκανσαν, 1455 *LI*. ἔλαβαν, 58 *L*. ἔλαβον, 58 *F*. ἐθαύμαζον, 67 *L*.

La seconde personne de l'indic. aor. est en -ε: ἐρωήσες, 558 *LI*. ἐδικάζετε, 576 *L* etc.; mais ἤλθατε, 948 *F* (ἤλθετε *L*), ἦμτες, 1757 *L*. — Voir §§ 77—80, pour les désinences des verbes contractes.

Augment.

§ 64. Augment en η: ἡγάπα, 298 *F* (ἀγαπα *L*). ἡτέλασιν (ἐτέλασιν *L*). ἡλέγα, 419 *L* (λόγιασα *F*). ἡλθαν, 304 *LI*. ἦμτες, 1757 *L* (ἐσέβηκες *F*). ἡστέκετον, 548 *L*. ἡφέρασιν, 374 *F* etc.

§ 65. Augment en ε: ἐδιάρχη, 133 *L*. ἔθηκεν, 197 *F*. ἐμάχητον, 401 *LI*, ἐποίηκα 403 *LI* etc. Dans ἐκροκοῦντα, 1539 *F*, l'augment en ε a remplacé la voyelle initiale (α); il faut expliquer de la même façon ἐπέθανεν, 132 *L*, et ἐλλοιῶσθην, 80 *L*.

§ 66. Augment interne: ἀνέγνωσεν, 183 *LI*. ἀντηγόει, 8 *F*. κατέτρωσεν, 187 *LI*. συνέλαβεν, 18 *F* etc.

§ 67. Double augment: ἐδιεβην, 133 *F*. ἐκατεστησασιν, 138 *L*. ἐκατεφλόγισεν, 185 *LI*. ἐχαριτοεκόσμησεν, 271 *L*. ἐσυνηχθισαν, 396 *LI*. ἐκατεδίνασαν, 149 *L* (κατεδίνασαν *F*). ἐκατέλαβεν, 187 *F* (κατέλαβεν *L*) etc.

§ 68. Augment impropre: ἐβλέποντα, 676 *F*. ἐγνωρίζω, 746 *LI*. (γνωρίζω, 1258 *LI*). ἐγνώρισε, 201 *L* (γνώρισε *F*, en dépit du rythme), ἐποίησω (subj. de l'aor.), 888 *LI*, ἀνηγέθητε 513 *L*, ἡξεύρω, 1013 *LI*. ἡσβέννεται, 1732 *L* etc. Absence d'augment: μέριμναν, 837 *LI*.

Impératif.

§ 69. L'impératif de l'aoriste actif est en -ε ou en -ον: ἄκουσε, 276 *L* (ἄκουσον *F* et ἄκουσον, 221 *LI*). χάρισε, 628 *F* (χάρισον *L*). ὄρισε, 628 *F* (ὀρίσον *L*). ποίησον, 222 *LI*. — A la voix

passive on trouve -σου, -θηκε et -θηκε: αὐκράσου, 558 *LI*⁷, 559 *L*. ἀνεγέρθητι, 513 *LI*⁷. ἀφηγήσου, 1237 *LI*⁷. παραιτήσου, 1125 *LI*⁷. θανατώθηκε, 1198 *L*, 1490 *L*. Exemple isolé d'un impér. act. en ω: ἄκω, 1464 *L*.

Infinitif.

§ 70. Les infinitifs anciens ne sont pas rares: ἀνάψαι, 444 *L* (ν ἀνάψουν *I*⁷). δεῦναι, 15 *I*⁷. μετὰ τὸ... ἐξελθεῖν, 131 *L* (ἄμα... ἔπτεσεν *I*⁷). παρὰ τοῦ ζῆν, 91 *LI*⁷. σταράξαι καὶ ταράξαι, 53 *LI*⁷. τεθνηκέναι, 449 *LI*⁷. πορεύεσθαι, 25 *I*⁷. καῆναι, 462 *L*. ῥίπτῃναι, 145 *L* (ῥιφῆναι *I*⁷). στραφῆναι, 320 *LI*⁷ etc.

§ 71. Dans les temps composés l'infinitif en -ει(ν) subsiste: νὰ εἶχεν κατακαύσει, 91 *LI*⁷. νὰ εἶχεν πέσειν (πέσει *I*⁷)... πυρτολήσειν (πυρτολήσει *I*⁷) 90 *LI*⁷. νὰ εἶχεν σχισθεῖν καὶ διχασθεῖν, 1105 *LI*⁷.

§ 72. Infinitif de circonstance: ἀκούσειν, 1230 *L* (ἀκούσας *I*⁷). τὸ ἰδεῖ, 1668 *L* (τὸ νὰ ἰδῇ *I*⁷) etc.

§ 73. Paraphrase de l'infinitif: τοῦ νὰ κρούσῃ, 689 *L* (κρούσας(*i*) *I*⁷) etc.

Participes.

§ 74. Participes anciens: ἰδών, 44 *LI*⁷. διαβαίνοντας, 36 *LI*⁷. γεγονός, 186 *LI*⁷. λελχθεν, 210 *LI*⁷. τληρωθεῖσαν, 20 *I*⁷. *L* remplace quelquefois un participe par le présent de l'indicatif: γέμει, 357 *L* (γέμων *I*⁷). θελεῖ, 358 *L* (θελων *I*⁷).

§ 75. Formes du masculin pour le féminin: ὄντων (en parlant de deux femmes), 115 *LI*⁷. ἡ ἐλσεινη... κατέχων, 398 *LI*⁷. οὕτως εἰπὼν ἡ μάννα, 1184 *LI*⁷.

§ 76. Participes indéclinables en fonction de gérondif: ἐβλέπομαι, 676 *I*⁷. θέλοντα, 1116 *L*. κρατῶντα, 731 *L*.

Observations sur les verbes contractes.

§ 77. Contractes en -ᾶς: ἐνθυμᾶται, 294 *LI*⁷. καρδιοδιχοτομᾶται, 214 *I*⁷ (-εῖται *L*). θρηνηᾶ, 429 *L* (θρηνεῖ *I*⁷). κινᾶ, 620 *LI*⁷. μνηᾶ, 616 *LI*⁷, 1648 *L*. En général *I*⁷ a une prédilection pour ἀπηλογεᾶται: 177 *I*⁷, 264 *I*⁷, 598 *I*⁷, 618 *I*⁷ etc., *L* pour ἀπηλογεῖται (passages cités), mais aux vers 744 et 776 *L* a ἀπηλογεᾶται et *I*⁷, au vers 744, ἀπηλογεῖται.

§ 78. Contractes en -εῖς: θρήνου, 1042 *LI*⁷. κρατεῖ, 730 *LI*⁷, 735 *LI*⁷ (mais κρατῶντα, 731), etc.

§ 79. A l'imparfait on trouve, à côté de ἐθρήνει, 749 *I*⁷, ἐφόρειν, 1171 *LI*⁷, ἐκράτειεν, 1269 *L*; ἐξείουν (1 pers. du sing.),

§ 80. La troisième personne sing. de l'imparfait finit quelquefois en -ν: ἐδεῖλιαν, 1538 *LI*. ἐκράτειεν, 831 *L*, 1269 *L*. ἡμέριμναν, 837 *LI*. ἐφόρειν, 1171 *LI*. — ἐθρήνου, 749 *L* (ἐθρήνει *I*), est une faute de copiste amenée par cette ν finale.

Observations sur la voix passive.

§ 81. Imparfait. Sing. 3 en -ετον: ἐκείτετον, 674 *LI* (cf. κείτεται, 260 *L*, κείται, 260 *I*). ἐκόττετον, 399 *L*. ἐστήκετον, 471 *L*. ἐχαίρετον, 819 *L* etc.

§ 82. Aoriste. Sing.: ἀπεκρίσθην, 311 *LI*. ἀπεστάλθην, 334 *LI*. ἀτηλοργήθην, 94 *LI*. ἐφρίγην, 1521 *L*. ἀπεθάνην, 1002 *L*: nombreux sont les aoristes en -κα etc.: ἀπηλοργήθηκα, 570 *I*. ἐνεδεχτηκα, 1419 *L*. ἡβουλήθηκα, 892 *LI*. ἐτρωθήκα, 4 *V*. ἐφάληκα, 1068 *L*. ἐνεπαύτηκα, 1439 *L*. — Plur.: ἐγεννηθησαν, 1747 *LI*. ἐδιδάχθησαν, 228 *LI*. ἐτορεύθησαν, 180 *LI*. ἐφάλησαν, 230 *LI* etc.; les formes en -κα ne se rencontrent que dans trois passages de *I*: ἀτεχαιρετηθήκασι, 1184 *f I*. περιπλακῆκαν, 1645 *a I*. ἐσυνάχθηκα, 571 *I* (συνήχθησαν *L*).

Verbes du type τάω.

§ 83. καίει (en une syllabe), 538 *L*. κλαίη (en deux syllabes), 542 *L*. — κλαιώ (en une syllabe): 1005 *L*, 1200 *L* (κλαίγω *I*). κλαιού, 1042 *L* (κλαίουν *I*). κλαίω (en deux syllabes), 1058 *LI*. — κρού, 671 *L*, 1603 *L*. ἐκρου, 703 *I* (ἐκρουεν *L*). — λεί(γει) (en une syllabe), 720 *L*, 1639 *L*. — νά τάς, 752 *L* (ἐπάγεις *I*). Sing. 3: ἐπά, 730 *L*, 786 *L* (πάγει *I*). πά, 1266 *L*. Plur. 3: ἐπάν, 853 *LI*, 938 *b I*, 1245 *I*, mais ἐτάγουν, 126 *LI* et ἐτάσιν 1245 *L*. πάν, 1266 *I*.

Futur.

§ 84. 1°. Futur ancien: πράξω, 171 *LI*. θείησει, 740 *LI* etc. 2°. Θέλω et l'infinitif: θέλει βλέπει, 208 *LI*. τέψει (στελλει *I*) θέλω, 365 *LI*. θέλω κατασκευιάσει (κατασκευιάσαι *I*), 363 *LI*. θέλω φλέγessθαι, 209 *LI*. 3°. ἔχω et l'infinitif: ἔχω ποιῆσαι, 173 *LI*. τρυφῆσαι ἔχω, 325 *LI*. Au vers 319 *LI* on peut traduire ἔχουν par „ils peuvent”, mais nous préférons y voir un futur. 4°. νά suivi d'un subjonctif: νά πληρώσω, 175 *LI*.

Conditionnel

§ 85. Le conditionnel s'exprime: 1°. Par le seul imparfait: ἔκοπτα, ἔπαιρνα, 1368 *LF*. 2°. Par ἤθελα et l'infinitif ou la paraphrase de l'infinitif: νά θελα ἀποξερωθεῖ, 248 *F* (νά θέλησα νά ξερωθεῖ *L*). 3°. Par l'aoriste avec νά: νά εἶπα, 723 *LI*. 4°. Par l'imparfait avec ἄν, s'il s'agit d'un cas irréal: ὁ Φλώριος ἄν εἶχεν (s'il était présent)... ἀνδραγαθίης, 721 *L*.

Voix moyenne.

§ 86. ἀτηλογησατο, 651 *LI*. ἐφθεγξατο, 157 *LI*, 253 *LI*, ταρεστησατο, 12 *F*.

MOTS INVARIABLES.

Adverbes.

§ 87. Adverbes de manière. ἀντάμα, 1023 *LI*. ἀποκριφα, 1312 *F*. δηθέν, 718 *L*. διασυντόμοι, 1583 *L*. διασυντόμως, 514 *LI*. ἐλεεινῶς, 81 *LI*. κάλλια, κάλλιον, 1723 *LI*. ὁμάδι, 1283 *F*. etc. etc.

§ 88. Adverbes de lieu. ἄλλοῦ, 847 *LF*. ἐκεῖσε, 27 *F*. παντοῦ, 1142 *LI*. μερεάν, 804 *L* etc.

§ 89. Adverbes de temps. ἀκόμην, 256 *LI*, ἀκόμη, 1256 *L*. ἀπόψε, 225 *LI*. πάλς, πάλιν, 949 *LI*. πάντα, 189 *LI*. πρῶτα, 1000 *LI*. πρῶτον, 1069 *LI*, σύχρον, 218 *LI* etc.

§ 90. Adverbes de quantité. καθόλου, 547 *LI*. κἄν, 55 *LI*. ποσῶς, 1341 *LF*. τίποτες, 553 *LF* etc.

§ 91. Adverbes de négation. μή, 402 *LI*. μήπως, 1314 *LF*. οὐ, 260 *LF*. οὐδέ, 774 *LI*, οὐδέν 205 *LF*. δέν, 554 *LF*.

Prépositions.

§ 92. ἀντίς et le gén.: 279 *L*. ἄντε et l'acc.: 278 *F*. — ἀπό et le génitif: 553, *LI*. ἀπό et l'acc.: 49 *LI*, 75 *F* (ἀπέ *L*). — διά et le gén.: 207 *L*. — δίχως et le gén.: 248 *LF*. — δίχα et le gén.: 716 *LF*. — εἰς: 171 *LI* etc. — ἐκ et le gén.: 11 *F*. — ἐν et l'acc.: 43 *LI*. ἐν et le datif: 321 *F*, — κατά et le gén.: 401 *LI*. κατά et l'acc.: 268 *LF*. — μετά et l'acc.: 59 *LF*. μετά et le gén.: 60 *LI*. — μέ et l'acc.: 86 *LF*. — μά et l'acc.: 254 *LF*. — πρὸς et l'acc.: 157 *LF*. — σύν et le gén.: 1783 *L*. — ἐπό et le gén.: 326 *LF*.

§ 93. Dans les verbes composés l'augment en -ε se substituant à la voyelle initiale du mot a contribué à une confusion entre certaines prépositions. Entre ἀπο et ἐπί: ἐπεχαίρετιςεν, 281 L et ἀποχαίρετιςεν (I^o). ἐπεσωθήσαν, 304 L et ἀπεσώσασιν (I^o). Entre ἀνα et ἐν: ἐνεθράφησαν, 145 L et ἀναθρεφούτων (I^o). ἐνεθρεψα, 416 L et ἀνάθρεψα (I^o). Entre ἐπο et ἐπί: ἐπήκοος (forme correcte à ce passage), 223 I^o et ἐτήκοος (L). I^o se méfiant de la forme ἐτ(ί), écrit ἐτέτεσεν, 255, pour ἐπέτεσεν (L), ἐτεσέβησαν, 53, pour ἐπεσεβήσαν, ἐτεύχεται, 1091b, pour ἐτεύχεται. On lit côte à côte ἐτεσώθη, 58 L, ἀπεσώθη (I^o), ἐτέσασεν, 960 L, ἐπεσώσεν (I^o). Cette confusion a frayé le chemin à des alternances encore plus bizarres, les scribes ne sachant plus à quoi s'en tenir sur les prépositions dans les mots composés: de là ἐπιταγός, 155 L, pour ἐποταγός (I^o), παραδιαβάσαι, 319 L, pour περιδιαβάσαι (I^o). La forme étrange ἀποπατεῖ, 611 LI° (voir notre observation à ce vers) est due à la même confusion; de même ἐτέλαβεν, 1391 L, pour κατέλαβεν (cf. I^o).

§ 94. La préposition συν donne à certains verbes intransitifs une valeur transitive: συναποθάνει ην, 511 LI°. χαρὰν ἔχεις συνιζῆσαι, 483 LI°. συμπάσχισέ ην, 511 L (συμπάθησέ ην I^o), συμπόνησε τὴν θλίψιν της, 515 LI°. συμπολεῖ καὶ πάσχει (pour συμπάσχει) τον, 524 LI°.

Conjunctions.

§ 95. Conjunctions de coordination: ἀλλά, 620 LI°. ἀμμε, 660 L. ἀμμή, 1671 L. ὅμως, 1442 L. πλὴν, 231 LI°. μηδέ, 1311 L. οὐδέ, 239 LI°.

§ 96. Conjunctions de subordination: ἄν, ἐάν, 208 LI°, 260 L etc. ἄφοῦτις, 1475 L. ἄτῃν, 1499 L. διότι, 112 LI°. ὅτι, 81 LI°. ὅντα, 126 LI°. ὡς, 44 LI°. ὥσάν, 261 L etc.

Les noms propres.

§ 97. Dans les deux manuscrits le nom du héros est toujours Φλώριος; dans le *cantare* c'est toujours Fiorio.

§ 98. Πλάτζια Φλώρε, nom. et acc. (tantôt avec, tantôt sans ν finale); au génitif: Πλάτζια Φλωρες. C'est la déclinaison suivie par L: 149, 181, 189, 203, 238, 240, 263, 266, 349, 368, 378, 411, 491, 509, 549, 575, 689, 748, 774, 782, 908, 956, 1044, 1063, 1067, 1082, 1104, 1240, 1482, 1489, 1719, 1768, (nom. ou acc.): 172, 500, 618, 785, 860, 872, 877, 1208, 1220, 1403, 1407, 1512, 1607, 1616, 1766 (gén.). Dans deux passages (335, 1534) on lit ἡ Πλάντζια Φλώρε, une fois (1584) τῆς Πλάντζια

Φλώρε. Dans les deux manuscrits le nom est toujours écrit en deux mots, dont le premier est indéclinable. La forme Πλάτζια est un souvenir du nom italien.

Dans la première partie du poème, *I'* aussi a au nomin. et à l'acc. Πλάτζια Φλώρε (119, 181, 189, 203, 238, 240, 263, 335, 376*a*, 411, 491, 575), mais le génitif en -εσ lui est inconnu; il a d'ordinaire Πλάτζια Φλώρεσ (titre, 349, 368, 500, 549, 618, 1208, 1220, 1580*c*, 1628*b*), quelquefois Πλάτζια Φλώρεα (1401, 1607, 1766) et une fois τῆς Πλάτζια Φλώρεα (1773*b*). Dans la seconde et plus grande partie du poème la forme du nom. et de l'acc. est pour *I'* Πλάτζια Φλώρε(ν) (748, 774, 782, 804*b*, 1261*d*, 1407, 1586*a*) ou bien Πλάτζια Φλώρεα(ν) (877, 908, 956, 988*b*, 1063, 1067, 1082, 1104, 1240, 1512, 1584, 1586*a*, 1586*g*, 1616, 1621, 1652, 1705*a*, 1719).

Le *cantare* a *Bianciflore*; quelques manuscrits ou éditions ont à des passages isolés *Bianciafiore* (st. 14), *Bianchofiore* (st. 62), *Brancifiore* (st. 91, 124, 126).

§ 99. Φίλιππος, toujours même forme; dans le *cantare* *Felice* et *Felicie* (st. 136, 137, 138).

§ 100. Μαχουμέτης, 1144 *LI'*; Μαχουμέτην, 245 *LI'*, 745 *LI'*; en italien *Malcometto* ou *Malchometto* (st. 22) et *Macometto* (st. 91).

§ 101. Τοπατζία, 113 *I'*; Τοπιλάτζια, 113 *L*. La forme de *L* n'est qu'une erreur du scribe, qui pensait à Πλάτζια Φ; l'accent le prouve. Le *cantare* a les formes *Topacia*, *Albacia*, *Tropatia* (st. 9).

§ 102. Δαβίδ (écrit, par une abréviation bien connue, Δαδ), 1279 *L*; Δαδέν, 1279 *I'*. Dans le *cantare* l'aubergiste s'appelle *Dario*, nom répondant au français *Daire* (st. 98). Nous expliquons ci-dessous (voir notre observation au vers 1279) pourquoi le renmien grec a changé ce nom. La forme Δαδέν de *I'* provient d'un scribe qui ne comprenait pas l'abréviation Δαδ.

§ 103. Μπελισάντα, 1255 *L*; Πελέσαντος, 1302 *L* (accentuation fautive; mot corrigé dans le texte); Πελέσαντας, note marginale du scribe de *L*, venant après 1318; Πελεσκύτα, 1255 *I'*. L'italien a les formes *Biligiante*, *Bellizante*, *Balizante*, *Belizante*, *Belirante* (st. 96), *Bella Santa*, *Bella Sancte*, *Bilisanti*, *Bellizante*, *Belizante*, *Belizzante*, *Balizante* (st. 100). Ici encore le texte de *L* se rapproche de celui du *cantare*; il est inutile de rechercher l'étymologie de la forme bizarre Πελεσκύτα de *I'*. La tradition flottante du nom italien montre à l'évidence qu'il y a peu à tirer des noms qui ne se rencontrent qu'une ou deux fois. Le poème français ne donne pas de nom à ce personnage; aux passages correspondants il est question d'un „oste”, d'un „bourgeois”, d'un „pontonnier”.

§ 104. Καλλιστέρα, 114 *LI*⁻; c'est la traduction du nom italien *Melliore* (st. 9), qui dans quelques manuscrits du *cantare* est défiguré en *Managia* et *Mauire*.

§ 105. Κορίτζια, 1588 *L*, 1600 *L*, 1651 *L*, 1657 *L*. Le nom est dû à une parétymologie de l'italien *Gloritia* (st. 122, avec les variantes *Groricia*, *Gloria*, *Coloriso*, *Cholo riso*), qui à son tour veut rendre le nom *Claris* des deux versions françaises.

Aux vers 1588 et 1600 *I* a Μπερχήλ; nous avons vu ci-dessus (p. 22) que M. Teza croit que ce nom est d'origine germanique. Nous y voyons plutôt une erreur inexplicable d'un copiste, et cela d'autant plus volontiers qu'aux vers 1651 et 1658 le manuscrit *I* porte κορίτζιν.

§ 106. Ἀγγιπτον 1251 *LI*⁻, 1253 *LI*⁻; Ἀλεξάνδρειαν 1276 *LI*⁻. Βαβυλωνος, 1277 *I*⁻, 1742a *I*⁻; τὴν Βαβυλωνά 1498b *I*⁻. *L* (1277) a la forme populaire Βαβυλωνίας, qui se rapproche de la forme italienne *Babellonia* (st. 98).

§ 107. ἐν Γαλίτζε; (ou Γαλίτζαις), 17 *I*⁻, 43 *I*⁻. Le pluriel m'est inexplicable.

§ 108. Δαλμάτζια, 116 *L* (Δαλμάτια *I*⁻). *I*⁻, comme d'ordinaire, s'éloigne plus de l'italien.

§ 109. Μαιόν, 126 *LI*⁻; τοῦ Μαιού, 1547 *I*⁻; ὁ Μᾶς, 1547 *L*.

§ 110. Μοντόριον, 225 *LI*⁻, 304 *LI*⁻, 334 *LI*⁻. 286 *I*⁻, 471 *L*; Μοντόριν, 286 *L*; Μοντούρι, 471 *I*⁻.

§ 111. Πωμαίον, 1794 *LI*⁻, 1795 *LI*⁻; Πώμη, 1795 *LI*⁻; Πωμην, 1796 *L*, 1796a *I*⁻.

V.

Le texte de l'édition présente.

Plus on étudie les écrits en grec populaire du moyen âge, plus on se persuade que les graves défauts des textes sont plutôt l'œuvre des copistes que des auteurs. Les scribes — en même temps des remanieurs de textes — sont principalement responsables du mauvais renom de la langue médiévale. Les contresens, les formes monstrueuses, les mots de remplissage (tels que γάρ, δέ, γούν) augmentent à mesure que la tradition s'éloigne du manuscrit original. On avait bien peu de respect pour un texte écrit dans la langue de tout le monde; on l'écourtait quelquefois, le plus souvent on l'élargissait. Ces développements, d'ordinaire reconnaissables à des vers de soudure, sont surtout riches en fautes contre la grammaire et le bon sens.

Ces considérations pourraient amener un éditeur à corriger les imperfections du texte toutes les fois que la saine raison l'exige. Seulement si la corruption de nos textes est un fait acquis, il n'est pas moins sûr qu'on réussit rarement à restituer les mots originaux ¹⁾. Un savant grec comme Maurophrydes, qui connaissait de naissance le génie de la langue, a souvent proposé des mots ou des changements de phrase qui conviennent au vers, mais peu nombreux sont les cas où ses corrections, acceptables en soi, sont confirmées par le manuscrit de Londres. Le partie négative du travail à faire paraît moins hasardeuse : nous avons constaté que la plupart des passages suspectés par Köstlin ne se trouvent pas dans le manuscrit.

Averti par le médiocre succès du plus compétent de nos devanciers, Maurophrydes, nous avons rarement risqué des conjectures : celles qui demandent une explication ont été discutées dans nos observations. En revanche nous avons signalé, dans ces mêmes observations, les passages obscurs du texte, ne fût-ce que par un seul mot. On verra qu'ils sont nombreux, malgré le secours offert par *L*. Nous ne nous sommes écarté de *L* que dans les cas où *L'* seul offre un texte intelligible.

Pour ne pas surcharger l'apparat critique, nous n'avons pas mentionné au bas des pages les fautes d'itacisme, les accents omis etc. Ces minuties sont plus que superflues, elles découragent le lecteur de consulter les variantes. Nous avons donc tacitement rétabli l'orthographe, l'accentuation et la ponctuation usuelles.

Voici quelques particularités du scribe de *L* qui valent la peine d'être signalées : le groupe $\tau\zeta$ correspond à *dz* et à *ts* : nous l'avons gardé dans les noms propres ; le scribe ne marque pas la synizèse de *i*, il va jusqu'à écrire $\gamma\iota\omicron\mu\alpha$ etc. ; *εις* est toujours écrit en toutes lettres, même lorsqu'un mot à consonne finale précède et que le rythme prouve qu'on ne prononçait qu'un simple *s* ; d'ordinaire $\acute{\alpha}\nu$, $\mu\acute{\epsilon}$, $\sigma\acute{\epsilon}$, $\tau\acute{\omicron}\nu$ n'ont pas d'accent.

1) Nous exceptons les corrections légères telles que $\sigma\acute{\epsilon}\nu\alpha$ pour $\mu\epsilon\nu\alpha$, $\epsilon\sigma\lambda\omega\nu$ pour $\epsilon\sigma\lambda\omega$, $\sigma\delta\upsilon\rho\iota\mu\acute{o}\iota$ pour $\sigma\acute{\iota}\delta\alpha\lambda\mu\acute{o}\iota$ (corrigé au vers 97 d'après le vers 82 etc. etc. Elles forment la plus grande partie des corrections mises en caractères espacés au tableau que nous avons inséré aux pp. 23 et suiv.

TEXTE.

Διήγησις ἐξαίρετος, ἔρωτικὴ καὶ ξένη
Φλωρίου τοῦ πανευτυχοῦς καὶ κόρης Πλάτζια Φλωρης.

- Εἷς καβαλλάρης εὐγενὴς ὁρμώμενος ἐκ Ῥώμης,
ἀνδρεῖος, καλοπρόσωτος, ἐν παλαιοῖς τοῖς χρόνοις,
ἔσχε παρθένον σύζυγον πλὴν ἐξ αὐτῆς τῆς κόρης
τέκνον οὐδὲν ἐποίησεν, κ' ἐτρώθηκεν τῇ λύπῃ·
5 ὑπῆρχε γὰρ εὐγενική, τὸ εἶδος κρυσταλλόχροια,
ἐξαίρετος εἰς ἡλικίαν πλὴν ἦτον ὠραιωμένη,
εἰς ἡλικίαν κυπάρισσος, σελήνη εἰς τὴν ὄψιν·
ὁ κύκλος τοῦ προσώπου τῆς τὸν ἥλιον ἀντηύγει,
τὸ κάλλος τῆς τὸ ἔμορφον φλόγα νὰ παρασταίνη.
10 ἰδὼν δὲ ὁ αὐτῆς ἀνὴρ αὐτῆς τὴν ἀτεκνίαν,
ἐκ βάθους τῆς αὐτοῦ ψυχῆς θεὸν ἐξίλεοῦτο,
καὶ πρέσβυν παρεστήσατο μύστην τοῦ τηλικούτου
Ἰάκωβον τὸν ἔνδοξον ἀπόστολον κυρίου,
ὅσον νομίζων παρρησίαν ἔχειν πρὸς τὸν δεσπότην
15 τοῦ χάριν δοῦναι αἰτήσεως ἵνα | τεκνοποιήσῃ | . (f 78 r°.)
ὁ δὲ ἀνὴρ τῆς γυναικὸς διὰ νὰ ᾗ τοιαύτην χάριν,
ὑπόσχεσιν ἐποίησεν νὰ κλαίγουν ἐν Γαλιίτζε,
μετὰ δὲ τὴν ὑπόσχεσιν συνέλαβεν ἡ κόρη,
καὶ πάντες εἰς τὸν οἶκον τοὺς χαρὰς μεγάλας κάμνουσι.
20 ἰδὼν δὲ τὴν ὑπόσχεσιν ἀπάρτι πληρωθεῖσαν,
ἔλαβεν τὸ μαρσίπιον μετὰ τὴν βαντηρίαν,
ὡς εὐτελὴς καὶ τὴν στολὴν ἐφόρεσεν αὐτίκα,
νὰ πᾶν εἰς τὸν εὐκτήριον ναὸν τοῦ Ἰακώβου·
καὶ ἀτάμα ἐποίησαν τὴν ὁδὸν μετ' αὐτῶν καὶ ἑταῖροι.
25 μετὰ δὲ τοῦ πορεύεσθαι στράταν τοῦ ταξιδίου
ἐπάντημαν ἐνάστιον, πλῆρες ζημίας γέμον,
ἐκεῖσε συνεπήντησαν· ζημίαν γὰρ τοιαύτην
ἐκίνησεν ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ἐκ Σπανίας·
Σαρακηνὸς τὴν γενεὰν ἦτον μαχαρισμένος.
30 τλήθος πολλῶν καβαλλαριῶν ἔσυρεν συντροφία

15. Le manuscrit de Londres commence par le vers: ἰὲν συλλάβῃ ἡ γυνὴ τοῦ νὰ τεκνοποιήσῃ. Puis les mots: λείπει ἔδω, après quoi commence le vers 36, dont le premier mot (ἐκεῖ), a l'initiale ornementée. — 16. ὁ δὲ ἀ τ. γ. αὐτὴ τ χ. V. — 17. ἐποίησαν V. — εἰς τό V. — 24. ἀντάμας ἐποίησαν. . . ἐτέρων V. —

- καὶ τεζικὸν ἀμέτρητον ἐμπρός του μετ' ἐκεῖναν.
 τενοῦν εἰς ὄρη δύσβατα νυκτοπεριπατοῦντες·
 ἐχάραξε ἡ ἀνατολή, ἐσίμωσε ἡ ἡμέρα,
 ἐλαμψεν καὶ ἐμόρφωσεν τὸ Φῶς τὸ τοῦ ἡλίου,
 35 καὶ βίγλας ἔστησεν πολλὰς βλέποντες τὰς κλεισούρας.
 ἐκεῖ εἶδε διαβαίνοντας ῥωμαίους πελεγρίνους, f 78 r°
 ἀνθρώπους ὅλους εἰσεβούς, Χριστιανούς τὴν τίστιν,
 ὅλοι διὰ τὰ παγαίνουσιν ὡς διὰ τὰ προσκυνήσου
 τὸν ἅγιον Ἰάκωβον, ἀπόστολον κυρίου.
 40 ὥστε ἐτήρχεν μετ' αὐτῶν καὶ ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος.
 ἐκεῖνος ποῦ τῇ ἄτεκνον εἶχεν καὶ ὑπεσχεθῆν
 „ἐὰν λιθῇ τὸ τοῦ δεσμοῦ καὶ ἡ γυνὴ συλλάβῃ
 μὲ τὴν ἡμῶν ὁμόζυγον ν' ἀπέλθω ἐν Γαλιίτζες.”
 ὡς γοῦν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς τούτους ὁδοιποροῦντας,
 45 τοῖς ὁμοφύλοις ἤρξατο κελεύειν καὶ προστάττειν. f 78 v°.
 καρβαλλαρίους δ' ἔλεγεν τοὺς σφικτοαρματωμένους·
 „ἄνδρες καλοὶ πολεμισταί, στρατιῶται ἀνδρειωμένοι,
 δράξετε, ἰδέτε, μάθετε τὸ τί γενεᾶς ἐπάρχουν
 καὶ ἂν ἐν' ἀπ' τὸ χριστιάνικον γένος ὅτερ μισοῦμεν,
 50 εἴτι κακὸν καὶ ἐμπόδιον ὅς αὐτοὺς ποιήσετέ το.”
 λαβόντες δὲ τὸ ἄθρον θέλημαν παρ' ἐκεῖνοι,
 ὡς θῆρες δράσσουν κατ' αὐτῶν καὶ ὡς κύνες μετὰ θράσους,
 καὶ ὡς λύκοι ἐπεσεβήσαν σταράξαι καὶ τaráξαι
 τοὺς ἀληθοὺς Χριστιανούς καὶ φίλους | τοῦ κυρίου. f 79 r°.
 55 κὰν ἐκατὸν κατέσφαξαν ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες,
 καὶ ὅσοι ἐγλυτώσασιν στρέφονται ἐξοπίσω.
 κατέσφαξαν καὶ τὸν ἀνὴρ ἐκεῖνον τῆς γυναῖκας
 καὶ τὴν γυναῖκαν ἔλαβαν ἐκείνην τὴν ὠραίαν.
 μετὰ δὲ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ ὁμοζύγου ταύτης
 60 κλαίουσα, ὀδυρόμενη, μετὰ θλιμμένοι τρόποι
 τοῖς ἀνομίοις ἔλεγεν „τὴν ταπεινὴν μ' ἀφήτε,
 τὴν ταπεινὴν, τὴν θλιβερὴν καὶ τὴν πολλὰ καμένην,
 ὅτι ἀπεσώθην ἡ ἐλεεινὴ εἰς ἄδικον λιμένα.”
 οἱ δ' ἄθροι Ἀγαρηνοὶ βλέποντες τῆς ὠραίας f 79 v°.

33. ἐσίμωσεν ἡμέρα V. — 34. καὶ manque V. — 36. ἐκεῖ δὲ δ L. ἐκεῖ ὅστιν... ἀνθρώπους V. — 37. Ῥωμαίους δ' εὐγενεῖς V. — 38. ὁ νὰ ὑπ' διὰ ν. π V. — 40. ὅστις L. μετ' αὐτοὺς V. — 41. τὸ ἄτεκνον L. — 42. καὶ νὰ τεκνοποιήσῃ L. — 43. ἐκείν... ἀπέλθουν V. — 45. ἄλλοφύλοις... προστάσσει V. — 46. κ. λέγεις. δὲ σ. V. — 47. ἄνδρες καλοὺς πολεμιστὰς ἀνδρειωμένους V. ἄρματωμένους L. — 48. δράμετε, ἰδέτε V. — 49. εἶναι... Χριστιανῶν V. — 50. ἐπώθυον... ἄς V. — 51. οἱ ἄθροι V. — 52. μ' ἐράσει V. — 53. ἐπεσεβήσαν V. — 56. κ. ὅσους... ὀπίσθεν τοὺς ἐδόσαν V. στρέφοντες L. — 57. ἐκεῖνος V. — 58. ἔλαβον V. — 60. κλαίμενη V. τοῦ V. — 61. καὶ τοῖς ἀνόμοις... μ' ἀφέλῃς V. — 62. καὶ ἐλ V. — 63. ἐσώθην V. Apud 63, dans le text. ἐφερον καὶ ἐταρῶνάν τῇ εἰς τὸν βασιλεῖα L. — 64. Σαρακηνοί... τὴν ὠραίαν V. —

- 65 τὴν Φευριάν, τὴν σύστασιν, τὸ κάλλος τοῦ προσώπου,
τὴν σύστασιν εὐγενικὴν, τὸ ὠραῖον Φρόνημάν της,
ὑπερβαῖνον ἐθαύμαζον τὴν κόρην τὴν ὠραίαν.
τί τὸ λοιπὸν ἐγίνετο; ἐπήρασιν τὴν κόρην,
Φέρουσι τὴν εἰς τὸν βασιλεῆ, αὐτὸν τὴν παραδίδου,
- 70 πλὴν τὴν χαρίζει δομενὴν, ἐξακριβῶς τὴν εἶχεν,
ἐξακριβῶς ἐφύλαττε τὴν εὐγενεῖαν τῆς κόρης.
ὑπάρχουσα ἡ Χριστιανὴ ἐντὸς τοῦ βασιλείως
Θλιμμένη ἐκαθέζετο παντότε ἐν θυμῷ
τὴν ξενεῖαν τὴν | ἔπαθε, θάνατον τοῦ ἀνδρός της· f 80 r°.
- 75 καὶ ἀτὲ τὴν λύπην τὴν πολλὴν καὶ τὴν στενοχωρίαν,
τὸ κάλλος τοῦ προσώπου τῆς τελείως ἐτελειώθη
καὶ Φευριὰ οὐδὲ κἂν ποσῶς ἐφαίνετο εἰς αὐτήν.
τὸ ἡλιοκυκλοφώρημα, τὸ ὁλοέκλαμπρόν της,
τὸ χαριτωρωτόμοφον, τὸ ἐξαίρετον καὶ ὠραῖον,
- 80 ἡ Θλίψις της τὸ ἔσβεσεν, τελείως ἐλλοιώθη.
ἐκλαίεν πάντοτε δεινῶς καὶ ἐλεεινῶς ἐθρήνει,
καὶ οἱ ὀδυρμοὶ ἐφλόγιζον τὴν ὅλην τῆς καρδίαν
καὶ κλαίουσα γὰρ ἔλεγεν ὡς πρὸς τὸν βασιλεῆ
καὶ πρὸς | αὐτὴν τοὺς ὁμόζυγον, αὐτὴν τὴν βασιλίσσαν· f 80 v°.
- 85 „ἀφῆτε μὲ τὴν ταπεινὴν, τὴν τόσα πονεμένην
μὴ σφάξω τὴν καρδίᾳ μου ἀτὴ μου μὲ κοντάριν,
ὅτι εἰς ἐμέναν ἔφτασεν τῆς ἀτυχίας ὁ κλόνος·
τῆς εἰμαρμένης τὸ δεινὸν ἀπάνω μου ἐτεσώθη,
ὅταν ἐσφάγην ὁ εὐγενὴς ἀνὴρ ὁ ἐδικός μου.
- 90 νὰ εἶχεν τῷρ ἐξ οὐρανοῦ τέσειν καὶ πυρπολήσειν
καὶ κατακαύσει καὶ ἐμὲν πλέον παρὰ τοῦ ζῆν με·
μετ' αὐτὸν γὰρ ἐκίνησα μετὰ χαρᾶς μεγάλης
νὰ ὑπᾶμεν εἰς τὸν εὐκτῆριον ναὸν τοῦ ἀποστόλου.”
καὶ | ταύτην ἡ βασιλίσσα οὕτως ἀπηλογήθη· f 81 r°.
- 95 „κυρά, εἰς τὴν Θλίψιν τὴν πολλὴν καὶ τὴν ἀδημονίαν
ἔχε μικρὴν παρηγορίαν καὶ ἄνεσιν ὀλίγην
οἱ γὰρ συχνοὶ σοῦ ὀδυρμοὶ τὸ κάλλος σου μαραίνουσι

65. τ. ε. καὶ τὸ ἀνέγκιον Φρόνημάν της V. — 66. τ. σ. τὸ εὐγενικόν. πολλὰ τὴν ἐθαυ-
μάζαν V. — 67. manque V. — 68. ἐγένετο. φέρουσιν V. — 69. βασιλεῦ L. — 70.
ἀκριβῆς L. — 71. ἐξακριβῶς L. ε. τὴν ἐβλεπεν τῆς κόρης τὴν εὐγενεῖαν V. — 72. γοῦν ἡ L.
ὑπῆρχε γὰρ ἡ εὐγενική V. — 73. ἐνθυμᾶται V. — 74. τὸν τοῦ ἀνδρός της θάνατον μᾶλλον
καὶ τὴν σκληρίαν V. — 75. ἀπὸ V. — 76. ἡλλοιώθη V. — 77. κ. ε. κ. π. οὐ φαίνετο V. —
78. τ. ἡλιοκυκλοφώρημα. τὸ πῦρ τοῦ λαμπροτάτου V. — 79. θεοχαριτόμοφον V καὶ manque
V. — 80. ἔσβεσεν... το ἀφανίζει V. — 81. γὰρ π. L. V. δεινῶς manque V. — 82. οἱ
manque V. — 83. καὶ manque L. — 84. π. τὴν τούτου... ταύτην V. — 87. ἐτυχεν τ.
δυστυχίας ὁ χρόνος V. — 88. ἀπεσώθη V. — 90. ν. εἰ πέσει ἐξ ὁ. πῦρ καὶ νὰ π. V. —
91. κρεῖττον ὑπέρ V. — 93. νὰ πᾶμεν εἰς τό V. — 94. κ. ταῦτα... οὕτως V. — 97. ὁ. γ.
συχνάκις L. οἰδαλμοὶ V. —

- τὸ ὥραϊον τοῦ προσώτου σου τελείως ἀφανίζουσιν
διὰ τὴν ἀγάτην τὴν ἐμήν, παρηγοροῦ πολλὰκις.
- 100 ἄλλον δὲ τάλι ἐρώτημα σὲ θέλω ἐρωτήσῃ
καὶ εἰπέ με το διὰ κουρτεσιάν, βλέπε μὴ με το κρίψῃς.
Θεωρᾷ, στοχαζομαι συχνῶς, βλέπω τὴν σὴν γαστέρα
καὶ ὁ ὄγκος τῆς κοιλίας σου δείχνει σ' ἐγγαστρωμένη.
καὶ ἂν εἶσαι ἔγκυος, κυρά, θάρρησ' ἐμοῦ τὸ τράμα f 81 v°.
- 105 καὶ ὄρκον τοῖω στήν βασιλείαν νὰ ἔναι διὰ τὴν τιμὴν σου,
νὰ ποίσω, νὰ ἐργάζωμαι καλῶς νὰ σὲ δουλεύουσιν."
καὶ ἡ κόρη ἀμολόγησε ὅτι ἔγκυος ἐπάρχει.
καὶ τάλιν ἡ βασιλίσσα οὕτως ἀνταπεκρίθη
„ἐδᾷ, λοιπὸν παρηγοροῦ, μὴ θλίβεσαι ἀπὲ τᾶρα.
- 110 χαρὰν ἡγου τὴν ξενιτειάν, ὅτι ἀπεδᾷ ἐλπίζω
νὰ ἔχῃς δόξαν καὶ τιμὴν καὶ καυχῆμαν καὶ κλέος."
Μάτῃ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν δύο καὶ ξενίζου f 82 r°.
ἡ κλήσις δὲ τῆς Χριστιανῆς ὄνομα Τοτατζια.
τῆς βασιλίσσης πάλιν δὲ τὸ ὄνομα Καλλιόπερα.
- 115 ὅταν ἀντάμα δὲ τῶν δύο χάρις τῆς βασιλείας.
ἦλθεν ἀπὸ Δαλμάτζια εὐγενεστάτη χάρις
ροῦχον χρυσὸν μεταξωτόν, ἔμορφον, ἔφασμενον,
ἡλιοαγλαίζοντα, ἀστράπτοντα ἐν δόξῃ
ἐφέρον τῆς βασιλίσσης· καὶ ἡ βασιλίσσα τὴν κόρην.
- 120 ἐκείνην τὴν Χριστιανὴν, τὸ ἐφόρεσεν ἐν πρωτοῖς.
ἔμορφοερωτοπαιδεύτος ὑπῆρχεν ὁ χιτᾶνας,
ἐκεῖνος τὸν ἐφόρεσεν ἡ εὐγενὴς ἡ κόρη. f 82 v°.
ὑπῆρχον δὲ ἀμφοτέρες ἔγκυες τὴν γαστέρα,
συνέφθασε δὲ ὁ καιρὸς ἀντάμα καὶ τῶν δύο
- 125 καὶ ἀμφότεραι γεννήσασιν εἰς ταλατιοῦ τοὺς οἴκους,
τὸν Μάϊον ὄντα τὰ ῥόδ' ἀνθοῦν καὶ ἐκπέμπτου μυραδίης
καὶ ἐγέννησεν ἡ Χριστιανὴ ἔμορφην θυγατέρα,
γεννᾷ καὶ ἡ Σαρακηνίσσα υἱὸν ἐξαίρημένον.
τί τὸ λοιπὸν ἐγίνετον 'ς τὴν ὥραϊαν ἐκείνην,
- 130 τὴν ἔμορφον καὶ Χριστιανὴν, τὴν τλήρης Θεωρίαν;

98. ἡλλοιώθη V. — 99. τ. πολλὰ V. τ. ὀλίγον V. — 101. κουρτεσία μου, πέ το V. —
102. καλὰ στοχαζομαι V. — 103. καὶ ὄγκος L. ἐγγαστρωμένης V. — 104. χάριτέ με τ
τράμα V. — 105. σὲ κράτος... δία τιμὴν σου V. — 106. σὲ ἐργάζωμαι... δουλεύουσιν V.
— 108. τὴν ἀπεκρίθη V. — 110. τὰ ξ... ἐλπίζου L. ἀτάρτι V. — 111. Après 110 L.
a, dans le texte: κάθεται ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασιλίσσα νὰ παρηγοροῦν τὴν κόρην — 113. δε
manque V. Τοτλάτζια L. — 115. ἦτον ἀνήμες τῶν δύο χάριν τῆς βασιλίσσης V. — 116.
Δαλμάτζια V. — 118. ἐνδοξως V. — 119. ἤφεραν τὴν βασιλίσσαν β τ. κ V. — 120. ἐκεῖνης
τῆς Χριστιανῆς .. αὐτίκα V. — 122. ἐκεῖνον τὸ V. L. ἡ εὐγενὴς κ V. — 123. ἐγκύως L. —
124. συνέφθασε δ καὶ... ἐκείνων κ. V. — 125. ἐγέννησαν ἐ. βασιλέως οἶκον V. — 126.
ἀνθίσουσιν καὶ ἐκπέμπτου L. ὅταν τὰ V. — 127. καὶ manque V. — 128. γεννᾷ manque
L. — 129. καί... ἐγένετο V. — 130. ἔμορφην X V. —

- μετὰ τὸ βρέφος ἐξελθεῖν ἐκ τὴν αὐτῆς γαστέρα,
 ἐπέθανεν ἡ εὐγενική. καὶ ἐκ τὴν ζωὴν τὴν αὐτῆς f 3 r°.
 ἐδιάρη, ἔς τὴν αἰώνιον ζωὴν ἀντεκατέστην.
 διὰ δὲ τὰ γενέθλια καὶ τὴν χαρὰν ἐκείνην
- 135 οἱ πάντες μεγιστάνοι τε μετὰ τὸν βασιλέα,
 καὶ πάντες πλουσιοὶ καὶ πτωχοί, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι,
 καὶ οἱ βάρεις τοῦ ταλατιοῦ μετὰ καὶ τοὺς ἀγῶρους,
 χαρὰς ἐκατεστήσασιν διὰ παραδιαβασμὸν ταν,
 καὶ τὴν χαρὰν ἐχαίρουσαν ἐξάμηνον καὶ πλέον.
- 140 τὲς βάρεις δὲ ὁ βασιλεὺς παρακαλῶν προστάττει
 τὸ βρέφος, τὸ ἐν καὶ τὸ ἕτερον, ἐξακριβῶς θηλάσσειν, f 3 v°.
 στερεῶς διὰ νὰ τ' ἀποκρατοῦν μὲ προσοχὴν μεγάλην,
 νὰ τὰ φυλάττουσαν πάντοτε, καλῶς νὰ τὰ προσέχουν,
 καὶ μιᾶς κοπῆς καὶ φορεσιᾶς ρούχα νὰ τὰ ἐνδύουν.
- 145 τὰ δύο ἐνεθράφησαν, τὸ ἀρσενικὸν καὶ ἡ κόρη.
 καὶ ὁ βασιλεὺς, ὡς ἀγαπῶν ἀμφοτέρω τὰ βρέφη,
 ὀνόματα τῶν ἔθεκεν τὰ ἔτρεπεν κατ' ἀξίαν
 ὀνομαζόμενον τὸ ἀρσενικὸν Φλώριον, τὴν δὲ κόρην
 εὐγενικήν καὶ ἐξαίρετον ἔθηκεν Πλάτζια Φλώρε,
- 150 ὅτι „ἀνθομοία, ἔλεγε, τοῦ δροσεροῦ | ἔναι κρίνου“ f 4 r°.
 καὶ τὸ καθὲν τὴν θεωρίαν εἶχεν ἀπὸ τὴν ὄψιν.
 ὥσπερ τὸ ρόδον ἔσπρον ἐν καὶ κόκκινον καὶ ὠραῖον
 οὕτως τὸ κάλλος ἔτλασεν ἡ φύσις καὶ τῶν δυο,
 κρινοτριανταφυλλόροδα, ἐρωτοαναθρεμμένα,
- 155 ἀναθρεμμένα σύντομα καὶ ἐρωτοαγαπημένα.
 Μετὰ δὲ τὴν ἀνατροφὴν τῶν ἀμφοτέρων παιδῶν
 ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν υἱὸν ἐφθέγγετο τοιάδε·
 „δεῦρο, υἱὲ παμφίλτατε, ἄκουσον τοῦ πατρός σου
 τὴν ἐντολήν, τὸ θέλημα καὶ τὴν βουλὴν, τὸν λόγον.
- 160 | ἀνθρώπων παῖδες εὐγενῶν εἰς τὴν γραφὴν σχολάζουσιν, f 4 v°.
 τὰ γράμματα σπουδάζουσιν, ἀτέλθουν διὰ νὰ μάθουν,
 νὰ ἔναι εἰς λόγον φρόνιμοι καὶ εἰς ἀξίαν μεγάλοι

131. ἀκα τ β ἔπεσαν V. — 132. ἀπέθανεν... ἐκ τοῦ ζῆν ἐκλείπει V. — 133. ἐδιέβην V. καὶ εἰς L. — 135. ἀπαντες μ. τ μικροὶ τε καὶ μεγάλοι V. — 136. manque V. — 138. χαρὰν ἐκατεστήσασιν δ ξεφάντωσιν τους V. — 139. ἐχαίρουσαν V. — 140. προστάττει V. — 141. τὰ δύο βρέφη ἐξακριβῶς θηλάζει καὶ φυλάττειν V. — 142. στερεῶς νὰ... προσοχὴν L. νὰ ποικρατοῦν καλῶς νὰ τὰ προσέχουν V. — 143. manque V. — 144. ἐνδύουν V. — 145. ἀναθρέφοντα V. — 147. τὰ ἔθηκεν τὰ πρέπουσαν V. — 148. ὀνομαζόμενον V. — 149. τῇ κόρην τὴν ἐξαίρετον ἐκάλεϊ Πλάτζια Φλώρε V. — 150. τῇ ἀνθομοίᾳ ἔλεγε οὐ δ ἔ κρύνου L. διὰ τὸ ἦταν ἀνθίμια τ δ κρίνου V. — 151. καὶ τοῦ καθὲν ἡ θεωρία ἔνι V. ἀπὸ τὴν νότην L. — 152. ὅταν τ ρ L. κόκκινον ὠρ. V. — 154. κρινοτρ. L. — 155. καὶ ἐρωτοαναπαμμένα L. ἐρωτοαγαπημένα V. — 156. τ δύο ἐκείνων παιδῶν V. — 157. Après ce vers on lit dans le texte de L: ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ μητέρα του διδάσκουσιν τὸν υἱὸν τους — 158. τῆς φωνῆς μου V. — 159. τὸ λέγω V. — 160. πατέρων... σχολάζουσιν V. — 161. σὺ δ σπουδάζουσιν. νὰ ἀτέλθουν νὰ τὰ μάθουν V. —

- καὶ εὐτυχέστατοι εἰς βουλὴν μᾶλλον καὶ ἂν βασιλεύσου·
 ἵνα τρέποντα τῆς βασιλείας φρόνιμως ἵνα ἐξάγουν·
 165 τοὺς εὐγενεῖς καὶ ἐνδοξοὺς ἀξίως ἵνα δεξιούσιναι,
 τοὺς εὐτελεῖς καὶ κατεινους πάλιν ἵνα ἀγατοῦσιν·
 καὶ ὁ Φλώριος ἀποκρίσιν πρὸς τὸν πατέρα λέγει·
 „ἐμὸς πατήρ γλυκύτατε, εἴτι εἰς ἐμὲν προσέειπες,
 170 ἂν ἔν τὸ πρᾶγμα δίκαιον, ἂν ἔν καθὼς τυγχάνει,
 πληρώσω, πράττω, οἰκονομῶ, θέλω το, δέχομαι το. f 85 r°.
 τοῦτο καὶ μόνον γίνασκε, ὅτι εἰς τὸ σχολεῖον
 μόνος μου οὐκ ἀτέρχωμαι, δίχα τῆς Πλάτζια Φλώρε·
 ἐὰν μετ' αὐτὴν ἀτέρχωμαι ἔχω καλῶς τοῖηται
 175 καὶ πράξω καὶ τοὺς ὀρίσμοις καὶ ἵνα προστάγματά σου
 καὶ ὅλα σου ἵνα κελεύματα ἐποίμω ἵνα πληρώσω,
 μᾶλλον καὶ εἰς τὰ μαθήματα ἵνα ἀτέρχωμαι σπουδαίως·
 πάλιν δὲ τοῦτον ὁ πατήρ οὕτως ἀπολογεῖται·
 „τὸ αἶτημα, τὸ θέλημα, τὸ ζήτημά σου, υἱέ μου,
 180 πράττω, ποιῶ, ἐποδέχομαι τέτοιον ὥς τὸ λέγεις·
 ἡ ἀντάμα οἱ δύο ἐτορεύθησαν, ὁ Φλώριος καὶ ἡ κόρη, f 85 v°.
 ἡ Πλάτζια Φλώρε ἡ εὐγενική· ἵνα γράμματα μαθαίνοι.
 συντόμως γοῦν ὁ Φλώριος καὶ εἰς καιρὸν ὀλίγον
 ἀνέγνωσεν, κατέμαθεν, βίβλους πολλοὺς διήλθεν·
 διήλθε δὲ καὶ ἕτερον βιβλίον τῆς ἀγάπης,
 185 ὅπερ ἑκατεφλόγισεν τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν.
 ὁ βασιλεὺς δὲ θεωρῶν τὸ γεγενὸς ἐκεῖνον,
 βέλος δεινὸν κατέτρωσεν τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν·
 σχεδὸν τι οὐκ ἀνεπέστεο οὐδὲ ἐταρρηγόρατο.
 ὁ Φλώριος δ' ἀτέβλεπε πάντα τὴν Πλάτζια Φλώρε, f 86 r°.
 190 ἐκεῖνην τὴν ἀγλαόμορφον τὴν εἶχεν ἐν καρδίᾳ,
 τὴν κρουσταλλίδαν τοῦ νεροῦ, τὴν τάχυν τοῦ χειμᾶνος,
 τὴν δεινροηλιόμορφον, μαυροπλουμιστομμάτην,
 τὴν νεραντζεροποτάκουστον, ροῖδοκοκκίνοχεῖλαν.

163. εὐγενεῖς εἰς τὰς βουλὰς V. βασιλεύσει L. — 164. τῆς βασιλείας πρέπουσιν φρόνιμα ἵνα
 ξηγοῦνται V. — 166. παρηνούς V. — 167. π. τ. αὐτοῦ πατέρα V. — 168. τοῖω... εἴτι ἐμὲν
 V. ἐμοῦ L. — 169. ἂν ἔν· manque dans le second hémistiche L. ἂν ἔναι καὶ τυγχάνει V. —
 170. πληρῶσω L. — 171. εἰς τὸ σχολεῖον μόνος V. — 172. χωρὶς V. — 173. ἐὰν μετ' αὐτὴν
 ἀπελθῶν V. ἐὰν δὲ μετ' L. — 175. βουλευματα V. ἐτι ὡς ν. π. L. — 176. εἰς manque
 L. — 177. ἀπολογεῖται V. — 179. ἀποδέχομαι... ὅπερ λέγεις V. — 180. ἐμοῦ cf V. —
 181. μαθαίνει L. μαθάνουν V. Après ce vers on lit dans le texte de L.: ὁ διδάσκαλος ἵνα
 τοὺς διδάσκῃ καὶ τοῖς δύο — 183. ἐμαθεν καὶ ἀνέγνωσεν β. πολλάς V. — 184. δ. καὶ εἰς
 V. — 185. νοῦν του καὶ κ. V. — 185a. ἐπὶ τὴν ἀνέγνωσεν τὴν βίβλον τῆς ἀγάπης V. —
 185b. ἀγάπῃ ἑκατεμάχρηνεν τὸν νοῦν του καὶ καρδίαν V. — 186. τ. γ. μὴ φέρων V. — 188.
 σχεδὸν ὅτι L.V. ἀνεπαύετο V. — 189. ὁ δὲ Φ. L.V. ἀπόβλεπε τ. Π. Φ. πάντα V. — 191. τ.
 παχνοχιονάτην V. — 192. manque V. — 193. νεραντζεροποτάκουστην. κριστοτριανταφυλλάτην
 V. νεραντζεροποτάκουστην L. — 193a. τραχηλομαρμαρομισοστην. ροδικοκκίνοχεῖλαν V.

- τὴν συντυχολοκολαίον, ἐρωτοσταινεμένην,
 195 ἐκείνην τὴν ἐκόσμησεν ἡ χάρις τῶν ἐρώτων,
 ἐκείνην ἐστοχάζετο· ὁ συνανάτροφός της
 ἔς αὐτὴν τὸν νοῦν τοῦ ἔθηκεν καὶ σαλευμὸν οὐκ εἶχεν
 καὶ πάντα τὰ λεγόμενα εἶχεν τα ὡς ἀράχην.
 ὁ δὲ διδάσκαλος αὐτοῦ πρὸς Φίλιππον ἀπηλθεν, f 86 v".
 200 τὸν πόθον του, τὸν ἔμυστον, τὸν βασιλέαν εἶπε
 „ἐγνώρισε, κατέμαθε τὰ κατὰ τοῦ υἱοῦ σου
 ὁ γὰρ υἱός σου, ἐμοὶ δοκεῖ ὡς ἐρωτοστράδην
 εἰς Πλάτζια Φλώρε τὴν ὠραιάν, τὴν κόρην τὴν νεάνιν,
 καὶ ἀπὸ τὸν τόσον ἔρωταν τὸν ἔχει στὴν Φουδούλαν,
 205 βίβλους οὐδὲν διέρχεται, ποτὲ οὐκ ἀναγινώσκει.
 τοῦτον καὶ μόνον ἡ συντυχία ἔνανι διὰ ἀγάπην,
 πλαταίνει λόγους δι' αὐτῆς, λέγει | διὰ τὸν πόθον, f 87 r".
 καὶ ἐὰν ἔς ἐκείνους χωρισμὸν μὴ ποίησης, ἤξευρέ το,
 συχνάκις θέλει φλέγασθαι ἐκ πόθου τῆς οἰκνύης.”
 210 ὁ βασιλεὺς δὲ τὸ λεχθὲν λέγει τῆς βασιλίσσης·
 „εὐγενικὴ κυράτζα μου, τί λέγεις νὰ τοιῆσω;
 οἱ πόνοι κατασφάττουσι, συντρίβου τὴν καρδίαν μου
 ὅτι ὁ ἡμέτερος υἱὸς χάνεται δι' ἀγάπην
 διὰ πόθον τῆς πανευγενοῦς καρδιοδιχοτομεῖται
 215 νὰ τὸν χωρίσω, εὐγενικὴ, λέγω ἀπ' τὴν Φουδούλαν
 καὶ εἰς ξένους τόπους βούλομαι ἐκείνον νὰ ξενώσω,
 καί, ἂν τύχῃ νῆα τὸ ριζικόν, νὰ ἔβρῃ ἀπὸ τὸν νοῦν του, f 87 v".
 ὅτι οὐ τόσον τὸ συγχρόν ἐκείνην θέλει βλέπει.”
 τοιαύτην εἶχεν τὴν βουλὴν μετὰ τῆς βασιλίσσης.
 220 ὁ βασιλεὺς ὁ Φίλιππος πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ λέγει
 „θεῦρο, υἱὲ παμφίλτατε, ἄκουσον τῆς Φωνῆς μου,
 ποίησον καὶ τὸ θέλημαν ἐμοῦ ὡς ἀγαπητός μου
 υἱὸς ὑπήκοος πατρός γενοῦ, υἱέ, νὰ λάβῃς
 εὐχὴν καὶ τῶν γονέων σου καὶ δόξαν ἐξ ἀνθρώπων.
 225 θέλω εἰς τὸ Μοντόριο νὰ ἀπέλθῃς ἔς τὸ σκολεῖον,
 διὰ νὰ μάθῃς φρόνεσιν, ὃ ἀναγινώσκῃς βίβλους.
 ἐκεῖ ἔναι καὶ ἡ φρονεσις, ἐκεῖ ἔναι καὶ ἡ σοφία, f 88 r".

194. ἐρωτοσταινεμένην V. — 195. χάρις V. — 196. συνανάτροφος V. — 197. τ. ἔβαλεν V. Après ce vers le texte de L. porte τὸν βασιλέαν συντυχαίνει ο διδάσκαλος — 201. γνώρισε V. κατέμαθε L. — 202. ὡς ἐ L. V. ὅτι manque V. — 205. οὐδὲ ἐ V. — 206. εἰ V. — 207. κατ' αὐτόν V. — 209. εἰς πόθον V. — 214. πανευγενοῦ L. καρδιοδιχοτομεῖται V. — 215. ἐκ τ. φ. V. αὐτὴν φ. avec ἐκαυ-dessus de αὐ L. — 216. ποστειλω V. — 217. νῆαν L. κ ἂ τ καὶ τ ρ. ν τὴν ἐβγάλλ ἐκ V. — 218. ὅτι πολλὰκις τ σ ἐκείνον V. — 219. εἶχαν L. ἔχει V. — 220. λέγει π τ ὅ τ Après ce vers on lit dans le texte de L. écrit à l'encre rouge: ὁ βασιλεὺς διδάσκει τὸν υἱὸν του. — 222. π ἐμοῦ τὸ θέλημα. γλυκύτατε υἱέ μου V. — 223. ἐπικούρον L. ὑπήκοος πατήρ V. — 224. ἐ τὸν τ γ V. — 225. θέλεις. σκολον V. — 226. καὶ νῆαν L. — 227. ὅτι ἐ ἐ καὶ ὃ φ L. ἐκεῖ γὰρ εἰ ἡ φρονεσις ἐ κ ἔ σ V.

- ἐκεῖ πολλοὶ ἐδιδάχθησαν παῖδιά μεγιστάνων
καὶ φρόνιμοι ἐνεφάνησαν εἰς βουλὴν καὶ εἰς ἔργον.
230 καὶ ἀπ' ἡμετέρων γενεᾶν ἔναιιν καὶ ὁ δοῦξ τοῦ τόπου,
καὶ ἐπιθυμᾷ, υἱὲ καλὲ, νὰ ἰδῇ τὴν ἐλικιάν σου,
ὅτι ἔπαινον ἐλάλησαν ἐκεῖνον διὰ ἐσένα
δι' αὐτὸν σὲ πέμπει τάντοτε συγχοχαιρετισμοὺς τοῦ.
ἄτελθε τοῖνον, ἄτελθε ἂ σὲ προστάττω ποιεῖ.”
235 ὁ Φλώριος πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα ἀνατεκρίβην
„ἐμοῦ πατήρ, ὦ βασιλεῦ, τίς συντυχίης | ἄς λέγεις f 88 v°.
ἤξευρε οὐκ ἔνι δίκαιον, πλὴν ἀπὸ μένα μάτε·
ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ εὐγενικὴ μετὰ μοι, ἡ Πλάτζια Φλῶρε,
μόνος ἐγὼ οὐκ ἀπέρχομαι ἔς τόπον οὐδὲ εἰς σχολεῖον,
240 νὰ ξενωθῶ ἀπ' τὴν ὥραιαν κόρην τὴν Πλάτζια Φλῶρε·
καὶ ποῖα καρδιά καὶ ποῖα ψυχὴ τὸν τόπον νὰ ραστάξῃ
νὰ ξενωθῶ; καὶ ὁ λογισμὸς συχνᾶς μὲ συμβουλεύει,
καὶ λέγει μοῦ· μὴ ξενωθῆς καὶ χάσῃς τὴν Φουδούλαν,
ἐκεῖνην ὅπου τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἀποκερδαίνει.
245 καὶ κάλλιον μὲ τὸ σταθὶ ν' ἀφήκῃ | νὰ μ' ἐκόψῃ, f 89 r°.
νὰ μ' ἐδιχοτομήσασιν μέλη μέλη καὶ βράχια
θηρίων νὰ μ' ἐδώκασιν, παρὰ δίχως τῆς κόρης
νὰ θέλῃσῃ νὰ ξενωθῶ, κ' ἔδ' ἀνομία μεγάλη.”
καὶ ὁ βασιλεὺς ὡς ἤκουσεν ἀτόκρισιν τοιαυτήν,
250 κάθεται, συμβουλευέται, μὲ τὴν δρόζυζόν του.
καὶ μετὰ δόλου ὀρθώσασιν μέγ' ὀρθωμαν τοιοῦτον·
εἰς τὸ κλινάριον ἔθηκεν τάχα ὡς ἀρρωστημένη·
καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν υἱὸν ἐφθέγγετο τοιάδε·
„υἱέ μου, μὰ τὴν πίστιν μου, τὴν εἰς τὸν Μαχουμένην,
255 ἀπόψε τὴν μητέρα σου ἐτέτεσεν ὀδύνῃ
καὶ τὸ πουργὸν τὸ σήμερον | ἀκόμη οὐδὲν ἐγέρθη” f 89 v°.
καὶ τάχα διὰ κουφισμὸν τῆς ἀρρωστίας μηρὸς σου
τὴν κόρην τὴν πανεύγενον τοθεῖ τὴν νὰ τὴν βλέπῃ,
νὰ συντυχαίῃ μετ' αὐτὴν διὰ παρηγορίαν τῆς.

228. παῖδες τῶν μ. V. — 229. ἐφάνησαν V. — 230. κ. ἀπὸ τῆς I. καὶ ἐκ γένους ἡμετέρου
τε ὑπάρχει V. — 231. ἐπεθυμᾷ I. ἐλικιάν V. — 232. ἐπαινοῦ... ἐμένα I. μένα V. —
233. διὰ τοῦτο σ. στέλλει τ. κεῖνος χαιρετισμούς τ. V. — 234. προστάττει V. — 235. τ.
ἀτεκρίβη V. — 236. ἐμέν, πατέρα βασιλεῦ. τί συντυχίης με τὰ λέγεις V. — 238. ἐ οὐκ
ἔλθῃ... μὲ μέν V. — 239. τὸ σκ. I. εἰς σχολήν V. — 240. ἀπο I. v. ξ. ἀπ' τῆς ἐμῆς
ἐρωτικῆς ὥραιαν V. — 241. π. ψυχὴ κ. τ. κ. V. — 242. καὶ πῶς ν. ξ. I. συχνᾶς V. Dans
V 243 précède 242. — 243. κ. λ. μ. ε. συμβουλή τῆς ἐρωτομανίας V. — 243.1. προσέχει,
νὰ μὴ ξενωθῆς καὶ χάσῃς τὴν Φουδούλαν V. — 245. τῆς ἀγάτης τ. σ. I. κάλλιον τῆς ἀγάτης
τ. σ. ν' ἀφήτῃς νὰ μὲ κοψῇ V. — 246. ν. μὲ διχοτομήσουσιν V. — 247. θηρίοις V. — 248.
νὰ θελῇ ἀποξενωθεῖ εἰς V. — 251. ὀρθώματι ὁ τὸ τ. V. μὲ ὁ τ. I. — 252. τὸν ἐθέκῃ
V. — 253. τοιοῦτα V. — 254. πίστιν μας V. — 255. ἐτέτεσε V. — 256. τῆς σ. V. —
257. κ. ἀρρωστίας τῆς I. — 258. τ. κατ' ἡμέραν V. —

- 260 καὶ ἂν οὐ τίς τ' αὖτις, ἄτελθε καὶ ἔδε εἰς τὸ κλινάριον
εὔρεῖν τὴν θέλεις, τίστεψε, νὰ κείνεται ὡς αὖ λέγω
ἄτελθε τοῖνον, ἄτελθε μετὰ δὲ τὴν εὐγείαν,
τὴν τῆς μητρὸς σου, τέμνω σοῦ τάλιν τὴν Πλάτζια Φλῶρε.”
καὶ ὁ Φλῶριος μετὰ στεναγμοῦ πάλιν ἀτηλογεῖται
- 265 „ὦ βασιλεῦ, ἀτέρχομαι κατὰ τὸ | θελήμά σου. f 90 r°.
τὴν Πλάτζια Φλῶρε τὴν ἐμὴν ἐσὲν τὴν παραδίδω,
νὰ τὴν φυλάττης ὡς ἐμέ, καλῶς νὰ τὴν προσέχης.”
κατὰ τὴν ἀποχώρισιν ἦν ἀμφοτέρων ταῖδων
ἀλλήλους ἐθρηνήσασιν, συχνᾶς ἐπεριλάβαν,
- 270 καὶ ὁ εἰς τὸν ἄλλον ἔφηνεν στεναγμάτα καὶ τόνους
καὶ θλίψιν νὰ διχοτομῇ τοῦ καθενὸς καρδία.
τὴν ὥραιον δακτυλίδιον ἡ κόρη αὐτοῦ ἐδάκνεν,
ἐκεῖνον τὸ ἐκονόμησε ἡ τέχνη τῶν ἐρώτων
καὶ ἐχαριτοεκδόσμησεν κ' ἐποίησεν τοιοῦτον
- 275 ὅσον νὰ δείχνῃ ἐνέργειαν | εἰς ἐρωτοτοδοῦντας. f 90 v°.
καὶ τέτοια λόγια ἤλεγεν καὶ ἄκουσε νὰ τὰ μάθῃ·
„ἔπαρ' τὸ δακτυλίδι μου, βάστα το μετὰ σένα,
ζάφυρος ἐν ὁ λίθος του, εὐγενικὸν ἐπάρχει·
ἐμορφον ἐν ἐξαίρετον καὶ ἔχε το ὡς ἀντίς μου
- 280 καὶ ἐὰν ἔς ἐμὲν ἐνάστιον συμβῇ, ὅτι νὰ τάθω,
αὐτὸν τὸ δακτυλίδι μου νὰ θλίβεται δι' ἐμένα.
ὁ λίθος νὰ θαμπάνεται, νὰ χάνεται ἡ θεωρία του
καὶ ἀπ' αὐτοῦ νὰ ἔχῃς εἰδήσιν ὅτι κανεὶς μὲ θλίβει.”
ἀκούσας ταῦτα ὁ Φλῶριος παίρνει τὸ δακτυλίδιον,
- 285 βάλλει τὸ στὸ δακτύλι του διὰ ταρτηγορίαν του.
| ἐκίνησεν ὁ Φλῶριος καὶ πάγει στὸ Μοντήριον, f 91 r°.
τοὺς αὐλικούς, τοὺς ἄρχοντες ἐπεχαιρέτισεν τοὺς,
καὶ τὴν ὁδὸν ἐκίνησεν ἐκείνην νὰ ταγαῖν
μετ' αὐτοῦ ἐπαγαίνουσιν ἄρχοντες καβαλλάρου,
- 290 παιδόπουλα εἰς χρεῖαν τοῦ ἐντάμα μετ' ἐκείνων.
μὲ συντροφιδὸν εὐγενικὴν συντροφιασμένους ἦτο·

260. ἐὰν... ἔδε V. — 261. πίστευσεν νὰ κείται ὡς σε λέγω V. — 263. τ τ μ σ πίστευσεν στέλλω σοι τὴν Π Φ V. — 264. μ στεναγμον... ἀτηλογεῖται V. — 265. ὦ βασιλεῦς V. — 266. τ Π Φ τὴν εὐγενικὴν I. τ Π Φ ἤξευρε V. — 267. ὡς δι' ἐμέ V. — 268. κατὰ δὲ τὴν α V. μετὰ δὲ τὴν συχώρησιν τ νεωτέρων π I. — 270. κ εἰς... ἔφηνεν V. — 271. τὴν καθενοῦ V. — 272. π δακτυλίδιον ἐρωτικόν V. — 273. ἐκεῖνο τὸ ἐκδόσμησεν V. — 274. κ' ἡ χάρις τὸ ἐκδόσμησεν V. — 275. πῶς ν V. — 276. τὸν ἤλεγεν I. τὰ λόγια του τὰ ἔλεγεν ἄκουσον ν τὰ μ V. — 277. καὶ β τ μ' ἐσένα V. — 278. ζάφυρον ἐν εὐγενικὸν ἔχε το ἀντὶ ἐμένα V. — 279. manque V. — 280. κ ἂν τι εἰς ἐμέ συμβῇ ἐνάστιον νὰ γένῃ V. — 282. θεωρία sans του V. — 283. ἔχει ἐκδοσιν ὁ ἐγὼ ἐπιβοῦμαι V. — 284. ταῦτα ἀκούσας L. — 286. ὑπάγει... Μοντήριον V. — 286. αὐλιστάς I. αὐλιστάς... ἀποχαιρέτισεν V. — 288. καὶ ὑπάγει V. — 289. ὑπάγειν δὲ κα' μετ' αὐτοῦ, V. — 291. συντροφιασμένους V. —

- γεράνια καὶ ζαχάρια, φαλκόνια καὶ ξεπτερια,
 τάχα διὰ παραδιαβασμὸν καὶ διὰ παρηγορίαν,
 διὰ νὰ τάγη μὲ χαράν, θλίψιν νὰ μὴ ἐνθυμᾶται·
 295 εἰς αὐτοὶ δὲ ταρηγορίᾳ οὐκ ἦτο· οὐδὲν μᾶλλον,
 οἱ τῶνοι | τῆς καρδίας τοῦ ἐκατεμάραντίν τῆς. f 91 v°.
 ὅτισθεν γὰρ ὑπεβλεπεν τοῦ παραδρόμου ἐκεῖνον
 νὰ ἴδῃ τῆς παραξέρον ἐκεῖνην τὴν ἀγάτα,
 τάχα νὰ λάβῃ ἀνασασμὸν, μικρὴν παρηγορίαν.
 300 ἡ δὲ χαρὰ τῆς εἶχεν οἱ αὐτοῦ συνοδοιπόροι
 εἰς ἔμορφα κυήγια, εἰς παραδιαβασμὸν τῶν,
 τίς ἔχει διηγήσασθαι; τλὴν τῆς χαρὰν ἐκεῖνην
 εἶχεν τὰ ὡς νὰ σκίβαλα, οὐκ ἔβλεπεν εἰς αὐτήν.
 ὁκάπου ἐτεσώθησαν, ἦλθαν εἰς τὸ Μονιόριον.
 305 ὁ δοῦξ τοὺς ἐτεδέχτηκεν μετὰ χαρᾶς μεγάλης
 καὶ ἀτὲ τὸ χέριν τὸν κρατεῖ ὡς | συγγενὴ καὶ φίλον, f 92 r°.
 μετ' αὐτὸν περιτλέκεται, συχνᾶς τὸν ἀσχολεῖται,
 καὶ ἄριστον πολυτιμὴν εἶχεν εὐτρετισμοῖς,
 τὸ μὲν διὰ τοὺς ἄρχοντας, τὸ πλεον δι' ἐκεῖνον,
 310 διὰ νὰ τοῦ δώσῃ κουφισμὸν, μικρὴν ταρηγορίαν.
 τοιοῦτους λόγους τὸν λαλεῖ ἡ Φλώρις, τοῦ λεγεί,
 τὸ ἄριστον εὐτρετίζεται, ἀτέλθωμεν τρυφῆσαι
 ρῖψε τὴν ἔννοιαν, ρῖψε τὴν, τὴν θλίψιν ἀποβάλλου
 ἀγᾶλλου, σκίρτησε χαρὰν δίχως τινὸς ἀνάγκης·
 315 καὶ καὶ ὡς διὰ τοὺς ἄρχοντας, τοὺς μεγιστάνους τοῦτους,
 μὴ φαίνεσαι ὡς κατηφής, μὴ εἶσαι ὡς ἐννοιασμένος." f 92 v°.
 ἀκούσας ταῦτα ὁ Φλώριος οὕτως τὸν ἀπεκρίθη·
 ἡοὶ πάντες μεγιστάνοι μου καὶ οἱ πάντες ἄρχοντες μου
 ἔχου τρυφῆσαι καὶ χαρεῖν, ἔχου παραδιαβάσαι,
 320 ἐγὼ δὲ τάλιν βούλομαι εἰς Φίλιπποι στραφῆναι.
 ἐντὸς τῆς βασιλείας μου εἶναι ἡ ταρηγορία μου,
 ἐκεῖ ὅ τὸ ταρηγόρημα τῆς ἐδικῆς μου λύτης,
 ἐκεῖ εἶναι ὁ ἀνασασμὸς τῶν ἐδικῶν μου τόνων.

292. ἐπῆρε γερανοφάλλονα. ξεπτερια καὶ ζαχάρια V. — 293. τάχατε ὁ περιδ V. —
 294. διὰ νὰ ὑτάγη... μὴν θυμᾶται — 295. παρηγορίαν οὐδ' ὕλως γὰρ οὐκ ἦτο· V. οὐδὲ L. —
 297. ὁ ἐσυχνοβλεπεν τὸ παράδρομον, ἐκεῖνον V. ὑποδρομον (pour ἵπποδρομον, compris comme
 „cavalcade“?) — 298. ἡγάτα V. — 300. αὐτοῦ οἱ συνοδοιπόροι V. — 301. εὐμορφα... τοὺς
 V. — 303. ἀλλ' εἶχεν τὴν ὡς σ V. — 304. ἀπεσώσασιν V. — 305. ἀποδέχτηκεν V. ἐτε-
 δέχτηκεν L. — 306. ἀπο... συγγενῆς καὶ φίλος V. — 307. περιτλέκεται... συχνὰ κατα-
 φιλεῖ τοῦ V. — 307ii. καὶ τετοια λόγια τὸν ἔλεγον ἀκούστον νὰ τὰ μάθῃς V. — 310. τὸν
 δ V. — 311. τοῦ λαλεῖ ὁ δοῦξ τοῦ Φλωρίου V. — 312. ἐτοίμασται. καὶ ἄγωμεν τ V. —
 313. τ ταῦτῃς ἐ L. — 314. γέλα καὶ χαίρου σκίρτησον δ. V. — 315. ὡς διὰ... αὐτοὺς
 V. — 316. μ γίμεται V. — 317. ταῦτα ἀκούσας V. — 319. περιδιαλύεται V. — 321.
 ὅτι ἐντος L. ὅτι ἐν τῇ βασιλείᾳ μου ἐν V. — 322. ἐκεῖ τ L. ἐκεῖ εἶναι V. — 323. εἶ V. —

- τλὴν διὰ τὴν ταρακάλεσι., λέγω τὴν ἐδικήν σου
 325 τρυφῆσαι ἔχω μετὰ σᾶς, οἰκῆσαι καὶ διάγειν.”
 τί δὲ κακὰ | συνέβησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως f 93 r°.
 εἰς κόρη· τὴν τανεύοντι, ἃς εἰπὼν καταλέξω
 καὶ ὅτου ἔχει τόνους ἃς τούῃ, καὶ θλίψεις ἃς λυπᾶται,
 καὶ ὅτου τοῦτου καὶ θλίβονται, πάντα ἃς ὑπομένουν,
 330 ὅτι τῆς τύχης ὁ καιρὸς πάλιν ἐπαναστρέφει.
 Ὁ βασιλεὺς ὁ Φίλιππος, μισεύσας ὁ υἱὸς του,
 μελέτην τοι καὶ ἔννοιαν τί πράξαι, τί βουλεύσασθαι
 λέγει πρὸς τὴν βατίλισσαι, οὕτως τὴν συλυχαίνει
 „ὁ υἱὸς σου εἰς τὸ Μοντόριον ὑπ’ ἐμοῦ ἀτεστάλῃ”
 335 εἰς Πλάτζια Φλώρε τὴν ὠραιὰν τί λέγεις, τί νὰ τοῖσω;
 κομίζω τοσοκερασμαν ἐκέρασεν ἐκείνη f 93 v°.
 δι’ αὐτὸν οὐκ ἀναταύσσεται νύκτες τε καὶ ἡμέρες.
 τλὴν τὸ ἐμὸν ἐκδίκημαν εἰς αὐτὴν ἂν οὐ πράξω,
 οἱ μὴν φορεσῶ ἀπὸ τοῦ νῦν στέμμαν εἰς τὸ κεφάλι,
 340 οἷδὲ ἄλλον διάδημα, μήτε ἄλλον τι πρέπον
 τῆς βασιλείας ἔνδυμαι, ἔαν εἰς αὐτὴν οὐ πράξω
 θάνατον ἀνεκλάλητον, καὶ ἐμτυρσοτολήσω
 καὶ ἀπολέσω παντελῶς, καὶ εἰς τέλος ἀφανίσω.”
 καὶ ταρεῖδης ἐμνηυσεν, ἔρχεται ὁ ἐπιτρατέξης.
 345 καὶ οὕτως τὸν ἐσύτυχε, μετὰ θυμοῦ τοῦ λέγει
 „αὐκράσσι, κατεγνώριζε, μάθε τὸ θέλημάν μου” f 94 r°.
 τὸν ὀρισμὸν μοι σήμερον ἔσεν τὸ Φανερώων,
 τὸν ὀρισμὸν μοι τοῖσε τον μὴ φοβηθεῖς, σὲ λέγω
 τὴν Πλάτζια Φλώρε βούλομαι νὰ χάσω ἀπ’ τὸν κόσμον.
 350 Φαιδρὸν, λαμπρὸν τὸ ἄριστον γοργὸν εὐτρετισθῆναι
 καὶ ὅταν ἐγὼ εἰς τὸ ἄριστον μετὰ τοὺς μεγιστάνους
 καθεζομαι, οἰκονόμησε, τοῖσε τὸ προσταχθέν σοι

324. ταρακλήσει τὴν ἐδικήν σου λέγω V. — 325. μ. σε καὶ... διάγειν (entre και et διάγειν un mot a disparu) V. — 326. τοῦ βασιλέως Φίλιππος νὰ στρεψωμεν τὸν λόγον V. — 327. εἰπὼν καταλέξω L. νὰ σᾶς τὸ καταλέξω V. — 328. α. ὅστις... λυπᾶται V. — 329. ποῦσε κ. θλίβεται, πάντοτε ἃς πομέν V. — 330. ἐπαναστρέφη V. — 332. βουλεύσασθαι L. μ. τὴ κ. ἄνοιαν... τ. π. τ. τοῖσσαι V. — 334. ἀπ’ ἐμοῦ V. — 335. Πλάτζια Φλώρη V. εἰς Π. Φ. δὲ L. νὰ τοῖσω V. — 336. νὰ ἐκερᾷ εἰς ἐκείνην L. — 337. τοιοῦτον... οὐ νύκται οὐδ’ ἡμέραι V. κ. τὴς ἡ L. — 338. ἐκδίκημαν V. — 339. νὰ μ. φ. ἀ. τ. τ. τὴν κεφαλὴν μου V. ὁ μ. φ. εἰς τὸ κεφάλι μου στέμμα τῆς βασιλείας L. — 340. στέμμα ο. διάδημα τότε V. — 341. ὡς βασιλεὺς ὡς ἔνδυμαι εἰς ἀ. ν. ὁ V. αὐτὴν πράξω L. — 342. ε. κ. καὶ τῶν νὰ πυρπολήσω V. — 342. τελείως ἀ. V. — 345. τοι λ. V. — 346. ἀφικράσσει καὶ ἐγνώριζε V. — 347. καὶ τὸν βούλην μου σήμερον ἔσεν τὴν παρὰδίδω V. — 348. μετὰ καὶ τὸ μυστήριον ἔσεν τὸ φανερώων V. — 349. ζῶνι νὰ τάρω βούλομαι κορὴ τῆς Πλάτζια Φλώρης V. — 350. Φαιδρὸς, λαμπρὸς ὁ ἄριστος L. φ. λ. τ. ἀ. μετὰ τοῦς μεγιστάνους V. — 351. manque V. — 352. κ. οἰκονόμησον π. τ. π. τ. V. οἰκονόμησε L. —

- τέφε με εἰς τὸ ἄριστον ὄρνιν φαρμακεμένην,
σιγά, κρυφὰ καὶ ἀνοητα, αὐτῆς μὴ κατεχοῦσης,
355 ὅτως καὶ λάβω ἀφορμὴν καὶ κατ' αὐτῆς ἐκπέμψω.
εἰς ὄργην γὰρ ἀνήγειρεν καὶ φθόνον ἡ ψυχὴ μου." f 94 v°.
ὁ ἐπιτραπέζης φθονερὸς καὶ πλήρης δόλου γέμων,
θέλω δὲ καὶ τὸ θέλημα τοῦ βασιλεῶς πληρῶσαι,
ὥσάν τε δούλος γνώριμος καὶ ὡς τιστὸς θεράπων
360 καὶ φίλος ἀληθέσιαις αὐτὸν ἀπηλογήσῃ
ἢ βασιλεῦν μέγιστε, καὶ τῶν ἀνάγκων ἀναξ,
τὸ λόγον σου, τὸ αἴτημα πληρώσω διασυντόμως·
τὸ φάρμακον συγκέραστον θέλω κατασκευάσειν,
καὶ ὅταν ἐσὺ καθεξέσται μετὰ τῶν σῶν ἐνδόξων
365 τεφεῖ ἢν θέλω φανερῶς οἱ πάντες ἰὰ τὴν βλέπουν.
ἐκεῖνοι δὲ "ὦ ἀνδρατοῖ | ὅπου τὴν θέλεις φέρει f 95 r°.
εἰπὲν τὸν θέλω ἰὰ εἰπῇ ἐμπρὸς στῶν μεγιστάνων·
ἢ Πλάτζια Φλώρε τὸ σταλθὲν ἔπεφεν τρὸς ἑσένα."
οὕτως ἐκατασκευάσαι ἰὰ τὴν συκοφαντήσου·
370 ὁ βασιλεὺς ὁ Φίλιππος μὲ τὸν ἐπιτραπέζην.
τὸ ἄριστον ἐτοίγησαν, συνηχθῆσαι οἱ πάντες·
ὁ βασιλεὺς ἐκάθισεν ἐπὶ χρύσεῃ τραπέζῃ
μὲ μεγιστάνους ἄρχοντες, καὶ μὲ καβαλλαρίους.
ἐκίνησαν, ἐφερνασιν τοὺς μίσσους ἐμπροσθέν τοὺς·
375 ἐφέρειν καὶ τὴν ὄρνιν ἐμπρὸς τοῦ βασιλεῶς,
ἐκείνην τὴν ἐτοίμασεν κρυφῶς ὁ ἐπιτραπέζης·
τὴν δὲ ὅπου τὴν ἔφερε τὸν βασιλέα λέγει f 95 v°.
ἢ Πλάτζια Φλώρε ἡ εὐγενικὴ τὴν στέλλει τρὸς ἑσένα."
ὁ βασιλεὺς ὡς ἄδικος, τελείως γέμων δόλου,
380 τὸ δῶρον τάχα δέχεται ὥσάν ἀγαπημένον·
τὸ δῶρον δέχεται ὡς λαμπρόν, τιάνει ἰὰ τὸ μερίσῃ.
κοττει, μερίζει τὸ μερὶν καὶ ρίπτει το τὴν κύαν·
τὴν κύαν ρίπτει τὸ μερὶν τάχα μὴ ἔχῃ δόλου.
ὁ δόλος ἦτον συντομος καὶ παρευθὺς ἐφάνη·

353. στείλε μου... ὄρνιν φαρμακεμένην V. ὄρνιξ L. — 355. μήπως L. — 356. τὸν ὄργην ἀ. L. — 357. γέμων ὅλως δόλου V. πτονερος... γέμει L. — 358. θέλει L. — 359. σά L. — 360. ἀπρηγοῦνται V. — 362. τὸ ζήτημα πληρῶται V. — 363. συγκέραστον... κατασκευάσαι V. — 365. στείλει τὴν θέλω φανερά V. — 367. τοῦ ε... τῶν μ. V. — 368. τὸ σταλθὲν L. τῆς Πλάτζια Φλώρης τὸ σταλθὲν γνωρίζει ἡ βασιλεῖα σου V. — 369. αὐτὸς ἐκατασκευάσεν... συκοφαντήσῃ V. — 371. ἐτοίμασαν· ἐσυναχθῆκαν πάντες V. — 372. ε. β. ε. μετὰ ἐπιτραπέζης. — 373. μ. ἀρχόντες μεγιστάνους τε L. μετὰ τοῦς μ. του. μετὰ τοὺς ἀρχ. του V. — 374. ἐκένωσαν. ἠφέναν V. — 375. ἠφέναν δὲ τ... τὸν βασιλέα V. — 376. κ' ἐκεῖνος ἐτοίμασαν κρυφῶς συκοφαντήσῃ V. — 376a. τὴν Πλάτζια Φλώρεν τὴν εὐγενικὴν τάχα διὰ ἵνα χαλάσῃ V. — 377a. ὦ βασιλεῦ, αὐθέντη μου καὶ ἀναξ τῶν ἀνάγκων V. — 378. τῆς βασιλείας σου το στέλλει V. — 380. ἀγαπημένον V. — 381. δέχεται δῶρον... μερίσῃ V. — 382. μερὶν κ. ρίπτει τὸν τὸν κύαν. V. — 383. τάχα τὸ ρίξεν ἵνα μὴ ἔχῃ δόλου V. —

- 385 τετραὶ ὁ κυλας εἰς τὴν γῆν, ἀπέψιξεν, ἐφυγὴν.
εἶδαν οἱ μεγιστάνοι τοῦ καὶ ἐθαύμασαν μεγάλως,
ἠγνόουν τὸ γινόμενον, ἐθαύμαζον | τὴν τόλμην. f 96 r".
καὶ ὁ βασιλεὺς θορυβηθεὶς τάχα πρὸς τοὺς παρόντας
λέγει, τὴν κόρην ἐγκαλεῖ μὴ οὔσαν ἐπταισμένην
- 390 „ἐμοὶ τοτάρχαι, ἄρχοντες καὶ συνοικητορές μου,
εἰδέτε τόλμην γυναικίς, φθόνον τὸν πρὸς ἐμένα,
ἀντὶ τιμῆς ἀλιαμοιβῆς ἐμὴν νὰ φαρμακώσῃ.”
καὶ παρευδὺς ἐτρόσταξεν τὸ βέλος νὰ σαλπίσῃ,
νὰ συλαχθῶσιν ἅπαντες οἰκητορες τῆς χώρας,
- 395 οἱ πτερυγῆτες τε καὶ πτωχοί, τὴν δίκην νὰ δικάσουν.
οἱ πάντες ἐσυλῆχθησαν σιέκοντας κατὰ τάξιν,
τέρμει διὰ τὸ κοράσιον, φέρουν τὴν δεσμοωμένην.
ἥσπεκε δὲ ἡ ἑλεεινὴ τίποτε μὴ κατέχων, f 96 v".
θρήνον ἐκόπτετο δριμύν πρὸς αὐτὴν μαχομένην.
- 400 ἐκλαίγεν καὶ δλόλυζεν ἐκ βάρθου τῆς καρδιάς της,
καὶ ὁ λογισμὸς ἐμάχετο „μὴ κάτι συκοφάντης
ἄνδραπος ἦλθεν κατ' ἐμοῦ, λέγει, μὴ κάτι ἐσφάλλῃν,
καὶ ἐμὴν ἐλέγχει ὁ λογισμὸς κακὸν οἶδεν ἐποίηκα
καὶ ὁ Θεὸς ὁ παντοδύναμος τὸ δίκαιον νὰ κρίνῃ.”
- 405 καὶ παρευδὺς τὸν βασιλεῦσαν βλέπει ὅτι ἐσηκάθην,
στήκεται εἰς τὸδας ὄρτιος „δικάζετε δι' ἐμὴναν,
ἄρχοντες ὅλοι πλούσιοι, τοτάρχες μεγιστάνοι,
καὶ | πάντες ὅλοι πτερυγῆτες, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, f 97 r".
τὴν δίκην τὴν δικάζομαι, κρίνετέ τὴν δικαίως,
- 410 μὴ ἔναι τρωτοληψιά, πάλιν παρακαλῶ σας.
ἡ Πλάτζια Φλώρε σήμερον, ἡ κόρη τὴν θωρεῖτε,
τὴν μάνα της ἐκούρσεφα μὲ αὐτὴν ἐγγαστραμένην
εἰς οἶκον μοι τὴν ἔφερα εἰς τὰ ἐμὰ παλάτια
καὶ ἐκεῖ αὐτὴν ἐγέννησεν καὶ ἐγὼ πολλὰ τὸ ἡχάρην
- 415 εὐγενικά, βασιλικά, μετὰ δορυφορίας
ἐνέθρεψα καὶ ποῖνα τὴν καὶ ἀπεκατέστησά τὴν
κοράσιον ὡς τὸ βλέπετε· κ' ἐθάρρουν νὰ κερδήσω

385. πίπτει ὁ κύκλος ἐξεψιξεν V — 387. ἐγνώσαν τὸ γινόμενον V. ἐθ μεγάλως L. —
389. εἰ ποιοῦσα εἰ V. — 391. πτεροι L. κ φ εἰς ἐμένα V. — 392. ἐμένα φαρμακώσῃ L. —
394. , συλαχθῶσιν οἱ ἅ ὁ τῆς Ρωμῆς V. — 395. οἱ τ καὶ οἱ τ δικάστου V. — 396.
ἄπαντες στεκεται κατ' ἄξιν V. — 397. τέρμει εἰς τ κ φ τ δεδεμένη V. — 398.
ἐστέκετο ἡ ἑλεεινὴ τίποτε V. — 399. μαχομένη L. manque V. — 400. δλόλυζεν ἐκ βάρθου
τῆς καρδιάς V. — 401. διὰ τοὺς συκοφάντας V. — 402. λογοι μοι κατεσφάλην V. — 403.
εἰ ἐλέγχει V. — 405. στήκεται ὁ βασιλεὺς. στεκεται εἰς τοὺς τῶδας V. — 406. manque
V. — 407. ἡ ὅ σήμερον τοτάρχαι V. — 408. κ τ εἰς δίκαιοι V. — 410. εἶλαι V. — 411.
ὁποῦ θωρεῖτε V. — 412. ἐκούρσεσαν V. — 413. ἔφερα V. — 414. κ ὅται τὴν ἐγ ἐγ πολλὰ
ἐχάρην V. — 415. κ' εὐγενικά δορυφορίας V. — 416. ἀνὰ τρεῖς ἀποκατάστησά τὴν
V. — 417. κ ὦ βαλ ἐθάρρουν V.

- βασιλικὴς ἀνταμοιβῆς καὶ εὐχαριστίας μεγάλης, f 97 v°.
 καὶ μὲ ρηγάδες ἤλεγα συμπεθεριὰν νὰ ποίσω
 420 καὶ στέμμαν καὶ διάδημαν αὐτὴν διὰ νὰ φορέσω
 νὰ τιμηθῇ ὡς βασίλισσα εἰς τὸν παρόντα κόσμον
 καὶ ἐγὼ θωρᾶ, τὸν θάνατον αὐτῇ τὸν ἐδικόν μου
 δολίως κατεσκεύασεν τοῦ νὰ μὲ φαρμακώσῃ
 δι' αὐτὸν ἐσᾶς ἐσυναξα νὰ μάθετε τὸ πρᾶγμα,
 425 νὰ κρίνετε τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἐπιβουλίαν,
 νὰ πάθῃ ὡς ἐν τὰ τρίτοντα, νὰ πάθῃ ὡς ἐν τὸ δίκαιον.
 καὶ ἡ κόρη ὥσπερ κατὰδικος στήκεται δεστωμένη,
 δριμυὰ νὰ κλαίῃ, νὰ ὀλιγωρῇ, πικρῶς νὰ ὀλολύξῃ f 98 r°.
 καὶ νὰ θρηνᾷ ἀπὸ καρδιάς νὰ σφάξῃ τὰς αἰσθήσεις,
 430 νὰ μὴ ἔχῃ τί ἀποκρίνεσθαι διὰ τὸ ἀναίτιόν της·
 τταῖσμαν οὐκ εἶχε νὰ εἰπῇ, ἀπόκρισιν οὐκ εἶχεν,
 οὐκ εἶδεν τὴν ἐπιβουλήν τῆς ἀλοσίας πράξης
 τὴν ἔπραξεν ὁ βασιλεὺς μὲ τὸν ἐπιτρατέξην,
 τῆς τέχνης τὸ μηχανήμαν, τῆς μηχανῆς τὸν δόλον,
 435 καὶ οὐκ εἶχεν τί ἀποκρίνεσθαι ὡς πρὸς τὸν βασιλέαν,
 τάχα καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας τὸ δίκαιον νὰ ἐγνωρίσουν,
 καὶ οὐκ ἤξευρε τὸ τί νὰ ἔτῃ, οὐδε τὸ τί νὰ λέξῃ,
 νὰ εἴπῃ τὸ ἀναίτιον, οἱ πάντες νὰ τὸ μάθουν. f 98 v°.
 δι' αὐτὸν οἱ πάντες, ἄρχοντες, πλούσιοι, μεγιστάνοι,
 440 πτωχοὶ ὡς ἐν μιᾷ φωνῇ ἤρξαντο νὰ στριγγίζουσιν
 καὶ δολερὰν ἀπόφασιν κρίνουν τὴν τοῦ θανάτου,
 καὶ θάνατον ὀδυνηρὸν χαρίζουσιν τὴν κόρην,
 τὴν κόρην τὴν ἀναίτιον θανάτῳ τυρπολῆσαι
 ὀρίζουν, λέγουσιν κατ' αὐτὴν φλόγα λαμπρὰν ἀνάψαι
 445 καὶ μέσον τὴν πανεύγενον ριπτῆναι δεδεμένην
 οἱ πάντες τὸ ἐναντίον ἐλέγασιν τῆς κόρης,
 διατὶ τοῦ τρόπου ἐκ παντὸς οὐκ ἤξευραν τῆς κόρης,
 οὐκ εἶδαν τὸ μηχανήμαν, | τὸν φθόνον τῆς κακίας, f 99 r°.
 δι' αὐτὸν ἐκατεδίκασαν τὴν κόρην τεθνηκέναι
 450 θάνατον ἀνεκλάλητον, ὀδυνηρον, πικρίας.

418. βασιλικῆς ἀνταμοιβῆς καὶ εὐχαριστίας μεγάλης V. — 419. ἔλεγα σ ν ποίσω V. —
 420. ἀ νὰ τὴν φορέσω V. — 421. ν τὴν κοσμήσω βασιλικὰ V. — 422. αὐτεῖν, τ ἐδικόν
 μ V. — 423. κατεσκεύασεν V. — 424. διὰ τοῦτο ἐσᾶς V. — 426. το I. το πρεποῦ της
 ν π V. — 427. στέκεται V. — 428. ἐλιμμένη κλαίει καὶ ὁ V. π ν ἐπιλογίζῃ L. — 429.
 θρηνῇ V. — 430. καὶ οὐκ εἶ ἐναντίον V. — 431. τίποτε οὐκ ἔχει νὰ λυτῇ V. — 432.
 καὶ οὐκ ἔχει τ ἐ τ ἀναίτιας πράξῃ V. — 434. τὸν τρεπῶ V. — 435. καὶ οὐκ ἔχει τί ἀποκρι-
 σεῖ V. — 436. ἀ δίκαιον νὰ γνωρίσουν V. — 438. καὶ νὰ εἶ τ ἐναντίον V. — 440. πτωχοὶ
 manque L. — 441. δολερῶν ὁ ἀποφάξ V. — 443. τυρπολῆσαι V. — 444. πρὸς ἀ...
 ὁ ἀνάψουν V. — 445. μέσον... ριπτῇ καὶ V. — 447. ἤξευραν τοὺς δόλους V. — 448. ὁ εἶ τὸ
 ἀναίτιον V. — 449. δι' αὐτὸ κατεδίκασαν V. — 450. πικρὸν γάρ V. —

- ὁ ἐπιτρατεξὴς ὁ δεινός, ὁ πλήρης γέμων δόλου,
 ὁ ψευτὴς καὶ διάβολος, τῆς ἀπιστίας ὁ δοῦλος,
 ὀρίζει καὶ ὑπεράξουσιν εἰς Φυλακὴν τὴν κόρην
 ῥίπτουσιν, καθασφαλίζουνσιν, δεσμεύουσιν ἀνοσίως,
 155 χεῖρας καὶ πόδας σφίγγουσιν δεσμοῖς ἀπαραλύτοις·
 ὀρίζου, τοῦ μὴ φτέγγεσθαι κατὰ τοῦ βασιλέως·
 μετὰ μικρὸν ἐκ Φυλακῆς ἐβγάλουσιν τὴν κόρην
 ὁ σιτυσκάκιος ὁ δεινὸς μετὰ καὶ τῶν ἰδίων
 καὶ εἰς κρίσιν τὴν ἐφέρασιν πάλιν τοῦ νὰ τὴν κρίνου.
 460 κρίνου καὶ ἀποκρίνουσιν αὐτὴν τυρτοληθῆναι
 καὶ παραδοῦναι τῷ τυρὶ τῷ καυστικῷ τὴν κόρην
 ἤγρου οἱ δημιοί, φέρουσιν βιαίως τοῦ καῖναι
 καὶ ἀφ' ὅτου τὴν ἐτέσσωσαι ὅτου τὸ πῦρ ἀνῆπτε,
 τοῖς δημοῖς ἐλάλησεν, ἀφῆτε με νὰ εἴπω
 465 λόγια ὀλίγα· καὶ καλὰ καὶ παραπολεμένα· f 100 r°.
 ἀγάτη, ποθε μοι καλέ, γλυκοτερίπλοκέ μου,
 ἡλιέ μου, αἰγὴ μου, ἡμέρα μου, ζωὴς ἐμφύχωσις μου,
 σελήνη μου ἀσιροφυτευτά, νὰ φυλλὰ τῆς καρδιάς μου,
 ζωὴ μου ὅτου ἔχειου, ἀτ' ἐσὲν κ' ἐδὰ διὰ σὲν ταῖάνα,
 470 δι' ἐσένα θαλατῶνομαι, ἀδίκως καὶ ἀναντιῶς·
 καὶ συ, ἀγάτη μου καλή, κάθεται στὸ Μοντόριον,
 καὶ δι' ἐμὲν τὴν κατενὴν τίποτε οὐκ ἐξεύρεις,
 ἀκόμη οὐκ ἐκατεμαδες τὸ νι διὰ σὲν ταῖάνα·
 ἢ κρίσις μὲ ἀναδεχέσθαι χάρισμα ἀπὸ τὸν κόσμον·
 475 πῶς οὐκ ἔχω μηρυτὴν οἷδὲ μαυγατοφόρου f 100 v°.
 ἢ συγγενὴν ἢ φίλον μου ἐσενα νὰ μηρύσω·
 ταυτὲς ἐκαταλεῖψαι με οἱ σιλοικητορές μου
 ἐπεὶ ὁ πατὴρ σου, ὁ βασιλεὺς, ἐμένα παραλόγως,
 ἀδίκως κατεδικάσει τυρὶ παραδοθῆναι
 480 ὅρα, εἰς τὴν φλόγα ἄπτομαι θλιμμένη τὴν καρδίαν,
 οὐ βλέπεις μοι τὸν θάνατον κ' ἔχω διτλὴν τὴν λυτὴν.
 ἀλλ' οὔτε συ χαροποιεῖς εἰς τὸν τάροντα κόσμον,

451. ὁ μαυρὸς L. — 453. ὀρίζου, κα. σκευάζουσιν, εἰς φυλακὴν τὴν κόρην V. — 454. ἡμεῖς L. ἀνοσίως V. — 455. σφίγγουσιν L. σ βατταστοργισοῦσιν V. — 456. πτέγγεσθαι L. — 456b. μὴ ὀνομαζοῦνται αὐτὴν κα. αὐτὴν κατενέμωσιν V. f. 99 v. — 456b. ὀφεί, τοῦ μὴ μέμφεσθαι ταχὺ τοῦ βασιλέως L. — 457. μ μ ἐβγάλουσιν ἐκ φυλακῆς V. — 458. σιτυσκάκιος V. τῶν δικαίων L. — 459. εἰς κρίσιν τὴν ἐφεροῖν κα. σιγγαλὴν τὴν κρίσιν V. — 460. manque V. — 461. κ' ἀποφασίζουσιν αὐτὴν τῷ καυστικῷ τὴν κόρην V. — 462. ἤγρου ἡφέρασιν βιαίως καὶ κακίως V. — 463. κα ἀφ' οὗ τ' ἐτέσσωσαν... ἀναττει V. — 465. κ κ κ πρέποντα ἐμένα V. ὀλίγα L. — 467. ὁ μου ἂ μου, ὁ μου, ζωὴς V. ἐμφύχωσις μ L. — 469. ἔχου ἀπὸ σὲ τώρα διὰ σ' ἀπὸ ἡγῶν V. — 470. κα. manque V. — 471. Μοντόρι V. — 472. ἡξεύρεις V. — 473. κατεμαδες ὅτι ὁ σενα ταχῶν V. — 474. τί κρίσις L. μ' ἀποδέχεται V. χαρὰ σὲ ἐκ L. — 475. καίεν ὁ δ' ἀνθρώποι V. — 476. κα σοὶ το ἀλλοτρίον V. — 478. ὅτι ὁ τ V. ταχὺ λογὸς L. — 480. χωρὶς τὴν φ ἀπτομαι V. — 482. οὔδὲ L. —

- οὔτε χαρὰν ἐλήθονοι ἔχεις ποτὲ συζῆσαι,
 ἐνθυμουμένος θάνατον ἄδικον ἐδικόν μοι.”
- 485 Αὐτὴν τὴν ὥρα ὁ Φλώριος εἰς ὕπνον ἐκοιμάτον f 101 r°.
 Θορυβημένος ἐξυπνᾷ, ἔμφορος ἀνηγέρθη,
 καὶ θάμβος κατεκράησεν τὴν ὅλην τοῦ καρδίας
 καὶ ἐπάρχων ὀλοζάλιστος, μυριομεριμνημένος
- 490 τὸ δακτυλίδιον θεωρεῖ τὸ εἰς δάκτυλον ἐφόρει,
 ἐκεῖνος τὸ τοῦ ἐχάρισε· ἡ κόρη Πλάτζια Φλώρε,
 ὅπου εἶχεν τὴν ἐνέργειαν τὴν θλίψιν νὰ φαλίζῃ.
 βλέπει, ἐντρανίζει, θεωρεῖ τὸν ζάφυρον νὰ ἔναι
 μαῦρος, θολός, ἀγνώριστος, | ξένον ἀπὸ τὴν φύσιν, f 101 v°.
 νὰ χάσῃ τὴν λαμπρότητα τῆς φυσικῆς τὴν εἶχε
 καὶ διὰ τὴν θλίψιν νὰ εὑρεθῇ τῆς κόρης θολωμένος,
 καὶ παρυστος παραλλαγὴν νὰ ποίσῃ τὸ λιθάριν
 ἀγνώριστον, ἀνείδεον τὸ ἀληθὲς δεικνύει.
 γνωρίζει καὶ αὐτὰ ὁ Φλώριος, ἐγέρνεται συντόμως,
 500 τὸν λόγον εἰς ἐνθύμησιν φέρει τῆς Πλάτζια Φλώρε·
 „ὅταν ἴδῃς δὲ θολωθὲν τὸν ζάφυρον αὐτίκα,
 γνωρίζε ὅτι θλίβομαι καὶ ὅτι κακῶς παθάναι.”
 γοργά, συγχῶς ἐπετήρησεν ἀπέκει ὅπου ἐκοιμάτον
 θρηγῶν καὶ | κλαίων ἔλεγεν „καρδιά μου πονεμένη, f 102 r°.
 505 καρδιά μου, ὅπου ἐλησιμότητες τὸν πόθον τῆς ὥραιας,
 τῆς ἀσκολήσεως τὸ σπέρρον τὸ εἰς ἐσέναι ἔχει,
 τὸ ἀκέραιο τοῦ φρονήματος, τὸ δολιχὸν τοῦ ποθοῦ,
 τοῦ πόθου τὸ ἀταράλλακτον τὸ εἶχει εἰς ἐσέναι,
 κ' ἐδὰ διὰ σέ, καρδιά μου, ἡ κορὴ ἡ Πλάτζια Φλώρε
 510 νομίζω εἰς τυχρὴ θάνατον τὴν ἔφερεν ἡ μοῖρα
 καὶ εἰς ἄδικον ἐπέσσωσε τῆς παραχῆς λιμένα.
 δι' ἐσέν, καρδιά, τειράζεται καὶ δι' ἐσέν, καρδιά, παθαίνει
 καρδιά μου, ἀνηγέρθητι εἰς βοήθειαν τῆς ὥραιας.
 τάλιν, καρδιά μου ταπεινὴ, ἔχειρον διασυντόμως, f 102 v°.
 515 συμπόνεσε τὴν θλίψιν τῆς, τὴν ἀγαπάκησιν τῆς

483. χ συν ἴδοντι τ συζῆσαι V. -- 484. ἐ τοι ἐ L. -- 485. τὴν ὥραν ταύτην V.
 486. θορυβουμένος ἔ με φοβος V. -- 487. ἐκατεκράει V. -- 489. ὅταρχει V. -- 490.
 θεωρεῖ τ ὁ του τὸ ἐ το ὁ του ἐ V. -- 491. τοῦ manque V. -- 492. φαλερνεει V. κα
 ἀφαλίζη L. -- 493. ἀν ἐτρανίζει, θεωρεῖ ἐκεῖνο το ζαφύρι V. ἐνδρανίζει L. -- 495.
 ἔχασεν V. -- 496. καὶ ἀπο τ V. -- 497. κ τ παρᾶλλαξεν ἐσλωει τ κ V. -- 498. ἐγνώριστος
 L. -- 500. τ λ ἐνθυμουμένος κορῆς τ Π Φλώριος V. -- 501. ὅτι ὅταν ἴδῃς θολωθὲν στο
 δακτυλίδιον ἐκεῖνο V. -- 502. κακα V. -- 503. γοργὰ σ ἐτηδόνεν V. -- 504. κλαίγων μου
 manque V. -- 505. κ μ ἀλησιμότητες V. -- 506. κ ἀσκολήσεως του καιρει στοῦ ἔχει εἰς
 ἔμενα V. -- 507. τὸν ἐ Le vers manque dans V. -- 508. manque V. -- 509. κ' ἐδὰ.
 καρδιά μου. διὰ σὲν ἡ Π Φ V. ἡ κορὴ manque L. -- 510. ἔφερει V. ἔφερα. L. ἡ μοῖρα
 manque V. -- 511. ἀπέσσωσε V. -- 512. καρδιά μου τ κ δικ σὲν ταπεινὴ V. -- 513.
 ἀνηγέρθητι V. --

- θεράττεισιν τὸν ἔρωτα, τίμησον τὴν ἀγάτην,
 συμπάσχισέ την τὴν ὡραίαν καὶ συναποθανέ την."
 καὶ παρευθὺς ἀτέρριψεν τὸν φόβον ταροτίσω
 καὶ εἰς φίλον του ἐγκαρδιακόν, μᾶλλον καὶ συγγενὴν του,
 520 τῆς χώρας καβαλλάριον ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων
 λέγει, θαρρεῖ τὴν συμφοράν, καταμπιστεύεται του
 τὴν θλίψιν φανερώει τοῦ τὴν εἶχεν ἐν καρδίᾳ,
 τὸν πόθον, τὴν ἀσχόλησιν τὴν εἰς τὴν Πλάτζια Φλώρε. f 103 r".
 καὶ συμτολεῖ καὶ τάσχει τον ὁ συγγενὴς του ἐκεῖνος"
 525 Φαρίν τοῦ δίδει καὶ ἄρματα καὶ τὴν ἐξομπλισίν του,
 Φαρίν ποτάπον σύντομον, νὰ διώκῃ τοὺς ἀέρες
 δίδει του καὶ ἵπποσελλον, καβαλλικεύει ἐκεῖνος,
 θώρακα, περικεφαλαίαν, σκουτάρι καὶ κοιτάριν
 καὶ ἀργυρομούστακον σπαθὶν μὲ ὀλόχρυσον Φηκάριν,
 530 εἰς χέριν ἐπιτήθειον ὄξυν ἀκονισμένον,
 βραχιόνια δαργγυρα καὶ σιδερεὰ γονάτια,
 χερόττια τὸ ἔσω σίδηρον, τὸ ἔξωθεν χρυσάφιν
 ζώσμαν ἐξώσθην σιδερόν, παρόμοιον τῶν ἁρμάτιων, f 103 v".
 ὡσαύτως καὶ τὸ ἵππάριν του ἦιον ἁρματαμένον
 535 κοιβέρταν χρυσοπράσινην ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσω
 ἁρμάτωσιν καβαλλαριοῦ κυριῶς ἐξομπλισμένην.
 καὶ παρευθὺς εἰς τὸ Φαρίν πηδᾷ, καβαλλικεύγει
 καίει τον ὁ πόθος, σφάζει τον ἡ μέριμνα τῆς λύπης,
 μὴ κατακλίνῃ ἡ τύχη του καὶ φτάσῃ τὴν χαμένην
 540 καὶ συχοκεντοπιέρνιζεν τὸν μαῦρον του συχνακίς
 καὶ διασυνόμως ἔφτασε, κατέλαβεν τὸν τόπον. f 104 r".
 βλέπει τὴν κόρην, ἵσταται νὰ κλαίῃ νὰ θρηνηταί
 βλέπει τὴν κόρην — βάσταζε, πολύπουε καρδιά —
 ἴς μέρος νὰ ἀφτῇ ἡ κάμινος καὶ παρευθὺς ἐκεῖνη,
 545 ἐγγυς νὰ στέκῃ νὰ θαρῇ τὴν φλόγαν τῆς καμίνου

517. συμτάτῃσε τ ὦ V. Après le mot ἀγάτην le texte de L. a la note suivante, écrite en petites lettres à l'encre rouge: σηκώνεται ἀπο τὸν ὕπνον A gauche, en marge: ὁ Φλώριος. Le copiste a pris les vers 517 et suiv. pour un nouveau discours de Philorios: il commence le vers 517 par une lettre ornementée. — 520. ἐνδοξοτάτων V. — 521. λ. ἐξηγεῖται... κατέμπ τον V. — 522. τὴν εἶχεν στὴν καρδίαν του. τ ε φ V. — 523. τ π φανερώει του τὸν ε V. — 524. ὡς σ καὶ φίλος V. — 525. τὸν ὁ... μὲ τὴν διόρθωσίν τ V. — 526. φ ὑποτάτιον... ἀέρες V. διωχῃ L. — 527. ὑποτέλλειον V. — 528. ε ἐπὶ κεφαλῆς V. — 529. ἐγκάμει V. — 530. ἀκονισμειον V. — 531. Le second hémistiche de 531 et le premier de 532 manquent V. — 532. τὰ εἶ V. — 533. ἐξώσθην σίδηρον παρ ὅμοι V. — 534. καὶ manque V. — 535. κ' ἔξω πράσινην ἔμπρος καὶ ἐξοπίσω V. — 536. ἀκεραία ἐξομπλισμος V. — 538. καὶ ἔξω ὁ τ τὸν ἐσφάζει καὶ ἡ V. — 539. κατακλίσῃ κ ἐφτάσῃ L. φτάσῃ V. — 540. συχοκεντο ἐππέρνιζεν L. — 541. ἐφτάσε V. — 542. manque V. — 543. καὶ βαστᾶ πολύπουον καρδιά V. — 544. μερκαία ἀνάψῃ... σπειτα ε V. νάττη ἡ κ L. —

- νὰ περιμένῃ νὰ ριφθῇ μέσα πυρποληθῆναι,
 ἡμιθανήν, δίχ' ἀφορμήν, καθόλου ἀπὲρ τὸν φόβον
 τριγυρωθεν ἡσθήκετο λαὸς πολὺς νὰ βλέπῃ
 τὴν κρίσιν, τὴν ἀπώλειαν τὴν εἰς τὴν Πλάτζια Φλώρε,
 550 καὶ παρευθεὶς ὁ Φλώριος εἰσέρχεται εἰς τὸ μέσον
 . μὲ θάρρος εὐτολμότατος, μὲ ἦθος ἀνδρειωμένον. f 104 v".
 σιμώνει, ἐφάνει, στήκειαι ἔγγιστα τῆς ὡραίας
 λέγει τῆς κόρης, ἀπὸ τοῦ νῦν τίποτε μὴ φοβᾶσαι
 λέγε μοι τὴν ἀλήθειαν, μηδὲν μοι κρύψῃς λόγον,
 555 εἴτε μοι πᾶς καὶ διὰ τί ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας
 ἔσεν ἐκατεδίκασεν ἀτόφασιν θανάτου."
 οὕτως εἰπὼν ὁ Φλώριος, ἀτηλογέϊται ἡ κόρη
 καὶ θέντα, ἐπεὶ μὲ ἐρωτήσας αἰκράσας καὶ νὰ μάθῃς, f 105 r".
 καὶ εἴτι εἰς ἔμεν συλέβηκεν αἰκράσας καὶ ν' ἀκουσῃς
 560 ὁ τραπεζέζης δολερὴν συκοφαντίαν μὲ ἐτόικεν,
 ὄρθωμα ἐπιβουλευτικὸν μετὰ τοῦ βασιλέως,
 τάχατε ὅτι ἐθελα ἐγὼ τὸν βασιλέα
 δολίως μετὰ μηχανῆς ἐκείνον φαρμακώσας,
 τὸ ὅπερ κριτὴν παρίσταμαι τὸν πάντων βασιλέα
 565 οὐκ οἶδα διὰ τὸ φάρμακον, τίποτε οὐκ ἐγνωρίζω,
 τοῦ δόλου τὸ ἐπιβουλεύμαν οὐκ ἔφερον ὁ νοῦς μου.
 καβαλλαριῶν ὁ εὐγενής, ἀνδρείων ὁ ἀνδρεῖος,
 βοήθειαν ἐξαίτουμαι σε δι' ἀγάπην τοῦ Φλωρίου,
 δι' ἀγάπην τὴν εἰς Φλώριον, βοήθει μοι τὴν ξένην." f 105 v".
 570 καὶ αὐτὸς ἀπηλογήθηκεν τοιαῦτα πρὸς τὴν κόρην
 ἡ κόρη, ἂν ἔναιν τίποτες, φόβον μηδὲν φοβᾶσαι
 ἡ θεωρία τοῦ κασιδιarioῦ φυλάξῃ σέ, τὴν κόρην."
 καὶ παρευθεὶς εἰς τὸν λαὸν οὕτως ἀτηλογέϊται
 ἡ ἄρχοντες, πλούσιοι καὶ πτωχοί, καὶ γέροντες καὶ νέοι,
 575 τὴν κρίσιν, τὴν ἀτόφασιν, τὴν εἰς τὴν Πλάτζια Φλώρε
 ἀδίκως ἐδικάσετε πυρὶ παραδοθῆναι

546. μέσον L. — 547. καθόλου L. δίχως ἀ καθόλου ἀπὸ V. — 548. νὰ στέκεται V. — 549. ἀ κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρης V. — 550. ἔρχεται V. — 551. θάρρος bis L. — 552. φάνει στέκεται ἐμπροσθεν V. — 553. κορῆς... τίποτες μὴ V. — 553m. στέκε με θάρρος λέγε με. τίποτε μὴ φοβᾶσαι L. — 554. εἴτε μου τ ἀ τίποτες μὴ με κρύψῃς V. — 555. εἴπέ με V. — 556. ἐσένα κατεδίκασεν V. — 557. ἡ κόρη ἀτηλογέϊται V. Après ce vers dans L: ἡ κόρη παρακαλεῖ τὸν Φλώριον ἀρματωμένον. note écrite à l'encre rouge. — 558. αὐθέντη ἐπεὶ... αἰκράσας νὰ τὸ μ V. — 559. manque V. — 560. δολερῶς V. — 561. ὀρθωτὴν βουλευτικὴν L. ὀρθωτικὸν βουλευτικόν V. — 562. manque V. — 563. μηχανὴν ἐκείνον φαρμακώσας V. φαρμακώσω L. — 564. ἄπερ V. — 565. ο ο γάρ τ φ... γνωρίζω V. τίποτες L. — 567. καὶ εὐγενὴ ἀνδρεῖα ἀνδρειωμένε V. — 568. βοήθει μοι ἐξαίτουμέν V. — 570. manque L. — 571. 572. manquent V. — 573. καὶ π πρὸς τ λ τοιαύτους λόγους λέγει V. — 574. ἀ π πτωχοί. γέροντες τε καὶ ν V. — 576. ἀ τὴν πειράζετε V. —

- στραφήτω ἡ ἀπόφασις ὅτισθεν, νὰ συντύχω,
νὰ εἶπω τὸ δίκαιον τῆς ὡραίας, καὶ ἂν ἔπταισεν ἄς πάθῃ,
ἄς τάθῃ αὐτὴ καὶ οἱ μετ' αὐτῆς, νὰ παιδευθοῦσιν ἄλλοι.
- 580 εἰ δὲ οὐκ ἔπταισεν κακόν, διὰ τί θανατωθῆναι; f 106 r°.
καὶ οἱ πάντες ἐπεφήμεσαι, λέγουν „εἰπὲ τὸ θέλεις.”
συντόμως γοῦν ὁ Φλώριος οὕτως ἀπολογᾶται
„ὁ σινεσκάλχος ὁ δεινός, ὁ ψεύτης καὶ διώκτης,
ὁ ἄδικος καὶ ἐτίβουλος, ὁ ἐμφυχωμένος δαίμων,
585 ἐσκεύασεν τὸ φάρμακον διὰ κακοβουλίας
καὶ κακομηχανήματος ὡς πρὸς τὸν βασιλέαν
μὴ κατεχοῦσης τὸ τραχὺν τὸ τῆς βουλῆς ἐκείνης.
διὰ δὲ τὸν τόθου τὸν τοθεῖ τὸν Φλώριον ἡ κόρη
— καὶ ἐγὼ ποθῶ τὸν Φλώριον ὡς ἀπατὰ ἐμένα —
590 καὶ αὐτὴ εἰς ἐμὲν κατεγκαλεῖ | καὶ εἰς ἐμὲν τὸ θέτει. f 106 v°.
εἰς θάνατον καὶ εἰς κίνδυνον βάλλω τὸν ἑαυτοῦ μου
διὰ ἀγάτην τοῦ ἐκεινοῦ αὐτὴν ὡς ἀποκρατήσω
καὶ ὁ θεός, ὁ ἀληθής, νὰ δείξῃ τὴν ἀλήθειαν.
τὸν σινεσκάλχον βούλομαι, θέλω νὰ πολεμήσω,
595 καὶ τεθυμῶ καὶ θέλω το, βούλομαι, ἀγαπῶ το
καὶ ἂν οὕτως οὐκ ἐποίσω το, πᾶς ἄνθρωπος ἄς εἴπῃ
οὐκ ἀγατᾶ τὸν Φλώριον ὡς πρέτει φίλος φίλον.”
τούτον πατήρ ὁ βασιλεὺς οὕτως ἀπηλογοῦται
μὴ ἐγνωρίζων τὸν υἱὸν ἢ τῆς αἰτίας τὸν τρόπον
600 „δίκαια λέγει ὁ εὐγενής | αὐτὸς ὁ καβαλλάρης. f 107 r°.
θέλω τὸ καβαλλίκευμαι νὰ γένη τοῦ πολέμου.”
καὶ ταρεῖθις ἐκέλευσεν τοὺς δῆμιους δεσμημένῃ
νὰ ἐπάρουν τὸ κοράσιον καὶ νὰ τὸ φυλακώσουν,
νὰ τὴν δεσμήσουν δυνατὰ καὶ νὰ τὴν ἀσφαλίσουν,
605 νὰ ἔχῃ βουλὴν νὰ βουλευτῇ μετὰ τοὺς ἄρχοντάς του,
νὰ εἰπῇ τοῦ σινεσκάλχου τοι ἂν βούλει πολεμήσει
καὶ τὸ τουρνὸν νὰ φέρουσιν τὴν κόρην ἐμτροσθέν του,

577. στραφῇ καὶ ἡ ἀπόφασις V. — 578. τῆς κόρης εἶπω τ δ V. — 579. π ὅλοι V. —
580. εἰ δ καὶ σ ἐ αὐτῇ V. — 581. ἐπεβλήσαν... τί ἐ V. — 582. manque L. — 583.
σινεσκάλχος... ἀλέπτης κ σ βούτης V. — 584. ὁ ἄ ἐ V. — 587. μ κ τῆς βουλῆς κ τ τ
τοῦ τραπεζοῦ V. — 589. ὡς ἀγατᾶ V. — 590. ἐκατέλγει... λέγει V. — 591. εἰς κίνδυνον
κ ε βάλω τὸν ἑαυτοῦ μ V. αὐτοῦ μ L. — 592. τοῖ Φλωρίου αὐ V. — 593. ὁ ἀληθής
τὸ δίκαιον νὰ δείξῃ V. σ ταῖτα ἀληθής L. — 594. σινεσκάλχος... θέλω V. — 595. κ
βούλομαι, θέλω καὶ V. — 596. ἐποίσω πᾶς V. — 597. οὐκ ἀγατᾶ τ Φ οὐ πρέτει νὰ τοῦ
ἔμαι φίλος V οὐκ ἀγατᾶ τ Φ καὶ οὐ πρέτω φίλος φίλου L. — 599. ἐγνωρίζω L. — 600.
ὁ λόγος λαλεῖ οὕτως ὁ κ V. ὁ καὶ τὰ λ. L. — 602. τὴν δέσμιον δεσμιζῶν V δέσμοῦ
μένη L. — 604. δεσμεύουν ὁ νὰ τὴν ἀσφαλίσουν V. — 605. βουλευτῇ V. — 606. τὸν
σινεσκάλχον τ ας βούλη πολεμήσει V. ἂ βούλεται νὰ τ L. — 607. ἐμτροσθέν του
τ κ V.

- νὰ ἔλθῃ καὶ ὁ ξένος ἄγχιος νὰ ἴδῃ τι τοίησιν.
 σιρέφεται | εἰς τὸ ταλάτιν τοι μετὰ τοὺς μεγιστάνους f 107 v°.
- 610 καὶ ὀρίζει τοὺς μεσάζοντας καὶ ὅλους ἄρχοντας τοῦ
 νὰ τάρουν τὸν νεώτερον ἕως τῶν παλαιῶν,
 τιμὴν ἀξίαν καὶ κουρτεσίαν ἐκεῖ νὰ τὸν τοίησιν,
 δεῖπνον καὶ παραδιαβασμὸν καὶ κουρτεσίαν μεγάλην,
 ὅτι ταχὺ εἰς πόλεμον ἔχει νὰ τολεμήσῃ
- 615 καὶ ἀλλάχῃ εἰς ἀπὸ τοὺς διὸ τέλος νὰ ἴδῃ θανάτου.
 μηνᾶ τὸν σινεσκάλχου τοῦ, οὕτως τὸν συνιχαίνει
 „εἰς καρβαλλάρης ἔφρασε, ἦλθεν ἀπ' ἄλλου τοποῦ,
 ἀπηλογοῖται θάνατον κόρης τῆς | Πλάντζια Φλωρε, f 108 r°.
 βοήθης ἐκεῖνης γίνεται, θέλει νὰ τολεμήσῃ
- 620 καὶ κατὰ σοῦ κινᾶ θυμὸν καὶ ὀργὴν ἀλλὰ τογάτην
 καὶ ἂν εἶσαι ἀνδρεῖος καὶ δολιγός, καὶ ἂν εἶσαι καρβαλλάρης,
 καὶ ἂν ἔχῃς ψῆφον ἀρχοντος καὶ ἂν θέλῃς ν' ἔχῃς δοῦλον,
 καὶ ἂν ἔχῃς πόσον εἰς ἔμεν, θέλω νὰ τολεμήσῃς
 παρακαλᾷ σε, ποῖσε το, μηδὲν εἰς δειλιάσης.
- 625 χαρίζω σοι καὶ τὸ Φαρίν μὲ τὴν ἐξομπτισίαν τοῦ
 καὶ ἄρματα τολευσεῖα νὰ τρέτουν καρβαλλάρη.
 ὁ σινεσκάλχος ὁ δεινὸς εὐτόλμως ἀπεκρίθη
 „ὄρισον, δός μοι, χάρισον χερόρεια τοῦ πολέμου f 108 v°.
 καὶ τὸ πουρνόν, ἀτὴν Φανῆ ἢ λάμπης τοῦ ἡλίου,
- 630 θάνατον ἀνεκλάλητον ἐνωτίον ἀπάντων
 ἐκεῖνον νὰ χαρίσωμαι καὶ νὰ τὸν καταβάλω,
 νὰ λάβῃ θάνατον καὶ αὐτὸς καὶ ἡ κορὴ μετὰ κείνον.
 τὰ ἄρματα καὶ τὰ ἄλογα ὅρισε νὰ εὐρετιστοῦν,
 καὶ ὥς τὸ κελεύεις, θέλω τὸ ταχὺ μονομαχήσαι.”
- 635 ὁ Φλώριος ἐκόπτεται ὥς ἦλθεν ἡ ἡμέρα
 ἐπλάτυνεν ὁ ἥλιος, ἔλαμψεν πανταχόθεν
 ἦλθασιν, ἐσυναχθῆσαν εἰς πλῆθος τῶν ἀθροῶτων,

608. νὰ ἴδῃ, τί βούλονται νὰ τοῖσιν, L. — 610. μεσάζοντας τοῦ καὶ ὁ τοὺς ἀ τ V. — 611. ἕως εἰς τὸ ταλάτιν, V. — 612. τ ἂν κουρτ ἐκεῖνον νὰ τ V. — 612a. τάχα μὲ τρῶτον τιποτέα μὴ, ἀ τὸν ἐγχαρίσσειν manque L. — 613. περιδιαβασμᾶν, V. Le second hémistiche de 613 et le premier de 614 manquent V. — 615. καὶ ἂν τύχῃ δ... τελείως ν' ἀποβῇ V. — 616. σινεσκάλχος V. — 617. ἐφῆκε, V. — 618. ἀπηλογοῦται... Φλωρεῖς V. — 620. εἰ ὀργή, V. — 621. ἀνδρεῖος καὶ κίλλος V. — 622. manque V. — 623. μετ' ἔμεν V. — 624. manque V. — 625. ἐξομπτισίαν, V. — 626. τα π ἀνδρειωμένον V. — 627. σινεσκάλχος V εὐτολμως ἀπηλογοῖται L. — 628. ὅρισε δ' μοι χάρισε V. — 629. καὶ τ τ τὸ νὰ Φανῆ καὶ λάμπῃ ἡ ἡμέρα V. — 630. τῶν πάντων, V. — 631. χαρίσωμαι L. εἰς χ ἐνωτίον τῶν πάντων V. — 632. δὲ καὶ λ εἰς αὐτὸς V. — 633. το ἄλογον καὶ ἄρματα V. — 635. ἐκόπτεται, ὥς manque L. ο φ ε τότε καὶ λαρεῖ ἡ ἡμέρα V. — 636. ὅτι καὶ τοῦτου λεγοντος ἐπέλαμψε, ὁ ἡμέρα V. — 637. καὶ ἦλθεν, καὶ συνάχθησαν, τα τλήθη, V. —

- νὰ βλεπουσιν τὴν ταραχὴν, | τὸ τίς θελεῖ νικήσει f 109 r.
καὶ οἱ μὲν αὐτὸν ἐθέλασιν, οἱ δὲ πάλιν τὸν ἄλλον.
- 610 Φιάνει, στολίζει τὸ Φαρὶν ἢ ὑποταγὴ τὴν εἶχεν
τηδᾶ κ' ἐκαβαλλίκευσεν, ἐξέβην εἰς τὸν κάμπτον
ὡς ἄστρον εἰς τὸν οὐρανόν, ὡς ἥλιος ἐκ τὰ νέφη,
ὡς δένδρον ἐμνοστουτζικόν εἰς ἄραιον περιβόλιν
οὕτως εἰς μέσον ἔλαμψεν ὁ Φλώριος ἀπάντων
- 615 νὰ εἶτες ποῖς οὐκ ἐφάνηκεν ἄλλος τινας σίον κόσμον.
καὶ μετὰ ἄραν ὀλίγην ἔρχεται ὁ ἐπιτρατέξης,
εὐλοῖμος, ἄνδρας ἀγριος, ὡς δράκος Φουσκωμένος,
ὡς θάλασσα ἀγριόφθαλμος, | ἀτός του νὰ νομίζῃ f 109 v.
ὅτι οὐκ ἔναι ἄλλος δυνατὸς ἔς τὸν κόσμον ὡς ἐκεῖνος.
- 650 σύρει Φωὴ μετὰ θυμοῦ, πρὸς Φλώριον ἐλάλει
„οἰέ μου, τίς εἶσαι καὶ τοῖός, καὶ εἴτε μοι τί ἔν τὸ θέλεις;
καὶ τί διὰ τὴν κατάκριτον θελεῖς ἀτηλογᾶσθαι;
ὅτι ἔναιν δίκαιον καὶ εὐλογον ἐκείνη ν' ἀποθάνῃ
διατὶ τόλμην ἐτόλμησε κατὰ τοῦ βασιλέως
- 655 ἀνόσιον, ἀνόητον διὰ νὰ τὸν Φαρμακωσῇ.”
καὶ ὁ Φλώριος ὡς εὐτολμος καὶ ἔτοιμος δίχα φόβου
αὐτὸν ἀτηλογῆτας στερρᾶς καὶ ἀδειλιάστας
„ἐπιτρατέξῃ δημие, καὶ ἐτίβουλε καὶ ψεύτῃ, f 110 r.
αἵτις τῆς ὑποθεσεως, τῆς μηχανῆς ἐργάτα,
- 660 ἀμμὲ ἡ κόρη ἀναίσιος καὶ ἀμέτοχος ὑτάρχει
τοῦ δόλου καὶ τῆς μηχανῆς τῆς Φαρμακοποιίας”
καὶ ἐὰν ἄλλοτρωτες τοῦ νὰ εἰτῆς ἔχῃς κατὰ τὴν κόρην,
ἔβγα εἰς τὴν ρέστα συτομα νὰ σὲ μονομαχήσω.”
ἀντάμα οἱ δύο ἐκίνητασι εἰς κατὰ τοῦ ἑτέρου,
- 665 ὥστερ θυριὰ ἀνημερα, λένοντες νὰ βριχοῦνται,
ὁ εἰς τὸν ἕτερον θεαρεῖ, ἐντάμα νὰ συγκρούσουν.
ἴσασαν τὰ κοιτάρια τοὺς οἱ δύο πρὸς τὴν μάχην
κ' ἐπιλαλοῦν, τὰ ἱπτάρια των νὰ δώσουν κοιδαρέας. f 110 v.
ὁ Φλώριος ὡς ἔχει ριζικόν, ἐκαι δὲ κ' ἐτιδέξιος.

639. ἤθελασιν, οἱ δὲ τ' ἄλλος V. καὶ οἱ μὲν δὲ τ' ἄ V. — 640. ὀρῶται... ὁ ὑποταγωγός του V. ἐφάνει I. — 641 τ' ἐ ξέβηνει V. — 642. εἰς τ' V. — 643. ἐμνοστουτζικόν V. — 644. αὐτός I. Φλώριος ἐφάνει ἐκ τῶν πλῆτων V. — 646. ἔβηνει c V. — 647. Φουσκωμένος I. Le vers manqué dans V. — 648. αὐτός του κα νομίζ V. — 649. οὐκ ὡι δυνατώτερος ἄλλος δυνατός ἐκεῖνος V. — 650. σ φ πρὸς Φλώριον μετὰ θυμοῦ c V. — 651. εἰπέ μοι I. οἰέ μου τ εἰ κ τ εἴτε μ τι εν. V. — 652. ἀτηλογᾶσθαι. V. — 653. δι' οὗ γὰρ ἐνι δ ἐ ν ἄ V. — 654. ἐκατολμην V. — 656. φ εὐτ I. φοβε. V. — 657. γενναίως κ V. κ ἐπιβουλευτικῶς I. — 658. ὦ ἐ θ ἐ κ ψεύστη V. — 659. ὁ καὶ τ V. — 660. ἡ κόρη γὰρ ἀμέτοχος κα. ἀναίσιος c V. — 661. Φαρμακοποιίας V. — 662. κ ἂν ἔχῃς τίποτες νὰ εἰτῆς κατὰ τῆς κόρης λόγω V. εἰτῆ I. — 663. ελα V. — 664. ὁμοῦ οἱ δύο ἐκίνησαν, ὁ εἰς V. — 665. ὡς λ V. — 666. ο εἰς τ' ἄλλον κα ἐ σμαδ. V. — 667. ἔσταν τ α νὰ δώσου κοιδαρέας V. — 668. μαχημα V. κα θυρεα I. — 669. ο φ εἶχε. c καὶ ὕτοι c V. —

- 670 εἰς τὸ σκουτάρν δέχεσθαι, ρίπτει τοῦ κονταρέαν
καὶ ἀποτα εἴς τες σκάλες τοῦ καὶ κρού τὸν σινσκάικον
εἰς τὸν λαιμόν τοῦ ἔδωκε καὶ ταραυτίκα πέττει.
Φαλάσιμος καὶ δουαῖν ἦτον ἡ κονταρέα,
καὶ ἡμιθαῖς ἐκείνου χαμόθεν ἀπλωμένος
- 675 ἀπὸ τὴν νόλμην τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ στερρόν τοῦ κοῖτοι.
καὶ ὁ Φλώριος καυόμενος ἐκείνου τοῦ νὰ κρούσῃ
οὐδε ὡς γενναῖος ἤτελλε διὰ νὰ τὸν δευτερώσῃ.
στέκει, φαρῆ του, βλέπει τοι ὡς ὅπου νὰ συφέρῃ f 111 r
καὶ ἀπὴν τὸν τοῦ τοι ἐσυφέρειν, ὅλον τὸν λογισμόν του,
- 680 σφουγγίζει, δένει τὴν τληγὴν, θελεῖ νὰ πολεμήσῃ
ὡς δῆθεν καὶ τὸν δεύτερον πόλεμον νὰ νικήσῃ,
νὰ μὴ φαυῇ ὡς καγάκριτος ἀπὲ τὴν τραγὴν νικη.
τάλιν καρβαλλικεύουσιν, γυμνάζουσιν τὰ ξίφη,
κρατοῦν καὶ χειροσκοῦταρα καὶ σφικτοπολεμίζουσιν.
- 685 μικρὸν θάρρος ὁ Φλώριος δίδει τοῦ ἐπιτρατεξί,
ὁ ἐπιτρατεξίς δίδει τοῦ σταθεῶν εἰς τὸ σκουτάρν
καὶ ὅσον τὸ ξίφος | ἔκρουσεν, ἔτεσεν ταραυτίκα. f 111 v
καὶ ὁ πόλεμος ἠξάνετο καὶ ἐτληθονεν ἡ μάχη,
καὶ ἡ Πλάτζια Φλώρε, ἡ εὐγενική, ὡς εἶδεν τοῦ νὰ κρούσῃ
- 690 ὁ ἐπιτρατεξίς ὁ δεινὸς σταθεῶν εἰς τὸ σκουτάρν,
ἐνόμιζεν μὴ νικήσῃ ὁ Φλώριος κῆς μάχης,
κλίνει τὰ γόνατα εἰς τὴν γῆν, τὸν θεὸν ἐξίλεουσιν
„θεε παιέραν, κύριε, ἄναρχε, παντετότια,
πανάγαθε, ταμβρασιλεῦ, παντάναξ, παντοκράτορ,
- 695 ὁ τῶν ἀγγελῶν βασιλεῦς, ὁ τῶν ἀνδράτων τλάσσης,
ὁ ἐμφανίζων τὰ κριτιά, ὁ τῶν κριφίων γνώστης,
μόνος γνώσκεις τὸ ἀληθές, τὴν | μηχανὴν τοῦ δόλου, f 112 r
οἱ οὐκ ἔχω τιαίσιμον, τοσῶς οὐκ ἐγνωρίζω
ἐμφάνισον τὸ ἀληθές, βοηθεῖ μοι τὴν ξένην,
- 700 βοηθα τὸν ξενοεττικὸν ὅπου δι' ἐμέναν τάσχει,
δικαιοκρίτα ἀληθῆ, ὁ πάντων κυριεύων.”

670. καὶ εἰς σκουτάρν του ὁ σκάικου τὴν κ V. κα. εἰς I. — 671. κρούει καὶ manque V. κρού τοι κονταρέαν I. — 672. ἔδωκεν τοι εἰς τ λ κ τ κοττει V. ταραυτίκα I. — 674. καὶ manque V. ὑπλωμένος I. — 675. manque V. — 676. κ ὁ φ ἐβλεποντα ἐκείνου ξαπλωμένος V. καυόμενος I. — 677. οὐ κατέλου ἔτελλε V. οὐδε γενναῖος I. — 678. στεκεται καὶ ἐβλέπει τ ὥστε ν ἄναρχον V. — 679. κ ἄφ οὐ V. — 680. σφουγγίζει V. σφουγκίζει I. — 681. καὶ τ ὁ V. I. — 682. κα. κα φαυῇ I. ἀπὸ V. — 683. καρβαλλικεύουσιν, γυμνάζουσιν V. — 684. χειροσκοῦταρα κ σφικτοπολεμοῦσι V. — 685. μ θάρρῶν ὁ τ κονταρέαν V. — 686. κρείει τοι V ἐπιτ sans article ... εἰς το κονταρέ I. — 687. manque V. — 688. καὶ manque V. — 689. κ ἡ κορη ε εὐγενική ὡς εἶ τοῦτον κρούσῃ V. — 691. ὅτι ἐνικήσῃ V. — 692. τρος γ V. — 693. παντοκράτορ V. — 694. τ π τ παντετότια V. I. — 695. manque V. — 696. manque V. — 697. ὁ μ γνωσκῶν V. — 700. τ ξένος ἀνδρῶν ὡς V.

- καὶ ὁ Φλώριος μαχόμενος μὲ τὸν ἐπιτραπέζην
ὅπτιαν μίαν ἐδέχεται, ἔδιδεν δέκα πέντε.
σταθεῖαν τοῦ κρούει εἰς τὸν λαιμόν, ὅπου εἶχεν καὶ τὴν πρώτην,
705 καὶ παρευθὺς ἐκ τὸ ἄλογον πέφτει ἀπονεκρωμένος.
γοργὸν πεξεύγει ὁ Φλώριος, κόπτει τὴν κεφαλὴν του,
καὶ παρευθὺς ἐκρότησαν οἱ πάντες καὶ ἐφανάξαν· f 112 v°.
„πολλὰ γὰρ ἔτη, λέγουσιν, τοῦ ξένου καβαλλάρη,
διὰ λόγον του ἐγλύτωσεν ἡ κόρη τοῦ θανάτου.”
710 καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνίστατο ἐκ τῶν παραθυρίων
κλαίων καὶ ὀδυρόμενος ὡς διὰ τὸν σινεσκάλχον,
διότι ἔχασεν γνωρίμιον, φίλον τοῦ μυστηρίου του
καὶ ἀπὸ τὴν Φλίψιν τὴν πολλὴν ἐς τὸ ἐνδότερον παλάτιν
εἰσέρχεται, κατέξεται μὲ τὴν βασιλισσάν του.
715 Θρηνοῦ καὶ κλαίου, Φλίβονται διαπὶ οἶκ ἐθανανώθη
ἡ κόρη ἡ πανεξαίρετος, ἄδικα δίχα αἰγίας.
716a καὶ ταῦτα ἡ εὐγενικὴ τὸν Φλώριον ἐλάλει
κλίνει τὰ γόνατα εἰς τὴν γῆν, Θρηνοῦσα τὸν ἐλάλει, f 113 r°.
συχνὰ τὰ πόδια του φιλεῖ, δῆθεν ὡς ἀπ’ ἐκεῖνον
δικαιωθεῖσα ἐκ παντὸς καὶ θάνατον φυγοῦσα
720 „ἀφέντη, λέγον, κύριε μου, ὁ Φλώριος ἄν εἶχεν
εἰς τὸ κορμί του ἀνδραγαθίης οἷας βλέπω εἰς ἐσένα
ποσοῦτον εἰς τὴν θεωρίαν ὁμοιάξεις μετ’ ἐκεῖνον
ὅτι γὰρ εἶπα ἐκ παντός ἄλλος τιναὶ οὐκ ἔναι
ἢ μὴ ἀπατὼς ὁ Φλώριος ὅπου δι’ ἐκεῖνον πάσχει.”
725 σύνομα ἀπλώνει ὁ Φλώριος, κρατεῖ τὴν ἐκ τὸ χέριν,
λέγει τῆς „βράστα, ἀπὸ τὴν γῆν καὶ σιγῆσης, μὴ κεῖσαι,
καὶ ἀπὸ τὴν μέριμναν καμμιὰν μὴ μεριμνᾷς, ἡ κόρη, f 113 v°.
καὶ εἰς κύριον τὰς ἐλπίδας σου ἔχε καὶ μὴ ἀτελεπίσης,
καὶ ὁ Θεός, ὁ παντοδύναμος, δι’ ἐσέναν μεριμνήσῃ.”
730 καὶ ἀπὸ τὸ χέριν τὴν κρατεῖ, ὑπὰ πρὸς τὸ παλάτιν

702. μετὰ ε. V. — 703. μίαν ἔκρουεν I. μίαν ε. ἔκρουεν ἐκεῖνος πέντε V. — 704. δίδει... ποῦ εἶχε, κοῦδάρην V. — 705. εἰς τ’ ἄλογον πίπτει νεκρωμένος V. — 706. γοργὰ πεξεύει V. — 708. πολλὰ ἔτη λέγουσι... καβαλλάρου V. — 709. διότι διὰ λόγον του V. ὅτι δ. λ. ἐγλύτωσεν I. — 711. ὀδυρόμενος διὰ τ. σινεσκάλχον V. — 712. φίλον ἐγκαρδιακόν του V. — 713. ε. τὸ ἐνδότερον εἰσάγει V. — 714. καὶ κ. V. — 715. κλαίρου, χάνονται τῶς οὐκ ε. V. — 716. ἀδίως V. — 716a. manque I. — 717. εἰς τ. γ. μὲ δάκρυον τοῦ λέγει V. — 718. manque V. — 719. δεθεῖσαν ὕλα μου κ. ε. φυγοῦσας V. Wagner a mis ce vers après 721. — 720. ἀφέντη μου ἀνδρειωμένε μου ὁ Φ. ἂν ἦσους V. — 721. καὶ τοῦ κορμιοῦ τ. ἀ. τὰς V. — 722. καὶ πάλιν εἰς τ. ε. ὁ σὰν ε. V. — 723. ἐγὼ γὰρ V. — 723b. ταρκακῶ σε, ἀφέντη εὐγενὴ καὶ μᾶλλον ἀνδρειωμένε V. manque I. — 723h. ξέβαλε τὸ κατσίδι σου, γὰρ δὴ τὸ πρόσωπον σου V. manque I. — 724. μὴ γὰρ σὺ ο. Φ. V. ἐκεῖνην πάσχει I. — 725. σύνομα πιάνει ὁ Φ. τὴν κόρην V. — 726—729. παρῶ καὶ ἐλπίζω. ἀπὸ τοῦ νῦν τίποτε μὴ φοβᾶσαι ποῖσε γὰρ ἡλπίξῃς εἰς θεόν καὶ πλάστην τῶν ἀπάντων | ὁ θεὸς τῶν ἀδυνάτων ἐν’ καὶ τῶν ἀτελετισμένων V. — 730. πάγει στο V. —

- εἰσέρχεται κρατῶντα την, τὸν βασιλέα λέγει
 „ὦ βασιλεῦ παγκάκιστε, ἀνόσιε, διώκτη,
 μηχανηματεΦευρετά, ἀδικοδολοτλόκε,
 Φύλαττε τὸ κοράσιον, ἐσὲν τὴν παραδίδω
 735 δι' ἀγάπην τὴν εἰς Φλώριον ἐξακριβῶς τὴν κράτει
 βλέπε καὶ κράτει, Φύλαττε εὐγενικὰ τὴν κόρην,
 ὅτι ποθεῖ τὸν Φλώριον | καὶ ἐκεῖνος πάλιν τούτην f 114 r°.
 καὶ ὁπότε ἀρνηθῇ κανεῖς τὸν ἥλιον τοῦ μὴ βλέπειν,
 καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ἀρνηθῇ καὶ θάνατον θελήσει,
 740 τότε θελήσει ὁ Φλώριος τὴν κόρην ἀρνηθῆναι
 καὶ ἐσὺ ἀγάπα την καλὰ ἄντις τοῦ τοῦ Φλωρίου
 καὶ ἐγὼ μισεύγω, ἀπέρχομαι, ἰτάγω εἰς τὸ Μοντόριον
 νὰ καταλέξω τὸ καθὲν τοῦ υἱοῦ σου, νὰ τὸ μάθῃ.”
 καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπόκρισιν αὐτὸν ἀπηλογᾶται
 745 „ἄνθρωπε, μὰ τὴν πίστιν μας, τὴν εἰς τὸν Μαχουμέτην,
 τοῦ δόλου τὴν ἐπιβουλήν οὐδὲν τὴν ἐγνωρίζω
 καθῶς ποθεῖ τὸν Φλώριον, ἐκεῖνον | τὸν υἱόν μου, f 114 v°.
 ἔτσι ἐπόθουν τὴν ὠραιὴν κόρην τὴν Πλάτζια Φλώρε
 καὶ τὸ συμβὰν ἐθλίβουμου, ἐθρήνου το ἡ ψυχὴ μου
 750 καὶ ὁ δόλος τῆς ἐπιβουλῆς ἐκάκωσεν τὸν νοῦν μου,
 καὶ τὸ πραχθὲν οἶκ ἤξευρα ὑπὸ τοῦ σινεσκάλκου.
 λοιπὸν ἐπεὶ ἀπέρχουσαι νὰ πᾶς εἰς τὸ Μοντόριν,
 χαιρετισμούς πρὸς Φλώριον εἶπε περιχαρεῖας
 καὶ τὸ συμβὰν ἀπόκρυψε, μὴ τοῦτο Φανερώσης,
 755 μὴ θλίψῃς τὴν καρδίαν τοῦ πολλὰ ποθεῖ τὴν κόρην
 μηνύματα ἐκ τὴν μάννα τοῦ καὶ εὐχαριστιῖς μεγάλης.”
 Εἰς δὲ πάλιν τὸν Φλώριον νὰ στρέψωμεν τὸν λόγον
 στρέφεται εἰς τὸ Μοντόριον μὲ τὸν | ὑποταγόν του, f 115 r°.
 μέσον χαρᾶς καὶ θλίψεως νὰ κείμεται ὁ νοῦς του.
 760 ὁ δοῦξ ἡγνώνει τὸ συμβάν, γυρεύει διὰ νὰ μάθῃ
 ἀπὸ τὸ χέριν τὸν κρατεῖ, στήκεται, ἐρωτᾷ τον
 „Φλώριε, τόθεν ἔρχουσαι, εἰπέ μου πόθεν ἦσουν;

731. τὸν βασιλέα ἔλεγε μετὰ τοὺς ἄρχοντας του V. — 732. ὦ βασιλέα μέγιστε καὶ τῶν ἀνάκτων ἀνάξ V. — 733. μηχανηματέ. Φθονερέ, ἀδικοδολοτλόκε V. μηχανηματέ, ἐΦευρετά L. — 736. manque V. — 737. ὅτι αὐτὴ π. L. κείνος ταύτη σφοδρα V. — 738. κ. ὁπότε... τ. ἡ μὴ β V. κανεῖς manque L. — 741. κ. βλέπε την ἐσὺ αὐτὴν ἀντὶ στήν τ Φ. V. — 742. μισεύω... ε. τ. Μ. πάγω V. — 743. νὰ μάθῃ τὴν ὑπόθεσιν τὴν ἀδικοι τὴν πρᾶξιν manque L. — 744. ἀπηλογεῖται V. — 745. πίστιν V. — 746. οὐκ οἶδεν ἡ ψυχὴ μου V. — 748. Φλώρη V. — 749. κ. τ. σ. ἐθρήνει τοι πολλάκις ἡ ψ. μ. V. — 752. εἰς τὸ Μοντόριον ὑπάγεις V. — 753. στὸν Φ. περιχαρεῖς μεγάλης V. — 754. μηδὲν τὸ μολογήσης V. — 758. ἐπιταγόν του L. — 760—762. ὁ δάσκαλος καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ φίλοι τοῦ Φλωρίου | ἐγροῖκται τὰ τοῦ συμβάν, γυρεύουν το νὰ μάθουν | λέγει τοὺς ὁ διδάσκαλος μετὰ πολλοῦ τοῦ ποθοῦ V. — 762. εἰπέ με V. —

- ὅτι τρεῖς ἔχω σήμερον ἡμέρας οὐδὲν σ' εἶδα."
 ὁ Φλώριος ἐν' Φρόνιμος, Φρόνιμα ἀπηλογοῦνται
- 765 „εἰς περιβόλια ἔμνοστα μυριοδενδρογεμάτα,
 εἰς ὄρη ἔμνοστολίβαδα, εἰς ὄρειες κρύες βρύσες,
 εἰς κάμπους, εἰς παράπλαγα, εἰς ἔμνοστα κοράσια,
 μὲ ἀρχόντισσες εὐγενικές, μὲ πανωραιῆς Φουδούλες,
 μὲ κόρες | ἔμνοστούτσικες, μὲ ἄγαμα κοράσια f 115 v°.
- 770 ἤμουν διὰ παραδιαβασμὺν, ὡς πρέπει εἰς τοὺς νέους."
 ἐκεῖνος, ὡς ἐνόμιζεν ἀλήθεια τοῦ λέγει,
 ἐχάρην ἡ καρδιά του, ἐσκίρτησεν μεγάλως,
 νομίζει ὅτι μέριμνας ἀπάρτι διὰ τὴν κόρην
 οὐκ ἔχει, οὐδὲ θλίβεται ὡς διὰ τὴν Πλάτζια Φλώρε·
- 775 καὶ ἄριστον μέγα, εὐγενικὸν εἰθὺς παρατοιμάζου
 τάχα διὰ τὸν Φλώριον ἀλλήλως νὰ τρυφήσουν,
 ἀλλήλως νὰ σκιρτήσουν, ἐρωτοενθόνως.
 καὶ ὁ Φλώριος παρέτοιμος λέγει τὸν δοῦκα οὕτως·
 „Φαγεῖν, τρυφήσαι οὐ βούλομαι, ἀναταυθῆναι θέλω·
- 780 θέλω μικρὰν | ἀνάπαυσιν τοῦ σώματος νὰ δώσω· f 116 r°.
 ἄνεσιν ἔχω καὶ χαρὰν πολλὴν γέμει ἡ ψυχὴ μου
 διὰ τὴν Φουδούλαι τὴν ὥραιάν, κόρην τὴν Πλάτζια Φλώρε·
 δι' ἐκεῖνην ζῶ καὶ τορπατῶ, ἄλλην χαρὰν οὐ θέλω·
 κανεῖ με, περισσεύει με ὁ πόθος τῆς ὥραιας,
- 785 ὁ πόθος τῆς εὐγενικῆς κόρης, τῆς Πλάτζια Φλώρες."
 καὶ παρευθὺς ὁ Φλώριος ὑπὸ ἀναπαυθῆναι.
 ὁ δοῖξ θεωρεῖ τὴν γνώμην του, βούλεται δι' ἐκεῖνον
 δίδει του ἡ γνώμη καὶ ἡ βουλὴ, εὐρίσκει δυὸ Φουδούλες
 εὐγενικές, ἐξαίρετες, παρθένες κορασίδες,
- 790 | κρινοτριανταφυλλόμνοστες, ῥοδοκαλλιοτάτες, f 116 v°.
 ταρέμνοστες, ἐνθόνες, πανώραιες τοῦ πόθου·
 εὐγενικὲς ἀπὸ γενεὰν ἦσαν διὰ πανδρεῖαν,

763. ἐτι ἔχω πέμπτῃ σ' ἡμέρῃ δὲν σε εἶδον V. ὁ. ἔχω τρεῖς σ. L. — 764. καὶ ὁ Φλώριος τὸν διδάσκαλον φρονιμα πιλογήθηεν V. — 765. περιβόλι ἔμνοστον μυριοδενδρογεμάτος V. — 766. εἰς ἔμνοστοερίβαδα L. ὁ βρυσιτζες V. — 767. ὄρεα βουνία V. — 768. εἰς ἀ ε παραξενες φ V. — 769. καὶ κ V. — 770. παραβασμοι L. ὡς πρέπει τοὺς ν V. le second hémistiche manque L. — 771. ἐκεῖνος γάρ V. — 773. τάχατε λέγει ἀμέριμνος ὑπάρχει δ τ κ V. — 774. ο. ἔ πλεον ἐνθύμησιν δ τ. Π. Φλώρη V. — 775. κ ἀ πολυτελῇ εὐ παρετοιμάζει V. — 777. ἀ ν. τρυφήσουσιν κ' ἐρωτοκαλλιῶσται V. — 778. καὶ manque V. — 779. φ. τ. ο. β ὄρετζες οὐδὲν εἶμαι V. θέλων L. — 781. πολλὰ L. πολλὴν εἰς τὴν ψυχὴν μ V. — 782. ὁ κορὴν τὴν παλευγενὴ λέγω τ. Π. Φλώρη V. — 783. διὰ κείνην ζ κ περπατῶ V. — 784. σώνει καὶ π V. — 785. ἐρωτικῆς V. — 786. πάζει τὴν κλίην μόνος του ν' ἀναπαυθῇ καμπόσο V. ὑπὸ ν' ἀνατ L. — 786νι. βούλεται ὁ αὐθέντης τοῦ τόπου βουλὴν τοιαύτην V. manque L. — 788. δίδει του... κοράσια V. — 789. ε ἀπὸ γενεὰν ἦσαν ἐξηγήμενες V. — 791. 792. 793 manquent V. —

- εἰς πᾶσαν ἀφιέρωσιν διὰ λόγου τοῦ Φλωρίου.
λέγει ὁ δοῦκας εἰς αὐτὰς τὰς ἡλιογεννημένας·
- 795 „ὅποια τὸν ποίση νὰ χαρῇ καὶ νὰ καλοφυχήσῃ
καὶ ἀπὸ τὴν θλίψιν εἰς χαρὰν νὰ στρέψῃ τὴν καρδίαν του,
ὄρκον τῆς κάμνω ἀπὸ ψυχῆς ἄνδρα νὰ τῆς τὸν δώσω.”
καὶ ἀντάμα οἱ δύο ἀτοκρίθησαν ὡς πρὸς τὸν βασιλεῖα
„ποτάρχα γῆς καὶ αἰθέλια μας, καὶ συνοικήτορες μας,
- 800 τοσοῦτον παραδιαβασμόν, τόσην παρηγορίαν
| καὶ τόσην τρέψιν καὶ χαρὰν νὰ δείξωμεν εἰς αὐτοὺς f 117 r.
νεκρὸς ἂν ἦγον, πιστεψέ, πάραυτα ν’ ἀνασάνῃ
καὶ νὰ σταθῇ καὶ νὰ ἐλεηθῇ καὶ νὰ χαρῇ ἡ ψυχὴ του,
μερεῖαν νὰ ρίξῃ τοὺς θάρμους τοῦ παροπίστου χρόνου.”
- 805 εἰθεϊάνουσαι, στολίζονται, ὡς ἔτρεπεν ἀξίως,
λιθορομαργαρίταρα, στολὲς ἡ λαϊσμένες·
ἐμορφοχρυσοκόσμητες μέσα σὶ ἐς φορεσίες,
καὶ λάμπουν ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἐκπέμπουσιν ἀκτῖνες·
τὰ μῆλα τοῦ προσώπου τοὺς νὰ φαίνονται ὡς ρόδα,
- 810 ὀμμάτια καλοσύθεια, μαῦρα, μεγάλα νᾶαι·
τὰ χεῖλη κοκκινόβαφα | νὰ σβινουν ὡς τὴν φλόγα. f 117 v.
σμίγουν οἱ δύο, ἀπέρχονται ἔνδον τοῦ ταλατίου,
σιγῶν ἀντίκρυ, βλέπουν τὸν νὰ στήκεται θλιμμένος,
θορυβισμένος νὰ θρηνῇ, τὰ ὀμμάτια του νὰ τρέχουν,
- 815 νὰ κλαίγῃ καὶ νὰ τρέχουσιν τὰ δάκρυα του ὡς ποτάμιν.
στέκονται, συμβουλευόνται, θαυμάζουσι τὸ πρᾶγμα,
μὴ πρὸς τὴν ἄλλην ἔλεγεν „βλέπε τὸν ἀγουρίτσιν,
διὰ πόθον πάσχει καὶ πονεῖ, δι’ ἀγάπην τυραννεῖται
καὶ κάλλιον μᾶλλον ἔτρεπε νὰ χαίρετον ὁ νέος·
- 820 μὲ τῆς χαρᾶς τὸ ἐνήδονον τὴν φλόγα | τῆς καμίνου f 118 r.
νᾶσβενε, νὰ ἐδρόσιζεν διὰ παρηγορίαν του,
παρὰ νὰ θλίβεται ὁ νέος, νὰ χάνεται ἐκ τὸν κόσμον.

794. manque L. — 795. καμῇ ν χ τὸν Φλωριον τὰς λέγει V. — 796. στερεῖται τὴν καρδίαν V. — 797. κάμνω φανερά V. — 798. οἱ κορες ἀτοκρίνονται λόγον τὸν δοῦκαν οὕτως V. — 799. καὶ manque. συνοικήτορά μ. V. — 800. τοσον πολὺν π καὶ τοσην ἀσχολήσιν V. — 801. τρέψιν V. — 802. ἀψυχος νὰ γενη ἐμλυχισμένος V. — 803. κ ν σ κ ν χαρῇ καὶ νὰ ἰδῇ ἡ ψ. τ. V. — 804. καὶ παροτίτω πικρασμοῖς νὰ τοὺς ἐλησημόνη V. — 804a. δύο κοράτσια ἐμορφα ὑτάχουν οὐα πλαλήτους V. manque L. — 804b. να λησμο ἡσθ ὁ Φλωριος τὴν κόρην Πλάτζα Φλώρη V. manque L. — 805. φειάνουσαι V. — 807. ἐμορφα χρυσικοσμητα βάνουσιν φορεσίες V. — 808. τὸν ἥλιον καὶ πέμπουσιν ἀ. V. κ ἐκπέττουν ἐκ τῆ νέφῃ L. — 809. τῶν προσώπων τ ν φ ὡς μῆλα V. — 810. μάτια μαῦρα καὶ ὀμορφα λιθερωτῆ μεγάλα V. — 811. κοκκινόβαλλα L. ἐκ τ φλόγα V. — 816. devant θαυμάζουσι le mot μανῶνουνσι raturé L. — 817. καὶ μὴ τῆς ἄλλης ἔλεγεν... τὸν νέου τοῦτον V. — 818. δ π π. κ θρηνεῖ διὰ πόθον τεριτρέχει L. — 819. κ μᾶλλον κάλλιον ἔ. ν. χαίρεται V. — 820. τ. φ ἄς σβεννύη V. —

- καὶ κἂν διὰ πόνου τὸν ἐμέν, δι' ἀσκόλησιν ἀγάπης
σκιρτᾶν, χορεύειν ἔπρεπεν ἐρωτοαγαλλιᾶσθαι.”
- 825 τὸ κάλλος τοῦ προσώπου τοὺς, τὸ δόλφευκον τοῦ στήθους,
τὰ στιλβαμαργυρίζοντα, τὸ δόλγλαμπρον καὶ ὠραίον,
ἀλαίσχυντα τὰ ἐδείχνασιν μὴ νὰ τρωθῇ εἰς ἀγάπην·
μήπως καὶ πέσῃ εἰς τὸν δεσμόν τοῦ πόθου τοῦ ἐδικοῦ τοὺς.
καὶ ἐκεῖνες τὸν ἐλέγασιν λόγια διὰ τὴν ἀγάπην,
- 830 ἔλεξαν „δεῦρο, Φλώριε, καὶ τρύφησον τοῦ κάλλους f 118 v°.
τὴν ἡδονήν, τὸν γλυκασμόν, ρῖψε ἀπὸ τὴν Φιλίφιν
καὶ γλυκοπεριλήφθῃτι ἀναπλοκὴν Φιλίας·
ὅποιαν βούλεσαι ἐκ τῆς δυὸ εἶναι εἰς ὀρισμόν σου
εἴτι κελεύεις ποῖσε το, ἅς εἶναι εἰς θέλημά σου.
- 835 παρθένες κόρες εἴμεθεν, ἄγαμες δίχα δόλου.”
καὶ ἐκεῖνος τὸ κεφάλιν του, πάντα κλιτὸν τὸ ἐκράτειεν
μέριμναν ἢ καρδίτσα του τὸν πόθον τῆς ὠραίας,
τῆς εἰμαρμένης τὸν ἔρὸν πάντα νὰ ἐνθυμᾶται
βλέμμαν οὐδὲν ἐσήκωσεν καμμιὰν νὰ ἀντρανίσῃ
- 840 ἢ λόγον ἐκ | τὰ χεῖλη του ἐκεῖνες νὰ ἐπάρουν. f 119 r°.
ἔνδον τοῦ κόλπου νὰ κρατῇ τὰ χέρια του Φλιμμέναι,
νὰ ἔχῃ τὸ βλέμμαν χαμηλά, νὰ μεριμνᾷ ἢ ψυχὴ του.
εἶδαν, ἐκαταμάθασιν τὴν γνώμην του τελείως
καὶ μιὰ τὴν ἄλλην ἔλεγεν μετὰ Φλιμμέναι μάτια·
- 845 „τὸ ἐτρέχαμεν νὰ ἐφτάσωμεν ἐσφάλαμεν καθόλου·
οὐ θέλει τὴν ἀγάπην μας, οὐ καταδέχεται τὴν·
οὐ θέλει τὴν Φιλίαν μας, ἄλλοῦ τὸν πόθον ἔχει·
εἰς ἄλλον πόθον θλίβεται, εἰς ἄλλον πόθον πάσχει,
καὶ ὥς ἀπὸ τοῦ σκήματος φαίνεται μαγεμένος·
- 850 ἀλλ' ἅς στραφοῦμεν σύντομα, ἅς εἴπωμεν τὸν δοῦκα, f 119 v°.

Au lieu de 821—824 V a les 4 vers suivants: σηκώσου· φίλησε σ' ἐμέν, τὴν φλόγα σου
νὰ σβήσῃς | σηκώσου κι ἀναπλάκησε κοράσια παρθένα | σηκώσου, γλυκοφίλησε τῶν ἐρώτων
παιδιά | ἡμεῖς διὰ πόθου σου πολὺν ἤρταμεν εἰς ἐσένα — 825. τὸ ἐλλαμπρον τὸ στήθος V. —
826. Au lieu de ce vers V a les deux vers suivants: τὰ ὠραῖα τὰ τραχήλια τοὺς κκι
πόδας τῶν χιονιάτους | χιόνι καὶ γάλα καὶ χαρτὶ ἀντικειντοῦν οἱ πόδες — 827. ἀ τοῦ τὰ
ἐ L. ἀ τὰ δείχνασιν νὰ κετρωθῇ V. — 828. manque V. — 829. κ ἐ. τ. ἐ λ δι' ἀγάπης
V. κ ἐ. γὰρ τὸν ἔλεξαν L. Après ce vers, au bas de la page: ὁ Φλώριος καὶ οἱ ἀρχοντοπούλες
L. — 830. ἔλα V. τρύφησου L. — 831. ρῖψε τὴν ε τ ἐ V. — 832. κ γλυκοπεριλεύχθῃτι
L. κ. γλυκοπεριλήμπατε κοράσια τα βλέπετε V. — 833. εἴτιμες χρῆζεις ἐκτα | δυὸ εἶναι στὸν
ἐ. σ V. — 834. manque V. — 835. εἴμεσθεν V. — 836. Φλώριε, σήλα, φίλησε τὰ κικινιά
μας χεῖλη V. manque L. — 837. ἄλλοῦ ἦτον τὸ πόθος του. ἄλλοῦ ἦτοι ὁ νοῦς του V.
manque L. — 838. κλιτὸν τὸ εἶχεν V. — 839. καρδιά V. — 840. τὸν καίρὸν L. τ εἰμαρμέν-
νης τὸν ἔρὸν ὁ νοῦς του νὰ θυμεῖται V. — 841. ἐσήκωνεν V. — 842. πιάσωμεν, ἡμεῖς ἐ. το V. —
843. ἀγάπην L. — 844. ἄλλης... ἄλλης V. — 845. νέος ἀ τ. βλέμματος... μαγεμένος
V. — 850. ἀλλὰ στραφοῦμεν V. ἀλλὰ ἀστραφοῦμεν L. —

- στερεὰ ἄς τοῦ ἀφιερῶσμεν τὸ πρᾶγμα ὥσπερ ἔχει,
τὸ πᾶς οὐ καταδέχεται πόθον τὸν ἐδικόν μας.”
ὑπὸν, εὐρίσκουν, λέγουσιν τὰ περὶ τοῦ Φλωρίου
καταλεπτῶς τὰ εἴπασιν, τίποτε δὲν ἐσφάλλαν.
- 855 κάθεται, συμβουλεύεται ὁ δοῦκας τί νὰ ποίση
πέμπει συχνὰ μηνύματα πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα
μὲ ἀποκρισιάρην εὐγενήν, φρόνιμον παρὰ πάντα
„μάθε, δέσποτα βασιλεῦ, τὰ κατὰ τοῦ υἱοῦ σου
ὅτι οὐκ ἀναπέυεται νύκταν οὐδὲ ἡμέραν
- 860 τὸν πόθον ἐνθυμούμενος | κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες f 120 v.
κ’ ἔδε ζημιὰ καὶ συμφορά, κ’ ἔδε θλίψη μεγάλη
διὰ κόρης πόθον νὰ χαθῇ ὁ Φλώριος ἐκ τὸν κόσμον.
εἰ δὲ καὶ θέλεις ζωντανὸν πάποτε νὰ τὸν ἔχῃς,
καὶ ἂν ἔχῃς πόθον εἰς αὐτὸν καὶ ὅλην σου τὴν καρδίαν,
- 865 πέψε τὴν κόρην σύντομα νὰ ἔναι μετὰ τοῦτον,
νὰ τὴν θωρῇ, νὰ τέρπεται, νὰ χαίρεται ἡ ψυχὴ του
καὶ ὄρκον φρικτὸν ὁρκω σου τελειῶς ἀφιερῶμενον
εἰς πίστιν ὁποῦ σέβομαι, τίποτε οὐ ψεύδομαί σε
καμιαν οὐκ ἔχει μέριμναν τίποτας δι’ ἄλλον τρᾶγμα.
- 870 ἡ ἐνθύμησις, ὁ πόθος του, ἡ ἀγάπη του ἡ τελεία, f 120 v.
ἡ ἀνατλοχὴ του, ἡ ἀπαντοχὴ, ἡ καρδιοψύχασίς του,
ὁ πόθος ἔναι τῆς ὠραιᾶς κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες.”
ἀκούσας ταῦτα ὁ βασιλεὺς τῆς βασιλίσσης λέγει
„βασιλισσῶν βασιλίτσα, δέσποινα τῶν δεσποίνων,
- 875 ἀποκρισιάρης ἔφρασεν, ἦλθεν ἐκ τοῦ Μοντόριον.
ὁ δουξ ἡμᾶς ἐμήνυσεν τὰ περὶ τοῦ υἱοῦ μας
λέγει κυριῶς ὀλιγαρεῖ λόγον τῆς Πλάτζια Φλώρες
ἀλλάχῃ καὶ εἰς ἀσθένειαν νὰ πέσῃ δι’ ἐκείνην,
θυμούμενος τὴν θλίψιν τῆς, τὴν ἀγανάκτησιν τῆς,

851. στερεὰς ἄς τὸ φερῶσμεν τ π το γροισῶμεν V. — 852. manque V. — 853. ὁ στοῦ δοῦκας λέγουν τὸν τὰ κατὰ τοῦ Φλωρίου V. — 854. κατὰ λεπτὸν τὸν εἴτασιν τίποτε δὲν ἀφίνου V. — 855. μ. ἀ. φρόνιμον καὶ εὐγενήν μεγάλην V. — 857a. ὁ δοῦκας πέμπει γράμματα πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα V. — 857b. λογία καὶ μηνύματα ἀσπικαλὸς τοῦ Φλωρίου V. — 857c. τὸν βασιλέα ἐστειλεν μὲ ἀποκρισιάρη V. — 859. ἀκατάστει νύκτας καὶ τὰς ἡμέρας V. — 860. Φλώρη V. — 861. ἔδε... ἔδε V. — 862. διὰ πόθον κόρης V. — 863. καὶ ἂν ὅ νὰ καὶ ζωντανὸς καὶ θέλεις / τ ἔ V. — 864. καὶ ἂν ἀγάπῃς τοῦ Φλωρίου καὶ θέλεις τοῦτον νὰ ἔναι V. — 865. πέψε V. — 866. μ. τ. ε. νὰ χαίρεται καὶ εὐλῶν νὰ μὴ ἔχῃ V. — 867. manque V. — 868. κ’ εἰς... οὐ ψεύδομαί σε ἔγκω V. — 869. ἄλλος τίποτες μέριμνα οὐκ ἔχει οὐδὲ πάτχει V καὶ μίαν L. — 870. ἐνθύμησις sans ἡ L. ἡ ἀ τ η τοση V. — 871. ἡ ἀ τ. ο ἀσπικαλὸς V. — 872. ε τ του ἔναι V. — 872a. b. ε βασιλεὺς βουλευέται κακὴν βουλὴν μεγάλην | πικροτάτην ὁδολογίαν ἃς ἐδείξεν τὸ τέλος V. manquent L. — 873. τὴν βασιλίστην L. — 874. βασιλίτσα βασιλισσῶν δεσποινα V. βασιλίτσα σου βασιλίτσα δεσποῖνη L. — 876. ὁ δουξ χαρτὶν ἀπέστειλεν ὁ κατὰ τοῦ Φλωρίου V. — 877. χαρτὶ νὰ τὰν γλήγορα ἐκεῖ ἡ Πλάτζια Φλώρη V. — 878. μὴ λέχῃ κ’ εἰς ἀσθένειαν ἐμτέσῃ δια τὴν κόρην V. —

- 880 τὸν πειρασμόν, τὴν συμφορὰν, τὴν θλίψιν, τὴν πικρίαν. f 121 r°.
τοῦ πόθου τῆς τοῦ ἄραιοσιτικόν, τὸ ἐρωτοσύνητόν της
μαραίνει τὴν καρδίαν του, φλογίζει τὰς αἰσθήσεις.
εἰπὲ τὸ τί σοῦ φαίνεται, τί λέγεις τί νὰ ποίσω
τοῦ δοῦκα τὰ μηνύματα θλίβουν τὸν λογισμόν μου,
- 885 τὸ μήνυμα τῆς συμφορᾶς ἐκατεμάρανέ με,
μαραίνει μου τὸν λογισμόν καὶ ὅλας μου τὰς αἰσθήσεις,
οἶκ ἤμπορῶ τὴν συμφορὰν ραστάζειν ἐν καρδίᾳ
ἂν οὐκ ἐποίησα ἐκδίκημα εἰς αὐτὴν τὴν φουδούλαν,
εἰς τὸ κεφάλι μου ποτὲ στέμμα νὰ μὴ φορέσω,
μηδὲ | εἰς τὰ βασίλεια διάδημα μὴ βάλω, f 121 v°.
ἀπὲ τὸν κόσμον νὰ χαθῶ καὶ εἰς κόσμον πλεὸν νὰ μὴ ῥμαι."
καὶ πρῶτον ἠβουλήθηκε βουλήν, ἀλλὰ ποταπὴν,
νὰ κόψῃ τὸ κεφάλιν της καὶ νὰ τὴν θανατώσῃ
ὅπως οὐκ ἐσυνέπεσε εἰς τὴν βουλήν ἐκείνην
- 895 ἡ δέσποινα, οἷδὲ ποτῶς ὅτι νὰ τὸ θελήσῃ
ἄλλην βουλήν βουλευέται μετὰ τὸν βασιλέα
„κάλλιον μὴ φόβου ἐπέθεσις νὰ γένῃ εἰς τὴν φουδούλαν,
μὴ ἀπολεσθῇ, μηδὲ σφαγῇ, μηδὲ χαθῇ ἡ ὥραία
τραγματευτάδες ἄρχοντες εἶναι ἀπὸ ξένης χώρας,
900 ἀπὸ ἄλλην γῆν καὶ θάλασσαι καὶ ξενοτάτους τόπους. f 122 r°.
αὐτοὺς ἄς τὴν πουλήσωμεν καὶ αὐτοὶ νὰ τὴν ἐπάρου
εἰς ξένον τόπον ἀλλαχοῦ, νὰ ξενοθῇ τελεῖας,
νὰ ξενοθῇ καὶ νὰ ἐπαρθῇ εἰς τόπους μακροτάτους
καὶ ἀμάχην πλεὸν νὰ μὴ ἔχωμεν ἢ θλίψιν δι' ἐκείνην."
- 905 ἀκούσας ταῦτα ὁ βασιλεὺς παρὰ τῆς βασιλίσσης
χαρὰν ἐχάρην ποταπὴν, χαρὰν ἀλλὰ μεγάλην.
καὶ ταῦτα λέγει ὁ βασιλεὺς „καλὴν βουλήν ἐδάκεις,
κάλλια νὰ τὴν πουλήσωμεν τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρε
τραγματευτάδων ξενικῶν ἀπὸ ἄλλην γῆν | καὶ τόπον. f 122 v°.
- 910 κρυφῶς, ἀγνώστως ἄς γένῃ ἡ πουλησιὰ τῆς κόρης,

881. τ π το ἐρωτικόν V. τ ἄραιοσιτικόν τ I. — 882. φ του οἶον μας V. — 883. τί σὲ φ τ λ νὰ τὴν π V. — 885. τ μ καὶ συμφορὰν ἐκατεμάρανέ με V. — 886. τ λ καὶ τὴν καρδίαν ὅ μ τ. αἰ V. — 887. ραστάζει ἡ θυγὴ μου V. — 888. ἐκδίκησιν εἰς αὐτοὺς τὸ κορίτζι V. — 890. νὰ μὴ μ: ε τ β I.. νὰ β V. — 891. ἀπο τ κ ν χ πλεον νὰ μὴδεν εἶμαι V. — 892. κ πάλιν ἐβουλήθηκε V. ἠβουλήθηκα I. — 893. καὶ... θανατώτω I. — 894. ὁ οὐκ εἰσυνέπεσε V. ἐσυνέπεσα I. — 895. ἡ ὅ εἶδεν καὶ ποτῶς I. — 896. κατ. ζου, συμβουλευέται μετὰ τὴν βασιλίσσιν του V. — 897. το κορίτζι V. φ. οἶον I. — 898. μ. ἀπολεσθῇ, μ χαθῇ, μ σφαγῇ V. — 899. ἀ. ἄλλην χ V. εἶνεν I. — 902. ἀλλαχοῦ manque I. ν ξ φουδούλα V. — 903. ν ξ κ ν χαθῇ εἰς τ ξενοτάτους V. — 904. κ π. ἀμ I. κ μάχην πλεον μὴν ε καὶ ε V. — 906. χ ε θαυμαστὴν χ πολλὴν μεγάλην V. — 907. κ τ ἀκούσας ὁ β I. — 908. κάλλιο... Φλώρεν V. — 909. τραγματευτάδες ξενικούς... χώραν V. — 910. κρυφῶς V. —

- μὴ λάβωμεν κατάκρισιν ἀπὲς τοὺς ἄρχοντες μας
καὶ ἀπὲς τοὺς μεγιστάνους μας, τοὺς συνοικητόράς μου.
ἔτσι σιγὰ καὶ ἀπόκριφα ἄς γένη ἡ τουλησία,
ὥς μὴ τὸ μάθῃ ὁ Φλώριος καὶ ἐμποδιστῇ τὸ πρᾶγμα.”
- 915 καὶ παρευθὺς ὁ βασιλεὺς προστάττει καὶ κελεύει
καβαλλάρους ἔπεψεν, τάχατε ὡς μεσίτες
„ἀμέτε ἐκεῖ εἰς τὸν γιανλὸν ὁποῦ ἔναι ἀπλικεμένοι
πραγματευτάδες ἄρχοντες, ἀπὸ μακρόθεν τότους,
ὁποῦ ἔχουν περισσεύοντα | ἀσήμι καὶ χρυσάφι, f 123 r”.
- 920 πεζάντια καὶ ἄλλα πράγματα, μαργαριτάρια, λίθους,
ὥς τοὺς πουλήσω ἐξαίρετον κοράσιον ὠραιωμένον,
ὁποῦ καμμιά οὐκ ἐφάνηκεν ἐμορφωτέρα εἰς κόσμον,
καμμιά οὐκ ἐγεννήθηκε εἰς κάλλος ὡς ἐκείνη,
εἰς κάλλος οὐδὲ εἰς αἰσθήσιν, οὐδὲ εἰς ἐμνοστοσύνην.”
- 925 καβαλλικεύουν οἱ ἄρχοντες, ἀπεχαιρέτισάν τους,
ἐπάγουν εἰς τὸν αἰγιαλὸν ὁποῦ ἦσαν ὁ λιμένας
εὐρίσκουσιν τοὺς ἄρχοντες, κάθονται κατὰ τάξιν
εἰς παραγιάλιν ἐμνοστον διὰ | παραδιαβασμὸν τους, f 123 v”.
- 930 καὶ χαιρετοῦν καὶ ἀπόκρισιν λαμβάνουν ἐξ ἐκείνους
„ἀποκρισιάροι ἦλθαμεν, λέγουσιν, καὶ μεσίται.
ὁ βασιλεὺς ὁ Φίλιππος μηνύματα σὰς τέμπει
τουλεῖ σας μιὰν ἐξαίρετον, ἐμνοστον ὠραιωμένην.
ἄσπρη ὥσπερ τὸν ἥλιον λάμπει ὡς τὸ Φεγγάριον”
- 935 κυταρισσοβεργόλικος ἄφεγος εἰς τὸν κόσμον,
παρθένος, κόρη καθαρά, βασιλίσσα ὥς πρέπη.
καὶ ἂν θέλετε τὴν πραγματίαν ὥς ποίσετε τῆς κόρης

911. κατάκριτον L. τ μεγιστάνους V. — 912. κ ἀπὸ τ συνοικητόρας. λέγω τοὺς ἄρχοντας μας V. — 913. ὅτι κρυφά... ἄς γ ἡ π. μας V. — 914. ἀμποδιστῇ V. — 915. κ γλήγορα ὁ β δύο φρονίμους στέλλει V. — 916. δύο κ L. εἰς τὸν γιανλὸν τοῖς ἔστειλεν ταχάτες ὡ μεσίτας V. — 916u. h. c. ὡς φρονίμους καὶ τακτικούς κρυφά ὥς τὸ διορθώσουν | πάλιν τὴν κορὴν ἠῤῥηκαν ἐρηνίματα καὶ λύπες | καὶ χωρισμὸς καὶ δάκρυα καὶ στεναγμοὶ μεγάλοι V. manquent L. — 917. ἂ στὸν αἰγιαλὸν... τὰ καράβια V. — 917u. γυρέζετε καὶ μάζετε πλουσίους πραγματευτάδες V. manque L. — 918. ἄρχοντας λέγω δυνατοὺς V. — 919. περισσὸν L. — 920. λιθομαργιτάρων, πράγματα τιμημένα V. — 921. τιμημένον V. — 922. ὁ καμμίαν οὐ φάνηκεν εὐμ. V. — 924. εἰς κ καὶ εἰς θεωρία καὶ εἰς ἐμ V. εἰς κ ἄλλ’ οὐδὲ εἰς αὐτὴν οὐδὲ εἰς θεωρίαν ἄλλ’ οὐδὲ εἰς ἐμ L. — 925. καβαλλικεύουν οἱ ἂ ὑπάρχουν ὥς γυρεύουν V. — 926. ὁ στὸν αἰγιαλὸν οπου ἔναι ὁ λιμένας V. — 927. κάθονται κατ’ ἀξίαν V. — 928. εἰς παραδιαβασμὸν τ V. — 929. manque V. — 930. χαιρετοῦνται L. κ. χαιρετοῦσιν φρονίμα σὺν ἔτρεπον ἀξίως V. — 930u. λέγουσιν πρὸς τοὺς ἄρχοντας, πρὸς τοὺς πραγματευτάδες V. — 931. manque V. ἂ ἡ γουσιν L. — 932. σουλτάνος μέγας ἀμνηῖς μνηεῖ πρὸς εὐγενεῖαν V. ἡ μὴν ἡ μά σ. π. L. — 932u. ἔσῃς λέγω τοὺς ἄρχοντας ἀλλεῖτε στὸ πάλαι V. manque L. — 933. τωλεῖ... ὠραιωμένην κορὴν V. — 934. ἄσπρη... λαμπρὴν ὡς τ φεγγάριον V. — 935. κυταρισσοβεργολυγλυκη. ἄσπρη ὥσπερ τὸν ἥλιον V. κυταρισσοβεργολικος, ἄφεγος L. — 936. κατὰ τὴν ὥς πρέπη βασιλείας V. —

- κέρδος πολὺν νὰ κάμετε | καὶ διάφορα μεγάλα.” f 124 r°.
καὶ εἰς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, ἐκ τοὺς πραγματευτάδες
- 940 στήκεται ὀρθὸς ἔς τοὺς πόδας του, αὐτοὺς ἀπηλογᾶται
„ἄρῃσει μᾶς ἡ πραγματιά, τοὺς λέγει παραυτίκα,
ἂν ἔναι ὥσπερ λέγετε, ὥσ᾽ ἀν τὴν ἐπαινέϊτε
πλὴν πρῶτον νὰ τὴν ἴδωμεν θέλωμεν τὴν ὠραίαν,
καὶ ἂν ἔναι ἡ κόρη πάντερπνος, ἂν ἔναι ὠραιωμένη,
- 945 πλοῦτον πολὺν νὰ δώσωμεν, νὰ πάρωμεν τὴν κόρην.
καβαλλικεύουσι οἱ ἄρχοντες, ὑπᾶν εἰς τὸ παλάτιν,
καὶ ὁ βασιλεὺς ἐδέχτην τοὺς μετὰ περιχαρείας
| „καλῶς ἦλθετε, ἄρχοντες, λέγει, πραγματευτάδες.” f 124 v°.
„καλῶς τὴν βασιλεία σου”, λέγουσιν πάλ’ ἐκεῖνοι.
- 950 καὶ ὁ βασιλεὺς τοὺς ἔλεγεν, τὰ τέτοια τῶν ἐλάλει
„ἔχω κοράσιον πάντερπνον, θέλω νὰ σᾶς τουλήσω.”
λέγουν ἐκεῖνοι „θέλωμεν νὰ τὸ πραγματευτοῦμεν
μαργαριτάρια δίδομεν, χρυσάφια καὶ λιθάρια
μίνον ἄς ἔν παραξένος ἡ κόρη ὡς ἐταινέθη.”
- 955 καὶ παρευθὺς ὁ βασιλεὺς κελεύει τὲς βαγίτζες
„ὑπάτε καὶ στολίζετε τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρε
εὐγενικὴν τὴν Φορεσιὰν μετὰ λιθομαργάρων,
ἄς εὐτρεπίσῃ τὴν μορφήν, τὸ κάλλος τοῦ προσώπου, f 125 r°.
ὅτι ἦλθεν ἡ ἀγάπη τῆς, ἦλθεν ἐκ τὸ Μοντόριον,
- 960 ὁ Φλώριος ἐπέσωσεν, ἦλθεν εἰς τὸ παλάτιν,
ὀρέγεται νὰ τὴν ἰδῇ, γοργὸν τὴν πῆτε νάλθη.”
καὶ παρευθὺς οἱ βάγιες ὑπᾶν εἰς τὴν ὠραίαν
στολίζεται εὐγενικά, ὅτι νομίζει μόνον
ὁ Φλώριος τὴν ἤθελε νὰ δῇ τὴν ἐμορφιάν τῆς
- 965 λάμπει ὡς σελήνη τὴν αἰγὴν, ὡς ἥλιος τὴν ἡμεραν,
ὡς ἄστρον τὸ μεσάνυκτον τὸ κάλλος τῆς ὠραίης,
ὡς ἥλιος ἀντήγαγεν μέσα εἰς τὸ παλάτιν,

938. πλοῦτον π. ν κ διάφορα, μεγάλα V. — 938a. ἡ λογικὰ συντύχησιν οἱ ἄρχοντες ἀλλήλους | καὶ μετὰ ταῦτα ἐπῆλθον τοὺς κ' ὑπᾶν εἰς τὸ παλάτι V. manquent L. — 939. ἄρχοντας V. — 940. στέκει ὀρθὸς στοὺς πόδας του ἂ ἀτηλογῆται V. εἰς τ π. τ ὀρθος L. — 941. ἂ μ. ἡ π. αὐτὴν τὴν ἐπαινέϊτε V. τοῦ λόγον παραυτίκα L. — 942. ἂν εἶναι ὥσ᾽ ἀν λ. καὶ ὦ. το ἄφηρᾷστε V. — 944. κ ἂ εἶναι ἡ κ φρόνιμος καὶ ἂν εἶναι ὦ. V. — 946. οἱ manque ὑπάγουσι στό V. — 947. ἐδεχτην L. μ τιμῆς μεγάλης V. — 948. ἦλθατε V. — 949. στή... πάλι V. πάλεκεῖται L. — 950. κ. ὁ β. ἐχειρήσεν ταυῦτα τοὺς ἐ V. — 951. ἐμορφον V. λέγω ν L. — 952. καὶ κεῖται V. — 953. μαργαριτάρην δ. χρυσάφην κ λιθάρην V. — 954. ἂ. εἶναι V. παραξένος L. — 955. ἐρίζει τας βαγίτζας V. — 956. ἀμέτε... Φλώραν V. — 958. ὡς L. ἂ. εὐ. εὐμορφον V. — 959. ἐφῆσεν V. — 960. ὑπεσῶσιν V. — 961. ὁ ν τ ἰ καὶ πέτε τὴν νὰ ἐλθῃ V. — 962. κ π στολίζεται εὐγενικά ἡ Φουδούλα V. — 963. μόνη L. ἡγάλλετο καὶ χαίρετον, ἐκίρται ἡ ψυχὴν τῆς V. — 964. ἐφάνηκει τὴν λυγερὴν ἀλήθειαν τὴν λέγουσιν V. — 967. ἀντήγαγεν μέσον V. —

- ὡς κρύσταλλος ἀντέλαμπεν τῆς κόρης τὸ τραχήλιον,
 ὡς δένδρον ἐμνοστούτσικον στήκεται εἰς τὸ μέσον f 125 v°.
- 970 ὥσπερ νὰ γέμῃ τὸν καρπὸν, νᾶναιν ὀραιωμένη,
 ἔτσι ἐστήκετον ἡ ταπεινὴ καὶ τίποτε οὐκ ἐξεύρει.
 βλέπουν, θεωροῦν τὸ κάλλος τῆς, θαυμάζουσιν τὴν κόρην,
 τὴν σύνθεσιν, τὴν θεωρίαν, τὸ ἐξαίρετον καὶ ὠραῖον,
 καὶ πλοῦτον δίδουν ἄπειρον, οὐ βλέπουν εἰς τὸ πρᾶγμαν
- 975 τριάντα μουλάρια παρευθὺς χρυσάφιν φορτωμένα
 σκουτάρια ἐξαίρετα, χρυσοζωγραφισμένα,
 ἀετούς, γεράκια πάντερπνα, λεοντάρια ἡμερωμένα,
 ζαγάρια καὶ ἐξεπτέρια ἔτοιμα εἰς τὸ κυνήγιον, f 126 r°.
 κούπαν ὀρθὴν ὁλόχρυσον μετὰ λιθομαργάρων,
- 980 γύροθεν νὰ ἔχῃ ἐξόμπλισες νὰ πρέπουν καὶ ἄξιαν
 δίδουν ἐκείνοι παρευθὺς τὸν βασιλεῦν τὸ πρᾶγμαν.
 στήκεται ἡ κόρη βλέποντα τὴν πουλησίαν τὴν δόλια
 καὶ ἅμα ἐπληροφορέθηκεν ὅτι ἐπουλήσασιν τὴν,
 πέπτει εἰς τὴν γῆν, νεκρώνεται, σπαράσσεται ἐκ τοὺς τόπους·
- 985 τρέμει ὡς τὸ φύλλον τοῦ δενδροῦ, κλονίζει ὡς τὸ καλάμιν,
 θρηνεῖται θρῆνον ἄμετρον, καρδιοδιχοτομᾶται,
 τρέχουν τὰ μάτια θλιβερά, | τὸ δάκρυον ὡς ποτάμι, f 126 v°.
 στριγγίζει ἐκ τὴν καρδίαν τῆς, λιγοθυμᾷ καὶ τίπτει
 φέρνουν νερόν, δροσίζουν τὴν, ἐσύφερον τὸν νοῦν τῆς
- 990 καὶ μετὰ δάκρυα ἤρχισεν νὰ κλαίῃ καὶ νὰ λέγῃ
 „πάλιν ᾗ ἔμεναν ἔφτασεν τῆς ἀτυχίᾳς ἡ μοῖρα,
 πάλιν ᾗ ἔμεναν ἔφτασεν ἡ φλόγα τῆς καμίνου,
 τάλιν τοῦ χρόνου ὁ τροχὸς διᾗ ἔμεναν ἐγυρίσθην,
 πάλιν ἡ κλώστρα ἡ μοῖρα μου κατ' ἐδικοῦ μου ἐγέρθην
- 995 καὶ ἡγείρεν θλίψιν ἄμετρον χειρότερον τῆς πρώτης·
 πρώτης καμίνου συμφορὰ ἔμεναν διὰ νὰ καύσουν

968. κρύσταλλος ἀντέφεγγεν V. — 969, 970, 971. manquent V. — 971. τιποτὰς L.
 972. θαυμάζουν καὶ ἀποροῦσιν V. — 974. δ' ἄμετρον οὐ βλέπουσιν τὸ π. V. — 975. τ. μ.
 ἐδῶκαν μάλαμα καὶ χρυσάφιν V. — 976. χίλια σ... χρυσιτζουραφισμένα V. Après ce
 vers, moitié dans le texte, moitié en marge: ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ πραγματευτὰδες L. — 977.
 μερωμένα V. — 978. ξεπτέρια V. — 979. γεμάτην τὰ λιθάρια V. — 980. ἐμορφὴ ἦτο
 πάντερπνη, πρέπη βασιλέα V. γύροτες L. — 981a. καὶ ἐπαρχάλαζι παρευθὺς τοῦ ἐξηγημένου
 κάλλος V. manque L. — 982. στέκεται, βλέπει, θεωρεῖ τ π ἡ κόρη V. — 983. manque
 V. — 984. πίπτει... ἐκ τὴν λύπην V. — 985. τό manque. κλονίζεται V. — 986. ἐρηγᾶται
 ἔ ἄμερον V. — 987. τὰ δάκρυα V. τ θλιβερά τ μ τῆς... τὸ ποτάμι L. — 988. Après
 ce vers, dans le texte et écrit à l'encre rouge: ἡ κόρη λιγοθυμᾷ L. Au lieu des vers
 988—990 V. a les vers suivants (988a, b, c.): λόγους ἐλιμμένους ἤρξατο διὰ παράπονον
 τῆς | λογία παραπόνους λέγει ἡ Πλάτζια Φλώρα | ἐμπροσθεν εἰς τὸν βασιλέα καὶ εἰς τὴν
 βασιλίσσαν — 992, 993, 994 manquent V. — 994. ἐχέρην L. — 995. κατ' ἐδικοῦ μου
 γένετο χειρότερον τ π V. χειρότερον manque L. — 996. πρώτον κ σ μόνον το σῶμα
 κάψῃ V. συμφορὰν L. —

- καὶ ἐδὰ' καμίνου Φλογισμὸς νὰ Φλέγη καὶ τοὺς δύο μας, f 127 r°.
 Φλέγει καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν, Φλέγει καὶ τὰς αἰσθήσεις.
 ὥσπότε ζῶ καὶ τερπατῶ πάντα νὰ μὲ πικραίνῃ.
- 1000 πρῶτα ψυχὴν ἐχώριζον μόνον ἀπὲ τὸ σῶμα
 μὲ τῆς πυρᾶς τὴν συμφορὰν, μὲ τῆς ἰστιάς τὴν καῦσιν,
 καὶ ἀπεθανοῦς ἀνάπαυσιν ἐπήγαينا νὰ ἐφτάσω
 καὶ ἐδὰ, νῦν μὲ χωρίζουσιν ἐκ τὸν ἐμὸν τὸν πόθον
 ζωὴν νὰ ζῶ ἐπώδυνον πάντοτε πονεμένη,
- 1005 νύκτες νὰ κλαιῶ, νὰ θλίβωμαι, ἡμέρες νὰ λυποῦμαι,
 τὸ τρώγω νὰ ἔναι ὀδυνηρόν, τὸ πίνω νὰ ἔναι πόνος·
 δεῖπνος | νὰ ἔναι συμφορὰ, ὀδύνη νὰ μὲ σφάζῃ f 127 v°.
 ποτὲ νὰ μὴ ἔχω ἀνάπαυσιν, ἀμμὲ πικριές, Φαρμάκια.
 ποθέ μου, ἀγάπη μου καλὴ, ψυχὴ μου, ἐνθύμησίς μου,
- 1010 ἐπεθυμιά μου, Φλώριε, καρδιά μου, ἀπαντοχὴ μου,
 παρηγοριὰ τῶν πόνων μου, ἐκδικητὴ πειρασμῶν μου,
 πάλιν κινδύνοι ἔφτασαν ἔς τὴν ἄτυχον καὶ ξένην,
 καὶ σὺ οὐκ ἤξεύρεις τίποτας καὶ χάνεις μὲ ἀπὲ τώρα·
 ὡς σκλάβαν μὲ ἐπουλήσασιν διὰ νὰ μὲ ξενώσουν
- 1015 καθόλου ἀπὲ τὸν πόθον σου καὶ ἀπ' τὴν ἀσχόλησίν σου·
 τὴν πουλησιὰν οὐκ ἤξευρα καὶ θέλημά μου οὐκ ἦτον, f 128 r°.
 μὲ ἐπιβουλιὰν τὸ ἐκάμασιν καὶ ὁ Θεὸς αὐτοὺς νὰ κρίνῃ
 ἐπαίρνουν με, ξενώνουν με καὶ πλεὸν οἶδεν μὲ βλέψεις·
 ἀγάπη, πόθε μου καλέ, δι' ἐμένα τί νὰ ποίσης;
- 1020 νὰ ἔβγῃς εἰς ἀναγυρεμὸν τῆς ταπεινῆς ἐμένα,
 νὰ ψηλαφῇς νὰ μ' εὕρῃς, καὶ ποῦ νὰ μὲ ἐφτάσης·
 καὶ τί ἐγίνετον ἔς ἐμέν, τὴν ταπεινὴν καὶ ξένην;
 νὰ ἐνθυμᾶσαι πόθον μας τὸν εἴχαμεν ἀντάμα,
 καὶ τῆς ἀγάπης τὸ στερρὸν, τὸ ὀλοεγκάρδιόν μας.
- 1025 νομίζω νὰ μοῦ ἐπιλαθῇς καὶ νὰ μὲ ἐλησμονήσης·

997. τ δύο. V. κ χωρισμοῦ L. — 998. νὰ φ σ κ ψ να φ τ αἰ. V. — 999. ὥσπερ νὰ ζ νὰ π νὰ 'μαι πάντα ἐλιμμένη V. — 1000. πρῶτον ψ ἐχώριζα V. — 1001. τὸν καύσων V. — 1002. manque V. κ ἀπεθάν. L. — 1003. καὶ δ' ἄνταμα μ χ L. κ νῦν τε μ χ V. — 1005. νύκται κ' ἡμέραι θλίβομαι ποτὲ χαρὰ νὰ μὴ ἔχω V. — 1006. νὰ εἶμαι (bis) V. — 1007. εἶναι V. — 1008. ἀλλὰ π. μεγάλες V; après φ ἡ κόρη κλαίει L. — 1008a. h. ἡ κορὴ ὀλιγοθύμησε στὸ ὄνομα Φλωρίου | ἐπτέ, ἄξεν ἐδάκρυσε καὶ λέγει τὰ τοιαῦτα V. manquent L. — 1009. ἀγάπη, πῦθε μ καλέ V. καλέ L. — 1010. ἐπιθυμιά... κ μ ψύχωσις μου V. — 1011. π στοῖς πόδους μου, ἐκδίκησις V ἐκδίκητῶν π L. — 1012. π. κ ἐφτάσασιν διὰ νὰ μὲ ξενή V. π κινδύου ἡτάτα L. — 1014. ὡς κλάβα... ἐξενώσου L. manque V. — 1015. manque V. — 1016. κ θέλου μὲ τὴν μάξει V. — 1017. μ ἐ. τ ποίκαται ὁ ε. νὰ κρίνῃ εἰς αὐτοὺς V. — 1019. διὰ μένα V. ποίσω avec ης écrit au-dessus de la dernière syllabe L. — 1021. ν ψ ποῦ να μ' εὕρῃς ἢ π νὰ μ' ἀτισώσης V. νὰ εὐ L. — 1022. ὅτι ἐγένοντο... τὴν ξ V. — 1023. νὰ ἐνθυμῆσαι π μ V. — 1024. ὀλοεγκαρδιακόν V. — 1025. πιστεύω αὐτέτη μου εὐγενικὴ νὰ μὴν εὐγῶ ἀπο τὸν νοῦν σου V. — 1025a. h. κ ἀλλοῦ νὰ βίξῃς ποθὸν σου καὶ μὲν' ἀλητμονήσης | πιστεύω εἰς ὅλην σου τὴν ζωὴν ποτὲ νὰ μὴν τὸ ποίσης V. manquent L. —

- ἔδε ἀνομιά, | ὅτι χάνεις με καὶ ἐγὼ νὰ χάσω ἐσένα, f 128 v°.
 ἔδε ἀδικιά, ξενώνουν με διὰ τὴν ἀσχόλησίν σου
 ἔδε πικριά καὶ συμφορά, πᾶς νὰ τὸ ὑπομένω
 τὴν ξενιτεῖαν τὴν μὲ κάμνουσιν εἰς ξενοτάτους τόπους;"
- 1030 πίπτει, τὸ στῆθος δέρνεται, σφάζει τὸν λογισμὸν της,
 ξαίνει εἰς γῆν τοὺς πλοκαμοὺς τοὺς ἔπλεξεν ὁ πόθος
 τοῦ τριχαριοῦ τοῦ ἐρωτικοῦ· θρηνάται, οὐκ ὑπομένει.
 συχνοθρηναῖ ἡ καρδίτσα της τρόπον τῆς πουλησίας·
 „ὦ ἄτυχῃ, ὦ ἐλεεινῇ, ὦ ταπεινῇ καὶ ἀθλίᾳ,
- 1035 σκύλων ἐθνῶν Σαρακηνῶν νὰ πουληθῶ ὡς κακούργα
 εἰς ξένους | τόπους νὰ μὲ πᾶν, νὰ ξενοθῶ καθόλου. f 129 r°.
 ἐξενιτεύτην ἡ μάννα μου, καὶ ἔμεν εἰς ξενιτεῖαν
 ἐγέννησε εἰς παλάτια καὶ ἡ ἀνατροφὴ μου οὕτως·
 βασιλικὰ μὲ ἐνέθρεψαν καὶ ὡς δῆμια μὲ πουλοῦσιν,
- 1040 τὰ μέρια τὰ ἐνήδονα πλέον οὐκ ἐντρανίζω."
 ἀκούσας ταῦτα ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς βασιλίσσης
 θρηνοῦν καὶ κλαίουν, ὀδύρονται, τονοῦσι τὴν καρδίαν
 κλαίουσι αὐτοὶ καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ οἱ πραγματευτάδες,
 ἐκεῖνοι ὅπου ἐγόρασαν τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρε.
- 1045 καὶ παρευθὺς ὁ βασιλεὺς λέγει· „πραγματευτάδες, f 129 v°.
 ἐπάρετε, ὑπάγετε τὴν κόρην ἀπομπρὸς μου
 καὶ ἀπὸ τὴν χώραν σύντομα μιστεύσετε, μὴ ἀργεῖτε."
 παίρνουν τὴν κόρην παρευθὺς, ὑπὸν εἰς τὸν λιμιῶναν,
 εἶχασιν καὶ ταχύδρομα καράβια ἡτοιμασμένα·
- 1050 ἔσω ὡσεβάζουν, ἔπλεψαν στὰ μέρη τῆς Συρίας,
 θωροῦν τὸ κάλλος τὸ ἡθικὸν τῆς κόρης καὶ θαυμάζουν,
 βλέπουν καὶ τὸ ἀμετάθετον τῆς θλίψεως τῆς τοσοῦτης.
 Λοιπὸν τὰ περὶ Φλώριον τάλιν διηγιθοῦμεν.
 ἔλειπε μὲ τοὺς | ἄρχοντες, ἦτον εἰς τὸ κυνήγιον, f 130 r°.
- 1055 οὐκ ἦν εἰς τὸ Μοντόριον... καὶ σύντομα νὰ ἐφτάσῃ,
 νὰ τὴν ἐπάρῃ πρὶν νὰ βγῇ ἀπὲ τὴν ἴδιαν χώραν

1026. χ μὲ κ. ἔ νὰ χάνω ἔ V. — 1027. ἀμαρτία... δ ἀσχ V. — 1029. manque V. — 1030. π στὴν γῆν νεκρώνεται V. — 1031. ξαίνει I. — 1033. manque V. — 1034. καὶ manque V. — 1036. νὰ ὑπᾶν V. — 1037. ἐξενιτεύτην... καὶ ἐγὼ πάλιν τοιαῦτα V. — 1038. καὶ ἔ μὲ εἰς π. μὲ ἀνατροφὴν τοιοῦτην V. ἔ. μὲ εἰς τὰ π I. — 1039. ἀνέθρεψαν κ ὡς δῆμια V. — 1040. τ μέρη V. Après ce vers, dans le texte de L la note suivante: ἔδω ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ δέσποινα καὶ τὴν κόρην ἐπαίρνουν οἱ πραγματευτάδες — 1040ι. ἔκλεψεν τάχ' ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς βασιλίσσης V. manque I. — 1041. ἀκούει V. — 1042. ἔ κλαίουν V. — 1043. κλαίουν ἐμοῦ καὶ οἱ ἄ καὶ οἱ π. V. καὶ αὐτοὺς... ἐκεῖνοι οἱ π. I. — 1044. manque V. — 1046. ἔ. τὴν σύντομα τ. κ. ἀπὸ μένα V. — 1047. κ. ἐκ τ χ. τὴν ἐμὴν σύρετε μὴν ἄ V. — 1048. ὑπάγουν στὸν λιμένα V. — 1049. εὐρίσκουν κ. καρ. σύντομα καὶ παγαίνουσιν V. — 1050. μέσα σεβαίνουσιν τὴν ὥριαν παγαίνον καὶ μιστεύουσιν V. ἔ. σ. παρευθὺς, ἐπλεψασιν τὰ μ. τ. Σ I. — 1051. τ κ. τὸ λαμπρόν V. — 1052. τὴν λύπην της τὴν τόσῃν V. — 1053. πάλιν ἄς τροπειοῦμεν V. — 1055. ἐκεῖ ἔ τ. M κ σ. ἐφτάνει V. — 1056. manque V. —

- στρέφεται, βλέπει θολερὸν πάλιν τὸ δακτυλίδιν,
κλαίει, θρηνᾷται, σφάζεται, σπαράττεται ἐκ τοῦ ὕπνου.
πέπτει εἰς τὴν γῆν ἀναίσθητος, ἀκίνητος καθόλου.
- 1060 Φέρουν νερόν, δροσίζου τον, ἐσύφερεν ὀλίγον.
καβαλλικεύει σύντομα, ἐφτάνει εἰς τὰ ἐδικά του,
εὕρισκει τὸν πατέρα του, μετὰ καὶ τὴν μητέρα,
λείπει ἐκ τοῦ παλάτιον ἢ κόρη Πλάτζια Φλώρε·
μαθάνει τὰ ὁ Φλώριος, θλίβεται τὴν καρδίαν,
- 1065 θρηνεῖται πόνους ἄμετρος, πόνους τῆς ὠραιωμένης,
λέγει καὶ ἀποκρίνεται πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα
„πατέρα, πρᾶξιν ἔποιες εἰς κόρην Πλάτζια Φλώρε
οἷα ποτέ οὐκ ἐφάνηκεν ἄλλος τινὰς νὰ πράξῃ
πρῶτον πρῶτον ἠθέλησες πῦρ νὰ τὴν πυρπολήσῃς
- 1070 ὑπάρχουσαν ἀναίτιον, καθόλου δίχα δόλου,
διὰ τὸ ἐπιβούλευμαν δόλου τοῦ ἐπιτραπέζῃ,
ὅπερ ἐκατεσκεύασεν βουλὴ ἢ ἐδική σου
διατὶ εἶχα πόθον εἰς αὐτὴν ἔξ ὅλης μου καρδίας,
βουλόμενος χωρίσαι μὲ | ἀπὲ τὴν ὠραιωμένην, f 131 r°.
- 1075 νὰ τὴν ξενώσῃς εἰς μακροὺς τόπους νὰ μὴ τὴν βλέπω,
ὡς δούλην, ὡς κακόπραγην, ξένων νὰ τὴν πουλήσῃς,
νὰ τὴν χωρίσῃς ἀπ' ἐμέν, τὸ ὅποιον θαρρᾷ νὰ μὴ ἔναιιν
τὸν κόσμον ὅλον βούλομαι, θέλω νὰ τὴν γυρεύσω,
ἡγάδες ἀμηράδες τε καὶ πᾶν Σαρακηνίαν,
- 1080 χώρες καὶ τόπους ἄδηλους καὶ νύκταν καὶ ἡμέραν,
ὥστε νὰ εὐρῶ τὸ ἐπεθυμῶ, ὥστε νὰ τὸ κερδέσω.
εἰ δ' ἀστοχῆσω καὶ οὐκ εὐρῶ τὴν κόρη Πλάτζια Φλώρε,
πλέον 'ς ἐσᾶς οὐ στρέφομαι, πλέον οὐδὲν διαγέρνω.
ἀτὸς μου μὲ τὰ χέρια μου νὰ σφάξω τὸν ἑαυτὸ μου, f 131 v°.
- 1085 νὰ τάθω ἀτὸς μου, νὰ χαθῶ διὰ τὸν τῆς κόρης πόθον.

1057. σ βλέπει θεωρεῖ L. — 1058. σ ὑπομονὴν οὐκ ἔχει V. — 1059. πίπτει εἰς γ νεκρώνεται ἀκίττητος κ V. — 1060. παίρουν ν ξαυτίζου τ. συλέφερεν ὁ V. — 1061. φθάνει ε τ δικά τ. V. — 1062. κ τῆς μητρός του V. — 1063. ἐ τ παλάτι του... Φλώρε V. — 1064. μαυθάνει ταῦτα V. Après ce vers: | ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα καὶ ὁ Φλώριος ἀρματωμένοι, L. f 130 v. — 1065. ποιεῖ τὴν ὠραιωμένην V. — 1066. φιλονεικίης ἀπὸ ψυχῆς λέγει τὸν βασιλέα V. manque L. — 1067. πατήρ μου... Φλώρε V. — 1068. ὅτι ποτὲ οὐκ ἤκουσται V. — 1069. π. ἠθέλησες πυρ' γὰρ ν. V. — 1070. ὑπάρχουσα ἀναίτιος δόλος V. — 1071. δι' ἐπιβουλίαν ἄδικοι μὲ τὸν ἐπιτραπέζῃς V. — 1072. καὶ κατεσκεύαστες ἐστὶ μὲ φθόνον καὶ μὲ κάκη V. βουλὴ L. — 1073. ἀπ' ὅλης V. — 1074. ἐβαλες γνάμην καὶ βουλήν νὰ μὲ χωρίσῃς τώρα V. — 1074. νὰ μὲ χωρίσῃς τὴν ὠραίαν κόρην Πλάτζια Φλώρε V. manque L. — 1074. δεύτερον πρᾶξιν ἔποιες νῦν τε εἰς τὴν ὠραίαν V. manque L. Après 1074. V a le vers qui correspond au vers 1077 de notre texte. — 1076. κακόπραξ V. — 1079. πᾶσαν Σ V. — 1080. χώρας κ. τόπους ἄδηλους νύκτας κ τὰς ἡμέρας V. — 1081. ὦ. ἐλθεῖν V. εὐρῶ L. — 1082. Φλώρε V. εὐρῶ L. — 1083. π. ἐδῶ δὲν ἔρχομαι... γυρίζω V. — 1084. τος L. σ τὸ κορμί μου V. — 1085. τόν manque V. —

- καὶ ἐσὺ τὴν βασιλεία σου μόνος σου κέρδεσέ την,
μόνος σου ζήσε, σκίρτησε, τρέφῃσε, ἀγαλλιάσου·
καὶ ἐγὼ πόνους νὰ χαίρωμαι, θλίψεις νὰγαλλιοῦμαι,
ἡρυφῆς Φαρμάκια καὶ πικρίες νὰ ζῶ νὰ μὴ ἀναπιῶμαι
1090 δι' αὐτὴν τὴν πανεύγενον ὁποῦ δι' ἔμὲν παθάνει.
ὁ δὲ πατὴρ θλιβόμενος τοῦτον ἀτηλογᾶται
„θεῦρο, υἱὲ παμφίλιατε, ἄκουσον τῆς Φωνῆς μου,
υἱέ μου, τὸν πανάθλιον, τὸν ἄτυχον, ὦ υἱέ μου,
υἱέ μου, τὸν ἐλεεινόν, τὸν δυστυχόν, ὦ υἱέ μου, f 132 r".
1095 υἱέ μου, τὸν ἐτύχῃσεν τῆς ἀτυχᾶς ἡ μοῖρα,
υἱέ μου, τὸν ἐμαύρωσεν ὀδυνηρὸς ὁ χρόνος,
στέμμαν βασιλείον ἄξιον ἐνόμισα, ὦ υἱέ μου,
νὰ σὲ Φορέσω, βασιλεῖαν νὰ σὲ ἀνακηρύξω,
νὰ σὲ τιμήσουν ἄρχοντες, ῥηγάδες, μεγιστάνοι,
1100 εἰς θρόνον νὰ καθέζεσαι βασιλικόν, υἱέ μου,
νὰ προσκυᾶσαι ἐκ παντῶν, πτωχῶν τε καὶ πλουσίων
υἱέ μου, υἱέ μου, τέκνον μου, γλυκυτάτε υἱέ μου,
θίαν εἰς οἴκους τοὺς ἐμοῖς, εἰς νὰ ἐμὰ βασιλεία,
ἡ μήτηρ ταύτη ἐγέννησεν τὴν κόρην, Πλάτεια Φλώρε, f 132 v".
1105 νὰ εἶχεν σχιστεῖν καὶ διχασθεῖν ἡ γῆς κάτω εἰς ἄδην,
νὰ μὲ εἶχε ἐτάρει ζωντανόν, παρὰ νὰ ζῶ διχῶς σου·
καὶ νὰ εἶχεν βρέξει ὁ οὐρανὸς ἰστιάν, νὰ μὲ εἶχεν καύσειν
παρὰ ὅτι ἀπὸς μου ἐνέθρεψα, υἱέ, τὸν ξενισμὸν σου.
λοιπόν, ἐγνώριζε, ἤξευρε, μάθε ὅτι ἐπουλήθην
1110 ἀλλότριοις ξένοις, ἔς ἄρχοντες ἀπὸ ἄλλην γῆν καὶ τόπον.
καὶ ἀπὴν εἰς ἀναγυρεμὸν ἐβγαίνεις τῆς ὥραιάς,
ἄπειλθε, υἱέ μου, ἄπειλθε τὸ Φῶς τῶν ὀμματιῶν μου·

1086. τοι manque V. — 1086. κέρδισε V. — Pour 1088—1090 V a les 8 vers suivants (1088a, b, c, d, e, f, g, h.) ἐγὼ νὰ ζῶ στὴν ξενιτεῖαν ὧτ' ἀστοχημένος : πόνους καὶ ἀναστεναγμοὺς καὶ ὀάκρια νὰ ἔχω | καὶ ταρπόμενες πολλὰς νάχω στὴν ξενιτεῖαν | νὰ μ' εὖρῃ καὶ ὁ θάνατος εἰς τὰ ἀλλοτρία ξένα | πατὴρ μου, αὐθέντη μου, σουλτάνε τῶν αὐθέντων. | τοῦτο ἡτελησες ἐμέιν, αὐθέντη, νὰ τὸ πράξῃς, | καὶ τὴν βουλήν τῃ ἐποίησες. τὸ θέλημα τὸ ποίησες ἔχασες καὶ τὸ ἐν σου, ἔχασες καὶ τὸν ἄλλον — 1090. Après ce vers le texte de L porte, écrit à l'encre rouge: ὁ βασιλεὺς διδάσκει τὸν υἱὸν του — 1091. οὕτως ἀτηλογᾶτην V. — 1091a, b. εὐχεται καὶ ὑπεύχεται πατέρας ὁ Φλωρίου | μὲ ὀάκρια καὶ με βρουχισμοὺς λέγει πρὸς τὸν υἱὸν του V. manquent L. — 1093. υἱὲ ἐμὲ L. τ τ τὸν τάπεινον. υἱέ μου V. — 1094. manque V. — 1095. υἱὲ ἐμοὶ τὸν ἐτύχῃσεν L. — 1096. υἱὲ ἐμοὶ L. ἡμαύρωσεν V. — 1097. σ βασιλικώταται ἐνομιζον, υἱέ μ V. — 1098. manque V. — 1099. τ ἄξιον f V. — 1101. ὑπὸ παντός V — 1102. υἱέ μ τὸ παιδάκι μου, γ μου τέκνον V. — 1103. κ' εἰς... παλάτια V — 1104. μήτηρ αὐτὴν ἔ κ τ Π Φλώρε V. ταύτης ἡ μ L. — 1105. ν εἶ σ κ. δ κάτω εἰς ἄκτων V. — 1106. νὰ εἶχα πέσει ζωντανὸς π. ν ζ νὰ λείτω V. — 1107. καί, ὁ et με manquent V. — 1108. χαρά L. ὅτι manque V. — 1109. λ υἱέ μου ἔ μ το V. — 1110. εἰς ξένους τόπους ἄδηλους, εἰς ἄρχοντες πλουσίους V. ἀλλοτρίοις εἰς manque L. — 1111. ἐπὶν εἰς ἀναγυρεμὸν V. Après ce vers, dans le texte de L: ὁ βασιλεὺς διδάσκει τὸν υἱὸν του, note écrite à l'encre rouge. — 1112. ἐφ' ἑαλλῶν V. —

- καὶ ἐκεῖ ὁποῦ θέλεις περπατεῖ, υἱέ, εἰς τὴν ξενιτείαν,
 | φίλος ἄς εἶσαι τῶν πλουσιῶν καὶ τῶν πενήτων πάντων f 133 r°.
- 1115 τίμα τοὺς δὲ καὶ πρόσεχε ὅλοι νὰ σ' ἀγαποῦσιν
 τοὺς ἀγαθοὺς ἀγάπα, υἱέ, τοὺς δὲ κακοὺς μὴ θλίβου,
 διὰ γὰρ τῆς ταπεινότητος δύνασαι τούτους φίλους
 ἐργάσαι καὶ εἰς ὑποταγὴν νὰ ἔν τὴν ἐδικήν σου
 τοὺς βασιλεῖς βασιλικὰ ἀνταμοιβῇν πολέμα,
- 1120 τοὺς ἄρχοντες ὡς ἄρχοντες, πλούσιους ὡς ἔν τὸ πρέπον.
 τὴν συγγραφίαν σου πόθει τὴν τινὰν ποτὲ μὴ θλίψης
 ὅλα σου ἄς ἔναιν σύμμετρα καὶ βλάβην νὰ μὴ ἔχῃς
 κενόδοξα μὴ ἐπαίρεσαι | μηδὲ εἰς ἀλαζονείαν, f 133 v°.
 ὅτι πολλοὺς ἐτάλεσεν τὸ ἀλαζονικὸν τῶν
- 1125 σιγὰ περπάτειε ταπεινά, τὴν δόξαν παραιτήσου
 καὶ ἂν σ' ἔλθῃ ξενოდόχημαν, υἱέ, εἰς ξενοδοχεῖον,
 μὴ θέλῃς τοῦ νὰ φαίνεσαι ποῖος καὶ πόθεν εἶσαι,
 νὰ θέλῃς ἔπαρσες πολλὰς καὶ παρουσιὰς μεγάλας
 φθόνον καὶ ζήλον φέρουσιν τὰ πράγματα, ὦ υἱέ μου
- 1130 θέλε μικρὰς ἀποδοχὰς θῆθεν νὰ μὴ ἐγνωρίζουν
 ὅτι εἶσαι βασιλεῶς υἱὸς καὶ στέμμαν σ' ἀναμένει,
 ὅτι πολλάκις ἔσφαλλον παιδία βασιλέων
 καὶ θάνατον ἐδέχθησαν διὰ τὸν | τοῦ φόνου τρόπον. f 134 r°.
 εἰ δὲ ἀπὸ προαιρέσεως ἀποδοχὴν σὲ κάμνουν,
- 1135 δέξου τὴν ἀπὸ ἄρχοντες, παιδία μεγιστάνων,
 καὶ ἐστὶ διπλὴν ἀνταμοιβὴν χάρισε πρὸς ἐκείνους,
 ἐκείνους τοὺς τιμήσαντας, υἱέ, ἰὸν ξενισμὸν σου
 ἔχε προαίρεσιν καλὴν πάντα στοὺς ξενოდόχους,
 χάριν ἄς ἔχου ἀπ' ἐσέο καὶ σὺ νὰ ἐπαινῇσαι
- 1140 μὴ ἀφῆσης ὄνομα κακὸν ποτὲ εἰς ξενοδοχεῖον
 καὶ ὅταν ἐκ τόπου εἰς ἕτερον θέλεις περιτατῆσαι,
 ἀγάπην ἄφινε παντοῦ μὴ σὲ ἀκολουθήσῃ φθόνος.

1113. ποῦ θὲς περπατεῖ V. — 1114. τῶν πτωχῶν. πλ κ πεν V. κ πενήτων τοὺς πάντας L. — 1115. τοὺς πάντας τίμα πρόσεχε V. — 1116. καὶ τ κ μ ἐλίβε V. — 1117. καὶ ἀπὸ τῆς τ ὅλους νὰ ἔχῃς φίλους V. — 1118. manque V. ἔλαιν L. — 1119. ἀνταμοιβὰς V. — 1121. ποτὲ τινὰν μὴ θλίβε V. — 1122. β. σ. ἔχε σ V. — 1123. κενόδοξίαν μὴ ποτὲς μ ἀ V. — 1124. πολλά L. — 1125. τ δ. παρτίου V. παραιτήσου τ. δ. L. — 1126. κ. ἀ. σελῶ ξ. υἱέ, εἰς ξενοδοχεῖον L. κ. ἄ. ἔλθῃ... στὴν ξενιτείαν V. — 1127. π εἶσαι κ. τ εἶ L. καὶ ν. φ. τίνας V. — 1128. παρρησίας V. — 1129. φέρνει σου, υἱέ, τὸ μεγαλεῖον V. — 1130. μικρὰς ἀναδοχὰς νὰ μὴ, σὲ ἐ. V. — 1131. ἢ στ. V. — 1132. ἐσφαλλον παῖδες τῶν μεγιστάνων V. — 1133. εἰς ἐ. ἐδέκτησαν δ φ τ V; dans V ce vers vient après le vers 1134a. — 1134. ὅτι ἀπὸ π V. — 1134a. βλέπε ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας. παιδία μεγιστάνων V. manque L. — 1137. ἐκεῖνοι τοὶ τιμήσαντα ἐκεῖνος ὁποῦ σὲ τιμᾷ υἱέ. στὴν ξενιτείαν V. — 1138. πάντας στοὺς V. — 1139. ἀπὸ σὺν κ σ ἐπαινὸν παίρνεις V. — 1140. μ να ἀ. ἐπαινὸν καλὸν υἱέ, εἰς ξενოდόχους V. — 1141. κ εἰς ἄλλους τόπους ἑτέρου τοῦ V. — 1142. ἀ ἀ π πρόσχε ποτὲν μὴ σφάλῃς V. —

- ἄπελθε | τοίνυν, ἄπελθε, υἱέ, μὲ τὴν εὐχὴν μου f 134 v°.
 καὶ ὁ Μαχουμέτης μετὰ σὲν νὰ ἔναιν πάντα, υἱέ μου.
 1145 νὰ σὲ βοηθῇ εἰς τὴν στράταν σου, νὰ σὲ καταβοδῶνῃ,
 τὸ κατευδῶμα νὰ εὐρῆς τὸ πεθυμᾶς, υἱέ μου,
 καὶ νὰ στραφῇς ὡς τὰ ἴδια σου μετ' αὐτὴν νὰ συνζήσης,
 νὰ διαβοῦν τὰ δύσκολα νὰ ἐφτάσης εὐκολίαν."
 οὕτως εἰπὼν ὁ Φίλιππος ἐσίγησεν αὐτίκα,
 1150 καὶ παρευθεῖς ἡ μήτηρ του οὕτως τὸν συντυχαίνει
 ἡτέκνον ἐμὸν γλυκύτατον, υἱέ μου ἡγαπημένε,
 υἱέ, τὸ φῶς τὸ νοερὸν τῆς ὅλης μου καρδίας,
 υἱέ μου, ἀγάπη μου καλή, ἀπαντοχή μου, υἱέ μου, f 135 r°.
 ἔλεγα εἰς ἀπαγκούμπισμαν ἐσένα ναῦρω εἰς γῆρας
 1155 καὶ κουφισμὸν εἰς τὰς πικριάς τοῦ παροπίσου χρόνου,
 κ' ἐδάρτε εὐρίσκω δίστομον μαχαίριν νὰ διχάξῃ
 μέσα τὰ Φυλλοκάρδια μου, υἱέ μου, ὁ στερεμὸς σου
 τὸ μισσευμάν σου θεωρῶ ὅτι οὐκ ὑπομένω
 καὶ ἄπελθε τοίνυν, ἄπελθε, υἱέ, μὲ τὴν εὐχὴν μου
 1160 καὶ ἄς ἔν ἡ πρᾶξις σου καλὴ καὶ ἄς ἔν ἡμερωμένη
 ἔχῃ τὸ πρᾶον μετὰ σὲν ὅλοι νὰ σὲ ἀγαποῦσιν
 Φρονίμους καὶ ἀνεγνώριστους | ἀγάπα ὡς ἐδικούς σου f 135 v°.
 ξένους ἡγοῦ ὡς τοὺς ἴδιους σου νὰ σὲ ποθοῦν ὡς ἴδιον
 τοὺς πάντας τίμα πρὸς χαρὰν καὶ ὅλοι νὰ σὲ τιμοῦσιν
 1165 τοὺς πάντας προσχαιρέτιζε καὶ νὰ σὲ χαιρετίζουν,
 τοὺς πάντας δορυφόρει τοὺς νὰ σὲ δορυφοροῦσιν
 καὶ εἴτις δῶρον εἰς ἐσὲν πρωτύτερον χάριση,
 στεῖλε τοῦ τὸ διπλώτερον καὶ νὰ σὲ εὐχαριστοῦσιν."
 καὶ ἐβράνει δακτυλίδιον μὲ ἀτίμητον λιθάριν,
 1170 καὶ ὁ λίθος εἶχε χάριταν τὸν θάνατον νὰ διώχῃ.

1143. ἂ τὸ παιδάκι μου, υἱέ V. — 1144. πάντα ν εἶναι V. — 1145. τὸν δρομον σ ν σ κατευοδῶν V. — 1146. κ' εἰς κατευοδίον V. — 1147. νὰ ἔλθῃς V. — 1148. καὶ ν. δ τ δ ν εὐρῃς V. — 1149. ὁ Φλώριος L. — 1150. ἡ μ τ ἔρχεται μετὰ δάκρυα V. — 1150 η, θ, ς, ι, ς, καὶ λόγους καρδιοφλόγιστους ἔλεγεν τὸν υἱὸν τῆς | πικροὺς πυκνοὺς τοὺς στεναγμοὺς ἔβλεπεν τὸν υἱὸν τῆς | ἀναστενάζει ἀπὸ καρδίας, τὸν Φλώριον ἐλάλει | μὲ δάκρυα πικροστάλακτα καὶ τριχραιοῦ συρροῦσα | λογους ἐπεχειρίσατο πρὸς Φλώριον υἱὸν τῆς V. manquent L. — 1151. ἐμὸν manque L. υἱέ μου παγγλυκύτατε, υἱέ ἡγαπημένε V. — 1152. τ φ τῶν ὀφθαλμῶν V. — 1153. ἀπαντοχή, υἱέ μ V. — 1154. ἐγὼ ἐδάρουν ἔλεγα νὰ σ'εὐρω εἰς τὸ γ. V. — 1154. στὴν ὑστερον μου τὴν ζωὴν νὰ σ'εὐρω ἀπαγκούμπιον V. — 1156. τώρα μὲ δίδεις V. — 1157. σ μου V. στερεμὸς σ L. — 1158. ἀπομένω L. καὶ τὴν καρδίαν σφάζει με κι οὐδὲν τὴν ὕ V. — 1158 η. τὸ μίσσευμά σου θεωρῶ κι ἀναστενάζω V. — 1159. εἰς τ. εὐ μ L. ἄπελθε, υἱέ μ. ἀπ μετὰ καὶ τῆς εὐχῆς μ V. — 1160. ἄς εἶναι ἡ π σ. κ ἂ εἶναι V. — Au lieu des vers 1161—1168 V a les 5 vers suivants: 1161 η. ἔχῃ ταπεινώσιν καλή, υἱέ μου, εἰς τοὺς πάντας, 1161 θ. τοὺς ξένους πάντ' ἀγάπα τοὺς καὶ δορυφορίζέ τοὺς, 1161 ς. τοὺς πάντας προσχαιρέτιζε μετὰ περιχαρείας, 1161 ιθ. εἰ δέ τις δῶρον εἰς ἐσὲν πρωτύτερον χάριση, 1161 ι. στεῖλε τὸ ἐσὺ διπλώτερον καὶ νὰ σ'εὐχαριστήσῃ, 1161 ς. δακτύλιον τὸν ἐχάρισεν ἀτίμητον καὶ μέγαν. — 1170. τ εὐ διώκει V. —

- ὅποιος γὰρ εἰς τὸ δακτυλὸν ἐφόρειν τὸ λιθάρην,
 θάνατον εἶχεν ὡς οὐδέν, ἔφειγεν ταραυτίκα. f 136 r.
 δίδει τὸ δακτυλίδιον, φοραίνει το εἰς δακτύλιον,
 λέγει τοῦ „γίέ μου, ἔξακριβῶς κράτει τὸ δακτυλίδιον,
 1175 καὶ ὡς ὅτου νὰ ἔχῃς μετὰ σὲν τοῦτο τὸ δακτυλίδιον,
 ποτὲ θανάτου συμφορὰν, γιέ, νὰ μὴ ἀποθάνῃς,
 οὐδὲ εἰς ἰστιάν, οὐδὲ εἰς νερόν, ἀλλ' οὐδὲ ἀπὸ ξίφος·
 ἡ φύσις γὰρ τοῦ λιθαριοῦ πολλὰ εὐτυχίης ὑπάρχει·
 ἐνέργεια ἔχει ἐκ θεοῦ τὸν θάνατον νὰ διώκῃ,
 1180 καὶ ὁτόταν ἔλθῃ κατὰ σὲν φόβος θανάτου, γιέ μου,
 κράτει το εἰς τὸ δακτυλὶν σου, τίποτας μὴ φοβᾶσαι f 136 v.
 τὸ πῦρ ἐσβένει παρευθὺς καὶ θρύβονται τὰ ξίφη
 καὶ τὰ νερὰ σκορπίζουσιν καὶ οὐ δύναται σὲ βλάψαι.”
 οὕτως εἰτὼν ἡ μάνα του δίδει τον τὴν εὐχὴν τῆς·
 1185 τὸν κύριον καὶ τὴν μάναν του τοὺς δυο ἀποχαιρετίζει,
 καὶ παρευθὺς τοὺς ἄρχοντας τῆς χώρας τοι οὕτως λέγει
 „ἄρχοντες, συνοικήτορες καὶ συνανάτροφοί μοι,
 εἴτις εἰς τὰς κακώσεις μου, τὰς ἔφερον ἡ μοῖρα,
 θέλει νὰ ἔλθῃ μετ' ἐμοῦ καὶ νὰ μὲ συντροφιᾷ,
 1190 παρακαλῶ τον ἄς ἔλθῃ μετ' ἐμὲν νὰ πασχίσῃ
 ὡς οὐ νὰ ᾄδῃ τὸ τέλειον τῆς ἀσυστάτου ἰχθῆς f 137 r.
 καὶ ἂν ἔναι καὶ ἔναι δυνατὸν ὅτι νὰ εὕρῃ τὴν κόρην,
 καὶ νὰ τεράσῃ ὁ κλονισμὸς καὶ τὸ ἄδελγον τῆς μοῖρας,
 νὰ τὴν ἐτάρῃ νὰ στραφῇ εἰς τὰ ἴδια μας νὰ ἐλθοῦμεν,
 1195 καὶ χάριν τῆς ἀνταμοιβῆς καὶ τῆς εὐχαριστίας,
 νὰ τοῦ διπλώσω τὴν ἀξίαν τὴν εἶχεν καὶ τὴν δόξαν,
 εἰ δὲ ἀστοχήσω καὶ οὐκ εὕρῃ τὴν κόρην τὴν γυρεῖν,
 τὴν κόρην — θανατώθῃσε, πολύπονε καρδιά —

1171. ὅποιος L. εἴτις γ. V. — 1172. τὸν εἰ V. — 1173. ὁ τοῦ τ. ὁ L. παίρνει... φ τ ἀτός του V. — 1174. καὶ λ. τ ἡ μήτηρ του ε. τὸ κράτειε V. — 1175. κ ὥστε V. — 1176. π. ε. σ ποτὲ μὲν ἀ V. — 1177. οὐδὲ ἰσ οὐδὲ νερόν ἀ. οὐ ξίφη V. — 1178. εὐτυχος V. — 1179. ε τὸν ἐξού πξ: ε διώκει V. — 1180. εἰς ἐσέν V. — 1181. εἰς τὰς χεῖρας σ τίποτες μὲν φ. V. — 1182. σμενύει V. — 1183. σκορπίζονται κ. οὐ δύναται σ. βλάψουν V. — 1184. δίδει τοῦ V. — 1185. μ. τ ἀπεχαιρέτισέν τους V. — 1186. manque V. qui a les 4 vers suivants: 1186a καὶ ἄκουσον λόγους φρόνιμους καὶ τεταπεινωμένους. 1186b. τοὺς εἴτεν πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἀκούει καὶ ὁ πατήρ του, 1186c. λογικὰ φρονιμώτατα ὁ βασιλεὺς ἀκούει. 1186d. τὰ σύντυχεν ὁ Φλώριος ἐμπρὸς στοὺς ἄρχοντές του. — 1187. συνανάτροφοι V. — 1188. τὰ ε. L. τ ἤφερον V. — 1189. ἐλεετε μετ' ἐμοῦ μὴ ἔλθῃ κανεῖς L. εἴτις ἐκεῖνος προὔμιος νὰ ἔλθῃ μετ' ἐμέναν V. — 1190. manque V. qui à cet endroit porte: καὶ ἐξὶ μῆρας δε καὶ χρόνον διαβάσῃ | ὅπ' ἀγαπᾷ καὶ προὔμεῖ ἄς μὲ συνδράμῃ τῶρα. Après ces vers vient dans V le vers correspondant au vers 1192 de notre texte. — 1191. ὅτεν ν ὁ V. — 1192. καὶ ἀν δώσῃ ὁ παντοκράτορας καὶ εὕρωμεν τὴν κόρην V. — 1192a. καὶ ἀν ἐπιτύχω καὶ εὕρῃ τὴν κόρην καὶ στραφῇμεν V. manque L. — 1193. νὰ περπατήσῃ ὁ κ τὸ ἄδικον τ μ V. — 1194. μας manque V. — 1195. manque V. — 1196. διπλώσω τ ἀρχήν V. — 1197. οὐδέ, L. καὶ manque εὕρω τὴν τὴν κ. τ. ὥραϊαν V. — 1198. τ. κ τὴν ἀγάπην μου. ὅπου ἵν ὁ νοῦς μου μέσῃ V. —

- ὅλοι στραφῆτε εἰς τὰ ἴδια σας, ὅλοι στὰ γονικά σας
 1200 κ' ἐμὲν ἀφῆτε μοναχὸν νὰ κλαίῃ τὴν δυστυχίαν μου. f 137 v.
 ὡς ἀτυχῆς νὰ περπατῶ τῆς ξενιτειᾶς τὰ μέρη,
 ὡς νὰ μὲ ἐφτάσῃ ὁ Θάνατος νὰ μὲ εὕρῃ εἰς ἀτυχίαν,
 νὰ ἔναι ἡ ζωὴ καὶ ὁ Θάνατος ὅλα δυστυχισμένα.”
 καὶ παρευθὺς δρίζονται τὸ τίς νὰ πᾶ μετὰ του
 1205 μετ' αὐτὸν ὑπαγαίουσιν κόντοι καὶ μεγιστάνοι,
 ἄρχοντες τοπαρχεῖοντες μὲ τοὺς ὑποταγοὺς τοὺς.
 καρβαλλικεύγει ὁ Φλώριος, κινᾷ ἐκ τὰ γονικά του,
 ἐβγαίνει εἰς ἀναγύρευσιν κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες.
 καὶ ἡμέρες τρεῖς περιπατεῖ νὰ εὕρουν ξενόδοχεῖον. f 138 r.
 1210 ξενοδοχεῖον εἰρήκασιν, θέλουν ν' ἀνατρυθοῦσιν
 καὶ τὸ τουρνὸν νὰ ὑτάγουσιν τάλιν νὰ φιλαφήσουν.
 τὸν ξενოდόχον λέγουσιν νὰ τοὺς ξενοδοχήσῃ,
 καὶ ὁ ξενოდόχος παρευθὺς τὸν δεῖπνον εὐτρετίζει.
 τί τὰ πολλὰ πολυλογᾷ; καθίζουσιν εἰς τὸ δεῖπνον,
 1215 καὶ ὁ Φλώριος καθέζεται, λάμπει μέσα εἰς ὅλους·
 ἡ πρόσοψη του νᾶν κλιτῇ, δῆθεν ὥσαν θλιμμένος,
 ἀλλὰ τῆς φύσεως τὸ ἐκλαμπρον τάλιν νικᾷ τὴν θλίψιν·
 ἔρχεται ἡ ξενοδοχίσσα, βλέπει τον, θεωρεῖ τον,
 | βλέπει τὸ κάλλος τὸ λαμπρὸν τὸ ἔποικεν ἡ φύσις f 138 v.
 1220 καὶ σουσουμιάζει τὴν μορφήν κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες·
 θαυμάζει τὴν ὑπόθεσεν, πολλὰ ἀπορεῖ τὸ πρᾶγμα·
 ἐντρέπεται νὰ τοῦ τὸ εἰπῇ, κόπτει τὴν ἡ φροντίδα·
 ἀποτολμᾷ καὶ λέγει του· „ἂν ἔναι θέλημά σου,
 δυὸ λόγια ἔχω νὰ σὲ εἰπῶ καὶ μὴ ἔχω τὴν ὀργὴν σου·
 1225 κόρην ἐξενοδοχίσσα τροχθεὺς τὴν ἄλλην νύκτα,

1200 νὰ κλαίῃ εἰς τὰ ξένα V. — 1201. τῆς ἀτυχίης V. — 1202. ὅσον ν. μ' εὕρῃ ὁ
 εἰς ν. πέσω V. — 1203. ζ et ε sans article. δυστυχημένα V. ἔναι V. — 1204. μὲ κείνον V. —
 1205. ὑτάγουν μὲ τὸν Φλωριον ἄρχοντες μ. V. — 1206. ἀ. τοπαρχέχοντες L. ἀ. ἀρχοντοπουλα
 V. — 1206m, h, c, d. διακοσι ἀρχοντόπουλα μὲ τοὺς ὑποταγοὺς τοὺς | μὲ τάξιν καὶ ταπει-
 νωσιν ὅπῃν καρβαλλικεύουν | καὶ ἐλιβερά λυγνικὰ μὲ δάκρυα καὶ τόνους | καὶ στεναγμοὺς
 ἀπλήρωτους ἀποχιρετίσάν τοὺς V. manquent L. — 1207. ἐμίσσευσεν ὁ Φ. ἀπὸ τ. γ. τ V. —
 1207m. πολλὰ θλιμμένα σοβαρὰ τὴν κόρην νὰ γυρεύῃ V. manque L. — 1208. ἀναγυρευμὸν
 τ. κ. Π. Φλώρης — 1209. ἡμέρας τ. ὑπερπατοῦ, ἡῶραν ξ V. — 1210. ἡῶρατι, V. — 1211
 κ. τ. π. ν. πηκίνουσιν π. εἰς τὴν δουλείαν τοὺς V. — 1212. εἶπασιν V. — 1214. πολύλογα
 L. — 1255. ἐκάετο καὶ λ. ὡς το φέγγος V. — 1216. τὸ προσωπον τ. κλειδωτὸν δείχνει
 V. — 1217. ἀ. τ. φ. τ. λαμπρον... τ. φύσιν V. — 1218. ξ. θεωρεῖ τ. εἰς τὰ μάτια V. —
 1219. τ. λ. τὸ ἐξαίρετον ὥρατος V. — 1220. μ. μετὰ τῆς Πλάτζια Φλώρης V. — 1221.
 καὶ ἀ. τ. π. V. — 1224. λογάκια νὰ σ. πῶ μὴ ἔ. V. — 1224m, h, c. καὶ ὁ Φλώριος τὴν
 ἤλεγεν εἰπέ με εἴτι θέλεις | ἡ ξενοδοχίσσα λαλεῖ τὸν Φλώριον μαντάτον | ἀλλαισῶται ἡ
 ἰσυχὴ νὰ μάθῃ διὰ τὴν κορμ. V. manquent L. — 1225. λέγει του ἡ ξενοδοχίσσα ἐν τῶρα
 δέκα ἡμέρες V. — Après 1225 Wagner a intercalé le vers εἰδὼ ἐξενοδοχήσαμεν τὴν κόρην
 Πλάτζια Φλώρα qui, dans le ms., vient 12 vers plus tard, correspondant au vers 1240
 de notre texte. —

- μετ' αὐτήν ἦσαν καὶ ἄρχοντες πλούσιοι πραγματευτάδες·
εἰς κάλλος καὶ εἰς σύνθεσιν καθόλου ἔναι ὡς ἔσεναν.
ὁπότεν βλέπω | τὴν μορφήν, λέγω τὴν ἐδικὴν σου, f 139 r".
νομίζω ἐκείνην ἀπατά· βλέπω νὰ μὴ ἔναι λόγος."
- 1230 ἀκουσεῖν ταῦτα ὁ Φλώριος σπαράσσει ὁ λογισμὸς του,
λιγοφυχᾶ, λιγοθυμᾶ νὰ μάθῃ διὰ τὴν κόρην.
λέγει τὴν ξενοδόχισσαν „λέγε μοὶ διὰ τὴν κόρην
πότε τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν, κυρά, τῶν ἐδικῶν μου,
τότε τὸ φύλλον τῆς καρδιάς ἐξενοδόχησές το,
- 1235 τότε ἐξενοδόχησες τὴν σύστασιν τοῦ νοῦ μου,
πότε τὴν κόρην τὴν ποθῶ καὶ τὴν ἀναγυρεύω,
κυρά μου, ἐξενοδόχησες; εἶπέ, ἀφηγήσου μέ το."
- καὶ ὁ ξενοδόχος παρευθὺς τὸν Φλώριον ἐλάλει. f 139 v".
„Φλώριε, μὰ τὴν πίστιν μου ὅτι ἀληθὲς σὲ λέγω·
- 1240 προχθὲς ἐξενοδόχησα κόρην τὴν Πλάτζια Φλώρε,
νὰ ἔναι θλιμμένη περισσά, καμένη, πονεμένη,
νὰ κλαίῃ δάκρυα περισσά, νὰ τρέχουν ὡς ποτάμιν,
καὶ ἀναστενάζῃ ἀπὸ καρδιάς, νὰ ἐνθυμᾶται ἔσένα
καὶ νὰ στριγγίξῃ ἀπὸ ψυχῆς, νὰ λέγῃ τὸ ὄνομά σου·
- 1245 πλὴν τῆς Αἰγύπτου, λέγουσιν, ὑπᾶσιν διὰ θαλάσσης·"
ἀκούσας ταῦτα ὁ Φλώριος μικρὸν παρηγορεῖται
καὶ δῶρα μετὰ | προθυμίας δίδει τὸν ξενοδόχον, f 140 r".
ζωνάρι ἀργυροστόλιστον καὶ ἐπάνω χρυσαμένον,
καὶ φορεσιὰν εἰγениκὴν, ἀφόρεστα σκαρλάτα,
- 1250 καὶ παρευθὺς ἐμίσειυσεν, ἀπεχαιρέτισέν τους
νὰ περπατῇ τὴν θάλασσαν, τὴν Αἴγυπτον νὰ φτάσῃ
τὴν πλευτικὴν ἐδιόρθωσε, βάνει καὶ τὰ φαριά του
τὴν Αἴγυπτον κατέλαβον, ἐργαίνει ἐκ τὸ καράβιν
καὶ εἰς μιᾶς ἡμέρας διάστημαν φθάνει εἰς ξενοδοχεῖον,

1226. καὶ manque V. — 1227. εἰς κ. εἰς θεωρίᾳ ὅπως εἰς σὲν ὁμοιάζει V. ὡσὰν ἐ L.
Au lieu de 1228, 1229 V porte: τὸ πρόσωπόν σου τὸ χρυσὸν τῆς κόρης ὁμοιάζει — 1230.
ταῦτα ἀκούσας V. σπαράσσει L. — 1231. λιγοθυμᾶ, λιγοφυχῇ V. — 1232. manque V. —
1234. π. τὰ φύλλα τ κ καὶ τὸν ἀναστατμόν μου V. — 1235. manque V. — 1239. π με
ἀλήθειαν σ. λ. V. — 1239u. δέκα ἡμέρες σήμερον πιστεύω το νὰ εἶναι V. manque L. —
1240. ἐδῶ ἐξενοδόχισαμεν τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρε V. Wagner a mis ce vers aprè le
vers 1224c de notre texte en laissant ici une lacune. — 1241. π καμένος πονεμένη L. π
νὰ μένῃ π. V. — 1242. ν κ καὶ τὰ δ της τρ. ὦ. π V. — 1243. ἀπὸ ψυχῆς καὶ ν θυμᾶται
ἐ. V. — 1244. καρδιάς V. στριγγίξῃ L. — 1245. τ. Αἰ. ἐπέρασεν, ὑπᾶν δ Θ. V. — 1246.
παρηγορεῖται V. ταῦτα ἀκούσας VL. — 1247. δῶρον V. — 1248. ζωνάριον ἀργυρόστιλον V.
ἀργυρόστιλον L. — 1250. κ π. ἐσέβησαν, πᾶσιν με τὰ καράβια V. — 1250u. ἐμίσειυσεν ὁ
Φλώριος με τὴν ὑποταγὴν του V. manque L. — 1251. περπατοῦν... φθάσουν V. — Au
lieu de 1252 et 1253 V a les 3 vers suivants: πέντε ἡμέρες εἶχασιν μέσα εἰς τὰ καράβια | καὶ
πλήρωμα τῶν ἡμερῶν στὴν Αἴγυπτον ἐφτάσαν | καὶ τὰ φαρία τους ἐβράχυν μέσα ἐκ τῶ
καράβια. | καβαλλικεύει ὁ Φλώριος μὲ ὅλους τοὺς ἐδικούς του. — 1254. καὶ μίας... ἡῶρον ξ. V. —

- 1255 τοῦ ξενοδόχου τὸ ὄνομα λέγουσιν Μπελισάντα
καὶ χαιρετᾷ τον, λέγει τον „καλῶς | τὸν ξενοδόχον.” f 140 v°.
καὶ ἐκεῖνος ἐπεκρίθηκεν, λέγει ὡς πρὸς ἐκεῖνον
„καλῶς ἦλθες, αὐθέντα μου, ξένε τὸν οὐ γνωρίζω.”
λέγει του „ἦλθασιν ἐδῶ ξένοι πραγματευτάδες
- 1260 νὰ ἔχουσιν κοράσιον μετ’ αὐτοὺς ὠραιωμένον;”
λέγει του „ναί, ἀκόμη τροχθεῖς ἐξενοδόχησά τους.”
πεξεύγουν ἐκ τοὺς μαυροὺς των μικρὸν ν’ ἀναπαιθοῦσιν
ὡς οὗ νὰ ἔλθῃ τὸ ἄριστον, εἰς γιόμα νὰ καθίσουν
ἀντάμα συνετύχασιν, εἴπασιν ὑποθέσεις,
- 1265 μαθάνει | μέρειες τῆς ὁδοῦ τοῖαν νὰ περιπατήσουν f 141 r°.
ὁρθὰ νὰ πὰ κατόπισθεν, νὰ μὴ τὸν λάθῃ ἡ στράτα.
τὸ ἄριστον ἐγένετον, καθίζουσιν εἰς τὴν τάβλαν
κὰν ιδιοθελήματος, καὶ λάθος ὅτι νᾶτον,
εἰς χέριν μαχαιρόπουλον ὁ Φλώριος ἐκράτειεν,
- 1270 γλυτώνει ἐκ τὸ χέριν τοι καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν τάβλαν
καὶ κούπαν μιὰν ἐτζάκισεν γυαλινωραιωμένην.
καὶ μήπως θλίψῃ τίποτας τάχα τὸν ξενοδόχον,
λέγει „διὰ τὴν γυάλινον ἄλλην νὰ σὲ χαρίσω.”
καὶ ὀρίζει φέρνουν ἀργυρὴν, | δίδει του ἀντὶς ἐκεῖνην f 141 v°.
- 1275 καὶ τάλι ἐπεχαιρέτισεν καὶ τὴν ὁδὸν ὑπάγει.
ἔφτασε εἰς Ἀλεξάνδρειαν μικρὸν καὶ ἐκεῖ ἐνεπαύθη·
καὶ πάλιν ἐπεδήμησεν ἔς χώραν Βαβυλωνίας,
καὶ ἀπεκεῖ εἰς ξενοδοχεῖόν ἐκεῖ ἐξενοδοχίσθη·
ὅπου ἦσαν τὰ παλάτια Δαβὶδ τοῦ βασιλέως.
- 1280 τὸν ξενοδόχον ἐρωτᾷ νὰ μάθῃ διὰ τὴν κόρην,
λέγει του „ἐξενοδόχησες ἐδῶ ἔμορφον κοράσιον,
νὰ ἔναι εἰς τὰ κάλλη ἐξαίρετος, καλὴ εἰς τὴν θεωρίαν,
ἀντάμα νὰ ἔναι ἄρχοντες, ξένοι πραγματευτάδες;”

1255. Πελεσκύτα V — 1256. κ. χ καὶ λ τ κατον V. — 1257. ἀποκρίνεται καὶ λέγει π. ἐ. V — 1258. αὐθέντη V. — 1259. νὰ ἦλθασιν L. — 1260. ν. ἐ. καὶ κ V. — 1261. Au lieu de 1261 V a les 4 vers suivants: πάλιν αὐτοῦ ἀπεκρίθηκεν αὐτὸν ὁ ξενοδόχος | μετὰ τὴν ἀλήθειαν. κύρις μου. εὐγενεῖ μ’ αὐθέντη | δέκα ἡμέρες σήμεροι καὶ πλέον πιστεύω νᾶσαι ἀφ’ οὗ ἐξενοδόχησα τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρην — 1262. ἐπέξευσαν καὶ κάθισαν μικρὸν νὰ ἀναστάνουν V. — 1263. ὥστε ν. γένη... γεῦμαν V. — 1264. ἐμάδι ἐσυνέτυχαν εἴπαν καὶ ὁ V. — 1265. μαθάνει γοῦν ὁ Φλώριος τὸ ποῦ νὰ περιπατοῦσιν V. μέρες L. — 1266. πὰν κατοπισθεν... τοὺς λ. V. — 1267. ἐγένετο κ γὰρ νὰ φᾶσι V. — 1268. ἐν ἰδίῳ θελήματι κὰν λ. ὁ. νὰ ἦτον V. — 1270. γ. τοι ἐκ L. κ. πέφτει V. — 1271. κ. μ. κ. ἐ γυαλὴν ὠρ. V. γυάλινον ὠρ L. — 1272. τίποτες V. — 1273. λ. τον διὰ κούπαν τ. γυάλινον V. — 1274. κ. ὁ. φ. ἀ. αλλην δ. τον ἀντ’ ἐ V. — 1275. κ’ εὐδὺς ἀπεχαιρέτισαν κ. τ. ο. ὑπάγουν V. Le second hémistiche manque L. — 1276. φτάνουν τὴν Ἀ. ὀλίγον ἀναστάνουν V. ἐνεπαύθηκεν L. — 1277. κ. π. ἀπεσώτασιν... Βαβυλωνίος V. — 1278. manque V. — 1279. ὅπου ἔσαν... Δαδέν V. — 1281. λ. τ. μὴ νὰ ξενοδόχησες ἐδῶθεν κορασίδα V. — 1282. ν. ἔναι εἰς κάλλος εὐμορφία καὶ εἰς τ. φ. V. — 1283. ἐμάδι με τοὺς ἀ. πλούσιους π. V. ἔναι L. —

- λεγει του „ξενοδόχησα, πλὴν τοὺς πραγματευτάδες“ f 142 r°.
- 1285 ἄμε τὴν κόρην ἤξευρε ὅτι ἐπουλήσασιν τὴν
καὶ ὅσον λογάριον ἔδωκαν, ὅλον ἐτρίπλασάν το,
τόσο ἤρεσεν τὸν ἀμυρᾶν τὸ κάλλος τῆς ὡραίας.
καὶ εἰς ἓνα πύργον ὑψηλὸν ἔβαλεν τὸ κοράσιον
ὁ πύργος ἓναι δυνατός, γύρωθεν ἔχει κάστρον,
1290 ἔχει καὶ καστροφύλακαν μὲ προσοχὴν νὰ βλέπῃ.
βάρεις ἔχει ἑκατόν, τὴν κόρην νὰ προσέχουν,
ὅλες νὰ βλέπουσιν αὐτήν, τὸ θέλει ἐκείνη νᾶλαιν.
ἀκούει ταῦτα ὁ Φλώριος· ὀλιγωρᾷ ἐκ τὴν λύπην,
τάλιν συφέρνει, ἀτοκρατεῖ στερεὰ τὸν λογισμόν του, f 142 v°.
- 1295 καὶ δῶρα πλοῦσια καὶ πολλὰ δίδει τὸν ξενοδόχον
δὺο μαυροὺς συντομώτατους νὰ τέτουνται ὡς ἀέρια,
κοῦπαν ἀργυροχρύσων μετὰ λιθομαργάρων
καὶ δακτυλίδια χρυσὰ καὶ ἀμέτρητα πεζάντια,
νὰ τὸν μεταχειρίζεται καὶ νὰ τὸν ἔχη φίλον
1300 καὶ νὰ τὸν φέρῃ εἰς θέλημα τάχα εἰς ἔδικον σου.
φέρει τὰ δῶρα παρעזע μετὰ εὐχαριστίας,
λέγει του „ξενοδόχε μοι, μὲ στέλνει ὁ Μπελίσάντας“
ἂν ἔχῃς πόθον εἰς | αὐτὸν καὶ καθαρὰν φιλίαν, f 143 r°.
ἔργον νὰ κάμῃς τίποτεας τὴν κόρην νὰ συντύχω,
1305 νὰ δώσῃς λόγον καὶ βουλὴν πῶς νὰ ἰδῶ τὴν κόρην,
τῶς νὰ ἀντρανίσω τὴν ὡραϊὰν καὶ τῶς νὰ τὴν συντυχῶ.
καὶ ὁ ξενοδόχος παρעזע οὕτως ἀπηλογᾶται
„εἴτι δι' ἐμέναν ἡμπορεῖ νὰ γένῃ διὰ τὴν κόρην
ἔτοιμος εἶμαι δοῦλος σου, δοῦλος δεδουλευμένος“
1310 μετὰ χαρᾶς ὀρέγομαι ὅτι νὰ σὲ δουλεύω
ἀμμὲ ἀπορῶ καὶ οὐ δύναμαι τὸ τί βουλὴν νὰ δώσω
ὅμως ἄς εἴτω τίποτε καὶ ἔγκρυφα τὸ κράτει
καὶ μήτε ξένου, μήτε ἴδιου σου τὴν συμβουλὴν θαρρέσῃς f 143 v°.

1284. λ. του ἡ ξενοδοχισσα... μου π. V. — 1285. ἀλλὰ... ἐπουλήσασιν τὴν V. ἂ τ κ
μάζε το, ἡ. L. — 1287. τόσο V.L. — 1288. καὶ manque V. — 1290. προσεχὴν L. —
1291. ἔχει καὶ βάρεις ἑμφορὲς τῆς κόρης συνοδείας V. — 1292. καὶ ἀρχοντότουλα πολλὰ διὰ
παρδίαβασές της V. — 1293. μανθάνει τ ὁ Φ. ὀλλήγορα ἀχτὴν λ. V. — 1294. συμφέρνει
V. — 1295. καὶ manque L. — 1296. εἰς ἀέρα V. ἀέρα L. — 1297. λιθομαργάρων V. —
1298. κ. ἂ. δουλάτα V. — 1299. διὰ νὰ τὸν μ L. — 1300. διὰ νὰ τὸν ἔχῃ εἰς τ καθελοκὸν
δικὸν του V. — 1301. περιχαρείας V. — 1302. μὴ νᾶσαι ὁ Πελέσαντος L. — Au lieu de
ce vers V a les 2 vers suivants: κ'εὐχαριστεῖ τὸν Φλώριον μᾶλλον καὶ προσκυλεῖ τον. | ὁ
Φλώριος τὸν ἔλεγεν εὐθὺς τοῖς ξενοδόχοις. — 1303. ἐμὲ, καὶ κατὰρὴν V. — 1304. πρᾶξιν νὰ
ποιήσῃς τίποτεας V. — 1305. τὸ πῶς νὰ δῶ τὴν κόρην V. — 1306. καὶ πῶς V. ἀντρανίσω
L. — 1307. αὐτοὺς ἂ. L. ἀπηλογεῖται V. — 1308. ἐὰν ἦτον ἀπὸ λόγον μου τ κ διὰ νὰ
γένῃ V. — 1309. εἰ εἴ. ὁ σ. δέλω κα σε δουλεύσω V. — 1310. manque V. — 1311. ἀμὴ
V. — 1312. ὅμως νὰ στετῶ τίποτεας κ ἀποκρυφα το κράτει V. ἐγκρυφα L. — 1313. κ. μ
ξένου μ. ἐδικὸν τ. συμβουλὴν τ V. —

- μητας καὶ μάτῃ τὸ ὁ ἀμῆρας καὶ ἐμᾶς κακοδικήσῃ
 1315 καὶ ζημιωθοῦμεν καὶ τὴν ζωὴν καὶ ἔχωμεν καὶ ἀτιμίαν
 μάτῃ λοιπὸν τὸ πύργωμαν ποιάποι ἐν τοῦ πύργου
 καὶ τῶς τὸν ἐσυνέργησεν ἐκεῖνος ὁ τεχνίτης
 τὸ ὕψος οἰκοδόμησεν μέτρος ὀργυιᾶς διακόσιες,
 1320 σαράντα ὀργυιῶν τὸ πλάτος τοῦ ἐν, νὰ μὴ ἔναι ὁ λόγος,
 τοῦ εἰχοῦ δὲ τὸ πάχωμαν ποδάρια διακόσια.
 ἔμορφος, καλοσυνδεις, νὰ λάμτῃ ἀπὸ | μακρόθεν f 144 r".
 καὶ οἱ περμαχιῶνες γύρωθεν εἶναι ἰσοδομημένους
 καθάρια λιθομάργα μὲ ἀτίμητα λιθάρια,
 καὶ κάτῃ σικταν βλέπουν τὸν χίλοι καβαλλάριοι,
 1325 ἀρματωμένοι, δυνατοί, τὸν πύργον νὰ γυρίζουν.
 ἄνω εἰς τὸν πύργον ἵσταται φλισκίνα ὠραιωμένη
 καὶ ἔχει βρυσιν καὶ νερόν καὶ τοῦ νεροῦ εἶναι ἡ χάρις,
 ἡ κόρη ἂν εἶναι αἰνίος, ἡ κόρη ἂν εἶναι παρθένος.
 1330 ὅταν ἐβγῇ ὁ αἰγερινὸς καὶ ἡ ἀνατολὴ χαράσῃ,
 σιμῶνει | ἡ κόρη τοῦ νεροῦ καὶ ἐγγίξει τὴν φλισκίνα. f 144 v".
 καὶ τοῦ νεροῦ ἡ ἐνέργεια ἂν εἶναι δίχα δόλου,
 καθάριον ἐν ὥς κρύσταλλον καὶ χύνει ἀπὸ παντόθεν,
 εἰ δὲ ἔχει δόλον τίποτε καὶ παρθενίαν οὐκ ἔχει.
 1335 θολώνεται, σπαράσσεται, καὶ γίνεται ὥς τὸ βόρκος
 καὶ ταρεῖθες γνωρίζεται ὅτι ἄγαμος οὐκ ἐτάρχει.
 εἷς καστελλάνος πάντοτε τὸν βλέπει τὴν ἡμέραν
 εἰς γνώμην θηριόπρακτος, ὥς λήσταρχος τὴν πρᾶξιν,
 κακός, δεινός, ἀνήμερος, φίλιαν οἱ θέλει φίλου,
 1340 ἀνελεῖμῃν ἄνθρωπος, διάβολος τὴν πρᾶξιν.
 καὶ κἂν ποσῶς ἂν εὑρεθῇ | ἄνθρωπος τοῦ νάγγισῃ f 145 r".
 ἔναν μόνον μὲ δάκτυλον τὸ τοίχημαν τοῦ κάστρου,

1314. το manque κ μιν V. — 1315. κ ζημιωθῶ κ τ ψυχῇ, ἔχω κ ἂ V. — 1316. το ψήλωμαν το πῶς ἐστίν V. — 1317. ἐσυνέργησεν V. — 1318. τ ὕ. ἄνω ἀνέβασεν ὀργυίας ἐνεῖντα V. οἰκοδόμησεν L. Après ce vers, dans le texte de L. εἶπω ὁ Πελέσαντας καὶ ὁ Φλωριος — 1319. το πλάτος γὰρ το εἶπεν τριάκοντα ὀργυίας V. — 1320. τὸ πάχος τοῦ τοιχείου τοῦ ὀργυιᾶς εἶναι δεκα V. — 1321. εἰ εἶναι ἐξαίρετος λάμπει ἂ μ V. — 1322. κ οἱ περμαχιῶνες γ μὲ τὴν χρυσὴν τὴ ψῆφον V. — 1323. Au lieu de ce vers V a les 3 vers suivants: καὶ κατιστῆ τανέμορφους χρυσοῦς γυαλοφεγγίτας | καὶ ἀπο μέγα στοριστὰ λαβούριν καὶ χρυσάφι μὲ τὰς καμάρας τὰς χρυσὰς μὲ ἀργυρὰς καὶ δόλους — 1324. πᾶσαν ν... χίλιοι καβαλλάριοι V. — 1325. δυνατὰ τ. π. τριγυρίζου V. — 1326. στεκεται φισκίνα V. — 1327. εἶναι βρυσίτξ κ V. — 1329. ἐβγαῖν αἰγερινος κ ἡ αἰγὴ χαράξιν V. — 1330. τ ρ τὰ περτακ μυροδοτῶν V. — 1331. σηκώνει... στὴν φισκίνα V. — 1333. κ εἰ τὸ νερόν ὥς κ καὶ χικμ V. — 1334. τίποτε V εἰ δ καὶ δολος L. — 1335. τάρασσεται... ὥς βοῦλλος V. — 1336. γ ἡ κόρη αἰτίαν ἔχει. V. — 1337. ὁ κ V. — 1339. κακοδενης V. — 1341. κ ἄνθρωπος ἂ εὔ ποσῶς στοῦ ν V. — 1342. καὶ μ μ τὸ ὁ τ τ τ πύργου V. —

- εἰς μίαν τὸ κεφάλιν του κόπτει νὰ μὴ ἔναι λόγος·
 ἀμμὲ ἔχει καὶ ἄλλον ἔφιμον πάλε ὁ καστελλάνος·
 1345 πλοῦτον ποθεῖ καὶ ὀλιγωρᾷ καὶ πεθυμᾷ καὶ θελεῖ.
 καὶ τὰ παιγνίδια ἀγαπᾷ νὰ παίξῃ καθ' ἡμέραν,
 καὶ εἰς τόπον ἂν εὐδῶσες νᾶπαιξες μετὰ κεῖνον,
 νὰ ἔδωκες δῶρα πρὸς αὐτόν, φίλον νὰ τὸν ἐποίησες
 ἀλλάχῃ τρόπον τίποτε νὰ ποίσης δι' ἐκεῖνον.”
 1350 ἀκούσας ταῦτα ὁ Φλώριος οὕτως ἀπηλογεῖται·
 „γοργὸν μὲ στρώσετε | Φαρὶν νὰ πάω νὰ δῶ τὸν πύργον f 145 v”.
 ὁποῦ ἔχει τὴν πολυποθῶ ἔσωθεν κλειδωμένην,
 καὶ κἂν διὰ τὸν τόπον τῆς τὸν πύργον νὰ κρατήσω,
 νὰ ἀπλώσω καὶ τὰ χέρια μου καὶ νὰ τὴν περιλάβω,
 1355 καὶ ἀπέκει τὸ κεφάλι μου ἄς κόψῃ ὁποῦ τὸ βλέπει,
 ὅτι συχνοδαμάζει με ὁ πόθος τῆς ωραίας.
 ὥσαν ἡ Θέρμη τοῦ ἡλιοῦ τὰ χιόνια τῶν ὀρέων
 φλέγει μου δὲ καὶ τὴν καρδίαν ὁ ξενισμὸς τῆς κόρης.
 τῶς νὰ τὸ ἰδοῦν τὰ μάτια μου, πῶς νὰ τὸ ὑπομένω,
 1360 ἐγὼ νὰ ζῶ, νὰ πορτατῶ καὶ ἄλλος νὰ τὴν κερδέσῃ;”
 εἰπεινέουσιν | τὸν μαῦρον του, τηδᾶ, καβαλλικεύει, f 146 r”.
 μόνος καὶ ἀναρμάτωτος ὑπάγει πρὸς τὸν πύργον.
 ὁ καστελλάνος τὸν θωρεῖ, γοργὸν καβαλλικεύει,
 κατέναντί του ἀπέσωσεν, ἄκω τὸ τί τοῦ λέγει·
 1365 „εἰπέ μου, εἰπέ μου, ἄνθρωπος, τίς εἶσαι, πόθεν εἶσαι
 καὶ ἦλθες μὲ τόλμην ἔγγιστα τοῦ πύργου τὸν προσέχω·
 καὶ ἂν ἔλειπεν ὅτι θεωρῶ ἄνθρωπον δίχα ἀρμάτων,
 ἔκοπτα τὸ κεφάλι σου, ἔπαιρνα τὴν ζωὴν σου.”
 ὁ Φλώριος ἔν' Φρόνιμος, Φρόνιμα ἀπηλογεῖται·
 1370 „ὦ καστελλάνε, λέγει τον, ἐνάντιον μὴ μὲ ποίσης,

1343. εὐθὺς τῆς ὥρας σύντομα κόπτει τὴν κεφαλὴν του V. — 1344. ἔ. κ. ἄ. εὔφιμον Φλώριε
 ε κ V. — 1345. π. π. κὶ ἐτιθυμᾷ κὶ ὀλιγορᾷ καὶ πολου V. — 1346. κ. τὸ παιγνίδι V. τὰ παιχνίδια
 L. — 1347. νὰ ποίῃες τροπον Φλώριε νὰ παῖξες μετ' ἐκεῖνον V. — 1349. τίποτες νὰ ποίῃεν εἰς
 σενέναν V. — 1350. ἀκούει τ ὁ Φ τοὺς ἐδικούς του κράζει V. — 1350u. στοὺς ἄρχοντας του
 ἐμάζωξεν καὶ εἰς τὴν βουλὴν ἐκάσσαν V. manque L. — 1351. ἡξεύρετέ το ἄρχοντες στὸν πύργον
 ζέλω πάγει V. πάγω L. — 1352. τ. πολλαγατῶ V. — 1353. καὶ κ δ τὴν ἀγάπην τ. V. —
 1354. τὸν π. L. — 1355. κ τότε V. τὸν β. VL. — Au lieu de 1357 et 1358 V a les
 4 vers suivants: ἐγὼ εἰς τὴν ἀγάπην τῆς σεμπαινί με ἀστένεια | καὶ ὁ χερογλυκὺν τῆς ὄνομα
 ζέλω ψυχομαχῆσει | τὸν ἄγγελον τὸν ζέλω δέ, ἐκεῖνη ζέλει ὁμοιάζει | τὸ ὄνομάν τῆς ζέλω
 ἰδεῖ καὶ ζέλω ξεψυχῆσει — 1359. ἀπομένω V. — 1360. περτατῶ V. — 1360u. ἐθαύμασαν
 οἱ ἄρχοντες τὸν πόσον του τὸν σοῦτον V. manque L. — 1360u. ἐστήσανιν τὴν συμβουλὴν νὰ
 δῇ τὸν καστελλάνον V. manque L. — 1361. ἐστήσανιν του τὸ φαρὶν V. — 1362. τηδᾶ καὶ
 καβαλλικεύσεν στὸν πύργον κατεβαίνει V. — 1363. καὶ ὁ κ ἄνθρωπον ἐβλέπει καβαλλάρην V. —
 1364. ἐξοπαζῶναι σύντομα, τὸν Φλώριον ἐλάλει V. — 1365. εἰ. εἰ με ἄνθρωπε ἐκ ποίας χώρας
 εἶσαι V. καὶ πόθεν L. — 1366. στὸν πύργον V. — 1367. χωρὶς ἄρμα V. — 1368. ἡκοφτα V. —
 1369. ὁ Φ. ὡς φ. αὐτὸν ἀπηλογεῖσθην V. — 1370. ὦ κ ἄρχοντα κακὸν μὴδὲν μ. π V. —

- μηδὲ ὕβριν μηδὲ ἀναισχυντιάν πρᾶξῃς ποτὲ εἰς ἔμενα f 146 v°.
 πρῶτον καταψηλάφησε, πρόσεξε τὴν ἀλήθειαν
 μάθε τὸ ποθεν ἄνθρωπος εἶμαι καὶ τί γυρεῖω
 καὶ τί ἔναι τὸ ἀναψηλαφῶ ἐδῶ εἰς τὴν ξενικίαν,
 1375 καὶ τότε ἐγίνου ἐστὶ κριτῆς καὶ κρίνε τὸ ὡς θέλεις
 καὶ ἂν ἔναι δίκαιον ἐὼ ζητῶ καὶ τὸ ἀναγυρεῖω
 κρίνε τὸ δίκαιον καὶ εὐλογον καὶ νὰ σὲ εὐχαριστήσω
 εἰ δὲ γυρεῖω τὸ ἄδικον, κόψε τὴν κεφαλὴν μου.”
 ἀπλώνει, τιάνει ταρεῦθες, κρατεῖ τον ἐκ τοῦ χέριν,
 1380 ἀναρωτᾷ τον, λέγει τον „τίς εἶσαι, ποθεν ἔρχῃς
 καὶ χώρας τοιαύτης καὶ τοιαύτης καὶ τί γενεᾶς ὑπάρχεις; f 147 v°.
 καὶ ἂν εἶσαι καβαλλάριος ἐκ τῶν καβαλλαρῶν
 ἢ δοῦλος ἢ παιδόπουλον τάλιν καβαλλαρῶν;
 „δοῦλος ποτὲ οὐκ ἐγίνομην, αἰθένη οὐκ ἐγνωρίζω,
 1385 ἀλλ’ οὐδὲ ἄλλου παιδόπουλον ποτὲ καβαλλαρῶν
 οἶος καὶ ἂν εἶμαι, σύντομα γνωρίζω νὰ τὸ μάθῃς,
 νὰ τὸ ἐγνωρίσῃς, ἄνθρωπε, καὶ πλεὺν νὰ μὲ ἀγατήσῃς.
 ἄνθρωπος ξένος ἀπ’ ἐδῶ εἶμαι κ’ ἐξευτεῖτην
 νὰ ἔλθω νὰ ἰδῶ τὸν θαυμαστὸν τὸν πύργον τοῦ τραπεζίου,
 1390 ὅτι εἶχα τὴν ἐπαίνεια τοῦ καὶ πάντοτε ἐπεθύμουν
 ὅτι νὰ ἔλθω | νὰ τὸν ἰδῶ, καὶ τέτοιον ὡς ἐτοῦτο f 147 v°.
 νὰ ὀρθώσω νὰ μὲ ποίσουσιν δι’ αὐτὸν ἀτὸς μοι ἦλθα
 καὶ ἄλλον ποσῶς οὐκ ἔστειλα διατὶ οὐκ ἐμπιστευθῇ.
 καὶ μὰ τὸν Θεόν, ἡ ἐπαίνεια τοῦ καλὰ ἦτον μὲ τὸ δίκαιον
 1395 ἑμορφος ἔν, ἐξαίρετος λαμπρὰ ἔναι ἐξομτλισμένος.”
 ὁ καστελλάνος ταρεῦθες ἀκούσας τέτοια λόγια,
 ὑτέλαβεν καὶ ἔλαβεν εἰς λογισμὸν ὅτι ἔναι
 ἢ μεγιστάνος ἄρχοντος ἢ τέκνον βασιλέως
 ὅμως οὐκ ἐφανέρωσεν, εἰς τὴν καρδίαν του τὸ εἶχεν.

1371. manque V. — 1372. π ἰδὲ κὶ ἐρώτησε τὸ τί εἶμαι καὶ ποθεν V. — 1373. καὶ τί δουλείας ἔχω ἐδῶ καὶ τί εἶναι γ. V. — 1374—1377. manquent V, qui pour ces 4 vers n'a que le vers suivant: ἔν γυρεῖω δίκαια τίποτες μὴ μὲ ποίησ. — 1378. ὡς ἄδικον, L. γ ἄδικα V. — 1379. ἂ κρατεῖ τον τ πιάκει τ V. — 1380. ἀναρωτᾷ... ποθεν καὶ ποθεν V. ἔρχῃς L. — 1381. κ χ π καὶ π κ γενεᾶς ὅ V. — 1382. manque V. — 1383. δοῦλος τινος εὐγενικοῦ ἀπὸ τῶν μεγιστάνων V. — 1383u. κὶ ο Φλώριος τὸν ἔλεγεν εὐδὺς τὸν καστελλάνον V. manque L. — 1384. οὐ γέγονα καὶ οὐ γινώσκω V. — 1385. οὐδὲ π τινὸς κ V. — 1386. νομίζω ν τ V. — 1387. manque V. — 1388. ἐξευτεῖτην V. — 1389. ἦλθα ν δ τὸν ε π τ ἐφυλάξεις V. — 1390. ὅ εἰ τον ὀρεχθῶν π V. τὴν ἐπαίνειν τ κ π ἐνθυμούμην L. — 1391. ἦλθα νὰ ἰδῶ νὰ ὀρεχθῶ νὰ ποίσω σὰν αὐτοῦτος V. — 1392. ἐγὼ ἀτὸς μ. L. manque V. — 1393. οὐδὲν ἠθέλησα ποσῶς νὰ στείλω ἀξίωτον μου V. ποσῶς manque L. — 1394. μὰ τὴν ἀλήθειαν, κύρις μου, τὸ ἔπαινος τοῦ πύργου V. κ μ τ ἐ. L. — 1395. σεμελιωτός, πανεύμορφος, πολλὰ ἔναι τεχνημένος V. λ ἔναιεν ἐ L. — 1396. τέτοιους λόγους V. — 1397. καταλαμβαίνει παρενδὺς ὅτι εἶναι βασιλέας V. — 1398. ἢ τοῦ σολτάνου ἀπόκομμα ἢ τ μεγιστάνου V. — 1399. ποσῶς οὐδὲν ἠθέλησει λογον νὰ φανερῶσ γ. —

- 1400 κι ο Φλώριος συνεχικῶς λέγει τὸν καστελλάνου
 ἃ θελῇ διὰ μετρωσμοῦ νὰ ταίξῃ ἡ μετ' ἐκεῖνου. f 148 r.
 καὶ ὁ καστελλάνος βλέπει τοὺς τὴν θεωρίαν τὴν εἶχεν.
 ἐνθυμήθη τὴν μορφὴν τῆς Πλάττιζια Φλώρες
 καὶ σουσουμιάζε. πρὸς αὐτὸν τὸ κάλλος τῆς ὥραιας
- 1405 καὶ λέγει πρὸς τὸν Φλώριον ἡμάδε τὸ τί σὲ λέγω
 μετὰ καὶ μετὰ ἤθελα, ἄγουρε, νὰ σὲ κόψω
 ἄγε, διὰ τὴν ταρμωσὶς εἶσαι τῆς Πλάττιζια Φλώρες,
 θελῶ διὰ τὴν ἀγάπην τῆς νὰ σὲ φλοισμήσω,
 θελῶ καὶ εἰς παραδιαβασμὸν μετὰ σοὶ νὰ καθήσω.”
- 1410 λέγει πρὸς τὰ παιδοπούλα καὶ τοὺς ὑποταγούς τοὺς
 ἡπιάσατε, φέρετε βαβλὴν καὶ θεό το ἔμπροστέ μας.” f 148 v.
 ταίξουν οἱ δύο καὶ ἐνίκησεν ὁ Φλώριος τὴν νίκην
 χιλιάδες δύο τεζάντια νικᾷ τὸν καστελλάνου,
 καὶ ὁ καστελλάνος τοῦ νὰ ἰδῇ ὅτι ἔναι νικημένος,
- 1415 ἀπὸ τὴν θλίψιν ἔρριψεν παρέκει τὰ χερόπτια.
 ὁ Φλώριος ὡς ἔναι φρόνιμος καὶ θελοντὰ τὸν φίλον
 διαγερνεὶ τοῦ τὰ ἴδια καὶ δίδει τοῦ ἄλλα τόσα.
 καὶ ὁ ἀρχοντίας μετὰ χαρᾶς τὸν πλοῦτον ἐνεδέχθη,
 τὸν πλοῦτον ἐνεδέχτηκεν καὶ μυριοευχαριστεῖ τον.
- 1420 ἡεσένα, λέγει, σήμερον ταυτοῦ νὰ σὲ κηρῖξω
 ἀρχοντία ἡμιαντατον, τρῶτον καβαλλαρῖον
 ὅμως ἡ ἐσπέρα ἐσίμωσεν, θελεῖς διὰ νὰ μισσεύης.” f 149 r.
 καὶ ἀπὸ τὴν πόσῃ τὴν χαρὰν τὴν εἶχεν ἐν καρδίᾳ
 ἀπὸ τὸ χέρι τὸν κρατεῖ καὶ ἀποχαιρετᾷ τον
- 1425 ἡάφηνω ἐγειάν, ἀφεντῆς μου, ὅτι μὰ τὴν ἀλήθειαν
 ὅσος τικριές καὶ σιναγμούς καὶ ἀδημονίες ἂν εἶχα,

1400. manque L. — 1401. αὐ χηρῖξεις ὁ μ ταίξωμεν ἀντάμα V. — 1403. manque L.
 1404. εὐθὺς σ τον μετὰ τῆς Πλάττιζια Φλώρας V. — 1404v. καὶ παραμωιάζει τον αὐτὸν το
 κάλλος τῆς ὥραιας V. manque L. — 1405. ακουτο, τί σ λ V. — 1406. μετὰ κομματικὰ ἡ
 τωρ κα τὸ σποτωτῶ V. ἤθελες L. — 1407. ἀλλὰ ὁ ταρμωσις τὴν κόρην Πλάττιζια Φλώρη V. —
 1408. ἃ σου V. — 1409. — νὰ ταίξωμεν ἀντάμα V. — 1410. κρίζει π τ τέκνα καὶ εἰς τ
 ὅ τ V. — 1411. γλήγορα φ τ τοῦ περιδικάσω V. — 1411v. τοὺς ὄρισμος, του ἐπλήρωσαν
 καὶ σόλομα το φέρουν V. manque L. — 1411v. ο Φλώριος ταίξει το ταβλιν μετὰ τοῦ
 καστελλάνου V. manque L. — 1412. ο Φ ἐν κερδῶν V. — 1414. το κα V. — 1415. ἃ τ.
 νίκη ἡ τὰ ζῆρι κακροῦει V. — 1416. κι ο Φ ὡς φ βούλεται κα του ποῖσῃ V. — 1416v.
 φίλος ἐγκάρδιον τῆς ἡυχῆς μυστηρίου τῆς ἀγάτης V. manque L. — 1417. οἶδε τον τὰ ἐνίκησεν
 κα ὁ τον καὶ πλέα V. — 1418. ο καστελλάνος το κα ὅ τὸν καλὸς τοῦ φάη V. —
 1419. τ π ἐπαράλαβε V. μυριοευχαριστεῖ τ L. — Pour 1420 et 1421. Va les 4 vers suivants:
 κα' λέγει πρὸς τον Φλώριον ακουτο, τί σε λέγω | ἐγὼ ἀπὸ το σημεῖον φίλον κα σε βαπτάζω
 σπούτην τὴν βαβυλωνία κα σε ἀναμωρῖζω κα ἀρχο τρῶτο ευγειῇ κα μετὰ μετὰ τάλον —
 1422. ο ἡ εἰ ἐφτασεν, θελεῖ κα ὑπαγαγῇ V. — 1423. καὶ μετάποσῃ καὶ χ L. ἡ κερδία V. —
 1424. ἀπο... ἀποχαιρετῖσεν τον V. — 1425. αὐτέντη μ. ἔχε ζων, μετ' ἄλλῃ V. ποῦ μ τ ἃ L. —
 1426. ὅ τ κ σ κ ὅσος ἀδημονίες sans ἃ εἶχα L. ὅτ. μα τὴν ἀλήθειαν ὅ τ α εἶχα V. —

- ὅλες μὲ ὅς ἐλαφραστες, ἐφυγαν ἀπὸ μενα,
 διατὶ μικρὸν ἐθέλησες νὰ ταιξῃς μετ' ἐμεῖα.
 ὁ καστελλανὸς ἀγατᾶ, πολλὰ τοῦτ' ἰδοὶ πλοῦσι,
 1130 καὶ εἰς γιόμα ὅν ἐκάλεσε, τὴν ἐπὶ δυο ἡμέραν
 „παρκαλῶ σέ, λέγει τον, διὰ νὰ γευτῇς μετὰ μας
 καὶ μὴ ἔλαι εἰς ὀλιγωτερον, πληρωσε θέλημά μας.” f 119 r.
 καὶ ὁ Φλώριος ὁ κατεσμα μετὰ χαρᾶς τὸ ἐδέχθη,
 καὶ λεγει του μετὰ χαρᾶς „εἴμι κελευεις νὰ εἶναι
 1135 στρέφομαι εἰς τὸ ξεοδοχεῖον νὰ ἀπαταύω την νικια,
 νὰ ὀρθώσω καὶ την συνοφιδαν ἣν ἔχω μετὰ μενα,
 καὶ τὸ τουρνὸν μετὰ χαρᾶς τάλλιν νάλλω σέ σεία
 καὶ νὰ παραδιαβάξωμαι ὥστε νάλλω τὸ γεμα.
 ἐτήγην, ἐνεταύηκεν ὅτου εἶχεν τὸ κρεββάιν
 1140 ὅλην τὴν νικταν μελετᾶ πῶς νὰ κατεσοδωσῃ
 τῆς κόρης τὴν ἐποθέσει μετ' αὐτοῖς νὰ συνουχῇ
 ὅμως τὸν νοῦ, καὶ τὴν καρδίαν ἐθηκε, εἰς ἐοῦτο f 150 r.
 τὸν καστελλανὸν ἐκ ταυτὸς μὲ δῶρα κα συχαση
 „καὶ κἂν ποσῶς τὸν ἀμηνᾶ φοβεῖται ὁ καστελλανός,
 1145 καὶ οὐ συνεργήσω ἣν δουλειάν, εἶμαι ἀποδεσμεύς
 ὅμως ἄς ρίψω τὴν δουλειάν καὶ ἄς τοῦ τὴν φαίρωσω,
 καὶ ἀλλάχῃ νὰ μὲ συνθλιβῇ καὶ νὰ μὲ συμπονήσῃ
 καὶ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν δουλειάν τὴν κόρην νὰ συνουχῇ
 ἐτέραςεν, ἐδιάβηκεν τὸ διάστημα τῆς νικτας
 1150 ἐχάραξε ἡ ἀνατολὴ, τρέχει τὸ φῶς ταυτόθεν.
 καβαλλικεύει ὁ Φλώριος, εἰς τυρρον κατηβαίνει
 τὸν καστελλανὸν κῆρυκε τὸν τυρρον διὰ νὰ βλεπῇ f 150 v.
 καὶ ὁ εἰς τὸν ἄλλον χαιρετᾶ, ὡς ἔτρεπε, ἀξίως
 „καλῶς σε ἤϊρα”, „καλῶς ἦλθες”, καθίζουσιν ἀνταμα.
 1155 ἐκάτσαν, ἐσυντυχασιν, εἴπασιν ἐποθέσεις
 ὡς οὐ νὰ γένῃ τὸ ἄριστον, νὰ κἀτζουν νὰ γευτοῦσιν.
 ἦλθεν ἡ ὥρα, ἐγευτισαν μετὰ χαρᾶς μεγάλης

1127. ὅλες μ τας ἐλαφρυνας... μενας V. — 1128. διατὶ μ ἐμὲν ὑπέληπτες μικρὸν περιδιαβασαι V. — 1129. τὰ δῶρα V. — 1130. κ του ἐκάλεσε, πρωι κα φάσιν εἰς το σπιτι V. — 1131. κα' μὴ γευῇς παρήκοος πάλιν, παρκαλῶ σε V. — 1132. manque V. — 1133. καὶ ο Φ V. — 1134. κ λ τον μ χ τον ἐρισμεν σου εἶμαι V. — 1135. πᾶγω V. — 1136. ν διορθώσω την συνοφιδαν... με ταμιά V. — 1137. κ κύριον ξημερωμαι κα φάγωμαι μαζιτζα V. — 1138. κ ν περιδιαβάσωμαι τάλλιν εἰς το παιγνίδι V. — 1139. ἐτήγην εἰς το ξεοδοχεῖον ποῦταν εἰ κρυστες του V. — 1140. την manque. ἐμελετα L. — 1142. ο νοῦς καὶ ὁ καρδια του λέγει κατὰδὴγ του V. — 1143. συχαῖσω V. — 1144. ἀλήθεια τ ἂ V. — 1145. manque V. — 1146. δειλιάν κα τοῦτο φ V. — 1147. κα ἂν λάχῃ V. — 1148. καὶ manque. ν ἐ τίποτες τ κ ν σ V. — 1149. ἐδιάβηκεν, V. — 1151. στον τ κατηβαίνει V. — 1152. τ π. ἂς τρεπεχη V. — 1153. ε manque V. — 1154. κ σ κὶ κύρις μου κ. ἡ. του λεγει V. — 1156. ὡστε κα γένῃ τὸ ἄριστον εἰς γεῦμαν νὰ κατῶσου, V. —

- καὶ ἀφότης ἐπεφάγασιν, χαρίσματα τοῦ δίδει
 κοῦπαν χρυσὴν, ὁλόχρουσιν μετὰ λιθομαργάρων
 1460 καὶ ἔσθθεν τὴν ἐγέμισεν λαγαριστὸν χρυσάφι.
 ὁ καστελλάνος τοῦ νὰ ἰδῇ τὸ χάρισμα τὸ τόσον f 151 r°.
 κρατεῖ τὸ ξενοχάραγον, καθόλου τὸ θαυμάζει.
 λέγει τοῦ „τί σὲ δούλεψα καὶ τόσον μὲ χαρίζεις;
 τόσον χρυσάφιν ἄμειρον καὶ πλοῦτος οὐκ ὀλίγον.”
 1465 καὶ παρευθὺς ὁ Φλώριος οὕτως ἀπηλογᾶται
 „ἄνθρωπε, ἂν ἔναιν θέλημα, λέγει το, τὸ ἐδικόν σου,
 ἔχεις καὶ τρόπον καὶ ἀφορμὴν δουλειᾶν νὰ μὲ ποιήσης,
 καὶ τὴν πληγὴν τὴν εἰς καρδίαν ἔχω καὶ βασιανίζεις,
 ἐξεύρω ἂν ἔχης θέλημα συντόμως νὰ ἰατρεύῃς.”
 1470 καὶ ὁ καστελλάνος τρὸς αὐτὸν οὕτως ἀπηλογεῖται
 „εἴτι κελεύεις ὅρισε, ετοίμας νὰ ἐκπληρωσῶ” f 151 v°.
 εἴτι διὰ μέναι ἡμπορεῖ νὰ γένη διὰ τὴν κόρην
 δούλος σου διαδούλωμαι, θέλω νὰ σὲ δουλεύσω.”
 τάλιν αὐτὸν ὁ Φλώριος οὕτως ἀπηλογᾶται
 1475 „ἀφοῦτις φίλος γίνεσαι εἰς ἐμὲν, γίνου ἀφιερωμένος”
 ἀφιέρωσέ με ὅρκον σου ἄδολος φίλος νᾶσαι,
 καὶ εἴτι θαρρέσω νὰ σὲ τῶ, νὰ τὸ ἐκπληροῖς ὡς φίλος
 καὶ ἂν ἔναιν τὸ πρᾶγμα τιποταῶς, τάλιν ποσῶς μὴ ὀργίζου.”
 ὁμνέει μὲ ὅρκον δυνατόν, εἴτι καὶ ἂν τοῦ ζητήσῃ,
 1480 νὰ τὸ πληρώσῃ παρευθὺς, δίχως καμμιᾶς ἀνάγκης. f 152 r°.
 ὁ Φλώριος ἐκίνησεν νὰ λέγῃ, νὰ ᾠηγάται
 τὸν πόθον, τὴν ἀσκόλησιν τὴν εἰς τὴν Πλάζια Φλωρε,
 τὴν συφοράν, τὴν ἀνυχιάν, τῆς δυσνυχιάς τὸν τρόπον
 „πόθου ἐγενόμην δουλευθεὶς καὶ δούλος τῆς ἀγάπης
 1485 καὶ εἰς τὴν καρδιά μου ἐσέβασα πόθον, ἀλλὰ ποτάπον
 πόθον νὰ φλέγῃ ὁλοτελῶς τὴν ὅλην μου καρδίαν,
 νὰ μὲ μαράνῃ μάραιμον ὀριστικὸν θανάτου.”

1458. ἀποφάγασιν... τον δ V. — 1458u. ὁ Φλώριος ἐχάρισεν δῶρα τον καστελλανον V. manque L. — 1459. κ ὁρῶν δ γεμάτην τὰ δουκάτα V. — 1460. λαγαρίσμα L. κοῦπαν μεγάλην θαυμαστήν, νὰ πρέπη βασιλεα V. — 1461. το νὰ V. — 1462. ἐξενοχάραγον L. — 1463. τ σ δ ἄνθρωπε κ. L. — 1464. τ λογάριν V. — 1465. τὸν ἀπεκρίτην V. — 1466. ἄ ἄ. ἔ. καὶ ἔναιν ε. L. ἔαν ἔχης πόσον εἰς ἐμὲν. φιλίαν στερεωμένην V. — 1467. ε. κ τ κ. βουλήν δ ν μ δουλεύσης V. — 1468. κάρβουνα γέμω στήν καρδίαν δύναται νὰ τὰ σβύσῃς V. κ βασιανίσαι L. — 1469. manque V. — 1470. κ ὁ κ παρευθὺς τὸν Φλώριον ἐλάλει V. — 1471. εἴτι ἐρίζεις ἂν δύναμαι ἔχω νὰ σὲ δουλεύσω V. — 1472. κ ὡς δούλος σου ἐλλήθηκα τὸ χρεῖζεις νὰ πληρώσω V. — 1473. manque V. — 1474. ἐκ τέχνης συντυχαίνει V. — 1475. ἐπεὶ γὰρ φ. εἰς ἐμὲν γίνεσαι ἄ V. — 1477. εἰπῶ... πληροῖς V. — 1478. κ ἂν ἔλ. καὶ π τίποτες νὰ μὴν τὸ πάρος βάρος V. — 1478u. ὅρκον ποιεῖ τὸν Φλώριον μέγαν ὁ καστελλάνος V. manque L. — 1479. ὁμνέι του... ὅτι τὸν ἐζητήσῃ V. — 1480. ν τ π π ἂν χάσῃ τὴν ζωὴν του V. — 1482. τ π. καὶ τὰ ἐπαῖον, ἐκ τὰς ἀρχὰς τὰ λέγει V. — 1483. τ σ. τὴν ἐπαῖον, ὁμολογεῖ τὰ ὅλα V. — 1484. τότε L. — 1485. π φρικτὸν καὶ μέγαν V. — 1486. τ ταπεινὴν ψυχὴν μου V. ὁλοτελῆς L. — 1487. νὰ βάνῃ τοῦ ε. V. —

- πάντα νὰ πάσχω ὁ ταπεινὸς καὶ νᾶμαι πονεμένος
ὡς διὰ τὴν γλυκοπόθητον κόρην, τὴν Πλάτζια Φλώρε;
1490 τὴν κόρην — θανατώθηκε, καρδιά μου, ἐκ τοὺς πόνοις f 152 v°.
τὴν κόρην — ὀλιγόρησε, πολὺθλιβε ψυχὴ μου.
τὴν κόρην — Φύγε, λογισμὲ καμένε, πονεμένε,
μὴ σ' ἐσεβάσῃ ἡ ἀσχόλησις μέσα εἰς καμένην φλογα,
τὴν κόρην — ὅπου ἐξένωσεν ἴδιους ἐκ τὰ δικά των
1495 μετ' ἐμὲν νὰ συντερπατοῦν νὰ τὴν ἀναγυρεῦ.
τόπους ἐπερπατήσαμεν ἀδύλους, ἀγνωρίστους,
χώρας καὶ τόπους καὶ βουνά, λιβάδια, ποταμίαις
καὶ τᾶν τόπων καὶ πᾶσαν γῆν ὥστε νᾶλθω τῶν ὧδε.
καὶ ἀπὴν τὸν τόπον ἠύραμεν ὅπου ἔναι τὸ ἐπεθύμουν, f 153 r°
1500 πάλιν ἀργεῖ τὸ ἐπιθυμῶ κ' ἐδὲ πικριὰ θανάτου.
καὶ ὅσες πικριὲς καὶ στεναγμούς μὲ ἐσέβασεν ἡ τύχη
ὅτι τὴν ὥραν, τὸν καιρὸν, τῆς σελήνης τὸν χρόνον,
ὅταν εἰς τὴν καρδιά μου ἐσέβασα τὸν πόθον,
κάλλιον νὰ μὴ εἶχα γεννηθεῖ εἰς τὸν ἀπάνω κόσμον,
1505 παρὰ τὴν τόσῃν σύμφοραν τὴν ἐκατεδουλώθην
καὶ εἰς δόλιαν ὥραν καὶ κακὴν ἦτον ἔς ἐμὲν ἡ ἀγάτη.
ὅτι πατρίδα ἔφικα καὶ βασιλείαν καὶ στέμμα
καὶ ἄρχοντες συνοικητορες καὶ φίλους καὶ γνωρίμους
ὅλα ὡς ἀράχνην τὰ ἔταξα καὶ ὀπίσω μου τὰ φῆκα
1510 καὶ βασιλείαν καὶ ἐξουσιὰν καὶ πᾶσα πρᾶμα κόσμου. f 153 v°
καὶ μόνον ἔναν τὸ ποθῶ καὶ τὸ ἀναγυρεῦ
τὸν πόθον, τὴν ἀσκόλησιν κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρε·
ἐδᾶ, εἰς ἐσένα, φίλε μου, προδίδω τὸν ἑαυτό μου,
ἐσύ γὰρ μόνος δύνασαι ζῆσαι καὶ θανατῶσαι
1515 ταρακαλῶ σε, διάλεξε τὸ ἔναν ἐκ τὰ δύο,
ἀδιάκριτος μηδὲν γενῆς ἔς ἐμὲν τὸν ξενωμένον,

1488. μονον νὰ π. σ τ νὰ εἶμαι π V. — 1489—1494. manquent V. — 1492. καμένη. πονεμένη L. — 1493. μ εἰς τὴν κ L. 1495. καὶ ἔγω ἐξενιτεύθηκα ν τ. ἀ. V. — 1495u. ἀνθρώπους ἐξενίτευσα τοὺς ἄρχοντας τοὺς βλεπεις V. manque L. — 1496. ἐπερπατήσαμεν V. — 1497. ποταμιῶνες V. — 1498. καὶ παραδείρμεν πολλὰ νὰ ἐλθωμεν ἐνθάδε V. — Au lieu de 1499-1501 V a les 7 vers suivants: 1499u. τῶρα ἐπακουμπίσταμε, στὰ χέρια σου. αὐτέντη. 1499b. καὶ ὅταν τὸ κάστρον εἶδαμεν ἐδῶ τῆς Βαβυλων. 1498v. μέσοι χαρὰς καὶ εὐλίφως νὰ κείτεται σ νοῦς μας, 1498d. ἐγὼ ἀνάστανα μικρὸν ὅτι ἠὲρα το ἐξήτουν. 1498v. καὶ πάλιν κατακαίγομαι διατὶ οὐδὲν τὸ βλέπω, 1498f. νὰ συνατήσῃ. νὰ μὲ ἔδῃ, νὰ ἔδῃ καὶ ἐγὼ ἐκεῖνη. 1498g. καὶ ἐσύ. αὐτέντη. δύνασαι. νὰ κτίσῃς, νὰ χαλάσῃς — 1502. ὅταν τ ὦ L. ὅτι τ. ὦ. τ. κ. τ. ἐλεήνας ὁ χρόνος V. — 1504. παρὸντα κ V. — 1505. τ ἔπαθα στὰ ξένα V. — 1506. δολίαν L. manque V. — 1508. ἄρχοντας συνοικητορες V. — 1509. κανεῖν οὐκ ἐθυμῆθηκα, ε μ τ V. — 1510. κ β κ ε καὶ παρησιάζ τῆς Στανίας V. — 1511. κ μ ἐτοῦτο τ. V. — 1512. τ. π καὶ ἀσχόλησιν τὴν εἰς τὴν Πλατζια Φλωρε V. — 1513. ἐπὲ L. τῶρα εἰς σενα φ μ π το κορμι μ V. — 1514. ἐσύ, αὐτέντη, δύνασαι ζήσῃς καὶ ἀπολέσῃς V. — 1515. π σ δ το κάλλιον ε. τ δ V. — 1516. γενῆ V. L. ξενον μονον L.

- ὅτι ἀπὸ ἐδὰ συνέχει με ὁ τόπος τῆς ἀγάπης·
 ποῖσε καὶ ἄς ἴδω, αἰδέντη μου, εἰς πρόσωπον τὴν κόρην,
 ἄς ἴδω τὴν λαμπρότητα τῆς ἡλιογεννημένης
 1520 μὴ στερεῶθῃ διὰ τὸ θάνατον τῆς ψυχῆς ἀπὲρ τὸ σῶμαί· f 154 r.
 καὶ ὁ κασιτελλάνος ταρευθὺς ἐτρόμαξεν, ἐφρίγην
 καὶ ὡς ξένος ἐκ τῶν λογισμῶν ἐγένετο αὐτίκα
 ἰδὼν τὸ εἶπαιον ζήτημα ὅτι νὰ τὸν ζητήσῃ
 ὅμως τοῦ λέγει ἡμεῖς καλέ, ἐπεὶ μὲ ὀρκωμοσίαι
 1525 ἀφίερσας τὴν συνταγὴν, οὐκ ἔτι τοσούτῳ ἀρῶμαι,
 οὐκ ἀποφεύγω τὸ ὥμοσα, θέλω νὰ τὸ πληρώσω.
 ὁπότε γὰρ εἰς κίνδυνον φίλος διὰ φίλον πάσχει,
 ἐκεῖνον ἔχει ἀληθινόν, ὅτι ἔναι ὡς πρέπει φίλος·
 ὅταν δὲ εἰς πρᾶγμα εὐκόλον τάχα συντρέχει ὁ φίλος,
 1530 διὰ τοῦ καιροῦ τὸ εὐκόλον πάσχει διὰ φίλιαν,
 οὐκ ἔναι φίλος γνωρίμος, μὴ γένοιτο στὸν κόσμον,
 ἐδὰ, ἀπὲρ τῶρα γινώριζε καὶ βεβαιῶνω σε ἰσ· f 154 v.
 ἂν χάσω τὸ κεφάλι μου τελείως ἐκ τὸ κορμί μου
 τὴν Πλάτζια Φλώρε βούλωμαι νὰ ὀρῶσω νὰ συντύχῃ·
 1535 καὶ θέτει ἀπὸς τοὺς μέριμνας τῶς νὰ τὸ καταστήσῃ,
 μὲ τοῖαν σφάτιαν καὶ ὁδόν, ὡς νὰ ἰδῇ τὴν κόρην.
 καὶ μετὰ ταῦτα ἀρχίζουσι νὰ κάτσουν νὰ συντύχου.
 τοῦ τύρροι γὰρ τὴν ἄλοδον ἐδείλιαν ἡ ψυχὴ τοῦ
 καὶ πάλιν ἐκροκούτα τοὺς πολλὰ ὁ λογισμὸς τοῦ
 1540 βλέπει, θεωρεῖ, στοχάζεται αὐτὸν ὁ κασιτελλάνος
 νὰ πάσχη τὴν συνείδησιν, τὸν λογισμὸν νὰ θλίβῃ,
 καὶ νὰ δειλιάξῃ τὴν καρδίαν, γινώσκει τὸ εἶναι πάσχει. f 155 r.
 καὶ ἀπὲρ τὸ χέρι τοῦ κραεῖ, αὐκράτε τί τοῦ λέγει
 ἡπὶ ἔναιον ὅτι μάχεσαι, ρῖψε τὴν τὴν δειλίαν,
 1545 ἐγὼ τὴν σφάτιαν, τὴν βουλὴν, γοργὸν νὰ σὲ τὴν εἶπω.
 τὸ τῶς νὰ ἰδῇς τὴν λυγερὴν καὶ τῶς νὰ τὴν συντύχῃ·

1518. τ. α. V. — 1519. ἡλιογεννημένης V. — 1520. στερεωθῇ... ἀπὲρ V. — 1521. καὶ φρίττει V. — 1523. ἡ τοιοῦτον... τοῦ ζ V. τελείως L. — 1524. ὅ τὸν λ. Φλώριε ἐπίσκοπον L. σὲ δῶσω V. — 1525. καὶ ἀφορῇ ὀρκωμοσίαι τὴν συνταγὴν οὐ φεύγω V. — 1526. ἐκφρῶ V. — 1527. ὁ φ. L. — 1528. ἐ εἰς ὅ. νὰ πρέπει φ L. ἐ εἰς ὅ. διὰ φίλον πάσχει V. — 1528νι. ἐ εἰς ὅ. νὰ πρέπει φίλος V. — 1529. ὅ δὲ εἰς εὐκόλον ὁ φίλος et rien de plus L. ὅ δὲ εἰς εὐκόλιαν τ σ ἐ φ V. — 1530. τὸ εὐκόλον L. — 1532. τῶρα καλὰ τὸ γινώρισε τῶρα βεβαιῶνέσαι τ V. — 1533. ὅχ τ κ. V. — 1534. τ Πλάτζια Φ β τελείως διορῶσω V. — 1534. γὰρ νὰ συντύχῃς Φλώριε μετ' αὐτὴν τὴν ἀρεῖαν V. — 1535. κατεξέται καὶ μεριμνᾷ V. π ν. τ κ manquent L. — 1536. γὰρ νὰ μετῴρῃ ὁ Φλώριος τὴν κόρην νὰ συντύχῃ V. — 1537. ἀρχίζουσι manque L; le vers manque V. — 1539. κ π ἐκινδύνει ἀρχὴν ὁ λ τ L. — 1542. κ ν δ ἀπὸ καρδίας τὴν οἶον τοῦ ἔχασεν V. — 1543. ἀπο... ἄκου τ τὸν λ V. — 1544. τ εἰς ὁ λογισμὸς τὸν μ L. Φλώριε τί δειλοσκοπᾷ καὶ τί δειλιάζῃ ἔχεις V. δουλίαν L. — 1545. ἐ τ. σ καὶ οὐ πλην ἐγὼ νὰ σε τὴν μάτω V. — 1546. ὅρῃ V. —

- ἔρχεται ὁ Μᾶς, ἐσιμασται τὸ πάσχα τῶν ἀνδρῶν
καὶ ἡσχόλη τῶν καρβιλιариῶν καὶ ἐπλάτυναν τὰ ρόδα
οἱ γῆς ρόδα γεμίζουσιν καὶ οἱ τεθιαδὲς ἄνθη
1550 καὶ τὰ λαγκάδια λουλούδα καταλεπτιῶς τὰ τάπητα,
ὅλα τλουτολουδιζουσιν, κοσμιζουσιν τὰ ἄνθη.
ἂν ἐλὶ καὶ φέρει σιγισμα | τοῦ τὰ καταγυρεῖσαι f 155 v
τῆς χώρας τὰ τριγυράθεν, τὰ ρόδα τὰ συλάξαι.
καὶ τὰν εὐαῖδες, εὐοσμον ἄνθος καὶ τὰν γλαίζον
1555 κρίνω διὰ παραδιαβασμον, δι' ἀνισασμὸν καρδίας,
εἰς ἀμυρᾶν τοῦ μεγιστον ὅλα τὰ τὰ ἐκπέμφω
μεσα εἰς καλὰδια ἐρωτικά, τοδοερωτοπλεμενα.
καὶ ἐκ τοῦ καθεῖνα ἄνθημα, καὶ ἐκ τοῦ καθεῖνα ρόδα
ὅτι κελεύει ἐρωτικά τὰ τερη διὰ φίλια,
1560 καὶ ὅλα τὰ ἀπομείνοντα τὰ τέψη τὲς φουδούλες,
καταλεπτιῶς τῆς καθεμιᾶς ὡς ἓναι κατ' ἀξία.
ἦλθε, ἡ ἡμέρα, ἔσωσεν τὸ πάσχα τῶν ἀνδρῶν f 156 r
καὶ τὰ ἄνθη ἐσυλάξασιν, τὰ ρόδα ὅπόθεν ἦσαν
ἔσω εἰς κοφίνια βάλλουσιν τὰ ρόδα τῶν ἀνδρῶν
1565 βάρητοι τὰ σηκώνουσιν, τὸν ἀμυρᾶν τὰ τᾶσιν
καὶ εἰς ἓν κοφίνιον ἔσωσαν τὸν Φλώριον τεβάζει
καὶ βάνει ρόδα ἐπάνωθεν, σκετάζει τοῦ καθόλου.
δῆθεν ὅτι τὰ φαίνεται ὅτι ἄνθη ἓναι, γεμάτων
καὶ ἐκεῖνος ἔσω ἐκάθετον τὰ τὸν σκετάζου τὰ ἄνθη,
1570 τὰ μελετᾷ ἡ καρδία σου τὴν ἐκεδραν μὴ σφάλῃ,
μὴ σφάλῃ τὸ μηχανήμαν καὶ εἰς κίνδυνον ἐκτέσῃ
καὶ σερηθῇ | καὶ τὴν ξαῖον, χάσῃ καὶ τὴν φουδούλα. f 156 v
συνάζονται οἱ ἄρχοντες καὶ πάντες μεγιστάνοι,
καθεύεται ὁ ἀμυρᾶς εἰς θρόνον ἐπιηρμένον
1575 φέρουν τὰ ἄνθη τὰ τερτιὰ καὶ θέτουν τὰ ἐμπρός σου

1547. καιρὸς ἐγγίξει τοῦ Μαΐου καὶ συγκοιταίνει το πάσχα V. — 1548. le second και manque V. — 1549. τὴν γῆν φ γ καὶ λουλούδα τὰ πάντα V. — 1550. manque V. — 1551. ὁ φουτολουλουδιζουσιν. γεμίζουσιν τ. ἂ V. — 1552. κατ' ἐν χρόνῳ συλητεῖον τὰ ἄνθη. ἂ συλάξου V. — 1553. μαζωνου τὰ ἀπὸ ταυτοῦ. τον ἀμυρᾶν τὰ φέρουν V. — 1554. ἀνθη L. manque V. — 1555—1559 se lisent ainsi dans V: ἀποτι κρίνων. ρόδων τε καὶ τριανταφυλλάκια ὅλα τὰ στέλλει ὁ ἀμυρᾶς τῆς εὐγενεῖς ἐκεῖνας | τὰ ἄνθη γὰρ συνάζουσιν. βάνου τὰ στα κοφίνια τὸν ἀμυρᾶν τὰ φέρουσιν καὶ βάνου τὰ ἐμπρός του κα ἐκ το καθεῖν κοφίνιον κα ἐκ το καθεῖνα ρόδον | ὅτι οἱ χρειαστῇ ὁ ἀμυρᾶς ν π. ὁ φ — 1559. ὁ κ ἐ τοδοερωτοπλεμενα ν π. ὁ. φ L. — 1560. κ ὁ. ὅσα πομείνουσιν ν. τέμψῃ τῆς γυλιῆκας V. κ ἐ τ ἐλαπομείοντα... την φουδούλα L. — 1561. κατὰ λεπτόν, τ κ ὦ τρεττει κα. αρμοζει V. — 1562. ἐσιμασται τ π. καὶ ἡσχόλη V. — 1563. καὶ manque. ἐσυνάχθησαν τ φ ὅθεν ἦσαν V. ὅπόθεν L. — 1564. manque V. — 1565. βάλει V. — 1566. ἐμπτηκεν ὁ Φλώριος ἀπεσω V. — 1567. ἀπάνω του V. — 1568. τάχατε ὁ ν φ ὁ κ ἔν γ V. — 1569. μετ ἐκάθετον σκετάζου το τ α V. — 1570. ἂ εὐρα L. — 1571. στὸν θάλατον ἐμπτην V. — 1573. συλάσσεται L. συνάξου τοι οἱ ἂ καὶ οἱ πάντων μ. V. — 1574. ἐ μουσειαμένο V. — 1575. παίρνουν τὰ ρόδα π. τ V. —

- ἀπλώνει, παίρνει ἀπὸ ταντοῦ μοῖραν ἐκ τὸ καθένα
καὶ ὅπου τὸ χέριν ἤπλωσεν νὰ πιάσῃ ἀπὸ τὰ ρόδα —
ὅπου ἔσωθεν ἐκάθετον ὁ Φλώριος χωσμένος
ἐκ τούτων εἶχεν θέλημαν νὰ πάρῃ ἐκ τὰ ἄνθη —
1580 ὅτι τὰ χέρια ἤγγισαν ἔς τοῦ ἀγόρου τὸ κεφάλιν.
καὶ πόσον τρόμον ἔλαβεν καὶ φόβον ἡ ψυχὴ του,
ὅμως οἶκ ἐκατέμαθεν | ὁ ἀμηνᾶς τὸν δόλον f 157 r°.
κελεύει ἐπαίρνουν ἀπομπρὸς τὰ ἄνθη διασυντόμου,
τῆς Πλάτζια Φλώρες ὄρισεν ὅλα νὰ τῆς τὰ πέφουν
1585 ὥσῃν καὶ πόθον εἰς αὐτὴν εἶχεν ἀπὸ καρδίας.
Φέρνουν συντόμως, Φέρνουσιν τὰ ρόδα πρὸς τὸν πύργον,
σέρνουν ἐπάνω οἱ βάργες τῆς ἀπὲ τὸ παραθύριν,
καὶ μιά τῆς βάργια ἐστέκετον, Κορίτζια τὸ ὄνομά τῆς,
ἔτοιμη τοῦ νὰ στέκεται τὰ ρόδα νὰ ἰσεβάζουν,
1590 τὰ ρόδα τὰ μυριστικά, τὲς μυρωδιὲς ἐκεῖνες.
καὶ ὁ Φλώριος ἐκείτετον ἀπέσω στὸ κοφίνιν
καὶ ἐσύρναν τον οἱ βάργες τῆς | ἀπὲ τὸ παραθύριν f 157 v°.
ἐνόμιζεν ὁ Φλώριος ὅτι ἔναι ἡ ποδηγὴ του
καὶ ἐσήκωσεν ἀκρόμικρον, τὸ πρόσωπον δεικνύει,
1595 τὴν κεφαλὴν ὀλόξαθι χρυσοκεκαλυμμένη.
βλέπει, φοβεῖται ἡ βάργια τῆς, στριγγίζει ἀπὸ καρδίας,
φανάζει ἡ κόρη, ἐννοιώσασιν καὶ ἄλλες οἱ βαγίτζες
τρέχουν νὰ ἰδοῦν τὴν ταραχὴν, γυρεύουσιν νὰ μάθουν

1576. μέρος ἐκ τὰ καλλίτζια V. — 1577. καὶ ὅταν τ χ του ἤπλωσεν V. — 1578. ο φ. ἀπέσω V. — 1579. ἀπ κεῖνον... πιάσῃ ἀπὸ τ ρόδα V. — 1579u. ὅταν ἤπλωσεν ὁ ἀμηνᾶς ἢ πιάσῃ ἀπὸ τὰ ρόδα V manque L. — 1580. ἐγγίσασιν, τ. χ του εἰς τὴν κορφήν του ἀπάνω V. — 1580 u. b. c., ἐκεῖνον τοῦ χρυσόσκουλου, τοῦ χρυσομηλιγκάτου | ὅπου ἔσαν τὰ μαλλίτζια του ὥσῃν το δακτυλίδιον | ὅπου ἔσαν καὶ αὐτίστικος τῆς κόρης Πλάτζια Φλώρες manque L. — 1581. κ π φόβον ἔβαλεν καὶ τρώμαζεν ἡ ψ. τ V. — 1581u. νὰ μὴν τὸν μάτῃ ὁ ἀμηνᾶς καὶ τὴν ζώῃν του χάσῃ V. manque L. — 1583. ἐρίζει καὶ ἐπῆραν τας ἱγῆας ἀπομπρὸς του V. — 1584. τὴν Πλάτζια Φλώρας ὁ ὅ νὰ τὰ ἐτάρουν V. — 1585. τοσούδε π. εἰς V. — 1586u — 1586u manque L. 1587u ὅπου ἀπόστον ἐκάθετον κόρη ἡ Πλάτζια Φλώρα | 1586b ἐκεῖνη ἡ περδικοπλούμιστος. ἡ λιγυωτὴ κουρτέττα | 1586u ὅπου ἐγέμαν τὰ μαλλιά κατὰ σκουλὶ τὸν πόθον 1586d ἐκράτειε καὶ τοῖς ἐρώτας τριγύρου στήν ποδιά τῆς | 1586u καὶ ὅταν ἐσηκώνετον δαμί, νὰ περπατήσῃ | 1586f ἤπαιρνε ἀνεμοὶ ἡ ποδιά τῆς, ἐρώτες κοιλαδοῦσαν | 1586u καὶ ἐπαρηγορούσασιν τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρα | 1586h „τί ἔχεις κόρη μου ξανθὴ καὶ εἶσαι παυλιμμένη; 1586i τί ἔχεις τὸ σχῆμα σοβαρον, εἶσαι ἀγριωμένη, 1586h χαίρου, ξανθὴ, τὴν νεότη σου χαίρου, μὴδὲν λυπᾶσαι | 1586i ὅτι ἤλθεν ὁ νεώτερος καὶ τὸν πολλὰ τὸν ζήτασιν“ | 1576u λοιπὸν στὰ περιλούλουδα ἄς τρέψωμεν τὸν λόγον | 1586u φέρνουν ἀποστειλάμενα τὰ ρόδα εἰς τὸν πύργον — 1587. καὶ σύρουν τα οἱ β. ἀπὸ τ. π V. — 1588. κ. μ κοπέλα ἡ Μπεχλά V. — 1589. ἢ ἢ ἐστέκεται τ ρ νὰ νεβάζῃ V. — 1591. ἐκάθετον μέσα εἰς V. — 1592. ἐσύρναν τ... ἀπὸ V. — 1593. ἐφάνη γοῦν τὸν Φλώριος, ὁ ἐν Πλάτζια Φλώρα V. — 1594. σηκώνει τὸ κεφάλι του τ. π του ἐφάνη V. — 1595. ἡ κεφαλὴ του ὀλοξαιτός κατὰ τὸ χρυσάφι V. — 1595u. ἦσαν καὶ τὰ μαλλίτζια του Ἀρβεκαλοῖμ τῆς τρέχῃ V. manque L. — 1595b. λιθαρωτός, πανέμιστος, ἀτίμητος, ὠραίος V. manque L. — 1596. βλέπει καὶ ἐξεστῆκεν βάργια ἀπὸ τὸ παραθύριν V. — 1597. ἐστρίγγισεν ἀπὸ καρδίας φανάζει ὡς ἐοῦνάτος V. — 1598. τ οἱ ἄλλες σύντομα φατοῦ, οἱ κ. μ. V. —

- ἡτί τὴν μορφήν ἡλλοίωσας, τί ἐσιρήγησας, εἰπέ μοι;"
- 1600 Κορίνθια ἦτοι φρόνη, φρόνιμα ἀπηλογᾶται
 χάρις καὶ κρύβει τὸ ἀληθές, μηχάνημα εὗρίσκει
 λέγει, "πουλὴν ἐπειασεν Ἀφιδία | ἐκ τῆς ῥόδου" f 158 r.
 κρεῖ μὲ σιὸ σ' ἦτος, δειλιά, σιρήγηζέ με μὴ με φυγῇ.
 Φύγει καὶ ὁ νοῦς μου, ἡμιδαλὴς ἐτόμανα αὐτίκα
- 1605 καὶ τὸ πουλὴν ἐπέτασεν, ἔφυγεν ἀπ' ἐμεῖα.
 ἡ βάρια δὲ ἐκ τῆς μορφῆς ἐγ' ὥρισε τὸν κεῖ, ὅτι
 εἶναι ὁ πολυτέστιμος κόρη τῆς Πλάτσια Φλώρας
 πρωτοτέρα γὰρ ἔλεγεν ἡ κόρη τῆς βαρύντες
 ἡ χαρίζεται, οἱ βάριας μοι, τί εἶναι τὸ σᾶς λεγῇ
- 1610 Φλώριος εἶν' ὁ πόθος μου καὶ ἡ ἀσχηχισίς μου,
 Φλώριος εἶν' ἡ ἀγάπη μου καὶ ἡ παρηγοριά μου,
 Φλώριος εἶν' ἡ "ρᾶσις μου καὶ ὁ ἀναστασμός μου,
 Φλώριος εἶν' ὅπου ἔπαθα δι' ἐκεῖνον καὶ ταδάνα." f 158 v.
 ὅμως ὡς ἐκατέμαθον τὸ ἀληθές ἡ κόρη,
- 1615 ἤρχει συτόμως, ἐδράξεν, καὶ παρεκίδε τὸν φίλον
 πίπτει καὶ λέγει, ἀποσιμά, τῆς κόρης Πλάτσια Φλώρας
 ἡμάδε, κυρά, καὶ γάρισσε μὴ μοῦ τὸ ἀπιστήσης
 ἦλθεν ἐδῶ, ἐτεσάσθηκεν ὁ πολυτέστιμός σου,
 ὁ πόθος τὸν ἀπὸ καρδιάς εἶχες εἰς τὴν ψυχὴν σου
- 1620 ἐδῶ ναι, τὰ τοῦ, ἔπαρ' αὐτοῦ, φθάσε διασυτόμως.
 στήκεται ἡ κόρη, σύντομα οὕτως ἀπηλογεῖται
 ἡτί λόγια λέγεις πρὸς ἐμεῖ, ὡς ἀνους συντοχαιεῖς
 καὶ τί τικραίσεις τὴν ἐμὴν καρδίαν τιτικραμένην f 159 r
 καὶ τί φλογίζεις τὴν ἐμὴν ψυχὴν πεφλογισμένην
- 1625 ἐκεῖνον τὸν ἐγὼ ποθῶ ἐδῶ σιμὰ οὐδὲν εἶναι,
 μακριὰ εἶναι ἀπὲς τὴν χώραν μας, εἰς ἄλλου τόπου εἶναι,
 ἀλλὰ οὐδὲ ἀετὸς οὐδὲ πουλὴν νὰ ἔλθῃ νὰ τευάξῃ,

1600. καὶ ἡ Μπεχὴλ ὡς φρονιμὴ τέτοια συντοχαίνει V. — 1601. manque V. — 1602
 τουλίτζι, ἡλθὲν κέκαττεν στὴν κεφαλὴν μου ἀτάκου V. — 1603 et 1604 sont remplacés dans
 V par καὶ ἡπλωτα τὰ χέρια μου τάχατε νὰ τισω — 1606. ἡ Μπεχὴλ ἀπὸ τῆς εὐμορφίης
 τὸν νέον ἐγνωρίζει V. — 1607. ὁ αὐτός ὁ π. εἶναι τ. Π. Φλώρας V. — 1608. πρωτότερον γ.
 ἡλεγει ἡ κ. τῆς βαρύντες V. — 1609. ἐξεύρετε βαρύντες μ. V. — 1612. Après και les
 mots ἡ παρηγοριά μου sont raturés L. — 1613, 1614 manquent V. — 1615. τ. ἡ βαρὶα σύντομα
 στὴν ἡλιοσημένην V. — 1616. τὰ συχαρίκια τῆς μορφῆς λέγει τὴν Πλάτσια Φλώρα V. —
 1616u. σκύπτει κρυφὰ καὶ λέγει τὴν τὰ γλυκερὰ μαντάτα V. — 1617. ἡξευρε κυρατζα μου
 μὴδὲν μὲ τ. ἂ V. — 1617u. τοῖς νέον τοῖς καρδιοπονεῖς, τῶρα τὸν πύργον εἶναι V. manque L. —
 1618. ἡ ἰδοὺ ἀτεσάσθηκεν V. — 1619. ὁ π. του... εἶχει V. — 1620. manque V. — 1621.
 ἡ Πλάτσια Φλώρα εὐγενῶς οὕτως τὴν ἀπεκρίθη V. — 1622. καὶ τί με σ. V. — 1623. κ. τ. π.
 τ. κ. ἐμὴς τῆς πικραμένης V. — 1624. κ. τ. φ. τ. καρδίαν τὴν καταφλογισμένην V. — 1625.
 ποθῶ ἐγὼ ἐδῶ κοντὰ οὐκ εἶ. V. — 1626. μακριὰ ἀπὸ τοῦς τόπους μας εἰς ἄλλους τόπους εἶ
 V. — 1627. ἀετὸς ἂν ἦτον. κόρη μου, νὰ διώχῃ τοὺς ἀνέμους V. ἂ οὐ ἀτός... ν. πετάξῃ ν.
 ε. L. —

- νὰ φθάσῃ ἔτσι σύντομα κ' ἐδῶ νὰ καταλάβῃ."
 λέγει τῆς· „ρόδα εὐγενές, γλυκοπετοποιημένη,
 1630 ἂν οὐ πιστεύεις, ἔφτασε· δεικνύω σου τὸ τράμαν,
 ὅτι καὶ σὺ παρόμοιος εἶσαι τοῦ νεατέρου,
 ὅτι ἀκμὴν ἀραιότερον οὐκ οἶδα γεννημένον
 εἰς εἶδος, εἰς τὴν θεωρίαν, εἰς ἡλικίαν, εἰς πάντα." f 159 v°.
- ἀκούει ταῦτα ἡ λυγερή, κλαίει καὶ ἀναστενάζει,
 1635 κινᾷ νὰ πᾶ νὰ τὸν ἰδῇ, βλέπει, κατεγνωρίζει
 γνωρίζει τὴν ἀγάπην τῆς καὶ τὴν ἀσכולήσιν τῆς·
 τίπτει εἰς τὴν γῆν, λιθοθυμᾷ καὶ πάλιν μεταφέρει
 δράτσει, περιλαμπάνει τὸν καὶ κείνος τὸ κοράσιον.
 λέγει του· „καλῶς ἐπέσωσες" καὶ αὐτὸς ἀνταπεκρίθη·
 1640 „καλῶς ἤδρα τὴν λυγερήν, τὴν γλυκοπαπνοτοχή μου."
 πόση χαρὰ καὶ ἀσכולήσις καὶ πόσος πόθος τρώσῃς
 νὰ γίνετον ἀνάμεσα τῶν δυὸ γλυκοτοδοιούτων...
 καὶ γὰρ τὰ ρόδα εὐγενά, τὰ δροσομυρισμένα...
 εἰς ἓν κλινάρι ἔμυστον | ὁποῦ ποθοῦντας πρέτει f 160 r°.
- 1645 παραδιαβάζουν, χαίρουνται, σφικταπεριλαμπάνουν,
 γλυκοφιλοῦν ἐνῆδονα, ἀλλήλως ἀσχολοῦνται.
 ὁ ἀμυρᾶς δὲ τὸ σιβὰν τελείως μὴ καίχων,
 προσιάττει μετὰ ὀρισμοῦ, μὴνᾷ πρὸς τὸ κοράσιον,
 νὰ τᾶ πρὸς τὸ παλάσιον νὰ ἰδῇ νὰ τὴν συλλάβῃ,
 1650 νὰ εἰπῇ τάχα ὑπόθεσεις καὶ ἀφήγησιν μετ' αὐτοῦ.

1628. οὐκ ἦλθεν ἐπὶ, σ. ε., κ. V. — 1628u. ταχὺ ἀνταπεκρίθηκεν καὶ λαβὴν το κορίτζι. V. manque L. — 1628u. ἐποῦ τὸν καὶ μυστηριώδη τῆς κόρης Πλατζία Φλωρίας V. manque L. — 1628u. ἔλα μ' ἐμεῖ, κοράτζα μου, κέγω νὰ σέ τον δείξω V. manque L. — 1629. ὦ ρόδον πανεξίρετον, γλυκοπετοποιημένον V. — 1630. ἀκοῦδα μου, κοράτζα μου κ' ἐγω με σε του δείξω V. — 1631. ὅτι καὶ σὺ, ἀφαιτρα μου, ἐκείνου ἐμοῦλξεις V. — 1632. κλαίει, ἀναστένει en son charge L. οὐκ οἶδα στήν ἐτήγειον ἐμορφῶν τὰς τούτου V. — 1633. manque V. — 1634. κ. κ. οὐ τολμέει V. — 1635. β. κ' ἐγνώρισε του V. — 1635u. ἐγνωρίσει ἡ εὐγενὴς του παντοτοχῆς τῆς V. manque L. — 1636. ἀσכולήσιν V. — 1637. εὐθὺς τῆς ὥρας ἔπεσε, στήν γῆν ἐξελθούμένη V. — 1637u. φέρουν νερόν ροδοστακμῶν, βουτίζου τὴν τὴν κόρην V. manque L. — 1638. τρεχεῖ, ὁ Φλωριος σύντομα ἐπεριλαμπάσει, τὴν V. — 1638u. b. c. d. ἐπιγέφυκε καὶ αὐτὸς, ἔπεσε μετ' τὴν κόρην, βουτίζου συνηφέρου τοὺς μετ' ὅλην ἐπουλήσιν, ἀφ' οὗτος ἐπὶ στήν ἡμῶν ἀλλήλως ἀσχολοῦνται | περιλαμπάνει τοὺς γλυκοὺς ἐκείνος το κοράσιον V. manquent L. — 1639. manque V. — 1640u. b. c. d. καλῶς ἤλθες, ἀνδέρτη μου καλῶς, γὰρ κινᾷ μου ἀγάπην, τὴν ἡμεῖς νὰ εἴχαμεν καὶ ἡμαρτεν οἱ δύο | ἐκεῖ εἰς τὴν πατρίδα μας καὶ εἰς τὴν γονική μας V. manquent L. — 1641. 1642. manquent V. — 1643. τὰ ρόδα τὰ εὐγενικά τ' ὄν. V. c. εἰσε ἐς L. — 1644. ἐ χρυσὸν ζωγραφισμένον V. — 1645. τ' ἡ σφικταπεριλαμπάνου V. — 1645u. ὥστε κισσὸς εἰς τὸ δένδρον οὕτως περιελαμπάκει V. manque L. — 1646. ἀλλήλως V. — 1646u. ἐκεῖ γὰρ τὴν ἐγνώρισε ὁ Φλωριος τὴν κόρην V. manque L. — 1646u. καὶ μετὰ τοῦτον τοῦ πολλοῦ ἐπλήρωσαν τὸν ἔρω V. manque L. — 1647. καὶ το σιμᾶν ὁ ἀμυρᾶς ποσῶς οἶδον ἤξεύρει V. — 1648. τ. μ. ὀρισμοὶ μαλεῖ V. — Au bon de 1649 et 1650 En les 4 vers suivants 1649u. b. c. d. : κα τᾶ νὰ δῇ καὶ το νερόν ἂν εἶναι βουρκαμμένον | ἐποῦ ἔχει τὴν ἐνέργειαν καὶ χύνει ἀπο τοῦ πύργου | βλέπει τοῦτον ἀγνωρίστο τὴν τοῦ νεροῦ τὴν θεαν βλάει καλὴν ἐρώτισην ἀπάνω εἰς τοῦ πύργου — 1650. κα τῆς εἰπῇ τ' ὑποθέσεις L. ---

- Κορίτζια ἐπεκρίθηκεν, λέγει τῶν μηνυτῶν
 „ὕπ᾿ αὐτῇ εἶπετ' τὸν ἀμυρᾶν ὅτι ἄρρωστίᾳ ἐσυνέβη
 τῆς κόρης καὶ ἀναταύεται ἀδύνατα στὴν κλίνην,
 καὶ τέτοια ἀνάγκη δυνατὴ πειράζει τὸ κοράσιον,
 1655 ὅτι οὐκ ἀναταύεται νύκταν οὐδὲ ἡμέραν.” f 160 v.
 ὑπ᾿ αὐτοῖς οἱ τεμπέμενοι, τὸν ἀμυρᾶν ἠλέησαν
 ὅσα ἡ Κορίτζια ἔφθεγγεν αὐτίκα πρὸς ἐκείνους.
 ἀκούσας ταῦτα ὁ ἀμυρᾶς θλίβεται τὴν καρδίαν
 θέλει ἀπατῶν τοῦ νὰ ὑπᾶ νὰ ἴδῃ τὸ κοράσιον,
 1660 νὰ δώσῃ παρηγόρημα τάχα ὡς πρὸς ἐκείνην
 καβαλλικέσσι, ἐκίνησεν, ὑπάγει πρὸς ἐκείνην,
 δίδει κλειδιά κ' ἐλοίξασιν, ἀνέβηκεν ἅπαντα
 εἰς ἓν θρόνον ἐκάθισεν, θέλει νὰ ἴδῃ τὴν κόρην
 καὶ ἡ κόρη ἀντάμα ἐκείνητον μετὰ καὶ τοῦ Φλωρίου,
 1665 περιτλεμένη ἐρωτικά, καθὼς εἶχεν τὸ δίκαιον,
 ὑπὸν γλυκύν, γλυκύτατον ἐντάμα νὰ κοιμοῦνται
 εἰς κλίνην χρυσοστόλιστον πολλὰ εὐχολογώμενη.
 τὸ ἰδεῖ τὴν κόρην ὁ ἀμυρᾶς μετὰ τοῦ νεωτέρου, f 161 r.
 τινεῖ, στενάζει, θλίβεται, τρώγεται τὴν καρδίαν.
 1670 σῦρει σταθίον, ἐξημυωσεν καθάριον ὡς τὸν ἥλιον,
 κόπτεται ὡς τὴν φλόγα, δίσιμον, χρυσοκοσμημένον
 ἠθέλησεν ὁμοῦ τοὺς δύο ἐκ τῆς ξαῖς χαρίσαι
 ὅπως δὲ τάλιν ἐν καρδίᾳ φεῖδεται τῆς μαλίας
 καὶ οὐδὲν σαλευεῖ καὶ ποσῶς κανένας ἐκ τοὺς δύο.
 1675 καθὼς εἶναι ἡ συνήθεια πάντα στοὺς ἀμυράδες
 αἰοῖ τῶν τὴν ἐκδίκησιν ποιεῖ νὰ μὴ τὴν τοῖστων,
 ἀμυρᾶ νὰ κρίνῃ ἡ κρίσις τοὺς τὸ δίκαιον νὰ εἶναι,
 ὀρίζει καὶ σφαλίζουσιν τοὺς ἄλλοι εἰς τὸν πυρρὸν μετα
 μιστεῖται πάλιν, σφάλλεται ὅπου ἦσαν τὸ ταλάνιον.
 1680 κάθεται, συμβουλευεται μετὰ τοὺς ἄρχοντας τοῦ.

1651. κορίτζια ἐπεκρίθηκεν V. — 1652 ὁ εἰπὼν... ὁ εἰς ἀ V. σῦρει καὶ πρὸς τὸν ἀμυρᾶν
 οἱ αὐτοὶ τῶν Πλάτσια Φλώρια V. — 1653. ἀπένεικεν τὴν ἐπέβηκεν καὶ κατετάθη τ κ V. — 1654.
 τοιοῦτῃ ἀ δυνατὴ πειράζει τ κ V. — 1656. ὑπάγει καὶ ἀναφέρει τοῦ καθὼς ἐλάμβανεν λόγον
 V. — 1657. τὸν ἀμυρᾶν τα τήγειραι τα εἶπε, το κορίτζ. V. ἐκείνη. I. — 1658. ηκούσεν
 τ ἀ τ κ V. — 1659. ἐ ἄλλοι τ κ κα ὑπᾶν κα ἴδῃ τῶν Πλάτσια Φλώρια I. — 1660. ὁ
 καὶ παρηγορία τάχα τὸ κοράσιον V. — 1661. εἰς τοῦ τῶν V. — 1662. ὁ κα ὁ εἰσάγει.
 ἐπεβήκεν ἀπέτω V. — 1663. καὶ εἰς τ δ. I. — 1664. Le premier και manqua I. — 1665.
 τ δυνατὴ μ ἀγᾶτη γλυκύτατη V. — 1666. οὐκ ἐκοιμοῦνται V. — 1667. χαίρει V.
 1668. τὸ νὰ ἴδῃ ὁ ἀ V. — 1668a. τὸ πᾶς οἱ δύο ἐκείνουσαν οὐκ εἰς τ κ κλίνην V. manqua
 I. — 1669, 1670. ἐξημυωσεν. I. — 1671. ὡς φλόγα ὁ χρυσοκοσμημένον V. — 1672. ἐθέλησε
 ὁμοῦ τὰς δύο νὰ ἀποκαταστήσιν V. — 1673. τ ἐκ καρδίας V ἐκ καρδίας I. — 1674. κ. δε.
 ἐσάλευσε ποσῶς κανεῖς ἀπο τοὺς δύο V. — 1675. κ ε σ. ταῦτα τῶν ἀμυράδων V. κ ε. κ.
 ἡ σ I. — 1676. αἰοῖ τοὺς V. — 1677. εἰ μὴ... εἶναι V. — 1678. ὀρίζει καὶ κλειδώνει.
 τ ἀπέτω εἰς τ τ V. — 1679. ἐδιώκον εἰς το στίβον τοῦ εἰς τ κ ταλάνιον τοῦ V. — 1680.
 μνηστὴς πρὸς ὅλους ἄρχοντας κ' εἰς τὴν βουλὴν ἐκάστην V. —

- „τίς ἀπ' ἐσᾶς τοὺς ἄρχοντας ἐμεῖς νὰ συμβουλευέσῃ, f 161 v".
 ὅτι ἡδὲα γῆν παράξενον κόρην γῆν Πλάτζια Φλώρε
 ἔνδον τοῦ πυργου, ἐκείντοις ἀπάνω σὶδ κλινάριον
 μὲ ἄγουρον παλεξαίρειτον, ξένον ἀπ' ἄλλην χώραν,
 1685 περιπλεμένη ἐρωτικὰ μὲ ἀσχόλησιν μεγάλην
 καὶ γῆν ἐμὴν ἀσχόλησιν ἐταξεν ὡς ἀράχνην,
 ὅπου τελευτᾷς ἐνόμιζα ἐμὴν κυρίαν νὰ ποίσω.
 καὶ ἐκεῖν ἐκατεφρόνησεν, ἔτοικεν τέτοιον πρᾶγμα
 γι' ὃ λοιπὸν ὀρίζετε νὰ ποίσωμεν εἰς αὐτὴν;"
 1690 εἰς καρβαλλάρης ἵσταται ὀρθὸς ὅς τοὺς πόδας, λέγει,
 λέγει πρὸς πάντας εὐτολμαῖ „ἄρχοντες, μεσιτάται,
 ἐμεῖς μεγάλη εὐτολμιὰ μὲ φαίνεται κατὸλου
 καὶ ἀλαζυνεῖα καὶ μηχανεῖα καὶ πλήρης γέμων δόλου,
 καὶ οὐκ ἂν ποσᾶς ἐκδέχομαι ὅτι νὰ γὼ ὑπομένῃ
 1695 ἡ ἡμετέρα δυναστεία | γὼ πρᾶγμα γὼ τοιοῦτον f 162 r
 ὅτι ἐκεῖνος εἰς ἡμᾶς ἤλθεν μὲ τέτοιον θράσος
 λοιπὸν ἂς λάβῃ θάλασσον ὁ πράξας τὰ τοιαῦτα
 γῆν γόλμην, γῆν ἐπιβουλιάν, γῆν ἀφοβιάν, γῆν ὕβρις
 οὕτως λοιπὸν ἐδράξασι οἱ πάντες ὑπηρέται,
 1700 δένουσι χεῖρας ὀπισθεν βιαίως καὶ τῶν δυο
 εἰς ἀμφοτέρω τοὺς φέρουσι ἐπτάμα ὡς καϊαδικούς
 ἐμπρὸς εἰς γὼ παλάτιον γυμνοὺς μέσα σὶδ φόρον
 μέσα σὶδ φόρον σὺνάξιν ἐγίνετο γὰν πάντως,
 ὅπου γῆν κρίσιν καὶ τῶν δυο ὁ ἀμφοτέρω δικάζει.
 1705 δικάζει, ἐκατεδίκασεν τυρὶ τυρτοληθῆναι.
 ἀκούει ταῦτα ἡ λυγερή, ὀλιγωρᾷ καὶ πίπτει,
 πάλιν συφέρνει, ἐγέρνεται, κλαίει καὶ ἀνασιναῖζει,
 λέγει „κακὰ ἐτεσώθηκες, πρὸς Φλώριον ἡ κόρη,
 καὶ διὰ σὲν ὀλιγωρᾷ, πονᾷ, διχονομοῦμαι,
 1710 ὅτι δι' ἐμεῖς ἐπαίρυσαι | σήμερον νὰποθνήσκῃς" f 162 v".

1681. τ ἀπὸ σῆς τ. ἀ. ἐ βουλήν νὰ δώσῃ V. — 1682. Φλώρε V. — 1683. καὶ ἐκείντοις L. ἀπάνω εἰς τὸν πύργον μου μέτον εἰς τ. κ. V. — 1684. ξ. ἀπο τῆς χ V. — 1685. κατα-
 πλεγμένοι... ἀγάπην γλυκωτάτην V. — 1686. ἐποικεν ὡ ἀ. V. — 1688. ἐ κατεφρόνησεν
 κ' ἐποικεν τ. πρᾶγμα V. — 1689. τ τ λ διακρίνετε V. — 1690. κ' εἰς κ f ὀριμετὰ ἀπλο-
 γεῖσθαι V. 1690a. ἄρχων παλαιάριος καὶ ἐκτός λέγει πρὸς τὸν σουλτάνον V. — 1691. λ. τ.
 π ἄρχοντας ἀ. μ V. λέγει manque. προ L. — 1692. φ εἰς τοῦτο V. — 1693. κ μηχανή
 V. — 1694. ἐκδέχεται ὁ γ τ ὑπομένω V. ὑπομένω L. — 1695. στήν ὑμετέρῃ δυναστείᾳ
 νὰ πρᾶξῃ τὰ τοιαῦτα V. Dans V 1695 précède 1695. — 1696. ὁ καὶ κεῖνος... πρᾶγμα V.
 ἤλθεν εἰς ἡμᾶς μετετοιούτοις ἔ L. — 1697. manque V. — 1698. ἐπιβουλήν V. — 1699.
 ὀρίζουν νὰ τοὺς φέρουσιν ἐμπρὸς εἰς τὸν σουλτάνον V. — 1700. στοὺδαίως τοὺς ἐφέρουσιν ἐξ
 ἄγκων καθεμένους V. — 1701. 1702. manquent V. — 1702. μ σ. φ. manquent L. — 1703.
 καὶ μέσῃ σὺνάξιν πολλὴν ἐγένετο τ π V. — 1705. καὶ κάμνει καὶ ἀποκρίνει καὶ οἱ δυο στο
 πῦρ νὰ σέβον V. — 1705a. νὰ κάλουσιν τὸν Φλώριον μετὰ τῆς Πλάτζια Φλώρε V. manque
 L. — 1706. ὀλιγορᾷ V. — 1707. π συμφέρει ἐ κ καὶ ἀ V. — 1708. ἀτεσώθηκες Φλώρε
 μετ' ἐμένω V. — 1710. ὁ διὰ μὲ. σὲ παίρυσιν V. —

- 1710^u ἔδε ἀνομιὰ καὶ συμφορὰ τῆς ἐλεεινοτάτης.”
 πάλιν αὐτὴν ὁ Φλώριος οὕτως ἀπηλογοῦται
 „ὦ ρόδον πυρροφύλακτον, καστελλοκυκλωμένον,
 τετηρημένον ὡς δι' ἐμέν, ἀδολοφυλαγμένον,
 δι' ἐσεν φοβοῦμαι, δειλιῶ, δι' ἐσεν πονῶ καὶ κλαίω.
- 1715 καὶ ἂν ἐγλυτώσης θάνατον, καλή, γλυκεῖα μου ἀγάπη,
 διὰ τὸν ἐμὸν τὸν θάνατον ἐννοίαν ποσῶς μὴ ἔχης
 ἔχω τὸ δακτυλίδιον μὲ ἀτίμητον λιθάρην
 καὶ κράτει το εἰς τὸ χέρι σου, τίποτεας μὴ φοβᾶται.”
 καὶ ἡ Πλάτζια Φλώρε ἀτόκρυσιν πάλιν πρὸς αὐτὸν λέγει
- 1720 „ἂν ἀποθάνης, ἤξευρε οὐ θέλω νὰ ἐκφύγω
 μόνη μου ἐγὼ τὸν θάνατον, νὰ ζῶ ὡς ἀνυχεστήνη,
 τοῖς χαρὰν οὐ μὴ νὰ ἰδῶ πάντα θλιμμένη νᾶμαι
 πάλιν κάλλια τὸν θάνατον νὰ ὑποδεχτῶ μετὰ σου,
 καὶ κἄν ἂς ἔχω ἀφιέρωσιν ὅτι ἐν τῷ παραδείσῳ
- 1725 ὡς καὶ καδάρια χριστιανῇ θέλω ἀποκαταντήσει
 παρὰ | νὰ ζῶ εἰς μαχαριστὴν ἰῶν μὴ ὁμολογοῦνται F 163^u.
 „ὃ τοῦ Χριστοῦ μου ὄνομα καὶ τὸ τῆς Θεοτοκοῦ.”
 ἀκούει ταῦτα ὁ Φλώριος, σταράσσει τὴν καρδίαν του,
 περιλαμπάει τὴν σφικτὰ, κρατοῦν τὸ δακτυλίδιον,
- 1730 ἔσω εἰς τὴν φλόγα ρίπτονται ὑπὸ τῶν ἐτηρέτων.
 καὶ ἐκεῖ ἐφάνη ἡ ἐέργεια ἡ τοῦ δακτυλιδίου
 φέγγει τὸ πῦρ, ἡσβέννυται, ἀεργον ὑπομένει
 ἡ φλόγα δρόσος δεικνύται ὑπὸ τοῦ Παντοκράτου,
 καὶ σῶσι καὶ ἀκέραιοι στέκονται ἀνυμνοῦντες
- 1735 Θεοὶ τὸν παντοδύναμον καὶ τράσην τῶν ἀπάντων,
 καὶ μεσοὶ τῆς φλογὸς ἐστηρατοῦ ὡς ὁ ἥλιος.
 τὸ ἰδεῖ τὸ πλῆθος ἔκραζον μετὰ Φωνῆς μεγάλης”

1711. ἀπηλογοῦται V. — 1712. ὡς ρόδον L. — 1713. τετηρημένη... ἀδολοφυλαγμένη V.
 ἀδολοφυλαγμένου L. — 1714. διὰ σεν ἴδιον V. — 1715. μὴ νὰ γλυτώσης εἰς κ γ μ' ἂ V. —
 1716. του ἑδικοῦ μου θάνατον ὅταν εἶχω ὅμως V. — 1717. ὅμως εἰ L. εἰ δ μ' ἂ λ V. —
 1718. κράτει τ. εἰς τὰ χέρια σ τίποτεας μ φ V. — 1718^u. ὅταν τὸ δακτυλίδιον μου
 κρατῇς το μετὰ σένα V. manque L. — 1718^u. οὐδὲ νεκροὶ οὐδὲ ἰστικὸν θάνατον μὴ φοβᾶται V. —
 1719. κ. ἡ Π Φλώρε ἐλπιεῖ τὸν Φλώριον ἐλάλει V. — 1719^u. ἐξέστη μου, εὐγενικῶς αὐτέστη
 V. manque L. — 1721. μόνος L. μόνος ἐστὶ τ. εἰς ζ χωρὶς ἐσένα V. — 1722. τ χ νὰ μὴ
 εἰς τὴν θλιμμένην ν μένω V. — 1723. καὶ κάλλιος τ. εἰς ν δώσω μετ' ἐσένα V. ὑποδεχτῶ L. —
 1724. καὶ νὰ ἐλπίζω. νὰ ἐκτρέψω. καὶ νὰ ἐλεημοσύνη V. — 1725. εἰς πίστιν τῶν χριστιανῶν θέλω
 εἰς ἀποθάνω V. — 1726. εἰς ἀσώτια V. — 1727^u. θέλω νὰ λαβῶ θάνατον εἰς τὰ πιστὰ ἐκείνων
 V. — 1728. σταράσσει εἰς τὴν καρδίαν V. — 1729. περιλαμπάει τ σ κρατοῦν τ δ V. — 1730.
 ρίπτου τοὺς μέσθ στην ἰστικὴν ὁ τ ὁ V. — 1731. ἀλλ' ἡ ἐέργεια ἐφάνηκε τὴν τ δ V. —
 1732. ἐσβέστηκεν. ἂ ἀπομένει V. — 1733. εἰς manque L. ἐφάνηκεν ὅτο τοῦ παντοκράτου V. —
 1734. μικροὶ μεγάλοι ἐκρούσαν καὶ ἐταρακχαλοῦσαν V. — 1735. κ μέγαν παντοκράτωρ V. —
 1736. μέσθ στο πῦρ ἐστέκων. ἐστέκωνται ὡς φέγγος V. — 1736^u. εἰς κέρη καὶ
 ο Φλώριος σὺν τὰ λαμπρὰ τὰ ἀπτηρ V. — 1737. τὸ νὰ ἰδῇ L. Dans V ce vers est remplacé par:
 μικροὶ μεγάλοι ἄπαντες τὸν ἀμνηστὴ λαλοῦσιν | ταρακχαλοῦν τότε πολλὰ γὰρ νὰ τοὺς συμπλατῇσθ. —

- ἡσυχάρησε, συμτάθησε, φείσε τῶν ἀναιτίων
καὶ δι' ἐμᾶς ἅς ἔχουσιν ἔλεος σωτηρίας.”
- 1740 καὶ εἰς καβαλλάρης εὐγενής, καλός, πεπληρωμένος
ὅς καὶ πάνα εἰς φρονεσιν καὶ εἶδος...
σιγηκεῖται ὁρθός, δικάζεται, τὸν ἀμνηρᾶν ἐκεῖνος
λέγει τον ὡς με φαίνεται εἰς τὴν συζείδησιν μου
ἔαυ ἐκ ρίζης εὐγενῶν ἐκφυλισμένοι κλάδοι
- 1745 ὁ βασιλεὺς ἡ βιργᾶν ἡ τέκνα μεγιστῶν
καταλειπὼς σαφῆριστοι τόθεν καὶ γίνεσθαι, f 163 v.
καὶ πόθεν ἐγενήθησαν καὶ τοιαυτῆς θρησκείας
ἢ κόρη καὶ τον νεώτερον ἐρώησε τοὺς δυο.”
ἀκούει παῖτα ὁ ἀμνηρᾶς, ἀρέσκει τοῦ το τραγῆμα
- 1750 τῶν το ἀπὸ τῆς κήρυς καὶ ἐβγαλὸν οἱ δεσμομένοι
ὀρίξει, ἴσως ἰὰ δεσμά, στέκου καὶ ἀλαμνοῦσιν
λέγει τον Φλώριος εἰπέ, μὴ κρύψης τὴν ἀλήθειαν
ἐν τῆς θάλαςιν φυγεῖν καὶ τὴν ζωὴν κερδέσης,
εἰπε μοι τὴν ἀλήθειαν, βλέπε μὴ κρύψης λόγον,
- 1755 εἰπε μοι πόθεν καὶ τὸ τίς εἶσαι καὶ ποίας χώρας
καὶ πόθεν καὶ ἦγθες καὶ ἀπὸ τοῦ ἐδῶ εἰς τὸν αὐτόν τοῦτον,
καὶ πόθεν καὶ ἦμτες καὶ ἀπὸ τοῦ ἐδῶ σὶδὸν τυργοῖ τοῦτον.”
ὁ Φλώριος ἀποκρίσκει εὐτολμῶς πρὸς ἐκεῖνον
καὶ κρύβει τὴν ἀλήθειαν, μάτε τὴν ἀπὸ παρὰ
- 1760 ἡ ἐμὴ πατρίδα γεγοῶν ἡ χώρα τῆς Ἰταλίας,
πατρὶς ὁ ἐμὸς ὁ Φίλιππος, ὁ βασιλεὺς ἐπάρχης,
ἡ μὴ ἢ μοι φιλόσοφος ἐπάρχει γὰρ τὴν ἐσχὴν,
ἡ ἐσχὴν τὴν ἐπιόσσοφον ἐβίωσθεν εἰς ἄκρον,
καὶ μετὰ ἐσχῆς τῆς σοφίας μηρὸς τῆς ἐδικῆς μου
- 1765 ἦρθα καὶ ἐπεσώθηκα ἐδῶ ἐς τοῦτον τὴν χώραν f 164 r.

1738, manque V. — 1739, καὶ τὸν τοῦτον καὶ συμτάθησε, ἀπὸ τοῦ α V. — 1740, εἰς καβατῶν
εὐγενέας ἀνδρείας V. — 1741, πλουσιος γὰρ καὶ φρονιμος εὐγενέας μετὰ αλός V. — 1742,
ορθός ἐστὶν ὁ πρῶτος τῶν ἀμνηρᾶν λέγει V. — 1742a, σουλάτῃς ἀπὸ τῆς θαυμαστῆς καὶ
ἀπὸ τῆς βασιλείας V. manque L. — 1743, ἐμᾶς ὡς με φαίνεται σ μ V. — 1743a, αἰτίαν
οὐκ ἔχουσιν οὐ πτασίμους μᾶλλον ὁ θεὸς τὸ δείχνει V. manque L. — 1744, ὅτι ἐκ τῆς L.
ἀπὸ τῆς φαίνεται με καὶ ἀπὸ τῶν πατρίδων V. — 1745, καὶ αἶμα τε βασιλικὸν καὶ ἀπὸ μεγάλων
γένους V. — 1746, καταλειπὼς τοὺς μετῴχους τῶν καὶ πόθεν εἶ V. — 1747, καὶ πᾶσι καὶ
ἀπὸ τοῦ κρατοῦσιν V. — 1749, ἀρέσκει τον σ λόγος V. — 1749a, ἐλεημοσύνην ἔφτασεν στον
νεόν καὶ στην κόρη V. manque L. — 1750, ἐβγν L. ορίξει καὶ τὴν νεωτέρων οἱ δεσμομένοι V. —
1751, ἀκούσιν L. στέκει καὶ ἐρωτᾷ τοὺς V. — 1752, καὶ λέγει πρὸς τον Φλώριος ἄλλο το τι
σὲ λέγω V. — 1752a, εἰπε με τὴν ἀλήθειαν μηδὲν με κρύβης λόγον V. manque L. — 1753,
καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ζῆ V. — 1754, manque V. — 1755, εἰ με τ καὶ ἀπὸ τοῦ καὶ ποίας
χώρας εἶσαι V. — 1756, manque V. — 1757, καὶ τὴν καὶ τὴν ἐπεσώθηκα εἰς σ τ. μέσῃ V. —
1757a, καὶ ποία ἡ πατρίδα σου καὶ ποία τὰ γονικά σου V. — 1759, ἀπὸ V. — 1760,
ἡ manque L. — 1761, τ. ἐμὸς... ὁ ἀμνηρᾶς V. — 1763, τ τ τῆς φιλοσοφίας γινώσκει καὶ
κατέχει V. — 1764, καὶ με τ καὶ σ V. — 1765, ἐ μέτῃ στον τύργον τοῦτον V. —

- διὰ πόθον τῆς παράξενης κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες.
 τῆς εἰμαρμένης τὸ ἄσφατον ἐδίωκει ὁ νοῦς μου
 μὴ χάσω τὴν εἰς γενικὴν κόρην τὴν Πλάτζια Φλώρε·
 καὶ καλλιοτέρα 'ς θάνατον ἠθέλησα νὰ ἐκπέσω
 1770 καὶ εἰς τῷρ βληθῆναι ὀδυνηρὸν καὶ 'ς θάνατον βληθῆναι.
 ὅμως ὁ παντοδύναμος θεὸς ὁ παντοεργέτης
 τὸ τῷρ ἐσβένει, δροσισθὲς τὴν κάμνον δεικνύει·
 ἀκούει ταῦτα ὁ ἀμνηρᾶς, δράσσει ὡς πρὸς ἐκείνους,
 περιλαμπάνει καὶ τοὺς δυὸ μετὰ φιλοστοργίας·
 1775 ὀρίζει καὶ ἐνδυνου τοὺς μετὰ δορυφορίας,
 ἀμὲν δὲ καὶ ἀξιῶναι τοὺς σεβαστοκρατορίας·
 καθίζει τοὺς εἰς θρόνον δὲ τῆς αὐτοκρατορίας,
 ὡς δῆθεν γὰρ καὶ συγγενὲς ἐτήρχεν βασιλεῖας
 διὰ τὸ ἐγνωρῆν ἐδείξεν αὐτῆς τῆς συγγενείας.
 1780 γάμοις τοῖσι βασιλικοῖς, συνάσσει μεγιστανόους,
 δοικᾶντας πάντας ἄρχοντας, | τοὺς καὶ πλουσίους 1781 V.
 ἐκεῖ τοὺς γάμοις ἐκπλήρει ὡς ἔτρεπε, ἀξίως,
 συν τοῦτων δὲ καὶ χάρισμα, χαρίζει ἀφονέραν,
 χρυσάφια καὶ ἀσήμια καὶ λιθομαργαρίτα·
 1785 φέρουσι τὰ μετὰ ταρμυσίαν τῆς κόρης τῆς ἀρχαίας,
 πορεύει εἰς τὰ ἴδια οὐ, διαγερναι εἰς τοὺς γολεῖς οὐ.
 ὁ δὲ ταχὺρ τοῦ ἰδὼν μετὰ καὶ τῆς μητρὸς τοῦ

1766, ταχὺρ οὐ καὶ τ. Φλωρε V. — 1767, τ. ἀρχαίας τ. καὶ ἐδωκεν V. — 1768, μ. καὶ τ. ἐρωτικῆ καὶ λυτῆ, ἀπὸ μετὰ V. — 1770, 'ς μαρτυρῶν V. καὶ ἀλλοῖον ἠθέλησα καὶ χάσω τὴν, ζωὴν μου V. — 1770, manque V. καὶ εἰ V. — 1772, τ. τ. ἐσβένει δροσισθὲς τ. καὶ ὀρίζει V. — Au lieu de 1773 V. a les 6 vers suivants καὶ αὐτοῦ τὰ ἐδεγνῆκεν τίποτας δὲν ἀφίνει | το τ. σταθεῖ ἐκ τὰς ἀρχῆς μετὰ τὴν Πλάτζια Φλώρε καὶ σιμτονεῖ τοῦ ἀμνηρᾶ, ἐξαγορεῖ το τῷρ γὰρ κατηγορεῖ καὶ μεμφοται τατερε τοῦ Φλωρίου | χαρίζει τοὺς τὰ χημάτα τοῦ δώσει εἰς τὴν κόρην | χαρίζει τοὺς καὶ ἀλλ' ἀσήμια, οὐλοῦ αὐτοῦ ἐποίησε — 1774, περιλαμπάνει τοὺς γινούσας γινούσας καταδινεῖ τοὺς V. — 1775, λαμπρὰν στολήν βασιλικὴν φορεῖ καὶ τοὺς δύο V. — 1776, τ. καὶ ὁ τ. σεβαστοκρατορίας V. — 1777, ἐκάζει τοὺς εἰς θρόνον τοῦ τοῦ, καθίζει ἐκεῖ οὐ V. — 1778, δι. αὐτοῦ γ. V. διατ. ὕψις, σ. μετὰ τατρε Φλωρίου V. — 1779, ο. Φλωριος καὶ ο. ἀμνηρᾶς οὐ δύο τα, ἐξεδελεφει V. manque L. — 1779, τοῦ Φλωριου δι. αὐτοῦ ἐγνώριζεν ἐδείξεν τῆς συγγενείας V. δι. αὐτοῦ ἐγνώριζεν, αὐτῆς τ. σ. V. — 1779, ταρμυσίαν ἐμορφῶν ἐτιμῖσεν τοὺς δύο V. manque L. 1779, ἐκεῖ στεφανώθηκασιν ο. Φλωριος εἰς τὴν κόρη V. manque L. — 1779, ο. ἀμνηρᾶς ο. συγγενὲς ἐτίωσεν τὰ στεφανία V. manque L. — 1780, συνάσει V. — 1781, συνάσει, τ. ἀ. ταρμυσίαν καὶ τ. V. — 1782, τοῖσι τοῦ γάμου V. — 1783, μετ' αὐτὰ δὲ χαρίσματα καὶ ἀμωστερεῖς V. — 1784, χρυσὰ ἀσημωμαργαρίτα ταυτήματα δοικᾶτα V. λιθων μαργαρίτων, L. — 1785, manque V. En revanche V. a 8 vers que voici: 1784, καὶ τοῦ Φλωριου τοὺς ἀρχοντας οὐλοῖς δωροφειρε τοὺς — 1784, οὐλοῖς χαρίσματα δώσει, ἐξελυστή μετ' ἄλλα — 1784, καβαλλικνεύει ο. ἀμνηρᾶς μ' οὐλοῖς τοὺς ἀρχοντας τοῦ — 1784, τοῦ Φλωριου, ἐξεβαλεν εἰς συνοδὸν τῆς στατίας — 1784, ἐπέξυσεν ο. ἀμνηρᾶς καὶ ο. Φλωριος ἀπτάμα — 1784, καὶ ἀπεχαριστηθήκασιν ὡς ἔτρεπεν ἀξίως — 1784, καβαλλικνεύει ο. Φλωριος ἐμὲ μὲ τὴν κόρην. — 1784, μὲ οὐλοῖς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ καὶ μὲ τοὺς ἀρχοντας τοῦ — 1786, γορεύει... ὕψις τοῖς γ. τ. V. — 1787, ταῦτα δὲ τ. τ. τ. L. —

- λαμπρὰ τοὺς ὑποδέχονται, ἀξίᾳς μεγάλας κάμνου·
 ἑτέροις γάμοις ἐκτληροῖ βασιλικῆς ἀξίας.
 1790 ἀνάμεσα δὲ τῆς χαρᾶς, τῆς ἡδονῆς ἐκείνης,
 τοῦτου πατὴρ ὁ βασιλεὺς μετὰ καὶ τῆς μητρός του
 βαπτίζονται, χριστιανοὶ γίνονται παραιτίκα,
 καὶ πᾶς λαὸς τῆς χάρας των, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι,
 εἰς πίστιν τὴν καθολικὴν Ῥωμαίων ὀρθοδόξων·
 1795 καὶ ἡ Ῥωμὴ διαλέγει τὸν Ῥωμαίων βασιλέα,
 καὶ ἐβασίλευσε εὐσεβῶς τὴν πρεσβυτέρην Ῥώμην.

τέλος.

1788. ὑποδέχονται V. — 1788u ἐτάμηνον ἡ Στάσια ὕλη τῆς τῆς ἀκαπλίας V. manque L. — 1788b. χαίρουντι καὶ εὐφραίνονται τσοῦτριες καὶ τρουμπέττας V. manque L. — 1789. δευτέρους γ. κάμνουσι βασιλικὰς ἀξίας V. βασιλικὰς ἀ. L. — 1789u. καὶ ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ του χαίρουντι ἀμετρίως V. manque L. — 1793. τ. χ. του V. — 1795. διαλέγεται... βασιλεὺς V. — 1796. καὶ εὐσεβῶς ἐβασίλευσε, χρόνους σαρκάεντε V. — 1796u. τὴν πρεσβυτέρην πολὺν Ῥώμην τε τὴν μεγάλην V. manque L. 1796b. καὶ μετὰ ταῦτα ἐλάττω ἀπέθανεν ὁ νέος V. manque L. — 1796c. καὶ ἡ κορὴ τοῦ αὐτοῦ κειροῦ μετὰ κἄν ἕνα χρόνον V. manque L. — 1796d. ἡ παρηγία καὶ ἡ τιμὴ τὸ κάλλος καὶ τὸ τλοῦτος V. manque L. — 1796e. ἡ δοῦκα καὶ ἡ φρενησις, το μετὰλεῖον, το μέγα V. manque L. — 1796f. ἡ αὐθεντία καὶ ἐπικρσις καὶ ἡ καταδεξοσύνη V. manque L. — 1796g. ὡς πλάστιν οὐνεράματος οὕτως σὲ βλέπει ὁ κόσμος V. manque L. — 1796h. οὐδὲ τοῦ κόσμου τὸ λοιπὸν ἀλλὰ σκιὰ τῆς πότῃς V. manque L. —

OBSERVATIONS.

Vers 24. Le *cantare* nous apprend que 300 cavaliers accompagnaient le baron. J'ai donc corrigé *ἐτήρων*, qui ne donne aucun sens, en *ἐκείνοι*. — Pour *ἀντάμα* (au lieu de *ἀντάμας*) voir v. 115.

Vers 40. *ὅστις* de *L* ne peut se rapporter qu'à saint Jacques : *ὅστις* de *I* n'est pas clair non plus, mais avec beaucoup de bonne volonté on peut le traduire par „ainsi”, „donc”, *λοιπόν*.

Vers 42. Le second hémistiche de ce vers rappelle le commencement de *L*. Peut-être l'original avait-il un vers de plus, dont les mots *καὶ νῦν τεκνοποιήση*, qui ne sont pas ici à leur place, gardent le souvenir.

Vers 52. *Δράσσω* (voir glossaire) est un présent formé sur *ἐδραξα* (voir le *Livre de Jonas* 4, 28, *Byz. Zeitschr.* X (1900, p. 211), qui à son tour remplace *ἀτέδρασα* (forme classique *ἀπεδρα*) de *ἀποδιδράσκω*. Le mot n'a donc rien à faire avec *δράχμα*, de *δράν-ρομαι*, „saisir”.

Vers 70. Le vers est inintelligible : *L* et *I* ont une faute commune. Le *cantare* (str. v.v. 7 et 8) a à ce passage : *davanti a lo re la presentaro*, | *quel presente bello tene caro*. Peut-être faut-il lire *χαρμοδόμενην*, mot forgé par le poète d'après *χαρμοδότης*. Pour l'accent cf. au vers 60 *ὀδυρόμενη*.

Vers 117. Il est probable que l'original avait *χρυσομενέξωος*, *ἐμορφοφασμένον*. L'auteur chérissait les mots composés, cf. 118, 121.

Vers 119. Vers hypermètre dans *L*, inintelligible dans *I*.

Vers 122. *Ἐξείλον τό*, leçon commune aux deux manuscrits, doit se rapporter à *φοῦχον* (v. 117).

Vers 150. Les éditeurs et les critiques ont en vain tâché de corriger la leçon de *I* (voir le tableau à la page 23) : on a proposé *ἄσθι μία*, „floraison”, et *ἄσθιμιον*, „fleur” (artificielle). A l'aide de *L* il nous a été facile de restituer le vers original ; *ἄσθιμοιος* a la même signification que *παρόμοιος* (v.v. 1407, 1631).

Vers 151. Le vers est obscur ; on aimerait expliquer „la beauté de chacun d'eux répondait à leur nom” (*εὐχρησις* ?), mais il faut garder le mot *ἔψιν* de *I*, à cause des vers correspondants du

cantare: e nel lor | viso anno tanto colore | quanto le belle rose era vermiglio (St. 14).

Vers 184. Ἐρεπον pour ἄλλος n'a pas de sens ici; le traducteur n'a pas rendu le vers du *cantare* (St. 16, 8): *e tostante leser lo saltero*.

Vers 192. Le sens de δεδρεγνόμενος m'échappe.

Vers 245. L'italien n'a rien de correspondant à εἷς ἀγάνης τὸ σταδί. Dans le modèle de *L* et de *V* εἷς ἀγάνης était de trop: *L* a laissé de côté ces mots, qui rendent le vers hypermètre; *V*, pour les garder, a changé la phrase. Les vers suivants montrent que *L* est resté plus près du texte original.

Vers 249—252. Ces vers n'ont pas de correspondants en italien. Dans *L* et *V* il manque un vers après 251, à ce qu'il paraît.

Vers 267. On lit dans le *cantare* (st. 23, 4): *e quanto l'occhio mio falla guardare*. *L* (ὥς ἔμεν), vaut donc mieux que *V* (ὥς δι' ἔμεν).

Vers 287. J'ai introduit dans le texte la correction de Mullach (αἰλόμενος); αἰλόμενος (*V*) „joueur de flûte” est sans doute une faute, αἰλίσκος (*L*) pour „courtisan” y ressemble.

Vers 331 et suiv. „Après le départ de son fils (nominatif absolu le roi Philippe communique à la reine son souci de ce qu'il faut faire et décider.”

Vers 394. Le roi fait convoquer tout le peuple *τοῦτο ἰπποκοίτα* *fecit ragunare*, St. 32, 2), il s'adresse (v. 407 et suiv.) aux riches et aux pauvres; il est donc probable que pour εὐχὴ σπες il faudra lire εὐ καὶ κακοί. Pour κακοί dans le sens de ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι, voir p. ex. Jean Moschus, Migne 87 c. p. 2952 D, 2953 A et Krumbacher, *Katharika (Indogerm. Forsch. 1909)*, p. 103.

Vers 401 et suiv. Passage obscur, qui n'a pas de correspondant dans le *cantare*. *V* n'a rien qui vaille; de *L* on ne peut donner qu'une traduction approximative: „sa pensée se débattait je crains que quelque calomniateur ne se soit élevé contre moi, prétendant que j'ai fait quelque chose de mal (ὡς γὰρ pour ὡς γὰρ cf. 357, 358).” Ainsi qu'au vers 406 le discours direct est introduit d'une façon assez abrupte.

Vers 468. σελήνη ἀστροφύτευτα. Cette épithète bizarre est typique pour le langage confus du poète. Probablement il s'est souvenu du beau vers de Manasse (*Chronique* v. 132, ed. de Bonn): καὶ κηπὸν ἀστροφύτευτον τὸν οὐρανὸν ἔποιει; la désinence -α, leçon des deux manuscrits, est due au désir d'exprimer un vocatif (cf. φύτευας, φύτευτα, comme δεσπότης, δεσποτα).

Vers 524. Il faut comprendre καὶ συμπονεῖ καὶ συμτάσχει τὸν; cf. v. 517.

Vers 536. Si la leçon de *L* (ἐξομπλισμένην) est bonne, il faut expliquer: „à broderie seigneuriale” (cf. ἐξόμπλι de ἐξέμπλιον, ἐξομπλιάζω; voir Lambros, *Romans grecs*, glossaire); mais il est bien probable qu'il faut lire ἐξοπλισμένου. Le texte italien n'a rien de correspondant.

Vers 539. Phlorios craint qu'il n'arrive auprès de son amie qu'après la mort de celle-ci.

Vers 561. Les deux mss. ont une faute commune. Ma correction repose sur le sens de ὄφθαλμοι du vers 251, et sur le vers 566, qui paraît répéter la pensée exprimée aux vers 560 et 561.

Vers 571. Au lieu de ζῶ on aimerait lire δέν, mais le passage est obscur; le vers 572 n'a pas de sens (voir *Introduction*, p. 20).

Vers 587. Combinez μὴ καυχώσης ἐκείνης, c'est-à-dire Blanchefleur, τὸ περὶ αὐτῆς βουλῆς.

Vers 596. La leçon ἔνι εὐχῇς οὐκ ἐπιτίσσω το est justifiée par le texte italien: s'io no lo atose (var. aiutasse), direbbe ogn'uomo ch'io non lo amasse. (St. 42, 1). Le poète grec n'a pas réussi à rendre le sens de *direbbe*. Au vers suivant le texte de *I* a un pied de trop; celui de *L*, quoique corrompu, était facile à corriger.

Vers 628. Traduction littérale de l'italien: *della battaglia datemi lo quanto* (st. 16, 2). Le gant étant le symbole du pouvoir féodal, l'expression, qui n'a pas de sens en grec, veut dire: „donne moi la permission de me battre”.

Vers 648. Ἀγριόφθαλμος va mieux avec ἰεὺν ou θρακῶν qu'avec θάλασσα; cependant la combinaison se rencontre ailleurs, par ex.: ὡς θάλασσα ἀγριόφθαλμος, ὡς ἰεὺν βουλκαρέος (*Imberios et Margarona*, v. 156, dans Lambros, *Romans grecs*, p. 248), ὡς θάλασσα φουσκάρειος, καὶ ὡς θάλασσα ἀγριόφθαλμος (*Bélisaire* v. 19, 50 dans Wagner, *Carmina graeca*, p. 305).

Vers 670. Peut-être faut-il lire ἐν κολαρείῃ; ἔτιω est employé pour ἀπορίτω.

Vers 671. L'expression ἀποταεῖ τὰς σκάλας σου n'est pas la mauvaise plaisanterie d'un copiste, car les deux manuscrits sont d'accord et, ce qui est plus grave, on lit dans *Imberios et Margarona* (Lambros, *Romans grecs*, p. 239 et suiv.) au vers 124 ἀποταεῖ ὁ Ἡμπερίος, κρουεῖ τοι εἰς τὸ σιῆθος et au vers 403 ἀποταεῖ σιὰς σκάλας σου, κρουεῖ τοι κολαρέαν. Nous avons ici affaire à un exemple curieux de la confusion entre prépositions dont nous avons parlé ci-dessus (ch. IV, § 93); ἀποταεῖ est pour ἀντιταεῖ. Qu'on compare *Erotokritos* B 1775: τὸν σκάλας ἀντιτάει; B 1894: ἀντιπατοῦν τὸν σκάλας; Δ 1156: τὸν σκάλας ἀντιπάτησε, et la note suivante de M. Xanthudides (à la page 497 de son édition): ἀντιπατῶ

ὥς καὶ σήμερον, πατῶ στερεῶς... Ἰδίως λέγεται ἐπὶ τοῦ ἱππέως τοῦ πατρῴουτος ἰσχυρῶς ἰὸν πίδα ἐπὶ τοῦ ἀναβολῆως τοῦ ἐφιππίου.

Qu'on n'ait pas été choqué par la signification équivoque de ἀποπατῶ, cela provient du fait que la langue vulgaire, comme me le fait observer M. Kalitsunakis, ne connaît pas ἀποπατῶ dans le sens de *exonero centrem*.

Vers 676, 677. Passage obscur et corrompu; il paraît que le poète veut dire: „Phlorios en brave homme qu'il était, ne voulait point frapper l'homme terrassé, pour lui porter un second coup.” Le récit du combat est confus; le texte italien ne donne aucun secours. Au vers 685 les mots *μικρὸν θάρρος*... *δίδει σοῦ ἐπιτραπέζῃ* ne peuvent signifier que: „il donne un peu de courage au sénéchal”; le sens des derniers mots du vers 687 m'échappe. Peut-être: „l'épée glissait, ne pénétrait pas”. Dèsque l'épée toucha, elle tomba.

Vers 716a. Nous avions d'abord supprimé ce vers, dont la forme (même fin que 717) est suspecte et qui manque dans *L*, mais à défaut d'une leçon plus satisfaisante nous l'avons rétabli.

Vers 720 et suiv. Dans le *cantare* la jeune fille parle ainsi: *se Fiorio avese in se tante prodezze, | in verità ri dico, bel messere, | che voi parete lui alle belezze: | quando vi vego, lui mi par vedere*. J'avoue ne pas comprendre le premier vers de ce passage. Bianciflore peut-elle dire: „si Fiorio avait tant de valeur?” Ne voit-elle en lui que son camarade d'enfance? En tout cas *L* donne une traduction exacte, tandis que *I* a introduit des changements qui rendent le passage obscur.

Vers 725—729. Le passage n'a pas de correspondant en italien. En cas pareil le texte de la traduction est souvent obscur et les copistes le traitent sans façon. Je ne comprends pas le vers 727.

Vers 733. *μυχχ μυχεφει* *έ* est un mot composé dans le goût du poète; *έφειφειέ*, employé sans régime direct, n'a pas de sens. L'apostrophe injurieuse qui sert d'introduction à la recommandation de Phlorios se lit aussi en italien: *re malcagio e strano siati racomandata esta donçella* (str. 55, 5).

Vers 808. | Le copiste de *L*, ayant écrit *έκτετ ου* au lieu de *έκπέμπου*, a persisté dans son erreur en ajoutant *έκ* *έξ* *έφ*.

Vers 819 et suiv. Comme d'ordinaire, *L* s'éloigne ici moins que *I* du texte italien, que voici: *l'uom ch'è innamorato | non docrebe istar così pensoso | anzi rider docrebe e solacare | per nostro amore e le dance danzare* (str. 59, 5 et suiv.). Les vers 826 et 826a donnent d'autres exemples des développements chers à *I*.

Vers 838. Ici *I* est peut-être plus près de la leçon originale que *L*. Les paroles de *L* n'ont pas de sens, celles de *I*

semblent signifier: il se souvenait de l'amour de celle que le sort lui avait destinée: pour le mot *μεμνηται*, au vers 831, voir Introduction, ch. IV, § 80.

Vers 861. Il est probable qu'il faut lire *καὶ ὁ γὰρ αὐτὸς καρδίαν*.

Vers 895. Vers inintelligible.

Vers 911. Vers hypermètre et, de même que 970, probablement faux.

Vers 996. Il faut entendre *πρωτὶς καὶ οὐκ ἐπὶ δευτέρῃ*; peut-être la leçon *εὐφραδία* de *L* cache-t-elle un reste du verbe substantif.

Vers 1029. Mauvais vers, sans doute faux. La plainte de la jeune fille doit finir par le vers 1028, comme c'est le cas dans *V*.

Vers 1055 et suiv. Passage obscur. Il doit y avoir une lacune d'un ou de deux vers entre le premier et le second hémistiche de 1055, lacune commune aux deux manuscrits. Dans le *cantare* (st. 11) Florio, effrayé par un songe qu'il a eu (*molto isgomentato* | *per uno forte sogno ch'avea fatto*), regarde sa bague et voit qu'elle a changé de couleur. Les mots *σταματήσας ἐκ τοῦ ὕπνου* du v. 1058 prouvent que le texte grec original connaissait le songe révélateur. Probablement ce texte avait quelque chose comme ceci: Phlorios est averti par un songe qu'il doit rejoindre Platzia Phlore avant que celle-ci n'ait quitté son pays (v.v. 1055, 1056): il retourne donc chez lui, regarde sa bague etc. (v. 1057).

Vers 1059. L'auteur veut-il dire: „que de ma vie je ne boive de nouveau le poison et l'amertume qui sera pour moi tout plaisir?“ Le vers est corrompu: je n'y vois pas de remède.

Vers 1119. *ἀπομοιβῇ* ou *ἀπομοιβῆς πολεμῶ*, pour „rémunérer, récompenser“, est assez bizarre; comparez cependant pour le sens de *πολεμῶ* des passages comme *Imberios et Marg.* v. 629 (Lambros, *Romans grecs*, p. 275): *καὶ τὸ καράβι πολεμῶν ἄρματα καὶ φεύγει*, *Lybistros et Rhod.* 3674 (Wagner, *Trois poèmes du moyen-âge*, p. 345): *καὶ συγγαμπεύει μου, Κλετροβῶν, μᾶτε ὅτι πολεμῶ σε* et Hatzidakis, *Μεσαιωνικὰ καὶ ἑξ' ἑλλ.* (Athènes, 1905—1907), I p. 174.

Vers 1152. *τὸ φῶς τὸ νοερὸν*, expression empruntée de la langue ecclésiastique qui n'est guère à sa place ici; on comprend que le scribe de *V* l'ait changée.

Vers 1198. Comparez avec ce vers les interruptions dans les vers 1490, 1491, 1492.

Vers 1215. La leçon de *V*: *τὸ πρόσωτόν σου κλειδαται* fait penser qu'il faut lire *κλειστής*; cependant *κλειχ* peut être défendu.

Vers 1229. *ὡς γὰρ εἶπαι λόγος*, „sans doute possible, d'une manière décisive“: même expression aux vers 1319 et 1313. Cf. *Lyb. et Rhod.* 1511, 2151 (Wagner, *Trois poèmes*, pp. 284 et 302).

Vers 1248. ἀργυρόστιλον n'a pas de sens; on peut corriger, presque avec certitude, ἀργυροστόλιστον; cf. χρυσιοστόλιστον, v. 1667.

Vers 1252. „Il prépara, il arrangea sa traversée; il embarqua ses chevaux.”

Vers 1268. Probablement il faut lire καὶ ἐκ ἰδιοφελήματος.

Vers 1278. Vers confus et certainement faux; comparez le vers suiv.

Vers 1279. On lit dans le *cantare*: *e i Babellonia si son sogior-nati | al palaccio di Dario albergatore* (str. 98; 3, 4). Il paraît que le poète grec, en homme simple qu'il était, ne comprenait pas un aubergiste habitant un palais; il a donc arrangé le passage à son gré, et comme il y était question de Babylone, ville fabuleuse pour lui, il a hasardé la conjecture que c'est là que c'était trouvé le palais du grand roi David. Encore de nos jours Babylone est dans la poésie populaire une ville très lointaine et très puissante (cf. Polites, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τῶν τραγούδια τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, Athènes, 1914, pp. 138, vv. 6, 7 et 257, vv. 6, 7); on confondait au moyen âge la ville d'Egypte, située à l'endroit du Caire actuel, avec l'antique capitale de la Chaldée.

Vers 1302. Au vers 1255 nous lisons que l'hôte du *second* auberge s'appelle Μπελισάντας; Phlorios ne peut donc demander à son hôte de *Babylone* s'il est Ηελεσάντος (voir sur ce nom, *Introduet.* ch. IV, § 103). Or dans un couplet du *cantare* qui manque dans la traduction grecque (st. 96, comparez le tableau, p. 17) il est dit que Biligiantre recommande à notre héros d'aller voir à Babylone l'aubergiste Dario, qui le recevra avec plaisir: *in Babelonia andrete per mio amore | et dite que vi manda Biligiantre, | ed arrivate a Dario albergatore: | è mio compare, e se a lui aricarete, per mio amore vedraci volontieri* (st. 96, 4—8). Conformément à cet avis, Fiorio, arrivé auprès de l'aubergiste de Babylone, lui dit: *a voi mi manda Biligiantre* (st. 100, 6). Cela nous amène à corriger ainsi le vers 1302 de notre texte: λέγει του „ξενόδοχε μου, μὲ στέλλει ὁ Μπελισάντας”, leçon qui va très bien avec le mot αἰών du vers suivant. Le contre-sens que présente le texte de *L* se trouvait déjà dans le manuscrit dont dérivent *L* et *I*; *L* l'a laissé tel quel, *I* l'a voulu éviter en supprimant le vers 1302 et en changeant au vers 1303 αἰών en ἐμεν.

Vers 1322. Pour περμαχιῶνες, au lieu de προμαχῶνες „remparts”, on peut comparer πῖσε εἰς τὸ θεμέλιον σου πύργους καὶ περμαχιῶνια (*La Peste de Rhodes* v. 458, Legrand, *Bibl. gr. vulg.* I. p. 218).

Vers 1327. Il y a une lacune dans *L* et dans *I*. Il faut ajouter

..qu'elle (c'est à dire l'eau) montre par son état trouble ou clair". . . Le texte deviendrait plus clair si, au vers 1328, on changeait les deux premiers mots en *νὰ θείξῃ*. En tout cas nous avons affaire à une faute qui est commune aux deux manuscrits.

Vers 1344. La forme *εὐφῆμον* de *I* prouve que l'ancêtre de *L* et de *I* avait *ἔφιμον* pour *ἔτιμον*; la graphie du mot nous montre la parenté des deux manuscrits et la plus grande fidélité de *L* dans la reproduction du texte (cf. ci-dessus aux v.v. 150, 245, 720, 819, 1302 et plus loin aux v.v. 1415).

Vers 1354. *L* a préféré l'accentuation *ἐγίνομην* à la forme plus savante *ὡς γέγονα*, gardée par *I*.

Vers 1415. Le châtelain méchant et désappointé jette de côté ses gants: *per niquità si ghitò via li guanti* (st. 110, 4). Le scribe de *I* lui fait jeter les *dés* (*νὰ ξάρια*), oubliant qu'on jouait aux échecs (st. 109, 7, 8: *e feciesi venire ' lo giuoco delli scachi e 'l tavolieri*). *L* a fidèlement reproduit le texte italien.

Vers 1432. *καὶ* (faut-il lire *νὰ*?) *μὴ εἶναι εἰς ὀλιγόωτερον* paraît signifier: „ne le dédaigne pas”.

Vers 1446. „Que, cependant, je risque l'affaire.” Il est préférable de changer *δουλειά* en *δειλιά*.

Vers 1475—1520. Le discours de Phlorios, qui par son éloquence devait vaincre les scrupules du châtelain, n'occupe dans le *cantare* qu'un seul couplet (116). Le texte de ce couplet est tellement écourté que l'empressement du châtelain à assister notre héros (st. 117 et suiv.) reste inexplicable. Le poète grec a évité cette faute de son modèle; il s'est servi de tous les moyens de la rhétorique pour rendre irrésistible la prière de Phlorios. — En s'écartant de la simplicité du texte italien, la langue devient souvent confuse et obscure; de là des divergences considérables dans la tradition manuscrite. Ainsi le scribe de *I* n'a pas compris les interruptions des vers 1490—1494; il a donc supprimé tout ce passage. En revanche, il a développé en sept vers la pensée exprimée par le vers 1499. Les vers 1501—1503 de notre texte sont à interpréter ainsi: „la fortune m'a donné tant d'être *τρεῖς πικρίες*?) d'amertumes que (lire avec *I* *ὅτι* pour *ὅτι* à l'heure où elle a fait entrer l'amour dans mon cœur, il eût été mieux que je ne fusse pas né”. Par *τῆς σεληνῆς* *δὲ* *χρῆς* le poète comprend la situation, la phase de la lune, qui pour lui avait une grande influence sur la destinée de l'homme.

Vers 1528. Le texte de 1528 *L* est identique à celui de 1528a *I*, mais le vers n'a pas de sens. Il y a une faute commune que j'ai tâché de corriger.

Vers 1539. Ici la leçon de *I* est excellente, celle de *L* inintelligible; ἀποκαύτω est l'imparfait de ἀποκαυννῶ, stimuler.

Vers 1552. Le *cantare* (st. 118, 3, 4) a ceci: *io farò coglier per questa contrada: rose vermigli e bianche pel meseri.* *I* s'éloigne tout à fait du texte italien. *L* y reste fidèle, mais il a à cet endroit une lacune ou quelques mots corrompus. On pourra rendre le sens des deux vers italiens en lisant: ἀντράτοις στέλνω σύντομα τοῦ καὶ καυχῆσαι.

Vers 1564. Il est à remarquer que, dans *L* comme dans *I*, la chose essentielle du conseil est omise, le dessein de cacher Phlorios dans une corbeille de fleurs. Dans les deux manuscrits manque la traduction du couplet 119, où l'on lit: *ed io te meteragio in una ciesta; | serai coperto tra le rose e fiore etc.*

Vers 1602 et suiv. *L* est fidèle au texte italien, que voici: *e quella disse: io vidi uno ucelletto | uscir del ciesto, che mi diè nel petto* (st. 123, 7, 8). On se demande pourquoi *I* a remplacé les simples paroles de l'original par une réponse assez saugrenue, qui n'explique point le cri et la consternation de la jeune fille.

Vers 1641 et suiv. L'italien nous peint l'union des amants en deux vers chastes et sobres: *alore si congiunse 'l fino amore | tra Fiorio e la dongella Biancifiore* (st. 126, 7, 8). Dans *L* le texte grec est incomplet et corrompu; les mots πόντος τρώσης n'ont pas de sens (πόνση πόντου τρώσεις, quelle blessure d'amour?). Le scribe de *I* renchérit sur la description des plaisirs amoureux (1645a), mais les vers 1646a et 1646b reproduisent assez bien les vers italiens cités tantôt. Probablement ces deux vers de *I* ont appartenu au texte grec original. Je fais observer que la lacune après 1643 est commune à *L* et à *I*.

Vers 1648. Par τὸ κοράσιον il faut comprendre Blanchefleur (cf. 1659). *I* a cru que ce mot indiquait la servante (Κορίσια) que l'émir chargeait d'aller examiner l'eau de la fontaine. A ce passage l'italien ne parle pas de cette eau miraculeuse; en outre dans *I* il y a contradiction entre l'ordre donné à la servante et la réponse qu'elle fait aux messagers de l'émir. Les vers 1649a, b, c et d sont certainement faux.

Vers 1663. Dans le *cantare* l'émir entre dans la chambre à coucher des amants: le texte des deux manuscrits grecs le fait s'asseoir sur un trône, comme pour y attendre Blanchefleur. Mais le vers 1668 montre clairement qu'en réalité l'action se passe de la même manière dans le poème grec que dans le *cantare*. Il y a donc dans la tradition manuscrite une faute qui est commune à *L* et *I*.

Vers 1695. J'écris ἑμετέρῃ (Bekker a ἡμετέρῃ) parce que l'italien a „vostra potenza” (st. 130, 5).

Vers 1702. En ajoutant les mots μεσα στὸν Φόρον on comble la lacune de *L* et on l'explique en même temps: le scribe a supprimé la palilogie qu'il prenait pour une faute. Le vers 1703 de *T*, avec son accusatif fautif et le mot μέσην qui reste en l'air, prouve qu'à ce passage le manuscrit était incomplet. Ici encore *L* est plus fidèle au texte original.

Vers 1733. Cf. *Acta et martyrium Matthaei* c. 191: ὅλον δὲ τὸ πῦρ μετεβάλλετο εἰς θρόνον.

Vers 1741. Vers corrompu; le texte italien ne donne aucun secours.

INDEX.

- ἄγαμος*, 1336 *L*, vierge, intacte.
ἀδημονία, 95 *LI*.
ἀέριος, 1296 *L*, qui vole dans l'air.
ἀκροκουτῶ, 1539 *I*.
ἀκρόμικρον, 1594 *L*, un petit peu.
ἀλλάχη, 878 *L*, peut-être.
ἀμάχη, 904 *L* (=μάχη *I*).
ἀνάγκη, 314 *LI*, 1480 *L*, 1654 *LI*, angoisse.
ἀναμυρίζω, 1420 *c I* (*pour ἀναγνυρίζω?*).
ἀναντρανίζω, 1306 *L*. voir *ἀντρανίζω* et *ἐντρανίζω*.
ἀναπλοκή, 871 *LI*, embarras.
ἄναρχος, 693 *L*.
ἀνείδεος, 498 *LI*.
ἄνεσις, 96 *LI*, 781 *LI*.
ἀνθόμοιος, 150 *LI*.
ἀνταποκρίνομαι, 235 *L*.
ἀντικαθίσταμαι, 133 *LI*.
ἀντικοντῶ, 826 *I*.
ἀντρανίζω, 839 *LI*, 1306 *I* (= *ἀτενίζω?*).
ἀπαγκούμπτιον, 1154 *I*.
ἀπαγκουμπισμαν, 1154 *L*.
ἀπαντοχή, 871 *L*, 1010 *L*.
ἀπόκομμα, 1398 *I*, rejeton, fils.
ἀποκρατῶ, 592 *LI*, 1294 *LI*, sauver.
ἀποπατῶ, *pour ἀντιπατῶ*, 671 *LI*.
ἀποσώνομαι, *pour ἐπισώνομαι*, 1618 *LI*, 1639 *L*.
ἀποτολμῶ, 1223 *LI*, 1616 *L*, prendre courage.
ἀποψύχω, 385 *L*. voir *ἐκψύχω*.
ἀράχνη, 198 *LI*, 1686 *LI*.
ἀργυρομούστακον (*σταθίν*), 529 *LI*, épée dont la garde en forme de moustaches est en argent.
ἀστροφύτευτα, 468 *LI*.
ἀσχολοῦμαι, 307 *LI*.
αἰκράζομαι, 346 *L*.
αἰκρῶ, 1543 *L*.

ἀφηνεράζομαι, 346 *I*.
 ἀφιερώνω, 867 *L*, 851 *LI* (=βεβαιωνω).
 ἀφιέρωσις, 1724 *L*.

B

βαγίσα, 955 *LI*.
 βάρηλοι, 1565 *LI*.
 βασιλεία, 890 *LI*, 1103 *L* (παλάια *I*).
 βασιλεία, 1086 *L*.
 βέλος, 187 *LI*, trait, flèche.
 βέλος, 393 *LI*, (?).
 βερκος (τὸ), 1335 *L*.
 βούλκος, 1335 *I*.
 βούλομαι, pour βουλεύομαι, 786a *I*, 787 *L*, 892 *LI*.

Γ

γέμα, 1438 *L*.
 γεῦμα, 1263 *I*.
 γίμα, 1263 *L*, 1430 *L*.
 γλαίζω, 1554 *L*.
 γλυκοπερίπλοκος, 466 *LI*.
 γωρίζω, 1646a *I*, aimer charnellement.
 γονάτια, 531 *L*, genouillères.
 γροικᾶ, 760 *I*.

Δ

δειλοσκοπῶ, 1514 *I*, avoir peur.
 δειλιά, 1538 *LI*, 1542 *LI*, 1603 *L*.
 δευδροηλιόμορφος, 192 *L*, (?).
 δεσμεύω, 604 *I*.
 δεσμῶ, 602 *L*, 604 *L*.
 δευτεράνω, 677 *L*, donner un second coup.
 δήμια, 1039 *LI*, publiquement.
 διαδουλωμα, 1473 *L*.
 διὰ λόγου, 793 *L*.
 διέρχομαι, 183 *LI*, 184 *LI*, 205 *LI*, lire.
 διχστομῶ, 246 *LI*.
 δορυφορία, 415 *L*.
 δορυφορῶ, 1166 *L*, 1166a *I*.

δράσσω, 48 L, 52 LI, 1615 L, 1638 L, 1699 L, 1773 L.
 δωροφορία, 415 I.

E

ἐγνώριζα, 1779 L.
 ἐγκριφα, 1312 L.
 εἰσεμπίπτω, 891 I.
 ἐκδοσις, pour εἶδης, 283 I.
 ἐκτέμπω, 355 LI (sans régime).
 ἐκφυλλίζω, 1744 L.
 ἐκψύχω, pour ἐκψυχῶ, 355 I.
 ἐμμοστούτσικος, 969 L.
 ἐμπιστεύομαι, 1393 L.
 ἐμπυρσοπολῶ, 342 L voir τυρπολῶ.
 ἐμφαινομαι, 229 L.
 ἐνδῶρι (ος), 713 I, intérieur I.
 ἐνῆδονος, 183 L.
 ἐνθρανίζω, 493 I, voir ἀνθρανίζω, ἀννιρανίζω.
 ἐνιρανίζω, 493 L, 1040 LI.
 ἐξομπλισια, 625 L.
 ἐξόμπλισις, 980 L, ornement.
 ἐξόμπλισις, 525 L, équipement.
 ἐπαίνεια, 1390 L, 1394 L, renommée.
 ἐπαίνιον, 1390 I.
 ἐπαινος (τὸ), 1394 I.
 ἐργάζω, pour ἐργάζεσθαι, 118 L.
 ἐρωτοαγαλλιᾶσθαι, 111 I, 821 I.
 ἐσβάζω, 1185 LI, 1493 L.
 εὐοδῶν, 1347 L, voir κατεοδῶν.

Z

ζάρις, 1112 I.
 ζῶ, 1514 L, faire vivre.

H

ἡλικιά, 6 I, 7 I, stature.

Θ

Θαφρῶ, 521 *LI*, confier.
 Θερρία, 130 *LI*, 722 *LI*, 1282 *LI*.
 Θηρίοπρακτος, 1338 *LI*.

I

ἰδιοθελημα, 1268 *L*.
 ἰσαζω, 667 *LI*, tendre (*des lances*).

K

καθοίου, 845 *L*.
 καλῶ, 784 *L* (=ἄκανῶ, voir Coray, *Atakta* IV p. 6.)
 καρδιοπονῶ, 1611*a* *I*.
 καστελάνος, 1337 *LI*.
 καταβόδων, 1145 *L*, voir κα εὐδῶ.
 καταδεξομένη, 1796*f* *I*.
 κατ'εγκληῶ, 590 *L*.
 κατευοδῶ, 1145 *I*, 1440 *LI*, réussir à.
 κατευοδῶμα, 1146 *L*, retour.
 κατευοδῶσι, 1146 *I*.
 κλόος, 87 *L*.
 κόλπος, 676 *L* (*it.* collo).
 κόλπος, 841 *L*, sein.
 κονεμῶ, 273 *L*, préparer, faire.
 κόνιος, 1205 *LI*, comte.
 κόπτομαι, 635 *LI*.
 κουβερτα, 535 *LI*.
 κουρτεσα, 1586*a* *I*.
 κουφισμός, 310 *LI*.
 κρυσταλόχρεια, 5 *I*.

Λ

λαβοῦρν, 1323*b* *I*.
 λαγαρισμα, 1460 *L*.
 λαγκάδια, 1550 *L*.
 λιθαρωτά, 810 *I*, comme des pierres précieuses, *en parlant d'yeux*.
 λιμιῶνας, 1045 *L* (λιμένας *I*).
 λιμῶνας, 926 *L* (λιμένας *I*).

ἐργασίῃ πλοῦ, 877 *L.* à cause de.
 ἐργασίῃ καὶ καὶ ἐργίῃ, 1319 *L.* 1343 *L.* certainement.
 ἐργασίῃ, 1550 *L.*

M

μαχαρίστω, 1726 *L.*
 μαχαρίστω, 21 *IT.*
 μαχαρίστω, 1265 *L.* (= μαχαρίστω).
 μαχαρίστω, 610 *L.* ministre (μαχαρίστω *IT.*)
 μαχαρίστω, 916 *IT.* 931 *L.* intermédiaire.
 μαχαρίστω, 374 *IT.*
 μαχαρίστω, 756 *IT.* 856 *IT.* 885 *IT.* nouvelle.
 μαχαρίστω, 1158 *L.* 1158a *IT.*
 μαχαρίστω, 1576 *L.* partie.
 μαχαρίστω, 1330 *IT.*
 μαχαρίστω, 1628b *IT.*

Ξ

ξάτω, 1031 *IT.*
 ξάτω, 1126 *IT.*
 ξάτω, 1218 *IT.*
 ξάτω ἐκ τοῦ καὶ, 1522 *IT.* ahum.
 ξάτω, 1494 *IT.* exiler.
 ξάτω, 293 *IT.* épervier

Ο

ὀκνηρότης, pour καὶ ὀκνηρότης, 394 *IT.*
 ὀκνηρότης, 1315 *IT.* désirer ardemment.
 ὀκνηρότης, 1479 *L.*
 ὀκνηρότης, 1357a *IT.* 1357c *IT.* personne.
 ὀκνηρότης, 250 *IT.*
 ὀκνηρότης, 250 *IT.* 251 *L.* 1392 *L.* 1436 *L.*
 ὀκνηρότης, 1486 *IT.* déterminant (la mort).

Π

πατάω, 469 *L.* 473 *L.*
 παταγωέτης, 1771 *IT.*
 παταγωέτης, 928 *IT.*

- παρὰδρῆμος, 297 *L*.
 παρὰδρῆς, 954 *LI*.
 παρῆμος, 1107 *L*, 1631 *L*.
 παρῆμος, 1107 *I*.
 παρῆξι, 1190 *L*.
 παρῆς, 1320 *I*.
 παρῆμος, 1320 *L*.
 παρῆς, 1298 *L*.
 παρῆς, 36 *LI*.
 παρῆς, 15866 *I*.
 παρῆς, 302 *I*.
 παρῆς, 917 *L*.
 παρῆς, 1322 *L*, remparts.
 παρῆς, 1252 *L*, traversée.
 παρῆς, 170 *LI*, accomplir.
 παρῆς, 1552 *L*, pour être accompli.
 παρῆς, 170 *LI*.
 παρῆς, 99 *LI*, parfois, par hasard.
 παρῆς, 1197 *L*.
 παρῆς, 1197 *I*.
 παρῆς, 1747 *L*, = παρῆς 906 *L*, extraordinaire.
 παρῆς, 1316 *L*, précédé de ἄλλῃ, 620 *LI*, 1185 *L*, = παρῆς 526 *L*, extraordinaire.
 παρῆς, 1120 *LI*.
 παρῆς, 1316 *L*, la construction de la tour.
 παρῆς, 160 *L*, 113 *LI*, 546 *LI*.
 παρῆς, 1330 *L*.
 παρῆς, 1216 *L*.

P

- πῆξι, 217 *LI*.
 πῆξι, 382 *I*.
 πῆξι, 382 *L*, πῆξι ἀπὸ τῆς πῆξι, 831 *L*, πῆξι = ἀπορριπῆς, 1116 *L*.

Σ

- σῆξι, 1501 *LI*, 1503 *LI*, 1566 *L*.
 σῆξι, 171 *L*, école.
 σῆξι, 15866 *I*.
 σῆξι, 932 *I*, 1712a *I*.
 σῆξι, 1220 *L*, 1404 *LI*.

συκοφαντία, 1546 *IT*, approcher.
 συμπεθερία, 419 *LI*.
 συμπίπτω, 894 *IT*.
 συζῶ, 483 *L* (*verbe transitif*).
 συνεργῶ, 1317 *LI*, construire: 1445 *L*, seconder.
 συνερχομαι, 1100 *IT*.
 σὺρω, 1652 *IT*, aller.
 συχιάκις, 209 *LI*, parfois, par hasard, peut-être.
 σφιγνῶν, 841 *F*.
 σχόλη, 1548 *LI*, fête.
 σχολεῖον, 171 *IT*, école.

T

ταχυ, 614 *L*: τὸν, 634 *LI*, demain-matin.
 τείντα, 1542 *L*.
 τσοτσορία, 1788b *IT*, joute.
 τοταρχεύω, 1206 *L*.
 τριχάριον, 1032 *LI*, chevelure.

Υ

ὑπεύχομαι, 1091b *IT* (*pour ἑπεύχομαι*).
 ὑπόδρομος, 297 *IT* (*pour ὑπτόδρομος?*).
 ὑπόθεσις, 897 *LI*, 1455 *LI*, 1650 *LI*, sujet.
 ὑποταγή, 1118 *LI*: ἡ, 640 *L*, la domesticité.
 ὑποταγός, 758 *F*: (*plur.*) 1206 *LI*, 1410 *LI*.

Φ

φανίζω, 492 *L*.
 φάριν, 1351 *L*, 1361 *IT*.
 φεραίνω, 1173 *LI*.
 φορέω, 120 *LI*, 1098 *L*, revêtir, faire porter.
 φόρος, 1702 *L*, 1703 *L*, place publique.
 φουδούλα, 204 *LI*, 215 *LI*, 768 *LI*.

Χ

χειρίζω, 950 *L*, commencer.
 χερόπτια, 532 *L*, 1415 *L*.
 χερόρτια, 628 *LI*.

χρυσιστόλιστος, 1667 *LV*.

χρυσομηλιγκάτος, 1586*a* *V*, aux tempes d'or.

χρυσόσκουλος, 1581*a* *V*, aux boucles d'or.

χώνω, 1578 *L*, 1601 *L*, cacher.

Ω

ώρσιότικος, 881 *L*.

ώρσιωμένος, 921 *L*, 933 *LV*.

TABLE DES MATIÈRES.

INTRODUCTION.

Ch. I. Analyse du roman d'après la version grecque. p.	1— 6
Ch. II. § 1. Hypothèses sur l'origine du roman. — § 2. La version grecque est le remaniement d'un poème italien. — § 3. L'auteur et la date de la version grecque. — § 4. Quelques couplets du <i>cantare</i> et tableau de concordance „	6— 17
Ch. III. § 1. Les manuscrits, les éditions et les commentaires. — § 2. Tableau des corrections proposées. „	17— 26
Ch. IV. §§ 1—96. Observations grammaticales sur la langue des deux manuscrits. — §§ 97—111. Les noms propres „	26— 41
Ch. V. Le texte de l'édition présente „	41— 42
Texte de la version grecque „	44—104
Observations sur le texte „	105—113
Index des mots principaux „	114—121

N.C

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY

GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book
clean and moving.

S. B., 148. N. DELHI.